

RENATI DES CARTES
MEDITATIONES

De Prima

PHILOSOPHIA,

In quibus Dei Existentia, & Animæ humanæ à corpore Distinctio, demonstrantur.

His adjunctæ sunt varia objectiones doctorum virorum in istas de Deo & Anima demonstrationes;

CUM RESPONSIONIBUS AUCTORIS.

Editio ultima prioribus auctior & emendatior.

AMSTELODAMI,
Ex Tyographia BLAVIANA, MDCXCVIII.
Sumptibus Societatis.

THE
MEMORIALS

OF

THE

MEMORIALS

OF

THE

MEMORIALS

OF

THE

MEMORIALS

OF

THE

MEMORIALS

OF

THE

SAPIENTISSIMIS

Clarissimisque Viris,

SACRÆ FACULTATIS

Theologiæ Parisiensis Decano &
Doctoribus,

RENATUS DESCARTES

S. D.

Am iusta causa me impellit ad hoc scriptum
vobis offerendum, & tam iustam etiam vos
habitueros esse confido ad ejus defensionem
suscipiendam, postquam instituti mei ratio-
nem intelligetis, ut nulla rem melius illud hic
possim commendare, quàm si quid in eo se-
quutus sim paucis dicam. Semper existimavi
duas quaestiones, de Deo & de Anima, præcipuas esse ex iis quæ
Philosophiæ potiùs quàm Theologiæ ope sunt demonstrandæ.
Nam quamvis nobis fidelibus animam humanam cum corpore
non interire, Deumque existere, fide credere sufficiat; certè
infidelibus nulla religio, nec ferè etiam ulla moralis virtus, vi-
detur posse persuaderi, nisi priùs illis ista duo ratione naturali
proben- tur: Cùmque sæpe in hac vita majora vitiis quàm virtu-
tibus præmia proponantur, pauci rectum utili præferrent, si
nec Deum timerent, nec aliam vitam exspectarent: Et quam-
vis omnino verum sit, Dei existentiam credendam esse, quo-
niam in Sacris Scripturis docetur; & vice versâ credendas Sa-
cras Scripturas, quoniam habentur à Deo: quia nempe cùm
fides sit donum Dei, ille idem qui dat gratiam ad reliqua creden-
da, potest etiam dare, ut ipsum existere credamus: Non tamen
hoc

E P I S T O L A.

hoc infidelibus proponi potest, quia circulum esse judicarent. Et quidem animadverti, non modo vos omnes, aliosque Theologos affirmare Dei existentiam naturali ratione posse probari; sed & ex Sacra Scriptura inferri, ejus cognitionem multis, quæ de rebus creatis habentur, esse faciliorem, atque omnino esse tam facilem, ut qui illam non habent, sint culpandi: Patet enim Sap. 13. ex his verbis: *Nec hic debet ignosci; si enim tantum potuerunt scire, ut possent astimare seculum, quomodo hujus dominum non facilius invenerunt?* Et ad Rom. cap. 1, dicitur illos esse *inexcusabiles*. Atque ibidem etiam per hæc verba, *Quod notum est Dei, manifestum est in illis*, videmur admoneri, ea omnia quæ de Deo sciri possunt, rationibus non aliunde petitis quam ab ipsamet nostra mente posse ostendi. Quod idcirco quomodo fiat, & qua via Deus facilius & certius, quam res seculi cognoscatur, non putavi à me esse alienum inquirere. Atque quantum ad animam, etsi multi ejus naturam non facile investigari posse judicant, & nonnulli etiam dicere ausi sint rationes humanas persuadere illam simul cum corpore interire, solaque fide contrarium teneri: Quia tamen hos condemnat Concilium Lateranense sub Leone X habitum, Sessione VIII, & expresse mandat Christianis Philosophis ut eorum argumenta dissolvant, & veritatem pro viribus probent, hoc etiam aggredi non dubitavi. Præterea quoniam scio plerosque impios non aliam ob causam nolle credere Deum esse, mentemque humanam à corpore distingui, quam quia dicunt hæc quoque à nemine hæctenus potuisse demonstrari: Etsi nullo modo iis assentior, sed contra rationes ferè omnes, quæ pro his questionibus à magnis viris allatæ sunt, cum satis intelliguntur, vim demonstrationis habere putem, vixque ulla dari posse mihi persuadeam, quæ non prius ab aliquibus aliis fuerint inventæ: Nihil tamen utilius in Philosophia præstari posse existimo, quam si mel se omnium optimæ studiosè quærantur, tamque accuratè & perspicuè exponantur, ut apud omnes constet

in posterum eas esse demonstrationes. Ac denique quoniam nonnulli, quibus notum est me quandam excoluisse Methodum ad quaslibet difficultates in scientiis resolvendas; non quidem novam, quia nihil est veritate antiquius, sed quâ me sæpe in aliis non infeliciter uti viderunt, hoc à me summopere flagitarunt: Ideoque officii mei esse putavi nonnihil hac in re conari. Quicquid autem præstare potui, totum in hoc Tractatu continetur. Non quod in eo diversas omnes rationes, quæ ad eadem probanda afferri possent, colligere conatus sim: Neque enim hoc videtur operæpretium esse, nisi ubi nulla habetur satis certa; sed primas tantum, & præcipuas ita profecutus sum, ut jam pro certissimis, & evidentissimis demonstrationibus illas ausim proponere: Addamque etiam tales esse, ut non putem ullam viam humano ingenio patere, per quam meliores inveniri unquam possint: Cogit enim me causæ necessitas, & gloria Dei, ad quam totum hoc refertur, ut hîc aliquantò liberius de meis loquar quàm mea fert consuetudo. Atqui quantumvis certas, & evidentes illas putem, non tamen ideo mihi persuadeo ad omnium captum esse accommodatas: Sed quemadmodum in Geometria multæ sunt ab Archimede, Apollonio, Pappo, aliisque scriptæ, quæ etsi pro evidentibus etiam, ac certis ab omnibus habeantur, quia nempe nihil planè continent quod seorsim spectatum non sit cognitu facillimum, nihilque in quo sequentia cum antecedentibus non accuratè cohæreant, quia tamen longiusculæ sunt, & valde attentum lectorem desiderant, non nisi ab admodum paucis intelliguntur: Ita quamvis eas quibus hic utor certitudine & evidentiâ Geometricas æquare vel etiam superare existimem, vereor tamen ne à multis satis percipi non possint, tum quia etiam longiusculæ sunt, & aliæ ab aliis pendunt: tum præcipuè quia requirunt mentem à præjudiciis planè liberam: & quæ se ipsam à sensuum consortio faciliè subducatur. Nec certè plures in mundo Metaphysicis studiis quàm Geometricis apti reperiuntur. Ac præterea in eo differentia est,

E P I S T O L A.

quod in Geometria cum omnibus sit persuasum nihil scribi solere, de quo certa demonstratio non habeatur, sapius in eo peccant imperiti, quod falsa approbent, dum ea videri volunt intelligere, quàm quòd vera refutent: Contrà verò in Philosophia cùm credatur nihil esse de quo non possit in utramque partem disputari, pauci veritatem investigant, & multo plures ex eo quòd auint optima quæque impugnare, famam ingenii aucupantur. Atque ideo qualescunque meæ rationes esse possint, quia tamen ad Philosophiam spectant, non spero me illarum ope magnum operæpretium esse facturum, nisi me patrociniis vestris adjuvetis. Sed cùm tanta inhæreat omnium mentibus de vestra Facultate opinio, tantæque sit auctoritatis SOR-
BONÆ nomen, ut non modo in rebus fidei nulli unquam Societati post sacra Concilia tantùm creditum sit, quàm vestræ, sed etiam in humana Philosophia nullibi major perspicacia & soliditas, nec ad ferenda judicia major integritas & sapientia esse existimetur: Non dubito quin si tantùm hujus scripti curam suscipere dignemini. Primo quidem ut à vobis corrigatur; memor enim, non modo humanitatis, sed maximè etiam inscitiz meæ, non affirmo nullos in eo esse errores: Deinde ut quæ vel desunt, vel non satis absoluta sunt, vel majorem explicationem desiderant, addantur, perficiantur, illustrentur, aut à vobis ipsis, aut saltem à me, postquam à vobis ero admonitus: Ac denique ut, postquam rationes in eo contentæ, quibus Deum esse, mentemque à corpore aliam esse probatur, ad eam perspicuitatem erunt perductæ, ad quam ipsas perducì posse confido, ita nempe ut pro accuratissimis Demonstrationibus habendæ sint, hoc ipsum declarare & publicè testari velitis: Non dubito, inquam, quin si hoc fiat, omnes errores, qui de his quæstionibus unquam fuerunt, brevi ex hominum mentibus deleantur: Veritas enim ipsa facilè efficiet ut reliqui ingeniosi & docti vestro judicio subscribant: Et auctoritas, ut Athei, qui scioli magis quàm ingeniosi aut docti esse solent,

con-

E P I S T O L A.

contradicendi animum deponant ; atque etiam ut fortè rationes, quas ab omnibus ingenio præditis pro demonstrationibus haberi sciunt, ipsi propugnent, ne non intelligere videantur ; Ac denique cæteri omnes tot testimoniis faciliè credent, nemoque amplius erit in mundo, qui vel Dei existentiam, vel realem humanæ animæ à corpore distinctionem, ausit in dubium revocare. Cujus rei quanta esset utilitas, vos ipsi pro vestra singulari sapientia omnium optimè æstimare potestis. Nec deceret me vobis, qui maximum Ecclesiæ Catholicæ columnen semper fuistis, Dei & Religionis causam pluribus hîc commendare.

P R Æ F A T I O

Ad

L E C T O R E M.

*Q*uestiones de Deo & mente humana jam ante paucis attigi in Dissertatione de Methodo rectè regenda rationis & veritatis in scientiis investiganda, Gallicè edita anno 1637. Non quidem ut ipsas ibi accuratè tractarem, sed tantùm ut delibarem, & ex lectorum judiciis addiscerem quâ ratione postea essent tractanda. Tantienim momenti mihi visa sunt, ut plus unâ vice de ipsis agendum esse judicarem; viamque sequor ad eas explicandas tam parum tritam, atque ab usu communi tam remotam, ut non utile putarim ipsam in Gallico, & passim ab omnibus legendo scripto fusiùs docere, ne debiliora etiam ingenia credere possent eam sibi esse ingrediendam. Cùm autem ibi rogassem omnes quibus aliquid in meis scriptis reprehensione dignum occurreret; ut ejus me monere dignarentur, nulla in ea qua de his quaestionibus attigeram notatu digna objecta sunt, præter duo, ad quæ hic paucis, priusquam earundem accuratiorem explicationem aggrediar, respondebo. Primum est, ex eo quod mens humana in se conversa non percipiat aliud se esse quàm rem cogitantem, non sequi, ejus naturam sive essentiam in eo tantùm consistere, quòd sit res cogitans, ita ut vox tantum cetera omnia excludat, quæ fortè etiam dici possent ad animæ naturam pertinere. Cui objectioni respondeo, me etiam ibi noluisse illa excludere in ordine ad ipsam rei veritatem (de qua scilicet tunc non agebam) sed duntaxat in ordine ad meam perceptionem, adeo ut sensus esset, me nihil planè cognoscere quod ad essentiam meam scirem pertinere, præterquam quòd essem res cogitans, sive res in se habens facultatem cogitandi: In sequentibus autem

osten-

P R Æ F A T I O A D L E C T O R E M .

ostendam quo pacto ex eo , quod nihil aliud ad essentiam meam pertinere cognoscam , sequatur , nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Alterum est , ex eo , quod ideam rei me perfectioris in me habeam non sequi ipsam ideam esse me perfectiorem ; & multò minùs illud quod per istam ideam representatur , existere. Sed , respondeo hic subesse equivocationem in voce idea ; sumi enim potest vel materialiter pro operatione intellectus , quo sensu me perfectior dici nequit , vel objectivè pro re per istam operationem representata , quæ res etsi non supponatur extra intellectum existere , potest tamen me esse perfectior ratione suæ essentia. Quomodo verò ex hoc solo quod rei me perfectioris idea in me sit sequatur illam rem revera existere , fusè in sequentibus exponetur. Vidi quidem præterea duo quadam scripta satis longa , sed quibus non tam mea his de rebus rationes , quàm conclusiones argumentis ex Atheorum locis communibus mutatis impugnabantur : Et quoniam istiusmodi argumenta nullam vim habere possunt apud eos qui rationes meas intelligunt , adeoque præposteræ & imbecillia sunt multorum judicia , ut magis à primùm acceptis opinionibus quantumvis falsis , & à ratione alienis , persuadeantur , quàm à vera & firma , sed posterius audita ipsarum refutatione , nolo hic ad illa respondere , ne mihi sint prius referenda. Tantumque generaliter dicam , ea omnia quæ vulgò jactantur ab Atheis ad existentiam Dei impugnandam , semper ex eo pendere , quòd vel humani affectus Deo affingantur , vel mentibus nostris tanta vis & sapientia arrogetur , ut quidnam Deus facere possit , ac debeat , determinare & comprehendere conemur ; adeò ut , modò tantùm memores simus , mentes nostras considerandas esse ut finitas , Deum autem ut incomprehensibilem & infinitum , nullam ista difficultatem sint nobis paritura. Jam verò postquam hominum judicia semel utcunque sum expertus , iterum hic aggredior easdem de Deo & mente humana quæstiones , simulque totius prima Philosophia initia tractare ; sed ita ut nullum vulgi plausum , nullamque Lectorum frequentiam exspectem :

P R Æ F A T I O A D L E C T O R E M.

quin etiam nullis auctor sum ut hæc legant, nisi tantum iis qui seriò mecum meditari, mentemque à sensibus, simulque ab omnibus præjudiciis abducere poterunt, ac volent, quales nonnisi admodum paucos reperiri satis scio. Quantum autem ad illos, qui rationum mearum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantum clausulas, ut multis in more est, argutari studebunt; non magnum ex hujus scripti lectione fructum sunt percepturi: & quamvis fortè in multis cavillandi occasionem inveniant, non facile tamen aliquid quod urgeat aut responsione dignum sit objicient. Quia verò nequidem etiam aliis spondeo me in omnibus primâ fronte satisfacturum, nec tantum mihi arrogo ut considam me omnia posse prævidere qua alicui difficilia videbuntur, primò quidem in Meditationibus illas ipsas cogitationes exponam, quarum ope ad certam & evidentem cognitionem veritatis mihi videor pervenisse, ut experiar an fortè iisdem rationibus, quibus ego persuasus sum, alios etiam possim persuadere. Postea verò respondebo ad objectiones virorum aliquot ingenio & doctrinâ excellentium, ad quos hæc Meditationes, antequam typis mandarentur, examinanda missæ sunt. Satis enim multa & varia ab illis fuerunt objecta, ut ausim sperare non facile quicquam aliis, saltem alicujus momenti, venturum in mentem, quod si nondum attigerint; ideoque rogo etiam atque etiam lectores, ut non prius de Meditationibus judicium ferant, quàm objectiones istas earumque solutiones omnes perlegere dignati sint.

C O N T E N T A

In hoc libro.

<i>Synopsis sequentium sex Meditationum.</i>	Pag. 1
<i>Meditatio I. De iis quæ in dubium revocari possunt.</i>	5
<i>Meditatio II. De natura mentis humana: Quod ipsa sit notior quàm corpus.</i>	9
<i>Meditatio III. De Deo, quòd existat.</i>	15
<i>Meditatio IV. De Vero & Falso.</i>	25
<i>Meditatio V. De essentia rerum materialium, & iterum de Deo quòd existat.</i>	31
<i>Meditatio VI. De Rerum materialium Existentia, & reali mentis à corpore distinctione.</i>	35
<i>Objectiones Primæ in præcedentes Meditationes.</i>	47
<i>Responsio Auctoris ad primas Objectiones.</i>	52
<i>Objectiones secundæ.</i>	63
<i>Responsio ad secundas Objectiones.</i>	68
<i>Rationes Dei existentiam & animæ à corpore distinctionem probantes, more Geometrico dispositæ.</i>	15
<i>Objectiones tertiæ cum responsionibus Auctoris.</i>	91
<i>Objectiones quartæ.</i>	107
<i>Responsio ad quartas Objectiones.</i>	120
<i>Auctoris de Objectionibus quintis monitum.</i>	141
<i>Objectiones sextæ.</i>	142
<i>Responsio ad sextas Objectiones.</i>	155
<i>Nota in programma quoddam, sub finem anni 1647 in Belgio editum, cum hoc Titulo: Explicatio mentis humanæ sive animæ rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.</i>	

C O N T E N T A

In Appendice.

<i>Objectiones quinta.</i>	3
<i>Responsiones Auctoris ad quintas Objectiones.</i>	55
<i>Objectiones septima cum notis Auctoris.</i>	78
<i>Renati Descartes Epistola ad Patrem Dinet.</i>	143
<i>Eiusdem Epistola ad D. Gisbertum Voetium.</i>	

P R I V I L E G I E.

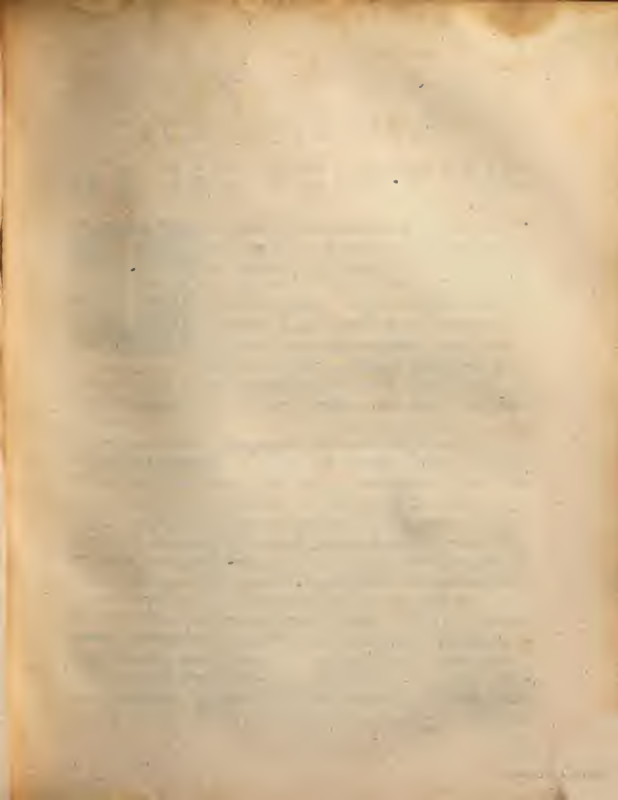
DE STATEN VAN HOLLANDT ENDE WEST-VRIESLANDT, doen te weeten: Alzoo Ons vertoont is by *M^r. Joan Blaeu en Compagnie*, hoe dat by haar onder de Perffse verrente drukken *RENATI DESCARTES Opera omnia*, in't Latyn en in't Fransch, bestaande in de *Philosophia, Meditationes, De homine & tati, Geometria, Musica, Epistole, De Lumine, &c.* en't geen haar verder van dien Auteur nog meer mogte ter handt komen; ende alzoo de voorsz. Werken ten meerder nutte van alle de geene die in de Philosophie quamen te studeeren, op goet Papier wel ende correct dienden gedrukt te worden, ende door de groote menigte van Plaat en Figuren, die daar in quamen, een groote somme quam te belooopen, ende de supplianten bekommert waren, dat haar de voorsz. Werken in't geheel, ofte eenige van dien in het byzonder, door eenige baatzoek ende menschen mogten werden naargedrukt, zoo was 't dat zy haar keerden tot Ons, ootmoedelyk verzoekende, dat het Onse geliefte zyn mogte, de voorsz. supplianten te verleen Onse Oefroy ende Privilegie om alle de voorsz. Werken in't geheel ende ten deel in Onzen Lande alleen te moogen drukken, doen drukken ende verkoopen voor den tydt van vyftien Jaren, met interdictie aan allen ende eenen iegelyken, buiten haar de voorsz. Werken in't geheel, ofte eenige van dien apart, 't zy met of zonder Noten of Commentarien, in't Latyn ofte Fransch te moogen naardrukken, ofte elders naargedrukt zynde, inbrengen of verkoopen, op zekere pene boven de confiscatie der naargedrukte ofte ingebragte exemplaren tegens de contraveuteurs te stellen. ZOO IST, dat Wy, de zake en 't versock voorsz. overgemerkt hebbende, ende genegen wezende ter bede van de supplianten, uit Onse rechte wetenschap, souveraine magt ende autoriteit, de supplianten geconsenteert, geacordeert ende geofstroyeert hebben, consenteeren, accordeeren ende ofstroyeren dezelve by desen, dat zy, gedurende den tydt van vyftien eerst achter een volgende Jaren, de bovengemelte Werken *RENATI DESCARTES* binnen den voorsz. Onsen Lande alleen zullen mogen drukken, doen drukken, uitgeeven ende verkoopen. Verbiedende daarom allen ende eenen iegelyken de voorsz. Werken in't geheel, ofte eenige van dien apart, 't zy met of zonder Noten of Commentarien, in't Latyn of Fransch naar te drukken, ofte elders naargedrukt binnen den zelve Onsen Lande te brengen, uit te geeven ofte te verkoopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebragte ofte verkochte exemplaren; ende een boete van drie hondert guldens daarenboven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier die de calange doen zal, een derde part voor den Armen der plaatze daar het casus voorvallen zal, ende het resterende derde part voor de supplianten. Alles in dien verstande, dat Wy, de supplianten met dezen Onzen Oefroye alleen willende gratificeren, tot verhoedinge van hare schade, door het naardrukken van de voorsz. Werken, daar door in eenigen deele verstaanden inhoud van dien te autoriseeren ofte te advoueren, ende veel min de zelve onder Onse protectie en bescherminge enig meerder credit, aanzien ofte reputatie te geven, nemaar den supplianten, in cas daar inne iets onbehoorlyks zoude moogen inslueren, alle het zelve tot haren laste zullen gehouden wezen te verantwoorden; tot dien einde wel expresselyk begeerende, dat, by aldien zy

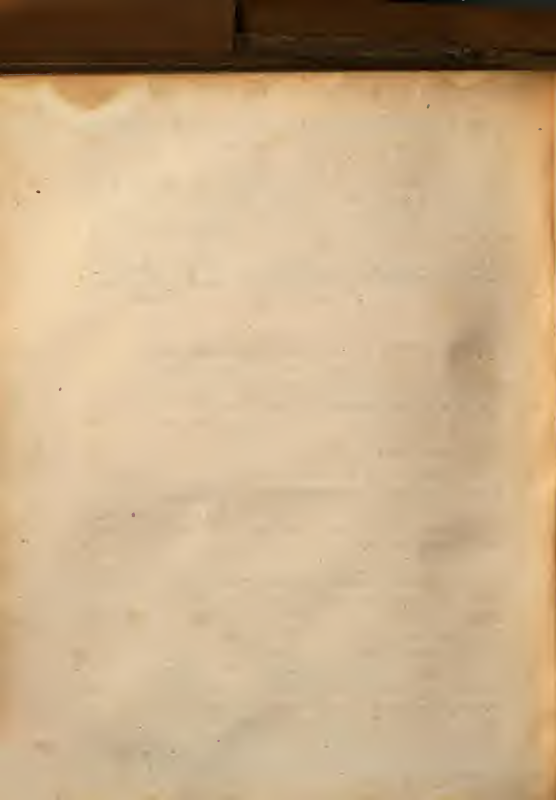
dezen

dezen Onzen Oetroye voor de zelve Werken zullen willen stellen, daar van geene geabbrevieerde ofte gecontraheerde mentie zullen moogen maken, nemaar gehouden zullen wezen het zelve Oetroy in 't geheel ende zonder eenige omiffie daar voor te drukken, ofte doen drukken: Ende dat zy gehouden zullen zyn een exemplaar van de voorsz. Werken, gebonden ende wel geconditionceert, te brengen in de Bibliothecq van Onse Univerfiteit tot Leiden, ende daar van behoorlyk te doen blyken; op pene van het effeet van desen te verliezen. Ende ten einde de fupplianten desen Onzen confente ende Oetroye mogen genieten als naar behooren, laften Wy allen ende eenen iegelyken die 't aangaan mag, dat zy de fupplianten van den inhoude van dezen doen ende laten gedogen, rustelyk, vredelyk ende volkomentlyk genieten ende gebruiken, cesserende alle belet ende wederzeggen ter contrarie. Gedaan in den Hage, onder Onzen grooten Zegele, hier aan doen hangen, den xxij. January, in 't Jaar Ons Heeren en Zaligmakers duizent zes hondert vyfentachtig.

GASP. FAGEL.

Ter ordonnantie van de Staten.

SYNOPSIS

SEX SEQUENTIUM

MEDITATIONUM.

*I*N primâ causa exponuntur propter quas de rebus omnibus, præsertim materialibus, possumus dubitare; quamdiu scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quàm ea quæ antehac habuimus. Et si autem istius tanta dubitationis utilitas primâ fronte non appareat, est tamen in eo maxima quod ab omnibus præiudiciis nos liberet, viamque facillimam sternat ad mentem à sensibus abducendam: ac denique efficiat, ut de iis, quæ postea vera esse comperiemus, non amplius dubitare possimus.

In secunda, mens quæ propriâ libertate utens supponit ea omnia non existere de quorum existentia vel minimum potest dubitare, animadvertit fieri non posse quin ipsa interim existat. Quod etiam summa est utilitatis, quoniam hoc pacto facile distinguit quanam ad se, hoc est, ad naturam intellectualem, & quanam ad corpus pertineant. Sed quia fortè nonnulli rationes de anima immortalitate illo in loco expectabunt, eos hic monendos puto me conatum esse nihil scribere quod non accuratè demonstrarem; ideoque non alium ordinem sequi potuisse, quàm illum qui est apud Geometras usitatus, ut nempe omnia præmitterem ex quibus quasita propositio dependet, antequam de ipsa quidquam concluderem. Primum autem & præcipuum, quod prærequiritur ad cognoscendam animæ immortalitatem; esse ut quam maxime perspicuum de eâ conceptum, & ab omni conceptu corporis planè distinctum formemus; quod ibi factum est: Præterea vero requiri etiam ut sciamus ea omnia, quæ clare & distincte

stinctè intelligimus, eo ipso modo quo illa intelligimus, esse vera: quod ante quartam meditationem probari non potuit; & habendum esse distinctum natura corporea conceptum, qui partim in ipsâ secundâ, partim etiam in quintâ & sextâ formatur; atque ex his debere concludi, ea omnia, quæ clarè & distinctè concipiuntur ut substantia diversa, sicuti concipiuntur mens & corpus, esse revera substantias realiter à se mutuo distinctas; hocque in sextâ concludi: idemque etiam in ipsâ confirmari, ex eo quod nullum corpus nisi divisibile intelligamus, contrâ autem nullam mentem nisi indivisibilem: neque enim possumus ullius mentis mediam partem concipere, ut possumus cujuslibet quantumvis exigui corporis; adeò ut eorum nature non modò diversa, sed etiam quodammodo contrariæ agnoscantur; Non autem ulterius eâ de re in hoc scripto me egisse; tum quia hæc sufficiunt ad ostendendum ex corporis corruptione mentis interitum non sequi, atque sic ad alterius vite spem mortalibus faciendam; tum etiam quia præmissa, ex quibus ipsa mentis immortalitas concludi potest, ex totius Physicæ explicatione dependent: primò ut sciatur omnes omnino substantias, sive res, quæ à Deo creari debent ut existant, ex naturâ suâ esse incorruptibiles, nec posse unquam desinere esse, nisi ab eodem Deo concursum suum iis denegante ad nihilum reducantur; ac deinde ut advertatur corpus quidem, in genere sumptum, esse substantiam, ideoque nunquam etiam perire; sed corpus humanum, quatenus à reliquis differt corporibus, non nisi ex certâ membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus esse conflatum; mentem vero humanam non ita ex ullis accidentibus constare, sed puram esse substantiam: etsi enim omnia ejus accidentia mutantur, ut quod alias res intelligat, alias velit, alias sentiat, &c. non idcirco ipsa mens alia evadit: humanum autem corpus aliud fit ex hoc solo quod figura quarundam ejus partium mutetur: ex quibus sequitur corpus quidem persacile interire, mentem autem ex naturâ suâ esse immortalem.

In tertiâ Meditatione meum præcipuum argumentum ad probandam Dei existentiam satis fuscè, ut mihi videtur, explicui. Verumtamen, quia, ut Lectorum animos quàm maximè à sensibus abducerem, nullis ibi comparationibus à rebus corporeis petitis volui uti; multa fortasse obscuritates remanserunt, sed quæ, ut spero, postea in responsionibus ad objectiones planè tollentur; ut inter ceteras quomodo idea entis summè perfecti, quæ in nobis est, tantum habeat realitatis objectivæ, ut non possit non esse à causâ summè perfectâ, quod ibi illustratur comparatione machinæ valdè perfectæ, cujus idea est in mente alicujus artificis; ut enim artificium objectivum hujus idea debet habere aliquam causam, nempe scientiam hujus artificis; vel alicujus alterius à quo illam accepit, ita idea Dei, quæ in nobis est, non potest non habere Deum ipsum pro causa.

In quartâ probatur ea omnia quæ clarè & distinctè percipimus, esse vera, simulque in quo ratio falsitatis consistat explicatur: quæ necessariò sciri debent tam ad præcedentia firmanda, quàm ad reliqua intelligenda. Sed ibi interim est advertendum nullo modo agi de peccato, vel errore qui committitur in persecutione boni & mali, sed de eo tantum qui contingit in dijudicatione veri & falsi. Nec ea spectari quæ ad fidem pertinent, vel ad vitam agendam, sed tantum speculativas; & solius luminis naturalis ope cognitæ veritates.

In quintâ, præterquàm quod natura corporea in genere sumpta explicatur, novâ etiam ratione Dei existentia demonstratur: sed in quâ rursus nonnulla forè occurrent difficultates, quæ postea in responsione ad objectiones resolventur: ac denique ostenditur quo pacto verum sit ipsarum Geometricarum demonstrationum certitudinem à cognitione Dei pendere.

In sextâ denique intellectio ab imaginatione secernitur; distinctionum signa describuntur: mentem realiter à corpore distingui, probatur: eandem nihilominus tam arctè illi esse conjunctam, ut unum quid cum ipso componat, ostenditur; omnes

errores qui à sensibus oriri solent, recensentur; modi quibus vitari possint exponuntur; & denique rationes omnes ex quibus rerum materialium existentia possit concludi, afferuntur, non quòd eas valdè utiles esse putàrim ad probandum id ipsum quod probant, nempe revera esse aliquem mundum, & homines habere corpora, & similia, de quibus nemo unquam sana mentis seridè dubitavit; sed quia illas considerando agnoscitur non esse tam firmas, nec tam perspicuas, quàm sunt ea, per quas in mentis nostra & Dei cognitionem devenimus; aded ut hæ sint omnium certissima & evidentissima qua ab humano ingenio sciri possint. Cujus unius rei probationem in his meditationibus mihi pro scopo proposui. Nec idcirco hic recenseo varias alias quæstiones de quibus etiam in ipsis ex occasione tractatur.

MEDITATIONUM

De Primâ

PHILOSOPHIA,

In quibus

Dei existentia & animæ à corpore
distinctio demonstrantur,

P R I M A.

De iis qua in dubium revocari possunt.

Nimadverti jam ante aliquot annos quàm multa ineunte ætate falsa pro veris admiserim, & quàm dubia sint quæcunque istis postea superexstruxi, ac proinde funditus omnia semel in vita esse evertenda, atque à primis fundamentis denuò inchoandum, si quid aliquando firmum, & mansurum cupiam in scientiis stabilire; sed ingens opus esse videbatur, eamque ætatem expectabam, quæ foret tam matura, ut capefcendis disciplinis aptior nulla sequeretur. Quare tamdiu cunctatus sum ut deinceps essem in culpâ, si quod temporis superest ad agendum, deliberando consumerem. Opportunè igitur hodie mentem curis omnibus exsolvi, securum mihi otium procuravi, solus secedo, seriò tandem & liberè generali huic mearum opinionum everfioni vacabo. Ad hoc autem non erit necesse, ut omnes esse falsas ostendam, quod nunquam fortassis assequi possem; sed quia jam ratio persuadet, non minùs accuratè ab iis quæ non planè certa sunt atque indubitata, quàm ab apertè falsis assensionem esse cohibendam, satis erit ad omnes rejiciendas, si aliquam rationem dubitandi in unaquaque reperero. Nec ideo etiam singulæ erunt percurrendæ; quod operis esset infiniti: sed quia suffossis fundamentis quidquid iis superædificatum est sponte collabitur, aggrediar statim ipsa principia quibus illud

omne quod olim credidi nitebatur. Nempe quicquid hætenus ut maxime verum admisi, vel à sensibus, vel per sensus accepi; hos autem interdum fallere deprehendi; ac prudentiæ est nunquam illis planè confidere qui nos vel semel deceperunt. Sed fortè quamvis interdum sensus circa minuta quædam & remotiora nos fallant, pleraque tamen alia sunt de quibus dubitari planè non potest, quamvis ab iisdem hauriantur; ut jam me hic esse, foco assidere, hyemali togâ esse indutum, chartam istam manibus contrectare, & similia: manus verò has ipsas, totumque hoc corpus meum esse, quâ ratione posset negari? nisi me fortè comparem nescio quibus insanis, quorum cerebella tam contumax vapor ex atra bile labefactat, ut constanter assèverent vel se esse reges, cum sunt pauperissimi, vel purpurâ indutos, cum sunt nudi, vel caput habere fictile, vel se totos esse cucurbitas, vel ex vitro conflatos; sed amentes sunt isti, nec minùs ipse demens viderer, si quod ab iis exemplum ad me transferrem. Præclare sanè, tanquam non sim homo qui soleam noctu dormire, & eadem omnia in somnis pati, veletiam interdum minùs verisimilia, quàm quæ isti vigilantes: quàm frequenter verò usitata ista, me hic esse, togâ vestiri, foco assidere, quies nocturna persuadet? cum tamen positis vestibus jaceo inter strata; atqui nunc certè vigilantibus oculis intueor hanc chartam, non sopitum est hoc caput quod commoveo, manum istam prudens & sciens extendo, & sentio, non tam distincta contingerent dormienti: quasi scilicet non recorder à similibus etiam cogitationibus me aliàs in somnis fuisse delusum: quæ dum cogito attentius, tam planè video nunquam certis indiciis vigiliam à somno posse distinguere, ut obstupescam, & ferè hic ipse stupor mihi opinionem somni confirmet. Age ergò somniemus, nec particularia ista vera sint, nos oculos aperire, caput movere, manus extendere, nec fortè etiam nos habere tales manus, nec tale totum corpus; tamen profectò fatendum est visa per quietem esse veluti quasdam pictas imagines, quæ non nisi ad similitudinem rerum verarum fingi potuerunt; Ideoque saltem generalia hæc, oculos, caput, manus, totumque corpus res quasdam non imaginarias, sed veras existere: nam sanè pictores ipsi, ne tum quidem, cum Syrenas & Satyricos maxime inusitatis formis fingere student, naturas omni ex parte novas iis possunt assignare, sed tantummodo diversorum animalium membra permiscent; vel si fortè aliquid excoGITent adeò novum, ut nihil omnino ei simile fuerit visum, atque ita planè fictitium sit & falsum; certè tamen ad minimum veri colores esse debent, ex quibus illud componant: nec dispari ratione, quamvis etiam generalia hæc, oculi, caput

manus,

manus, & similia imaginaria esse possent, necessario tamen saltem alia quædam adhuc magis simplicia, & universalia vera esse fatendum est, ex quibus tanquam coloribus veris omnes istæ seu veræ, seu falsæ, quæ in cogitatione nostra sunt, rerum imagines effinguntur. Cujus generis esse videntur natura corporea in communi, ejusque extensio; item figura rerum extensarum, item quantitas, sive earumdem magnitudo; & numerus: item locus in quo existant, tempusque per quod durent, & similia. Quapropter ex his forsân non malè concludemus, Physicam, Astronomiam, Medicinam; disciplinasque alias omnes, quæ à rerum compositarum consideratione dependent, dubias quidem esse, atqui Arithmeticam, Geometriam, aliasque ejusmodi, quæ non nisi de simplicissimis & maximè generalibus rebus tractant, atque utrum eæ sint in rerum naturâ nec ne, parum curant, aliquid certi atque indubitati continere: nam sive vigilem sive dormiam, duo & tria simul juncta sunt quinque, quadratumque non plura habet latera quàm quatuor; nec fieri posse videtur ut tam perspicuæ veritates in suspicionem falsitatis incurrant. Verumtamen infixæ quædam est meæ menti vetus opinio Deum esse qui potest omnia, & à quo talis, qualis existo, sum creatus: unde autem scio illum non fecisse ut nulla planè sit terra, nullum cælum, nulla res extensa, nulla figura, nulla magnitudo, nullus locus, & tamen hæc omnia non aliter quàm nunc mihi videantur existere? imò etiam quemadmodum judico interdum alios errare circa ea quæ se perfectissimè scire arbitrantur, ita ego ut fallar quoties duo & tria simul addo, vel numero quadrati latera, vel si quid aliud facilius fingi potest? At fortè noluit Deus ita me decipi, dicitur enim summè bonus; sed si hoc ejus bonitati repugnaret talem me creâsse, ut semper fallar, ab eadem etiam videretur esse alienum permittere ut interdum fallar; quod ultimum tamen non potest dici. Essent verò fortasse nonnulli qui tam potentem aliquem Deum mallent negare, quàm res alias omnes credere esse incertas: sed iis non repugnemus, totumque hoc de Deo demus esse fictitium; at seu fato, seu casu, seu continuata rerum serie, seu quovis alio modo me ad id quod sum pervenisse supponant; quoniam falli & errare imperfectio quædam esse videtur, quo minùs potentem originis meæ auctorem assignabunt, eò probabilius erit me tam imperfectum esse ut semper fallar: quibus sanè argumentis non habeo quod respondeam, sed tandem cogor fateri nihil esse ex iis quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam, vel levitatem, sed propter validas & meditatatas rationes, ideoque etiam ab iisdem, non minus quàm ab apertè falsis

falsis accuratè deinceps assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Sed nondum sufficit hæc advertisse, curandum est ut recorder, assiduè enim recurrunt consuetæ opiniones, occupantque credulitatem meam tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito; nec unquam iis assentiri, & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt reverà, nempe aliquo quidem modo dubias, ut jamjam ostensum est, sed nihilominus valdè probabiles, & quas multò magis rationi consentaneum sit credere quàm negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si voluntate planè in contrarium versa me ipsum fallam, illasque aliquandiu omnino falsas imaginariasque esse fingam, donec tandem velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus nulla amplius prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Etenim scio nihil inde periculi vel erroris interim sequuturum, & me plus æquo diffidentiae indulgere non posse, quandoquidem nunc non rebus agendis, sed cognoscendis tantùm incumbo. Supponam igitur non optimum Deum fontem veritatis, sed genium aliquem malignum, eundemque summè potentem, & callidum, omnem suam industriam in eo posuisse, ut me falleret: putabo cælum, aërem, terram, colores, figuras, sonos, cunctaque externa nihil aliud esse quàm ludificationes somniorum, quibus insidias credulitati meæ tetendit: considerabo me ipsum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non sanguinem, non aliquem sensum, sed hæc omnia me habere falsò opinantem: manebo obstinatè in hac meditatione defixus, atque ita siquidem non in potestate meâ sit aliquid veri cognoscere, at certè hoc quod in me est ne falsis assentiar, nec mihi quidquam iste deceptor, quantumvis potens, quantumvis callidus, possit imponere, obfirmatâ mente cavebo. Sed laboriosum est hoc institutum, & desidia quædam ad consuetudinem vitæ me reducit, nec aliter quàm captivus, qui forte imaginaria libertate fruebatur in somnis, quum postea suspirari incipit se dormire, timet excitari, blandisque illusionibus lentè connivet: sic sponte relabor in veteres opiniones, vereorque expergisci, ne placidæ quieti laboriosa vigilia succedens non in aliqua luce, sed inter inextricabiles jam motarum difficultatum tenebras in posterum sit degenda.

M E D I T A T I O I I.

De natura mentis humana: Quod ipsa sit notior quàm corpus.

IN tantas dubitationes hesternâ meditatione conjectus sum, ut nequeam amplius earum oblivisci, nec videam tamen qua ratione solvendæ sint, sed tanquam in profundum gurgitem ex improvîso delapsus ita turbatus sum, ut nec possim in imo pedem figere, nec enatare ad summum. Enitar tamen & tentabo rursus eandem viam quam heri fueram ingressus, removendo scilicet illud omne quod vel minimum dubitationis admittit, nihilo secius quàm si omnino falsum esse comperrissem, pergamque porrò donec aliquid certi, vel si nihil aliud, saltem hoc ipsum pro certo, nihil esse certi, cognoscam. Nihil nisi punctum petebat Archimedes, quod esset firmum & immobile, ut integram terram loco dimoveret; magna quoque speranda sunt, si vel minimum quid invenero quod certum sit & inconcussum. Suppono igitur omnia quæ video, falsa esse, credo nihil unquam extitisse eorum quæ mendax memoria repræsentat, nullos planè habeo sensus; corpus, figura, extensio, motus, locusque sunt chimæræ; quid igitur erit verum? fortassis hoc unum, nihil esse certi. Sed unde scio nihil esse diversum ab iis omnibus quæ jamjam recensui, de quo ne minima quidem occasio sit dubitandi? Nunquid est aliquis Deus, vel quocunque nomine illum vocem, qui mihi has ipsas cogitationes immittit? quare verò hoc putem, cum forsan ipsemet illarum author esse possim? Nunquid ergo saltem ego aliquid sum? sed jam negavi me habere ullos sensus, & ullum corpus; hæreo tamen: nam quid inde? sumne ita corpori, sensibusque alligatus, ut sine illis esse non possim? sed mihi persuasi, nihil plane esse in mundo, nullum cælum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora; nonne igitur etiam me non esse? imo certè ego eram si quid mihi persuasi: sed est deceptor nescio quis, summè potens, summè callidus, qui de industria me semper fallit; haud dubie igitur ego etiam sum, si me fallit, & fallat quantum potest, nunquam tamen efficiet, ut nihil sim quamdiu me aliquid esse cogitabo, adeo ut omnibus fatis superque pensitatis denique statuendum sit hoc pronunciatum, Ego sum, ego existo, quoties à me profertur, vel mente concipitur, necessario esse verum. Nondum verò fatis intelligo, quissimam sim ego ille, qui jam necessario sum, deincepsque cavendum est, ne forte quid aliud imprudenter assumam in locum mei, sicque aberrarem etiam in ea cognitione, quam omnium certissimam evidentissimamque

namque esse contendo. Quare jam denuo meditor quidnam me olim esse crediderim, priusquam in has cogitationes incidissem; ex quo deinde subducam quidquid allatis rationibus vel minimùm potuit infirmari; ut ita tandem præcisè remaneat illud tantùm quod certum est & inconcussum. Quidnam igitur antehac me esse putavi? hominem scilicet; sed quid est homo? dicamne animal rationale? non, quia postea quaerendùm foret quidnam animal sit, & quid rationale, atque ita ex unâ quæstione in plures difficilioreſque delaberer: nec jam mihi tantum otii est, ut ipso velim inter ejusmodi subtilitates abuti. Sed hic potius attendam quid sponte & natura duce cogitationi meæ antehac occurrebat, quoties quid essem considerabam: nempe accurrebat primò me habere vultum, manus, brachia, totamque hanc membrorum machinam, qualis etiam in cadavere cernitur, & quam corporis nomine designabam; occurrebat præterea me nutrirì, incedere, sentire, & cogitare, quas quidem actiones ad animam referebam; sed quid esset hæc anima vel non advertebam, vel exiguum nescio quid imaginabar instar venti, vel ignis, vel ætheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: de corpore verò ne dubitabam quidem, sed distinctè me nôsse arbitrabar ejus naturam, quam si forte, qualem mente concipiebam, describere tentàssem, sic explicuissem: per corpus intelligo illud omne quod aptum est figurâ aliquâ terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat, tactu, visu, auditu, gustu, vel odoratu percipi, nec non moveri pluribus modis, non quidem à seipso, sed ab alio quoopiam à quo tangatur; namque habere vim seipsum movendi, item sentiendi, vel cogitandi, nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam; quinimò mirabar potius tales facultates in quibusdam corporibus reperiri. Quid autem nunc ubi suppono deceptorem aliquem potentissimum, & si fas est dicere, malignum, datâ operâ in omnibus quantum potuit, me delusisse, possumne affirmare me habere vel minimum quid ex iis omnibus, quæ jam dixi ad naturam corporis pertinere; attendo, cogito, revolve, nihil occurrit, fatigor eadem frustra repetere. Quid verò ex iis quæ animæ tribuebam, nutrirì, vel incedere? quandoquidem jam corpus non habeo, hæc quoque nihil sunt nisi figmenta: sentire? nempe etiam hoc non fit sine corpore, & permulta sentire visus sum in somnis quæ deinde animadverti me non sensisse: cogitare? hic invenio, cogitatio est, hæc sola à me divelli nequit, ego sum, ego existo, certum est. Quamdiu autem? nempe quamdiu cogito; nam fortè etiam fieri posset si cessarem ab omni cogitatione ut illicò totus esse desinerem: nihil nunc admitto nisi quod

quod necessarium sit verum: sum igitur præcisè tantum res cogitans, id est, mens, sive animus, sive intellectus, sive ratio, voces mihi prius significationis ignotæ: sum autem res vera, & verè existens, sed qualis res? dixi, cogitans. Quid præterea? imaginabor: non sum compages illa membrorum, quæ corpus humanum appellatur, non sum etiam tenuis aliquis aer istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quidquid mihi fingo; supposui enim ista nihil esse, manet positio, nihilominus tamen ego aliquid sum. Fortassis verò contingit, ut hæc ipsa, quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi? nescio, de hac re jam non disputo; de iis tantum quæ mihi nota sunt iudicium ferre possum: novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi: certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi: non igitur ab iis ullis, quæ imaginatione effingo. Atque hoc verbum, *effingo*, admonet me erroris mei: nam fingerem reverà si quid me esse imaginarer, quia nihil aliud est imaginari quàm rei corporeæ figuram seu imaginem contemplari; jam autem certò scio me esse, simulque fieri posse ut omnes istæ imagines, & generaliter quæcunque ad corporis naturam referuntur, nihil sint præter insomnia; quibus animadversis, non minus ineptire videor dicendo, imaginabor, ut distinctius agnoscam quismam sim, quam si dicerem, jam quidem sum expectectus, videoque nonnihil veri: sed quia nondum video satis evidenter, data opera obdormiam, ut hoc ipsum mihi somnia verius evidentiùsque repræsentent. Itaque cognosco, nihil eorum quæ possum imaginationis ope comprehendere, ad hanc quam de me habeo notitiam pertinere, mentemque ab illis diligentissimè esse avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat. Sed quid igitur sum? res cogitans; quid est hoc? nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque & sentiens. Non pauca sanè hæc sunt, si cuncta ad me pertineant, sed quidni pertinerent? nonne ego ipse sum qui jam dubito ferè de omnibus, qui nonnihil tamen intelligo, qui hoc unum verum esse affirmo, nego cætera, cupio plura nòsse, nolo decipi, multa vel invitus imaginor, multa etiam tanquam à sensibus venientia animadverto. Quid est horum, quamvis semper dormiam, quamvis etiam is qui me creavit quantum in se est me deludat, quod non æquè verum sit ac me esse? quid est quod à mea cogitatione distinguatur? quid est quod à me ipso separatum dici possit? Nam quod ego sim qui dubitem, qui intelligam, qui velim, tam manifestum est, ut nihil occurrat per quod evidentiùs

explicetur: sed verò etiam ego idem sum, qui imaginor, nam quamvis fortè, ut supposui, nulla prorsus res imaginata vera sit, vis tamen ipsa imaginandi reverà existit, & cogitationis meae partem facit: idem denique ego sum qui sentio, sive qui res corporeas tanquam per sensus animadverto. Videlicet jam lucem video, strepitum audio, calorem sentio; falsa hæc sunt, dormio enim. At certe videre videor, audire, calefcere, hoc falsum esse non potest, hoc est propriè quod in me sentire appellatur, atque hoc præcisè sic sumptum, nihil aliud est quàm cogitare. Ex quibus equidem aliquantò melius incipio nòsse quisnam sim: sed adhuc tamen videtur, nec possum abstinere quin putem, res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, & quas ipsi sensus explorant, multò distinctius agnosci quàm istud nescio quid mei, quod sub imaginationem non venit; quanquam profectò sit mirum res quas animadverto esse dubias, ignotas, à me alienas, distinctius quàm quod verum est, quod cognitum, quàm denique me ipsum à me comprehendi: sed video quid sit, gaudet aberrare mens mea, nec dum se patitur intra veritatis limites cohiberi. Esto igitur, & adhuc semel laxissimas habenas ei permittamus, ut illis paulò post opportunè reductis facilius se regi patiatur. Consideremus res illas quæ vulgo putantur omnium distinctissimè comprehendi; corpora scilicet, quæ tangimus, quæ videmus, non quidem corpora in communi, generales enim istæ perceptiones aliquantò magis confusa esse solent, sed unum in particulari; sumamus exempli causâ hanc ceram; nuperrimè ex favis fuit educta, nondum amisit omnem saporem sui mellis, non nihil retinet odoris florum ex quibus collecta est; ejus color, figura, magnitudo, manifesta sunt; dura est, frigida est, faciliè tangitur, ac si articulo serias emittit sonum; omnia denique illi adsunt, quæ requiri videntur ut corpus aliquod possit quàm distinctissimè cognosci. Sed ecce, dum loquor, igni admovetur, saporis reliquæ purgantur, odor exspirat, color mutatur, figura tollitur, crescit magnitudo, fit liquida, fit calida, vix tangi potest, nec jam si pulsus emitter sonum: remanetne adhuc eadem cera? remanere fatendum est, nemo negat, nemo aliter putat. Quid erat igitur in eâ quod tam distinctè comprehendebatur? certè nihil eorum quæ sensibus attingebam, nam quæcunque sub gustum, vel odoratum, vel visum, vel tactum, vel auditum veniebant, mutata jam sunt, remanet cera. Fortassis illud erat quod nunc cogito, nempe ceram ipsam non quidem fuisse istam dulcedinem mellis, nec florum fragrantiam, nec istam albedinem, nec figuram, nec sonum, sed corpus quod mihi apparebat paulò antè modis istis conspicuum,

nunc

nunc diversis: quid est autem hoc præcisè quod sic imaginor? attendamus, & remotis iis, quæ ad ceram non pertinent, videamus quid supersit, nempe nihil aliud quàm extensum quid, flexibile, mutabile: Quid verò est hoc flexibile, mutabile? an quod imaginor hanc ceram ex figurâ rotundâ in quadratam, vel ex hac in triangularem verti posse? nullo modo, nam innumerabilium ejusmodi mutationum capacem eam esse comprehendo, nec possum tamen innumerabiles imaginando percurrere: nec igitur comprehensio hæc ab imaginandi facultate perficitur. Quid extensum? nunquid etiam ipsa ejus extensio est ignota? nam in cera liquescente fit major, major in ferventi, majorque rursus si calor augeatur: nec rectè judicarem quid sit cera, nisi putarem hanc etiam plures secundum extensionem varietates admittere quàm fuerim unquam imaginando complexus: superest igitur ut concedam, me ne buidem imaginari quid sit hæc cera, sed sola mente percipere: dico hanc in particulari; de cera enim in communi clarius est. Quænam verò est hæc cera quæ non nisi mente percipitur; nempe eadem quam video, quam tango, quam imaginor, eadem denique quam ab initio esse arbitrabar: atqui, quod notandum est, ejus perceptio non visio, non tactio, non imaginatio est, nec unquam fuit, quamvis priùs ita videretur, sed solius mentis inspectio, quæ vel imperfecta esse potest & confusa, ut prius erat, vel clara & distincta, ut nunc est, prout minus vel magis ad illa ex quibus constat, attendo. Miror verò interim quàm prona sit mea mens in errores; nam quavis hæc apud me tacitus, & sine voce considerem, hæreo tamen in verbis ipsis, & ferè decipior ab ipso usu loquendi: dicimus enim nos videre ceram ipsam: met si adsit, non ex colore, vel figura eam adesse judicare; unde concluderem statim, ceram ergo visione oculi, non solius mentis inspectione cognosci, nisi jam fortè respexissem ex fenestra homines in platea transeuntes, quos etiam ipsos non minus usitatè quàm ceram dico me videre: quid autem video præter pileos & vestes, sub quibus latere possent automata, sed judico homines esse: atque ita id quod putabam me videre oculis, sola judicandi facultate, quæ in mente meâ est, comprehendo. Sed pudeat suprâ vulgus sapere cupientem ex formis loquendi quas vulgus invenit dubitationem quæ sivilisse, pergamusque deinceps, attendendo utrum ergo perfectiùs evidentiusque percipiebam quid esset cera, cùm primum aspexi, credidique me illam ipso sensu externo, vel saltem sensu communi, ut vocant, id est potentiâ imaginatrice cognoscere; an verò potius nunc, postquam diligentius investigavi tum quid ea sit, tum quomodo cognoscatur: certe hac de re dubitare esset ineptum; nam quid fuit

in prima perceptione distinctum? quid quod non à quovis animali haberi posse videretur? at verò cum ceram ab externis formis distinguo, & tanquam vestibus detractis nudam considero, sic illam revera, quamvis adhuc error in iudicio meo esse possit, non possum tamen sine humana mente percipere. Quid autem dicam de hac ipsa mente, sive de me ipso, nihildum enim aliud admitto in me esse præter mentem, quid, inquam, ego qui hanc ceram videor tam distincte percipere, nunquid me ipsum non tantum multo verius, multo certius, sed etiam multo distinctius, evidentiusque cognosco? nam si iudico ceram existere ex eo quod hanc videam, certe multò evidentius efficitur me ipsum etiam existere ex eo ipso quod hanc videam: fieri enim potest ut hoc quod video; non verè sit cera, fieri potest ut ne quidem oculos habeam, quibus quidquam videatur; sed fieri plane non potest cum videam, sive (quod jam non distinguo) cum cogitem me videre, ut ego ipse cogitans non aliquid sim: simili ratione si iudico ceram esse ex eo quod hanc tangam, idem rursus efficietur, videlicet me esse: si ex eo quod imaginor, vel quavis alia ex causa, idem planè. Sed & hoc ipsum quod de cera animadverto, ad reliqua omnia quæ sunt extra me posita, licet applicare. Porro autem si magis distincta visa sit ceræ perceptio postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus ex causis innotuit, quanto distinctius me ipsum à me nunc cognosci fatendum est, quandoquidem nullæ rationes vel ad ceræ, vel ad cuiuspiam alterius corporis perceptionem possint juvare, quin eadem omnes mentis meæ naturam melius probeant? Sed & alia insuper tam multa sunt in ipsa mente, ex quibus ejus notitia distinctior reddi potest, ut ea quæ ex corpore ad illam emanant, vix numeranda videantur. Atque ecce tandem sponte sum reversus eo quò volebam; nam cum mihi nunc notum sit ipsamet corpora non propriè à sensibus, vel ab imaginandi facultate, sed à solo intellectu percipi, nec ex eo percipi quòd tangantur, aut videantur, sed tantum ex eo quòd intelligantur, apertè cognosco nihil facilius aut evidentius me à mente posse à me percipi. Sed quia tam citò deponi veteris opinionis consuetudo non potest, placet hic consistere, ut altius hæc nova cognitio memoriæ meæ diuturnitate meditationis insigatur.

M E D I T A T I O III.

De Deo, quod existat.

Claudam nunc oculos, aures obturabo, avocabo omnes sensus, imagines etiam rerum corporalium omnes vel ex cogitatione mea delebo, vel certe, quia hoc fieri vix potest, illas ut inanes & falsas nihili pendam, meque solum alloquendo, & penitus inspiciendo, meipsum paulatim mihi magis notum & familiarem reddere conabor. Ego sum res cogitans, id est dubitans, affirmans, negans, pauca intelligens, multa ignorans, volens, nolens, imaginans etiam & sentiens; ut eaim antè animadverti, quamvis illa quæ sentio vel imaginor extra me fortasse nihil sint, illostamen cogitandi modos, quos sensus & imaginationes appello, quatenus cogitandi quidam modi tantum sunt, in me esse sum certus. Atque his paucis omnia recensui quæ verè scio, vel saltem quæ me scire hætenus animadverti. Nunc circumspiciam diligentius an fortè adhuc apud me alia sint ad quæ nondum respexi: sum certus me esse rem cogitantem, nunquid ergo etiam scio quid requiratur ut de aliquâ re sim certus? nempe in hac primâ cognitione nihil aliud est, quàm clara quædam & distincta perceptio ejus quod affirmo; quæ sanè non sufficeret ad me certum de rei veritate reddendum, si posset unquam contingere ut aliquid quod ita clarè & distinctè perciperem falsum esset; ac proinde jam videor pro regulâ generali posse statuere, illud omne esse verum quod valde clarè & distinctè percipio. Verumtamen multa priùs ut omnino certa & manifesta admisi, quæ tamen postea dubia esse deprehendi: qualia ergo ista fuèrè? nempe terra, cælum, sidera & cætera omnia quæ sensibus usurpabam; quid autem de illis clarè percipiebam? nempe talium rerum ideas sive cogitationes menti meæ obversari; sed ne nunc quidem illas ideas in me esse inficior. Aliud autem quiddam erat quod affirmabam, quodque etiam ob consuetudinem credendi clare me percipere arbitrabar, quod tamen revera non percipiebam, nempe res quasdam extra me esse, à quibus ideæ istæ procedebant, & quibus omnino similes erant; atque hoc erat, in quo vel fallebar, vel certè si verum judicabam, id non ex vi meæ perceptionis contingebat. Quid verò cum circa res Arithmeticas vel Geometricas aliquid valde simplex & facile considerabam, ut quod duo & tria simul juncta sint quinque, vel similia, nunquid saltem illa satis perspicuè intuebar ut vera esse affirmarem? Equidem non aliam ob causam de iis dubitandum esse postea judicavi, quam quia

quia veniebat in mentem fortè aliquem Deum talem mihi naturam indere potuissè, ut etiam circa illa deciperer, quæ manifestissima viderentur? sed quoties hæc præconcepta de summâ Dei potentiâ opinio mihi occurrat, non possum non fateri, siquidem velit, facile illi esse efficere ut erem, etiam in iis quæ me puto mentis oculis quàm evidentissimè intueri; quoties verò ad ipsas res quas valdè clare percipere arbitror me converto, tam plane ab illis persuadeor ut sponte erumpam in has voces, fallat me quisquis potest, nunquam tamen efficiet ut nihil sim, quamdiu me aliquid esse cogitabo, vel ut aliquando verum sit me nunquam fuisse, cum jam verum sit me esse; vel forte etiam ut duo & tria simul juncta plura vel pauciora sint quàm quinque, vel similia, in quibus scilicet repugnantiam agnosco manifestam. Et certe cum nullam occasionem habeam existimandi aliquem Deum esse deceptorem, nec quidem adhuc satis sciam, utrum sit aliquis Deus, valde tenuis, &, ut ita loquar, Metaphysica dubitandi ratio est, quæ tantum ex ea opinione dependet. Ut autem etiam illa tollatur, quamprimum occurret occasio, examinare debeo an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor; hac enim re ignoratâ, non videor de ulla alia planè certus esse unquam posse. Nunc autem ordo videtur exigere, ut prius omnes meas cogitationes in certa genera distribuam, & in quibusnam ex illis veritas aut falsitas propriè consistat, inquirem. Quædam ex his tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit ideæ nomen, ut cum Hominem, vel Chimæram, vel Cælum, vel Angelum, vel Deum cogito; aliæ verò alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subiectum meæ cogitationis apprehendo, sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector; & ex his aliæ voluntates, sive affectus, aliæ autem judicia appellantur. Jam quod ad ideas attinet, si solæ in se spectentur, nec ad aliud quid illas referam, falsæ propriè esse non possunt; nam sive capram, sive chimæram imaginer, non minus verum est me unam imaginari quàm alteram. Nulla etiam in ipsa voluntate vel affectibus falsitas est timenda, nam quamvis prava, quamvis etiam ea quæ nusquam sunt, possim optare, non tamen ideo non verum est illa me optare, ac proinde sola supersunt judicia in quibus mihi cavendum est ne fallar; præcipuus autem error & frequentissimus, qui possit in illis reperiri, consistit in eo quod ideas, quæ in me sunt, iudicem rebus quibusdam extra me positis similes esse, sive conformes: nam profecto si tantum ideas ipsas ut cogitationis meæ quosdam modos considerarem, nec ad quidquam aliud referrem, vix mihi ullam errandi materiam

riam dare possent. Ex his autem ideis alie innatæ, alie adventitiæ, alie à me ipso factæ mihi videntur: nam quod intelligam quid sit res, quid sit veritas, quid sit cogitatio, hæc non aliunde habere videor quam ab ipsa meâ natura; quod autem nunc strepitum audiam, solem videam, ignem sentiam, à rebus quibusdam extra me positis procedere hæcenus judicavi: ac denique Sirenes, Hippogryphes, & similia à me ipso finguntur: vel forte etiam omnes esse adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas, nondum enim veram illarum originem clarè perspexi. Sed hic præcipuè de iis est quærendum quas tanquam à rebus extra me existentibus desumtas considero, quænam me moveat ratio ut illas istis rebus similes esse existimem; nempe ita videor doctus à natura, & præterea experior illas non à mea voluntate nec proinde à me ipso pendere, sæpe enim vel invito obversantur, ut jam, sive velim sive nolim, sentio calorem, & ideo puto sensum illum, sive ideam caloris à re à me diversa, nempe ab ignis, cui assideo, calore mihi advenire, nihilque magis obvium est, quam ut judicem istam rem suam similitudinem potius, quam aliud quid in me immittere; quæ rationes an satis firmæ sint, jam videbo. Cum hic dico me ita doctum esse à natura, intelligo tantum spontaneo quodam impetu me ferri ad hoc credendum, non lumine aliquo naturali mihi ostendi esse verum, quæ duo multum discrepant. nam quæcumque lumine naturali mihi ostenduntur, (ut quod ex eo quod dubitem sequatur me esse, & similia) nullo modo dubia esse possunt, quia nulla alia facultas esse potest, cui æquè fidam ac lumini isti, quæque illa non vera esse possit docere; sed quantum ad impetus naturales, jam sæpe olim judicavi me ab illis in deteriorem partem fuisse impulsam cum de bono eligendo ageretur, nec video cur iisdem in ullâ aliâ re magis fidam. Deinde quamvis ideæ illæ à voluntate meâ non pendeant, non ideo constat ipsas à rebus extra me positis necessàriò procedere, ut enim impetus illi, de quibus mox loquebar, quamvis in me sint, à voluntate tamen meâ diversi esse videntur, ita forte etiam aliqua alia est in me facultas nondum mihi satis cognita istarum idearum effectrix, ut hæcenus semper visum est illas, dum somnio, absque ulla rerum externarum ope in me formari; Ae denique quamvis à rebus à me diversis procederent, non inde sequitur illas rebus istis similes esse debere; quinimo in multis sæpe magnum discrimen videorprehendisse; Sic, exempli causâ, duas diversas solis ideas apud me invenio, unam tanquam à sensibus hausam, & quæ maxime inter illas quas adventitias existimo est recensenda, per quam mihi valde parvus apparet; aliam verò ex rationibus Astronomiæ desumptam,

hoc est ex notionibus quibusdam mihi innatis elicitam vel quocunque alio modo à me factam, per quam aliquoties major quàm terra exhibetur; utraque profectò similis eidem soli extra me existenti esse non potest, & ratio persuadet illam ei maxime esse dissimilem, quæ quàm proxime ab ipso videtur emanasse. Quæ omnia satis demonstrant me non hætenus ex certo iudicio, sed tantum ex cæco aliquo impulsu credidisse res quasdam à me diversas existere, quæ ideas sive imagines suas per organa sensuum, vel quolibet alio pacto mihi immittant. Sed alia quædam adhuc via mihi occurrit ad inquirendum, an res aliquæ ex iis, quarum ideæ in me sunt, extra me existant. Nempe quatenus ideæ istæ cogitandi quidam modi tantum sunt, non agnosco ullam inter ipsas inæqualitatem, & omnes à me eodem modo procedere videntur; sed quatenus una unam rem, alia aliam repræsentat, patet easdem esse ab invicem valde diversas. nam proculdubio illæ quæ substantias mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar: plus realitatis objectivæ in se continent, quàm illæ quæ tantum modos, sive accidentia repræsentant; & rursus illa per quam summum aliquem Deum æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium, quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivæ in se habet, quàm illæ per quas finitæ substantiæ exhibentur. Jam verò lumine naturali manifestum est tantumdem ad minimum esse debere in causâ efficiente & totali, quantum in ejusdem causæ effectu. nam quæso undenam posset assumere realitatem suam effectus nisi à causâ? & quomodo illam ei causâ dare posset, nisi etiam haberet? Hinc autem sequitur nec posse aliquid à nihilo fieri, nec etiam id quod magis perfectum est, hoc est, quod plus realitatis in se continet, ab eo quod minus: atque hoc non modò perspicuè verum est de iis effectibus quorum realitas est actualis sive formalis; sed etiam de ideis in quibus consideratur tantum realitas objectiva; hoc est, non modò non potest, exempli causâ, aliquis lapis qui prius non fuit, nunc incipere esse, nisi producat ab aliquâ re, in quâ totum illud sit vel formaliter vel eminenter, quod ponitur in lapide; nec potest calor in subiectum quod prius non calebat induci, nisi à re quæ sit ordinis saltem æquè perfecti atque est calor, & sic de cæteris; sed præterea etiam non potest in me esse idea caloris, vel lapidis, nisi in me posita sit ab aliquâ causâ in qua tantundem ad minimum sit realitatis, quantum esse in calore vel lapide concipio: nam quamvis ista causâ nihil de sua realitate actuali sive formali in meam ideam transfundat, non ideo putandum est illam minùs realem esse debere, sed talem esse naturam ipsius ideæ, ut nullam aliam ex se realitatem

formalem exigat præter illam quam mutuatur à cogitatione mea cujus est modus; quòd autem hæc idea realitatem objectivam hanc vel illam contineat potius quàm aliam, hoc profectò habere debet ab aliqua causa in qua tantumdem sit ad minimum realitatis formalis, quantum ipsa continet objectivæ; si enim ponamus aliquid in idea reperiri quod non fuerit in ejus causa, hoc igitur habet à nihilo; atqui quantumvis imperfectus sit iste essendi modus quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profectò planè nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Nec etiam debeo suspicari cum realitas, quam considero in meis ideis, sit tantum objectiva, non opus esse ut eadem realitas sit formaliter in causis istarum idearum, sed sufficere si sit in iis etiam objectivè; nam quemadmodum iste modus essendi objectivus competit ideis ex ipsarum natura, ita modus essendi formalis competit idearum causis, saltem primis & præcipuis, ex earum natura: & quamvis fortè una idea ex alia nasci possit, non tamen hic datur progressus in infinitum, sed tandem ad aliquam primam debet deveniri, cujus causa sit instar archetypi in quo omnis realitas formaliter contineatur quæ est in idea tantum objectivè; adèd ut lumine naturali mihi sit perspicuum ideas in me esse veluti quasdam imagines, quæ possunt quidem faciliè deficere à perfectione rerum à quibus sunt desumptæ, non autem quicquam majus aut perfectius continere. Atque hæc omnia quò diutius & curiosius examino, tantò clarius & distinctius vera esse cognosco; sed quid tandem ex his concludam? nempe si realitas objectiva alicujus ex meis ideis sit tanta ut certus sim eandem nec formaliter nec eminenter in me esse, nec proinde me ipsum ejus ideæ causam esse posse, hinc necessario sequi non me solum esse in mundo, sed aliquam aliam rem quæ istius ideæ est causa, etiam existere; si verò nulla talis in me idea reperiat, nullum planè habeo argumentum quod me de alicujus rei à me diversæ existentie certum reddat, omnia enim diligentissimè circumspexi, & nullum aliud potui hætenus reperire. Ex his autem meis ideis præter illam quæ me ipsum mihi exhibet, de qua hic nulla difficultas esse potest, alia est quæ Deum, alia quæ res corporcas, & inanimes, alia quæ Angelos, alia quæ animalia, ac denique alia quæ alios homines mei similes repræsentant. Et quantum ad ideas quæ alios homines, vel animalia, vel Angelos exhibent, facile intelligo illas ex iis quas habeo mei ipsius, & rerum corporalium, & Dei posse componi, quamvis nulli præter me homines, nec animalia, nec Angeli in mundo essent. Quantum autem ad ideas rerum corporalium, nihil in illis occurrit quod sit tantum ut non videatur à me ipso potuisse proficisci; nam si penitus inspiciam, & singulas

gulas examinem eo modo quo heri examinavi ideam ceræ: animadverto per pauca tantum esse, quæ in illis clare & distincte percipio, nempe magnitudinem sive extensionem in longum, latum, & profundum; figuram quæ ex terminatione istius extensionis exsurgit, situm quem diversa figurata inter se obtinent; & motum, sive mutationem istius situs; quibus addi possunt substantia, duratio, & numerus: cætera autem, ut lumen, & colores, soni, odores, sapores, calor, & frigus, aliæque tactiles qualitates, nonnisi valdè confusè & obscurè à me cogitantur, adeò ut etiam ignorem an sint veræ, vel falsæ, hoc est an ideæ quas de illis habeo sint rerum quarundam ideæ, an non rerum: quamvis enim falsitatem propriè dictam sive formalem nonnisi in iudiciis posse reperiri paulò antè notaverim, est tamen profectò quædam alia falsitas materialis in ideis, cum non rem tanquam rem repræsentant: ita, exempli causa, ideæ quas habeo caloris & frigoris tam parum claræ & distinctæ sunt, ut ab iis discere non possim, an frigus sit tantum privatio caloris, vel calor privatio frigoris, vel utrumque sit realis qualitas, vel neutrum; & quia nullæ ideæ nisi tanquam rerum esse possunt, si quidem verum sit, frigus nihil aliud esse quàm privationem caloris, ideæ quæ mihi illud tanquam reale quid & positivum repræsentat, non immeritò falsa dicetur, & sic de cæteris. Quibus profectò non est necesse ut aliquem auctorem à me diversum assignem. nam si quidem sint falsæ, hoc est nullas res repræsentent, lumine naturali notum mihi est illas à nihilo procedere, hoc est, non aliam ob causam in me esse, quàm quia deest aliquid naturæ meæ, nec est planè perfectæ; si autem sint veræ, quia tamen tam parum realitatis mihi exhibent, ut ne quidem illud à non re possim distinguere, non video cur à me ipso esse non possint. Ex iis verò quæ in ideis rerum corporalium clara & distincta sunt, quædam ab idea mei ipsius videor mutuari potuisse nempe substantiam, durationem, numerum, & si quæ alia sint ejusmodi; nam cum cogito lapidem esse substantiam, sive esse rem quæ per se apta est existere, itemque me esse substantiam, quamvis concipiam me esse rem cogitantem, & non extensam; lapidem verò esse rem extensam, & non cogitantem, ac proinde maxima inter utrumque conceptum sit diversitas, in ratione tamen substantiæ videntur convenire; itemque cum percipio me nunc esse, & prius etiam aliquamdiu fuisse recordor, cumque varias habeo cogitationes quarum numerum intelligo, acquirō ideas durationis & numeri, quas deinde ad quascunque alias res possum transferre. Cætera autem omnia ex quibus rerum corporearum ideæ constantur, nempe extensio, figura, situs, & motus, in me quidem, cum nihil aliud sim quàm res cogitans, formaliter non continentur, sed quia sunt tantum

tantum modi quidam substantiæ, ego autem substantia, videntur in me contineri posse eminenter. Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci. Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à quatum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque extat est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quo diligentius attendo, tanto minus à me solo profecta esse posse videantur. Ideoque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum: nam quamvis substantiæ quidem idea in me sit ex hoc ipso quod sim substantia, non tamen idcirco esset idea substantiæ infinitæ, cum sim finitus, nisi ab aliqua substantia quæ revera esset infinita, procederet. Nec putare debeo me non percipere infinitum per veram ideam, sed tantum per negationem finiti, ut percipio quietem, & tenebras per negationem motus, & lucis; nam contra manifestè intelligo plus realitatis esse in substantia infinita quàm in finita, ac proinde priorem quodammodo in me esse perceptionem infiniti quàm finiti, hoc est Dei, quàm mei ipsius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cuius comparatione defectus meos agnoscerem? Nec dici potest hanc forte ideam Dei materialiter falsam esse, ideoque à nihilo esse posse, ut paulo ante de ideis caloris, & frigoris, & similium animadverti, nam contra, cum maximè clara, & distincta sit, & plus realitatis objectivæ quàm ulla alia contineat, nulla est per se magis vera, nec in qua minor falsitatis suspicio reperiatur. Est, inquam, hæc idea entis summè perfecti & infiniti, maxime vera; nam quamvis forte fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere, ut de idea frigoris antè dixi. Est etiam maximè clara & distincta, nam quidquid clare & distinctè percipio, quod est reale & verum, & quod perfectionem aliquam importat: totum in ea continetur: nec obstat quod non comprehendam infinitum, vel quod alia innumera in Deo sint, quæ nec comprehendere, nec forte etiam attingere cogitatione ullo modo possum, est enim de ratione infiniti, ut à me qui sum finitus non comprehendatur; & sufficit me hoc ipsum intelligere, ac judicare illa omnia quæ clarè percipio & perfectionem aliquam importare scio, atque etiam forte alia innumera quæ ignoro, vel formaliter vel eminenter in Deo esse, ut idea quam de illo habeo sit omnium quæ in me sunt maximè vera, & maximè clara & distincta. Sed forte majus aliquid sum quàm ipse intelligam, omnesque illæ perfectiones quas Deo tribuo,

potentiâ quodammodo in me sunt, etiam si nondum sese exserant, neque ad actum reducantur; experior enim jam cognitionem meam paulatim augeri; nec video quid obstet quo minus ita magis & magis augeatur in infinitum, nec etiam cur cognitione sic aucta non possim ejus ope reliquas omnes Dei perfectiones adipisci; nec denique cur potentia ad istas perfectiones, si jam in me est, non sufficiat ad illarum ideam producendam. Imò nihil horum esse potest, nam primò ut verum sit cognitionem meam gradatim augeri; & multa in me esse potentia quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nempe nihil omnino est potentiale, namque hoc ipsum gradatim augeri certissimum est imperfectionis argumentum. Præterea etiam si cognitio mea semper magis & magis augeatur, nihilominus intelligo nunquam illam idcirco fore actu infinitam, quia nunquam eo devenietur, ut majoris adhuc incrementi non sit capax. Deum autem ita judico esse actu infinitum ut nihil ejus perfectioni addi possit. Ac denique percipio esse objectivum ideæ non à solo esse potentiali, quod propriè loquendo nihil est, sed tantummodo ab actuali sive formali posse produci. Neque profecto quicquam est in his omnibus quod diligenter attendenti non sit lumine naturali manifestum: sed quia cum minus attendo, & rerum sensibilibus imagines mentis aciem excæcant, non ita facile recordor cur idea entis me perfectioris necessariò ab ente aliquo procedat quod sit revera perfectius: ulterius quærere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem si tale ens nullum existeret. Nempe à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis quibuslibet Deo minus perfectis, nihil enim ipso perfectius, nec etiam æquè perfectum cogitari, aut fingi potest. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem: nec putare debeo illa forsitan quæ mihi desunt, difficilius acquiri posse, quàm illa quæ jam in me sunt. nam contrà, manifestum est longè difficilius fuisse me, hoc est rem sive substantiam cogitantem, ex nihilo emergere, quàm multarum rerum quas ignoro cognitiones, quæ tantùm istius substantiæ accidentia sunt, acquirere. At certè si majus illud à me haberem, non mihi illa saltem quæ facilius haberi possunt denegâsem: sed neque etiam ulla alia ex iis, quæ in idea Dei contineri percipio; quia nempe nulla difficiliora factu mihi videntur: si quæ autem difficiliora factu essent, certè etiam mihi difficiliora viderentur, siquidem reliqua quæ habeo, à me haberem, quoniam in illis potentiam meam terminari experirer: Neque vim harum ratio-
num

num effugio, si supponam me forte semper fuisse ut nunc sum, tanquam si inde sequeretur nullum existentiae meae auctorem esse quaerendum: quoniam enim omne tempus vitae in partes innumeras dividi potest, quarum singulae à reliquis nullo modo dependent, ex eo quod paulò ante fuerim non sequitur me nunc debere esse, nisi aliqua causa me quasi rursus creet ad hoc momentum, hoc est me conservet. Perspicuum enim est attendenti ad durationis naturam, eadem planè vi & actione opus esse ad rem quamlibet singulis momentis quibus durat conservandam, quàm opus esset ad eandem de novo creandam, si nondum existeret, adeo ut conservationem sola ratione à creatione differre sit etiam unum ex iis quæ lumine naturali manifesta sunt. Itaque debeo nunc interrogare me ipsum, an habeam aliquam vim per quam possim efficere ut ego ille qui jam sum, paulò post etiam sim futurus: nam cum nihil aliud sim quàm res cogitans, vel saltem cum de ea tantum mei parte præcisè nunc agam quæ est res cogitans, si quæ talis vis in me esset, ejus procul dubio conscius essem; sed & nullam esse experior, & ex hoc ipso evidentissimè cognosco me ab aliquo ente à me diverso pendere: forte verò illud ens non est Deus, sumque vel à parentibus productus, vel à quibuscumque aliis causis Deo minus perfectis. Imò, ut jam ante dixi, perspicuum est tantundem ad minimum esse debere in causa, quantum est in effectu; & idcirco cum sim res cogitans, ideamque quandam Dei in me habens, qualiscunque tandem mei causa assignetur, illam etiam esse rem cogitantem, & omnium perfectionum quas Deo tribuo, ideam habere fatendum est; potestque de illa rursus quaeri an sit à se, vel ab alia; nam si à se, patet ex dictis illam ipsam Deum esse, quia nempe cum vim habeat per se existendi, habet procul dubio etiam vim possidendi actu omnes perfectiones quarum ideam in se habet, hoc est omnes quas in Deo esse concipio. Si autem sit ab alia, rursus eodem modo de hac altera quaeretur an sit à se, vel ab alia, donec tandem ad causam ultimam deveniatur quæ erit Deus. Satis enim apertum est, nullam hic dari posse progressum in infinitum, præsertim cum non tantum de causa, quæ me olim produxit, hic agam, sed maximè etiam de illa quæ me tempore præsentis conservat. Nec fingi potest plures forte causas partiales ad me efficiendum concurrisse, & ab una ideam unius ex perfectionibus quas Deo tribuo, ab alia ideam alterius me accepisse, adeo ut omnes quidem illæ perfectiones alicubi in universo reperiantur, sed non omnes simul junctæ in uno aliquo qui sit Deus; nam contrà unitas, simplicitas, sive inseparabilitas eorum omnium quæ in Deo sunt, una est ex præcipuis perfectionibus quas in eo esse intelligo; nec certè

certè istius omnium ejus perfectionum unitatis idea in me potuit poni ab ulla causa à qua etiam aliarum perfectionum ideas non habuerim; neque enim efficere potuit ut illas simul junctas & inseparabiles intelligerem, nisi, simul effecerit, ut quænam illæ essent agnoscerem. Quantum denique ad parentes attinet, ut omnia vera sint quæ de illis unquam putavi, non tamen profectò illi me conservant, nec etiam ullo modo me, quatenus sum res cogitans, effecerunt; sed tantum dispositiones quasdam in ea materia posuerunt, cui me, hoc est mentem (quam solam nunc pro me accipio) inesse judicavi: ac proinde hic nulla de iis difficultas esse potest, sed omnino est concludendum ex hoc solo quod existam, quædamque idea entis perfectissimi, hoc est Dei, in me sit, evidentissime demonstrari Deum etiam existere. Superest tantum ut examinem qua ratione ideam istam à Deo accepi; neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilibus ideæ, cum istæ res externis sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur; nec etiam à me efficta est, nam nihil ab illa detrudere, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde superest ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Et sane non mirum est, Deum me creando ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa; nec etiam opus est ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa, sed ex hoc uno quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem & similitudinem ejus factum esse, illamque similitudinem, in qua Dei idea continetur, à me percipi per eandem facultatem, per quam ego ipse à me percipior, hoc est, dum in me ipsum mentis aciem converto non modò intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora, & majora, sive meliora indefinite aspirantem, sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non indefinitè & potentia tantum, sed re ipsa infinite in se habere, atque ita Deum esse; totaque vis argumenti in eo est, quod agnoscam fieri non posse ut existam talis naturæ qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existeret, Deus, inquam, ille idem cujus idea in me est, hoc est habens omnes illas perfectiones quas ego non comprehendere sed quocunque modo attingere cogitatione possum, & nullis planè defectibus obnoxius. Ex quibus satis patet illum fallacem esse non posse: omnem enim fraudem & deceptionem à defectu aliquo pendere lumine naturali manifestum est. Sed priusquam hoc diligentius examinem, simulque in alias veritates quæ inde colligi possunt inquiram; placet hic aliquandiu in ipsius Dei contemplatione immorari, ejus

ejus attributa apud me expendere, & immenſi hujus luminis pulchritudinem, quantum caligantis ingenii mei acies ferre poterit, intueri, admirari, adorare. Ut enim in hac ſola divinæ majeſtatis contemplatione ſummam alterius vitæ felicitatem conſiſtere fide credimus, ita etiam jam ex eadem licet multò minus perfectâ maximam, cujus in hac vita capaces ſumus, voluptatem percipi poſſe experimur.

M E D I T A T I O I V.

De Vero & Falso.

ITa me his diebus aſſuefecî in mente à ſenſibus abducenda, tamque accuratè animadverti perpauca eſſe quæ de rebus corporeis vere percipiuntur, multoque plura de mente humana, multo adhuc plura de Deo cognosci, ut jam abſque ulla difficultate cogitationem à rebus imaginabilibus ad intelligibiles tantum, atque ab omni materia ſecretas convertam: & ſanè multo magis diſtinctam habeo ideam mentis humanæ, quatenus eſt res cogitans, non extenſâ in longum, latum, & profundum, nec aliud quid à corpore habens, quàm ideam ullius rei corporeæ: cumque attendo me dubitare, ſive eſſe rem incompletam, & dependentem, adeò clara & diſtincta idea entis independentis, & completi, hoc eſt Dei, mihi occurrit; & ex hoc uno, quòd talis idea in me ſit, ſive quod ego ideam illam habens exiſtam, adeo manifeſtè concludo Deum etiam exiſtere, atque ab illo ſingulis momentis totam exiſtentiam meam dependere, ut nihil evidentius, nihil certius ab humano ingenio cognosci poſſe conſidam. Jamque videre videor aliquam viam per quam ab iſta contemplatione veri Dei, in quo nempe omnes theſauri ſcientiarum & ſapientiæ abſconditi, ad cæterarum rerum cognitionem deveniatur.

In primis enim agnoſco fieri non poſſe ut ille me unquam fallat; in omni enim fallacia vel deceptione aliquid imperfectionis reperitur; & quamvis poſſe fallere nonnullum eſſe videatur acuminis aut potentix argumentum, procul dubio velle fallere, vel malitiam vel imbecillitatem teſtatur, nec proinde in Deum cadit. Deinde ex prior quandam in me eſſe judicandi facultatem, quam certè, ut & reliqua omnia quæ in me ſunt, à Deo accepi; cumque ille nolit me fallere, talem profecto non dedit, ut dum eâ recte utor, poſſim unquam errare. Nec ullum de hac re dubium ſupereſſet niſi inde ſequi videretur, me igitur errare nunquam poſſe; nam ſi quodcunque in me eſt, à Deo habeo, nec ullam ille mihi dederit er-

randi facultatem, non videor posse unquam errare. Atque ita prorsus quamdiu de Deo tantum cogito, totusque in eum me converto, nullam erroris aut falsitatis causam deprehendo; sed postmodum ad me reversus experior me tamen innumeris erroribus esse obnoxium, quorum causam inquiriens animadverto non tantum Dei, sive entis summè perfecti realem, & positivam, sed etiam, ut ita loquar, nihili, sive ejus quod ab omni perfectione summè abest, negativam quandam ideam mihi obversari, & me tanquam medium quid inter Deum & nihil, sive inter summum ens & non ens ita esse constitutum, ut, quatenus à summo ente sum creatus, nihil quidem in me sit, per quod fallar, aut in errorem inducar, sed quatenus etiam quodammodo de nihilo, sive de non ente participo, hoc est quatenus non sum ipse summum ens, desuntque mihi quamplurima, non adèò mirum esse quod fallar: atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale quod à Deo dependeat, sed tantummodò esse defectum, nec proinde ad errandum mihi opus esse aliquà facultate in hunc finem à Deo tributà, sed contingere ut errem ex eo quod facultas verum judicandi quam ab illo habeo, non sit in me infinita. Verumtamen hoc nondum omnino satisfacit, non enim error est pura negatio, sed privatio, sive carentia cujusdam cognitionis, quæ in me quodammodo esse deberet; atque attendenti ad Dei naturam non videtur fieri posse, ut ille aliquam in me posuerit facultatem quæ non sit in suo genere perfecta, sive quæ aliqua sibi debita perfectione sit privata; nam si quò peritior est artifex, eò perfectiora opera ab illo proficiantur, quid potest à summo illo rerum omnium conditore factum esse quod non sit omnibus numeris absolutum? nec dubium est quin potuerit Deus me talem creare ut nunquam fallerer; nec etiam dubium est quin velit semper id quod est optimum; anne ergo melius est me falli quàm non falli? Dum hæc perpendo attentius, occurrit primò non mihi esse mirandum si quædam à Deo fiant quorum rationes non intelligam; nec de ejus existentia ideo esse dubitandum, quod forte quædam alia esse experiar quæ quare, vel quomodo ab illo facta sint non comprehendo; cum enim jam sciam naturam meam esse valdè infirmam, & limitatam, Dei autem naturam esse immensam, incomprehensibilem, infinitam, ex hoc satis etiam scio innumerabilia illum posse quorum causas ignorem; atque ob hanc unicam rationem totum illud causarum genus quod à fine peti solet, in rebus Physicis nullum usum habere existimo; non enim absque temeritate me puto posse investigare fines Dei. Occurrit etiam non unam aliquam creaturam separatim, sed omnem rerum universitatem esse spectandam, quo-

tiesan Opera Dei perfecta sint inquirimus: quod enim fortè non immerito, si solum esset, valde imperfectum videretur, ut habens in mundo rationem partis est perfectissimum; & quamvis ex quo de omnibus volui dubitare, nihil adhuc præter me & Deum existere certò cognovi, non possum tamen, ex quo immensam Dei potentiam animadverti, negare quin multa alia ab illo facta sint, vel saltem fieri possint, adeo ut ego rationem partis in rerum universitate obtineam. Deinde ad me propius accedens, & qualesnam sint errores mei (qui soli imperfectionem aliquam in me arguunt) investigans, adverto illos à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate, hoc est ab intellectu, & simul à voluntate; nam per solum intellectum percipio tantum ideas de quibus judicium ferre possum, nec ullus error propriè dictus in eo præcisè sic spectato reperitur; quamvis enim innumera fortasse res existant quarum idee nullæ in me sunt, non tamen propriè illis privatus, sed negativè tantum destitutus sum dicendus, quia nempe rationem nullam possum asserere, quâ probem Deum mihi majorem quàm dederit cognoscendi facultatem dare debuisse; atque quantumvis peritum artificem esse intelligam, non tamen ideo puto illum in singulis ex suis operibus omnes perfectiones ponere debuisse quas in aliquibus ponere potest: Nec verò etiam queri possum quod non satis amplam & perfectam voluntatem, sive arbitrii libertatem à Deo acceperim. nam sane nullis illam limitibus circumscribi exerior. Et quod valdè notandum mihi videtur, nulla alia in me sunt tam perfecta, aut tanta, quin intelligam perfectiora, sive majora adhuc esse posse; nam si, exempli causa, facultatem intelligendi considero, statim agnosco perexiguam illam, & valde finitam in me esse, simulque alterius cujusdam multo majoris, imò maximæ, atque infinitæ ideam formo, illamque ex hoc ipso quod ejus ideam formare possum, ad Dei naturam pertinere percipio. Eadem ratione si facultatem recordandi, vel imaginandi, vel quaslibet alias examinem, nullam planè invenio quam non in me tenuem, & circumscriptam, in Deo immensam esse intelligam, sola est voluntas, sive arbitrii libertas, quam tantam in me exerior, ut nullius majoris ideam apprehendam; adeo ut illa præcipuè sit, ratione cujus imaginem quandam, & similitudinem Dei me referre intelligo: nam quamvis major absque comparatione in Deo quàm in me sit, tum ratione cognitionis & potentie quæ illi adjunctæ sunt, redduntque ipsam magis firmam & efficacem; tum ratione objecti, quoniam ad plura se extendit; non tamen in se formaliter & præcisè spectata major

videtur, quia tantum in eo consistit quod idem vel facere, vel non facere (hoc est affirmare vel negare, prosequi vel fugere) possimus, vel potius in eo tantum quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, sive prosequendum vel fugiendum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id, determinari sentiamus. Neque enim opus est me in utramque partem ferri posse ut sim liber, sed contra quò magis in unam propendeo, sive quia rationem veri & boni in eà evidentè intelligo, sive quia Deus intima cogitationis meæ ita disponit, tantò liberius illam eligo; nec sanè divina gratia, nec naturalis cognitio unquam imminuunt libertatem, sed potius augent, & corroborant. Indifferentia autem illa quam experior, cum nulla me ratio in unam partem magis quàm in alteram impellit, est infimus gradus libertatis, & nullam in eà perfectionem, sed tantummodò in cognitione defectum, sive negationem quandam testatur, nam si semper quid verum & bonum sit clarè viderem, nunquam de eo quod esset judicandum vel eligendum deliberarem; atque ita quamvis planè liber, nunquam tamen indifferens, esse possem. Ex his autem percipio nec vim volendi, quam à Deo habeo, per se spectatam causam esse errorum meorum; est enim amplissima, atque in suo genere perfecta; neque etiam vim intelligendi; nam quidquid intelligo, cum à Deo habeam ut intelligam, procul dubio rectè intelligo, nec in eo fieri potest ut fallar: unde ergo nascuntur mei errores? nempe ex hoc uno, quod cum latius pateat voluntas quàm intellectus, illam non intra eosdem limites contineo, sed etiam ad illa quæ non intelligo extendo; ad quæ cum sit indifferens, facile à vero & bono deflectit, atque ita & fallor & pecco. Exempli causà, cum examinarem hisce diebus, an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidentè sequi me existere, non potui quidem non judicare illud quod tam clarè intelligebam verum esse, non quod ab aliqua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tanto magis sponte & libere illud credidi, quanto minus fui ad istud ipsum indifferens. Nunc autem non tantum scio me, quatenus sum res quædam cogitans, existere, sed præterea etiam ideam quædam naturæ corporeæ mihi obversatur, contingitque ut dubitem an natura cogitans quæ in me est, vel potius quæ ego ipse sum, alia sit ab ista natura corporea, vel an ambæ idem sint; & suppono nullam adhuc intellectui meo rationem occurrere, quæ mihi unum magis quàm aliud persuadeat, certe ex hoc ipso sum indifferens ad utrumlibet affirmandum vel negandum, vel etiam ad nihil de eà

rejudicandum. Quinimo etiam hæc indifferentia non ad ea tantum se extendit, de quibus intellectus nihil planè cognoscit, sed generaliter ad omnia quæ ab illo non satis perspicuè cognoscuntur eo ipso tempore, quo de iis à voluntate deliberatur; quantumvis enim probabiles conjecturæ me trahant in unam partem, sola cognitio quod sint tantum conjecturæ, non autem certæ atque indubitabiles rationes, sufficit ad assensionem meam in contrarium impellendam: quod satis his diebus sum expertus, cum illa omnia quæ prius ut vera quàm maximè credideram, propter hoc unum quod de iis aliquo modo posse dubitari deprehendissem, planè falsa esse supposui. Cum autem quid verum sit, non satis clare & distinctè percipio, si quidem à judicio ferendo abstineam, clarum est me rectè agere, & non falli; sed si vel affirmem, vel negem, tunc libertate arbitrii non rectè utor; atque si in eam partem quæ falsa est me convertam, plane fallor; si verò alteram amplectar, casu quidem incido in veritatem, sed non ideo culpa carebo, quia lumine naturali manifestum est perceptionem intellectus præcedere semper debere voluntatis determinationem; atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest quæ formam erroris constituit, privatio, inquam, inest in ipsa operatione quatenus à me procedit, sed non in facultate quam à Deo accepi, nec etiam in operatione quatenus ab illo dependet: neque enim habeo causam ullam conquerendi quòd Deus mihi non majorem vim intelligendi, sive non majus lumen naturale dederit quàm dedit, quia est de ratione intellectus finiti ut multa non intelligat, & de ratione intellectus creati ut sit finitus; estque quod agam gratias illi qui mihi nunquam quicquam debuit pro eo quod largitus est, non autem quòd putem me ab illo iis esse privatum, sive illum mihi ea abstulisse quæ non dedit. Non habeo etiam causam conquerendi quod voluntatem dederit latius patentem quàm intellectum, cum enim voluntas in una tantum re, & tanquam in indivisibili consistat, non videtur ferre ejus natura ut quicquam ab illa demi possit; & sanè quo amplior est, tantò majores debeo gratias ejus datori. Nec denique etiam queri debeo, quòd Deus mecum concurrat ad eliciendos illos actus voluntatis sive illa judicia in quibus fallor: illi enim actus sunt omnino veri, & boni, quatenus à Deo dependent, & major in me quodammodo perfectio est quòd illos possim elicere quàm si non possem; privatio autem, in qua sola ratio formalis falsitatis & culpæ consistit, nullo Dei concursu indiget, quia non est res, neque ad illum relata ut causam privatio, sed tantummodò negatio dici debet, nam sanè nulla imperfectio in Deo est, quod mihi libertatem dederit assentiendi vel non

assentiendi quibusdam, quorum claram & distinctam perceptionem in intellectu meo non posuit, sed proculdubio in me imperfectio est, quod ista libertate non bene utar, & de iis quæ non rectè intelligo iudicium feram. Video tamen fieri à Deo facile potuisse ut etiam si manerem liber, & cognitionis finitæ, nunquam tamen errarem, nempe si vel intellectui meo claram & distinctam perceptionem omnium de quibus unquam essem deliberaturus indidisset; vel tantum si adeò firmiter memoriæ impressisset de nulla unquam re esse iudicandum quam clarè & distinctè non intelligerem, ut nunquam ejus possem oblivisci; & facile intelligo me, quatenus rationem habeo totius cujusdam, perfectiorem futurum fuisse, quàm nunc sum, si talis à Deo factus essem. Sed non ideo possum negare quin major quodammodo perfectio sit in tota rerum universitate, quòd quædam ejus partes ab erroribus immunes non sint, aliæ verò sint, quàm si omnes plane similes essent, & nullum habeo jus conquerendi quod eam me Deus in mundo personam sustinere voluerit quæ non est omnium præcipua, & maximè perfecta, ac præterea etiam ut non possim ab erroribus abstinere, priori illo modo qui pendet ab evidenti eorum omnium perceptione, de quibus est deliberandum, possum tamen illo altero qui pendet ab eo tantum quod recorder quoties de rei veritate non liquet, à iudicio ferendo esse abstinendum; nam quamvis eam in me infirmitatem esse experiar ut non possim semper uni & eidem cognitioni defixus inhaerere, possum tamen attenta & sæpius iterata meditatione efficere ut ejusdem, quoties usus exiget, recorder, atque ita habitum quendam non errandi acquiram: qua in re cum maxime & præcipua hominis perfectio consistat, non parum me hodierna meditatione lucratum esse existimo, quod erroris & falsitatis causam investigârim: & sanè nulla alia esse potest ab ea quam explicui; nam quoties voluntatem in iudiciis ferendis ita contineo ut ad ea tantum se extendat quæ illi clarè & distinctè ab intellectu exhibentur, fieri planè non potest ut errem, quia omnis clara, & distincta perceptio proculdubio est aliquid, ac proinde à nihilo esse non potest, sed necessario Deum auctorem habet, Deum, inquam, illum summè perfectum, quem fallacem esse repugnat; ideoque proculdubio est vera. Nec hodie tantum didici quid mihi sit cavendum ut nunquam fallar, sed simul etiam quid agendum ut assequar veritatem; assequar enim illam profectò si tantum ad omnia quæ perfectè intelligo satis attendam, atque illa à reliquis quæ confusius & obscurius apprehendo, secernam. Cui rei diligenter impofterum operam dabo.

M E D I T A T I O V.

De Essentia rerum materialium, & iterum de Deo quod existat.

MULTA mihi supersunt de Dei attributis, multa de mei ipsius, sive mentis meae natura investiganda, sed illa fortè alias resumam, jamque nihil magis urgere videtur (postquam animadverti quid cavendum atque agendum sit ad assequendam veritatem) quàm ut ex dubiis, in quæ superioribus diebus incidi, coner emergere, videamque an aliquid certi de rebus materialibus haberi possit. Et quidem priusquam inquiram, an aliquæ tales res extra me existant, considerare debeo illarum ideas quatenus sunt in mea cogitatione, & videre quænam ex iis sint distinctæ, quænam confusæ. Nempe distinctè imaginor quantitatem, quam vulgo Philosophi appellant continuam, sive ejus quantitatis, aut potius rei quantæ extensionem in longum, latum, & profundum; numero in eâ varias partes; quaslibet istis partibus magnitudines, figuras, situs, & motus locales, motibusque istis quaslibet durationes assigno. Nec tantùm illa sic in genere spectata mihi planè nota & perspecta sunt, sed præterea etiam particularia innumera de figuris, de numero, de motu, & similibus attendendo percipio, quorum veritas adeò aperta est, & naturæ meae consentanea, ut dum illa primum detego, non tam videar aliquid novi addiscere, quàm eorum quæ jam ante sciebam reminisci, sive ad ea primùm advertere quæ dudum quidem in me erant, licet non prius in illa obtutum mentis convertissem. Quodque hic maxime considerandum puto, invenio apud me innumeras ideas quarumdam rerum, quæ etiamsi extra me fortasse nullibi existant, non tamen dici possunt nihil esse; & quamvis à me quodammodo ad arbitrium cogitentur, non tamen à me finguntur, sed suas habent veras & immutabiles naturas: ut cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura, sive essentia, sive forma, immutabilis & æterna, quæ à me non efficta est, nec à mente mea dependet, ut patet ex eo quod demonstrari possunt variae proprietates de isto triangulo, nempe quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, quod maximo ejus angulo maximum latus subtendatur, & similes, quas velim nolim clarè nunc agnosco, etiamsi de iis nullo modo antea cogitârim cum triangulum imaginatus sum, nec proinde à me fuerint effictæ. Neque ad rem attinet, si dicam, mihi fortè à rebus externis per

per organa sensuum istam trianguli ideam advenisse, quia nempe corpora triangularem figuram habentia interdum vidi; possum enim alias innumeras figuras excogitare, de quibus nulla suspicio esse potest quod mihi unquam per sensus illapsæ sint, & tamen varias de iis, non minus quàm de triangulo, proprietates demonstrare: quæ sane omnes sunt veræ, quandoquidem à me clarè cognoscuntur, ideoque aliquid sunt, non merum nihil: patet enim illud omne quod verum est, esse aliquid; & jam fusè demonstravi illa omnia quæ clare cognosco esse vera; atque quamvis id non demonstrâssem, ea certe est natura mentis meæ ut nihilominus non possem iis non assentiri, saltem quamdiu ea clarè percipio; memini-que me semper, etiam ante hoc tempus, cum sensuum objectis quàm maxime inhærerem, ejusmodi veritates, quæ nempe de figuris, aut numeris, aliisve ad Arithmeticam, vel Geometriam, vel in genere ad puram atque abstractam Mathesim pertinentibus evidenter agnoscebam, pro omnium certissimis habuisse. Jam verò si ex eo solo, quod alicujus rei ideam possum ex cogitatione mea depromere, sequitur ea omnia quæ ad illam rem pertinere clarè & distinctè percipio, revera ad illam pertinere, nunquid inde haberi etiam potest argumentum quo Dei existentia probetur? Certe ejus ideam, nempe entis summè perfecti, non minus apud me invenio, quàm ideam cujusvis figuræ aut numeri; nec minus clare & distinctè intelligo ad ejus naturam pertinere ut semper existat, quàm id quod de aliqua figura aut numero demonstro ad ejus figuræ aut numeri naturam etiam pertinere; ac proinde, quamvis non omnia quæ superioribus hisce diebus meditatus sum vera essent, in eodem ad minimum certitudinis gradu esse deberet apud me Dei existentia, in quo fuerunt hæcenus Mathematicæ veritates. Quanquam sane hoc primum non est omnino perspicuum, sed quandam sophismatis speciem refert. Cum enim assuetus sim in omnibus aliis rebus existentiam ab essentia distinguere, facile mihi persuadeo illam etiam ab essentia Dei sejungi posse, atque ita Deum ut non existentem cogitari: sed tamen diligentius attendenti sit manifestum non magis posse existentiam ab essentia Dei separari, quàm ab essentia trianguli magnitudinem trium ejus angulorum æqualium duobus rectis, sive ab idea montis ideam vallis: adeo ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc est ens summè perfectum) cui desit existentia (hoc est cui desit aliqua perfectio) quàm cogitare mentem cui desit vallis. Verum tamen ne possim quidem cogitare Deum nisi existentem, ut neque montem sine valle, at certe ut neque ex eo quod cogitem montem cum valle, ideo sequitur aliquem montem in mundo esse, ita neque

neque ex eo quod cogitem Deum ut existentem, ideo sequi videtur, Deum existere: nullam enim necessitatem cogitatio mea rebus imponit; & quemadmodum imaginari licet equum alatum, etsi nullus equus habeat alas, ita forte Deo existentiam possum affingere, quamvis nullus Deus existat. Imo sophisma hic latet, neque enim ex eo quod non possim cogitare montem nisi cum valle, sequitur alicubi montem & vallem existere, sed tantum montem & vallem, sive existant, sive non existant, à se mutuo se jungi non posse; atqui ex eo quod non possim cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam à Deo esse inseparabilem, ac proinde illum revera existere, non quod mea cogitatio hoc efficiat, sive aliquam necessitatem ulli rei imponat, sed contra quia ipsius rei, nempe, existentiae Dei, necessitas me determinat ad hoc cogitandum: neque enim mihi liberum est Deum absque existentia (hoc est ens summè perfectum absque summa perfectione) cogitare, ut liberum est, equum vel cum alis vel sine alis imaginari. Neque etiam hic dici debet, necesse quidem esse ut ponam Deum existentem, postquam posui illum habere omnes perfectiones, quandoquidem existentia una est ex illis; sed priorem positionem necessariam non fuisse: ut neque necesse est me putare figuras omnes quadrilateras circulo inscribi; sed posito quod hoc putem, necesse erit me fateri rhombum circulo inscribi, quod aperte tamen est falsum. Nam quamvis non necesse sit ut incidam unquam in ullam de Deo cogitationem; quoties tamen de ente primo & summo libet cogitare, atque ejus ideam tanquam ex mentis meae thesauro depromere, necesse est, ut illi omnes perfectiones attribuiam, etsi nec omnes tunc enumerem, nec ad singulas attendam: quæ necessitas plane sufficit ut postea, cum animadverto existentiam esse perfectionem, recte concludam ens primum & summum existere: quemadmodum non est necesse me ullum triangulum unquam imaginari, sed quoties volo figuram rectilineam trestantum angulos habentem considerare, necesse est ut illi ea tribuiam, ex quibus rectè infertur ejus tres angulos non majores esse duobus rectis, etiamsi hoc ipsum tunc non advertam. Cum verò examino, quænam figuræ circulo inscribantur, nullo modo necesse est ut putem omnes quadrilateras ex eo numero esse; imò etiam id ipsum nequidem fingere possum, quando nihil volo admittere nisi quod clare & distinctè intelligo: ac proinde magna differentia est inter ejusmodi falsas positiones, & ideas veras mihi ingenitas, quarum prima & præcipua est idea Dei: nam sanè multis modis intelligo illam non esse quid fictitium à cogitatione mea dependens, sed imaginem veræ & immutabilis naturæ; ut, primo, quia nulla alia res

potest à me excogitari ad cujus essentiam existentia pertineat præter solum Deum; deinde quia non possum duos aut plures ejusmodi Deos intelligere; & quia posito quod jam unus existat, planè videam esse necessarium ut & ante ab æterno extiterit, & in æternum sit mansurus: ac denique quod multa alia in Deo percipiam quorum nihil à me detrahi potest, nec mutari.

Sed verò quacumque tandem utar probandi ratione, semper eò res redit, ut ea me sola plane persuadeant quæ clarè & distinctè percipio. Et quidem ex iis quæ ita percipio etsi nonnulla unicuique obvia sint, alia verò nonnisi ab iis qui propius inspiciunt, & diligenter investigant, deteguntur; postquam tamen detecta sunt: hæc non minus certa quàm illa existimantur. Ut quamvis non tam facile appareat in triangulo rectangulo quadratum basis æquale esse quadratis laterum, quàm istam basim maximo ejus angulo subtenti, non tamen minus creditur postquam semel est perspectum. Quod autem ad Deum attinet, certe nisi præjudiciis obruerer, & rerum sensibilibus imagines cogitationem meam omni ex parte obsiderent, nihil illo prius, aut facilius agnoscerem. nam quid ex se est apertius, quàm summum ens esse, sive Deum ad cujus solius essentiam existentia pertinet, existere? Atque quamvis mihi attenda consideratione opus fuerit ad hoc ipsum percipiendum, nunc tamen non modò de eo æquè certus sum, ac de omni alio quod certissimum videtur; sed præterea etiam animadverto cæterarum rerum certitudinem ab hoc ipso ita pendere, ut absque eo nihil unquam perfectè sciri possit.

Etsi enim ejus sim naturæ, ut quamdiu aliquid valde clarè & distinctè percipio, non possum non credere verum esse, quia tamen ejus etiam sum naturæ ut non possum obtutum mentis in eandem rem semper defigere ad illam clarè percipiendam, recuratque sæpe memoria judicii ante facti, cum non amplius attendo ad rationes propter quas tale quid judicavi, rationes aliæ afferri possunt quæ me, si Deum ignorarem, facile ab opinione dejicerent, atque ita de nulla unquam re veram & certam scientiam, sed vagas tantùm & mutabiles opiniones haberem. Sic, exempli causa, cum naturam trianguli considero, evidentissimè quidem mihi, utpote Geometriæ principiis imbuto, apparet ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; nec possum non credere id verum esse quamdiu ad ejus demonstrationem attendo, sed statim atque mentis aciem ab illa deflexi, quantumvis adhuc recorder me illam clarissime perspexisse, facile tamen potest accidere ut dubitem an sit vera, si quidem Deum ignorem: possum enim mihi persuadere me talem à natura factum esse ut interdum

terdum in iis fallar quæ me puto quàm evidentissime percipere, cum præsertim meminerim me sæpe multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodum aliis rationibus adductus falsa esse judicavi.

Postquam verò percepi Deum esse, quia simul etiam intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem; atque inde collegi illa omnia quæ clarè & distinctè percipio necessariò esse vera, etiam si non attendam amplius ad rationes propter quas istud verum esse judicavi, modò tantum recorder me clarè & distinctè perspexisse, nulla ratio contraria afferri potest quæ me ad dubitandum impellat, sed veram & certam de hoc habeo scientiam; neque de hoc tantum, sed & de reliquis omnibus quæ memini me aliquando demonstrasse, ut de Geometricis & similibus. quid enim nunc mihi opponetur? Méne talem factum esse ut sæpe fallar? At jam scio me in iis quæ perspicue intelligo falli non posse: méne multa alias pro veris & certis habuisse, quæ postea falsa esse deprehendi? atqui nulla ex iis clarè & distinctè perceperam, sed hujus regulæ veritatis ignarus ob alias causas forte credideram, quas postea minus firmas esse detexi. Quid ergo dicetur? anne (ut nuper mihi objiciebam) me forte somniare, sive illa omnia quæ jam cogito non magis vera esse quàm ea quæ dormienti occurrunt? imò etiam hoc nihil mutat, nam certe quamvis somniarem, si quid intellectui meo sit evidens, illud omnino est verum.

Atque ita planè video omnis scientiæ certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione pendere, adeo ut priusquam illum nôssem, nihil de ulla alia re perfectè scire potuerim. Jam verò innumera tum de ipso Deo, aliisque rebus intellectualibus, tum etiam de omni illa natura corporea, quæ est puræ Matheseos objectum, mihi plane nota & certa esse possunt.

MEDITATIO VI.

*De Rerum materialium existentia, & reali mentis
à corpore distinctione.*

Reliquum est ut examinem an res materiales existant: & quidem jam ad minimum scio illas, quatenus sunt puræ Matheseos objectum, posse existere, quandoquidem ipsas clarè & distinctè percipio. Non enim dubium est quin Deus sit capax ea omnia efficiendi quæ ego sic percipiendi sum capax; nihilque unquam ab illo fieri non posse judicavi, nisi propter hoc quod illud à me distinctè percipi

repugnaret. Præterea ex imaginandi facultate, qua me uti experior dum circa res istas materiales versor, sequi videtur illas existere: nam attentius consideranti quidnam sit imaginatio, nihil aliud esse apparet quàm quædam applicatio facultatis cognoscitivæ ad corpus ipsi intimè præsens ac proinde existens.

Quod ut planum fiat, primò examino differentiam quæ est inter imaginationem & puram intellectionem. Nempe, exempli causa, cum triangulum imaginor, non tantùm intelligo illud esse figuram tribus lineis comprehensam, sed simul etiam istas tres lineas tanquam præsentis acie mentis intueor; atque hoc est quod imaginari appello. Si verò de chiliogono velim cogitare, equidem æque bene intelligo illud esse figuram constantem mille lateribus, ac intelligo triangulum esse figuram constantem tribus, sed non eodem modo illa mille latera imaginor, sive tanquam præsentia intueor: & quamvis tunc, propter consuetudinem aliquid semper imaginandi, quoties de re corporea cogito, figuram forte aliquam confusè mihi repræsentem, patet tamen illam non esse chiliogonum, quia nulla in re est diversa ab ea quam mihi etiam repræsentarem, si de myriogono, aliave quavis figura plurimorum laterum cogitarem; nec quicquam juvat ad eas proprietates, quibus chiliogonum ab aliis polygonis differt, agnoscendas. Si verò de pentagono quæstio sit, possum quidem ejus figuram intelligere, sicut figuram chiliogoni, absque ope imaginationis; sed possum etiam eandem imaginari, applicando scilicet aciem mentis ad ejus quinque latera, simulque ad aream iis contentam; & manifestè hic animadverto mihi peculiari quadam animi contentione opus esse ad imaginandum, qua non utor ad intelligendum: quæ nova animi contentio differentiam inter imaginationem & intellectionem puram clare ostendit. Ad hæc considero istam vim imaginandi quæ in me est, prout differt à vi intelligendi, ad mei ipsius, hoc est, ad mentis meæ essentiam non requiri, nam quamvis illa à me abesset, procul dubio manerem nihilominus ille idem, qui nunc sum; unde sequi videtur illam ab aliqua re à me diversa pendere; atque facile intelligo, si corpus aliquod existat cui mens sit ita conjuncta ut ad illud veluti inspicendum pro arbitrio se applicet, fieri posse, ut per hoc ipsum res corporeas imaginor, adeò ut hic modus cogitandi in eo tantùm à pura intellectione differat, quod mens, dum intelligit, se ad seipsam quodammodo convertat, respiciatque aliquam ex ideis, quæ illi ipsi insunt; dum autem imaginatur, se convertat ad corpus, & aliquid in eo ideæ vel à se intellectæ, vel sensu perceptæ conformæ intueatur. Facile, inquam, intelligo imaginationem ita
perfici

perfici posse, siquidem corpus existat; & quia nullus alius modus æque conveniens occurrit ad illam explicandam, probabiliter inde conjicio corpus existere; sed probabiliter tantum, & quamvis accuratè omnia investigem, nondum tamen video ex ea naturæ corporeæ idea distincta, quam in imaginatione mea invenio, ullum sumi posse argumentum quod necessariò concludat aliquod corpus existere.

Soleo verò alia multa imaginari præter illam naturam corpoream, quæ est puræ Matheſeos objectum, ut colores, sonos, sâpores, dolorem, & similia, sed nulla tam distinctè; & quia hæc percipio melius sensu, à quo videntur ope memoriæ ad imaginationem pervenisse; ut commodius de ipsis agam, eadem opera etiam de sensu est agendum, videndumque an ex iis quæ isto cogitandi modo, quem sensum appello, percipiuntur, certum aliquod argumentum pro rerum corporearum existentia habere possim. Et primò quidem apud me hic repetam quænam illa sint quæ antehac ut sensu percepta vera esse putavi, & quas ob causas id putavi; deinde etiam causas expendam, propter quas eadem postea in dubium revocavi; ac denique considerabo quid mihi nunc de iisdem sit credendum. Primo itaque sensu me habere caput, manus, pedes, & membra cætera, ex quibus constat illud corpus quod tanquam mei partem, vel forte etiam tanquam me totum spectabam; sensuque hoc corpus inter alia multa corpora versari, à quibus variis commodis vel incommodis affici potest, & commoda ista sensu quodam voluptatis, & incommoda sensu doloris sentiebar. Atque præter dolorem & voluptatem sentiebam etiam in me famem, sitim, aliosque ejusmodi appetitus; itemque corporeas quasdam propensiones ad hilaritatem, ad tristitiam, ad iram, similesque alios affectus; foris verò, præter corporum extensionem, & figuras, & motus, sentiebam etiam in illis duritiem, & calorem, aliasque tactiles qualitates, ac præterea lumen, & colores, & odores, & sâpores, & sonos, ex quorum varietate cælum, terram, maria, & reliqua corpora ab invicem distinguebam: nec sane absque ratione ob ideas istarum omnium qualitatum quæ cogitationi meæ se offerebant, & quas solas propriè & immediate sentiebam, putabam me sentire res quasdam à mea cogitatione planè diversas, nempe corpora à quibus idæ istæ procederent: experiebar enim illas absque ullo meo consensu mihi advenire, adeo ut neque possem objectum ullum sentire, quamvis vellem, nisi illud sensus organo esset præsens; nec possem non sentire cum erat præsens, cumque idæ sensu perceptæ essent multo magis vividæ & expressæ, & suo etiam modo magis distinctæ, quam ullæ ex iis quas ipse prudens & sciens meditando

effingebam, vel memoriæ meæ impressas advertebam, fieri non posse videbatur ut à meipso procederent; ideoque supererat ut ab aliis quibusdam rebus advenirent: quarum rerum cum nullam aliunde notitiam haberem quàm ex istis ipsis ideis, non poterat aliud mihi venire in mentem quàm illas iis similes esse: Atque etiam quia recordabar me prius usum fuisse sensibus quàm ratione, videbamque ideas quas ipse effingebam non tam expressas esse, quàm illæ erant quas sensu percipiebam, & plerumque ex earum partibus componi, facile mihi persuadebam nullam planè me habere in intellectu, quam non prius habuisssem in sensu. Non etiam sine ratione corpus illud, quod speciali quodam jure meum appellabam, magis ad me pertinere quàm alia ulla arbitrabar; neque enim ab illo poteram unquam sejungi, ut à reliquis; omnes appetitus & affectus in illo & pro illo sentiebam; ac denique dolorem & titillationem voluptatis in ejus partibus, non autem in aliis extra illud positis advertebam. Cur vero ex isto nescio quo doloris sensu quædam animi tristitia, & ex sensu titillationis læticia quædam consequatur, curve illa nescio quæ vellicatio ventriculi, quam famem voco, me de cibo sumendo admoneat, gutturi verò ariditas de potu, & ita de cæteris, non aliam sanè habebam rationem, nisi quia ita doctus sum à natura; neque enim ulla planè est affinitas (saltem quam ego intelligam) inter istam vellicationem, & cibi sumendi voluntatem, sive inter sensum rei dolorem inferentis, & cogitationem tristitiæ ab isto sensu exortæ. Sed & reliqua omnia quæ de sensuum objectis judicabam, videbar à natura didicisse: prius enim illa ita se habere mihi persuaseram, quàm rationes ulla, quibus hoc ipsum probaretur, expendissem.

Postea verò multa paulatim experimenta fidem omnem quam sensibus habueram labefactârunt. nam & interdum turres quæ rotundæ visæ fuerant è longinquo, quadratæ apparebant è propinquo, & statuæ permagnæ in earum fastigiis stantes, non magnæ è terra spectanti videbantur; & talibus aliis innumeris in rebus sensuum externorum judicia falli deprehendebam; nec externorum duntaxat, sed etiam internorum. nam quid dolore intimius esse potest? atqui audiveram aliquando ab iis quibus crus aut brachium fuerat abscissum, se sibi videri adhuc interdum dolorem sentire in ea parte corporis qua carebant; ideoque etiam in me non planè certum esse videbatur membrum aliquod mihi dolere, quamvis sentirem in eo dolorem. Quibus etiam duas maxime generales dubitandi causas nuper adjeci: prima erat, quòd nulla unquam dum vigilo me sentire crediderim, quæ non etiam inter dormiendum possim aliquan-

quando putare me sentire; cumque illa quæ sentire mihi videor in somnis, non credam à rebus extra me positis mihi advenire, non advertebam, quare id potius crederem de iis quæ sentire mihi videor vigilando. Altera erat, quod cum auctorem meæ originis adhuc ignorarem, vel saltem ignorare me fingerem, nihil videbam obstare quo minus essem natura ita constitutus ut fallerer, etiam in iis quæ mihi verissima apparebant. Et quantum ad rationes quibus antea rerum sensibilibus veritatem mihi persuaseram, non difficulter ad illas respondebam. Cum enim viderer ad multa impelli à natura quæ ratio dissuadebat, non multum fidendum esse putabam iis quæ à natura docentur. Et quamvis sensuum perceptiones à voluntate mea non penderent, non ideo concludendum esse putabam illas à rebus à me diversis procedere, quia forte aliqua esse potest in meipso facultas, etsi mihi nondum cognita, illarum effectrix.

Nunc autem postquam incipio meipsum, meæque auctorem originis melius nôsse, non quidem omnia quæ habere videor à sensibus, puto esse temere admittenda; sed neque etiam omnia in dubium revocanda.

Et primò quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quòd possum unam rem absque alterà clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsum poni, & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur; ac proinde ex hoc ipso quod sciam me existere, quodque interim nihil planè aliud ad naturam sive essentiam meam pertinere animadvertam, præter hoc solum quod sim res cogitans, rectè concludo, meam essentiam in hoc uno consistere, quod sim res cogitans. Et quamvis fortasse (vel potius ut postmodum dicam, pro certo) habeam corpus quod mihi valde arctè conjunctum est, quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius quatenus sum tantum res cogitans, non extensa; & ex alia parte distinctam ideam corporis quatenus est tantum res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.

Præterea invenio in me facultates specialibus quibusdam modis cogitandi præditas, puta facultates imaginandi, & sentiendi; sine quibus totum me possum clarè & distinctè intelligere, sed non vice versa illas sine me, hoc est sine substantia intelligente cui insunt: intellectionem enim nonnullam in suo formali conceptu includunt, unde percipio illas à me, ut modos à re distinguui. Agnosco etiam quasdam alias facultates, ut locum mutandi, varias figuras induendi, & similes, quæ quidem, non magis quam præcedentes, absque aliqua substantia cui insunt possunt intelligi, nec proin-

proinde etiam absque illa existere: Sed manifestum est has, si quidem existant, inesse debere substantiæ corporeæ sive extensæ, non autem intelligenti, quia nempe aliqua extensio, non autem ulla planè intellectio in earum claro & distincto conceptu continetur. Jam verò est quidem in me passiva quædam facultas sentiendi, sive ideas rerum sensibilibus recipiendi & cognoscendi, sed ejus nullum usum habere possem, nisi quædam activa etiam existeret, sive in me, sive in alio, facultas istas ideas producendi, vel efficiendi. Atque hæc sanè in me ipso esse non potest, quia nullam plane intellectionem præsupponit, & me non cooperante, sed sæpe etiam invito ideæ istæ producuntur: ergo superest ut sit in aliqua substantia à me diversa, in qua quoniam omnis realitas vel formaliter vel eminenter inesse debet, quæ est objective in ideis ab ista facultate productis, (ut jam supra animadverti) vel hæc substantia est corpus, sive natura corporea, in qua nempe omnia formaliter continentur quæ in ideis objective; vel certe Deus est, vel aliqua creatura corpore nobilior in qua continentur eminenter: atqui cum Deus non sit fallax, omnino manifestum est illum nec per se immediatè istas ideas mihi immittere, nec etiam mediante aliqua creatura, in qua earum realitas objectiva non formaliter, sed eminenter tantùm contineatur. Cum enim nullam plane facultatem mihi dederit ad hoc agnoscendum, sed contra, magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video qua ratione posset intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur: Ac proinde res corporeæ existunt. Non tamen forte omnes tales omnino existunt, quales illas sensu comprehendendo; quoniam ista sensuum comprehensio in multis valde obscura est, & confusa; sed saltem illa omnia in iis sunt quæ clare & distinctè intelligo, id est omnia generaliter spectata quæ in puræ Matheseos objecto comprehenduntur.

Quantum autem attinet ad reliqua quæ vel tantum particularia sunt, ut quod sol sit talis magnitudinis, aut figuræ &c. vel minus clare intellecta, ut lumen, sonus, dolor, & similia, quamvis valde dubia & incerta sint, hoc tamen ipsum quod Deus non sit fallax, quodque idcirco fieri non possit ut ulla falsitas in meis opinionibus reperiat, nisi aliqua etiam sit in me facultas à Deo tributa ad illam emendandam, certam mihi spem ostendit veritatis etiam in iis assequendæ. Et sanè non dubium est quin ea omnia quæ doceor à natura aliquid habeant veritatis: Per naturam enim generaliter spectatam nihil nunc aliud quàm vel Deum ipsum, vel rerum creaturarum coordinationem à Deo institutam intelligo, nec aliud per

per naturam meam in particulari, quàm complexionem eorum omnium quæ mihi à Deo sunt tributa.

Nihil autem est quod me ista natura magis expressè doceat quàm quod habeam corpus, cui malè est cum dolore sentio: quod cibo vel potu indiget, cum famem aut sitim patior, & similia; nec proinde dubitare debeo quin aliquid in eo sit veritatis.

Docet etiam natura per istos sensus doloris, famis, sitis, &c. Me non tantum adesse meo corpori ut nauta adest navigio, sed illi arctissimè esse conjunctum, & quasi permixtum, adeo ut unum quid cum illo componam; alioqui enim cum corpus læditur, ego, qui nihil aliud sum quàm res cogitans, non sentirem idcirco dolorem, sed puro intellectulæfionem istam perciperem, ut nauta visu percipit, si quid in nave frangatur; & cum corpus cibo vel potu indiget, hoc ipsum expressè intelligerem, non confusus famis & sitis sensus haberem. Nam certè isti sensus sitis, famis, doloris, &c. nihil aliud sunt quàm confusi quidam cogitandi modi ab unione & quasi permixtione mentis cum corpore exorti.

Præterea etiam doceor à natura varia circa meum corpus alia corpora existere, ex quibus nonnulla mihi prosequenda sunt, alia fugienda. Et certè ex eo quod valdè diversos sentiam colores, sonos, odores, sapores, calorem, duritiem, & similia, rectè concludo, aliquas esse in corporibus, à quibus variae istæ sensuum perceptiones adveniunt, varietates iis respondentes, etiam si fortè iis non similes; atque ex eo quod quædam ex illis perceptionibus, mihi gratæ sint, aliæ ingratae, plane certum est meum corpus, sive potius me totum, quatenus ex corpore & mente sum compositus, variis commodis & incommodis à circumjacentibus corporibus affici posse.

Multa verò alia sunt quæ etsi videar à natura doctus esse, non tamen reverà ab ipsa, sed à consuetudine quadam inconsideratè judicandi accipi, atque ideo falsa esse facile contingit; ut quod omne spatium, in quo nihil planè occurrit quod meos sensus moveat sit vacuum; quod in corpore, exempli gratiâ, calido aliquid sit planè simile ideæ caloris quæ in me est: in albo aut viridi sit eadem albedo aut viriditas quam sentio; in amaro aut dulci idem sapor, & sic de cæteris; quod & astra & turres, & quævis alia remota corpora ejus sint tantum magnitudinis & figuræ, quam sensibus meis exhibent, & alia ejusmodi. Sed ne quid in hac re non satis distinctè percipiam, accuratius debeo definire quid propriè intelligam, cum dico me aliquid doceri à natura; nempe hic naturam strictius sumo, quàm pro complexione eorum omnium quæ mihi à Deo tributa sunt; in

hac enim complexione multa continentur quæ ad mentem solam pertinent, ut quod percipiam id quod factum est infectum esse non posse, & reliqua omnia quæ lumini naturali sunt nota, de quibus hic non est sermo; multa etiam quæ ad solum corpus spectant, ut quod deorsum tendat, & similia de quibus etiam non ago, sed de iis tantum quæ mihi ut composito ex mente & corpore à Deo tributa sunt: ideoque hæc natura docet quidem ea resurgere quæ sensum doloris inferunt, & ea prosequi quæ sensum voluptatis, & talia: sed non apparet illam præterea nos docere ut quicquam ex istis sensuum perceptionibus sine prævio intellectus examine de rebus extra nos positis concludamus, quia de iis verum scire ad mentem solam, non autem ad compositum videtur pertinere. Ita quamvis stella non magis oculum meum quam ignis exiguae facis afficiat, nulla tamen in eo realis sive positiva propensio est ad credendum illam non esse majorem, sed hoc sine ratione ab ineunte ætate judicavi; & quamvis ad ignem accedens sentio calorem, ut etiam ad eundem nimis prope accedens sentio dolorem, nulla profecto ratio est quæ suadeat in igne aliquid esse simile isti calori; ut neque etiam isti dolori: sed tantummodò in eo aliquid esse, quodcunque demum sit, quod istos in nobis sensus caloris vel doloris efficiat: & quamvis etiam in aliquo spatio nihil sit quod moveat sensum, non ideo sequitur in eo nullum esse corpus, sed video me in his aliisque permultis ordinem naturæ pervertere esse assuetum, quia nempe sensuum perceptionibus, quæ proprie tantum à natura datæ sunt ad menti significandum quænam compositio, cujus pars est, commoda sint vel incommoda, & eatenus sunt satis claræ & distinctæ, utor tanquam regulis certis ad immediatè dignoscendum quænam sit corporum extra nos positorum essentia, de qua tamen nihil nisi valdè obscurè & confusè significant.

Atque jam ante fatis perspexi qua ratione, non obstante Dei bonitate, judicia mea falsa esse contingat. Sed nova hic occurrit difficultas circa illa ipsa quæ tanquam persequenda vel fugienda mihi à natura exhibentur; atque etiam circa internos sensus in quibus errores videor deprehendisse: Ut cum quis grato cibi alicujus sapore delusus venenum intus latens assumit: Sed nempe tunc tantum à natura impellitur ad illud appetendum in quo gratus sapor consistit; non autem ad venenum quod plane ignorat; nihilque hinc aliud concludi potest quam naturam istam non esse omnisciam: quod non mirum, quia cum homo sit res limitata, non alia illi competit quam limitatæ perfectionis.

At vero non raro etiam in iis erramus ad quæ à natura impellimur; ut
cum.

cum ii qui ægrotant, potum vel cibum appetunt sibi paulò post nociturum. Dici forsan hic poterit illos ob id errare quod natura eorum sit corrupta; sed hoc difficultatem non tollit, quia non minus verè homo ægrotus creatura Dei est quàm sanus; nec proinde minus videtur repugnare illum à Deo fallacem naturam habere. Atque ut horologium ex rotis & ponderibus confectum non minus accuratè leges omnes naturæ observat, cum male fabricatum est, & horas non rectè indicat, quàm cum omni ex parte artificis voto satisfacit: Ita si considerem hominis corpus quatenus machinamentum quoddam est ex ossibus, nervis, musculis, venis, sanguine, & pellibus ita aptatum & compositum, ut, etiam si nulla in eo mensexisteret, eisdem tamen haberet omnes motus qui nunc in eo non ab imperio voluntatis, nec proinde à mente procedunt. Facile agnosco illi æque naturale fore, si, exempli causa, hydropè laboret eam faucium ariditatem pati quæ sitis sensum menti inferre solet, atque etiam ab illa ejus nervos & reliquas partes ita disponi ut potum sumat ex quo morbus augeatur; quàm cum nullum tale in eo vitium est, à simili faucium siccitate moveri ad potum sibi utilem assumendum. Et quamvis respiciens ad præconceptum horologii usum dicere possim illud, cum horas non rectè indicat, à natura sua deflectere; Atque eodem modo considerans machinamentum humani corporis tanquam comparatum ad motus qui in eo fieri solent, putem illud etiam à natura sua aberrare, si ejus fauces sint aridæ, cum potus ad ipsius conservationem non prodest; satis tamen animadverto hanc ultimam naturæ acceptionem ab altera multum differre; hæc enim nihil aliud est quàm denominatio à cogitatione mea hominem ægrotum, & horologium male fabricatum, cum idea hominis sani, & horologii rectè facti comparante dependens, rebusque de quibus dicitur extrinseca, per illam verò aliquid intelligo quod revera in rebus reperitur, ac proinde non nihil habet veritatis.

At certè etiam si respiciendo ad corpus hydropè laborans, sit tantum denominatio extrinseca, cum dicitur ejus natura esse corrupta, ex eo quod aridas habet fauces, nec tamen egeat potu; respiciendo tamen ad compositum, sive ad mentem tali corpori unitam, non est pura denominatio, sed verus error naturæ quod sitiat cum potus est ipsi nociturus; ideoque hic remanet inquirendum, quo pacto bonitas Dei non impediat, quo minus natura sic sumpta sit fallax.

Nempe imprimis hic adverto magnam esse differentiam inter mentem & corpus, in eo quod corpus ex natura sua sit semper divisibile, mens autem plane indivisibilis; nam sane cum hanc considero, sive me ipsum qua-

tenus sum tantum res cogitans, nullas in me partes possum distinguere, sed rem planè unam & integram me esse intelligo: & quamvis toti corpori tota mens unita esse videatur, abscisso tamen pede, vel brachio, vel quavis alia corporis parte, nihil ideo de mente subductum esse cognosco; neque etiam facultates volendi, sentiendi, intelligendi, &c. ejus partes dici possunt, quia una & eadem mens est quæ vult, quæ sentit, quæ intelligit. Contra verò nulla res corporea sive extensa potest à me cogitari quam non facile in partes cogitatione dividam, atque hoc ipso illam divisibilem esse intelligam: quod unum sufficeret ad me docendum mentem à corpore omnino esse diversam, si nondum illud aliunde satis scirem.

Deinde adverto mentem non ab omnibus corporis partibus immediate affici, sed tantummodò à cerebro, vel forte etiam ab una tantum exigua ejus parte, nempe ab ea in qua dicitur esse sensus communis; quæ quotiescunque eodem modo est disposita, menti idem exhibet, etiam si reliquæ corporis partes diversis interim modis possint se habere, ut probant innumera experimenta quæ hic recensere non est opus.

Adverto præterea eam esse corporis naturam ut nulla ejus pars possit ab alia parte aliquantum remota moveri, quin possit etiam moveri eodem modo à qualibet ex iis quæ interjacent, quamvis illa remotior nihil agat. Ut exempli causa in fune, A, B, C, D, si trahatur ejus ultima pars D, non alio pacto movebitur prima A, quàm moveri etiam posset si traheretur una ex intermediis B, vel C, & ultima D maneret immota: Nec dissimili ratione, cum sentio dolorem pedis, docuit me Physica, sensum illum fieri ope nervorum per pedem sparsorum, qui inde ad cerebrum usque funium instar extensi, dum trahuntur in pede, trahunt etiam intimas cerebri partes ad quas pertingunt, quemdamque motum in iis excitant, qui institutus est à natura, ut mentem afficiat sensu doloris tanquam in pede existentis: Sed quia illi nervi per tibiam, crus, lumbos, dorsum, & colulum transire debent, ut à pede ad cerebrum perveniant, potest contingere, ut etiam si eorum pars quæ est in pede non attingatur, sed aliqua tantum ex intermediis, idem planè ille motus fiat in cerebro qui fit pede malè affecto, ex quo necesse erit ut mens sentiat eundem dolorem: & idem de quolibet alio sensu est putandum.

Adverto denique, quandoquidem unusquisque ex motibus qui fiunt in eâ parte cerebri quæ immediatè mentem afficit, non nisi unum aliquem sensum illi infert, nihil hac in re melius posse excogitari, quàm si eum inferat qui ex omnibus quos inferre potest ad hominis sani conservationem quàm maximè & quàm frequentissimè conducit; Experientiam autem testari

testari tales esse omnes sensus nobis à natura inditos; ac proinde nihil plane in iis reperiri, quod non Dei potentiam bonitatemque testetur. Ita, exempli causa, cum nervi qui sunt in pede, vehementer & præter consuetudinem moventur, ille eorum motus per spinæ dorsi medullam ad intima cerebri pertingens ibi menti signum dat ad aliquid sentiendum, nempe dolorem tanquam in pede existentem, à quo illa excitatur ad ejus causam ut pedi infestam, quantum in se est, admovendam. Potuisset verò natura hominis à Deo sic constitui, ut ille idem motus in cerebro quidvis aliud menti exhiberet; nempe vel seipsum, quatenus est in cerebro; vel quatenus est in pede; vel in aliquo ex locis intermediis, vel denique aliud quidlibet; sed nihil aliud ad corporis conservationem æque conduxisset. Eodem modo cum potu indigemus, quædam inde oritur siccitas in gutture nervos ejus movens, & illorum ope cerebri interiora; hicque motus mentem afficit sensu sitis, quia nihil in toto hoc negotio nobis utilius est scire, quàm quòd potu ad conservationem valetudinis egeamus; & sic de cæteris.

Ex quibus omnino manifestum est, non obstante immensa Dei bonitate: naturam hominis ut ex mente & corpore compositi non posse non aliquando esse fallacem. Nam si quæ causa non in pede, sed in alia quavis ex partibus per quas nervi à pede ad cerebrum porriguntur, vel etiam in ipso cerebro eundem planè motum excitet, qui solet excitari pede malè affecto, sentietur dolor tanquam in pede, sensusque naturaliter falletur, quia cum ille idem motus in cerebro non possit nisi eundem semper sensum menti inferre, multoque frequentius oriri soleat à causa quæ lædit pedem, quàm ab alia alibi existente, rationi consentaneum est, ut pedis potius, quàm alterius partis dolorem menti semper exhibeat. Et si quando faucium ariditas non ut solet ex eo quod ad corporis valetudinem potus conducatur, sed ex contraria aliqua causa oriatur, ut in hydropico contingit, longe melius est illam tunc fallere, quàm si contra semper falleret, cum corpus est bene constitutum; & sic de reliquis.

Atque hæc consideratio plurimum juvat non modò ut errores omnes quibus natura mea obnoxia est animadvertam, sed etiam ut illos aut emendare aut vitare facile possim. Nam sanè cum sciam omnes sensus circa ea quæ ad corporis commodum spectant multò frequentius verum indicare quàm falsum, possimque uti ferè semper pluribus ex iis ad eandem rem examinandam; & insuper memoria; quæ præsentia cum præcedentibus connectit; & intellectu, qui jam omnes errandi causas perspexit, non amplius vereri deo ne illa, quæ mihi quotidie à sensibus ex-

hibentur sint falsâ, sed hyperbolicæ superiorum dierum dubitationes ut risu dignæ sunt explodendæ; Præsertim summa illa de somno, quem à vigilia non distinguebam; nunc enim adverto permagnum inter utrumque esse discrimen in eo quod nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria jungantur, ut ea quæ vigilianti occurrunt, nam sanè si quis dum vigilo mihi derepente appareret, statimque postea dispareret, ut fit in somnis, ita scilicet, nec unde venisset, nec quò abiret viderem, non immeritò spectrum potius, aut phantasma in cerebro meo effectum, quàm verum hominem esse judicarem: Cum verò eæ res occurrunt, quas distincte unde, ubi, & quando mihi adveniant adverto, earumque perceptionem absque ulla interruptione cum tota reliqua vita connecto, planè certus sum non in somnis, sed vigilianti occurrere. Nec de ipsarum veritate debeo vel minimum dubitare, si postquam omnes sensus, memoriam & intellectum ad illas examinandas convocavi, nihil mihi quod cum ceteris pugnet ab ullo ex his nunciatur. Ex eo enim quod Deus non sit fallax, sequitur omnino in talibus me non falli. Sed quia rerum agendarum necessitas non semper tam accurati examinis morem concedit, fatendum est humanam vitam circa res particulares sæpe erroribus esse obnoxiam, & naturæ nostræ infirmitas est agnoscenda.

O B J E C T I O N E S

*Doctorem aliquot virorum in præcedentes Meditationes
cum responsionibus Auctoris.*

P R I M Æ O B J E C T I O N E S.

I R I C L A R I S S I M I,

Ut vidi vos omnino istius animi esse, ut scripta Domini Cartesii penitus inspiciam, non debui hac in causa viris mihi undequaque amicissimis non obtemperare; tum ut hoc ipso videatis quanti vos æstimem, tum etiam ut constet quantum & viribus meis, & ingenio desit, ut in posterum & ametis plusculum, si indigeo, & minus oneri sitis si non sufficio. Est sane D. Cartesius quantum animadverto, vir ingenii maximi, summæque modestiæ, quales vel ipse Momus amet si adsit. Cogito, inquit, ergo sum, imo ipsa cogitatio aut mens sum ita: atqui cogitando; ideas rerum in me habeo, ac imprimis ideam entis perfectissimi & infiniti. Etiam: illius autem causa ego non sum, qui ejus realitatem objectivam non æquo, ergo aliquid causa ejus est me perfectius, ac proinde aliquid præter me est, aliquid me perfectius est; aliquid qui non quovis modo ens est, sed simpliciter; & incircumscriptè, totum esse in se pariter complexus, & velut causa anticipans, ut habet Dionys. de divin. nom. cap. 8.

Hic verò cogor paululum subsistere, ne fatiger nimium: jam enim ingenium mihi æstuat instar fluctuantis Euripi: aio, nego, probo, refello iterum, dissentire à viro nolo, assentiri non possum. quam enim, quæso, causam idea requirit? aut scire quid idea sit. Est ipsa res cogitata quatenus objective est in intellectu. sed quid est esse objective in intellectu? olim didici: est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare: quod sane extrinseca denominatio est, & nihil rei. sicut enim, videri, nihil aliud est quàm actum visionis in me tendere; ita cogitari, aut objective esse in intellectu, est mentis cogitationem in se sistere & terminare; quod re immota, immutataque, quin & non existente fieri potest. quid ergo causam ejus inquiri quod actu non est, quod nuda denominatio, & nihil est?

Et tamen, inquit magnum istud ingenium, *quod hac ideæ realitatem objectivam, hanc vel illam contineat potius quàm illam, hoc profectò habere debet*

debet ab aliquâ causâ. Imo à nulla: realitas enim objectiva pura denominatio est, actu non est. Causa autem realem influxum donat, & actualem: illum istud quod actu non est non recipit, ac proinde actualem causæ effluxum non patitur, nedum requirit. Ergo ideas habeo, causam earum non habeo, tantum abest ut me majorem, & infinitam.

At si idearum causam non das, rationem saltem assigna, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam. Opportunè admodum; non soleo enim cum amicis parcè agere, sed quam largissimè. Illud universum dico de ideis omnibus, quod D. Cartesius alias de triangulo: *Et si fortasse, inquit, talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen perfectò determinata quadam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & aterna.* Est nempe æterna illa veritas, quæ causam non postulat. Scapham, scapham esse, & nihil aliud; Davum, Davum esse, non Oedipum. Si tamen mordicus rationem exigis, imperfectio est intellectus nostri qui infinitus non est; cum enim universum quod est simul & semel uno complexu non comprehendat, bonum omne dividit, & partitur; atque ita quod totum parturire non potest sensim concipit, aut ut etiam aiunt, inadæquatè.

Pergit porrò vir, *atqui, inquit, quantumvis imperfectus sis iste essendi modus, quo res est objective in intellectu per ideam, non tamen perfectò plane nihil est, nec proinde à nihilo esse potest.* Æquivocatio est, si enim, nihil, idem est quod ens non actu, omnino nihil est, quia non est actu, atque ita à nihilo est, id est non à causa aliqua: Si verò, nihil, fictum quid dicit, quod vulgò *ens rationis* indigitant, non est nihil, sed reale aliquid quod distinctè concipitur. Et tamen quia solum concipitur & actu non est; concipi quidem, at causari minime potest.

Sed ulterius *querere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem, si tale ens nullum existeret,* nempe à quo idea entis me perfectioris procedat, ut immediatè antedixit. *nempe, inquit, à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis, &c.* Atque si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones, quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem. Si verò ab alio sum, tandem ad illud deveniam quod à se est, & ita de illo, idem quod de me, est argumentum. Illa demum ipsa illa via est, quam & S. Thomas ingreditur, quam vocat viam à causalitate causæ efficientis, eamque desumpsit ex Philosopho, nisi quod isti de causis idearum non sint solliciti. Et forte opus non erat, quidni enim strictè, rectaque incedam? Cogito, ergo sum, imò ipsa mens & cogitatio sum: Illa autem mens & cogitatio

aut à seipſa eſt, aut ab alio; ſi hoc, iſtud porrò à quo? Si à ſe eſt, ergo Deus eſt; Quod enim à ſe eſt, omnia ſibi ipſi facile dederit.

Rogo virum, obſecroque, ut avidum Lectorem, & forte minus intelligentem ſe non celet: accipitur enim, à ſe, duplici modo: Primò poſitivè, nempe à ſeipſo ut à cauſa, atque ita quod à ſe eſſet, ſibi que ipſi daret eſſe ſuum, ſi prævio delectu ſibi daret quod veller, haud dubiè ſibi omnia daret, atque adeò Deus eſſet. Secundò, accipitur, à ſe, negativè, ut ſit idem quod, *ſeipſo*, aut *non ab alio*: atque hoc modo, quantum memini, ab omnibus accipitur.

Nunc verò ſi aliquid à ſe eſt, id eſt non ab alio; quomodo probem iſtud omnia complecti & eſſe infinitum? Jam enim non audio ſi dicas, ſi à ſe eſt, ſibi facile omnia dediſſet; nec enim à ſe eſt ut à cauſa, nec ſibi prævium fuit, ut ante deligeret quod eſſet poſtmodum. Scio me aliquando ita Suarem audiviſſe: omnis limitatio eſt à cauſa, ideo enim limitata finitaque res eſt, vel quia cauſa majus perfectiusque dare nihil potuit, aut quia non voluit, ſi ergo aliquid à ſe eſt, & non à cauſa, perfectò illimitatum eſt & infinitum.

Ego verò non omnino acquieſco; Quid ſi enim limitatio ſit ab intrinſecis principiis conſtituentibus, hoc eſt ab ipſa forma & eſſentia, quam tamen nondum infinitam eſſe probaſti, quantumvis à ſe ſit, hoc eſt non ab alio? ſane, calidum, ſi ſupponas calidum eſſe, ex intrinſecis principiis conſtituentibus calidum erit; & non frigidum, licet imagineris, à nullo eſſe iſtud ipſum quod eſt. Non dubito D. Cartesio rationes non deeſſe, quibus ſubſtituat illud quod alii fortassis non ſatis clarè præſtiterunt.

Tandem mihi cum viro convenit; Illud pro regula generali ſtatuit: quicquid clarè diſtinctèque cognoſco, iſtud ſane ens verum eſt; imò quicquid cogito, verum eſt: jam enim à puero penè chimeris omnibus & cuivis enti rationis aqua & igne interdiximus, nulla namque potentia à proprio objecto deviare poteſt; voluntas ſi movetur, in bonum tendit; quin nec ſenſus ipſi errant; viſus enim videt id quod videt, auris audit id quod audit: & ſi aurichalcum vides, bene vides; ſed erras cum judicio tuo aurum eſſe decernis id quod vides. Ita ut D. C. meritiffimè omnem errorem judicio & voluntati expenſum ferat.

Sed nunc ex regula iſta infer quod volebas. Atqui ens infinitum clarè diſtinctèque cognoſco, ergo ens verum eſt & aliquid. interrogabit non nemo; clarè diſtinctèque cognoſcis ens infinitum? quid ergo ſibi vult tritum iſtud, & vulgo notum; *infinitum*, quia *infinitum*, eſt *ignotum*. Si enim ego cum de Chiliogono cogito, figuram aliquam conſuſè mihi re-

præsentans, non chiliogonum ipsum distinctè imaginor, aut cognosco, quia mille ejus latera non distinctè intueor: sanè rogabit ille quomodo infinitum ut infinitum distinctè & non confusè tantum cogitet, si infinitas ejus perfectiones, quibus constat, clarè & velut ad oculum videre non possit?

Et fortè istud est quod sanctus Thomas voluit; cum enim negâsset hanc propositionem per se notam esse, *Deus est*, objicit sibi ex Damasceno: omnibus cognitio existere Deum naturaliter inserta est; ergo Deum esse est per se notum. Et respondet, cognoscere Deum esse in aliquo communi, sub quadam, inquit, confusione, in quantum scilicet Deus est hominis beatitudo, id naturaliter nobis insertum est: sed hoc, inquit, non est simpliciter cognoscere *Deum esse*, sicut cognoscere venientem, non est cognoscere Petrum, quamvis Petrus sit veniens, &c. quasi dicat Deum sub ratione communi, aut finis ultimi aut etiam primi entis & perfectissimi, aut denique sub ratione complectentis confusè & in genere omnia, cognosci: sed non sub præcisa ratione sui esse; ita enim infinitus est, & nobis ignotus. Scio D. C. facilè sic interroganti respondurum esse. Credo tamen quod ex illis quæ exercitii ego causâ solum allego, istud Boëtii recordabitur, quod quædam sunt communes animi conceptiones, & per se notæ apud sapientes tantum; Adeo ut mirandum non sit si multum interrogent qui plus sapere desiderant, sique his rebus diutius immorentur, quas ut primum totius negotii fundamentum inculcatas esse noverunt, & tamen sine magna investigatione non intelligunt.

Itaque permittamus; aliquis claram distinctamque ideam habeat entis summi, & perfectissimi, quid inde promoves ulterius? nempe istud infinitum ens existere, idque ita certo, *ut in eodem ad minimum certitudinis gradu Dei existentia apud me esse debeat, in quo fuerunt hætenus mathematica veritates: adeo ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc est summè perfectum) cui desit existentia, (hoc est aliqua perfectio) quàm cogitare montem cui desit vallis.* Ibi totius rei cardo est; qui nunc cedit, victum se fateatur oportet; mihi, quia cum fortiori ago, libet paululum velitari, ut cum vincendus sim, nonnihil tamen differam quod vitare non possum.

Ac in primis, etsi modò auctoritate non agimus, sed ratione tantum: tamen ne ex libidine maximo ingenio videar teluctari, ipsum potius S. Thomam audite, objicit sibi: intellecto quid significet hoc nomen *Deum*, statim habetur quod Deusest; significatur enim hoc nomine id quo majus significari non potest: majus autem est quod est in re & in intellectu, quam

quàm quod est in intellectu tantùm: unde cum intellectu hoc nomine *Deus* statim sit in intellectu, sequitur etiam quod sit in re: quod argumentum in forma ita reddo: *Deus* est quo majus significari non potest, sed illud quo majus significari non potest, includit existentiam, ergo *Deus* ipso nomine, vel conceptu suo includit existentiam, ac proinde sine existentia nec concipi, nec esse potest, nunc, amabo vos, nunquid ipsum hoc argumentum est D. Cartesii? S. Thomas Deum ita definit; quo majus significari non potest: D. C. vocat eum Ens summè perfectum, illo sane majus significari non potest. S. Thomas subsumit: id quo majus significari non potest, includit existentiam; alioqui eo majus aliquid significari potest, nempe id quod etiam existentiam significatur includere. At nunquid D. C. idem subsumere videtur? *Deus* est ens summè perfectum, atqui ens summè perfectum existentiam includit, alioqui summè perfectum non esset. Infert S. Thomas, ergo cum intellectu hoc nomine *Deus* statim in ipso intellectu sit; sequitur etiam quod sit in re: hoc est, eo ipso quod in ipso conceptu essentiali entis quo majus significari non potest, involvatur existentia; sequitur illud ipsum ens esse. Idem Dominus Cartesius infert: *atqui*, inquit, *ex eo quod non possum cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam ab eo esse inseparabilem ac proinde illum revera existere.* Nunc verò S. Thomas & sibi, & D. Cartesio respondeat. *Dato*, inquit, *quòd quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud quo majus cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest, quod non est datum à ponentibus Deum non esse.* Ex quo ego quoque breviter respondeo; etiam si datur ens summè perfectum ipso nomine suo importare existentiam, tamen non sequitur ipsammet illam existentiam in rerum natura actu quid esse, sed tantum cum conceptu entis summi conceptum existentiae inseparabiliter esse conjunctum. Ex quo non inferas, existentiam Dei actu quid esse, nisi supponas illud ens summum actu existere, tunc enim & omnes perfectiones, & hanc quoque realis existentiae actu includet.

Ignoscite viri clarissimi, lassus sum; ludam paululùm. Complexum hoc, *Leo existens*, utrumque includit, & quidem essentialiter, nempe leonem, & modum existentiae; si enim alterutrum demas, idem hoc complexum non erit. Nunc autem, nunquid ab aeterno *Deus* hoc compositum clarè distincteque cognovit? & nunquid idea hujus compositi, ut compositum, utramque ejus partem essentialiter involvit? hoc est, nun-

quid existentia de essentia hujus compositi est, *Leo existens*. Et tamen distincta cognitio Dei, distincta, inquam, cognitio Dei ab æterno non necessariò urget alterutram partem hujus compositi esse, nisi supponas ipsum compositum esse: tunc enim essentielles suas perfectiones omnes, ac proinde etiam actualem existentiam involvet. Ita quoque etiam si distinctè cognoscam ens summum; & licet ens summè perfectum in conceptu suo essentiali existentiam includat, non tamen sequitur existentiam modo actu quid esse, nisi supponas ens illud summum esse, tunc enim ut omnes sui perfectiones, ita etiam hanc existentiam actu includet. Atque ita ens illud summè perfectum existere aliunde probandum erit.

De essentia animæ, ejusque distinctione à corpore, pauca dicam. Fa-teor enim magnum istud ingenium jam ita me defatigavit, ut ulterius pene nihil possim. distinctionem animæ à corpore, si sit, videtur probare ex eo quod distinctè & seorsim concipi possint. Ubi virum doctissimum cum Scoto committo: dicit ipse ad hoc quod unum ab alio distinctè & seorsim concipiatur, sufficere distinctionem quam vocat *formalem*, & *objectivam*, quam mediam ponit inter *realem*, & *rationis*, atque ita distinguit justitiam divinam, & ejus misericordiam: habent enim, inquit, ante omnem operationem intellectus rationes formales diversas, ita ut jam tunc una non sit alia: & tamen non sequitur; seorsim justitia à misericordia concipi potest, ergo & seorsim existere. Sed omnino video me epistolæ modum excessisse. Hæc sunt quæ de proposita re dicenda habui. Vos verò, Clarissimi viri, dispicite quid melius esse judicetis. Si à me statis, facile Dominum des Cartes amicitia obrue-mus, ne in posterum male me sit habiturus si paululum ei contradixerim. Si ab illo estis, manus do, victus sum, idque libentius, ne iterum vincar. Valete.

Responsio Auctoris ad Primas Objectiones.

VIRI CLARISSIMI,

Fortem fane adversarium mihi concitastis, cujusque ingenium & doctrina multum mihi negotii facessere potuissent, nisi pius & perhumanus Theologus Dei causæ, ejusque etiam qualicunque patrono, favere maluisset, quàm illam serio impugnare. Sed quamvis ista in eo prævaricatio perhonestà sit, non tamen æquè in me collusio esset laudanda: Ideoque hic malo ejus in me juvando artificium exponere, quam velut adversario respondere.

Im-

Imprimis præcipuam meam rationem ad existentiam Dei probandam paucis complexus est, ut tantò melius lectorum memoriæ inhaereret iisque breviter concessis quæ satis clarè demonstrata esse iudicavit, atque ita auctoritate sua firmatis, in illud unum inquisivit à quo difficultas præcipua dependet, nempe quidnam hîc per nomen *idea* intelligendum sit, & quam causam ista idea requirat. Scripsi autem, *ideam esse ipsam rem cogitatam, quatenus est objectivè in intellectu*, quæ verba plane aliter quàm à me dicantur, fingit à se intelligi, ut occasionem det illa clariùs explicandi. *Esse, inquit, objectivè in intellectu, est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare, quod tantum extrinseca denominatio est, & nihil rei, &c.* Ubi advertendum, illum respicere ad rem ipsam tanquam extra intellectum positam, ratione cujus est sanè extrinseca denominatio quod sit objectivè in intellectu, me autem loqui de idea quæ nunquam est extra intellectum, & ratione cujus *esse objectivè* non aliud significat, quàm esse in intellectu eo modo quo objecta in illo esse solent. Ita, exempli gratia, si quis quærat quid Soli accidat ex eo quod sit objectivè in meo intellectu, optimè respondetur nihil ei accidere nisi extrinsecam denominationem, quod nempe operationem intellectus per modum objecti terminet: si autem de idea Solis quæretur quid sit, & respondeatur, illam esse rem cogitatam, quatenus est objectivè in intellectu, nemo intelliget illam esse ipsum solem, quatenus in eo extrinseca ista denominatio est: neque ibi, *objectivè esse in intellectu*, significabit ejus operationem per modum objecti terminare, sed in intellectu eo modo esse quo solent ejus objecta, adeò ut idea solis sit sol ipse in intellectu existens, non quidem formaliter, ut in cælo, sed objectivè, hoc est eo modo quo objecta in intellectu esse solent, qui sanè essendi modus longè imperfectior est quàm ille quo res extra intellectum existunt; sed non idcirco plane nihil est, ut jam ante scripsi. Cumque doctissimus Theologus dicit esse æquivocationem in illis verbis, videtur me ejus quam mox notavi monere voluisse, ne forte illam ignorem. Ait enim primò rem ita existentem in intellectu per ideam non esse ens actu, hoc est non esse quid extra intellectum positum: quod verum est. deinde ait etiam eandem non esse fictum quid, sive ens rationis, sed reale aliquid, quod distinctè concipitur; quibus verbis omne id quod assumpsi admittit: sed addit tamen quia solum concipitur, & non actu est (hoc est, quia tantum idea est, & non res extra intellectum posita) concipi quidem, at causari minime posse, hoc est causà non indigere ut extra intellectum existat: quod fateor: sed sane indiget causà ut concipiat & de hac solà quæstio est. Ita si quis habeat in intellectu ideam ali-

cujus machinæ summo artificio excogitatæ, meritò profectò quæri potest quænam ejus ideæ sit causa; neque satisfaciet si quis dicat illam extra intellectum nihil esse, nec proinde posse causari, sed tantum concipi; nihil enim aliud hîc quæritur, quàm quæ sit causa quare concipiatur: neque enim satisfaciet qui dicet intellectum ipsum esse ejus causam, nempe ut suæ operationis: de hac enim re non dubitatur, sed tantùm de causa artificii objectivi quod in ea est. Nam quod hæc idea machinæ tale artificium objectivum contineat potius quàm aliud, hoc profectò habere debet ab aliqua causa; estque idem respectu hujus artificii objectivum, quod respectu ideæ Dei realitas objectiva. Et quidem hujus artificii causa varia potest assignari; vel enim est realis aliqua talis machina prius visa, ad cuius similitudinem idea ista formata est, vel magna Mechanicæ scientia quæ est in illo intellectu, vel forte magna ingenii subtilitas, cuius ope etiam sine prævia scientia potuit illam invenire. Notandumque omne artificium quod in idea illa est tantum objectivè, necessariò esse debere in ejus causa, qualiscunque tandem illa sit, vel formaliter, vel eminenter; Et idem etiam de realitate objectiva quæ est in idea Dei esse putandum. In quonam verò hæc ita erit nisi in Deo realiter existente? Sed vidit optimè hæc omnia vir perspicax, ideoque fatetur peti posse, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam, eique quæstioni respondit primò *de ideis omnibus idem esse quod scripsi de Idea trianguli, nempe eîs forte triangulum nullibi gentium existat, esse tamen ejus determinatam quandam naturam, sive essentiam, sive formam immutabilem, & æternam.* Atque illam ait causam non postulare. Quod tamen non satisfacere satis vidit; etsi enim natura trianguli sit immutabilis & æterna, non tamen ideo minus quærere licet cur ejus idea sit in nobis? ideoque subjunxit, *si tamen mordicus rationem exigerm, esse imperfectionem intellectus nostri, &c.* quâ responsione non aliud videtur significare voluisse, quàm nihil verisimile hæc de re posse responderi ab iis qui à me voluerint dissentire. Neque enim profectò magis probabile est causam cur idea Dei sit in nobis, esse imperfectionem intellectus nostri, quàm imperitiam artis mechanicæ esse causam cur machinam aliquam valde artificiosam potius quàm aliam imperfectionem imaginemur; nam planè ex adverso, si quis habeat ideam machinæ in qua omne excogitabile artificium contineatur, inde optimè infertur, ideam istam ab aliqua causa profluxisse, in qua omne excogitabile artificium reipsa existeret, etiamsi in ea sit tantum objectivè; eademque ratione cum habeamus in nobis ideam Dei, in qua omnis perfectio cogitabilis continetur, evidentissimè inde concludi potest istam ideam

ab aliqua causa pendere, in qua omnis illa perfectio etiam sit, nempe in Deo revera existente. Neque sanè in uno major difficultas quàm in altero apparet, si quemadmodum omnes non sunt periti mechanici, nec idcirco ideas machinarum valdè artificiosarum habere possunt; ita etiam non haberent omnes eandem facultatem ideam Dei concipiendi; sed quia illa omnium mentibus eodem modo est indita, nec advertimus unquam nobis aliunde quàm à nobismet ipsis advenire, ad naturam nostri intellectus pertinere supponimus. Et quidem non male: sed aliud quid omittimus quod præcipue est considerandum, & à quo tota vis & lux hujus argumenti dependet, nempe quod hæc facultas ideam Dei in se habendi non posset esse in nostro intellectu, si hic intellectus tantum esset ens finitum, ut revera est, nullamque haberet sui causam quæ esset Deus. Ideoque ulterius inquisivi: an ego possem existere, si Deus non existeret, non tam ut diversam à præcedente rationem asserrem, quàm ut eandem ipsam absolutius explicarem.

Hic verò vir nimis officiosus in locum invidiosum me adducit, confert enim meum argumentum cum alio quodam ex S. Thoma & Aristotele desumptum, ut ita veluti rationem exigat, cur cum eandem quam illi viam essem ingressus, non tamen in omnibus eandem sim secutus: Sed permittat, quaeso, de aliis me tacere, atque eorum tantum quæ ipse scripsi reddere rationem. Primò itaque non desumpsi meum argumentum ex eo quod viderem in sensibilibus esse ordinem sive successionem quandam causarum efficientium; tum quia Deum existere multò evidentius esse putavi quàm ulla res sensibiles; tum etiam quia per istam causarum successionem non videbar aliò posse devenire, quàm ad imperfectiorem mei intellectus agnoscendam, quod nempe non possim comprehendere quomodo infinitæ tales causæ sibi mutuò ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certè ex eo quod istud non possim comprehendere, non sequitur aliquam primam esse debere, ut neque ex eo quod non possim etiam comprehendere infinitas divisiones in quantitate finita, sequitur aliquam dari ultimam, ita ut ulterius dividi non possit, sed tantum sequitur intellectum meum, qui est finitus, non capere infinitum. Itaque malui uti pro fundamento meæ rationis existentia mei ipsius, quæ à nulla causarum serie dependet, mihi quæ tam nota est ut nihil notius esse possit: & de me non tam quæsi à qua causa olim essem productus, quàm à qua tempore præsentis conserver, ut ita me ab omni causarum successione liberarem. Deinde non quæsi quæ sit causa mei, quatenus consisto mente & corpore, sed præcisè tantum quatenus sum res cogi-

cogitans; quod puto non parum ad rem pertinere; nam sic potui longe melius à præjudiciis me liberare, ad naturæ lumen attendere, interrogare meipsum, ac pro certo affirmare nihil in me, cujus nullo modo sim conscius, esse posse; quod plane aliud est quàm si ex eo quod videam me à patre genitum esse, patrem etiam ab avo esse considerarem; & quia in parentum parentes inquirendo non possem progredi in infinitum, ideo ad finem quærendi faciendum statuerem aliquam esse causam primam. Præterea non tantum quæsi vi quæ sit causa mei, quatenus sum res cogitans, sed maxime etiam & præcipue quatenus inter cæteras cogitationes ideam entis summe perfecti in me esse animadverto, ex hoc enim una tota vis demonstrationis meæ dependet; Primo, quia in illa idea continetur, quid sit Deus, saltem quantum à me potest intelligi; & juxta leges veræ Logicæ, de nulla unquam re quæri debet *an sit*, nisi prius *quid sit* intelligatur; Secundò quia illa ipsa est quæ mihi dat occasionem examinandi an sim à me, vel ab alio, & defectus meos agnoscendi; ac postremo, illa est quæ docet non modo aliquam esse mei causam, sed præterea etiam in causa illa contineri omnes perfectiones, ac proinde illam Deum esse. Denique non dixi impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, etsi enim aperte id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hac quæstione ita esse restringenda; tum quia nugatoria quæstio esset; quis enim nescit idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse? tum etiam quia lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri, ut tempore prior sit suo effectui; nam contra, non proprie habet rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, nec proinde illo est prior: dicitur autem profecto lumen naturæ nullam rem existere, de qua non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habet, cur illa non indigeat, postulare; adèò ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam; quin è contra ejus ipsius quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem, & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem. Sed planè admitto aliquid esse posse, in quo sit tanta & tam inexhausta potentia, ut nullius unquam ope egerit ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur; atque adèò sit quodammodo sui causa, Deumque talem esse intelligo. Nam quemadmodum etiam si fuisset ab æterno, ad proinde nihil me prius exstitisset, nihilominus quia considero temporis partes à se mutuo sejungi posse,

posse, atque ita ex eo quod jam sum non sequi me mox futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis, non dubitarem illam causam quæ me conservat, *efficientem* appellare: Ita etiamsi Deus nunquam non fuerit, quia tamen ille ipse est qui se revera conservat, videtur non nimis improprie dici posse *sui causa*. Ubi tamen est notandum, non intelligi conservationem quæ fiat per positivum ullum causæ efficientis influxum, sed tantum quod Dei essentia sit talis ut non possit non semper existere.

Ex quibus facile respondebo ad distinctionem verbi, à se, quam doctissimus Theologus monuit esse explicandam. Et si enim ii qui non nisi ad propriam & strictam efficientis significationem attendentes cogitant impossibile esse, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, nullumque hic aliud causæ genus efficienti analogum locum habere animadvertunt, non soleant aliud intelligere cum dicunt aliquid à se esse, quam quod nullam habeat causam; si tamen iidem ipsi ad rem potius quam ad verba velint attendere, facile advertent negativam verbi à se acceptionem à sola intellectus humani imperfectione procedere, nullumque in rebus habere fundamentum: quandam verò aliam esse positivam, quæ à rerum veritate petita est, & de qua sola meum argumentum processit. Nam si, exempli gratia, quis putet corpus aliquod à se esse: forte non aliud intelligit quam nullam causam habere: neque hoc ob positivam ullam rationem affirmat, sed negative tantum, quia nullam ejus causam agnoscit: Atqui hoc imperfectio quædam in eo est, ut facile experietur postea, si consideret partes temporis unas ab aliis non pendere, nec proinde ex eo quod illud corpus supponatur ad hoc usque tempus à se fuisse, id est, sine causa, hoc sufficere ut etiam in posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuo veluti reproducens, tunc enim videns talem potentiam in idea corporis nullam reperiri, statim inde colliget istud à se non esse; sumetque hoc verbum à se positive. Simili modo cum dicimus Deum à se esse, possumus quidem etiam intelligere istud negativè, ita scilicet ut tantum sensus sit nullam esse ejus causam: sed si prius de causa cur sit, sive cur esse perseveret, inquisivimus, attendentesque ad immensam & incomprehensibilem potentiam quæ in ejus idea continetur, tam exsuperantem illam agnovimus ut plane sit causa cur ille esse perseveret, nec alia præter ipsam esse possit, dicimus Deum à se esse, non amplius negativè, sed quam maximè positivè. Quamvis enim dicere non opus sit illum esse causam efficientem sui ipsius, ne fortè de verbis disputetur, quia tamen hoc quod à se sit, sive quod nullam à se diversam habeat causam, non à

nihilo, sed à reali ejus potentia immensitate esse percipimus, nobis omnino licet cogitare illum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus, ac proinde esse à seipso positivè; licetque etiam unicuique seipsum interrogare an eodem sensu sit à se; cumque nullam in se invenit potentiam quæ sufficiat ad ipsum vel per momentum temporis conservandum, merito concludit se esse ab alio; & quidem ab alio qui sit à se, quia cum de tempore præsentis, non de præterito vel futuro quæstio sit, non potest hic procedi in infinitum; quinimo etiam hic addam; quod tamen ante non scripsi, nequidem ad secundam ullam causam deveniri, sed omnino illam in quâ tantum potentia est ut rem extra se positam conservet, tanto magis seipsam sua propria potentia conservare, atque ad se esse.

Cum autem dicitur omnem limitationem esse à causa, rem quidem veram puto intelligi, sed verbis minus propriis exprimi, difficultatemque non solvi: nam propriè loquendo limitatio est tantum negatio ulterioris perfectionis, quæ negatio non est à causa, sed ipsa res limitata. Etsi autem verum sit rem omnem limitatam esse à causa, per se tamen non patet, sed aliunde est probandum; ut enim optime respondet subtilis Theologus, putari potest rem unamquamque hoc vel illo modo esse limitatam, quia hoc attinet ad ejus naturam, ut est de natura trianguli quod non pluribus lineis constet quàm tribus. Per se autem notum mihi videtur omne id quod est, vel esse à causa, vel à se tanquam à causa; nam cum non modo existentiam, sed etiam existentia negationem intelligamus, nihil possumus fingere ita esse à se, ut nulla danda sit ratio cur potius existat quàm non existat, hoc est ut illud à se non debeamus interpretari tanquam à causa, propter exsuperantiam potestatis, quam in uno Deo esse posse facillimè demonstratur.

Quod deinde mihi concedit, etiam si sanè dubitationem non admittat; tam parum tamen vulgo consideratur, & tanti est momenti ad omnem philosophiam è tenebris eruendam, ut dum illud auctoritate sua confirmat, me in instituto meo multum juvet.

Prudenter verò hic quaerit, an clarè & distinctè cognoscam infinitum; etsi enim objectionem istam prævenire conatus sim, tam sponte tamen unicuique obvia est, ut operæ pretium sit ad illam fusius respondere. Itaque imprimis hic dicam infinitum quâ infinitum est, nullo quidem modo comprehendendi, sed nihilominus tamen intelligi, quatenus scilicet clarè & distinctè intelligere aliquam rem talem esse, ut nulli planè in ea limites possint reperiri, est clarè intelligere illam esse infinitam. Et quidem hic
distin-

distinguo inter *indefinitum*, & *infinitem*, illudque tantum propriè infinitum appello, in quo nulla ex parte limites inveniuntur; quo sensu solus Deus est infinitus; illa autem in quibus sub aliqua tantum ratione finem non agnosco, ut extensio spatii imaginarii, multitudo numerorum, divisibiles partium, quantitatis, & similia, *indefinita* quidem appello, non autem *infinita*, quia non omni ex parte fine carent. Præterea distinguo inter rationem formalem infiniti, siue infinitatem, & rem quæ est infinita; nam quantum ad infinitatem, etiamsi illam intelligamus esse quàm maximè positivam, non tamen nisi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc scilicet quod in re nullam limitationem advertamus; ipsam verò rem quæ est infinita positive quidem intelligimus, sed non adæquatè, hoc est non totum id quod in ea intelligibile est comprehendimus, sed quemadmodum in mare oculos convertentes, etsi non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem metiamur, dicimur tamen illud videre: & quidem si eminus respiciamus, ut quasi totum simul oculis complectamur, non videmus nisi confusè, ut etiam confusè imaginamur chiliogonum, cum omnia simul ejus latera complectimur, sed si cominus in aliquam maris partem obtutum defigamus, talis visio esse potest valde clara & distincta; ut etiam imaginatio chiliogoni, si tantum ad unum aut alterum ejus latus se extendat. Simili ratione Deum ab humana mente capi non posse cum omnibus Theologis concedo, & nequidem etiam distinctè posse cognosci ab iis qui totum simul conantur animo complecti, & tanquam è longinquo respiciunt; quo sensu dixit S. Thomas loco citato Dei cognitionem sub quadam tantùm confusione nobis inesse: Qui autem ad singulas ejus perfectiones attendere, illasque non tam capere, quàm ab ipsis capi, & intellectus sui vires omnes in iis contemplandis occupare conantur, illi profectò multò ampliorem facilioremque materiam claræ & distinctæ cognitionis in eo inveniunt, quàm in ullis rebus creatis. Neque hoc ibi negavit S. Thomas, ut manifestum est ex eo quod articulo sequenti Deum existere demonstrabile esse asseruit. Ego autem ubicunque dixi Deum clarè & distinctè posse cognosci, non nisi de hac finita, & ad modulum ingenii nostri accommodata cognitione intellexi. Neque etiam ad veritatem eorum quæ asserui, aliter intelligere opus fuit, ut facile apparebit si advertatur duobus tantùm in locis me hoc dixisse: nempe ubi quæstio erat utrum in idea, quam formamus de Deo, aliquid reale, vel sola rei negatio contineatur, ut forte in idea frigoris nihil aliud est quàm negatio caloris; qua de re nullum dubium esse potest, & ubi asserui existentiam ad rationem Entis summè perfecti non

minus pertinere, quàm tria latera ad rationem trianguli, quod etiam potest absque adæquata Dei cognitione intelligi.

Confert hic rursus unum ex meis argumentis cum alio ex S. Thoma, ut me veluti cogat ostendere quæ major vis in uno quàm in altero reperiatur: atque hoc videor sine magna invidia facere posse, quia nec S. Thomas argumento illo usus est tanquam suo, nec idem concludit quod meum, nec denique ulla hic in re ab Angelico doctore dissentio. Quæritur enim ab ipso, an Deum esse sit per se notum secundum nos, hoc est, an unicuique sit obvium? quod negat, & meritò: Argumentum autem quod sibi objicit ita potest proponi. Intellecto quid significet hoc nomen *Dens*, intelligitur id quo majus significari non potest; sed est majus esse in re, & in intellectu, quàm esse in intellectu tantum: ergo intellecto quid significet hoc nomen *Dens*, intelligitur Deum esse in re, & in intellectu. Ubi est manifestum vitium in formâ, concludi enim tantum debuisset, ergo intellecto quid significet hoc nomen *Dens*, intelligitur significari Deum esse in re, & in intellectu: atqui quod verbo significatur, non ideo apparet esse verum. Meum autem argumentum fuit tale: Quod clarè & distinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram & immutabilem naturam, sive essentiam sive formam, id potest de ea re cum veritate affirmari; sed postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus, clarè & distinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem naturam pertinere ut existat; Ergo tunc cum veritate possumus de Deo affirmare quod existat. Ubi saltem conclusio rectè procedit. Sed neque etiam major potest negari, quia jam ante concessum est illud omne quod clare & distinctè intelligimus, esse verum: sola minor restat, in qua fateor esse difficultatem non parvam: Primò quia sumus tam assueti in reliquis omnibus existentiam ab essentia distinguere, ut non satis advertamus quo pacto ad essentiam Dei potius quàm aliarum rerum pertineat, ac deinde quia non distinguentes ea quæ ad veram & immutabilem alicujus rei essentiam pertinent, ab iis quæ non nisi per figmentum intellectus illi tribuuntur, etiamsi satis advertamus existentiam ad Dei essentiam pertinere, non tamen inde concludimus Deum existere, quia nescimus an ejus essentia sit immutabilis, & vera, an tantum à nobis efficta. Sed ut prima hujus difficultatis pars tollatur, est distinguendum inter existentiam possibilem & necessariam, notandumque in eorum quidem omnium quæ clare & distinctè intelliguntur conceptu, sive idea, existentiam possibilem contineri, sed nullibi necessariam nisi in sola idea Dei. Qui enim ad hanc diversitatem quæ est inter ideam Dei & reliquas omnes diligen-

terattendent, non dubito quin sint percepturi, etiamsi cæteras quidem res nunquam intelligamus nisi tanquam existentes, non tamen inde sequi illas existere, sed tantummodo posse existere; quia non intelligimus necesse esse ut actualis existentia cum aliis ipsarum proprietatibus conjuncta sit; Ex hoc autem quod intelligamus existentiam actualem necessariò & semper cum reliquis Dei attributis esse conjunctam, sequi omnino Deum existere. Deinde ut altera pars difficultatis tollatur, advertendum est illas ideas quæ non continent veras & immutabiles naturas, sed tantum fictitias, & ab intellectu compositas, ab eodem intellectu non per abstractionem tantum, sed per claram & distinctam operationem dividi posse, adeò ut illa quæ intellectus sic dividere non potest, procul dubio ab ipso non fuerint composita. Ut exempli causa, cum cogito equum alatum, vel leonem actu existentem, vel triangulum quadrato inscriptum, facile intelligo me etiam ex adverso posse cogitare equum non alatum, leonem non existentem, triangulum sine quadrato, & talia; nec proinde illas veras immutabiles naturas habere. Si vero cogito triangulum, vel quadratum, (de leone aut equo hic non loquor, quia eorum naturæ nobis non sunt plane perspicuæ) tunc certe quæcunque in idea trianguli contineri deprehendam, ut quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, &c. de triangulo cum veritate affirmabo, & de quadrato quæcunque in idea quadrati reperiam; etsi enim possim intelligere triangulum abstractendo ab eo quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, non possum tamen de eo id negare per claram & distinctam operationem, hoc est, rectè intelligendo hoc quod dico. Præterea, si considerem triangulum quadrato inscriptum, non ut ea quæ pertinent ad solum triangulum quadrato tribuam, vel triangulo ea quæ pertinent ad quadratum, sed ut ea tantum examinem quæ ex utriusque conjunctione exsurgunt, non minus vera & immutabilis erit ejus natura, quam solius quadrati, vel trianguli; atque ideo affirmare licebit quadratum non esse minus duplo trianguli illi inscripti, & similia, quæ ad compositæ hujus figuræ naturam pertinent. Si verò considerem in idea corporis summè perfecti contineri existentiam; quia nempe major perfectio est esse in re, & in intellectu, quam tantum esse in intellectu, non inde possum concludere corpus illud summè perfectum existere, sed tantummodo posse existere; satis enim animadverto ideam istam ab ipsomet meo intellectu omnes corporeas perfectiones simul jungente fuisse conflata, existentiamque ex aliis corporeis perfectionibus non exsurgere, quia de illis æquè potest negari atque affirmari: Quinimo ex eo quod ideam corporis examinando nullam in eo

vim esse percipio per quam seipsum producat, sive conserve, rectè concludo existentiam necessariam, de quâ solâ hic est quæstio, non magis ad naturam corporis, quantumvis summè perfecti, pertinere, quàm ad naturam montis pertinet ut vallem non habeat; vel ad naturam trianguli ut angulos habeat majores duobus rectis. Nunc autem si quæramus non de corpore, sed de re, qualiscunque tandem illa sit, quæ habeat omnes eas perfectiones quæ simul esse possunt, an existentia inter illas sit numeranda. Prima quidem fronte dubitabimus; quia cum mens nostra quæ finita est non soleat illas nisi separatas considerare, non statim fortasse advertet quàm necessariò inter se conjunctæ sint. Atqui si attentè examinemus an enti summè potenti competat existentia, & qualis, poterimus clarè & distinctè percipere, primò illi salkem competere possibilem existentiam, quemadmodum reliquis omnibus aliis rebus, quarum distincta idea in nobis est, etiam iis quæ per figmentum intellectus componuntur. Deinde quia cogitare non possumus ejus existentiam esse possibilem, quin simul etiam ad immensam ejus potentiam attendentes agnoscamus illud propria sua vi posse existere, hinc concludemus ipsum revera existere, atque ab æterno exitisse; est enim lumine naturali notissimum id quod propria sua vi potest existere, semper existere. Atque ita intelligemus existentiam necessariam in idea entis summè potentis contineri, non per figmentum intellectus, sed quia pertinet ad veram & immutabilem naturam talis entis, ut existat: nec non etiam facilè percipiemus illud ens summè potens non posse non habere in se omnes alias perfectiones quæ in idea Dei continentur, adeò ut illæ absque ullo figmento intellectus, & ex natura sua simul junctæ sint, atque in Deo existant. Quæ sanè omnia manifesta sunt diligenter attendenti; nec differunt ab iis quæ jam ante scripseram, nisi tantùm in modo explicationis, quem de industria mutavi, ut ingeniorum diversitati servirem. Neque hîc diffitebor hoc argumentum tale esse, ut qui non omnium quæ ad ejus probationem faciunt recordabuntur, facille illud pro sophismate sint habituri, & ideo me initio nonnihil dubitasse an illo uti deberem, ne forte iis qui ipsum non capeant occasionem darem de reliquis etiam diffidendi. Sed quia duæ tantùm sunt viæ per quas possit probari Deum esse, una nempe per effectus, & altera per ipsam ejus essentiam, sive naturam; prioremque in meditatione tertia pro viribus explanavi: non credidi alteram esse postea prætermittendam.

Quantum attinet ad distinctionem formalem quam doctissimus Theologus assert ex Scoto, breviter dico illam non differre à modali, nec se
exten-

extendere nisi ad entia incompleta, quæ à completis accurate distincti; & sufficere quidem ut unum ab alio distinctè & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis; non autem ita distinctè, & seorsim, ut unumquodque tanquam ens per se, & ab omni alio diversum intelligamus, sed ad hoc omnino requiri distinctionem realem. Ita, exempli causâ, inter motum & figuram ejusdem corporis, distinctio est formalis, possumque optime motum intelligere absque figurâ, & figuram absque motu, & utrumque abstrahendo à corpore: sed non possum tamen completè intelligere motum absque re in quâ sit motus, nec figuram etiam absque re in qua sit figura; nec denique fingere motum esse in re, in quâ figura esse non possit, vel figuram in re motus incapaci; Nec eodem modo justitiam absque justo, vel misericordiam absque misericordie intelligo; nec fingere licet illum eundem qui est justus, non posse esse misericordem. Atqui completè intelligo quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent; & vice versa intelligo mentem esse rem completam; quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult &c. quamvis negem in ea quicquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur. Quod omnino fieri non posset, nisi inter mentem & corpus esset distinctio realis.

Hæc sunt, viri clarissimi, quæ ad amici vestri perofficiosas ingeniosissimasque animadversiones habui respondenda, quibus si nondum ipsi satisfeci, rogo ut eorum quæ vel desiderantur vel errata sunt admoneat: quod si ab ipso per vos impetrem in magni beneficii partem ponam.

OBJECTIONES

SECUNDÆ.

 Um auctorem rerum omnium V. C. adversus novos gigantes asserendum, illiusque demonstrandam existentiam adeo feliciter aggressus fueris, ut deinceps probi sperare queant nullum esse futurum qui post tuarum meditationum attentam lectionem non fateatur esse numen æternum, à quo singula pendeant, te monitum atque rogatum voluimus, ut quibusdam locis inferius notatis tantâ luce affulgeas, nil ut supersit in opere tuo quod non clare, si fieri potest, demonstraretur. Cum autem à pluribus annis tuum
ani-

animum ita continuis meditationibus exercueris, ut quæ reliquis dubia perobscuraque videntur certissima tibi sint, eaque forte claro mentis intuitu, veluti prima præcipuaque naturæ lumina percipias, ea solum hîc advertemus quibus operæ pretium est te clarius latiusque explicandis atque demonstrandis incumbere: quibus peractis vix est qui possit negare tuas rationes, quas ad maiorem Dei Gloriam, & omnium mortalium ingentem fructum inchoasti, vim habere demonstrationum.

IMPRIMIS, memineris te non actu quidem, & revera, sed tantum animi fictione corporum omnium phantasmata pro viribus rejecisse, ut te solam rem cogitantem esse concluderes, ne postea forte concludi posses credas te revera nil esse præter mentem, aut cogitationem, vel rem cogitantem; quod circa duas primas meditationes solum animadvertimus, in quibus clarè ostendis saltem te esse qui cogitas certum esse. sed tantisper hîc subsistamus, hætenus agnoscis te esse rem cogitantem, sed quid sit res illa cogitans nescis: quid enim si fuerit corpus, quod variis motibus & occursibus illud faciat quod vocamus cogitationem? licet enim existimes te corpus omne repulisse, in eo decipi potuisti quod te ipsum minimè rejeceris qui sis corpus. Quomodo enim demonstras corpus non posse cogitare? vel motus corporeos non esse ipsam cogitationem? sed & totum tui corporis systema, quod rejecisse putas, vel aliquæ partes illius puta cerebri, possunt concurrere ad formandos illos motus quos appellamus cogitationes. Sum, inquis, res cogitans; sed qui scis num sis motus corporeus, aut corpus motum?

SECUNDO, ex idea summi entis, quam à te minimè produci posse contendis, audes concludere necessitatem existentiae summi entis, à quo solo possit esse illa idea, quæ tuæ menti obversatur. At verò in nobis ipsis sufficiens reperimus fundamentum, cui solum innixi prædictam ideam formare possumus, licet ens summum non existeret, aut illud existere nesciremus, & ne quidem de eo existente cogitaremus; nunquid enim video me cogitantem gradum aliquem habere perfectionis? igitur & aliquos præter me habere similem gradum, unde fundamentum habeo cujuslibet numeri cogitandi, atque adeò gradum perfectionis alteri & alteri gradui superextruendi usque in infinitum; quemadmodum etiam si unus gradus lucis aut coloris existeret, novos semper gradus in infinitum usque fingere & addere possum. Cur simili ratione alicui gradui Entis, quem in me percipio, non possim addere quemlibet alium gradum, & ex omnibus addi possibilibus ideam entis perfecti formare? Sed inquis, effectus nullum gradum perfectionis seu realitatis potest habere, qui non

non præcesserit in causa; verum (præterquam quod videmus muscas, & alia animalia, vel etiam plantas produci à sole, pluvia, & terra, in quibus non est vita, quæ nobilior est quolibet gradu merè corporeo, unde fit ut effectus aliquam realitatem habeat à causa, quæ tamen non sit in causa) illa idea nil est aliud quàm ens rationis, quod mente tua cogitante non est nobilius. Præterea nisi doctos inter nutritus esses, sed solus in deserto quopiam totâ vitâ degisses, unde scis tibi illam ideam adfuturam, quam ex præconceptis animi meditationibus, libris, mutuis amicorum sermonibus &c. non à sola tua mente, aut à summo ente existente hausisti? Itaque clarius probandum est istam ideam tibi adesse non posse, si non existat summum ens; quod ubi præstiteris, manus omnes damus. Quod autem illa idea veniat ab anticipatis notionibus, inde constare videtur, quod Canadenses, Hurones, & reliqui sylvestres homines nullam præ se ferant hujuscemodi ideam quam etiam efformare possis ex prævia rerum corporalium inspectione, adde ut nil idea tua præter mundum hunc corporeum referat, qui perfectionem omnimodam à te cogitabilem complectatur; ut nondum quidpiam concludas præter Ens corporeum perfectissimum, nisi quidpiam aliud addas quod ad incorporeum seu spirituale nosevehat; Vis addamus te angeli posse (quemadmodum & entis perfectissimi) formare ideam, sed illa idea non efficietur in te ab angelo, quo tamen est imperfectior. Sed nec ideam habes Dei, quemadmodum nec numeri infiniti, aut infinitæ lineæ; quam si possis habere, est tamen numerus ille impossibilis. Adde ideam illam unitatis & simplicitatis unius perfectionis quæ omnes alias complectatur, fieri tantummodo ab operatione intellectus ratiocinantis, eo modo quo fiunt unitates universales, quæ non sunt in re, sed tantum in intellectu, ut constat ex unitate generica, transcendentali, &c.

TERTIO, cum nondum certus sis de illa Dei existentia, neque tamen te de ullare certum esse, vel clarè & distinctè aliquid te cognoscere posse dicas, nisi prius certe & clare Deum noveris existere, sequitur te nondum clarè & distinctè scire quod sis res cogitans, cum ex te illa cognitio pendeat à clara Dei existentis cognitione, quam nondum probasti locis illis, ubi concludis te clarè nōsse quod sis. Adde Atheum clarè & distinctè cognoscere trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis; quamvis tantum ab sit ut supponat existentiam Dei, quam plane negat, ex eo quod si existeret, inquit, esset summum ens, summumque bonum, hoc est infinitum; at infinitum in omni genere perfectionis excludit quodlibet aliud, nempe quodlibet ens, & bonum, imò & quodlibet non ens, & ma-

lum, cum tamen plura, entia, bona, non entia, & mala sint; cui objectioni satisfacere debere judicamus, ne quid impiis supersit quod obtendant.

QUARTO, Deum negas posse mentiri, aut decipere, cum tamen non desint Scholastici qui illud affirmant, ut Gabriel, Arminensis, & alii, qui putant Deum absoluta potestate mentiri, hoc est contra suam mentem, & contra id quod decrevit, aliquid hominibus significare, ut cum absque conditione dixit Ninivitis per Prophetam, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*: & cum alia multa dixit quæ tamen minimè contigerunt, quod verba illa menti suæ aut decreto suo respondere noluerit. Quod si Pharaonem induravit & obcæcavit, in Prophetas mendacii spiritum immisit, unde habes nos ab eo decipi non posse? Nunquid Deus se non potest erga homines gerere, ut medicus circa ægros, & pater circa filiolos, quos uterque tam sæpe decipiunt, idque sapienter, & cum utilitate? si enim Deus puram nobis ostenderet veritatem, quiscam oculus, quæ mentis acies sustinere valeat?

Quaquam non est necessarium Deum fingere deceptorem, ut in iis quæ te clarè & distinctè nosse putas decipiaris, cum deceptionis istius causa in te possit esse, licèt de ea nequidem cogites; quid enim si tua natura sit ejuscemodi ut semper decipiatur, vel saltem sæpe-sæpius? sed unde habes quod in iis quæ clarè & distinctè putas te cognoscere, certum sit te neque decipi, neque posse decipi? quoties enim quempiam experti sumus deceptum fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebat? hoc igitur principium claræ & distinctæ cognitionis ita clarè & distinctè debet explicari, ut nullus probæ mentis possit unquam decipi in iis quæ si clarè & distinctè scire crediderit, alioqui nullum adhuc certitudinis gradum penes homines, seu apud te, possibilem cernimus.

QUINTO, si nunquam aberrat voluntas, aut peccat, cum sequitur claram & distinctam mentis suæ cognitionem, seseque periculo exponat si conceptum intellectus sestetur minimè clarum & distinctum, vide quid inde sequatur, nempe Turcam, aut alium quemlibet, non solum non peccare quod non amplectatur religionem Christianam, sed etiam peccare si amplectatur, quippe cujus veritatem neque clarè neque distinctè cognoscat. Imo si hæc tua regula vera sit, nil fere licebit amplecti voluntati, cum nil fere cognoscamus eâ claritate & distinctione quam requiris ad certitudinem nulli dubio obnoxiam. Vide igitur ut cum veritati cupias patrocinari, nimium probes; & evertas, non ædifices.

SEXTO, ubi respondes Theologo, videris aberrare in conclusione, quam

quam ita proponis, quod clare & distincte intelligimus pertinere ad alijus rei veram & immutabilem naturam, &c. Id de eâ re cum veritate affirmari potest, sed (postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus) clare & distincte intelligimus ad ejus naturam pertinere ut existat; oporteret concludere, ergo (postquam satis accurate investigavimus quid sit Deus) cum veritate possumus affirmare ad naturam Dei pertinere ut existat. Unde non sequitur, Deum revera existere, sed tantum existere debere, si ullius natura sit possibilis, seu non repugnet; hoc est, non potest concipi Dei natura seu essentia absque existentia, aded ut, si sit, reverà existat, quod ad illud argumentum revocatur, quod alii hisce verbis afferunt; si non implicet Deum esse, certum est illum existere, at non implicat illum existere: sed de minori laboratur, quæ est, *sed non implicat*, de qua veritate adversarii vel se dubitare aiunt, vel illam negant. Præterea, clausula illa tuæ rationis, (*ubi satis clarè & distinctè investigavimus quid sit Deus*) supponitur tanquam vera, quod nondum omnes credunt, cum & ipse fatearis te solum inadæquate ens infinitum attingere; Idemque plane dicendum de quolibet illius attributo, cum enim quidquid est in Deo, sit prorsus infinitum, quis nisi inadæquatissime, ut ita loquamur, vel aliquantisper Dei quidpiam mente potest attingere? quomodo igitur satis clare & distincte investigâsti quid sit Deus?

SEPTIMO, nequidem verbum de mentis humanæ facis immortalitate, quam tamen maxime probare atque demonstrare debueras adversus illos homines immortalitate indignos, quippe qui eam pernegant, & forte oderunt. Sed needum videris satis probâsse distinctionem illius ab omni corpore, uti jam primâ animadversione diximus; cui jam addimus, non ex illa distinctione à corpore sequi videri illam esse incorruptibilem seu immortalem; quid enim si illius natura duratione vitæ corporeæ limitata sit, & Deus tantundem ei virium & existentiae solummodò dederit, ut cum vita corporea desinat?

Hæc sunt (Vir Clarissime) quæ abs te desideramus illustrari, ut tuarum subtilissimarum, & ut existimamus, verarum meditationum lectio singulis utilissima sit. Quamobrem fuerit operæpretium si ad tuarum solutionum calcem quibusdam definitionibus, postulatis, & axiomatibus præmissis rem totam more geometrico, in quo tantopere versatus es, concludas, ut unico velat intuitu lectoris cujuscunque animum expleas, ac ipso numine divino perfundas.

Responsio ad Secundas Objectiones.

LEgi perlibenter animadversiones quas in exiguum meum de prima Philosophia scriptum fecistis, & vestram erga me benevolentiam, simulque erga Deum pietatem, ejusque gloriæ promovendæ curam ex iis agnosco: nec possum non gaudere; non modò quia meas rationes vestro examine dignas judicâstis, sed etiam quia nihil in ipsas proponitis ad quod non mihi videar fatis commodè posse respondere.

IMPRIMIS, admonetis ut meminerim *me non actu, & revera; sed tantum animi fitioni corporum phantasmata rejecisse, ut me rem cogitantem esse concluderem, ne fortè putem inde sequi me revera nihil esse præter mentem.* Cujus rei satis memorem me fuisse jam testatus sum in secunda Meditatione his verbis: *Fortassis verò contingit ut hac ipsa, qua sic suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novi: nescio; de hac re jam disputo, &c.* quibus expressè lectorem monere volui, me nondum ibi quærere an mens à corpore esset distincta, sed examinare tantum eas ejus proprietates quarum certam & evidentem cognitionem habere possum. Et quia multas ibi animadverti, non queo sine distinctione admittere id quod postea subjungitis, *me tamen nescire quid sit res cogitans:* Etsi enim fatear me nondum scivisse an illa res cogitans esset idem quod corpus, an quid diversum, non ideo fateor me illam non novisse: quis enim ullam unquam rem ita novit ut sciret nihil planè aliud in ea esse quàm id ipsum quod cognoscebat; sed quo plura de aliqua re percipimus, eo melius dicimur illam nôsse: ita magis novimus illos homines quibus diu conviximus, quàm eos quorum tantum faciem vidimus, aut nomen audivimus, etsi etiam hi non planè dicantur esse ignoti. Quo sensu existimo me demonstrâsse mentem sine iis quæ corpori tribui solent consideratam esse notiozem quàm corpus sine mente spectatum, quod solum ibi intendebar.

Sed video quid innuatis, nempe cum sex tantum Meditationes de prima Philosophia scripserim, miraturos esse lectores quod nihil nisi istud quod jamjam dixi, in duabus primis concludatur, illasque idcirco nimis jejunas, & luce publica indignas judicatueros. Quibus tantum respondeo me non vereri, ne qui reliqua quæ scripsi cum judicio legerint, occasionem habeant suspicandi materiam mihi defuisse; valde autem rationi consentaneum visum esse ut ea quæ singularem attentionem desiderant & separatim ab aliis sunt consideranda, in singulas Meditationes referrem.

Cum

Cum itaque nihil magis conducat ad firmam rerum cognitionem assequendam quàm ut prius de rebus omnibus præsertim corporeis dubitare assuescamus, etsi libros ea de re complures ab Academicis & Scepticis scriptos dudum vidissem, istamque crambem non sine fastidio recoquerem, non potui tamen non integram Meditationem ipsi dare: vellemque ut lectores non modò breve illud tempus quod ad ipsam evolendam requiritur, sed menses aliquot, vel saltem hebdomadas in iis de quibus tractat considerandis impenderent, antequam ad reliqua progredierentur: ita enim haud dubie ex ipsis longè majorem fructum capere possent.

Deinde quia nullas antehac ideas eorum quæ ad mentem pertinent habuimus nisi plane confusas, & cum rerum sensibilibus ideis permixtas hæcque prima & præcipua ratio fuit cur nulla ex iis quæ de anima & Deo dicebantur, satis clarè potuerint intelligi, magnum me operæ pretium facturum esse putavi, si docerem quo pacto proprietates, seu qualitates mentis à qualitatibus corporis sint dignoscendæ: quamvis enim jam ante dictum sit à multis, ad res Metaphysicas intelligendas mentem à sensibus esse abducendam, nemo tamen adhuc, quod sciam, quâ ratione id fieri possit ostenderat: vera autem via, & meo judicio unica ad id præstandum in secunda mea Meditatione continetur, sed quæ talis est ut non sit satis ipsam semel perspexisse; diu terenda est & repetenda, ut totius vitæ consuetudo res intellectuales cum corporeis confundendi contrariâ paucorum saltem dierum consuetudine easdem distinguendi deleatur. Quæ causa justissima fuisse mihi videtur, cur de nulla alia re in secunda ista Meditatione tractârim.

Præterea verò hic quæritis, quomodo demonstrem corpus non posse cogitare: Sed ignoretis si respondeam nondum me locum dedisse huic quæstioni, cum de ipsa primùm egerim in sexta Meditatione his verbis: *Satis est quod possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere ut certus sim unam ab altera esse diversam, &c.* Et paulò post, *quamvis habeam corpus quod mihi valde artè conjunctum est, quia tamen ex una parte clarè & distinctè habeo ideam mei ipsius, quatenus sum res cogitans, non extensa; & ex alia parte distinctè ideam corporis quatenus est res extensa, non cogitans, certum est me (hoc est mentem) à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.* Quibus facilè adjungitur, *omne id quod potest cogitare, est mens, sive vocatur mens: sed cum mens & corpus realiter distinguantur, nullum corpus est mens, ergo nullum corpus potest cogitare.*

Nec sanè hic video quid negare possitis, anne sufficere quod unam rem absque altera clarè intelligamus ut agnoscamus illa realiter distinguî?

Date ergò certius aliquod signum distinctionis realis: nam confido nulum dari posse: quid enim dicetis? an realiter illa distingui quorum utrumlibet absque alio potest existere? Sed rursus quaeram, unde cognoscatis unam rem absque alia esse posse? Ut enim sit signum distinctionis, debet cognosci. Fortè dicetis hoc haberi à sensibus, quia unam rem absente alia videtis, aut tangitis, &c. sed sensuum fides incertior est quàm intellectus; & multis modis fieri potest ut una & eadem res sub variis formis, aut pluribus in locis, aut modis appareat, atque ita pro duabus sumatur. Et denique si recordemini eorum quæ in fine secundæ meditationis de cera dicta sunt, advertetis nequidem ipsa corpora propriè sensu percipi, sed solo intellectu, adeò ut non aliud sit unam rem absque alia sentire, quàm habere ideam unius rei, & intelligere istam ideam non eandem esse cum idea alterius. Non autem hoc aliunde potest intelligi quàm ex eo quòd una absque altera percipiatur; nec potest certò intelligi nisi utriusque rei idea sit clara & distincta: atque istud signum realis distinctionis ad meum debet reduci, ut sit certum.

Si qui autem negent se habere distinctas ideas mentis & corporis, nihil possum amplius quàm illos rogare ut ad ea quæ in hac secunda meditatione continentur, satis attendant; & sciant opinionem quam habent, si fortè habent: quod partes cerebri concurrant ad formandas cogitationes, non ortam esse ab ulla positiva ratione, sed tantùm ex eo quòd nunquam experti sint se corpore caruisse, ac non rarò ab ipso in operationibus suis fuerint impediti, eodem modo ac si quis ex eo quòd ab infantia compedibus vinctus semper fuisset, existimaret illas compedes esse partem sui corporis, ipsisque sibi opus esse ad ambulandum.

SECUNDO, cum dicitis in nobis ipsis sufficiens reperiri fundamentum ad ideam Dei formandam, nihil à mea opinione diversum assertis: ipse enim expressè dixi ad finem tertiæ meditationis, hanc ideam mihi esse innatam, sive non aliunde quàm à me ipso mihi advenire. Concedo etiam ipsum posse formari, licet ens summum existere nesciremus: sed non si revera non existeret; nam contrà monui omnem vim argumenti in eo esse quòd fieri non possit ut facultas ideam istam formandi in me sit nisi à Deo sim creatus.

Nec urget id quod dicitis de muscis, plantis, &c. ut probetis aliquem gradum perfectionis esse posse in effectu qui non præcessit in causa. Certe enim est vel nullam esse perfectionem in animalibus ratione carentibus, quæ non etiam sit in corporibus non animatis; vel si quæ sit, illam ipsis aliunde advenire; nec solem, & pluviam, & terram esse ipforum causas adæquatas, essetque à ratione valde alienum si quis ex eo solo quòd non

non agnoscat causam ullam quæ ad generationem muscæ concurrat, habeatque tot gradus perfectionis quot habet musca, cum interim non sit certus nullam esse præter illas quas agnoscit, occasionem inde sumeret dubitandi de re, quæ, ut paulò post fusius dicam, ipso naturali lumine manifesta est.

Quibus addo, istud de muscis, cum à rerum materialium consideratione sit desumptum, non posse veniri in mentem iis qui meditationes meas sequuti cogitationem à rebus sensibilibus avocabunt ut ordine philosophentur.

Non magis urget quòd ideam Dei, quæ in nobis est, ens rationis appelletis, neque enim hoc eo sensu verum est quo per *ens rationis* intelligitur id quod non est, sed eo tantum quo omnis operatio intellectus *ens rationis*, hoc est, ens à ratione profectum; atque etiam totus hic mundus ens rationis divinæ, hoc est ens per simplicem actum mentis divinæ creatum, dici potest. Jamque satis variis in locis inculcavi, me agere tantum de perfectione sive realitate ideæ objectivæ, quæ non minus quàm artificium objectivum quod est in idea machinæ alicujus valdè ingeniose excogitatæ, causam exigit in qua revera contineatur illud omne quod in ipsa continetur tantum objectivè.

Nec sane video quid addi possit ut clarius appareat ideam istam mihi adesse non posse nisi existat summum ens, præterquam ex parte lectoris; ita scilicet ut ad ea quæ jam scripsi diligentius attendendo liberet se præjudiciis, quibus forte lumen ejus naturale obruitur; & primis rationibus, quibus nihil evidentius aut verius esse potest, potius quàm opinionibus obscuris & falsis, sed longo usu menti infixis, credere assuescat.

Quod enim nihil sit in effectu quod non vel simili vel eminentiori aliquo modo præxtiterit in causa, prima notio est, quæ nulla clarior habetur; hæcque vulgaris, à *nihilo nihil fit*, ab eo non differt; quia si concedatur aliquid esse in effectu quod non fuerit in causa, concedendum etiam est hoc aliquid à nihilo factum esse; nec patet cur nihil non possit esse rei causa, nisi ex eo quod in tali causa non esset idem quod in effectu.

Prima etiam notio est, omnem realitatem, sive perfectionem quæ tantum est objectivè in ideis, vel formaliter vel eminenter esse debere in earum causis; & huic soli innixa est omnis opinio quam de rerum extra mentem nostram positarum existentia unquam habuimus: unde enim suspicati fuimus illas existere, nisi ex eo solo quòd ipsarum idearum per sensus ad mentem nostram pervenirent?

Quod autem aliqua idea sit in nobis entis summè potentis, & perfecti,

ac etiam quod hujus ideæ realitas objectiva nec formaliter nec eminenter in nobis reperiatur, clarum fiet iis qui satis attendent, & diu mecum meditantur; neque enim id quod ab alterius cogitatione tantum pendet, possum ipsi oscitanti obtrudere. Ex his autem manifestissimè concluditur Deum existere. Sed pro iis quorum lumen naturale tam exiguum est ut non videant primam esse notionem, *quod omnis perfectio qua est objective in idea debeat esse realiter in aliqua ejus causa*, palpabilius adhuc idem demonstravi ex eo quod mens quæ habet istam ideam, à se ipsa esse non possit; nec proinde video quid amplius desideretur ut manus detis.

Non etiam urget quod forte ideam quæ mihi Deum repræsentat, *ex præconceptis animi notionibus, libris, mutuis amicorum colloquiis, &c. non à sola mea mente acceperim*. Eodem enim modo procedet argumentum, si quæram de iis aliis à quibus dicor illam acceperisse, an ipsam habeant à se, an ab alio, ac si de me ipso quærerem; semperque illum à quo primum profluxit Deum esse concludam.

Quod verò hic admiscetis eam posse efformari ex prævia rerum corporalium inspectione, non verisimilius mihi videtur quàm si diceretis nullam nos audiendi habere facultatem, sed ex sola colorum visione in sonorum notitiam devenire: plus enim analogiæ sive paritatis fingi potest inter colores, & sonos, quam inter res corporeas & Deum. Cumque petitis ut quid addam quod ad ens incorporeum seu spirituale evehat, nihil possum melius quàm vos ad secundam meam Meditationem remittere, ut saltem aliquem ejus usum esse advertatis; Quid enim hic una aut altera periodo præstare possem si longiore ibi oratione ad id unum parata, & in quam non minus industriæ quàm in quicquam aliud quod unquam scripserim mihi videor contulisse, nihil effeci?

Nec obstat quod in ea de mente humana tantum egerim, fateor enim ultro & libenter ideam quam habemus, exempli gratiâ, intellectus divini, non differre ab illa quam habemus nostri intellectus, nisi tantum ut idea numeri infiniti differt ab idea quaternarii, aut binarii; atque idem esse de singulis Dei attributis quorum aliquod in nobis vestigium agnoscimus. Sed præterea in Deo intelligimus absolutam immensitatem, simplicitatem, unitatem omnia alia attributa complexentem, quæ nullum planè exemplum habet, sed est, ut ante dixi, *tanquam nota artificis operi suo impressa*, ratione cujus agnoscimus, nihil eorum, quæ particulatim ut in nobis ea percipimus, ita etiam in Deo propter defectum intellectus nostri consideramus, univocè illi & nobis convenire; atque etiam dignoscimus ex multis particularibus indefinitis quorum ideas habemus, ut cognitio-

nis indefinitæ, sive infinitæ, item potentiæ, numeri, longitudinis, &c. etiam infinitorum, quædam in idea Dei formaliter contineri, ut cognitionem & potentiam, alia tantum eminenter, ut numerum, & longitudinem; quod sanè non fieret si idea ista nihil aliud esset in nobis quàm figmentum.

Neque etiam tam constanter ab omnibus eodem modo conciperetur: Est enim notatu valde dignum quòd omnes Metaphysici in Dei attributis (iis scilicet quæ per solam humanam rationem cognosci possunt) describendis unanimiter consentiant, adeò ut nulla sit res Physica, nulla sensibilis, nulla cujus ideam quàm maximè crassam & palpabilem habeamus, de cujus natura non major opinionum diversitas apud Philosophos reperiatur.

Nec sanè possent ulli homines in ista idea Dei rectè concipienda aberrare, si tantum ad Naturam entis summè perfecti vellent attendere: sed qui aliqua alia simul miscent, ex hoc ipso pugnantia loquuntur, & chimæricam Dei ideam effingentes non immeritò postea negant illum Deum, qui per talem ideam repræsentatur, existere. Ita hic cùm loquimini de ente corporeo perfectissimo, si nomen perfectissimi absolute sumatis, ut sensus sit, rem corpoream esse ens in quo omnes perfectiones reperiantur, pugnantia loquimini; quoniam ipsa natura corporis imperfectiones multas involvit, ut quòd corpus sit divisibile in partes, quòd unaquæque ejus pars non sit alia, & similes; est enim per se notum majorem perfectionem esse non dividi quàm dividi, &c. Si verò intelligatis duntaxat quod perfectissimum est in ratione corporis, hoc non est Deus.

Quod additis de idea Angeli qua sumus imperfectiores, nempe non opus esse ut ipsa ab Angelo in nobis effecta sit, facile concedo, quia ipse in tertia Meditatione jam dixi *illam ex ideis quas habemus Dei & hominis componi posse*. Neque hoc mihi ullo modo adversatur.

Qui autem negant se habere ideam Dei, sed vice illius efformant aliud quod idolum, &c. Nomen negant, & rem concedunt; neque enim ego istam ideam puto esse ejusdem naturæ cum imaginibus rerum materialium in phantasiâ depictis, sed esse id tantum quod intellectu sive apprehendente, sive judicante, sive ratiocinante percipimus; & contendo ex hoc solo quod attingam quomodolibet cogitatione sive intellectu perfectionem aliquam quæ supra me est, putà ex eo solo quod advertam inter numerandum me non posse ad maximum omnium numerorum devenire, atque inde agnoscam esse aliquid in ratione numerandi quod vires meas excedit, necessariò concludi, non quidem numerum infinitum

existere, ut neque etiam illum implicare, ut dicitis; sed me istam vim concipiendi majorem numerum esse cogitabilem quàm à me unquam possit cogitari, non à meipso, sed ab aliquo alio ente me perfectiore accepisse.

Nec ad rem attinet si conceptus iste numeri indefiniti vocetur idea, vel non vocetur. Ut autem intelligatur quodnam sit illud ens me perfectius, an scilicet sit ipse numerus infinitus, realiter existens, an verò aliquid aliud, considerata sunt alia omnia, quæ præter vim dandi mihi istam ideam, in eodem à quo proficiscitur esse possunt, & ita invenietur solus Deus.

Denique cum Deus dicitur esse *incogitabilis*, intelligitur de cogitatione ipsum adæquatè comprehendente, non autem de illa inadæquata quæ in nobis est, & quæ sufficit ad cognoscendum ipsum existere: parumque interest quod idea unitatis omnium Dei perfectionum eodem modo quo universalis Porphyrii efformari dicatur: quamvis profectò in hoc plurimum differt, quod peculiarem quandam & positivam perfectionem in Deo designet, unitas autem generica nihil addat reale singulorum individuorum naturis.

TERTIO, ubi dixi nihil nos certo posse scire nisi prius Deum existere cognoscamus, expressis verbis testatus sum me non loqui nisi de scientia earum conclusionum, *quarum memoria potest recurrere cum non amplius attendimus ad rationes ex quibus ipsas deduximus*. Principiorum enim notitia non solet à dialecticis scientia appellari. Cum autem advertimus nos esse res cogitantes, prima quædam notio est quæ ex nullo syllogismo concluditur; neque etiam cum quis dicit, *ego cogito, ergo sum sive existo*, existentiam ex cogitatione per syllogismum deducit, sed tanquam rem per se notam simplici mentis intuitu agnoscit, ut patet ex eo quòd si eam per syllogismum deduceret, novissè prius debuisset istam majorem, *illud omne quod cogitat, est sive existit*, atqui profectò ipsam potius discit ex eo quòd apud se experiatur fieri non posse ut cogitet nisi existat. Ea enim est natura nostræ mentis ut generales propositiones ex particularium cognitione efformet.

Quod autem *Atheus possit clare cognoscere trianguli tres angulos aequales esse duobus rectis*, non nego, sed tantum istam ejus cognitionem non esse veram scientiam affirmo, quia nulla cognitio, quæ dubia reddi potest, videtur scientia appellanda; cumque ille supponatur esse atheus, non potest esse certus se non decipi in iis ipsis quæ illi evidentissima videntur, ut satis ostensum est; & quamvis fortè dubium istud ipsi non occurrat, potest tamen

tamen occurrere, si examinet, vel ab alio proponatur, nec unquam ab eo erit tutus, nisi prius Deum agnoscat.

Nec refert quòd forte existimet se habere demonstrationes ad probandum nullum Deum esse: cum enim nullo modo sint veræ, semper illi earum vitia ostendi possunt; & cum hoc fiet, ab opinione deijcietur.

Quod sanè non erit difficile, si pro demonstrationibus suis id tantum afferat quod hìc adjecistis, nempe *infinisum in omni genere perfectionis excludere quodlibet aliud ens*, &c. Nam primò si quærat unde sciat exclusionem istam aliorum omnium entium pertinere ad naturam infiniti, nihil habebit quod cum ratione respondeat, quia nec nomine *infinisiti* solet aliquid intelligi, quod existentiam rerum finitarum excludat: nec quicquam scire potest de Natura ejus quod putat nihil esse, nullamque idcirco habere naturam, nisi quod in sola nominis significatione ab aliis recepta continetur. Deinde quid fieret infinità potentia istius imaginarii infiniti, si nihil unquam creare posset? ac denique ex eo quòd in nobis nonnullam vim cogitandi advertamus, facile concipimus in aliquo alio vim etiam cogitandi esse posse, istamque majorem quàm in nobis: sed quamvis hanc augeri putemus in infinitum, non timebimus idcirco ne nostra minor fiat. Idemque est dereliquis omnibus, quæ Deo tribuuntur, etiam de potentia, modò nullam in nobis nisi Dei voluntati subditam supponamus, ac proinde ille planè infinitus absque ulla rerum creaturarum exclusionem potest intelligi.

QUARTÒ, cum negò Deum memiri, vel esse deceptorem, puto me eum omnibus Metaphysicis & Theologis qui unquam erunt aut fuerunt, consentire. Nec magis obstant quæ in contrarium attulistis, quàm si negassem Deum irasci, aliisve animi commotionibus esse obnoxium, & obijceretis loca Scripturæ in quibus ei humani affectus tribuuntur. Omnibus enim est nota distinctio inter modos loquendi de Deo ad vulgi sensum accommodatos, & veritatem quidem aliquam, sed ut ad homines relata, continentes; quibus Sacrae literæ uti solent; atque alios magis nudam veritatem nec ad homines relata exprimentes, quibus omnes inter philosophandum uti debent, & ego præcipuè in Meditationibus meis debui uti, cum nequidem ibi adhuc ullos homines mihi notos esse supponerem, neque etiam meipsum ut constantem mente & corpore, sed ut mentem solam considerarem. Unde perspicuum est me ibi de mendacio quod verbis exprimitur non fuisse locutum, sed de interna tantum & formali malitia quæ in deceptione continetur.

Quamvis itaque id quod assertur de Propheta, *adhuc quadraginta dies*

Et Ninive subvertetur, nequidem verbale fuerit mendacium, sed tantum comminatio, cujus eventus ex conditione pendeat; & cum dicitur *Deum induisse cor Pharaonis*, vel quid simile, non intelligendum sit ipsum id effecisse positivè, sed tantum negativè, gratiam scilicet efficacem Pharaoni ad se convertendum non largiendo: Nolim tamen reprehendere illos qui concedunt Deum per Prophetas verbale aliquod mendacium (qualia sunt illa medicorum, quibus ægrotos decipiunt ut ipsos curent, hoc est in quo desit omnis malitia deceptionis) proferre posse. Quinimo etiam, quod majus est, ab ipso naturali instinctu, qui nobis à Deo tributus est, interdum nos realiter falli videmus, ut cum hydropicus sitit, tunc enim impellitur positivè ad potum à Natura, quæ ipsi ad conservationem corporis à Deo est data, cum tamen hæc natura illum fallat, quia potus est ipsi nociturus; sed qua ratione id cum Dei bonitate vel veracitate non pugnet, in sexta meditatione explicui.

In iis autem quæ sic non possunt explicari, nempe in maximè claris & accuratis nostris judiciis, quæ si falsa essent, per nulla clariora, nec ope ullius alterius naturalis facultatis possent emendari, plane affirmo nos falli non posse. Cum enim Deus sit summum ens, non potest non esse etiam summum bonum, & verum, atque idcirco repugnat ut quid ab eo sit quod positivè tendat in falsum: atqui cum nihil reale in nobis esse possit quod non ab ipso sit datum, (ut simul cum ejus existentia demonstratum est) realem autem habeamus facultatem ad verum agnoscendum, illudque à falso distinguendum, (ut patet vel ex hoc solo quod nobis insint ideæ falsi & veri) nisi hæc facultas in verum tenderet, saltem cum ipsa recte utimur (hoc est cum nullis nisi clare & distincte perceptis assentimur, nullus enim alius rectus ipsius usus fingi potest) merito Deusejus dator pro deceptore haberetur.

Atque ita videtis postquam Deum existere cognitum est, necesse esse ut illum fingamus esse deceptorem, si ea quæ clare & distincte percipimus, in dubium revocare velimus, & quia deceptor fingi non potest, illa omnino pro veris & certis esse admittenda.

Sed quia hic adverto vos adhuc hære in dubiis quæ à me in prima Meditatione proposita, satis accuratè in sequentibus putabam fuisse sublata, exponam hic iterum fundamentum cui omnis humana certitudo niti posse mihi videtur.

Imprimis statim atque aliquid à nobis recte percipi putamus, sponte nobis persuademus illud esse verum. Hæc autem persuasio si tam firma sit ut nullam unquam possimus habere causam dubitandi de eo quod nobis

bis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiramus, habemus omne quod cum ratione licet optare. Quid enim ad nos si fortè quis fingat illud ipsum, de cujus veritate tam firmiter sumus persuasi, Deo vel Angelo falsum apparere, atque ideo absolute loquendo falsum esse? quid curamus istam falsitatem absolutam, cum illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur; supponimus enim persuasionem tam firmam ut nullo modo tolli possit; quæ proinde persuasio idem planè est quod perfectissima certitudo? Sed dubitari potest an habeatur aliqua talis certitudo, sive firma & immutabilis persuasio. Et quidem perspicuum est illam non haberi de iis quæ vel minimùm obscure aut confusè percipimus: hæc enim qualiscumque obscuritas satis est causæ ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis quæ, quantumvis clarè, solo sensu percipiuntur, quia sæpe notavimus in sensu errorem posse reperiri, ut cum hydropicus sitit, vel cum ictericus nivem videt ut flavam: non enim minus clarè & distinctè illam sic videt, quàm nos ut albam. Superest itaque ut si quæ habeatur, sit tantum de iis quæ clarè ab intellectu percipiuntur.

Ex his autem quædam sunt tam perspicua, simulque tam simplicia, ut nunquam possimus de iis cogitare, quin vera esse credamus; ut quòd ego dum cogito, existam; quòd ea quæ semel facta sunt infecta esse non possint; & talia, de quibus manifestum est hanc certitudinem haberi. Non possumus enim de iis dubitare nisi de ipsis cogitemus; sed non possumus de iisdem cogitare quin simul credamus vera esse, ut assumptum est, ergo non possumus de iis dubitare, quin simul credamus vera esse, hoc est non possumus dubitare.

Nec obstat quòd sæpe sumus experti alios deceptos fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebant: Neque enim unquam advertimus, vel ab ullo adverti potest, id contigisse iis qui claritatem suæ perceptionis à solo intellectu petierunt, sed iis tantum qui vel à sensibus vel à falso aliquo præiudicio ipsam desumpserunt.

Nec obstat etiam si quis fingat illa Deo, vel Angelo apparere esse falsa, quia evidentia nostræ perceptionis non permittet ut talia fingentem audiamus.

Alia sunt quæ quidem etiam clarissimè ab intellectu nostro percipiuntur, cum ad rationes ex quibus pendet ipsorum cognitio satis attendimus, atque ideo tunc temporis non possumus de iis dubitare; sed quia istarum rationum possumus oblivisci, & interim recordari conclusionum ex ipsis deductarum, quæritur an de his conclusionibus habeatur etiam

firma & immutabilis persuasio, quamdiu recordamur ipsas ab evidentibus principiis fuisse deductas; hæc enim recordatio supponi debet, ut dici possint conclusiones: Et respondeo haberi quidem ab iis qui Deum sic norunt ut intelligant fieri non posse quin facultas intelligendi ab eo ipsis data tendat in verum; Non autem haberi ab aliis; Hocque in fine quintæ Meditationis tam clarè explicatum est, ut nihil hic addendum videatur.

QUINTÒ, miror vos negare voluntatem se exponere periculo, si conceptum intellectus sectetur minimè clarum & distinctum; quid enim ipsam certam reddit, si clarè non perceptum sit id quòd sectatur? & quis unquam vel Philosophus, vel Theologus, vel tantum homo ratione utens non confessus est, eò minori in errandi periculo nos versari quòd clarius aliquid intelligimus, antequàm ipsi assentiamur; atque illos peccare qui causâ ignotâ iudicium ferunt? Nullus autem conceptus dicitur obscurus, vel confusus, nisi quia in ipso aliquid continetur quod est ignotum.

Nec proinde id quod objicitis de fide amplectenda majorem vim in me habet quàm in alios omnes qui unquam rationem humanam excoluerunt: nullamque profectò habet in ullos. Et si enim fides dicatur esse de obscuris, non tamen illud propter quod ipsam amplectimur est obscurum, sed omni naturali luce illustris. Quippe distinguendum est inter materiam sive rem ipsam cui assentimur, & rationem formalem quæ movet voluntatem ad assentiendum. Nam in hac sola ratione perspicuitatem requirimus: Et quantum ad materiam, nemo unquam negavit illam esse posse obscuram, imò ipsammet obscuritatem: Cum enim iudico obscuritatem ex nostris conceptibus esse tollendam, ut absque ullo errandi periculo ipsis assentiri possimus, de hac ipsa obscuritate clarum iudicium formo. Deinde notandum est claritatem, sive perspicuitatem, à qua moveri potest nostra voluntas ad assentiendum, duplicem esse, aliam scilicet à lumine naturali, & aliam à gratiâ divinâ. Jam verò etsi fides vulgo dicatur esse de obscuris, hoc tamen intelligitur tantum de re sive de materia circa quam versatur, non autem quòd ratio formalis propter quam rebus fidei assentimur sit obscura: Nam contrà, hæc ratio formalis consistit in lumine quodam interno, quo à Deo supernaturaliter illustrati confidimus ea quæ credenda proponuntur ab ipso esse revelata, & fieri planè non posse ut ille mentiat, quod omni naturæ lumine certius est: Et sæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.

Nec sanè Turcæ, aliive infideles; ex eo peccant cum non amplectuntur religionem Christianam, quòd rebus obscuris, ut obscuræ sunt, nolint assen-

assentiri; sed vel ex eo quòd divinæ gratiæ interius illos moventi repugnet, vel quòd in aliis peccando se gratiâ reddant indignos. Atque audacter dico infidelem qui omni gratiâ supernaturali destitutus & planè ignorans ea quæ nos Christiani credimus à Deo esse revelata, ipsa tamen, quamvis sibi obscura, falsis aliquibus ratiociniis adductus amplecteretur, non ideo fore fidelem, sed potius in eo peccaturum, quod ratione suâ non rectè uteretur. Nec puto ullum orthodoxum Theologum aliter unquam de his sensisse. Nec etiam iis qui mea legent, putare poterunt me istud lumen supernaturale non agnovisse, cum valde expressis verbis in ipsa quarta Meditatione: in qua causam falsitatis investigavi, dixerim, *illud intima cogitationis nostræ disponere ad volendum, nec tamen minuere libertatem.*

Cæterum velim ut hæc memineritis me circa ea quæ licet amplecti voluntati, accuratissimè distinxisse inter usum vitæ, & contemplationem veritatis. Nam quod ad usum vitæ attinet, tantum abest ut putem nullis nisi clarè perspectis esse assentiendum, quin è contra nequidem verisimilia puto esse semper expectanda, sed interdum è multis plane ignotis unum eligendum, nec minus firmiter tenendum, postquam electum est, quamdiu nullæ rationes in contrarium haberi possunt, quàm si ob rationes valde perspicuas fuisset electum, ut in dissertatione de Methodo pag. 26. explicui. Ubi autem igitur tantum de contemplatione veritatis, quis negavit unquam ab obscuris & non satis distinctè perspectis assensionem esse cohibendam? Quod autem de hac sola in Meditationibus meis egerim, tum res ipsa indicat, tum etiam expressis verbis ad finem primæ declaravi, dicendo, *me ibi plus aquo dissidentia indulgere non posse, quandoquidem non rebus agendis sed cognoscendis tantum incumbbam.*

SEXTÒ, ubi reprehenditis conclusionem syllogismi à me facti, videmini ipsimet in ea aberrare; ad conclusionem enim quam vultis, major propositio sic enunciari debuisset; *quòd clare intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest cum veritate affirmari ad ejus naturam pertinere;* Atque ita nihil in ipsa præter inutilem tautologiam contineretur. Major autem mea fuit talis: *Quòd clare intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest de eare cum veritate affirmari.* Hoc est, si esse animal pertinet ad naturam hominis, potest affirmari hominem esse animal: Si habere tres angulos æquales duobus rectis pertinet ad naturam trianguli, potest affirmari triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: Si existere pertinet ad naturam Dei, potest affirmari Deum existere, &c. Minor verò hæc fuit: *Atqui pertinet ad naturam Dei quòd existat,* ex quibus patet esse con-

concludendum ut conclusi; ergo potest de Deo cum veritate affirmari quòd existat? Non autem ut vultis, *Ergo cum veritate possumus affirmare, ad naturam Dei pertinere ut existat.*

Itaque ad utendum exceptione quam subjungitis, neganda vobis fuisse major, & dicendum; id quod clare intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, non ideo posse de ea re affirmari, nisi ejus rei natura sit possibilis, sive non repugnet. Sed videte quæso quàm parum valeat hæc exceptio. vel enim, ut vulgo omnes, per *possibile* intelligitis illud omne quod non repugnat humano conceptui; quo sensu manifestum est Dei naturam, prout ipsam descripsi, esse possibilem, quia nihil in ipsa supposui nisi quod clare & distincte perciperemus debere ad illam pertinere, adeò ut conceptui repugnare non possit: vel certe fingitis aliquam aliam possibilitatem ex parte ipsius objecti, quæ nisi cum præcedente conveniat, nunquam ab humano intellectu cognosci potest, ideoque non plus habet virium ad negandam Dei naturam, sive existentiam, quàm ad reliqua omnia, quæ ab hominibus cognoscuntur, evertenda. Pari enim jure quo negatur Dei naturam esse possibilem, quamvis nulla impossibilitas ex parte conceptus reperiatur, sed contra, omnia quæ in isto naturæ divinæ conceptu complectimur, ita inter se connexa sint, ut implicare nobis videatur aliquid ex iis ad Deum non pertinere, poterit etiam negari possibile esse ut tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis, vel ut ille qui actu cogitat, existat; & longe meliori jure negabitur ulla ex iis quæ sensibus usurpamus, vera esse, atque ita omnis humana cognitio, sed absque ulla ratione, tolletur.

Quantum ad argumentum quod cum meo confertis, hoc scilicet, *si non implicet Deum existere, certum est illum existere, sed non implicat, ergo, &* materialiter quidem est verum, sed formaliter est sophisma, in majori enim verbum *implicat* respicit conceptum causæ à qua Deus esse potest, in minori autem solum conceptum ipsius divinæ existentiae & naturæ, ut patet ex eo quòd si negetur major, ita erit probanda: Si Deus nondum existit, implicat ut existat, quia nulla dari potest causa sufficiens ad illum producendum, sed non implicat illum existere, ut assumptum est, ergo, &c. Si vero negetur minor, sic erit dicendum, illud non implicat, in cuius formali conceptu nihil est quod involvat contradictionem, sed in formali conceptu divinæ existentiae vel naturæ nihil est quod involvat contradictionem, ergo, &c. quæ duo sunt valde diversa. Nam fieri potest ut nihil in aliqua re intelligatur quod impediat quominus ipsa possit existere, interimque aliquid intelligatur ex parte causæ quod obstat, quominus producat.

Et si

Et si autem Deum inadæquate tantum, vel, si placet, inadæquatissime concipiamus, hoc non impedit quominus certum sit ejus naturam esse possibilem, sive non implicare. Nec etiam quominus vere affirmare possumus nos satis clare ipsam investigasse, (quantum scilicet sufficit ad hoc cognoscendum, atque etiam ad cognoscendum existentiam necessariam ad eandem Dei naturam pertinere) omnis enim implicancia sive impossibilitas in solo nostro conceptu ideas sibi mutuò adversantes male conjungente consistit, nec in ulla re extra intellectum posita esse potest, quia hoc ipso quod aliquid sit extra intellectum, manifestum est non implicare, sed esse possibile. Oritur autem in nostris conceptibus implicancia ex eo tantum quod sint obscuri, & confusi, nec ulla unquam in claris & distinctis esse potest. Ac proinde satis est quod ea pauca quæ de Deo percipimus, clarè & distinctè intelligamus, etsi nullo modo adæquate; & quod inter cætera advertamus necessariam existentiam in hoc nostro ejus conceptu quantumvis inadæquato contineri; ut affirmemus nos satis clare investigasse ejus naturam, atque ipsam non implicare.

SEPTIMO, cur de immortalitate animæ nihil scripserim, jam dixi in Synopsi mearum Meditationum; Quod ejus ab omni corpore distinctionem satis probaverim supra ostendi. Quod vero additis *ex distinctione anima à corpore non sequi ejus immortalitatem; quia nihilominus dici potest illam à Deo talis naturæ factam esse ut ejus duratio simul cum duratione vite corporeæ finiatur*, fateor à me refelli non posse. Neque enim tantum mihi assumo ut quicquam de iis quæ à libera Dei voluntate dependent, humanæ rationis vi determinare aggrediar. Docet naturalis cognitio mentem à corpore esse diversam, ipsamque esse substantiam; corpus autem humanum, quatenus à reliquis corporibus differt, ex sola membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus constare, ac denique mortem corporis à sola aliqua divisione, aut figuræ mutatione pendere: nullumque habemus argumentum nec exemplum quod persuadeat mortem, sive annihilationem substantiæ, qualis est mens, sequi debere ex tam levi causa, qualis est figuræ mutatio, quæ nihil aliud est quàm modus, & quidem non modus mentis, sed corporis à mente realiter distincti: nec quidem etiam habemus ullum argumentum, vel exemplum quod persuadeat aliquam substantiam posse interire; quod sufficit ut concludamus mentem, quantum ex naturali philosophia cognosci potest, esse immortalem.

Sed si de absoluta Dei potestate quærat, an forte decreverit ut humanæ animæ iisdem temporibus esse desinant quibus corpora quæ illis adjunxit destruuntur, solius est Dei respondere. Cumque jam ipse

nobis revelaverit id non futurum, nulla plane, vel minima est occasio dubitandi.

Supereſt jam ut vobis gratias agam quod tam officioſe & tam candide non modo eorum quæ ipſi ſenſiſtis, ſed etiam eorum quæ ab obſtinatoribus aut Atheis dici poſſent, monere me dignati ſitis. Eſſi enim nulla videam ex iis quæ propoſuiſtis quæ non jam ante in Meditationibus vel ſolviſſem, vel excluſiſſem (nam quantum ad ea quæ de muſcis à ſole productis, de Canadenſibus, de Ninivitis, de Turcis & ſimilibus attuliſtis, non poſſunt venire in mentem iis qui viam à me monſtratam ſequuti, omnia quæ à ſenſibus accepere aliquamdiu ſeponunt, ut quid pura & incorrupta ratio dicter advertant, ideoque ipſa putabam jam ſatis à me fuiſſe excluſa) eſſi, inquam, ita ſit, judico tamen has veſtras obſectiones valde ad meum inſtitutum profuturas; vix enim ullos lectores exſpecto qui tam accurate ad omnia quæ ſcripſi velint attendere, ut cum ad finem pervenient, omnium præcedentium recordentur; & quicumque hoc non agent, facile in aliquas dubitationes incurrent, quibus poſtea vel videbunt in hac mea reſponſione eſſe ſatisfactum, vel ſaltem ex ea occaſionem ſument veritatem ulterius examinandi.

Quantum denique ad conſilium veſtrum de meis rationibus more geometrico proponendis, ut unico velut intuitu à lectore percipi poſſint, operæ pretium eſt ut hîc exponam quatenus jam illud ſequutus ſim, & quatenus deinceps ſequendum putem. Duas res in modo ſcribendi geometrico diſtinguo, ordinem ſcilicet, & rationem demonſtrandi.

Ordo in eo tantum conſiſtit quod ea quæ prima proponuntur, abſque ulla ſequentium ope debeant cognosci, & reliqua deinde omnia ita diſponi ut ex præcedentibus ſolis demonſtrentur. Atque proſecto hunc ordinem quàm accuratiſſime in Meditationibus meis ſequi conatus ſum: ejuſque obſervatio fuit in cauſa cur de diſtinctione mentis à corpore non in ſecunda, ſed demum in ſexta Meditatione tractârim, atque alia multa volens & ſciens omiſerim, quia plurium rerum explicationem requirebant.

Demonſtrandi autem ratio duplex eſt, alia ſcilicet per analyſim, alia per ſyntheſim.

Analyſis veram viam oſtendit per quam tres methodice & tanquam à priori inventa eſt, adeo ut ſi lector illam ſequi velit, atque ad omnia ſatis attendere, rem non minus perfecte intelliget, ſuamque reddet, quàm ſi ipſemet illam inveniſſet. Nihil autem habet quo lectorem minus attentum, aut repugnantem, ad credendum impellat; Nam ſi vel minimum

quid

quid ex iis quæ proponit non advertatur, ejus conclusionum necessitas non apparet, sæpeque multa vix attingit, quia satisattendenti perspicua sunt, quæ tamen præcipuè sunt advertenda.

Synthesis è contra per viam oppositam & tanquam à posteriori quæsitam (etsi sæpe ipsa probatio sit in hac magis à priori quàm in illa) clarè quidem id quod conclusum est demonstrat, utiturque longa definitionum, petitionum, axiomatum, theorematum, & problematum serie, ut si quid ipsi ex consequentibus negetur, id in antecedentibus contineri statim ostendat, sicque à lectore quantumvis repugnante ac pertinaci assensionem extorqueat: sed non ut altera satisfaciat, nec discere cupientium animos explet, quia modum quo res fuit inventa, non docet.

Hac sola Geometræ veteres in scriptis suis uti solebant, non quòd aliam planè ignorarent, sed, quantum judico, quia ipsam tanti faciebant ut sibi solis tanquam arcanum quid reservarent.

Ego verò solam Analysim, quæ vera & optima via est ad docendum, in Meditationibus meis sum sequutus, sed quantum ad Synthesim, quæ procul dubio ea est, quam hic à me requiritis, etsi in rebus Geometricis aptissimè post Analysim ponatur, non tamen ad has Metaphysicas tam commodè potest applicari.

Hæc enim differentia est, quòd primæ notiones, quæ ad res Geometricas demonstrandas præsupponuntur, cum sensuum usu convenientes, facile à quibuslibet admittantur; ideoque nulla est ibi difficultas, nisi in consequentiis ritè deducendis; quod à quibuslibet etiam minùs attentis fieri potest; modo tantùm præcedentium recordentur: & propositionum minuta distinctio ad hoc est parata, ut facilè citari, atque ita vel nolentibus in memoriis reduci possint.

Contrà vero in rebus Metaphysicis de nulla re magis laboratur quàm de primis notionibus clarè & distinctè percipiendis: Etsi enim ipsæ ex natura sua non minùs notæ, vel etiam notiores sint quàm illæ quæ à Geometris considerantur, quia tamen iis multa repugnant sensuum præjudicia quibus ab ineunte ætate assuevimus, non nisi à valde attentis, & meditantibus, mentemque à rebus corporeis, quantum fieri potest avocantibus perfectè cognoscuntur; atqui si solæ ponerentur, facile à contradicendi cupidis negari possent.

Quæ ratio fuit cur Meditationes potius, quàm, ut Philosophi, Disputationes, vel, ut Geometræ, Theoremata & Problemata scripserim, ut nempe hoc ipso testarer nullum mihi esse negotium nisi cum iis qui mecum rem attentè considerare ac meditari non recusabunt: Etenim vel

ex hoc ipso quòd quis ad impugnandam veritatem se accingit, quoniam avocatur se ipsum à rationibus quæ illam persuadent considerandis, ut alias quæ dissuadeant inveniat, minùs redditur idoneus ad ipsam percipiendam.

Fortè verò hîc aliquis objiciet nullas quidem rationes ad contradicendum esse quærendas, cum scitur veritatem sibi proponi; sed quamdiu de hoc dubitatur, merito rationes omnes in utramque partem expendi, ut quæ firmiores sint cognoscatur, atque me non æquum postulare si meas pro veris admitti velim, antequam fuerint perspectæ, aliasque ipsis repugnantes considerari prohibeam.

Quod jure quidem diceretur si quæ ex iis, in quibus attentum & non repugnantem lectorem desidero, talia essent, ut illum possent avocare ab aliquibus aliis considerandis, in quibus vel minima esset spes plus veritatis quàm in meis reperiendi; Sed cum inter illa quæ propono, summa de omnibus dubitatio contineatur, nihilque magis commendem quàm ut singula diligentissimè circumspiciantur, nihilque prorsus admittatur nisi quod tam clarè & distinctè fuerit perspectum ut non possimus ei non assentiri: Et è contra non alia sint à quibus lectorum animos cupio avocare, quàm ea quæ nunquam satis examinârunt, nec ab ulla firma ratione, sed à sensibus solis hausèrunt, non puto quemquam credere posse in majori se errandi periculo futurum, si ea quæ ipsi propono sola consideret, quàm si ab his mentem revocet, & ad alia, quæ ipsis aliquo modo adversantur tenebrasque offundunt (hoc est, ad præjudicia sensuum) illam convertat.

Ideoque non modò meritò singularem attentionem in lectoribus meis desidero, illumque scribendi modum præ cæteris elegi quo illam quàm maxime conciliari posse putavi, & ex quo mihi persuadeo lectores plus utilitatis esse percepturos quàm ipsimet sint animadversuri, cum è contra ex modo scribendi Synthetico plura sibi videri soleant didicisse quàm revera didicerunt. Sed etiam æquum esse existimo ut illorum qui mecum meditari noluerint, anticipatisque suis opinionibus adhærebunt, judicia quæ de meis ferent prorsus recusem, & tanquam nullius momenti contemniam.

Sed quia novi quàm difficile sit futurum etiam iis qui attendent, & veritatem seriò quærent, totum corpus Meditationum mearum intueri, & simul ipsarum singula membra dignoscere; quæ duo simul existimo esse facienda, ut integer fructus ex iis capiatur, pauca quædam Synthetico stilo hîc subjungam, à quibus, ut spero, non nihil juvabuntur, modò tamen,

men, si placet, advertant me nec tam multa hîc quàm in Meditationibus complecti velle, quia multò prolixior quàm in ipsis esse deberem; nec etiam ea quæ complectar accuratè esse explicaturum, partim ut brevitati studeam: & partim ne quis, hæc sufficere existimans, ipsas Meditationes, ex quibus multò plus utilitatis percipi posse mihi persuadeo, negligerentiùs examinet.

R A T I O N E S, D E I

Existentiam & animæ à corpore distinctionem probantes, more Geometrico dispositæ.

D E F I N I T I O N E S.

I.

ogitationis nomine complector illud omne quod sic in nobis est ut ejus immediatè conscii simus. Ita omnes voluntatis, intellectus, imaginationis & sensuum operationes sunt cogitationes. Sed addidi *immediate*, ad excludenda ea quæ ex iis consequuntur; ut motus voluntarius cogitationem quidem pro principio habet, sed ipse tamen non est cogitatio.

II. *Idea* nomine intelligo cujuslibet cogitationis formam illam, per cujus immediatam perceptionem ipsius ejusdem cogitationis conscius sum; adeò ut nihil possim verbis exprimere intelligendo id quod dico, quin ex hoc ipso certum sit in me esse ideam ejus quod verbis illis significatur. Atque ita non solas imagines in phantasia depictas ideas voco: imò ipsas hic nullo modo voco ideas, quatenus sunt in phantasia corporea, hoc est in parte aliqua cerebri depictæ, sed tantùm quatenus mentem ipsam in illam cerebri partem conversam informant.

III. *Per realitatem objectivam idea* intelligo entitatem rei representatæ per ideam, quatenus est in idea; eodemque modo dici potest perfectio objectiva, vel artificium objectivum, &c. Nam quæcunque percipimus tanquam in idearum objectis, ea sunt in ipsis ideis objectivæ.

IV. Eadem dicuntur esse *formaliter* in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis qualia illa percipimus; & *eminenter*, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.

V. Omnis res cui inest immediate, ut in subjecto, sive per quam existit aliquid quod percipimus, hoc est, aliqua proprietas, sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur *Substantia*. Neque enim ipsius Substantiæ præcisè sumptæ aliam habemus ideam quàm quod sit res, in quâ formaliter, vel eminenter existit illud aliquid quod percipimus, sive quod est objective in aliqua ex nostris ideis; quia naturali lumine notum est nullum esse posse nihili reale attributum.

VI. Substantia, cui inest immediate cogitatio, vocatur *Mens*: loquor autem hic de mente potius quàm de anima, quoniam animæ nomen est æquivocum, & sæpe pro re corporea usurpatur.

VII. Substantia, quæ est subjectum immediatum extensionis localis, & accidentium, quæ extensionem præsupponunt, ut figuræ, situs, motus localis, &c. vocatur *Corpus*. An vero una & eadem substantia sit quæ vocatur Mens, & Corpus, an duæ diversæ, postea erit inquirendum.

VIII. Substantia, quam summè perfectam esse intelligimus, & in qua nihil plane concipimus quod aliquem defectum, sive perfectionis limitationem involvat, *Deus* vocatur.

IX. Cum quid dicimus in alicujus rei natura sive conceptu contineri, idem est ac si diceremus id de ea reverum esse, sive de ipsa posse affirmari.

X. Duæ substantiæ realiter distingui dicuntur, cum unaquæque ex ipsis absque alia potest existere.

P O S T U L A T A.

PEto primo ut lectores advertant quàm debiles sint rationes ob quas sensibus suis hætenus crediderunt, & quam incerta sint omnia iudicia quæ illis superstruxerunt: Idque tam diu & tam sæpe apud se revolvant, ut tandem consuetudinem acquirant non amplius ipsis nimium fidenti, hoc enim necesse judico ad certitudinem rerum Metaphysicarum percipiendam.

SECONDÒ, ut considerent mentem propriam, cunctaque ejus attributa, de quibus deprehendent se dubitare non posse, quamvis omnia quæ à sensibus suis unquam acceperunt, falsa esse supponant; nec priùs illam considerare desistant, quàm ipsam clare percipiendi, & rebus omnibus corporeis cognitu faciliorem credendi usum sibi comparârint.

TERTIO, ut propositiones per se notas, quas apud se invenient, quales sunt: *Quòd idem non possit esse simul & non esse. Quòd nihil nequeat esse*
causa

causa efficiens ullius rei, & similes diligenter expendant, atque ita perspicuitatem intellectus sibi à natura inditam, sed quam sensuum visa quàm maximè turbare solent & obscurare, puram atque ab ipsis liberatam exerceant. Hac enim ratione sequentium Axiomatum veritas ipsis facile innotescet.

QUARTO, ut examinent ideas naturarum, in quibus multorum simul attributorum complexio continetur, qualis est natura trianguli, natura quadrati, vel alterius figuræ; Itemque natura Mentis, natura Corporis, & supra omnes natura Dei, sive entis summè perfecti. Advertantque illa omnia quæ in iis contineri percipimus, verè de ipsis posse affirmari. Ut quia in natura Trianguli continetur, ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; & in natura Corporis sive rei extensæ continetur divisibilitas (nullam enim rem extensam tam exiguam concipimus, quin illam saltem cogitatione dividere possimus) verum est dicere omnis Trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis, & omne Corpus esse divisibile.

QUINTO, Ut diu multumque in natura Entis summè perfecti contemplanda immorentur: & inter cætera considerent in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantum, sed omnino necessariam contineri. Ex hoc enim solo & absque ullo discursu cognoscent Deum existere; erit que ipsis non minus per se notum, quàm numerum binarium esse parem, vel ternarium imparem, & similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur.

SEXTO, ut perpendendo exempla omnia claræ & distinctæ perceptionis, itemque obscuræ, & confusæ, quæ in Meditationibus meis recensui, ea quæ clare cognoscuntur ab obscuris distinguere assuescant; hoc enim facilius exemplis quàm regulis addiscitur; & puto me ibi omnia hujus rei exempla vel explicuisse, vel saltem utcumque attigisse.

SEPTIMO denique, ut advertentes nullam se unquam in iis quæ clare perceperunt falsitatem deprehendisse, nullamque è contra veritatem in obscuro tantum comprehensis, nisi casu, reperisse, considerent esse à ratione plane alienum propter sola sensuum præjudicia, vel propter hypothesin in quibus aliquid ignoti contineatur, ea quæ à puro intellectu clare & distincte percipiuntur in dubium revocare. Ita enim facile sequentia Axiomata pro veris & indubitatis admittent. Quanquam sane pleraque ex iis potuissent melius explicari, & instar Theorematum potius quàm Axiomatum proponi debuissent, si accuratior esse voluisssem.

AXIO-

R A T I O N E S M O R E A X I O M A T A.

Sive Communes notiones.

I. **N**ulla res existit de qua non possit quæri quænam sit causa cur existat. Hoc enim de ipso Deo quæri potest, non quod indigeat ullâ causâ ut existat, sed quia ipsa ejus naturæ immensitas est causa sive ratio propter quam nullâ causâ indiget ad existendum.

II. Tempus præsens à proximè præcedenti non pendet, ideoque non minor causa requiritur ad rem conservandam, quàm ad ipsam primùm producendam.

III. Nulla res, nec ulla rei perfectio actu existens potest habere *nihil*, sive rem non existentem, pro causa suæ existentiae.

IV. Quidquid est realitatis sive perfectionis in aliqua re, est formaliter vel eminenter in prima & adæquata ejus causa.

V. Unde etiam sequitur realitatem objectivam idearum nostrarum requirere causam, in qua eadem ipsa realitas non tantum objective, sed formaliter vel eminenter contineatur. Notandumque hoc Axioma tam necessario esse admittendum, ut ab ipso uno omnium rerum tam sensibilem, quàm insensibilem cognitio dependeat: unde enim scimus, exempli causâ, coelum existere? an quia illud videmus? at ista visio mentem non attingit, nisi quatenus idea est, idea, inquam, menti ipsi inhærens, non autem imago in phantasia depicta: Nec ob hanc ideam possumus judicare coelum existere? nisi quia omnis idea causam suæ realitatis objectivæ habere debet realiter existentem, quam causam judicamus esse ipsum coelum, & sic de cæteris.

VI. Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis. Nam substantia plus habet realitatis, quàm accidens vel modus; & substantia infinita quàm finita; ideoque etiam plus est realitatis objectivæ in idea substantiæ, quàm accidentis, & in idea substantiæ infinitæ, quàm in idea finitæ.

VII. Rei cogitantis voluntas fertur, voluntariè quidem, & liberè, (hoc enim est de essentia voluntatis) sed nihilominus infallibiter in bonum sibi clarè cognitum, ideoque si nōrit aliquas perfectiones quibus careat, sibi statim ipsas dabit, si sint in sua potestate.

VIII. Quod potest efficere id quod majus est, sive difficilius, potest etiam efficere id quod minus.

IX. Majus est creare vel conservare substantiam, quàm attributa sive proprietates substantiæ; non autem majus est idem creare, quàm conservare, ut jam dictum est.

X. In

X. In omnis rei idea sive conceptu continetur existentia, quia nihil possumus concipere nisi sub ratione existentis; nempe continetur existentia possibilis sive contingens in conceptu rei limitatæ; sed necessaria & perfecta in conceptu entis summè perfecti.

P R O P O S I T I O I.

Dei existentia ex sola ejus natura consideratione cognoscitur.

D E M O N S T R A T I O.

I Dem est dicere aliquid in rei alicujus naturâ, sive conceptu contineri, ac dicere id ipsum de ea re esse verum (per def. 9.) atqui existentia necessaria in Dei conceptu continetur (per axio. 10.) ergo verum est de Deo dicere necessariam existentiam in eo esse, sive ipsum existere. Atque hic est syllogismus, de quo jam supra ad objectionem sextam: ejusque conclusio per se nota esse potest iis qui à præjudiciis sunt liberi, ut dictum est Postulato quinto; sed quia non facile est ad tantam perspicacitatem pervenire, aliis modis idem quæremus.

P R O P O S I T I O II.

Dei existentia ex eo solo quod ejus idea sit in nobis, à posteriori demonstratur.

D O M O N S T R A T I O.

R Ealitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit causam in qua eadem ipsa realitas non tantum objectivè, sed formaliter, vel eminenter contineatur; (per ax. 5.) habemus autem ideam Dei (per def. 2. & 8.) hujusque ideæ realitas objectiva nec formaliter nec eminenter in nobis continetur (per ax. 6.) nec in ullo alio præterquam in ipso Deo potest contineri, (per def. 8.) ergo hæc idea Dei, quæ in nobis est, requirit Deum pro causâ, Deusque proinde existit (per ax. 3.)

P R O P O S I T I O III.

Dei Existentia demonstratur etiam ex eo quod nos ipsi habentes ejus ideam existamus.

D E M O N S T R A T I O.

S I vim haberem me ipsum conservandi, tantò magis haberem etiam vim mihi dandi perfectiones quæ mihi desunt (per ax. 8. & 9.) illæ enim

enim sunt tantum attributa substantiæ, ego autem sum substantia, sed non habeo vim mihi dandi istas perfectiones, alioqui enim jam ipsas haberem (per ax. 7.) ergo non habeo vim meipsum conservandi. Deinde,

Non possum existere quin conservet quandiu existo, sive à me ipso, si quidem habeam istam vim, sive ab alio qui illam habet, (per ax. 1. & 2.) atqui existo, & tamen non habeo vim meipsum conservandi, ut jamjam probatum est, ergo ab alio conservor. Præterea, ille à quo conservor, habet in se formaliter vel eminenter id omne quod in me est, (per ax. 4.) in me autem est perceptio multarum perfectionum quæ mihi desunt, simulque ideæ Dei, (per def. 2. & 8.) ergo est etiam in illo, à quo conservor, earundem perfectionum perceptio.

Denique, ille idem non potest habere perceptionem ullarum perfectionum quæ ipsi desunt, sive quas in se non habeat formaliter, vel eminenter, (per ax. 7.) cùm enim habeat vim me conservandi, ut jam dictum est, tantò magis haberet vim sibi ipsas dandi, si deessent, (per ax. 8. & 9.) habet autem perceptionem earum omnium quas mihi deesse, atque in solo Deo esse posse concipio, ut mox probatum est; ergo illas formaliter, vel eminenter in se habet, atque ita est Deus.

C O R O L L A R I U M.

*Creavit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt:
insuperque potest efficere id omne quod clarè percipimus, prout id ipsum percipimus.*

D E M O N S T R A T I O.

HÆc omnia clarè sequuntur ex præcedenti propositione; in ipsa enim Deum existere ex eo probatum est, quod debeat aliquis existere in quo formaliter vel eminenter sint omnes perfectiones quarum idea aliqua est in nobis: est autem in nobis idea tantæ alicujus potentiae, ut ab illo solo, in quo ipsa est, cælum & terra, &c. creata sint, & alia etiam omnia quæ à me ut possibilia intelliguntur ab eodem fieri possint: ergo simul cum Dei existentia hæc etiam omnia de ipso probata sunt.

GEOMETRICO DISPOSITÆ.
P R O P O S I T I O I V.

91

Mens & corpus realiter distinguuntur.

D E M O N S T R A T I O.

Q Uidquid clare percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus, (per coroll. præcedens) sed clare percipimus mentem, hoc est, substantiam cogitantem, absque corpore, hoc est, absque substantia aliqua extensa (per Post. 2.); & vice versa corpus absque mente (ut facile omnes concedunt): ergo saltem per divinam potentiam mens esse potest sine corpore, & corpus sine mente.

Jam verò Substantiæ quæ esse possunt una absque alia realiter distinguuntur (per def. 10.): atqui mens & corpus sunt Substantiæ (per def. 5, 6, & 7.), quæ una absque alia esse possunt (ut mox probatum est): ergo mens & corpus realiter distinguuntur.

Notandumque me hîc usum esse divinâ potentiâ pro medio, non quod extraordinaria aliqua vi opus sit ad mentem à corpore separandam, sed quia cùm de solo Deo in præcedentibus egerim, non aliud habui quo uti possem: nec refert à qua potentia duæ res separantur; ut ipsas realiter distinctas esse cognoscamus.

O B J E C T I O N E S
T E R T I Æ,

Cum responsionibus Auctoris.

*Ad Meditationem primam de iis quæ in dubium
revocari possunt.*

O B J E C T I O P R I M A.

 Atis constat ex iis quæ dicta sunt in hac Meditatione nullum esse *æstivum*, quo somnia nostra à vigilia, &ensione vera dignoscantur; & propterea phantasmata quæ vigilantes & sentientes habemus, non esse accidentia objectis externis inhærentia; neque argumento esse talia objecta externa omnino existere. Ideoque si sensus nostros sine alia ratiocinatione se-

M 2

qua-

quamur, meritò dubitamus an aliquid existat, nec ne. Veritatem ergo hujus meditationis agnoscimus. Sed quoniam de eadem incertitudine sensibilem disputavit Plato, & alii antiquorum Philosophorum; & vulgò observatur difficultas dignoscendi vigiliam ab infomniis, nolim excellentissimum auctorem novarum speculationum illa vetera publicare.

R E S P O N S I O.

Dubitandi rationes quæ hic à Philosopho admittuntur ut veræ non à me nisi tanquam verisimiles fuere propositæ: iisque usus sum, non ut pro novis venditarem, sed partim ut lectorum animos præpararem ad res intellectuales considerandas, illasque à corporeis distinguendas, ad quod omnino necessariæ mihi videntur, partim ut ad ipsas in sequentibus Meditationibus responderem: & partim etiam ut ostenderem quàm firmæ sint veritates quas postea propono, quandoquidem ab istis Metaphysicis dubitationibus labefactari non possunt. Itaque nullam ex earum recensione laudem quæsi vi; sed non puto me magis ipsas omittere potuisse, quam medicinæ scriptor morbi descriptionem, cujus curandi methodum vult docere.

O B J E C T I O II.

Ad Meditationem secundam.

De Natura mentis humanæ.

SUm res cogitans; rectè. Nam ex eo quod cogito, sive phantasma habeo, sive vigilans, sive somnians, colligitur quod sum cogitans; idem enim significant *cogito*, & *sum cogitans*. Ex eo quod sum cogitans, sequitur, *Ego sum*, quia id quod cogitat non est nihil. Sed ubi subjungit, hoc est, *mens, animus, intellectus, ratio*, oritur dubitatio. Non enim videtur recta argumentatio, dicere, *ego sum cogitans, ergo sum cogitatio*; neque, *ego sum intelligens, ergo sum intellectus*. Nam eodem modo possem dicere, *sum ambulans, ergo sum ambulatio*. Sumit ergo D. Cartesius idem esse rem intelligentem, & intellectionem, quæ est actus intelligentis; vel saltem idem esse rem intelligentem, & intellectum, qui est potentia intelligentis. Omnes tamen Philosophi distinguunt subjectum à suis facultatibus, & actibus, hoc est, à suis proprietatibus, & essentiis; aliud enim est ipsum *ens*, aliud est ejus *essentia*; potest ergo esse ut res cogitans sit subjectum mentis, rationis, vel intellectus, ideoque corporeum aliquod:

cujus

cujus contrarium sumitur, non probatur: est tamen hæc illatio fundamentum conclusionis quam videtur velle D. C. stabilire.

Ibidem, *novi me existere*; quæro quis *sim ego quem novi*: certissimum est *hujus sic præcise sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi*.

Certissimum est notitiam hujus propositionis, *Ego existo*, pendere ab hac, *ego cogito*, ut rectè ipse nos docuit: sed unde nobis est notitia hujus, *Ego cogito*? certè non ab alio quàm ab hoc, quod non possumus concipere actum quemcumque sine subjecto suo, veluti saltare sine saltante, scire sine sciente, cogitare sine cogitante.

Atque hinc videtur sequi rem cogitantem esse corporeum quid, subiecta enim omnium actuum videntur intelligi solummodò sub ratione corporea sive sub ratione materiæ, ut ostendit ipse post in exemplo ceræ, quæ mutatis colore, duritie, figurâ, & cæteris actibus, intelligitur tamen semper eadem res, hoc est eadem materia tot mutationibus subiecta? non autem colligitur me cogitare per aliam cogitationem: quamvis enim aliquis cogitare potest se cogitasse, (quæ cogitatio nihil aliud est quàm meminisse) tamen omnino est impossibile cogitare se cogitare, sicut nec scire se scire, esset enim interrogatio infinita, unde scis te scire, te scire, te scire.

Quoniam igitur notitia hujus propositionis, *ego existo*, pendet à notitia hujus *ego cogito*; & notitia hujus, ex eo quod non possumus separare cogitationem à materia cogitante, videtur inferendum potius rem cogitantem esse materialem quàm immaterialem.

RESPONSIO.

Ubi dixi, *hoc est, mens, animus, intellectus, ratio, &c.* non intellexi per ista nomina solas facultates, sed res facultate cogitandi præditas, ut per duo priora vulgo intelligitur ab omnibus; & per duo posteriora frequenter: hocque tam expresse, totque in locis explicui ut nullus videatur suis se dubitandi locus.

Neque hic est paritas inter ambulationem, & cogitationem; quia ambulatio sumi tantum solet pro actione ipsâ; cogitatio interdum pro actione, interdum pro facultate, interdum pro re in qua est facultas.

Nec dico idem esse rem intelligentem & intellectiorem, nec quidem rem intelligentem, & intellectum, si sumatur intellectus pro facultate sed tantum quando sumitur pro re ipsâ, quæ intelligit. Fateor autem ultro me ad rem, sive substantiam, quam volebam exuere omnibus iis quæ ad ipsam non pertinent, significandam, usum fuisse verbis quam maxime potui

abstractis, ut contra hic Philosophus utitur vocibus quam maximè concretis, nempe *subjecti, materia, & corporis*, ad istam rem cogitantem significandam, ne patiatur ipsam à corpore divelli.

Nec vereor ne cui videatur iste ejus modus plura simul conjungendi aptior ad veritatem inveniendam, quàm meus, quo singula quam maximè possum distinguo. Sed omittamus verba, loquamur de re.

Potest, inquit, esse ut res cogitans sit corporeum aliquid, cujus contrarium sumitur, non probatur. Imò contrarium non assumpsi, nec ullo modo eo usus sum pro fundamento, sed plane indeterminatum reliqui usque ad sextam Meditationem in qua probatur.

Deinde rectè dicit *nos non posse concipere actum ullum sine subjecto suo*, ut cogitationem sine re cogitante, quia id quod cogitat non est nihil: sed abique ulla ratione, & contra omnem loquendi ùlum, omnemque Logicam addit, *hinc videri sequi rem cogitantem esse corporeum quid*: subjecta enim omnium actuum intelliguntur quidem sub ratione substantiæ, vel etiam si lubet sub ratione materiæ (nempe Metaphysicæ); non autem idcirco sub ratione corporum.

Sed & Logici, & vulgò omnes, dicere solent substantias alias esse spirituales, alias corporcas. Nec aliud probari exemplo ceræ, nisi tantum, colorem, duritiem, figuram, non pertinere ad rationem formalem ipsius ceræ. Nec etiam de ratione formali mentis, nec quidem de ratione formali corporis, ibi egi.

Neque ad rem pertinet, quòd hic Philosophus dicat unam cogitationem non posse esse subjectum alterius cogitationis: quis enim unquam præter ipsum hoc finxit? sed ut rem ipsam paucis explicem, certum est cogitationem non posse esse sine re cogitante, nec omnino ullum actum sive ullum accedens sine substantia cui insit: Cùm autem substantiam non immediatè per ipsam cognoscamus, sed per hoc tantum, quòd sit subjectum quorundam actuum, valde rationi consentaneum est, & usus jubet, ut illas substantias quas agnoscimus esse subjecta planè diversorum actuum, sive accidentium, diversis nominibus appellemus; atque ut postea utrum illa diversa nomina res diversas, vel unam & eandem significent, examinemus. Sunt autem actus quidam quos vocamus corporeos, ut magnitudo, figura, motus, & alia omnia quæ absque locali extensione cogitari non possunt: atque substantiam, cui illi insunt, vocamus *corpus*, nec fingi potest alia esse substantia quæ sit subjectum figuræ, alia quæ sit subjectum motus localis, &c. quia omnes illi actus conveniunt sub una communi ratione extensionis: sunt deinde alii actus, quos vocamus cogi-

tativos, ut intelligere, velle, imaginari, sentire, &c. qui omnes sub ratione communi cogitationis, sive perceptionis, sive conscientiæ conveniunt: atque substantiam cui insunt, dicimus esse rem cogitantem, sive mentem, sive alio quovis nomine, modò ne ipsam cum substantia corporea confundamus, quoniam actus cogitativi nullam cum actibus corporeis habent affinitatem, & cogitatio, quæ est ipsatum ratio communis, toto genere differt ab extensione quæ est ratio communis aliorum. Postquam verò duos distinctos conceptus istarum duarum substantiarum formavimus, facile est ex dictis in sexta Meditatione cognoscere an una & eadem sint, an diversæ.

OBJECTIO III.

Quid ergo est quod à mea cogitatione distinguatur? quid, quod à me ipso separatim dici potest?

Fortè respondebit aliquis huic quæstioni; à me cogitatione distinguor ipse ego qui cogito: & à me, non separatam quidem: sed diversam esse meam cogitationem, eo modo, quo (ut ante dictum est) distinguitur saltatio à saltante; quod si D. C. ostenderit idem esse cum qui intelligit, & intellectum, recidemus in modum loquendi Scholasticum? Intellectus intelligit, visus videt, voluntas vult, & per analogiam optimam, ambulatio, vel saltem facultas ambulandi, ambulabit. Quæ omnia obscura, impropria, perspicuitate solita Domini Des Cartes indignissima.

RESPONSIO.

Non nego me, qui cogito, distingui à mea cogitatione ut rem à modo; sed ubi quæro, *quid ergo est quod à mea cogitatione distinguatur?* hoc intelligo de variis cogitandi modis ibi recensitis, non de mea substantia: & ubi addo, *quid, quod à me ipso separatim dici possit?* significo tantum illos omnes cogitandi modos mihi inesse; nec video quid hic dubii vel obscuritatis fingi possit.

OBJECTIO IV.

Superest igitur ut concedam, me ne imaginari quidem quid sit hac cetera, sed solâ mente concipere.

Differentia magna est inter imaginari, hoc est, ideam aliquam habere, & mente concipere, hoc est ratiocinando colligere rem aliquam esse, vel
rem

rem aliquam existere. Sed non explicuit nobis D. C. in quo differunt. Veteres quoque Peripatetici docuerunt satis clarè non percipi substantiam sensibus, sed colligi rationibus.

Quid jam dicimus, si fortè ratiocinatio nihil aliud sit quàm copulatio & concatenatio nominum sive appellationum per verbum hoc *est*? unde colligimus ratione nihil omnino de Natura rerum, sed de earum appellationibus, nimirum utrùm copulemus rerum nomina secundùm pacta (quæ arbitrio nostro fecimus circa ipsarum significationes) vel non. Si hoc sit, sicut esse potest, ratiocinatio dependebit à nominibus, nomina ab imaginatione, & imaginatio fortè, sicut sentio, ab organorum corporeorum motu, & sic mens nihil aliud erit præterquam motus in partibus quibusdam corporis organici.

R E S P O N S I O.

Differentiam inter imaginationem & puræ mentis conceptum hic explicui, ut in exemplo enumerans quænam sint in cera quæ imaginamur, & quænam quæ sola mente concipimus; sed & alibi explicui quo pacto unam & eandem rem, puta pentagonum, aliter intelligamus, & aliter imaginemur: est autem in ratiocinatione copulatio non nominum, sed rerum nominibus significatarum; mirorque alicui contrarium venire posse in mentem. Quis enim dubitat, quin Gallus & Germanus eadem planè iisdem de rebus possint ratiocinari, cùm tamen verba concipiant planè diversa? & nunquid Philosophus seipsum condemnat cùm loquitur de pactis quæ arbitrio nostro fecimus circa verborum significationes? Si enim admittit aliquid verbis significari, quare non vult ratiocinationes nostras esse de hoc aliquid quod significatur potius quàm de solis verbis? Ac certè eodem jure quo concludit mentem esse motum, posset etiam concludere terram esse cælum, vel quidquid aliud ipsi placuerit.

O B J E C T I O V.

Ad Meditationem tertiam.

D E D E O.

QUadam ex his (scilicet cogitationibus humanis) tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit idea nomen, ut cum hominem, vel Chimæram, vel Calum, vel Angelum, vel Deum cogito.

Cum hominem cogito, agnosco ideam, sive imaginem constitutam

ex figura, & colore, de qua possum dubitare, an sit hominis similitudo, vel non. Similiter cum cogito cœlum. Cùm Chimæram cogito, agnosco ideam, sive imaginem, de qua possum dubitare, an sit similitudo alicujus animalis, non existentis, sed quod existere possit, vel extiterit alio tempore, vel non.

Cæterum cogitanti Angelum obversatur animo aliquando imago flammæ, aliquando puelli formosi alati, de qua certus mihi videor esse quòd non habet similitudinem Angeli, neque ergo esse eam Angeli ideam, sed credens esse creaturas aliquas Deo ministrantes, invisibiles, & immateriales, rei creditæ vel suppositæ nomen imponimus Angelum, cum tamen idea, sub qua Angelum imaginor, sit composita ex ideis rerum visibilium.

Eodem modo ad nomen venerandum Dei, nullam Dei habemus imaginem, sive ideam, ideoque prohibemur Deum sub imagine adorare, ne illum, qui inconceptibilis est, videamur nobis concipere.

Videtur ergò nullam esse in nobis Dei ideam; Sed sicut cæcus natus; sæpius igni admotus, & sentiens se calere, agnoscit esse aliquid, à quo calefactus est; audiensque illud appellari ignem, concludit ignem existere, nec tamen qualis figuræ aut coloris ignis sit cognoscit, vel ullam omnino ignis ideam, vel imaginem animo obversantem habet.

Itaque homo cognoscens debere esse causam aliquam suarum imaginum, vel idearum, & causæ illius aliam causam priorem, & sic continuo, deducitur tandem ad finem, sive suppositionem alicujus causæ æternæ, quæ quia nunquam cœpit esse, causam se habere priorem non potest, necessàriò aliquid æternum existere concludit; nec tamen ideam ullam habet, quam possit dicere esse ideam æterni illius; sed rem creditam, vel agnitam nominat, sive appellat Deum.

Jam quoniam ex positione hac, quòd habemus ideam Dei in anima nostra, procedit D. C. ad probationem hujus Theorematis, quod Deus (id est, summè potens, sapiens, mundi creator) existat; oportuit illam ideam Dei melius explicare, & non modò inde deducere ipsius existentiam; sed etiam mundi creationem.

R E S P O N S I O.

Hic nomine ideæ vult tantum intelligi imagines rerum materialium in phantasia corporea depictas, quo posito facile illi est probare, nullam Angeli nec Dei propriam ideam esse posse; atqui ego passim ubique, ac præcipuè hoc ipso in loco, ostendo me nomen ideæ sumere per omni co-

quod immediate à mente percipitur, adeò ut cùm volo, & timeo, quia simul percipio me velle, & timere, ipsa volitio, & timor inter ideas à me numerentur, usque sum hoc nomine, quia jam tritum erat à Philosophis ad formas perceptionum mentis divinæ significandas, quamvis nullam in Deo phantasiam agnoscamus; & nullum aptius habebam. Satis autem puto me explicuisse ideam Dei pro iis qui ad meum sensum volunt attendere; sed pro iis qui mea verba malunt aliter quàm ego intelligere, nunquam possem satis. Quod denique hic additur de mundi creatione, planè est à quæstione alienum.

O B J E C T I O VI.

Alia vero (cogitationes) alias quasdam præterea formas habent, ut cùm volo, cùm timeo, cùm affirmo, cùm nego, semper quidem aliquam rem ut subjectum mea cogitationis apprehendo. Sed aliquid etiam amplius quàm ipsius rei similitudinem cogitatione complector, & ex his alia voluntates sive affectus, alia autem iudicia appellantur.

Cum quis vult, vel timet, habet quidem imaginem rei quam timet, & actionis quam vult, sed quid amplius volens vel timens cogitatione complectitur non explicatur. Et si quidem timor sit cogitatio, non video quo modo potest esse alia, quàm cogitatio rei quam quis timet. Quid enim est timor irruentis leonis aliud, quàm idea irruentis leonis, & effectus (quem talis idea generat in corde) quo timens inducitur ad motum animale illum, quem vocamus fugam? Jam motus hic fugæ non est cogitatio; quare remanet non esse in timore aliam cogitationem præter illam quæ consistit in similitudine rei: idem dici posset de voluntate.

Præterea affirmatio & negatio non sunt sine voce & appellationibus, ita ut animantia bruta non possint affirmare, neque negare, ne cogitatione quidem, ideoque neque judicare; attamen cogitatio similis potest esse in homine, & bestia. Nam cùm affirmamus hominem currere, non habemus aliam cogitationem ab ea quam habet canis videns currentem Dominum suum: nihil igitur addit affirmatio vel negatio cogitationibus simplicibus, nisi fortè cogitationem quòd nomina, ex quibus constat affirmatio, sint nomina ejusdem rei in affirmante, quod non est complecti cogitatione plus quàm rei similitudinem, sed eandem similitudinem bis.

R E S P O N S I O.

Per se notum est aliud esse videre leonem & simul illum timere, quàm
tan-

tantum illum videre: item aliud esse videre hominem currentem, quam sibi ipsi affirmare, se illum videre, quod fit sine voce. Nihilque hic animadverto quod egeat responsione.

O B J E C T I O VII.

Supereſt ut examinem, quâ ratione ideam iſtam à Deo accepi: neque enim illam ſenſibus hauſi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut ſolent rerum ſenſibilium idea, cum ipſe res externis ſenſuum organis occurrunt, vel occurrere videntur, nec etiam à me efficitur eſt, nam nihil ab ea detrabere, nihil illi ſuperaddere plane poſſum, ac proinde ſupereſt ut mihi ſit innata, quemadmodum mihi eſt innata idea mei ipſius.

Si non detur Dei idea (non autem probatur dari) quemadmodum non dari videtur, tota hæc collabitur diſquiſitio. Præterea idea mei ipſius mihi oritur (ſi corpus meum ſpectatur) ex viſione; ſi anima, nulla omnino animæ eſt idea, ſed ratione colligimus eſſe aliquid internum corpori humano, quod ei motum impertit animale, quo ſentit, & movetur, atque hoc quidquid eſt, ſine idea vocamus animam.

R E S P O N S I O.

Si detur Dei idea (ut manifeſtum eſt illam dari) tota hæc collabitur ob-
jectio; cumque additur non dari animæ ideam, ſed ratione colligi, idem eſt ac ſi diceretur non dari ejus imaginem in phantaſia depictam, ſed dari tamen illud quod ego ideam vocavi.

O B J E C T I O VIII.

Aliam verò ſolis ideam ex rationibus aſtronomicis deſumptam, hoc eſt, ex notionibus quibuſdam mihi innatis elicitam. Solis idea unica uno tempore videtur eſſe, ſive ſpectetur oculis, ſive ratiocinatione intelligatur eſſe multoties major quàm videtur, Nam hæc altera non eſt idea ſolis, ſed collectio per argumenta, ideam ſolis multoties fore majorem, ſi multò propius ſpectaretur.

Verum diverſis temporibus diverſæ poſſunt eſſe ſolis ideæ, ut ſi uno tempore nudo oculo, alio tubo optico ſpectetur: ſed rationes Aſtronomiæ non reddunt ideam ſolis majorem, vel minorem, docent potius ideam ſenſibilem fallacem eſſe.

Hic quoque quod dicitur non esse idea solis, & tamen describitur, est idipsum quod ego ideam voco.

O B J E C T I O IX.

Nam procul dubio illa idea, qua substantiam mihi exhibent, maius aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quàm illa quæ tantum modos, sive accidentia representant. Et rursus illa per quam summum aliquem Deum, æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus perfectò realitatis objectivæ in se habet, quàm illa per quas finita substantia exhibentur.

Notavi sæpius ante, neque Dei neque animæ dari ullam ideam: addo jam neque substantiæ; substantia enim (ut quæ est materia subiecta accidentibus & mutationibus) sola ratiocinatione evincitur, nec tamen concipitur, aut ideam ullam nobis exhibet; hoc si verum sit, quomodo dici potest ideas, quæ substantias mihi exhibent, majus aliquid esse, & plus habere realitatis objectivæ, quàm illas quæ mihi exhibent accidentia? præterea consideret denuo D. C. quid velit dicere plus realitatis? an realitas suscipit magis & minus? vel si putat unam rem aliâ magis esse rem; consideret quomodo hoc possit captui nostro cum tanta perspicuitate explicari, quanta exigitur in omni demonstratione, & quantâ ipse aliàs usus est.

R E S P O N S I O.

Notavi sæpius me nominare ideam idipsum quod ratione evincitur, ut & alia quæ quolibet modo percipiuntur. Satisque explicui quomodo realitas suscipiat plus & minus: ita nempe ut substantia sit magis res quàm modus: atque si dentur qualitates reales, vel substantiæ incompletæ, sunt magis res quàm modi, sed minus quàm substantiæ completæ: ac denique si detur substantia infinita, & independens, est magis res quàm finita, & dependens. Hæcque omnia per se sunt notissima.

O B J E C T I O X.

Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit quod à me ipso non potueris proficisci: Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua sum ego ipse,

ipse, tum aliud omne, si quid aliud exstat, est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quò diligentius attendo, tantò minus à me solo profecta esse videantur, ideoque ex antedictis Deum necessario existere est concludendum.

Considerans attributa Dei, ut Dei ideam indè habeamus, & ut videamus an in illa aliquid sit quod à nobis ipsis non potuerit proficisci, invenio, ni fallor, neque à nobis proficisci quæ ad nomen Dei cogitamus, neque esse necessarium ut proficiscantur aliunde quàm ab objectis externis. nam Dei nomine intelligo *substantiam*, hoc est intelligo Deum existere, (non per ideam, sed per ratiocinationem) *infinitam* (hoc est, quod non possum concipere, neque imaginari terminos ejus, sive partes extremas, quin adhuc possim imaginari ulteriores); ex quo sequitur ad nomen *infiniti* non oriri ideam infinitatis divinæ, sed meorum ipsius finium, sive limitum: *Independentem*, hoc est, non concipio causam ex qua Deus oriatur.

Ex quo patet me aliam ideam ad nomen, *independentis* non habere præter memoriam mearum idearum incipientium diversis temporibus, ideoque dependentium.

Quapropter dicere Deum esse *independentem* nihil aliud est, quàm dicere Deum esse ex earum rerum numero, quarum non imaginor originem; sicut dicere Deum esse *infinitem*, idem est ac si dicamus eum esse in numero earum rerum, quarum non concipimus fines. Et sic omnis idea Dei excluditur: qualis enim est idea sine origine & terminis?

Summè intelligentem: quæro hic per quam ideam D. C. intelligit intellectionem Dei? *summè potentem*: item per quam ideam intelligitur potentia? quæ est rerum futurarum, hoc est non existentium?

Certè ego potentiam intelligo ex imagine sive memoria actionum præteritarum, hoc modo colligens, sic fecit, ergo sic potuit facere: ergo existens idem sic poterit iterum facere: hoc est, habet potentiam faciendi. Jam hæc omnia sunt ideæ quæ ortæ esse possunt ab objectis externis.

Creatorem omnium quæ extant: creationis imaginem quandam mihi ipsi fingere possum ex iis quæ vidi, velut hominem nascentem, sive crescentem velut ex puncto in figuram & magnitudinem quam nunc habet; aliam ideam ad nomen creatoris nemo habet; sed non sufficit ad probandam creationem quòd imaginari possumus, mundum esse creatum.

Ideoque etsi demonstratum esset aliquid *infinitem*, *independens*, *summè potens*, &c. existere, non tamen sequitur existere creatorem. Nisi quis putet rectè inferri ex eo quòd existit aliquid quod nos credimus creasse cætera omnia, ideo mundum ab eo fuisse aliquando creatum.

Præterea ubi dicit ideam Dei & animæ nostræ nobis innatam esse, velim scire, si animæ dormientium profundè sine insomnio cogitent; si non, non habent eo tempore ideas ullas: quare nulla idea est innata; nam quod est innatum, semper adest.

R E S P O N S I O.

Nihil eorum quæ Deo tribuimus, ab objectis externis tanquam ab exemplari potest esse profectum, quia nihil est in Deo simile iis quæ sunt in rebus externis, hoc est corporeis: quidquid autem iis dissimile cogitamus, manifestum est non ab ipsis, sed à causa istius diversitatis in cogitatione nostra proficisci.

Et quæro hîc, quo pacto iste Philosophus intellectiōnem Dei à rebus externis deducat: quam autem habeam ejus ideam facile explico, dicendo me per ideam intelligere id omne quod forma est alicujus perceptionis; quis enim est qui non percipiat se aliquid intelligere, ac proinde qui non habeat istam sive ideam intellectiōis, quam indefinitè extendendo format ideam intellectiōis divinæ, & sic de cæteris ejus attributis?

Quoniam verò usi sumus idea Dei quæ in nobis est ad ejus existentiam demonstrandam, atque in hac idea tam immensa potentia continetur ut intelligamus repugnare, si Deus existat, aliquid aliud præter ipsum existere, nisi quod ab ipso sit creatum, planè sequitur ex eo quod demonstrata sit ejus existentia, demonstratum etiam esse totum mundum, sive res omnes à Deo diversas, quæcunque existunt, ab ipso esse creatas.

Denique cum dicimus ideam aliquam nobis esse innatam, non intelligimus illam nobis semper obversari, sic enim nulla prorsus esset innata; sed tantum nos habere in nobis ipsis facultatem illam eliciendi.

O B J E C T I O XI.

TOtaque vis argumenti in eo est, quòd cognoscam fieri non posse ut existam talis natura qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existat, Deus, inquam, ille cujus idea in me est.

Quoniam ergo non est demonstratum nos ideam Dei habere, & Christiana religio nos obligat credere Deum esse inconceptibilem, hoc est, ut ego opinor, cujus idea non habetur, sequitur existentiam Dei non esse demonstratam, multò minus creationem.

RESPONSIO.

Cum dicitur Deus inconceptibilis, intelligitur de conceptu adæquate illum comprehendente: quomodo autem idea Dei habeatur, ad nauseam usque repetitum est: ac nihil omnino hic assertur quod demonstrationes meas convellat.

OBJECTIO XII.

Ad Meditationem quartam.

DE VERO ET FALSO.

A *Tque ita ceriè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale, sed tantummodò defectum. Nec proinde ad errandum mihi opus esse aliquà potestate ad hunc finem à Deo tributa.*

Certum est ignorantiam tantummodò esse defectum, neque opus esse facultate aliquà positivà ad ignorandum: sed de errore non est ita res manifesta; videntur enim lapides & inanimata errare non posse, propter hoc solum quòd non habeant facultatem ratiocinandi, neque imaginandi: proinde pronum est colligere quòd ad errandum opus sit facultate ratiocinandi, vel saltem imaginandi, quæ facultates sunt ambæ positivæ tributæ omnibus & solis errantibus.

Præterea D. C. dicit sic, *adverso illos (scilicet meos errores) à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate.* Quod videtur præcedentibus contradictorium. Ubi notandum quoque arbitrii libertatem assumi sine probatione, contra opinionem Calvinistarum.

RESPONSIO.

Et si ad errandum opus sit facultate ratiocinandi (vel potius judicandi, sive affirmandi, & negandi) quia nempe est ejus defectus, non ideo sequitur hunc defectum esse realem, ut neque cæcitatem esse realem, quamvis lapides non dicantur cæci, propter hoc solum quòd non sint visus capaces. Mirorque me nullam hætenus rectam illationem in his objectionibus invenisse. Nihil autem de libertate hic assumpsi, nisi quod omnes experimur in nobis, estque lumine naturali notissimum; nec intelligo quam ob causam præcedentibus contradictorium esse dicatur.

Et si vero fortè multi sint qui cum ad præordinationem Dei respiciunt, capere

capere non possunt, quomodo cum ipsa consistat nostra libertas, nemo tamen cum seipsum tantum respicit, non experitur unum & idem esse voluntarium, & liberum. Neque hic est locus examinandi, quænam sit ea de re opinio aliorum.

O B J E C T I O XIII.

Exempli causa cum examinarem his diebus, an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare quod tam clarè intelligebam verum esse, non quod ab aliqua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tantò magis spontè & liberè illud credidi, quanto minus fui ad istud ipsum indifferens.

Vox hæc, *magna lux in intellectu*, metaphorica est; nec igitur argumentativa: unusquisque autem qui dubitatione caret, talem lucem prætendit, & habet propensionem voluntatis ad affirmandum id de quo non dubitat, non minorem quàm qui reverà scit. Potest ergo lux hæc esse causa quare quis obstinatè opinionem aliquam defendat, vel teneat, sed non quod sciat veram eam esse.

Præterea non modò scire aliquid verum esse, sed & credere, vel assensum præbere, aliena sunt à voluntate; nam quæ validis argumentis probantur, vel ut credibilia narrantur, volentes nolentes credimus. Verum est quod affirmare, & negare, propugnare, & refellere propositiones sunt actus voluntatis, sed non ideo sequitur assensum internum dependere à voluntate.

Non itaque satis demonstratur conclusio quæ sequitur, *atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest qua formam erroris constituit.*

R E S P O N S I O.

Nihil ad rem attinet quærere an vox, *magna lux*, sit argumentativa, nec ne, modo sit explicativa, ut revera est. Nemo enim nescit per lucem in intellectu intelligi perspicuitatem cognitionis, quam fortè non habent omnes qui putant se habere, sed hoc non impedit quominus valdè diversa sit ab obstinata opinione absque evidenti perceptione concepta.

Cum autem hic dicitur nos rebus clarè perspectis volentes nolentes assentiri, idem est ac si diceretur, nos bonum clarè cognitum volentes nolentes appetere: verbum enim, *nolentes*, in talibus non habet locum, quia implicat nos idem velle & nolle.

O B J E C T I O XIV.

Ad Meditationem quintam.

DE ESSENTIA RERUM MATERIALIUM.

UT cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quadam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & æterna quæ à me non efficta est, nec à mea mente dependet, ut patet ex eo quod possint demonstrari varia proprietates de isto triangulo.

Si triangulum nullibi gentium existat, non intelligo quomodo naturam aliquam habeat; quod enim nullibi est, non est: Neque ergo habet esse, seu naturam aliquam: triangulum in mente, oritur ex triangulo viso, vel ex visis ficto: cùm autem semel rem (unde putamus oriri ideam trianguli) nomine trianguli appellaverimus, quanquam perit ipsum triangulum, nomen manet. Eodem modo si cogitatione nostra semel conceperimus angulos trianguli omnes simul æquari duobus rectis, & nomen hoc alterum dederimus triangulo, *habent tres angulos aequales duobus rectis*. Etsi nullus angulus existeret in mundo, tamen nomen maneret, & sempiterna erit veritas propositionis istius, *triangulum est habens tres angulos duobus rectis aequales*: Sed non erit sempiterna natura trianguli, si fortè omne triangulum periret.

Vera similiter in æternum erit propositio, *homo est animal*, propter nomina æterna, sed pereunte genere humano, non erit amplius natura humana.

Unde constat essentiam, quatenus distinguitur ab existentia, nihil aliud esse præter nominum copulationem per verbum, est; ideoque essentia absque existentia est commentum nostrum: & videtur esse ut Imago hominis in animo ad hominem; ita esse essentiam ad existentiam, vel ut hæc propositio, *Socrates est homo*; ad hanc, *Socrates est*, vel *existit*; ita Socratis essentia ad ejusdem existentiam: *Jam, Socrates est homo*, quando Socrates non existit, significat connexionem nominum tantùm & est, sive esse habet sub se Imaginem unitatis rei duobus nominibus nominatæ.

R E S P O N S I O.

Nota est omnibus essentiæ ab existentia distinctio, & quæ hîc de nominibus æternis, loco conceptuum, sive idearum æternæ veritatis dicuntur, jam antè fuerunt satis explosa.

O B J E C T I O XV.

Ad Meditationem sextam.

DE RERUM MATERIALIUM EXISTENTIA.

CUm enim nullam planè facultatem mihi dederit Deus ad hoc, utrum ideæ emittantur à corporibus nec-ne, cognoscendum, sed contra magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video quâ ratione possit intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur; ac proinde res corporeæ existunt.

Communis est opinio, non peccare medicos qui ægrotos decipiunt ipsorum salutis causa: neque patres qui filios suos fallunt boni ipsorum gratiâ; neque crimen deceptionis consistere in falsitate dictorum, sed in injuria decipientium. Viderit igitur D. C. an vera sit propositio universaliter sumpta, *Deus nullo casu potest nos fallere*, nam si non sit vera ita universaliter, non sequitur conclusio illa, *ergo res corporeæ existunt*.

R E S P O N S I O.

Ad meam conclusionem non requiritur, ut nullo casu possimus falli, (admissi enim ultrò nos sæpe falli) sed ut non fallamur cum iste noster error decipiendi voluntatem in Deo testaretur, qualem in eo esse repugnat, rursusque hic est mala illatio.

O B J E C T I O U L T I M A.

Nunc enim adverto permagnum esse inter utrumque (hoc est inter vigiliam & insomnium) discrimen, in eo quòd nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur.

Quæro utrum sit hoc certum, quòd quis somnians se dubitare an somniet nec-ne, non possit somnare coherere suum somnium cum ideis rerum longa serie præteritarum. Si potest, ea quæ somnianti videntur esse actiones vitæ suæ antea factæ, possunt censeri pro veris non minus quàm si vigilaret. Præterea quoniam, ut ipse affirmat, omnis scientiæ certitudo & veritas ab una veri Dei cognitione pender, Atheus vel non potest colligere se vigilare ex memoria antea factæ vitæ, vel potest aliquis scire se vigilare sine veri Dei cognitione.

RESPONSIO.

Non potest somnians ea quæ somniat cum ideis rerum præteritarum revera connectere, quamvis somniare possit se connectere, quis enim negat dormientem falli posse? atqui postea expectatus errorem suum facile dignoscet.

Potest verò Atheus colligere se vigilare ex memoria antea factæ vitæ, sed non potest scire hoc signum sufficere ut certus sit se non errare, nisi sciat se à Deo non fallente esse creatum.

OBJECTIONES

QUARTÆ.

Ad virum Clarissimum Epistola.

Olivisti, vir Clarissime, gratis me beare; summi beneficii compensationem exigis, & quidem gravem, dum ea tantum lege ingeniosissimi operis participem me fieri voluisti, ut sensus de illo meos aperirem. Dura profectò conditio, quam res pulcherrimas noscendi cupiditas extorsit, & adversus quam libentissime reclamarem, si, ut à Prætore datur exceptio, si quid vi aut metu, ita novam possim obtinere, si quid suadente voluptate factum est.

Quid enim vis tibi? meum de Auctore judicium non expectas, cujus summam ingenii vim, eruditionemque singularem, quanti faciam jam pridem nôsti: non ignoras etiam quàm molestis occupationibus detinear: nec, si quid mihi tribuis amplius quàm deceat, sequitur ut ego meæ tenuitatis conscius non sim, & tamen quod examinandum præbes, cum ingenium non vulgare, tum plurimum serenæ mentis desiderat, ut à rerum omnium exteriorum strepitu libera sibi ipsi vacet, quod non nisi attentâ meditatione, & defixo in seipsam obtutu, fieri posse satis vides. Parandum nihilominus, siquidem jubes; quidquid à me peccabitur, penes te culpa erit qui ad scribendum cogis. Quanquam verò totum hoc opus Philosophia sibi vindicare possit, quia tamen vir modestissimus ultro se Theologorum tribunali sistit, duplicem hic agam personam, proponamque primum quæ circa præcipuas de natura Mentis nostræ & de Deo

quæstiones à Philosophis opponi posse mihi videbuntur, tum verò scrupulos aperiam quos in opere universo Theologus posset offendere.

De natura mentis humanae.

Hic primum mirari subit virum Clarissimum idem pro totius suæ Philosophiæ principio statuisse quod statuit D. Augustinus, acerrimi vir ingenii, nec in Theologicis modo, sed etiam in Philosophicis rebus planè mirandus. Lib. enim 2. de Libero arbitrio cap. 3, Alipius cum Evodio disputans probaturusque Deum esse, *Præsumo*, inquit, *abs te quæro ut de manifestissimis capiamus exordium, utrum tu ipse sis; an tu forte metuis ne hac in interrogatione fallaris, cum utique si non esses, falli omnino non posses*, quibus similia sunt Authoris nostri verba, *sed est deceptor nescio quis summe potens, summe callidus qui de industria me semper fallit: haud dubie ego etiam sum si me fallis*. Sed pergamus, & quod potius ad rem facit, videamus quo pacto ex hoc principio confici possit Mentem nostram à corpore esse separatam.

Dubitare possum an corpus habeam, imo an ullum sit in rerum natura corpus, nec tamen mihi licet dubitare quin sim, sive existam, quandiu dubito, sive cogito.

Ego igitur, qui dubito, & cogito, corpus non sum, alioquin de corpore dubitando de me ipso dubitarem.

Imò etiamsi obstinata mente contendam, nullum esse omnino corpus, manet nihilominus positio, ego aliquid sum; non sum igitur corpus: acutè sanè, sed opponet aliquis quod etiam sibi ipsi auctor objicit, quod de corpore dubitem, vel corpus esse negem, non efficitur nullum esse corpus.

Fortassis ergo contingit ut hac ipsa qua suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi. Nescio, inquit, de hac re non disputo; novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi; certissimum est huius sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis qua existere nondum novi.

Verùm cum fateatur per argumentum in methodo propositum rem eò tantum deductam esse, ut quidquid corporeum est excluderet à natura mentis suæ, non in ordine ad ipsam rei veritatem, sed duntaxat in ordine ad suam perceptionem (adeo ut sensus esset, se nihil plane cognoscere quod ad essentiam suam sciret pertinere, præterquam quod esset res cogitans,) patet ex hac responsione in iisdem adhuc terminis disputationem hætere, proinde integram restare

restare quæstionem quam se soluturum spondet, quo pacto ex eo quod nihil aliud ad essentiam suam pertinere cognoscat, sequatur nihiletiam aliud revera ad illam pertinere. Quod tamen ab illo præstitum esse tota Meditatione 2, ut fatear tarditatem meam, deprehendere non potui. Sed quantum conjicere possum, hujus rei probationem aggreditur in Meditatione 6, eo quod illam dependere judicavit à clara Dei notitiâ, quam Meditatione 2, sibi nondum comparârat; sic ergo rem istam probat.

Quoniam, inquit, scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia intelligo, satis est quod possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certius sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat ut diversa existimetur: quia ergo ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum tantum res cogitans, non extensa, & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum & absque illo posse existere.

Hic paulisper subsistendum, in his enim paucis verbis totius difficultatis cardo versari mihi videtur.

Ac primum quidem ut vera sit illius syllogismi propositio, non de quâcunque etiam clara & distincta, sed tantummodo de adæquata rei cognitione intelligi debet. fatetur enim V. C. in responsione ad Theologum, sufficere distinctionem formalem, nec requiri realem, ut unum ab alio distincte & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem in adæquatè concipientis; unde in eodem loco subsumit:

Atqui complete intelligo quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent: & vice versa intelligo mentem esse rem completam, quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult, &c. quamvis negem in ea quidquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur, Ergo inter corpus & mentem est distinctio realis.

Sed si quis hanc summptionem in dubium revocet, contendatque inadæquatam tantum esse tui conceptionem, dum te concipis tanquam rem cogitantem, non extensam; similiterque cum te concipis tanquam rem extensam, non cogitantem, videndum quomodo id in superioribus probatum sit: non enim arbitror rem istam ita claram esse, ut tanquam principium indemonstrabile assumi debeat, non probari.

Et quidem quod ad illius primam partem attinet, quod scilicet *complete intelligas, quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent*, parum ad rem facit; qui enim contenderet mentem nostram esse corporcam,

non ideo existimaret corpus omne mentem esse; corpus ergo se haberet ad mentem sicut genus ad speciem: at genus potest intelligi sine specie, & de illo negando quidquid speciei proprium & peculiare est, unde vulgo Logici aiunt negatâ specie non negari genus: sic possem intelligere figuram absque eo quod intelligam ullam ex iis affectionibus quæ circulo propriæ sunt: probandum ergo superest mentem completè & adæquatè posse intelligi sine corpore.

Non aliud in toto opere idoneum video ad hanc probationem argumentum, præter illud quod initio propositum est, *possum negare ullum esse corpus, ullam rem extensam, & tamen certum mihi est me esse, quandiu hoc nego, seu cogito: sum ergo res cogitans, non corpus, & ad mei notitiam non pertinet corpus.*

At ex eo confici tantum video aliquam mei notitiam parari posse absque notitia corporis, sed notitiam illam esse completam, & adæquatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo, mihi nondum planè perspicuum est: Rem exemplo declarabo.

Certò noverit aliquis angulum in semicirculo rectum esse, & proinde triangulum ex illo angulo, & diametro circuli rectangulum esse: dubitet verò, necdum certo deprehenderit, imo sophismate aliquo delusus neget quadratum basis rectanguli æquale esse quadratis laterum, eadem ratione quam vir clarissimus proponit, videtur se in falsa sua persuasionem confirmaturus: ut enim, inquit, clarè & distinctè percipio triangulum illum esse rectangulum, dubito tamen utrùm illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum; non ergo ad illius essentiam pertinet, quod illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum.

Deinde etiam si negavero quod illius basis quadratum sit æquale quadratis laterum, certus tamen remaneo quod sit rectangulus, & clara distinctaque remanet in mea mente notitia quod unus ex illius angulis sit rectus, quo salvo, ne Deus quidem efficere possit ut non sit rectangulus.

Non ergo id de quo dubito, immò quo sublato ea mihi remanet idea, ad illius essentiam pertinet.

Præterea quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo talia à Deo fieri posse, qualia illa intelligo, satis est quod possim rem unam absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest à Deo seorsim poni; at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum esse rectangulum, absque eo quod intelligam quadratum illius basis æquale esse quadratis laterum, ergo saltem à Deo fieri potest triangulus rectangulus cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum.

Non

Non video quid hic responderi possit, nisi illum hominem clarè & distinctè non percipere triangulum rectangulum. At unde habeo me clariùs percipere naturam mentis meæ, quàm ille percipiat naturam trianguli? æquè enim certus est ille triangulum in semicirculo habere unum angulum rectum, quæ est notio trianguli rectanguli, ac ego certus sum me existere ex eo quod cogitem.

Quemadmodum ergo ille in eo fallitur quod ad illius trianguli naturam, quem clarè & distinctè novit esse Rectangulum, pertinere non arbitretur quod illius basis quadratum sit, &c. Ita cur in eo fortassè non fallor, quod ad mei naturam, quam certè & distinctè novi esse rem cogitantem, nihil aliud pertinere arbitrer, quàm quod sim res cogitans? Cùm etiam fortè ad illam pertineat quod sim res extensa.

Et profectò, inquiet aliquis, mirum non est, si dum ex eo quod cogitem, colligo me existere, idea quam de me hoc pacto cognito efformo, nihil aliud animo meo repræsentat quàm me ipsum, tanquam rem cogitantem, quippe quæ ex sola mea cogitatione desumpta sit, ut proinde ex illa idea nullum argumentum desumi posse videatur, nihil amplius ad meam essentiam pertinere, quàm quod in ea continetur.

Accedit quod hoc argumentum nimis probare videtur, & nos in eam Platonice opinionem deducere (quam tamen auctor refellit) nihil corporeum ad nostram essentiam pertinere, ita ut homo sit solus animus, corpus verò non nisi vehiculum animi; unde hominem definiunt animum utentem corpore.

Quòd si respondeas corpus non simpliciter à mei essentia excludi, sed tantummodo quatenus præcisè sum res cogitans, metuendum videtur ne quis hanc in suspensionem veniat, num fortè notitia mei, quatenus sum res cogitans, non sit notitia alicujus entis completè & adæquatè concepti, sed tantum inadæquatè, & cum quadam abstractione intellectus.

Unde sicut Geometræ concipiunt lineam tanquam longitudinem latitudinis expertem, & superficiem tanquam longitudinem simul & latitudinem absque profunditate, etsi nulla sit longitudo sine latitudine, nec latitudo sine profunditate: ita forsàn aliquis dubitare possit, num res omnis cogitans sit etiam res extensa, sed cui tamen præter communes cum rebus aliis extensis affectiones, ut esse figurabile, mobile, &c. insit peculiaris cogitandi virtus, unde fiat, ut cum hac sola virtute tanquam res cogitans, per abstractiones intellectus apprehendi possit, licet revera rei cogitanti corporis affectiones conveniant; sicut quantitas cum sola longi-

gitudine concipi potest, licet omni quantitati reipsa conveniat simul cum longitudine latitudo & profunditas.

Difficultatem auget quod illa cogitandi vis corporeis organis affixa videatur, cum in infantibus sopita, in amentibus extincta judicari possit, quod impii animorum carnifices potissimum urgent.

Hactenus de reali mentis nostræ à corpore distinctione. Cùm verò V. C. demonstrandam suscepit animorum immortalitatem, meritò quæri possit an ex ea separatione evidenter sequatur; in vulgaris enim Philosophiæ principiis id minime sequitur, cùm vulgo velint brutorum animas ab illorum corporibus esse distinctas, quæ tamen cum illis intereant.

Huc usque responsionem protraxeram, & in animo erat ostendere, quomodo secundum auctoris nostri principia, quæ ex ejus Philosophandi ratione collegisse mihi videbar, ex reali mentis à corpore distinctione, illius immortalitas facillime concludatur, cum ad me perlata est novæ viri clarissimi lucubratiuncula, quæ cum toti operi lucem multam affert, tum in hac parte eandem prorsus adducit ad propositam quæstionem dissolvendam quæ eram allaturus.

Quod vero spectat ad brutorum animas, satis insinuat aliis in locis nullam iis inesse, sed tantum corpus modo quodam certo configuratum, & variis organis ita conflatum, ut operationes omnes in illo & per illud fieri possint quas videmus.

Sed vereor ut hæc persuasio in animis hominum fidem invenire possit; nisi validissimis rationibus comprobetur. Incredibile enim prima fronte apparet quomodo fieri possit sine ullius animæ ministerio ut lumen à lupi corpore reflexum in ovis oculos tenuissima nervorum opticorum fila moveat, & ex illa motione ad cerebrum usque pertingente spiritus animalis in nervos diffundatur, eo pacto, quo necesse est ad hoc ut ovis fagam arripiat.

Unum hic addam, quod de imaginationis à cogitatione, sive intelligentia distinctione, & illorum majori certitudine quæ ratione comprehendimus, quàm quæ corporeis sensibus obverfantur, Vir Cl. docet, summo perè à me probari. Jam dudum enim ab Augustino cap. 15. de animæ quantitate didici, procul abjiciendos esse qui sibi persuadent minus esse certa quæ intelligentia cernimus, quàm quæ his corporeis oculis semper cum pituitâ bellum gerentibus: unde etiam ait Solil. l. 1, c. 4. sensus se in geometrico negotio quasi navim expertum esse. *Nam cùm, inquit, ipsi me ad locum quo tendebam pervexerint, ubi eos dimisi, & jam in sol positus cæpi*

capi cogitatione ista volvere, diu mihi vestigia titubarunt: quare citius mihi videtur in terra posse navigari, quam geometriam sensibus percipi, quamvis primò discenses aliquantum adjuvare videatur.

D E D E O.

PRioris de existentia Dei demonstrationis, quam in Meditatione Auctor explicat, duæ sunt partes: prior est, quòd Deus sit, si quidem ejus idea in me sit: posterior est, quod ego habens talem ideam non possim esse nisi à Deo.

Circa priorem partem id unum mihi non probatur, quòd cùm Vir Cl. asseruisset non nisi in judiciis falsitatem propriè reperiri, paulò post tamen admittas ideas non formaliter quidem, sed materialiter falsas esse posse, quod ab ejus principiis dissonum mihi videtur.

Sed vereor ut in re obscurissima animi mei sensa satis dilucidè possim explicare: res exemplo clarior fiet. *Si, inquit, frigus sit tantum privatio caloris, idea frigoris quæ illud mihi tanquam rem positivam representat, materialiter falsa erit.*

Imò si frigus sit tantum privatio, nulla poterit dari frigoris idea quæ illud mihi tanquam rem positivam representet, & judicium hic ab Auctore cum idea confunditur.

Quid enim est idea frigoris? frigus ipsum, quatenus est objectivè in intellectu: at si frigus sit privatio, non potest esse objectivè in intellectu per ideam, cujus esse objectivum sit ens positivum: Ergo si frigus sit tantum privatio, nunquam illius poterit esse idea positiva, & proinde nulla, quæ materialiter falsa sit.

Confirmatur eodem argumento quo probat Vir Cl. ideam entis infiniti non posse non esse veram. nam quamvis fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere.

Ita planè de omni idea positiva dici potest. nam quamvis fingi possit frigus, quod arbitror ideâ positivâ representari, non esse positivum; non tamen fingi potest ideam positivam nihil reale & positivum mihi exhibere; cùm idea positiva non dicatur secundum esse quod habet tanquam modus cogitandi, eo enim modo omnes positivæ essent: sed ab esse objectivo quod continet, & menti nostræ exhibet; potest ergo illa idea non esse frigoris idea, sed non potest esse falsa.

Sed, inquires, eo ipso falsa est, quòd non est frigoris idea; imò judicium tuum falsum, si illam judicas esse frigoris ideam: ipsa verò in te verissima.

Sicut idea Dei ne materialiter quidem falsa dici debet, quamvis illam quis possit transferre ad rem quæ non sit Deus, sicut fecerunt idololatræ.

Denique illa frigoris idea, quam dicis materialiter falsam esse, quid menti tuæ exhibet? Privationem? ergo vera est; ens positivum? ergo non est frigoris idea: & præterea quæ causa illius entis positivi objectivi, unde fieri vis, ut materialiter falsa sit illa idea. *Ego*, inquis, *quatenus à nihilo sum*: Ergo esse objectivum positivum alicujus ideæ à nihilo esse potest, quod præcipua Cl. Viri fundamenta convellit.

Sed pergamus ad posteriorem demonstrationis partem, quâ quaeritur, *utrum ipse habens ideam entis infiniti ab alio esse possim quàm ab ente infinito, & præsertim utrum à me ipso?* Contendit Vir Cl. me à me ipso esse non posse, eo quod si mihi ipse esse darem, darem etiam omnes perfectiones, quarum ideam in me esse animadverto. Sed reponit acutè Theologus: *Esse à se non positivè sumi debet, sed negativè, ut sit idem quod non esse ab alio.* Nunc vero, inquit, si aliquid à se est, id est non ab alio, quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? jam enim non audio si dicas: si à se est, sibi facile omnia dedisset: nec enim à se est ut à causa, nec sibi ante præviis fuit, ut ante diligeret, quod esset postmodum.

Ut hoc argumentum dissolvat, contendit Vir Cl. *esse à se*, non negativè, sed positivè debere sumi, etiam quantum ad Deum spectat, ita ut Deus quodam modo idem præstet respectu sui ipsius quod causa efficiens respectu sui effectus. quod sanè durum mihi videtur & falsum.

Itaque partim cum Viro Cl. consentio, partim ab illo dissentio. fateor enim non posse me à me ipso esse nisi positivè; nego verò idem de Deo dici debere, imò arbitror manifestam esse contradictionem quòd aliquid sit à se ipso positivè, & tanquam à causa. unde idem efficio quod Auctor noster, sed alià planè viâ, in hunc scilicet modum.

Ut à me ipso essem, deberem à me ipso esse positivè, & tanquam à causa; ergo fieri non potest ut à me ipso sim; hujus syllogismi propositionem probant viri rationes ex eo desumptæ, quod cum temporis partes à se mutuo sejungi possint, ex eo quod sim, non sequatur me futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis.

Quod vero adsumptionem attinet, illam arbitror adeo claram esse lumine naturali, ut vix probari possit nisi nugatoriè notum probando per minùs notum. Imò illius veritatem Auctor videtur agnovisse, cum aperte inficiari ausus non est. hæc enim quæso verba penitentur in responsione ad Theologum.

Non dixi, inquit, *impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, etsi*
enim

enim aperte id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversa, non tamen videtur in hac questione id esse restringenda, quia lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri ut tempore prior sit suo effectui.

Optimè quantum ad prius membrum; sed cur omisum posterius, nec additum, idem lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri, ut diversa sit à suo effectui, nisi quia per lumen ipsum naturale id asserere non licebat?

Et sanè cum effectus omnis à causa dependeat, à causa esse suum accipiat, nonne clarum est idem à seipso dependere non posse, idem à seipso suum esse accipere non posse?

Præterea causa omnis est effectus causa, & effectus causæ effectus, & proinde mutua est inter causam & effectum habitudo: at habitudo non nisi duorum est.

Deinde concipi sine absurditate non potest rem aliquam accipere esse, & tamen illud idem esse habere priusquam conceperimus illud jam accepisse. At istud contingeret, si notiones causæ & effectus eidem rei respectu sui ipsius tribueremus. Quæ est enim notio causæ? dans esse: quæ notio effectus? accipere esse. Prior est autem naturæ causæ notio, quam notio effectus.

Jam vero concipere non possumus rem aliquam sub notione causæ ut dantem esse, nisi illam concipiamus habere esse, nemo enim dat quod non habet; Ergo prius rem conciperemus habere esse, quam conciperemus illud eam accepisse; & tamen in eo qui accipit, prius est accipere quam habere.

Aliter ea ratio formari potest; nemo dat quod non habet, ergo nemo potest sibi dare esse nisi qui jam illud esse habeat: si autem jam habet, ut quid sibi illud daret?

Denique asserit lumine naturali notum esse creationem à conservatione solâ ratione distingui; At eodem lumine naturali notum est nil seipsum creare posse; ergo nec seipsum conservare.

Verum si à thesi generali ad hypothesim de Deo specialem descendamus, res adhuc meo iudicio manifestior erit, Deum à seipso *positive* esse non posse, sed tantum *negative*, id est non ab alio.

Ac primum quidem id patet ex ratione quam assert V. Cl. ad probandum si corpus à se sit, debere à seipso esse *positive*. *Temporis enim*, inquit, *partes aliæ ab aliis non pendent, nec proinde ex eo quod illud corpus supponatur ad hoc usque tempus à se fuisse, id est sine causa, hoc sufficit ut etiam in*

*posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuo veluti re-
producent.*

At tantum abest ut hæc ratio in ente summè perfectò sive infinito locum habere possit, quin potius contrarium ob contrarias causas evidenter deduci possit: in idea enim entis infiniti continetur, quod ejus duratio sit etiam infinita, scilicet nullis clausa limitibus, ac proinde indivisibilis, permanens, tota simul, & in quonon nisi per errorem & intellectus nostri imperfectionem concipi possit prius & posterius.

Unde manifestè sequitur concipi non posse Ens infinitum, vel per momentum existere, quin simul concipiatur & semper extitisse, & in æternum existentiam habiturum (quod Auctor ipse alicubi docet,) ut proinde vanum sit quærere cur in esse perseveret.

Imò, ut frequenter docet Augustinus (quo nemo unquam post auctores sacros dignius & sublimius de Deo locutus est,) in Deo nullum est vel fuisse vel futurum esse, sed semper esse, ut hinc evidenter appareat non nisi cum absurditate quæri posse, cur Deus in esse perseveret, cum hæc quæstio manifestè involvat prius & posterius, præteritum & futurum, quæ ab Entis infiniti notione excludi debent.

Præterea Deus à se esse *positive* cogitari non potest quasi seipsum primo produxerit, fuisset enim antequam esset; sed tantum (ut sæpius declarat Auctor) quia se revera conservat.

At in ens infinitum conservatio non magis cadit quàm prima productio; quid enim quæso conservatio, nisi continua quædam rei reproductio? unde conservatio omnis supponit primam productionem; & propterea nomen ipsum continuationis, sicut & conservationis, potentialitatem quandam involvit; Ens autem infinitum actus est purissimus sine ulla potentialitate.

Concludamus igitur concipi non posse Deum esse à seipso *positive*, nisi per imperfectionem nostri intellectus, Deum instar rerum creaturarum concipientis: quod magis adhuc constabit alia ratione.

Causa efficiens rei alicujus non quæritur nisi ratione existentiae, non vero ratione essentiae; verbi gratiâ, si triangulum conspicio, causam efficientem quæram per quam factum sit ut hic triangulus existeret, sed causam efficientem sine absurditate non quæram, cur triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis: & id quærenti non bene responderetur, per causam efficientem, sed id tantum, quia ea est natura trianguli: unde Mathematici, quia de sui objecti existentia non agunt, nihil demonstrant per efficientem, & finem. At non minus est de essentia entis infiniti quod existat,

existat, imo etiam, si velis, quod in esse perseveret, quàm de essentia trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis; ergo sicut quærenti cur triangulus tres angulos æquales duobus rectis habeat, responderi non debet, per causam efficientem, sed dicendum solummodo, eam esse æternam & immutabilem trianguli naturam: ita quærenti cur Deus sit, vel in esse perseveret, nulla vel in Deo, vel extra Deum causa efficiens, vel quasi causa efficiens (de re enim, non de nomine disputo) quærenda est, sed id unum pro ratione afferendum, quia ea est natura entis summè perfecti.

Unde ad id quod ait Vir Cl. dictare lumen naturæ nullam rem existere, de qua non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habeat, cur illa non indigeat, postulare? Respondeo petenti cur Deus existat, non per causam efficientem respondendum esse, sed nihil aliud, quàm quia Deus est, seu Ens infinitum: & in ejus causam efficientem inquirenti, respondendum, causa efficienti non indigere: & rursus percontanti cur illà indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim solummodo causa efficiens indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.

Quamobrem corruunt quæ verbis citatis subjungit. *Adco, inquit, ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga se ipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam, quin e contra ejus ipsius, quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem; & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem.*

Imo vero si putarem cujusunque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse quærendam, cujusunque rei assignatæ causam ab ea diversam inquirerem, cum evidentissimum mihi sit nihil ullo modo erga seipsum esse posse, quod est causa efficiens erga effectum.

Monendus vero mihi videtur, ut hæc attentè diligenterque consideret: quia certo scio vix ullum Theologum reperiri posse, qui non ea propositione offendatur. Quod Deus à seipso sit *possivè*, & tanquam à causa.

Unicus mihi restat scrupulus; quomodo circulus ab eo non committatur, dum ait, non aliter nobis constare quæ à nobis clarè & distinctè percipiuntur, vera esse, quàm quia Deus est.

At nobis constare non potest Deum esse, nisi quia id à nobis clarè & evidenter percipitur: ergo priusquam nobis constet Deum esse, nobis constare debet verum esse quodcunque à nobis clarè & evidenter percipitur.

Adde quod exciderat, falsum mihi videri quod pro certo affirmat Vir Cl. *nihil in se quatenus est res cogitans, esse posse, cujus conscius non sit; per se enim,*

enim, quatenus est res cogitans, nihil aliud intelligit quàm mentem suam quatenus à corpore distincta est. At quis non videt multa in mente esse posse, quorum mens conscia non sit; mens infantis in matris utero habet vim cogitandi, at ejus conscia non est; mitto innumera similia.

De iis qua Theologos morari possunt.

UT tædiosum sermonem aliquando absolvam, libet hîc brevitati consulere, & res potiùs indicare, quàm de iis accuratius disputare.

PRIMUM vereor ne quosdam offendat liberior hæc Philosophandi ratio, quâ omnia revocantur in dubium: & sanè Auctor ipse fatetur in Methodo, mediocribus ingeniis hanc viam esse periculosa: fateor tamen hanc invidiam in Synopsi mitigari.

Verùm tamen haud scio an aliquâ præfatiunculâ hæc Meditatio præmuniri debeat, qua significetur de iis rebus seriò non dubitari, sed ut iis aliquantisper sepositis quæ vel *minimam*, & *hyperbolicam*, ut Auctor ipse vocat alio in loco, *dubitandi occasionem* relinquunt, aliquid ita firmum & stabile reperiri possit, ut de eo ne pervicacissimo quidem liceat vel tantillum dubitare. Unde etiam fit, ut loco illorum verborum, quòd cum Auctorem *meæ originis ignorarem*, reponendum censerem, *ignorare me fingerem*.

In Meditatione 4 de Vero & Falso multas ob causas, quas longum esset recensere, vehementer optarem, ut in ipsâ Meditatione, vel in Synopsi, duo significaret.

Primum est, se, dum causam erroris inquit, de illo potissimum satagere qui committitur in dijudicatione veri & falsi, non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali.

Cum enim prius illud sufficiat ad Auctoris institutum & scopum: & quæ hîc dicuntur de causâ erroris, in gravissimas objectiones incidant, si etiam ad posterius caput se extendant, prudentia, nisi fallor, exigit, & flagitat docendi ordo, cujus Auctor noster amantissimus est, ut quæcunque ad rem non faciunt, & altercationibus ansam præbere possunt, omitantur, ne dum lector de superfluis inutiliter jurgatur, à necessariorum perceptione retardetur.

Alterum quod Auctorem nostrum indicare velim, est, se dum asserit nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè & distinctè noverimus, de iis tantum rebus agere quæ ad disciplinas spectant, & sub intelligentiam cadunt, non verò de iis quæ ad fidem pertinent, & ad vitam agendam: Itaque se damnare opinantium temeritatem, non prudenter credentium persuasionem.

Tria enim sunt, ut sapienter monet B. Augustinus de utilit. credendi, cap. 15. velut finitima sibi in animis hominum distinctione dignissima: Intelligere, credere, opinari.

Intelligit, qui certâ ratione aliquid comprehendit. Credit, qui gravi aliquâ auctoritate commotus verum esse arbitratur, etiam quod certa ratione non comprehendit: opinatur, qui quod nesciat se scire existimat.

Opinari autem duas ob res turpissimum est: quod ediscere non potest qui sibi jam se scire persuasit, si modo illud disci potest, & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.

Quod intelligimus igitur, debemus rationi: quod credimus, auctoritati; quod opinamur, errori. Hac dicta sunt, ut intelligeremus nos retenta fide, illarum etiam rerum quas nondum comprehendimus, à temeritate opinantium vindicari.

Nam qui dicunt nihil esse credendum, nisi quod scimus, id unum cavent nomen opinionationis, quod fatendum est turpe, ac miserrimum: sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet, an quod nescire se intelligit, credat aliquâ auctoritate commotus, profecto erroris & inhumanitatis atque superbia crimen vitabit.

Et paulò post c. 12. subjungit: Multa possunt afferri quibus ostendatur, nihil omnino humana societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus quod non potuerimus tenere perceptum. Huc usque August.

Quanti momenti sit Virum Cl. hæc distinguere, ne multi hoc tempore ad impietatem proclives, illius verbis ad everfionem fidei abuti possint, ipse faciliè pro sua prudentia judicabit.

Verùm quod maximè Theologis offendiculo fore prævideo, est, quòd secundum Viri Cl. dogmata, salva & integra remanere non possè videantur, quæ de sacrosanctis altaris mysteriis docet Ecclesia.

Fide enim credimus ablatâ ab Eucharistico pane panis substantiâ, sola illic accidentia remanere: ea autem sunt extensio, figura, color, odor, sapor, aliæque sensibiles qualitates.

Qualitates sensibiles nullas esse putat Vir Cl. sed tantummodo varias corpusculorum nobis adjacentium motiones, quibus varias illas impressiones percipimus, quas deinde coloris, saporis, odoris nominibus appellamus: restant ergo figura, extensio, mobilitas. At negat Auctor facultates illas absque alia substantia cui insint possè intelligi, nec proinde etiam absque illa existere: quod etiam repetit in responsione ad Theologum.

Nec agnoscit inter illas affectiones, & substantiam, distinctionem nisi formalem, quæ sufficere non videtur ut quæ sic distinguuntur, à se invicem etiam divinitus separentur.

Non

Non dubito quin, quâ pietate est Vir Clarissimus, id attentè diligenterque perpendat, & summo sibi studio judicet incumbendum, nec cum Dei causam adversus impios agere meditatur, fidei illius auctoritate fundatæ, & cujus beneficio immortalem illam vitam, quam hominibus persuadendum suscepit, se consecuturum sperat, aliqua in re periculum creâsse videatur.

Responsio ad Quartas Objectiones.

NON potuisssem optare magis perspicacem, nec simul magis officiosum scripti mei examinatorem, quàm illum esse experior, cujus animadversiones ad me misisti; tam humaniter enim mecum agit, ut ipsum & mihi, & causæ favere faciliè percipiam, & nihilominus tam accuratè illa quæ oppugnat circumspexit tamque intimè pervidit, ut sperem etiam in reliquis nihil ejus aciem effugisse, ac præterea tam acutè illa urget quæ judicavit esse minus probanda, ut non verear ne quis existimet illum quicquam gratiæ causa dissimulasse: ideoque non tam moveor iis quæ objecit, quàm gaudeo quòd in pluribus non adversetur.

Responsio ad primam partem, de natura mentis humane.

NON hîc morabor in gratiis. Viro Clarissimo agendis, quòd me divi Augustini auctoritate adjuvârit, rationesque meas ita proposuerit, ut timere videretur, ne non satis fortes aliis apparerent.

Sed primum dicam, ubinam probare cœperim, quo pacto *ex eo quòd nihil aliud ad meam essentiam* (hoc est ad essentiam solius mentis) *pertinere cognoscam, præterquam quòd sim res cogitans, sequatur nihil etiam aliud revera ad illum pertinere:* nempe ubi probavi Deum existere, Deum scilicet illum, qui potest omnia quæ ego clarè & distinctè ut possibilia cognosco.

Etsi enim multa fortè in me sint quæ nondum adverto (ut revera illo in loco supponebam me nondum advertere, mentem habere vim corpus movendi, vel illi esse substantialiter unitam;) quia tamen id quod adverto, mihi sufficit ut cum hoc solo subsistam, certus sum me à Deo potuisse creari absque aliis quæ non adverto, atque ideo ista alia ad mentis essentiam non pertinere.

Nihil enim eorum sine quibus res aliqua esse potest, mihi videtur in ejus essentia comprehendendi, & quamvis mens sit de essentia hominis, non tamen est propriè de essentia mentis quod humano corpori sit unita.

Dicendum etiam est quo sensu intelligam distinctionem realem non inferri ex eo quod una res absque alia concipiat per abstractionem intellectus rem inadequate concipientis, sed tantum ex eo quod unaqueque res absque alia complete, sive ut res completa, intelligatur. Neque enim existimo adæquatam rei cognitionem hic requiri, ut Vir Cl. assumit, sed in hoc differentia est, quod ut aliqua cognitio sit *adequata*, debeant in ea contineri omnes omnino proprietates quæ sunt in re cognita: & idcirco solus est Deus qui novit se habere cognitiones rerum omnium adæquatas.

Intellectus autem creatus, etsi fortè revera habeat rerum multarum cognitionem, nunquam tamen potest scire se habere, nisi peculiariter ipsi Deus revelet; ad hoc enim ut habeat adæquatam alicujus rei cognitionem, requiritur tantum ut vis cognoscendi quæ in ipso est adæquet istam rem, quod facile fieri potest: ut autem sciat se illam habere, sive Deum nihil amplius posuisse in illa re quàm id quod cognoscit, oportet ut suâ vi cognoscendi adæquet infinitam Dei potestatem: quod fieri planè repugnat.

Jam verò ad cognoscendam distinctionem realem inter duas res, non requiritur ut nostra de iis cognitio sit adæquata, nisi possimus scire ipsam esse adæquatam; sed nunquam possumus hoc scire, ut mox dictum est, ergo non requiritur ut sit adæquata.

Itaque ubi dixi non sufficere quod una absque alia intelligatur per abstractionem intellectus rem inadequate concipientis, non putavi inde posse inferri, ad distinctionem realem requiri cognitionem *adequatam*, sed tantum cognitionem, quam nos ipsi per abstractionem intellectus non redderemus *inadequatam*.

Longè enim aliud est cognitionem aliquam esse planè adæquatam, quod nunquam certò scire possumus an sit verum, nisi à Deo reveletur: & aliud eousque esse adæquatam, ut à nobis per abstractionem intellectus inadæquatam non reddi percipiamus.

Eodemque modo cum dixi rem intelligendam esse *complete*, sensus non erat intellectiōnem debere esse adæquatam, sed tantum rem satis debere intelligi, ut scirem esse *completam*.

Quod tam ex antecedentibus quàm ex sequentibus putabam esse manifestum; distinxeram enim paulò ante entia incompleta à completis, dixeramque requiri ut unumquodque ex iis quæ realiter distinguuntur, tanquam ens per se & ab omni alio diversum intelligatur.

Postea verò eodem sensu quo dixi me *complete* intelligere quid sit corpus, statim subjunxi, me etiam intelligere mentem esse rem completam,

sumendo scilicet intelligere completè, & intelligere esse rem completam, in una & eadem significatione.

Sed hic meritò quæri potest, quidnam intelligam per *rem completam*, & quomodo probem sufficere ad distinctionem realem, quod duæ res tanquam completæ una absque alia intelligantur.

Itaque ad primum respondeo, me per *rem completam* nihil aliud intelligere quàm substantiam indutam iis formis, sive attributis, quæ sufficiunt ut ex iis agnoscam ipsam esse substantiam.

Neque enim substantias immediatè cognoscimus, ut alibi notatum est, sed tantùm ex eo quòd percipiamus quasdam formas, sive attributa, quæ cùm alicui rei debeant inesse ut existant, rem illam cui insunt vocamus *Substantiam*.

Si verò postea eandem illam substantiam spoliare vellemus iis attributis ex quibus illam cognoscimus, omnem nostram de ipsa notitiam destruere-mus, atque ita verba quidem aliqua de ipsa possemus proferre, sed non quorum significationem clarè & distinctè perciperemus.

Non ignoro quasdam substantias vulgò vocari *incompletas*; Sed si dicantur incompletæ quod per se solæ esse non possint, fateor mihi contradictorium videri, ut sint substantiæ, hoc est res per se subsistentes; & simul incompletæ, hoc est per se subsistere non valentes. Aliter autem dici possunt substantiæ incompletæ, ita scilicet ut quatenus sunt substantiæ, nihil quidem habeant incompleti, sed tantùm quatenus referuntur ad aliquam aliam substantiam, cum qua unum per se componunt.

Ita manet substantia incompleta, cùm refertur ad totum corpus cuius est pars: sed est substantia completa, cùm sola spectatur: & eodem planè modo mens & corpus sunt substantiæ incompletæ, cum referuntur ad hominem quem componunt: sed solæ spectatæ sunt completæ.

Quemadmodum enim esse extensum, divisibile, figuratum, &c. sunt formæ, sive attributa, ex quibus agnosco substantiam illam quæ vocatur corpus, ita esse intelligentem, volentem, dubitantem, &c. sunt formæ, ex quibus agnosco substantiam quæ vocatur Mens: nec minùs intelligo substantiam cogitantem esse rem completam, quàm substantiam extensam.

Nec ullo modo dici potest id quod Vir Cl. subjunxit, corpus fortè se habere ad mentem sicut genus ad speciem: etsi enim genus possit intelligi sine hac vel illa differentia specifica, non potest tamen ullo modo species sine genere cogitari.

Nam, exempli causa, facile intelligimus figuram, nihil cogitando de circulo (quamvis ista intellectio non sit distincta, nisi ad specialem aliquam

quam figuram referatur, nec de re completa, nisi naturam corporis comprehendat) sed nullam circuli differentiam specificam intelligimus, quin simul de figura cogitemus.

Mens autem distinctè & completè, sive quantum sufficit ut habeatur pro re completa, percipi potest sine ulla ex iis formis, sive attributis, ex quibus agnoscimus corpus esse substantiam, ut puto me in secunda Meditatione satis ostendisse: corpusque intelligitur distinctè, atque ut res completa, sine iis quæ pertinent ad mentem.

Hic tamen urget Vir Cl. *etsi aliqua mei notitia parari possit absque notitia corporis, non tamen inde confici notitiam illam esse completam & adequatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo.* Remque declarat exemplo trianguli semicirculo inscripti, quem possumus clarè & distinctè intelligere esse rectangulum, quamvis ignoremus, vel etiam negemus illius basis quadratum æquale esse quadratis laterum; nec tamen inde licet inferre dari posse triangulum, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum. Sed quantum ad hoc exemplum, multis modis differt à re proposita: Nam primò quamvis forte triangulus sumi possit in concreto pro substantia figuram habente triangularem, certè proprietas habendi quadratum basis æquale quadratis laterum non est substantia, nec proinde unumquodque ex his duobus potest intelligi ut res completa, quemadmodum intelliguntur *Mens & Corpus*: nec quidem potest res vocari, eo sensu quo dixi, *satis esse quòd possim unam rem* (nempe rem completam) *absque altera intelligere, &c.* ut sit manifestum ex verbis quæ sequebantur, *Præterea invenio in me facultates, &c.* Neque enim istas facultates dixi esse res, sed ipsas accuratè à rebus sive substantiis distinxi. Secundo quamvis clarè & distinctè possimus intelligere triangulum in semicirculo esse rectangulum, absque eo quod advertamus ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum, non tamen ita possumus clarè intelligere triangulum in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum: atqui & mentem sine corpore, & corpus sine mente clarè & distinctè percipimus. Tertio quamvis conceptus trianguli semicirculo inscripti talis haberi possit, ut in eo æqualitas inter quadratum basis & quadrata laterum non contineatur, non potest tamen haberi talis ut nulla proportio inter basis quadratum & quadrata laterum ad hunc triangulum pertinere intelligatur; ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit ista proportio, nulla de eo potest negari, nisi quam clarè intelligamus ad ipsum non pertinere, quod de proportionem æqualitatis nunquam potest intelligi.

Sed nihil planè in corporis conceptu includitur quod pertineat ad mentem, nihilque in conceptu mentis quod pertineat ad corpus.

Itaque quamvis dixerim *satis esse, quod possim unam rem absque altera clare & distinctè intelligere, &c.* non ideo potest subsumi, *at clare & distinctè intelligo hunc triangulum, &c.* Primò, quia proportio inter quadratum basis & quadrata laterum, non est res completa. Secundò, quia non clare intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in triangulo rectangulo. Tertiò, quia ne quidem triangulus distinctè potest intelligi, si negetur proportio quæ est inter quadrata ejus laterum & basis.

Sed jam dicendum est quo pacto *ex hoc solo quod unam substantiam absque altera clare & distinctè intelligam, certius sim unam ab alia excludi.* Nempe hæc ipsa est notio *substantiæ*, quod per se, hoc est absque ope ullius alterius substantiæ, possit existere: nec ullus unquam qui duas substantias per duos diversos conceptus percepit, non judicavit illas esse realiter distinctas. Ideoque nisi certitudinem vulgari majorem quævissem, contentus fuisset ostendisse in secundâ Meditatione *Mentem* ut rem subsistentem intelligi, quamvis nihil planè illi tribuatur quod pertineat ad corpus, & vice versa etiam *Corpus* intelligi ut rem subsistentem, etsi nihil illi tribuatur quod pertineat ad mentem: nihilque amplius addidissem ad demonstrandum mentem realiter à corpore distingui: quia vulgò res omnes eodem modo se habere judicamus in ordine ad ipsam veritatem, quo se habent in ordine ad nostram perceptionem. Sed quia inter hyperbolicas illas dubitationes, quas in prima Meditatione proposui, unà eo usque processit ut de hoc ipso (nempe quod res juxta veritatem sint tales quales ipsas percipimus) certus esse non possem, quandiu auctorem meæ originis ignorare me supponebam, idcirco omnia quæ de Deo & de veritate, intertia, quarta, & quinta Meditatione scripsi, conferunt ad conclusionem de reali *mentis* à corpore distinctione, quam demum in sexta Meditatione perfeci.

Atqui, ait Vir Cl. *intelligo triangulum semicirculo-inscriptum absque eo quod sciam ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum.* Imò, potest quidem ille triangulus intelligi, et si de proportionem quæ est inter quadrata ejus basis & laterum non cogitetur: sed non potest intelligi ipsam de eo esse negandam. Contrà verò de mente non modò intelligimus illam esse sine corpore, sed etiam omnia illa quæ ad corpus pertinent, de ipsa posse negari; hæc enim est natura substantiarum quod sese mutuò excludant.

Neque mihi adversatur, quod Vir Cl. adjunxit, mirum non esse si dum ex eo quod cogitem colligo me existere, idea quam hoc pacto efformo,

me

me tantum repræsentet ut rem cogitantem: nam eodem modo cum naturam corporis examino, nihil prorsus in eâ reperio quod redolet cogitationem; nullumque majus argumentum distinctionis inter duas res haberi potest, quàm quod in utramvis nos convertamus, nihil planè in ipsa deprehendamus quod ab altera non sit diversum.

Non etiam video quâ ratione hoc argumentum nimis probet; nihil enim minus dici potest ad ostendendum unam rem realiter ab altera distingui, quàm quod per divinam potentiam possit ab ipsa separari. Satisque diligenter cavere mihi visus sum, ne quis ideo putaret *hominem esse solum animum utentem corpore*. Nam in eadem sexta Meditatione, in qua egi de distinctione mentis à corpore, simul etiam probavi substantialiter illi esse unitam: ususque sum rationibus, quibus non memini me ullas ad idem probandum fortiores alibi legisse. Atque quemadmodum ille qui brachium hominis diceret esse substantiam realiter à reliquo ejus corpore distinctam, non ideo negaret illud idem ad hominis integri naturam pertinere; nec qui dicit idem brachium ad hominis integri naturam pertinere, ideo dat occasionem suspicandi non posse illud per se subsistere; ita nec mihi videor nimium probasse ostendendo mentem absque corpore esse posse, nec etiam nimis parum dicendo illam esse corpori substantialiter unitam, quia unio illa substantialis non impedit quo minus clarus & distinctus solius mentis tanquam rei completæ conceptus habeatur: ideoque multum differt à conceptu superficiiei, vel linæ, quæ non ita ut res completæ possunt intelligi, nisi præter longitudinem & latitudinem etiam profunditas iis tribuatur.

Nec denique ex eo quod *vis cogitandi sit in infantibus sopita, in amentibus non quidem extincta, sed perturbata*, putandum est illam organis corporeis ita esse affixam, ut absque iis existeret non possit: ex eo enim quod experiamur sæpe ab ipsa eam impediri, nullo modo sequitur ab iisdem produci; neque hoc ullâ vel minimâ ratione probari potest.

Verumtamen non inficior arctam illam mentis cum corpore conjunctionem, quam sensibus assiduè experimur, in causâ esse, cur realem ejus ab ipso distinctionem non sine attenta meditatione advertamus.

Sed meo judicio qui frequenter ea quæ in secunda Meditatione dicta sunt apud se revolvunt, facile sibi persuadebunt mentem non distingui à corpore per solam fictionem vel abstractionem intellectus, sed ut rem distinctam cognosci, quia revera distincta est.

Nihil respondeo ad illa quæ de animæ immortalitate Vir Cl. hic adjecit, quia mihi non adversantur. Sed quantum ad animas brutorum, etli ea-

rum confideratio non fit hujus loci, nec sine totius Physicæ tractatione plura de ipsis dicere possim quàm quæ jam in dissertationis de Methodo parte quinta explicui: Ne tamen omnino nihil dicam, maximè notandum mihi videtur nullos motus fieri posse tam in brutorum corporibus, quàm in nostris: nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, adeò ut nequidem in nobis ipsis mens immediatè moveat membra externa, sed dirigat tantùm spiritus à corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cùm ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur. Plurimi verò ex motibus qui in nobis fiunt, nullo pacto à mente dependent; tales sunt pulsus cordis, ciborum coctio, nutritio, respiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio & similia, cùm fiunt animo non advertente. Cùmque illi qui ex alto decidunt, manus in terram præmittunt ut caput tueantur, nullo sanè consilio rationis id faciunt, sed tantùm quia visio impendentis casus ad cerebrum usque pertingens spiritus animales in nervos mittit, eo modo quo necesse est ad hunc motum vel mente invitâ & tanquam in machina producendum. Cùmque hoc in nobis ipsis pro certo experiamur, quid est quod tantopere miremur, si lumen è lupi corpore in ovis oculos reflexum eandem habeat vim ad motum fugæ in ipsa excitandum?

Jam verò si velimus uti ratione ad dignoscendum, an aliqui brutorum motus similes sint iis qui peraguntur in nobis ope mentis, vel iis tantùm qui à solo spirituum influxu & organorum dispositione dependent, considerandæ sunt differentiæ quæ inter ipsos reperiuntur, nempe illæ quas in parte quinta dissertationis de Methodo explicui, non enim aliàs putò inveniri, tuncque faciliè apparebit omnes brutorum actiones iis tantùm similes esse quæ sine ulla ope mentis à nobis fiunt. Unde concludere cogemur nullum planè in ipsis principium motus à nobis cognosci præter solam dispositionem organorum, & continuum affluxum spirituum, qui à calore cordis sanguinem attenuantis producuntur; simulque adverteremus, nihil nobis ante hac occasionem dedisse aliud ipsis affingendi, nisi tantùm quòd illa duo principia motus non distinguentes, cum prius, quod à solis spiritibus & organis dependet, in brutis, tanquam in nobis, esse videremus, aliud etiam quòd in mente sive cogitatione consistit, ipsis inesse inconsultè crederemus. Et sanè quidquid ita nobis ab ineunte ætate persuasimus, quantumvis postea falsum esse rationibus ostendatur, non tamen faciliè, nisi diu & frequenter ad rationes istas attendamus, ab opinione nostra deletur.

RESPONSIO

ad alteram partem.

D E D E O.

HActenus argumenta Viri Cl. dissolvere ejusque impetum sustinere conatus sum; deinceps, ut ii qui cum fortioribus pugnant, non rectè ipsi me opponam, sed ab ictu potiùs declinabo.

De tribus tantùm agit hac in parte quæ facile possunt admitti, prout ipse illa intelligit; sed quæ scripseram, alio sensu intellexi, qui verus etiam mihi videtur.

Primum est, quòd quædam ideæ materialiter sint falsæ, hoc est, ut ego interpretor, quod tales sint ut iudicio materiam præbeant erroris; ille verò ideas formaliter sumptas considerando nullam in iis falsitatem esse contendit.

Alterum est, quòd Deus sit à se *positivè*, & tanquam à causâ; ubi tantum intellexi rationem propter quam Deus non indiget ullâ causâ efficiente ut existat, fundatam esse in re positiva, nempe in ipsamet Dei immensitate quâ nihil magis positivum esse potest; ille verò probat Deum à se non produci, nec conservari per positivum aliquem causæ efficientis influxum: quod planè etiam affirmo.

Tertium denique est, quòd nihil in mente nostra esse possit cujus non simus conscii; quod de operationibus intellexi, & ille de potentiis negat.

Sed ut singula diligentius exequamur, ubi ait, *si frigus sit tantum privatio, nullam posse dari ideam quæ illud tanquam rem positivam representet*, manifestum est ipsum agere tantùm de idea *formaliter* sumpta. Nam cum ipsæ ideæ sint formæ quædam, nec ex materia ulla componantur, quoties considerantur quatenus aliquid repræsentant, non *materialiter*, sed *formaliter* sumuntur; si verò spectarentur, non prout hoc vel illud repræsentant, sed tantummodò prout sunt operationes intellectus, dici quidem posset materialiter illas sumi, sed tunc nullo modo veritatem vel falsitatem objectorum respicerent. Nec ideo mihi videtur illas alio sensu materialiter falsas dici posse, quàm eo quem jam explicui, nempe sive frigus sit res positiva, sive privatio, non aliam idcirco de ipso habeo ideam, sed manet in me eadem illa quam semper habui, quamque ipsam dico mihi præbere materiam erroris, si verum sit frigus esse privationem, & non habere tantùm realitatis quàm calor; quia utramque ideam caloris & frigo-

frigoris, considerando prout ambas à sensibus accepi, non possum advertere plus mihi realitatis per unam quam per alteram exhiberi.

Nec sanè *judicium cum idea confudi*; nam in hac dixi reperiri falsitatem *materialem*; in illo verò non potest esse nisi *formalis*. Cum autem ait Vir Cl. *ideam frigoris esse frigus ipsum prout est objective in intellectu*, distinctione arbitror opus esse; hoc enim sæpe contingit in ideis obscuris & confusis, inter quas hæc caloris & frigoris sunt numerandæ, ut ad aliud quid referantur quàm ad id cuius revera ideæ sunt. Ita si frigus sit tantum privatio, frigoris idea non est frigus ipsum, prout est objective in intellectu, sed aliud quid, quod perperam pro istâ privatione sumitur; nempe est sensus quidam entis nullam habentis existentiam extra intellectum.

Neque est par ratio de ideâ Dei, saltem de illa quæ est clara & distincta, quia dici non potest ipsam referri ad aliquid cui non sit conformis. Quantum autem ad confusas Deorum Ideas quæ ab idololatris effinguntur, non video cur non etiam materialiter falsæ dici possint, quatenus falsis ipsorum iudiciis materiam præbent. Quanquam sanè illæ quæ vel nullam, vel perexiguam iudicio dant occasionem erroris, non tam meritò materialiter falsæ dici videntur, quam quæ magnam; unas autem majorem quam alteras erroris occasionem præbere facile est exemplis declarare. Neque enim tanta est in confusis ideis ad arbitrium mentis effectus (quales sunt ideæ falsorum Deorum,) quanta est in iis quæ à sensibus confusæ adveniunt, ut sunt ideæ caloris & frigoris: si quidem, ut dixi: verum sit illas nihil reale exhibere. Omnium autem maxima est in ideis quæ ab appetitu sensitivo oriuntur; ut idea sitis in hydropico, nunquid revera ipsi materiam præbet erroris, cum dat occasionem iudicandi potum sibi esse profuturum, qui tamen sit nociturus?

At petit Vir Cl. quidnam mihi exhibeat illa frigoris idea, quàm dixi materialiter falsam esse: *Si enim*, inquit, *exhibet privationem, ergo vera est, si ens positivum, non est ergo frigoris idea*. Rectè, sed propter hoc tantum illam materialiter falsam appello, quod cum sit obscura & confusa, non possim dijudicare an mihi quid exhibeat quod extra sensum meum sit positivum necne: ideoque occasionem habeo iudicandi esse quid positivum, quamvis fortè sit tantum privatio.

Nec proinde queri debet, *quæ sit causa illius entis positivi objectivi, unde fieri aio ut materialiter falsa sit illa idea*, quia non aio illam fieri materialiter falsam ab aliquo ente positivo, sed à sola obscuritate, quæ tamen ens aliquod positivum habet pro subiecto, nempe sensum ipsum.

Et quidem ens istud positivum in me est, quatenus ego sum res vera; ob-

obscuritas verò, quæ sola mihi dat occasionem judicandi istam ideam sensus frigoris, repræsentare objectum aliquod extra me positum quod vocetur frigus, non habet causam realem, sed indè tantum oritur quòd natura mea non sit omni ex parte perfecta.

Neque hoc ulla ratione fundamenta mea convellit. Vereretur autem ne forte quia in legendis Philosophorum libris nunquam valde multum temporis impendi, non satis ipsorum loquendi modum sequutus sim, cum dixi ideas, quæ judicio materiam præbent erroris, *materialiter* falsas esse, nisi apud primum auctorem qui mihi jam incidit in manus, vocem *materialiter* in eadem significatione sumptam invenirem, nempe apud Fr. Suarem, Metaphysicæ disput. 9. sectione 2. numero 4.

Sed pergamus ad ea quæ V. C. omnium maximè reprehendit, mihi autem minimè omnium reprehensione digna videntur, nempe ubi dixi, *licere nobis cogitare Deum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus*. Hoc enim ipso negavi illud quod viro Cl. durum videtur & falsum, nempe quòd Deus sit causa efficiens sui ipsius, quia, dicendo *idem quodammodo præstare*, ostendi me non existimare idem esse: & præmittendo verba, *nobis omnino licet cogitare*, significavi me hæc tantum propter imperfectionem intellectus humani sic explicare. Sed & in reliquo scripto idem ubique confirmavi: nam statim ab initio ubi dixi, *nullam rem existere in cujus causam efficientem non liceat inquirere*: addi, *vel si non habet, cur illa non indigeat postulare*; quæ verba satis indicant, me putasse aliquid existere quod causà efficiente non indigeat. Quid autem tale esse potest præter Deum? dixique paulò post, *in Deo esse tantam & tam inexhaustam potentiam, ut nullius unquam ope eguerit ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur, atque adeò sit quodammodo sui causa*. Ubi verbum, *sui causa*, nullo modo de efficiente potest intelligi, sed tantum quòd inexhausta Dei potentia sit causa, sive ratio propter quam causà non indiget. Cumque illa inexhausta potentia, sive essentia immensitas, sit quam maximè *positiva*, idcirco dixi, rationem sive causam ob quam Deus non indiget causà, esse *positivam*; quod idem dici non possit de ulla re finita, quamvis in suo genere summè perfecta: Sed si diceretur eise à se, hoc tantum intelligi posset *negativè*, quoniam nulla ratio à positiva ejus natura desumpta afferri posset propter quam intelligeremus ipsam causà efficiente non indigere. Atque eodem modo in omnibus aliis locis ita contuli causam formalem, sive rationem ab essentia Dei petitam propter quam ipse causà non indiget ut existat, neque ut conservetur, cum causà efficiente sine qua res finitæ esse non possunt, ut ubique illam à causà efficien-

te esse diversam ex ipsis meis verbis cognoscatur. Nec ullibi dixi Deum se conservare per positivum aliquem influxum, ut res creatæ ab ipso conservantur, sed tantum immensitatem potentiæ, sive essentiae, propter quam Conservatore non indiget, esse rem *positivam*. Itaque possum ultrò admittere quæcunque à Viro Cl. afferuntur ad probandum Deum non esse causam efficientem sui ipsius; neque se conservare per ullum influxum positivum, sive per sui reproductionem continuam, quod solum ex ejus rationibus efficitur. Sed, ut spero, etiam ille non negavit immensitatem illam potentiæ, propter quam Deus non indiget causa ut existat esse in ipso rem *positivam*, nihilque ejusmodi quod sit *positivum* intelligi posse in ullis aliis rebus, propter quod causâ efficiente non egeant ad existendum, quod solum significare volui, cum dixi nullas res posse intelligi esse à se nisi *negative*, præter unum Deum, nec quicquam amplius assumere mihi opus fuit ad difficultatem, quæ proposita erat, dissolvendam.

Sed quia tam seriò hic monet Vir Clar. *vix ullum Theologum reperiri posse qui non eâ propositione offendatur, quòd Deus à se ipso sit positive, & tanquam à causa*, paulò accuratius exponam quare iste loquendi modus in hac quæstione perutilis, atque etiam necessarius, & ab omni offensionis suspitione valde remotus mihi videatur.

Scio Latinos Theologos non usurpare nomen *causæ* in divinis, cum agitur de processione personarum sacrosanctæ Trinitatis, illosque ubi Græci indifferenter αἰτιον & ἀρχὴν dixerunt, solo *principii* nomine ut maximè generali uti malle, ne cui scilicet indè occasionem dent judicandi Filium esse minorem Patre. Sed ubi nullum tale erroris periculum esse potest, nec agitur de Deo ut trino sed tantum ut uno, non video cur nomen *causæ* sit tantopere fugiendum, præsertim cum in talem locum incidimus ut illo uti perutile ac propemodum necessarium esse videatur.

Nulla autem major hujus nominis utilitas esse potest quàm si Dei existentia demonstrandæ inserviat: nullaque major necessitas quàm si absque eo perspicuè demonstrari non possit.

Atqui considerationem causæ efficientis esse primum & præcipuum medium ne dicam unicum, quod habeamus ad existentiam Dei probandam, puto omnibus esse manifestum. Illud autem accuratè persequi non possumus, nisi licentiam demus animo nostro in rerum omnium, etiam ipsius Dei causas efficientes inquirendi: quo enim jure Deum indè exciperemus priusquam illum existere sit probatum? Quærendum igitur est de unaquaque re, an sit à se, vel ab alio: Et quidem per hoc medium existentia Dei concludi potest, etsi non expresse explicetur quo modo intelli-

telligendum sit aliquid esse à se. Quicumque enim solius luminis naturalis ductum sequuntur, sponte sibi formant hoc in loco conceptum quendam causæ efficienti & formali communem, ita scilicet ut quod est *ab alio*, sit ab ipso tanquam à causa efficiente; quod autem est à se, sit tanquam à causa formali, hoc est, quia talem habet essentiam, ut causa efficiente non egeat; ideoque istud in Medit. meis non explicui, sed tanquam per se notum prætermisi. At cum illi qui assueti sunt judicare nihil esse posse causam efficientem sui ipsius, illamque à causa formali accuratè distinguere, queri vident an aliquid sit à seipso, facile sit ut de sola efficiente propriè dicta cogitantes, non putent illud, à se, debere intelligi tanquam à causa, sed tantummodò *negativè*, tanquam *sine causa*, ita scilicet ut aliquid sit de quo non debeamus inquirere curexistat. Quæ interpretatio verbi à se si admitteretur, nulla posset ab effectibus haberi ratio ad existentiam Dei demonstrandam, ut rectè in primis objectionibus ab ipsarum Auctore probatum est, ideoque nullo modo est admittenda. Ut autem appositè ad ipsam respondeatur, existimo necesse esse ostendere inter causam efficientem propriè dictam, & nullam causam esse quid intermedium, nempe *positivam rei essentiam*, ad quam causæ efficientis conceptus eodem modo potest extendi, quo solemus in Geometricis conceptum lineæ circularis quam maximæ ad conceptum lineæ rectæ, vel conceptum polygoni rectilinei, cujus indefinitus sit numerus laterum, ad conceptum circuli extendere. Hocque non mihi videor ullà ratione meliùs explicare potuisse, quàm cum dixi *causæ efficientis significationem non esse in hac questione restringendam ad illas causas que sunt effectibus tempore priores, vel que ab ipsis sunt diversæ*, tum quia esset nugatoria, cum nemo nesciat idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse, tum quia una ex his duabus conditionibus ab ejus conceptu tolli potest, & nihilominus integra notio efficientis remanere. Nam quod non requiratur ut tempore sit prior, patet ex eo, quòd non habeat rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, ut dictum est. Ex eo verò quod non possit alia conditio etiam tolli, debet tantum inferri non esse causam efficientem propriè dictam, quod concedo: non autem nullo modo esse causam positivam, quæ per analogiam ad efficientem referri possit, hocque tantum in re proposita requiritur: eodem enim lumine naturali quo percipio me mihi daturum fuisse omnes perfectiones quarum idea aliqua in me est, siquidem existentiam mihi dedissem, percipio etiam nihil sibi existentiam dare posse modo illo, ad quem causæ efficientis propriè dictæ significatio restringi solet, ita scilicet ut idem quatenus dat sibi esse, sit diversum à seipso, quatenus

accipit esse, quia contradictoria sunt idem & non idem, sive diversum. Ideoque cum quaeritur an aliquid sibi ipsi existentiam dare possit, non aliud est intelligendum quam si quaeretur, an alicujus rei natura sive essentia sit talis ut causâ efficiente non indigeat ad existendum: Cumque subsumitur, *si quid sit tale, illud sibi daturum esse omnes perfectiones, quarum idea aliqua in ipso est, siquidem ipsas nondum habet*, sensus est fieri non posse quin habeat actu omnes perfectiones quas cognoscit: Quia lumine naturali percipimus illud cujus essentia tam immanens est, ut causâ efficiente non indigeat ad existendum, hac etiam non indigere ad habendas omnes perfectiones quas cognoscit, propriamque essentiam dare ipsi eminenter illud omne quod possumus cogitare aliquibus aliis rebus à causâ efficiente dari posse. Atque hæc verba, *si nondum habet ipsum sibi esse daturum*, juvent tantum ad rem explicandam, quia eadem lumine naturali percipimus illud jam non posse habere vim & voluntatem sibi dandi aliquid novi, sed ejus essentiam talem esse ut habuerit ab æterno illud omne, quod jam cogitare possumus ipsum sibi daturum esse, si nondum haberet. Atqui nihilominus isti omnes modi loquendi à causâ efficientis analogia petiti pernecessarii sunt ad lumen naturale ita dirigendum, ut ista perspicue advertamus: eodem planè modo quo nonnulla de Sphæra, & aliis figuris curvilineis ex comparatione cum figuris rectilineis apud Archimædem demonstrantur, quæ vix aliter intelligi potuissent. Et quemadmodum istiusmodi demonstrationes non improbantur, etsi sphæra in illis instar polyedri sit consideranda; ita non puto me hoc in loco posse reprehendi quod analogiâ causâ efficientis usus sim ad ea quæ ad causam formalem, hoc est ad ipsammet Dei essentiam pertinent explicanda. Nec ullum hac in parte erroris periculum timeri potest, quoniam id unicum quod causâ efficientis proprium est, atque ad formalem non potest extendi, manifestam contradictionem involvit, ideoque à nemine credi posset, nempe quod aliquid sit à seipso diversum, sive idem simul & non idem.

Notandumque est causæ dignitatem sic à nobis Deo fuisse tributam, ut nulla effectus indignitas in ipso inde sequeretur: nam quemadmodum Theologi cum dicunt patrem esse principium filii, non ideo concedunt filium esse principium; ita quamvis admiserim Deum dici quodammodo posse sui causam, nullibi tamen illum eodem modo sui effectum nominavi, quia scilicet effectus ad efficientem præcipue solet referri, & illâ esse ignobilior quamvis sæpe sit nobilior aliis causis.

Cum autem integram rei essentiam pro causâ formali hinc sumo, Aristotelis vestigia tantum sequor: nam lib. 2. annal. post. c. 11, causâ materiali

riali prætermiffa primam nominat *causam* τὸ τὴν αἰτίαν, sive ut vulgo vertunt Latini philosophi, *causam formalem*, illam quam ad omnes omnium rerum essentias extendit, quia nempe ibi non agit de causis compositi physici, ut neque ego etiam hic; sed generalius de causis ex quibus aliqua cognitio peti possit.

Quòd verò fieri vix potuerit in re proposita ut à *causa* nomine Deo tribuendo abstinere, vel ex eo potest probari, quòd cum Vir Cl. alia via idem quod ego efficere conatus sit, non tamen id ullo modo præstiterit, saltem quantum mihi videtur. Nam postquam multis verbis ostendit Deum non esse causam efficientem sui ipsius, quia requiritur ad rationem efficientis ut diversa sit à suo effectu; Item non esse à se *positivè*, intelligendo per verbum *positivè*, positivum causæ influxum; itemque seipsum revera non conservare, sumendo *conservationem* pro continua rei productione; quæ omnia lubens admitto; rursus probare contendit Deum non dici debere causam efficientem sui ipsius, quia, inquit, *causa efficiens rei aliqujus non queritur, nisi ratione existentia, neutiquam verò ratione essentia: at non minus est de essentia entis infiniti quòd existat, quàm de essentia trianguli habere tres angulos aequales duobus rectis: ergo non magis per efficientem est respondendum, cum queritur cur Deus existat, quàm cum queritur cur tres anguli trianguli sint aequales duobus rectis.* Qui syllogismus faciliè in illum potest retorqueri hoc pacto: etsi non queratur efficiens ratione essentia, queri tamen potest ratione existentia; at in Deo non distinguitur essentia ab existentia, ergo de Deo queri potest efficiens.

Sed ut hæc duo simul concilientur, dici debet querenti, cur Deus existat, non quidem esse respondendum per causam efficientem propriè dictam, sed tantum per ipsam rei essentiam, sive causam formalem, quæ propter hoc ipsum quòd in Deo existentia non distinguatur ab essentia, magnam habet analogiam cum efficiente, ideoque quasi causa efficiens vocari potest.

Denique, addit in Dei causam efficientem inquirenti respondendum esse, *illum eam non indigere, & rursus percontanti: cur illa non indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim tantummodo causa efficiens indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.* Ex quibus ait corruiere id quod dixeram, nempe si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam, quod causa efficiens erga effectum, nunquam me in causas rerum inquirendo ad ullam omnium primam deveniturum; quod tamen nec corruiere, nec ullo modo concuti vel infirmari mihi videtur; & præcipua vis non modò meæ, sed

& omnium omnino demonstrationum quæ afferri possunt ad existentiam Dei ab effectibus probandam, ab eo dependet: Nullam autem Theologi ferè omnes nisi ab effectibus afferri posse contendunt. Itaque tantum abest ut demonstrationem de Deo illustret, cùm analogiam causæ efficientis illi erga seipsum tribui non permittit, quin potius ab illa intelligenda lectores avertit, præcipuè in fine, ubi concludit, *si putaret in cuiusque rei causam efficientem vel quasi efficientem esse inquirendum, se cuiuscunque rei causam ab ea re diversam quaesitum.* Quomodo enim ii qui Deum nondum nôrunt, in causam aliarum rerum efficientem inquirerent, ut hoc pacto ad Dei cognitionem devenirent, nisi putarent cuiusque rei causam efficientem posse inquire? Et quomodo tandem in Deo ut causâ primâ finem quærendi facerent, si putarent cuiusque rei causam ab ea re diversam esse quærendam?

Certè idem fecisse mihi videtur Vir Cl. hac in parte, ac si postquam Archimedes loquens de iis quæ de sphæra per analogiam ad figuras rectilincas sphæræ inscriptas demonstravit, dixisset, si putarem sphæram pro figura rectilinea, vel quasi rectilinea infinitorum laterum sumi non posse, nullam vim isti demonstrationi tribuerem, sed quia non de sphæra ut figura curvilinea, sed tantùm de ipsâ ut figura rectilinea infinitorum laterum rectè procedit. Si, inquam, Vir Cl. nolens sphæram ita nominari & tamen Archimedis demonstrationem cupiens retinere diceret, si putarem id quod ibi concluditur, de figura rectilinea infinitorum laterum esse intelligendum, id ipsum de sphæra non admitterem, quia mihi certum & compertum est sphæram nullo modo esse figuram rectilineam. Quibus sanè verbis non idem quod Archimedes efficeret, sed contra prorsus ab ejus demonstratione rectè intelligenda seipsum aliove advocaret.

Hæc verò paulò prolixius hîc persequutus sum quàm res fortè postulabat, ut ostendam summæ mihi curæ esse cavere ne vel minimum quid in meis scriptis reperiatur quod merito Theologi reprehendant.

Denique quod circulum non commiserim, cùm dixi non aliter nobis constare, quæ clarè & distinctè percipiuntur vera esse, quàm quia Deus est: & nobis non constare Deum esse, nisi quia id clarè percipitur, jam satis in responsione ad secundas Objectiones numero 3 & 4 explicui, distinguendo scilicet id quod reipsa clarè percipimus, ab eo quod recordamur nos antea clarè percepisse. Primùm enim nobis constat Deum existere, quoniam ad rationes quæ id probant attendimus; postea verò sufficit ut recordemur nos aliquam rem clarè percepisse, ut ipsam veram esse simus certi, quod non sufficeret nisi Deum esse, & non fallere sciremus.

Quòd

Quòd autem nihil in mente, quatenus est res cogitans, esse possit, cuius non sit conscia, per se notum mihi videtur, quia nihil in illa sic spectata esse intelligimus quod non sit cogitatio, vel à cogitatione dependens, alioqui enim ad mentem, quatenus est res cogitans, non pertineret; nec ulla potest in nobis esse cogitatio, cuius eodem illo momento quo in nobis est, conscii non simus. Quamobrem non dubito quin mens statim atque infantis corpori infusa est, incipiat cogitare, simulque sibi suæ cogitationis conscia sit, etsi postea ejus rei non recordetur, quia species istarum cogitationum memoriæ non inhærent.

Sed notandum est actuum quidem sive operationum nostræ mentis nos semper actui conscios esse, facultatum, sive potentiarum non semper nisi potentia; ita scilicet ut cum ad utendum aliqua facultate nos accingimus, statim, si facultas illa sit in mente, fiamus ejus actui conscii, atque ideo negare possimus esse in mente, si ejus conscii fieri nequeamus.

Ad ea qua Theologos morari possunt.

Opposui me primis Viri Cl. rationibus, à secundis declinavi: jam iis quæ sequuntur planè assentior, præterquam ultimæ, de qua spero me non difficulter effecturum ut ipse mihi assentiatur.

Itaque quòd ea quæ in prima Meditatione atque etiam in reliquis continentur, ad omnium ingeniorum captum non sint accommodata, planè concedo, idque ubicunque sese obtulit occasio testatus sum, atque in posterum testabor. Et hæc unica fuit causa, cur eadem in dissertatione de Methodo, quæ Gallicè scripta erat, non tractarim, sed ad has Meditationes, quas à solis ingeniosis & doctis legendas esse præmonui, reservarim. Neque dici debet rectius me facturum fuisse, si abstinuissem ab iis scribendis, à quibus legendis permulti debeant abstinere: tam necessaria enim existimo, ut sine ipsis nihil unquam firmum & stabile in Philosophia statui possit mihi persuadeam. Et quamvis ignis & ferrum ab imprudentibus aut pueris sine periculo non tractentur, quia tamen utilia sunt ad vitam, nemo est qui putet idcirco ipsis esse carendum.

Quod verò in quarta Meditatione tantum egerim de errore qui committitur in dijudicatione veri & falsi: non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali; quodque ea quæ ad fidem pertinent atque ad vitam agendam semper exceperim, cum asserui, nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè cognoscamus, totius scripti mei contextus ostendit; & expressè etiam in responsione ad secundas Objectiones numero 5. explicui;

plicui; nec non & in Synopsi præmonui, ut ita quantum Viri Cl. iudicio tribuam, & quàm accepta mihi sint ejus consilia declarem.

Supereft sacramentum Eucharistiæ, cum quo judicat Vir Cl. meas opiniones non convenire, quia, inquit, *fide credimus ablatâ ab Eucharistico pane panis substantiâ, sola illic accidentia remanere*: putat autem me nulla accidentia realia admittere, sed tantum modos, qui absque aliqua substantia, cui insint, non possunt intelligi, nec proinde etiam absque illa existere. Quam objectionem perfacile possem eludere, dicendo me nunquam hæcenus accidentia realia negâsse; nam quamvis ipsis in Dioptricâ, & Meteoris non usus sim ad ea de quibus agebam explicanda, dixi tamen expressis verbis in Meteoris p. 126. me illa non negare. In his vero Meditationibus supposui quidem ipsa nondum à me cognosci, sed non idcirco nulla esse; modus enim scribendi analyticus, quem sequutus sum, id patitur ut quædam interdum supponantur quæ nondum sint satis explorata, ut patuit in primâ Meditatione, in qua multa assumpseram, quæ deinde in sequentibus refutavi. Nec sanè hic quicquam de natura accidentium volui stabilire, sed ea tantum, quæ de ipsis, tanquam primâ fronte, apparuerunt, proposui. Ac denique ex eo quod dixerim modos absque aliqua substantia cui insint non posse intelligi, non debet inferri, me negâsse illos absque ipsa per divinam potentiam poni posse, quia planè affirmo & credo Deum multa posse efficere, quæ nos intelligere non possumus.

Sed ut hic agam liberalius, non dissimulabo me mihi persuadere, nihil planè aliud esse à quo sensus nostri afficiantur præter solam illam superficiem, quæ est terminus dimensionum ejus corporis quod sentitur: in sola enim superficie fit contactus; & nullum sensum affici nisi per contactum, non ego solus, sed ferè omnes philosophi cum ipso Aristotele affirmant: ita ut, exempli causa, panis, vel vinum non sentiatur, nisi quatenus ejus superficies vel immediatè à sensus organo, vel mediante aëre, aliisve corporibus, ut ego judico, vel, ut ajunt plerique Philosophi, mediantibus speciebus intentionalibus attingitur.

Notandum autem est istam superficiem non ex sola corporum figura externa quâ digitus tractatur esse æstimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos meatus, qui inter pulvisculos farinæ, ex quibus panis conflatus est, atque inter particulas spiritus, aquæ, aceti & sæcum, seu tartari, ex quorum mixtura vinum constat, itemque inter reliquorum corporum minutias reperiuntur. Nam sanè particula istæ, cum diversas habeant figuras, & motus, nunquam tam aptè jungi possunt, quin multa inter ipsas spatia relinquantur, quæ vacua non sunt, sed vel aëre, vel alia

alia materiâ repleta; ut ad oculum videmus in pane spatia ejusmodi satis magna, quæ non modo aëre, sed etiam aquâ, vel vino, aliisve liquoribus impleri possunt: cumque panis maneat semper ipse idem, quamvis aër aliave materia ejus poris contenta mutetur, patet ista ad ejus substantiam non pertinere; ideoque ipsius superficiem non eam esse quæ brevissimo ambitu integrum cingit, sed eam quæ singulis ejus particulis est immediate circumposita.

Notandum etiam est hanc superficiem non modo totam moveri, cum totus panis ex eo loco in alium transfertur, sed etiam moveri ex parte, cum aliquæ panis particulae ab aëre aliisve corporibus ejus poros ingredientibus agitantur: adeo ut si quæ corpora talis sint naturæ, ut vel aliquæ vel omnes eorum partes assidue moveantur (quod de plerisque partibus panis, & de omnibus vini, verum existimo), intelligenda etiam sit ipsorum superficies in continuo quodam motu esse.

Notandum denique per superficiem panis, aut vini, alteriusve corporis, non hic intelligi partem ullam substantiæ, nec quidem quantitatis ejusdem corporis, nec etiam partem corporum circumjacentium, sed tantummodo terminum illum qui medius esse concipitur inter singulas ejus particulas, & corpora ipsas ambientia, quique nullam planè habet entitatem, nisi modalem.

Jam verò, cum in hoc solo termino contactus fiat, & nihil nisi per contactum sentiatur, manifestum est ex hoc uno quod dicantur panis & vini substantiæ in alicujus alterius rei substantiam ita mutari, ut hæc nova substantia sub eisdem planè terminis contineatur, sub quibus aliæ prius erant, sive in eodem præcise loco existat in quo panis & vinum prius existebant; vel potius (quia eorum termini assidue moventur) in quo jam existerent si adessent; sequi necessariò novam illam substantiam eodem planè modo sensus omnes nostros efficere debere, quo panis & vinum illos afficerent, si nulla transubstantiatio facta esset.

Docet autem Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. can. 2, & 4, *conversionem fieri totius substantia panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, manente duntaxat specie panis.* Ubi non video quidnam possit intelligi per speciem panis, præter illam superficiem, quæ media est inter singulas ejus particulas, & corpora ipsas ambientia. Ut enim jam dictum est, in hac sola superficie fit contactus: & fatente ipso Aristotele, non modò sensus ille, qui specialiter *tactus* vocatur, sed & alii sensus tactu sentiunt. lib. 3. de anima cap. 13. *καὶ τὰ αἴσθησις αἰσθάνεται αὐτῆς αἰσθάνεται.* Et nemo est qui putet hic per speciem aliud intelligi, quàm præcise id, quod

requiritur ad sensus afficiendos. Et nemo etiam est, qui credat conversionem panis in Christi corpus, quin simul putet hoc Christi corpus sub eadem accurate superficie contineri, sub qua contineretur panis, si adesset. Etiam si tamen ibi non sit, tanquam propriè in loco, sed sacramentaliter, & eâ existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse DEO, cogitatione per fidem illustratâ assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Quæ omnia tam commodè ac tam rectè per mea principia explicantur, ut non modò nihil hic habeam quod verear ne orthodoxis Theologis offenculo sit futurum, sed contrà potius magnam me ab ipsis gratiam initurum esse confidam, quòd eas in Physica proponam opiniones, quæ longè melius quàm vulgares cum Theologia consentiant. Nam sanè nullibi unquam, saltem quod sciam, docuit Ecclesia species panis & vini, remanentes in Sacramento Eucharistiæ, esse accidentia quædam realia, quæ, sublatâ substantiâ, cui inhærebant, miraculosè sola subsistant.

Sed cùm fortè primi Theologi, qui hanc quæstionem Philosophico more explicare conati sunt, tam firmiter sibi persuaderent accidentia illa quæ sensus movent esse quid reale à substantia diversum, ut ne adverterent quidem ea de re posse unquam dubitari: sine ullo examine ac sine iusta ratione supposuerunt species panis esse accidentia ejusmodi realia: totique deinde in eo fuerunt ut explicarent, quomodo ipsa sine subiecto esse possint. Qua in re tot difficultates invenerunt, ut vel ex hoc uno (quemadmodum viatores cùm fortè ad salebras & loca nullo modo pervia devenerunt) se à vero itinere deflexisse judicare debuissent. In primis enim non videntur sibi constare, saltem ii qui omnem sensuum perceptionem per contactum fieri concedunt, cùm in objectis aliquid aliud, quàm ipsorum superficies variè dispositas, ad movendos sensus requiri supponunt: quia per se notum est ad contactum solam superficiem sufficere: Si qui verò id non concedant, nihil ea de re asserere possunt quod ullam habeat speciem veritatis. Deinde non potest humana mens cogitare accidentia panis esse realia & tamen absque ejus substantia existere, quin simul illa per modum substantiæ concipiat: Adeò ut implicare videatur, ut tota panis substantia mutetur, quemadmodum credit Ecclesia; & interim ut aliquid reale, quod prius erat in pane, remaneat: quia nihil reale potest intelligi remanere, nisi quod subsistat, & quamvis verbo vocetur accidens, concipiatur tamen ut substantia. Ideoque in re idem est ac si diceretur totam quidem panis substantiam mutari, sed tamen illam ejus substantiæ partem quæ vocatur accidens reale remanere: quod

quod si non in verbis, certè in conceptu, contradictionem involvit. Atque hæc præcipua ratio esse videtur ob quam nonnulli hac in parte ab Ecclesia Romana dissenserunt. Quis autem neget, ubi liberum est, & nulla ratio, nec Theologica, nec quidem Philosophica, cogit nos ad aliquas opiniones amplectendas, quin illæ potissimum sint eligendæ quæ nullam aliis occasionem nec prætextum dare possint à veritate fidei deflectendi? Quod autem opinio quæ realia ponit accidentia, cum Theologicis rationibus non conveniat, puto hic satis perspicuè ostendi; quodque Philosophicis planè advesetur, spero me in summa Philosophiæ, quam jam habeo in manibus, clarè esse demonstraturum; ibique quo pacto color, sapor, gravitas, & reliqua omnia quæ sensus movent, à sola extrema corporum superficie dependant ostendam. Denique non possunt accidentia realia supponi, quin miraculo transubstantiationis, quod solum ex verbis consecrationis concludi potest, aliud novum, & quidem incomprehensibile, gratis addatur, per quod accidentia ista realia absque panis substantia ita existant, ut ipsa interim non fiant substantiæ: quod non modo pugnat contra humanam rationem, sed etiam contra axioma Theologorum, qui dicunt verba ista consecrationis nihil efficere nisi suum significatum; & quæ per rationem naturalem possunt explicari miraculo nolunt adscribi. Quæ omnes difficultates per meam hujus rei explicationem planè tolluntur: nam tantum abest ut juxta ipsam opus sit aliquo miraculo ad conservanda accidentia post sublatam substantiam; quin potius sine novo miraculo (per quod scilicet dimensiones mutantur) tolli non possint. Hocque aliquando contigisse memoriæ proditum est, cum loco panis consecrati caro, vel puer, in manibus sacerdotis apparuit. Non enim id unquam per miraculi cessationem, sed omnino per novum miraculum accidisse creditum est. Præterea nihil est incomprehensibile aut difficile in eo quod Deus creator omnium possit unam substantiam in aliam mutare, quodque hæc posterior substantia sub eadem planè superficie remaneat sub qua prior continebatur. Nec etiam quicquam rationi magis consentaneum dici potest, nec vulgo apud Philosophos magis receptum, quàm non modo omnem sensum sed generaliter omnem corporis in corpus actionem fieri per contactum, huncque contactum in sola superficie esse posse: unde sequitur evidenter eandem superficiem, quantumvis substantia quæ sub ea est mutetur, eodem semper modo agere ac pati debere.

Quapropter, si verum hic sine invidia scribere licet, ausim sperare venturum tempus aliquando, quo illa opinio quæ ponit accidentia realia, ut

à ratione aliena, & incomprehensibilis, & parum tuta in fide, à Theologis explodetur, & mea in ejus locum ut certa & indubitata recipietur. Quod hic dissimulandum esse non putavi, ut, quantum in me est, occurram illorum calumniis, qui, quoniam aliis doctiores videri volunt, nihil ægrius ferunt quam si quid novi in scientiis, quod sibi prius cognitum fuisse fingere non possint, afferatur. Et sæpe in illud eò acrius invehuntur, quò verius & majoris momenti esse putant; Quodque rationibus refutare non valent, sacris Scripturis ac veritatibus fidei adversari absque ulla ratione affirmant. Impii certè hac in parte, quòd auctoritate Ecclesiæ uti velint ad evertendam veritatem. Sed provoco ab istis ad pios & orthodoxos Theologos, quorum me judicii & censuræ libentissimè submitto.

De Objectionibus Quintis Monitum,

Versum ex Gallico.

*N*te primam harum Meditationum editionem, cupi eas non tantum à Sorbonicis Doctoribus expendi; sed etiam ab omnibus aliis qui vellent viris eruditis; ut ipsorum Objectiones, singulas suo ordine, cum meis Responsionibus ad calcem Meditationum subjiciendo, majorem ex hoc conflictu veritas lucem acciperet. Et licet ea quæ Quinto loco ad me fuerunt missa magni præ cæteris momenti esse non viderentur, & admodum forent proluxa, suo tamen illas ordine, ne de Auctore male mererer, excudendas curavi; cui etiam meo nomine specimina impressionis, quæ Probationes vocant, legenda sunt tradita, ne quid fortè in iis quod pro suo non agnosceret, infereretur. Sed quia postea ingentem conscripsit librum, in quo eadem Objectiones cum multis novis adversus meas Responsiones Instantiis continentur, & ibi me illas luce donavisse conqueritur, quasi id præter ipsius mentem factum fuisset, qui eas ad me in privata tantum meæ institutionis gratiam misisset, non invitatus deinceps voluntati ejus obsequar, & istud volumen iis exonerabo. Ideo cum audiivi Ludovicum Elsevirium, industrium typographum, Meditationes meas unà cum aliis Objectionibus prælo suo iterum subjicere decrevisse, rogavi ipsum ut Quintas objectiones omitteret. Ne tamen eas Lector desideret, monitum illum hoc loco velim, me illas nuper unà cum omnibus novis magni quo comprehenduntur libri instantiis relegisse, eo animo ut inde singula capita quæ responsione indigere viderentur exciperem; sed nullum me animadvertisse, cui illos qui Meditationum mearum mentem percipient, absque ope mea respondere facile non posse putem. Quod verò ad eos attinet qui de libris ex mole solum aut ex titulo judicant, me illorum approbationem non ambire. Quintarum igitur objectionum, & mearum ad illas Responsionum loco, satis mihi superque erit sequentem Epistolam subjicere.

C. L. R. E P I S T O L A:

*In qua ad epitomen præcipuarum Petri Gassendi
Instantiarum respondetur.*

M Agnoscere me tibi devinctum agnosco, Clarissime Vir, quod videns me nullo dignatum esse responso ingentem Instantiarum librum, quem Objectionum quintarum Auctor adversus Responsiones meas edidit, aliquos ex amicis rogaveris ut præcipuas istius libri rationes colligerent, & epitomen ab iis factam ad me miseris. Majorem ea in re meæ famæ quàm egomet ipse curam gessisti. Non enim dubitabo apud te profiteri, susque deque mihi esse sive magni sive parvi fiam ab illis quosejusmodi rationes movere potuerint. Præsertim cum aliquot ex iis quos novi perspicacissimi ingenii homines, qui ipsius librum evolverunt, significarint mihi se nihil in eo reperisse quod scrupulum sibi injecisset. Illis verò solis satisfacere animus est. Scio mortalium plerisque speciem veritatis facilius quàm veritatem ipsam observare, & sæpius prava quàm recta de rebus judicia ferre. Idcirco operæ pretium esse non putavi de illorum approbatione obtinenda multum laborare. Acceptissima tamen mihi est quam misisti epitome, & ei me teneri respondere agnosco, sed in gratiam potius suscepti ab amicis tuis laboris, quàm quòd illud defensionis meæ necessitas exigat.

Persuasus enim sum eos qui illam concinnarunt nunc mecum sentire, omnes istius libri objectiones vocibus tantum quibusdam malè intellectis aut falsis hypothesebus inniti; quippe non alias nisi istiusmodi generis annotarunt, licet tantà ea in re diligentia sint usi, ut quasdam etiam quas me ibi legisse non memini adjecerint.

Tres in primam Meditationem Instantias excerpterunt. 1. *Merem impossibilem postulare, cum omnia præjudicia exui volo.* 2. *Non posse illa à quoquam exui, quin alia magis noxia induat.* 3. *Methodum de omnibus dubitandi à me propositam, nulli veritati inveniendæ utilem esse.*

Prima inde oritur quòd hujus libri Auctor non animadverterit, præjudicii vocem ad omnes quæ in anima nostra sunt notiones non extendi, (quas fieri non posse ut universas deponamus lubens agnosco:) Sed tan-

tum ad illas omnes opiniones quas judicia ante à nobis facta animo imprefferunt. Cum verò judicare vel non judicare sit voluntatis actio, ut suo loco explicui, eam in nostra potestate sitam esse liquet. Ut enim omnia quis præjudicia exuat, nihil aliud requiritur, nisi ut apud se statuatur nihil eorum quæ antea affirmavit vel negavit, antequam id rursus ad examen revocarit, affirmare vel negare, etiam si interea easdem omnes notiones memoriâ retineat. Nonnihil tamen difficultatis esse fassus sum, in sic excutiendis ex animo nostro iis quæ ante ab illo assumpta & approbata fuerant; partim quia dubitandi aliquam rationem habere oporteat antequam dubitare velis; ideoque in prima Meditatione præcipuas quæ horum facere possent rationes exposui; partim quia etsi statuerimus nihil affirmare vel negare, decreti tamen istius facile obliviscamur, nisi profundè memoriæ nostræ infixum sit; ideoque ut attentè de hoc negotio cogitaretur volui.

Secunda Instantia nihil aliud est nisi manifestè falsa hypothesis. Etiam si enim dixerim annitendum esse ut ea negarentur quæ antea nimia cum fiducia affirmata fuerant, expressè tamen hanc limitationem adjeci, id tantum illo tempore debere fieri, quo in aliquid certius, quàm id quod ita negares, investigando occupatus es; tunc enim te nullum noxium præjudicium induere posse.

Tertia meram cavillationem continet. Nam licet verum sit dubitationem solam ad veritatem aliquam stabiliendam non sufficere, ad isthuc tamen præparandum animum utilis est. In eum autem solum finem illam adhibui.

Sex in secundam Meditationem amici tui annotant. Primum est ex eo quod dico, *Cogito, ergo sum*; Auctorem Instantiarum colligere me hanc Majorem supponere, *Qui cogitat, est*; atque ita me jam aliquod præjudicium induisse. Qua in re *præjudicii* vocè iterum abutitur. Etsi enim enunciatio illa ita nuncupari queat cum sine attentione profertur, aut ideo tantum vera esse creditur quia talis antea judicata fuit; *præjudicium* tamen cum expenditur appellari non debet, propterea quòd animo tam evidens appareat ut ab ea credenda temperare sibi nequeat; cum forte de illa tum primum cogitare incipiat, ac proinde mentem præjudicio imbutam nondum habeat. Sed præcipuus istius Auctoris in hac materia error hic est: quòd enunciationum particularium cognitionem semper ex universalibus, secundum syllogismorum Dialectices ordinem, deducendam esse supponat. Qua in re se quomodo veritas indaganda sit ignorare prodit. Constat enim inter omnes Philosophos, ad eam inveniendam initium sem-

semper à notionibus particularibus fieri debere, ut postea ad universale accedatur; quamvis etiam reciprocè, universalibus inventis, aliæ particulares inde deduci queant. Ita si puer in Geometriæ elementis instituendus sit, hoc principium generale, *Si ab equalibus equalia demas, quæ remanent erunt equalia*, aut *Totum singulis suis partibus majus est*, non capiet, nisi particularibus exemplis illustretur. Ad quod cum non attenderet iste Auctor, in tot paralogismos incidit, quibus libri sui molem auxit. Passim enim falsas Majores finxit, easque mihi tribuit, quasi veritates quas explicui inde deduxissem.

Secunda, quam amici tui annotant, Instantia hæc est: *Ad sciendum nos cogitare, quid cogitatio sit præcognoscere oportere; id autem me ignorare, quia omnia negavi*. Sed præjudicia tantum negavi, non verò notionem (qualis est hæc) quæ absque ulla affirmatione aut negatione cognoscuntur.

Tertia est, *Cogitationem sine objecto esse non posse, verbi gratiâ sine corpore*. Ubi vitanda est *ἐμνύμια* vocis cogitationis, quæ tum pro re cogitante, tum pro istius rei actione accipi potest. Nego autem rem cogitantem alio præter seipsam objecto indigere, ad suam actionem exercendum; quamvis etiam illam ad res materiales, quando eas examinat, extendere possit.

Quarta, *Etiamsi cogitationem de me ipso habeant, nescire tamen utrum ista cogitatio sit actio corporea, aut atomus quæ moveatur, potius quàm substantia immaterialis*. Ubi vobis cogitationis homonymia iterum occurrit; & nihil amplius animadverto præter questionem fundamento destitutam, & huic persimilem: Judicaste esse hominem, quia in te omnia deprehendis, propter quæ eos in quibus illa reperiuntur homines vocas, sed quæ scis an non fiselephas potius quàm homo, aliquibus aliis quas ignoras de causis? Nam postquam substantia quæ cogitat, se intellectualem esse judicavit, quia in se omnes substantiarum intellectualium proprietates observavit, & nullas quæ corpori convenient animadvertere potuit, ex ipsa adhuc quaeritur, quomodo noverit annon sit corpus, potius quam substantia immaterialis.

Quinta Instantia ejusdem est farinae, *Etiamsi nullam in mea cogitatione extensionem animadvertam, non sequi tamen eam non esse extensam, quia cogitatio mea veritatis rerum non sit norma*. Itidem sexta, *Fieri posse ut distinctio illa, quam cogitatione meâ inter cogitationem & corpus esse comperio, sit falsa*. Sed hic peculiariter observanda est istorum verborum homonymia, *Cogitatio mea non est veritatis rerum norma*. Si enim significetur cogitationem meam aliorum non debere esse normam, ita ut quia aliquid verum esse credo,

illud etiam alii credere teneantur, non illibenter assentiar. Sed ad eam, de qua agitur, rem, id nihil prorsus facit. Neminem enim unquam in mea verba jurare volui. Contra diversis in locis soli rationum evidentiae cedendum esse monui. Præterea si *cogitationis* vox indiscriminatim pro omni animæ operatione accipitur, certum est nos in multas cogitationes incidere posse, ex quibus de rerum extra nos positarum veritate nihil inferre debeamus. Sed neque illud hic est appositum, ubi tantum de iis cogitationibus agitur, quæ claræ & distinctæ sunt perceptiones, & de judiciis quæ unusquisque apud se consentanea istis perceptionibus facere debet. Quare in eo quo voces istæ hic accipiendæ sunt sensu, dico uniuscujusque cogitationem id est perceptionem seu notitiam quam alicujus rei habet, ipsi veritatis istius rei regulam esse debere, hoc est omnia quæ de ea facit judicia, ut recta sint, præceptioni isti conformia esse oportere. Imò quod ad veritates fidei attinet, rationem aliquam habere non oportet, quæ persuadeat eas à Deo esse revelatas, antequam ad eas credendum voluntatem determinemus. Et quamvis indocti rectè faciant, si doctiorum de rebus cognitu difficilibus iudicium sequantur, nihilominus ex perceptione propria discere debent se esse ignaros, & eos quorum judicia sequi volunt, se cognitione antecellere, alioqui illa sequendo peccarent, & instar automatum aut brutorum potius quàm hominum se gererent. Unde apparet Philosophum turpius errare non posse, quàm si judicia suis rerum perceptionibus dissentanea formare velit. Sed tamen quomodo hic Auctor in plerisque suis objectionibus ab isto errore purgare se possit non capio. Non enim vult ut unusquisque propriam perceptionem sequatur, sed potius nescio quas opiniones & commenta, quæ nobis proponere ipsi libet, quantumvis nullo modo ea percipiantur.

Contra tertiam Meditationem amici tui annotarunt. 1. *Omnes homines Dei in se ideam non animadvertere.* 2. *Me istam ideam, si mihi inesset, comprehensurum.* 3. *Multos meas rationes legisse, qui iis persuasi non fuerunt.* 4. *Ex eo quod me imperfectum esse agnosco, non sequi, Deum esse.*

Sed si *Idea* vox eo modo intelligatur quo disertè dixi me illam accipere, nec excusatio quærat in quorundam homonymia, qui eam ad imagines rerum materialium, quæ formantur in phantasia, restringunt, nemo negare potest se aliquam Dei ideam habere, nisi dicat se non intelligere quid hæc verba significant, *Res omnium quas possimus concipere perfectissimæ*; hoc enim est quod apud omnes homines *Dei* nomine venit. Dicere autem te non intelligere quid significant voces omnium ore tritæ, est, te, ut alienam oppugnes sententiam, in miras angustias constringere. Adde quòd hæc sit omnium, quæ fingi possunt, maximè impia confessio, de

te ipso dicere, eo sensu quo *idea* vocem accepi, te nullam Dei ideam habere. Hoc enim est non solum profiteri te illum naturali ratione non cognoscere, sed etiam te nec fide, nec ullâ aliâ viâ, quicquam de illo posse scire: quia si nullam ideam, id est nullam perceptionem habeas, quæ significatui hujus vocis *Deus* respondeat, quantumvis profitearis te credere *Deum* esse, istud perinde est ac si dicas te credere *nihil* esse, & ita in impietatis & extremæ ignorantiae abyssu demersum jacere.

Quod addunt, *me istam ideam, si qua in me esset, comprehensurum*, absque fundamento dictum est. Quia enim *comprehendi* vox limitationem aliquam designat, fieri non potest ut spiritus finitus Deum, qui infinitus est, comprehendat. Sed id non obstat quominus eum esse animadvertat; sicut montem tangere quidem potes, etiam si eum ulnis amplecti nequeas.

Quod dicunt etiam de meis rationibus, *multos eas legisse, qui tamen illis persuasi non fuerunt*; facile confutari potest; quia aliquot alii reperti sunt qui eas comprehenderunt, & quibus omni ex parte satisfecerunt. Plus enim fidei adhiberi debet uni, qui sine mentiendi intentione asserit se aliquid vidisse aut comprehendisse, quàm mille aliis, qui id, quia videre aut comprehendere nequiverunt, inficiantur. Ita in Antipodum detectione plus fidei aliquot nautarum, qui totum terrarum Orbem circumiverant, relationi, quàm millenis aliquot Philosophis qui eam rotundam esse non crediderunt, adhibitum est. Et quia hîc Elementorum Euclidis meminerunt, quasi omnibus promiscuè intellectu essent facilia, confident, quæso, vix centesimum quemque eorum qui in Philosophia Scholastica doctissimi habentur, illa intelligere, vel decies millesimum Apollonii aut Archimedis omnes demonstrationes percipere, quamvis illæ Euclideis non minus evidentes & certæ sint.

Denique cùm dicunt, *Ex eo quod aliquam in me agnosco imperfectionem, non sequi Deum esse*, nihil omnino probant. Non enim id immediatè ex eo solo, nullâ præterea re additâ, collegi. Et sic argumentantes in memoriam mihi revocant istius Auctoris artificium, qui ut meæ rationes imperfectæ & debiles appareant, eas truncare est solitus.

Nihil in iis omnibus, quæ in reliquis tres Meditationes annotarunt, observare possum, cui alibi copiosè non responderim. Veluti cùm obijciat, 1. *Me in probanda Dei existentia per quasdam nobis instas notiones in διατάξιον, quem circulum vocant, incidere, cum postea dicam nullius rei certitudinem habere nos posse, nisi prius Deum esse persuasi simus*. 2. *Dei notitiam nihil ad veritatum Mathematicarum scientiam comparandam facere*. 3. *Illum seductorem esse posse*. Inspice ea de re Responsionem meam ad secundas objectiones, num. 3. & 4. & partem 2. resp. ad quartas, circa finem.

Tandem addunt cogitatum, quod non memini ab auctore isto in libro Instantiarum scriptum esse, etsi iis quæ illic occurrunt persimile sit. *Multis*, inquit, *præstantis ingenii viri credunt se clare animadvertere extensionem Mathematicam, quam pro principio in Physica mea statuo, merum meum commentum esse, eamque extra animum meum subsistentiam nullam habere aut habere posse, cum sit pura puta à Physico corpore abstractio: ideoque universam meam Physicam imaginariam tantum & fictam esse, sicut omnes puras Mathematicas esse constat; sed in Physica reali rerum à Deo creatarum, opus esse reali, solidâ, & non imaginariâ materiâ.* Hæc est Objectionio objectionum, & compendium univerſæ doctrinæ eximiorum qui hic citantur Philosophorum. Omnia quæ intelligere & concipere possumus, nihil aliud sunt, ex illorum sententia, nisi meræ animi nostri imaginationes & figmenta, quæ nullam substantiam habere queant. Unde sequitur nos pro vero nihil debere admittere, nisi id quod neque intelligere, neque concipere, neque imaginari possumus; hoc est ostium planè rationi esse occludendum, & sufficere, ut quis inter præstantis ingenii viros & Philosophos annumeretur, esse Simiam, aut Psittacum, non verò hominem. Nam si illa quæ concipi possunt, ea solum de causâ, quia possunt concipi, pro falsis sunt habenda, quid aliud restat, nisi ut id solum quod non intelligimus pro vero amplectamur, & inde nostræ doctrinæ systema componamus; alios imitando etiam si cur eos imitemur ignoremus, quemadmodum simiæ faciunt, & voces à nobis non intellectas more psittacorum proferendo? Sed hic sanè habeo unde me eximie conſoler, quòd Physica mea cum puris Mathematicis confertur, cùm nihil magis quàm ut iis simillima sit exoptem.

Quod ad duas illas quæstiones attinet, quas sub finem adjiciunt, videlicet, *Quomodo anima, si materialis non sit, corpus moveat, & quomodo species objectorum corporum recipere possit;* eæ solum occasionem mihi suppeditant hic monendi, Auctorem istum non rectâ instituisse viâ, quando sub prætextu Objectiones mihi faciendi, multas ejusmodi quæstiones proposuit, quarum solutio ad rerum quas scripsi demonstrationem non erat necessaria, cùm vel indoctissimi plures unâ horâ quæstiones proponere, quàm doctissimi totius vitæ spatio solvere possint; ideoque me de respondendo illis parum sollicitum fuisse. Istæ vero inter alias explicationem unionis animæ cum corpore, quam nondum attigi, præsupponunt. Interim tamen tibi dicam, totam quæ in eis occurrit difficultatem, ex hypothesi falsâ, & quæ nullo modo probari potest, originem ducere, nimirum, si anima & corpus duæ sint diversæ naturæ substantiæ, fieri non posse ut altera in alteram agat. Nam è contrario, qui accidentia realia admittunt, ut calorem, gravitatem, & similia, non dubitant quin ista accidentia in cor-

pus agere queant; cùm tamen majus inter utraque, hoc est inter accidentia & substantiam, quàm inter duas substantias sit discrimen.

Cæterum antequam huic Epistolæ finem imponam, duas adhuc annotabo hic homonymias, quas in isto Instantiarum libro offendi, quia præcipuè esse mihi videntur, quæ minùs attentos Lectores in errorem possint abducere; hac ratione ostendere tibi cupiens, me, si quid ibi invenissem quod responsione dignum esse existimarem, id minimè fuisse prætermisurum.

Prima occurrit pag. 63. ubi quia alicubi dixeram, animam, interea dum de omnium rerum materialium existentia dubitat, se *præcisè tantum* tanquam substantiam immaterialem cognoscere; & septem aut octo post lineis, ad ostendendum me his vocibus *præcisè tantum*, omnimodam exclusionem aut negationem non intelligere, sed solùm abstractionem à rebus materialibus, dixi nos nihilominus non esse certos nihil in anima esse corporei, etiamsi nihil tale in ea deprehenderemus; adeò iniquè mecum agit iste Auctior, ut Lectori velit persuadere me cùm dixi *præcisè tantum*, corpus excludere intendisse, ac proinde mihi ipsi postea contradixisse, cùm me id velle excludere negavi. Nihil ad illam accusationem respondeo, quod in Meditatione sexta aliquid ante à me non probatum supposuerim, & ita in paralogismum inciderim. Facile enim est deprehendere ejus falsitatem, quæ toto hoc libro vulgatissima est; & mihi suspicionem excitare posset, Auctorem ejus bona mecum fide non egisse, si mihi perspectus non esset illius animus, & nisi ipsum falsà istà persuasionem primum deceptum esse crederem.

Alterà homonymia reperitur pag. 84. ubi *distinguere* & *abstrahere* unum idemque esse vult, cùm tamen magnum inter illa sit discrimen. Nam qui substantiam ab ejusdem accidentibus distinguit, utraque considerare debet, quod non parum ad illius cognitionem adipiscendam conducit: sed si substantia abstractione solummodo à suis accidentibus separatur, hoc est, si consideretur sola, de illis non cogitando, id impedit quominus adeò perfectè, ut aliàs fieret, cognosci possit, cùm natura substantiæ per accidentia innoteat.

Hæc sunt, Clarissime Vir, quæ magno Instantiarum libro reponenda esse putavi. Quamvis enim fortasse Auctoris amicis rem magis gratam facturus essem, si omnes ejus Instantias sigillatim refellerem, vereretur tamen ne id perinde placeret meis, & ne mihi succenserent quòd tempus in re tam parum necessaria tererem, atque ita otii mei dominos constituerem eos omnes, quibus suum in quæstionibus inutilibus mihi proponendis prodigere luberet. Sed interim pro tua de me sollicitudine gratias quàm possum maximas ago. Vale.

O B J E C T I O N E S

S E X T Æ.

Erleſtis attentiffimè tuis Meditationibus, & iis quæ hæc-
 nus objectis reſpondiſti, nonnulli etiamnum ſcrupuli ſuper-
 ſunt, quos à te juſtum eſt auferri. Primus eſt, non videri ad-
 eò certum nos eſſe, ex eo quod cogitemus; Ut enim certus
 ſiſte cogitare, debes ſcire quid ſit cogitare ſeu cogitatio,
 quidve exiſtentia tua; cumque nondum ſcias quid ſint illa, qui noſſe potes
 te cogitare, vel exiſtere? Cum igitur dicens *cogito*, neſcias quid dicas: cum-
 que addens, *ſum igitur*, neſcias etiam quid dicas, imò nequidem ſcias te di-
 cere, vel cogitare quidpiam, quoniam ad hoc neceſſe videtur ut ſcias te
 ſcire quid dicas, iterumque ut noveris quod ſcias te ſcire quid dicas, & ſic
 in infinitum, conſtat te ſcire non poſſe an ſis, vel etiam an cogites.

ſed ut ſit ſecundus ſcrupulus, cùm a iſte *cogitare & exiſtere*, contendet
 quiſpiam te decipi, neque cogitare ſed tantùm moveri, teque nihil aliud
 eſſe quàm motum corporeum, cùm nullus dum tuam demonſtrationem
 animo complecti potuerit, qua putas te demonſtraſſe nullum motum cor-
 poreum eſſe poſſe, quam vocas cogitationem. An igitur eà quâ uteris Ana-
 lyſi motus omnes tuæ materiæ ſubtilis ita ſecuiſti, ut certus ſis, nobiſque
 attentiffimis, &, ut putamus, ſatis perſpicacibus, oſtendere poſſis repugna-
 re cogitationes noſtras in illos motus corporeos refundi?

Tertius ſcrupulus perſimilis eſt, cùm enim nonnulli Patres Eccleſiæ
 cum Platoniciſ exiſtimarint Angelos eſſe corporeos, unde & Concilium
 Lateranenſe concludit illos pingi poſſe; idemque penitus de anima ratio-
 nali putarint, quippe quam opinarentur ex eiſaliqui profectam ex tradu-
 ce, dixerunt tamen tam Angelos quàm animam cogitare, quod proin-
 de fieri poſſe per motus corporeos, vel etiam ipſos eſſe motus corpo-
 reos cenſuiſſe videantur, à quibus cogitationem minimè diſtinxerint.
 Quod & ſimiarum, canum, & aliorum animalium cogitationibus con-
 firmari poteſt. canes enim dormiendo latrant, ac ſi lepores vel fures inſe-
 querentur, ſciuntque ſe vigilando currere, imo & ſomniando latrare,
 quamvis nihil tecum in iis à corporibus diſtinctum agnoſcimus. Quòd ſi
 negariſ canem ſcire ſe currere, aut cogitare, præterquàm quòd id dicis,
 nec probas, ipſe canis de nobis forſan ſimile iudicium efformat, nempe

nos nescire an curramus, aut cogitemus, dum currimus, vel cogitamus: neque enim modum illius internum operandi vides, queadmodum nec ille tuum inspicit, nec desunt viri magni qui belluis rationem concedant, olimque tribuerint. Tantumque abest ut credamus omnes illarum operationes absque sensu, vita & anima ope Mechanicæ posse satis explicari, quin illud & *ἀδύναμι*, & risu dignum quolibet pignore certare velimus; Ac denique non desunt plures, qui hominem ipsum etiam absque sensu & intellectu dicturi sint, & omnia posse facere beneficio elateriorum mechanicorum, & absque ulla mente, si tandem simia, canis, & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant, cùm si ratio mediocris belluarum differat à ratione hominis, secundùm plus & minus solummodo differant, quæ non mutant essentiam.

Quartus scrupulus est de scientia Athei, quam contendit esse certissimam, & etiam, juxta tuam regulam, evidentissimam: dum asserit, si ab æqualibus æqualia demantur, quæ supersunt æqualia fore: tres angulos trianguli rectilinei æquales esse duobus rectis, & mille similia: quandoquidem de iis cogitare nequit, quin ea certissima credat: quod contendit ita verum esse, ut etiamsi neque Deus existat, neque sit possibilis, ut ille putat, non minus sit certus de illis veritatibus, quàm si reverà existeret, negatque ullam dubitandi rationem ei posse afferri, quæ tantisper eum deturbet, aut dubium efficiat: quam enim afferes, an Deum, si sit, illum posse decipere? sed negabit se in his etiam à Deo suam omnipotentiam exferente posse decipi.

Hincque nascitur quintus scrupulus, qui radices figit in illa deceptione, quam ipsi Deo penitus denegas: cùm enim plurimi Theologi censeant continuò damnatos tum angelos, tum homines, per ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam decipi, adeò ut firmissimè credant, clarissimeque videre atque percipere putent se revera torqueri ab igne, licèt nullus sit ignis, nunquid similibus ideis nos Deus potest decipere, nobisque continuò illudere, speciebus vel ideis in animas nostras immisiss? adeò ut existimemus nos clarè videre, & singulis sensibus percipere, quæ tamen non sint extra nos, ut neque cælum sit, aut terra, neque brachia, pedes, oculos, &c. habeamus. Quod quidem facere potest absque injuria & iniquitate, cùm sit supremus omnium Dominus, deque suis absolute possit disponere; præsertim cùm id efficere queat ad deprimendam hominum superbiam, & illorum punienda peccata, vel propter peccatum originale, aut alias ob causas nobis occultas. Quæ sanè confirmari videntur illis scripturæ locis, quæ probant nos scire nihil posse, qualis est locus Pauli

Pauli 1 ad Cor. cap. 8. vers. 2. *Si quis, inquit, se existimat aliquid scire, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire; & locus Ecclesiastæ c. 8. v. 17. Intellexi quod omnium operum Dei nullam potest homo invenire rationem eorum quæ sunt sub sole: & quanto plus laboraverit ad querendum, tanto minus inveniet, etiamsi dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Quod autem sapiens id dixerit ob præmeditatas rationes, & non per transennam, vel incogitanter & ex abrupto, constat ex toto illius libro, præsertim ubi quæstio proponitur de Mente, quam contendis immortalem. Nam versic. 19. cap. 3. ait eundem esse interitum hominis & jumentorum: quod ne respondeas de solo corpore intelligi, subjungit hominem nihil amplius habere jumento: & loquens de ipso spiritu hominis, negat ullum esse qui noverit an ille sursum ascendat, hoc est, an sit immortalis, an verò cum spiritibus jumentorum descendat, hoc est corrumpatur. Nec est quod dicas in persona impiorum loqui, alioqui ea de re serò monere, & quæ attulerat, retellere debuisset: vel etiam neges te ad ea respondere debere, quod ad Theologos Scriptura pertineat, cum enim sis Christianus, te paratum esse decet ad omnibus aliquid adversus fidem, præsertim verò adversus ea, quæ statuere cupis, objicientibus respondendum, & pro viribus satisfaciendum.*

Sextus scrupulus oritur ex indifferentia judicii, seu libertatis, quam negas ad arbitrii perfectionem attinere, sed ad solam imperfectionem, adeò ut indifferentia tollatur, quoties mens clarè perspicit quæ credenda, vel facienda, vel omittenda sunt. Quibus positis, numquid vides te Dei libertatem destruere, à qua tollis indifferentiam, dum creat mundum hunc potius, quam alium, aut nullum condit? Cum sit tamen de fide Deum ab æterno fuisse indifferentem, ut conderet unum, vel innumeros, vel etiam nullum. Qui verò dubitat Deum omnia tam agenda quam omittenda semper clarissimo intuitu perspexisse; non igitur clarissima rerum visio atque perceptio tollit arbitrii indifferentiam: quæ si non possit humanæ libertati convenire, neque divinæ congruet, quandoquidem essentialiter rerum sunt, instar numerorum indivisibiles, & immutabiles, quapropter non minùs includitur indifferentia in divini, quam in humani arbitrii libertate.

Septimus scrupulus erit de superficie, in qua, vel cujus ope ais fieri omnes sensationes: non enim intelligimus, quò fieri possit ut neque sit pars corporum quæ sentiuntur, neque pars ipsius aëris, & vaporum, quorum illam negas esse partem ullam, vel etiam extremum: Nec dum etiam capimus, nulla esse cujuslibet corporis aut substantiæ accidentia realia,

realia, quæ virtute divina possint absque ullo subiecto existere, reque vera existant in altaris Sacramento, uti asseris. Non est tamen quòd Doctores nostri moveantur, donec viderint num sis illa demonstraturus in tua Physica, cujus nobis spem facis, quamque vix credunt ea nobis adeò clarè proposituram, ut ipsa possint, vel debeant amplecti rejectis antiquioribus.

Octavus scrupulus oritur ex tua responsione ad Quintas objectiones. Qui fieri possit ut veritates Geometricæ, aut Metaphysicæ, quales sunt à te memoratæ, sint immutabiles & æternæ, nec tamen independentes à Deo. Nam in quo genere causæ dependent ab eo? numquid ergo potuit efficere, ut natura trianguli non fuerit? & quâ ratione, amabo potuisset ab æterno facere ut non fuisset verum, bis 4 esse octo? aut triangulum non habere tres angulos? Vel igitur istæ veritates pendent ab intellectu solo, dum hæc cogitat, vel à rebus existentibus, vel sunt independentes, cum Deus non videatur efficere potuisse ut ulla ex istis essentiis seu veritatibus non fuerit ab æterno.

Nonus denique scrupulus maximè nos urget, cùm ais sensuum operationibus esse diffidendum, & intellectus certitudinem sensuum certitudine longè majorem esse: quid enim, si nulla possit intellectus certitudine gaudere, nisi priùs eam à sensibus bene dispositis habeat? si quidem non potest ille alicujus sensus errorem corrigere, nisi priùs alter sensus prædictum emendet errorem. Apparet baculus fractus in aqua ob refractionem, qui tamen rectus sit: quis corriget illum errorem? an intellectus? nusquam, sed tactus; idemque de reliquis esto judicium. Itaque si sensus omnes rite dispositos adhibeas, qui semper idem renuncient, maximam omnium certitudinem, cujus homo sit naturaliter capax, assequeris, quæ sæpe numero te fugiet, si mentis operationi fidas, quæ sæpe aberrat in iis, de quibus ne quidem dubitari posse credebat.

Hæc sunt præcipuè quæ nobis remoram injiciunt: Quibus etiam subjungas certam rationem; certosque characteres, qui nos certissimos reddant quandonam rem aliquam ita completè absque alia intelligimus, ut certum sit unam ab alia ita distingui, ut seorsim possint, saltem Dei virtute, subsistere: hoc est, quomodo possimus certò, clarè, distinctèque cognoscere illam intellectionis distinctionem non ab ipso fieri intellectu, sed ab ipsis rebus procedere. Enim verò cùm immensitatem Dei contemplamur, non cogitantes de illius justitia; vel cùm de illius existentia, non cogitantes de Filio, vel Spiritu Sancto, numquid completè percipimus illam existentiam, vel Deum existentem, absque illis personis, quas peræque

que possit aliquis infidelis negare, atque negas mentem vel cogitationem de corpore: Quemadmodum igitur malè quis concludet Filium & Spiritum Sanctum à Deo Patre essentialiter esse distinctos, aut ab eo separari posse, ita neque tibi concesserit quispiam cogitationem vel mentem humanam à corpore distingui, licet unum absque alio concipias, & unum de alio perneges, neque putes id fieri per ullam tuæ mentis abstractionem. Quibus sanè si satisfacias, nil penitus nobis superesse videtur quod Theologis nostris displiceat.

A P P E N D I X.

P Auca quadam ab aliis quæstia hic subjunguntur, ut conjunctim ad ipsa & ad proxime præcedentia respondeatur, quia sunt ejusdem argumenti. Quædam itaque ex doctissimis & perspicacissimis hac tria diligentius explicari voluerunt.

1. Quomodo certo sciam me habere claram ideam animæ meæ.
 2. Quomodo certo sciam ideam illam esse prorsus diversam à quacunque alia re.
 3. Quomodo certo sciam illam nihil prorsus habere corporeitatis.
- Alii vero proposuerunt ea quæ sequuntur.*

Philosophi & Geometre

ad

D O M I N U M C A R T E S I U M.

*Q*uamvis apud nos cogitemus, num verè mentis nostræ seu humanæ Idola, hoc est cognitio atque perceptio quidpiam corporeum in se contineat, asserere non audemus, nulli torpori quocunque velis motu affecto, id quod vocamus cogitationem, ulla ratione convenire. Cùm enim cernamus quædam corpora quæ non cogitant, & alia, utpotè humana, & fortè brutorum, quæ cogitant, numquid ipse nos sophismatis reos perages, & audacia nimix, si propterea concludamus nulla esse corpora quæ cogitant? Vix ut dubitemus nos à te continuo deridendos, si primi argumentum illud ex ideis, tam pro mente quam pro Deo, propositum audissemus, illud deinde tua consuisisses Analyti: qua te ipsum præoccupasse & prævenisse videris, adeo ut jam tuæ menti callum obduxisse videaris, quæ non sit deinceps libera ut videat singulas, quas in

te reperis, animæ proprietates vel operationes à motibus corporeis dependere: vel nodum solvas, quo vinculis adamantinis existimas nos ipsos detineri, quò minùs mentes nostræ corpus omne prætervolent.

Nodus est, nos optimè percipere 3. & 2. facere 5. & si æqualia ab æqualibus auferas, adhuc æqualia futura: his & mille aliis convincimur, idemque penes te reperiis. Cur similiter non convincimur ex ideis tuis, vel nostris, animam hominis esse distinctam à corpore, & Deum existere? Dices, te non posse nobis hanc veritatem in os, nisi meditemur tecum, ingerere. En septies legimus quæ scripsisti, & mentem Angelorum instar pro viribus attollimus, necdum tamen persuademur; Neque tamen existimamus te potiùs dicturum mentes omnes nostras brutò fascino infectas, & Metaphysicis rebus quibus à 30. annis assueti sumus, prorsus ineptas, quàm ut fatearis tuas rationes hæcenus ex ideis mentis & Dei hausas non esse tanti ponderis tantarumque virium, ut mentes hominum doctorum, totis viribus è massa corporea se proripientium, sibi possint atque debeant subicere.

Quin potiùs arbitramur te prorsus idem passurum, si meditationes tuas eo relegas animo, quo illas ad examen analyticum revocares, si ab inimico tibi propositæ fuissent. Denique quamdiu nescimus quid à corporibus & illorum motibus fieri possit, cùm & fatearis nullum omnia scire posse, quæ Deus in aliquo subjecto posuit, atque ponere valet, absque ipsius Dei revelatione, qui scire potuisti hanc à Deo non fuisse positam in quibusdam corporibus vim & proprietatem, ut dubitent, cogitent, &c. Hæc sunt siue argumenta, siue mavis præjudicia nostra, quibus si medearis, quantas, Deus immortalis! tibi gratias omnes simul habituri sumus, Vir Clarissime, qui nos ab istis spinis tuam sementem suffocantibus eriperis. Quod faxit Deus Opt. Max. cujus uni gloriæ cernimus te felicitet tua omnia obstrinxisse.

R E S P O N S I O

Ad

Sextas Objectiones.

I.

Verum quidem est neminem posse esse certum se cogitare, nec se existere, nisi sciat quid sit cogitatio, & quid existentia; Non quòd ad hoc requiratur scientia reflexa, vel per demonstrationem acquisita, & multò minùs scientia scientiæ reflexæ, per quam sciat se scire, iterumque se scire, se scire, atque ita in infinitum, qualis de nulla unquam re haberi potest: Sed omnino sufficit ut id sciat cognitione illa interna, quæ reflexam semper antecedit, & quæ omnibus hominibus de cogitatione & existentia ita innata est, ut quamvis fortè præjudiciis obruti, & ad verba magis, quàm ad verborum significationes attenti fingere possimus, nos illam non habere, non possimus tamen revera non habere. Cùm itaque quis advertit se cogitare, atque indè sequi se existere, quamvis fortè nunquam antea quæsierit quid sit cogitatio, nec quid existentia, non potest tamen non utramque satis nosse, ut sibi in hac parte satisfaciatur.

2. Nec etiam fieri potest, cùm quis advertit se cogitare, intelligitque quid sit moveri, ut putet se decipi, seque non cogitare, sed tantùm moveri: Cùm enim planè aliam habeat ideam sive notionem cogitationis, quàm motus corporei, necesse est ut unum tanquam ab alio diversum intelligat; etsi propter consuetudinem plures diversas proprietates, & inter quas nulla connexio cognoscitur, uni & idem subiecto tribuendi, fieri possit ut dubitet, vel etiam ut affirmet, se esse unum & eundem, qui cogitat, & qui loco movetur. Notandumque est duobus modis ea, quorum diversas habemus ideas, pro una & eadem re sumi posse; nempe vel unitate & identitate naturæ, vel tantum unitate compositionis. Ita, exempli causâ, non eandem quidem habemus ideam figuræ & motus: ut neque eandem habemus intellectionis & volitionis; neque etiam ossium & carnis, neque cogitationis & rei extensæ: Atqui nihilominus clarè percipimus illi eidem substantiæ, cui competit ut sit figurata, competere etiam ut possit moveri, adèd ut figuratum & mobile sit unum, & idem unitate naturæ: Itemque rem intelligentem, &

volentem esse etiam unam & eandem unitate naturæ: Non autem idem percipimus de re, quàm consideramus sub forma ossis, & de re, quam consideramus sub forma carnis, nec idcirco possumus illas pro una & eadem re sumere unitate naturæ, sed tantum unitate compositionis, quatenus scilicet unum & idem est animal quod habet ossa & carnes. Jam verò quaestio est an rem cogitantem & rem extensam perspiciamus esse unam & eandem unitate naturæ, ita scilicet ut inter cogitationem & extensionem, aliquam talem affinitatem sive connexionem inveniamus, qualem inter figuram & motum, vel intellectionem & volitionem advertimus, an potius dicantur tantum esse unum & idem unitate compositionis, quatenus in eodem homine reperiuntur, ut ossa & carnes in eodem animali, quod ultimum affirmo, quia distinctionem sive diversitatem omnimodam inter naturam rei extensæ, & rei cogitantis, non minus quàm inter ossa & carnes, animadverto.

Quia vero etiam auctoritate hinc certatur, ne fortè ipsa veritati præjudicet, ad id quod additur, *neminem adhuc meam demonstrationem animo completi potuisse*, cogor respondere, quamvis nondum à multis fuerit examinata, nonnullos tamen esse qui se illam intelligere affirmant; & quemadmodum unus testis, qui, postquam in Americam navigavit, ait se vidisse Antipodas, majorem meretur fidem, quàm mille alii qui negarunt illos esse, propter hoc solum quod ignorarent: Ita etiam apud eos qui rationum momenta, ut par est, examinant, pluris facienda est auctoritas unius dicentis se aliquam demonstrationem recte intelligere, quàm mille aliorum, qui eandem à nemine posse intelligi nullà adjunctà ratione affirmant: Esse enim ipsi non intelligant, hoc non impedit quo minus ab aliis possit intelligi; & quia hoc ex illo concludentes ostendunt se non satis accuratè ratiocinari, non valde magnam fidem merentur.

Ad id denique quod quaeritur, *an ea quæ utor Analyfi motus omnes mea materia subtilis ita secuerim, ut certus sim, virisque attentissimis, atque, ut putant, satis perspicacibus ostendere possim repugnare cogitationes in motus corporeos refundi*, hoc est, ut interpretor, cogitationes & motus corporeos esse unum & idem: respondeo mihi quidem esse certissimum, sed non ideo spondere aliis, quantumvis attentis, & suo judicio perspicacibus idem posse persuaderi, saltem quandiu non ad res purè intelligibiles, sed tantum ad imaginabiles attentionem suam convertent, ut apparet illos fecisse, qui distinctionem cogitationis à motu per dissectionem alicujus materiæ subtilis intelligendam esse finxerunt: Nam ex eo tantum intelligitur quod notionem rei cogitantis, & rei extensæ, sive mobilis, sint planè diversæ, atque
à se

à se mutuò independentes: repugnetque ut illæ res, quæ à nobis tanquam diversæ & independentes clarè intelliguntur, separatim, saltem à Deo, poni non possint: adeò ut quotiescunque illas in uno & eodem subjecto reperimus, ut cogitationem & motum corporeum in eodem homine, non debeamus idcirco existimare ipsas ibi esse unum & idem unitate naturæ, sed tantùm unitate compositionis.

3. Quod hic de Platoniciis, eorumque sectatoribus assertur, jam ab universa Ecclesia Catholica, & vulgo omnibus Philosophis explosum est: Concilium autem Lateranense conclusit quidem Angelos pingi posse, non autem ideo concessit esse corporeos: & quamvis revera corporei crederentur, non certè magis in ipsis, quam in hominibus, mentes à corporibus inseparabiles possent intelligi; Nec quoque si fingeretur animam humanam esse ex traduce, ideo concludi posset esse corpoream, sed tantùm ut corpus nascitur à corpore parentum, ita ipsam ab eorum anima proficisci. Quantum ad canes & simias, etsi concederem in iis esse cogitationem, non indè ullo modo sequeretur mentem humanam à corpore non distingui, sed contra potius in aliis quoque animalibus mentes à corporibus esse distinctas: quod illi ipsi Platonici, quorum auctoritas mox laudabatur, post Pythagoricos censuerunt, ut ex eorum metempsychosi manifestum est. At vero nullam planè in brutis esse cogitationem non modò dixi, ut hic assumitur, sed etiam firmissimis rationibus, & quæ à nemine hætenus fuerunt refutatae, probavi: Atqui revera illi qui affirmant *canes scire se vigilando currere, imò & somniando latrare*, tanquam si in ipsorum cordibus versarentur, id dicunt, & non probant. Etsi enim addant *se non credere operationes belluarum absque sensu, vitæ & animæ* (hoc est, ut interpreter, absque cogitatione, neque enim id vulgò vocatur vita, nec anima corporea, nec sensus organicus brutis à me denegatur) *ope Mechanica posse explicari, quin illud & ἀδύνατον, & risu dignum quolibet pignore certare velint*, id pro ratione haberi non debet: idemque de qualibet alia re quantumvis vera dici posset, quin & pignoribus certari non solet, nisi ubi rationes defunt ad probandum; & cùm olim eodem ferè modo viri magni Antipodas irriterint, non statim pro falso habendum puto quidquid ab aliquibus irridetur.

Quod denique subjungitur, *non deesse plures, qui hominem ipsum, etiam absque sensu, & intellectu, dicturi sint & omnia posse facere beneficio elateriorum Mechanicorum, absque ullâ mente, si tandem simia, canis, & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant*, non sanè etiam ratio est quâ quicquam probetur, nisi fortè quosdam homines tam confusè omnia concipi-

pere, & anticipatis opinionibus verbotenus intellectis adeò tenaciter adherere, ut potius quàm illas mutent, de se ipsis id negent, quod non possunt non semper apud se experiri: Nam sanè fieri non potest quin semper apud nosmetipsos experiamur nos cogitare, nec proinde ex eo quòd ostendatur bruta animantia omnibus suis operationibus absque ulla cogitatione fungi posse, quisquam concludet se ipsum ergo etiam non cogitare, nisi qui cum prius sibi persuaserit se non aliter operari quàm bruta, propter hoc scilicet, quòd illis cogitationem tribuerit, adeò pertinaciter adhaerebit istis verbis, homines & bruta eodem modo operantur, ut cum illi ostendetur bruta non cogitare, malit se etiam illà suà, cujus non potest non esse sibi conscius, cogitatione exuere, quàm mutare opinionem quòd ipse, eodem modo ac bruta, operetur: Cujus tamen generis hominum multos esse non mihi faciliè persuadeo: Sed sanè multò plures, & majori cum ratione inveniuntur, qui si concedatur *cogitationem à motu corporeo non distingu*, eandem illam in brutis, atque in nobis esse contendunt, quoniam omnes motus corporeos in illis, quemadmodum in nobis animadvertent, addentesque *differentiam, qua est tantum secundum plus & minus, non mutare essentiam*, quamvis fortè minus rationis esse putent in belluis quàm in nobis, mentes tamen esse in ipsis ejusdem planè speciei cum nostris optimo jure concludunt.

4. Quantum ad scientiam Athei, faciliè est demonstrare illam non esse immutabilem, & certam, ut enim jam antè dixi, quo minus potentem originis suæ auctorem assignabit, tanto majorem habebit occasionem dubitandi an forte tam imperfecta sit naturæ, ut fallatur etiam in iis quæ sibi quàm evidentissima apparebunt, illoque dubio liberari nunquam poterit, nisi à vero & fallere nescio Deo se creatum esse prius agnoscat.

5. Quòd autem repugnet homines à Deo decipi, clarè demonstratur ex eo quod forma deceptionis sit non ens, in quod non potest ferri summum ens. Et in hoc omnes Theologi consentiunt, omnisque fidei Christianæ certitudo ex hoc pendet. Cur enim revelatis à Deo crederemus, si nos interdum ab ipso decipi arbitraremur? Et quamvis vulgo Theologi affirmant damnatos igne inferni torqueri, non ideo tamen censent ipsos decipi per falsam ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam, sed potius ab igne verè torqueri, quia *ut viventis hominis incorporeus spiritus tenetur naturaliter in corpore, sic faciliè per divinam potentiam teneri potest post mortem corporeo igne, &c.* Vide Mag. lib. 4 sent. dist. 44. Quantum autem ad loca Scripturæ, non existimo meum esse ad ipsa respondere, nisi si quando videantur adversari alicui opinioni quæ mihi sit peculiaris; cum enim

enim tantum afferuntur in illas quæ apud omnes Christianos sunt vulgares, quales sunt ex quæ hic impugnantur, nempe quod aliquid sciri possit, & quod animæ humanæ non sint similes iis jumentorum, vereretur crimen arrogantiae si non malletm responsionibus ab aliis jam inventis contentus esse, quàm novas excogitare, quia nunquam me Theologicis studiis immiscui, nisi in quantum ad privatam meam institutionem conferebant, nec tantum in me divinæ gratiæ experior, ut ad illa sacra me vocatum putem. Itaque profiteor me nihil in posterum de talibus responsurum; sed nondum id servabo hac vice, ne fortè aliquibus occasionem præbeam existimandi me ideo tacere, quòd loca proposita non satis commodè possim explicare. In primis agitur aio locum D. Pauli 1 ad Corinth. cap. 8. vers. 2. debere tantum intelligi de scientia, quæ non est cum charitate conjuncta, hoc est, de scientia Atheorum; quia quisquis Deum, ut par est, novit, non potest ipsum non diligere, nec charitatem non habere. Hocque probatur ex verbis proximè præcedentibus, *scientia inflat, charitas verò adificat.* & ex proximè sequentibus: *Si quis autem diligit Deum, hic* (Nempe Deus) *cognitus est ab eo.* Ita enim non vult Apostolus nullam plane scientiam haberi posse, quia fatetur diligentes Deum ipsum cognoscere, hoc est, de ipso habere scientiam; sed ait tantum eos qui non habent charitatem, nec proinde satis Deum norunt, etsi forte in cæteris rebus aliquid se scire existiment, nondum tamen cognoscere quemadmodum oporteat scire; quia nempe incipiendum est à Dei cognitione, ac deinde aliarum omnium rerum cognitiones huic uni sunt subordinandæ, quod in meis Meditationibus explicui: atque ideo hic ipse locus, qui contra me afferebatur, meam hac de re opinionem tam apertè confirmat, ut non putem ipsum ab iis qui à me dissentiant posse rectè explicari. Quod si quis contendat pronomem *hic* non referre ad Deum, sed ad hominem qui à Deo cognoscatur & approbetur; alius Apostolus, nempe D. Joannes epist. 1. cap. 2. meæ explicationi profusus faveat, nam vers. 2. hæc habet, *in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata eius observamus.* cap. 4. vers. 7. *qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.*

Nec dispar ratio est de locis Ecclesiastæ: Notandum enim Salomonem in illo libro non quidem agere personam impiorum, sed suam tantum, quatenus scilicet, cum peccator & à Deo averfus ante fuisset, ibi poenitentiam agens, ait à se quidem, humanâ tantum utente sapientiâ, & illam ad Deum non referente, nihil inveniri potuisse quod plane satisfaceret, sive in quo non esset vanitas. Ideoque hinc indè variis in locis monet oportere converti ad Deum, ut expresse in cap. 11. vers. 9. *Et*

scito

scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium, & insequentibus, usque ad libri finem. Specialiter autem in cap. 8. vers. decimo septimo, hæc verba, *Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole, &c.* non intelligenda sunt de quovis homine, sed de eo quem descripsit in versu præcedenti: *Est homo qui diebus & noctibus somnum non capit oculis.* Tanquam si vellet ibi Propheta mone- re, illos qui nimis assidui sunt in studiis, non aptos esse ad assequendam veritatem; hocque profecto non facilè ii, quibus sum notus, de me dictum esse existimabunt. Sed præcipuè attendendum est ad hæc verba *quæ fiunt sub sole*, sæpius enim repetuntur in illo libro, & semper designant res naturales, ad exclusionem earum subordinationis ad Deum, quia nempe cùm Deus sit supra omnia, non continetur inter ea quæ sunt sub sole: Adeò ut loci citati verus sensus sit, hominem non posse res natura- les rectè scire, quamdiu Deum non cognoscit, ut ego etiam affirmavi. Denique in cap. 5. vers. 29, manifestum est non dici, *eundem esse interitum hominis & jumentorum*, neque etiam hominem nihil amplius habere *jumento*, nisi tantùm ratione corporis: nam ibi fit tantùm mentio eorum quæ pertinent ad corpus, & statim postea subjungitur seorsim de anima, *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum & spiritus jumentorum descendat deorsum?* Hoc est, an humanæ animæ beatitudine cœlesti frui- turæ sint, quis hoc novit per humanas rationes, & quandiu ad Deum se non convertit? Certè humanam animam non esse corpoream naturali ra- tione probare conatus sum; sed an sursum sit adscensura, solâ fide cognosci posse concedo.

6. Quantum ad arbitrii libertatem, longè alia ejus ratio est in Deo, quàm in nobis; repugnat enim Dei voluntatem non fuisse ab æterno in- differentem ad omnia quæ facta sunt, aut unquam fient, quia nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omitten- dum fingi potest, cujus idea in intellectu divino priùs fuerit, quàm ejus voluntas se determinarit ad efficiendum ut id tale esset: Nequo hîc loquor de prioritate temporis, sed ne quidem prius fuit ordine, vel naturâ, vel ratione ratiocinatâ, ut vocant, ita scilicet ut ista boni idea impulerit Deum ad unum potius quàm aliud eligendum. Nempe, exempli causa, non ideo voluit mundum creare in tempore, quia vidit melius sic fore, quàm si creasset ab æterno: nec voluit tres angulos trianguli æquales esse duobus rectis, quia cognovit aliter fieri non posse, &c. Sed contrâ, quia voluit mundum creare in tempore, ideo sic melius est, quàm si creatus fuisset ab æterno: & quia voluit tres angulos trianguli necessariò æquales esse

esse duobus rectis, idcirco jam hoc verum est, & fieri aliter non potest, atque ita de reliquis. Nec obstat quòd dici possit merita sanctorum esse causam cur vitam æternam consequantur, neque enim ita ejus sunt causa ut Deum determinant ad aliquid volendum, sed tantum sunt causa effectus, cujus Deus voluit ab æterno ut causa essent. Et ita summa indifferentia in Deo summum est ejus omnipotentiae argumentum. Sed quantum ad hominem, cum naturam omnis boni & veri jam à Deo determinatam inveniatur, nec in aliud ejus voluntas ferri possit, evidens est ipsum eò libentiùs, ac proinde etiam liberiùs, bonum & verum amplecti, quòd illud clariùs videt, nunquamque esse indifferentem, nisi quando quidnam sit melius aut verius ignorat, vel certè quando tam perspicuè non videt, quin de eo possit dubitare: Atque ita longè alia indifferentia humanæ libertati convenit quàm divinæ. Neque hic refert quod essentiae rerum dicantur esse indivisibiles: nam primo, nulla essentia potest univoce Deo & creaturæ convenire ac denique indifferentia non pertinet ad essentiam humanæ libertatis, cum non modò simus liberi, quando ignorantia recti nos reddit indifferentes, sed maxime etiam quando clara perceptio ad aliquid prosequendum impellit.

7. Non aliter concipio superficiem, à qua sensus nostros affici puto, quàm ab omnibus Mathematicis vel Philosophis concipi solet (vel saltem debet) illa, quàm à corpore distinguunt, & omni profunditate carere supponunt. Sed duobus modis superficiei nomen apud Mathematicos usurpatur; nempe vel pro corpore, ad cujus solam longitudinem & latitudinem attenditur, quodque nulla cum profunditate spectatur, etsi non negetur ipsum aliquam habere; vel tantum pro corporis modo, quando scilicet omnisei profunditas denegatur. Et idcirco ad vitandam ambiguitatem, dixi me loqui de ea superficie, quæ cum sit tantum modus, non potest esse pars corporis, corpus enim est substantia, & modus non potest esse pars substantiæ. Sed non negavi esse corporis extremum, quin è contra, maximè propriè vocari potest extremitas tam corporis contenti, quàm continentis, eo sensu quo dicuntur ea corpora esse contigua, quorum extremitates sunt simul. Nam sane cum duo corpora se mutuo tangunt, una & eadem est utriusque extremitas, quæ neutrius pars est, sed utriusque idem modus, qui etiam potest manere, quamvis ista corpora tollantur, modò tantum alia, quæ sint ejusdem accuratè magnitudinis & figuræ, in ipsorum loca succedant. Quin & locus ille, qui ab Aristotelicis dicitur esse superficies corporis ambientis, non potest intelligi esse alia superficies, quàm hæc, quæ non est substantia, sed modus. Neque

enim mutatur locus turris, etsi aer ipsam ambiens mutetur, vel aliud corpus in locum ipsius turris substituatur, nec proinde superficies, quæ hic pro loco sumitur, pars ulla est aeris ambientis, vel turris. Ad accidentium autem realitatem explodendam, non mihi videtur opus esse expectare alias rationes ab iis quæ jam à me tractatæ sunt: Nam primò cum omnis sensus tactu fiat, nihil præter superficiem corporum potest sentiri: Atqui si quæ sint accidentia realia, debent esse quid diversum ab ista superficie, quæ nihil aliud est quàm modus: Ergo si quæ sint, non possunt sentiri. Quis autem unquam existimavit illa esse nisi quia putavit sentiri. Ac deinde, omnino repugnat dari accidentia realia; quia quicquid est reale, potest separatim ab omni alio subiecto existere; quicquid autem ita separatim potest existere, est substantia, non accidens. Nec refert quod dicatur accidentia realia non naturaliter, sed tantum per divinam potentiam à subiectis suis sejungi posse: Nihil enim aliud est fieri naturaliter, quàm fieri per potentiam Dei ordinariam, quæ nullo modo differt ab ejus potentia extraordinaria: nec aliud quicquam ponit in rebus: adeò ut si omne id, quod naturaliter sine subiecto esse potest, sit substantia, quicquid etiam per quantumvis extraordinariam Dei potentiam potest esse sine subiecto, substantia est dicendum. Fateor quidem unam substantiam alteri substantiæ posse accidere: atqui cum hoc contigit, non ipsa substantia est quæ habet formam accidentis, sed solus modus quo accidit, ut cum vestis accidit homini, non ipsa vestis sed tantummodo *vestitum esse* est accidens. Quia verò præcipua ratio quæ movit Philosophos ad ponenda accidentia realia, fuit, quòd putarint sine illis sensuum perceptiones explicari non posse, promissi me id minutatim de singulis sensibus in Physicis expositurum, non quòd velim ut mihi ulla in re credatur, sed quia ex iis quæ jam de visu in Dioptrica explicui, putavi rectè judicantes facile facturos esse conjecturam de eo quod in cæteris præstare possim.

8. Attendenti ad Dei immensitatem manifestum est nihil omnino esse posse quod ab ipso non pendeat, non modò nihil subsistens, sed etiam nullum ordinem, nullam legem, nullamve rationem veri & boni: alioqui enim, ut paulò antè dicebatur, non fuisset planè indifferens ad ea creanda quæ creavit. Nam si quæ ratio boni ejus præordinationem antecessisset, illa ipsum determinasset ad id quod optimum est faciendum: sed contra, quia se determinavit ad ea quæ jam sunt facienda, idcirco, ut habetur in Genesi, *sunt valde bona*, hoc est, ratio eorum bonitatis ex eo pendet, quòd voluerit ipsa sic facere. Nec opus est quærere in quonam genere causæ ista bonitas, aliæve tam Mathematicæ, quàm Metaphysicæ veri-

veritates à Deo dependeant : cùm enim causarum genera fuerint ab iis enumerata, qui fortè ad hanc causandi rationem non attendebant, minime mirum esset si nullum ei nomen imposuissent : sed tamen imposuerunt, potest enim vocari efficiens : eadem ratione qua Rex est legis effector, etsi lex ipsa non sit res Physicè existens, sed tantùm, ut vocant, ens morale. Nec opus etiam est quærere, quâ ratione Deus potuisset ab æterno facere, ut non fuisset verum bis 4 esse 8, &c. fateor enim id à nobis intelligi non posse; atqui, cùm ex alia parte rectè intelligam nihil in ullo genere entis esse posse quod à Deo non pendeat, & facile illi fuisse quandam ita instituire, ut à nobis hominibus non intelligatur ipsa posse aliter se habere quàm se habent, esset à ratione alienum propter hoc quod nec intelligimus, nec advertimus à nobis debere intelligi, de eo quod rectè intelligimus dubitare. Nec proinde putandum est *æternas veritates pendere ab humano intellectu, vel ab aliis rebus existentibus*, sed à solo Deo, qui ipsas ab æterno, ut summus legislator, instituit.

9. Ut rectè advertamus quanam sit sensus certitudo, tres quasi gradus in ipso sunt distinguendi. Ad primum pertinet tantùm illud quo immediate afficitur organum corporeum ab objectis externis, quodque nihil aliud esse potest quàm motus particularum istius organi, & figuræ ac situs mutatio ex illo motu procedens. Secundus continet id omne quod immediate resultat in mente ex eo quòd organo corporeo sic affecto unita sit, talesque sunt perceptiones doloris, titillationis, sitis, famis, colorum, soni, saporis, odoris, caloris, frigoris, & similium, quas oriri ex unione ac quasi permissione mentis cum corpore in sexta Meditatione dictum est. Tertius denique comprehendit omnia illa iudicia, quæ occasione motuum organi corporei de rebus extra nos positis ab incunte ætate facere consuevimus. Ut exempli causa, cùm baculum video, non putandum est aliquas species intentionales ab ipso ad oculum advolare, sed tantùm radios luminis ex istò baculo reflexos, quosdam motus in nervo optico, & illo mediante, etiam in cerebro excitare, ut satis prolixè in Dioptrica explicui; atque in hoc cerebri motu, qui nobis cum brutis communis est, primus sentiendi gradus consistit. Ex ipso vero sequitur secundus, qui ad solam coloris luminisve ex baculo reflexi perceptionem se extendit, oriturque ex eo quòd mens cerebro tam intimè conjuncta sit, ut à motibus qui in ipso fiunt afficiatur: atque nihil aliud ad sensum esset referendum, si accuratè illum ab intellectu distinguere vellemus. Nam quòd ex isto coloris sensu quo afficior iudicem baculum extra me positum esse coloratum: itemque quòd ex istius coloris extensione, termina-

tionem,

tione, ac situs relationes ad partes cerebri, de ejusdem baculi magnitudine, figura, & distantia ratiociner, etsi vulgo sensui tribuatur, ideoque hic ad tertium sentiendi gradum retulerim, manifestum tamen est à solo intellectu pendere; Atque magnitudinem, distantiam, & figuram per solam ratiocinationem unas ex aliis percipi posse in Dioptrica demonstravi. Sed in hoc tantum differentia est, quod ea quæ nunc primum ob novam aliquam animadversionem judicamus, intellectui tribuamus, quæ verò à prima ætate eodem planè modo, atque nunc, de iis quæ sensus nostros afficiebant judicavimus, aut etiam ratiocinando conclusimus, referamus ad sensum, quia nempe de iistam celeriter propter consuetudinem ratiocinamur, & judicamus, aut potius judiciorum, jam olim à nobis de rebus similibus factorum recordamur, ut has operationes à simplici sensus perceptione non distinguamus. Ex quibus patet cum dicimus intellectus certitudinem sensuum certitudine longe esse majorem, significari tantum ea judicia, quæ jam provecta ætate ob novas aliquas animadversiones facimus, certiora esse iis, quæ à prima infantia, & absque ulla consideratione formavimus, quod absque dubio est verum: Nam de primo & secundo sentiendi gradu manifestum est hic non agi, quia nulla in ipsis falsitas esse potest. Cum itaque dicitur *baculum apparere fractum in aqua ob refractionem*, idem est ac si diceretur, eo illum modo nobis apparere, ex quo infans judicaret ipsum fractum esse, & ex quo etiam nos secundum præjudicia quibus ab ineunte ætate assuevimus, idem judicamus. Quod autem hic additur, nempe *illum errorem non intellectu, sed tactu corrigi*, non potest à me concedi: quia etsi ex tactu baculum rectum esse judicemus, idque eo judicandi modo, cui ab infantia sumus assueti, quique idcirco *sensus* vocatur, non tamen hoc sufficit ad errorem visus emendandum, sed insuper operæ est, ut aliquam rationem habeamus, quæ nos doceat credendum esse hac de re judicio ex tactu potius, quàm judicio ex visu elicto: quæ ratio cum in nobis ab infantia non fuerit, non sensui, sed tantum intellectui est tribuenda: Atque ideo in hoc ipso exemplo solus est intellectus, qui sensus errorem emendat, nec ullum unquam afferri potest, in quo error ex eo contingat quòd mentis operationi magis quàm sensui fidamus.

10. Quandoquidem ea quæ supersunt, tanquam dubia, potius quàm tanquam objectiones, proponuntur, non mihi tantum assumo ut ausim spondere me illa, de quibus video plerosque doctissimos & ingeniosissimos viros adhuc dubitare, sufficienter esse expositurum. Sed tamen ut quicquid in me est præstem, & causæ non desim, dicam ingenuè quâ ratione contigerit, ut me ipsum iisdem dubiis planè liberarim, sic enim si forte aliis eadem

dem usui sint gaudebo: sin minus, saltem nullius temeritatis conscius mihi ero. Cum primum ex rationibus in his Meditationibus expositis mentem humanam realiter à corpore distingui, & notioem esse quàm corpus, & reliqua collegissem, cogebar quidem ad assensionem, quia nihil in ipsis non coharens, atque ex evidentibus principiis juxta *Logicæ* regulas conclusum advertebam: sed fateor me non idcirco fuisse planè persuasum, idemque ferè contigisse qui astronomis, quod postquam solem esse aliquoties terra majorem rationibus evicerunt, non possunt tamen à se impetrare dum in illum oculos convertunt, ut judicent non esse minorem. Postquam autem ulterius perrexi, & iisdem innixus fundamentis ad rerum Physicarum considerationem transivi, primo attendendo ad ideas, sive notiones, quas de unaquaque re apud me inveniebam, & unas ab aliis diligenter distinguendo, ut judicia omnia mea cum ipsis consentirent, adverti, nihil planè ad rationem corporis pertinere, nisi tantum quòd sit res longa, lata, & profunda, variarum figurarum variorumque motuum capax; ejusque figuras ac motus esse tantum modos, qui per nullam potentiam sine ipso possunt existere; colores verò, odores, sapes, & talia, esse tantum sensus quosdam in cogitatione mea existentes, nec minùs à corporibus differentes, quàm dolor differt à figura & motu teli dolorem incutientis; ac denique gravitatem, durtiem, vires calefaciendi, attrahendi, purgandi, aliaque omnes qualitates, quas in corporibus experimur, in solo motu motulve privatione, partiumque configuratione, ac situ consistere. Quæ opiniones cum plurimum differrent ab iis, quas prius de iisdem rebus habueram, cœpi deinde considerare quas ob causas aliter antea credidissem, præcipuamque esse animverti, quòd primùm ab infantia varia de rebus Physicis, utpote quæ ad vitæ, quam ingrediebatur, conservationem conferebant, judicia tulissem, easdem quæ postea opiniones, quas tunc de ipsis præconceperam, retinuissem: cumque mens, illâ ætate, minus rectè organis corporeis uteretur, iisque firmiùs affixa nihil absque ipsis cogitaret, res tantum confusas advertebat, & quamvis propriæ suæ naturæ sibi conscia esset, nec minus apud se ideam cogitationis, quàm extensionis haberet, quia tamen nihil intelligebat quin simul etiam aliquid imaginaretur, utrumque pro uno & eodem sumebat, notionesque omnes, quas de rebus intellectualibus habebat, ad corpus referebat; & cum deinde in reliqua vita nunquam me illis præjudiciis liberaissem, nihil omnino satis distinctè cognoscebam, nihilque quod non supponerem esse corporeum. Etiam si earum rerum, quas corporeas esse supponebam, tales sæpe ideas sive conceptus effingerem,

ut mentes potius quam corpora, referrent: nam cum, exempli causa, concipiebam gravitatem instar qualitatis cujusdam realis, quæ crassis corporibus inesset, etsi vocarem illam qualitatem, quatenus scilicet ad corpora, quibus inerat, ipsam referebam, quia tamen addebam esse realem, revera putabam esse substantiam: eodem modo quo vestis in se spectata substantia est, etsi, cum ad hominem vestitum refertur sit qualitas: Atque etiam mens, et si revera substantia sit, nihilominus tamen corporis, cui adjuncta est, qualitas dici potest. Et quamvis gravitatem per totum corpus, quod grave est, sparsam esse imaginarer, non tamen ipsi eandem illam extensionem, quæ corporis naturam constituit, tribuebam, vera enim corporis extensio talis est, ut omnem partium penetrabilitatem excludat, tantumdem autem gravitatis, quantum est in ligno decem pedum, putabam esse in massa auri, alteriusve metalli, unius pedis, quin & illam eandem omnem in punctum Mathematicum contrahi posse judicabam; quin etiam, dum corpori gravi manebat coextensa, totam suam vim in qualibet ejus parte exercere posse videbam, quia ex quacunque parte corpus illud sumi appenderetur, tota sua gravitate funem trahebat, eodem planè modo ac si gravitas ista in sola parte funem tangente, non etiam per reliquas sparsa fuisset. Nec sane jam mentem alia ratione corpori coextensam, totamque in toto, & totam in qualibet ejus parte esse intelligo. Sed ex eo præcipue apparet illam gravitatis ideam fuisse ex parte ab illa, quam habebam mentis, desumptam, quòd putarem gravitatem deferre corpora versus centrum terræ, tanquam si aliquam ejus cognitionem in se contineret: Neque enim hoc profectò sine cognitione fieri, neque ulla cognitio nisi in mente esse potest. Attamen alia etiam nonnulla gravitati tribuebam, quæ non eodem modo de mente possunt intelligi, ut quod esset divisibilis, mensurabilis, &c. Postquam autem hæc satis animadverti, & mentis ideam à corporis motusque corporei ideis accuratè distinxì, omnesque alias qualitatum realium, formarumve substantialium ideas, quas ante habueram, ex ipsis à me conflatas effectusve fuisse deprehendi, perspicuum est omnibus dubiis, quæ hic proposita sunt, exsolvi: Nam primò non dubitavi quin claram haberem ideam meæ mentis, utpote cujus mihi intimè conscius eram: nec quin idea illa ab aliarum rerum ideis esset planè diversa, nihilque corporeitatis haberet, quia cum cæterarum etiam rerum veras ideas quæsi vissem, ipsasque omnes in genere cognoscere mihi viderer, nihil planè in iis, quod ab idea mentis non omnino differret, inveniebam, & longè majorem distinctionem esse videbam inter ea, quæ, quamvis de utroque attentè cogitarem, nihilominus distincta apparebant, qualia

qualia sunt mens & corpus, quam inter ea quorum quidem unum possumus intelligere non cogitantes de alio; sed quorum tamen unum non videmus absque alio esse posse, cum de utroque cogitamus. Ut sanè immensitas Dei potest intelligi, quamvis ad ejus justitiam non attendatur: sed planè repugnat ut ad utramque attendentes, ipsum immensum, & tamen non justum esse putemus. Potestque etiam Dei existentia rectè cognosci, quamvis personæ sacrosanctæ Trinitatis ignorentur, utpote quæ non nisi à mente per fidem illustrata percipi possunt; atqui cum perceptæ sunt, nego inter ipsas distinctionem realem ratione essentiae divinæ posse intelligi, quamvis ratione relationum admittatur. Ac denique non timui ne me mea forsàn Analysi præoccupassem ac decepissèm, cum ex eo quod viderem quædam esse corpora quæ non cogitant, vel potiùs clarè intelligerem quædam corpora sine cogitatione esse posse, malui arguere cogitationem ad naturam corporis non pertinere, quàm ex eo quod viderem quædam alia corpora, utpote humana, quæ cogitant, concludere cogitationem esse corporis modum: Nam revera nunquam vidi aut percepi humana corpora cogitare, sed tantùm eosdem esse homines, qui habent & cogitationem, & corpus: Hocque fieri per compositionem rei cogitantis cum corporea ex eo perspexi, quod rem cogitantem separatim examinando, nihil in illaprehenderim quod ad corpus pertineret, ut neque ullam cogitationem in natura corporea seorsim considerata: contra autem examinando modos omnes tam corporis, quàm mentis, nullum planè animadverti, cujus conceptus à rei, cujuserat modus, conceptu non penderet. Atque ex eo quod duo quædam simul juncta sæpe videamus, non licet concludere ipsa esse unum & idem; sed ex eo quod aliquando unum ex ipsis absque alio advertamus, optimè infertur esse diversa. Neque ab hac illatione potentia Dei nos debet deterrere, quia non minus conceptui repugnat ut ea, quæ tanquam duo diversa clarè percipimus, fiant intrinsecè & absque compositione unum & idem, quàm ut ea, quæ nullo modo distincta sunt, separentur: atque ideo si Deus quibuscumque corporibus vim cogitandi indiderit (ut revera illam humanis indidit,) hanc ipsam vim potest ab iis separare; sicque nihilo minus est ab ipsis realiter distincta. Nec miror quod olim, antequam me sensuum præjudiciis liberassèm, rectè quidem perceperam 2 & 3 *facere* 5. & cum ab aequalibus aequalia auferuntur, quæ remanent esse aequalia, & multa ejusmodi, cum tamen animam hominis ab ejus corpore distinctam esse non putarem. Nam facilè adverto non contigisse, dum adhuc planè infans essem, ut de propositionibus istis, quas omnes æquè admittunt, quic-

quicquam falsi judicarem, quia tunc nondum mihi usui erant, nec pueri discunt prius numerare 2 & 3, quàm capaces sint judicandi an sit 5, &c. contrà autem à prima infantia mentem & corpus (ex quibus scilicet me compositum esse confusè advertebam) tanquam unum quid concepì: atque id in omni ferè imperfecta cognitione contingit, ut multa simul instar unius apprehendantur, quæ postea per accuratius examen sunt distinguenda. Sed valde miror doctos homines, & Metaphysicis rebus à triginta annis assuetos, postquàm Meditationes meas septies legerunt, arbitrari, *me, si easdem eo relegerem animo, quo ipsas ad examen analyticum revocarem, si mihi ab inimico proposita essent, rationes in iis contentas non crediturum tanti esse ponderis, tantarumve virium, ut iis debeant omnes assentiri*; cum interim ipsi nullum planè vitium in istis meis rationibus ostendant. Ac profectò multò plus mihi tribuunt quàm debent, vel etiam quàm ulli homini sit tribuendum, si putent me aliquà uti Analyti, cujus ope vel veræ demonstrationes evertantur, vel falsæ ita tegantur, & adornentur, ut à nemine alio everti possint: cum è contra eam tantum me quæsi visse profitear, qua verarum rationum certitudo, ac falsarum vitia cognoscantur. Atque ideo non ita moveor, quod viri docti nondum meis conclusionibus assentiantur, quàm quod post attentam & sæpius repetitam mearum rationum lectionem nihil in ipsis vel malè assumptum, vel non rectè illatum esse ostendant. Nam quod conclusiones ægre admittant, id faciliè tribui potest inveteratæ consuetudini aliter de ipsis judicandi; ut jam antè notatum est Astronomos non faciliè imaginari solem esse majorem terrâ, quamvis certissimis rationibus id demonstrent; Non autem video causam ullam esse posse cur nec ipsi, nec ulli alii, quod sciam, quicquam hætenus in rationibus meis reprehenderint, nisi quia sunt omnino veræ ac certæ, cum præsertim ipsæ ex nullis obscuris ignotisve principiis, sed primum à summa rerum omnium dubitatione, ac deinde ex iis, quæ menti præjudiciis liberæ omnium evidentissima & certissima esse apparent, gradatim deductæ sint; hinc enim sequitur planè nullos in iis errores esse posse, quin faciliè à quovis mediocri ingenio prædito advertantur. Atque hic idcirco mihi videor merito posse concludere, non tam ea quæ scripsi infirmari auctoritate doctissimorum virorum, qui ipsis sæpe perlectis nondum possunt assentiri, quàm è contra eorundem auctoritate confirmantur, ex eo quod nullos errores, sive paralogismos, post tot accurata examina, in demonstrationibus meis annotarint.

RENATI DES CARTES

N O T Æ

I N

Programma quoddam, sub finem Anni 1647.
in Belgio editum, cum hoc Titulo:

E X P L I C A T I O

Mentis humana, sive Animæ rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.

L E C T O R I.

*E*X quo tempore lucem adspexit Philosophia Nob. Vi-
 ti RENATI DES CARTES, à multis quidem,
 sed non uno excepta est modo. verum diversam ea
 experta est fortunam, prout in manus diversorum in-
 cidit ac genios. Sunt, qui serias in eam instituerunt
 Objectiones, quibus seriò ab Heroë illo est responsum, tum Lati-
 nè, tum Gallicè. Alii, cum aliud non possent, arrodere tamen eam
 & admordere voluerunt: quibus, ut ipse in Præfatione Meditat.
 Metaph. vatem egit Philosophus, rationum seriem & nexum
 comprehendere non curantibus, in singulas tantum clausulas
 argutari fuit studium; qui idcirco, quamvis cavillandi occasio-
 nem in multis invenerint, nihil tamen quod urgeat, aut re-
 sponsione dignum sit, objecerunt. Hujus est farina, Tene-
 brio quidam ac Lucifuga, qui nunc Theophilum, nunc Mer-
 curium Cosmopolitam se vocat, in gemino libello, ante aliquot
 annos edito; & nuperus Theologus in sua Methodi Cartesia-
 næ Theologica Consideratione, in qua criminationes suas ac
 calumnias, DEO OPT. MAX. DEO Forti, Zelotæ, Causæ
 suæ Vindici, Nominis Assertori, Veritatis Protectori, sacras
 facere; cum multorum stupore, non erubuit. Quasi, crimina-
 tionibus & calumniis certare, idem sit, ac Causam, Nomen,
 Veritatem Dei vindicare, asserere, protegere! An non hoc est il-
 lud, quod Propheta ait Malachias, c. 1. 8, DEO offerre ani-
 malia cæca, clauda, ægrota, quæ Ducibus suis ac Curatoribus
 offerre, sacerdotem istum puduisset? Et, si attentus Conside-
 rator attentius considerasset hæc Methodi verba (pag. 3.) Ne
 quis igitur putet, me hîc traditurum aliquam Methodum, quam
 unusquisque sequi debeat ad rectè regendam rationem: illam
 enim tantum, quam ipse secutus sum, exponere decrevi. Et
 pag. 13. Quamvis, quia opus meum mihi satis placet, ejus
 exemplar hîc vobis proponam, non ideo cuiquam Auctor esse

velim, ut simile quid aggrediatur) *facile ab illa sua Consideratione abstinuisset, ex qua nominis maculam potius quàm laudem apud aquos rerum aestimatores reportavit: ut non dicam, παλυπεγαυμοσύνης notam eum incurrisse, dum falcem Theologicam immisit in messem Philosophicam; quod verè est, μεταβαίνειν εἰς ἄλλο γένος.* Alii in Philosophiam Cartesianam insurrexerunt thesibus ad disputandum proponi solitis; Lutetiæ, Ultrajecti, Groningæ, Franekeræ, Lugduni: & vel aperto Marte ejus Auctorem sunt aggressi, vel sub tecto & generali Neotericorum Philosophorum titulo latenter in ipsum irruerunt, vel in totum nomen ejus dissimularunt. Postremi generis utriusque specimen nuperrimè contigit, in Antiquissima & Novissima Belgicæ Foederatæ Academia. In Lugdunensi quidem, Philosophus primarius, Vir, ut D. Cartesius judicat, non malus, ac simplex potius quàm prudens, affectu, nescio quo, abreptus, Neotericis quibusdam Philosophis, tam fatuas, tam ineptas, tam insulas affinxit opiniones; ut seipsum fecerit ludibrium multis jocumque ac risum, multis commiserationem: & quamvis in disputandi actu quadrissyllabum hoc nomen, CARTESIUS, non pronunciarerit; ac publicè postulatus, ut nomen alicujus Neoterici Philosophi, tam stultas opiniones tenentis, proferret, turpiter hinc defecerit, ita tamen se gessit, & in omnem circumegit partem, ut non alium designari quàm D. Cartesium facile Auditorum cuiusvis constiterit: & quid multis est opus? Theses ipsæ hoc abundè loquuntur. In Ultrajectinâ Academia, Medicus non indoctus, disputationem quandam conscripsit, de Cachexia Leucophlegmatica, cui Corollaria nonnulla subjunxit, ad convellendas Medit. Metaph. Cartes. instituta: quæ, cum disputatio esset sufflaminata, patienti folio, per varias Hollandiæ Urbes sunt missa, in signum vel triumphi, vel provocationis, ac certaminis in eas instituenti. Licet verò Generosissimus D. des Cartes, istos Thesium & Considerationum assultus atque allatrationes magno animo con-

tem.

temserit, nihilque unquam reponere voluerit, tantum tamen à se impetravit; ut isti Corollariorum Programmati Responsum aliquod reposuerit; quod Amico, cui misit & potestatem ejus fecit, non indignum fuit visum luce publicâ; quo fortassis ad meliorem mentem reducatur Programmatistæ Auctor; & quia nonnullis fortè videatur in ea contineri aliquid vindicæ dignum: neque enim unquam existimationi aut partibus suis defuit, vel deest D. Cartesius in respondendo, si quid adversus Philosophiam suam responsione dignum fuerit productum. At verò calumnias ac futes nugas, & quæ nullam ex suis sententiis aut responsionibus ferunt, sed quæ aut in objectiones tantum, vel à se excogitatas, vel ab aliis ad inventionem veritatis prolatas incurrunt, aut hinc inde particulam ex suis scriptis vellicant, insuper habet. Scilicet, Aquila non captat muscas. Sed præfationum satis; atque ipsum Programmatistæ examen & Notas legere atque expendere opera fuerit pretium.

RENATO DES CARTES,

Philosophiæ Restauratori, Seculi ornamento.

N ullius additus jurare in verba Magistri,
 Dum verum ex veri fonte, Renate, bibis,
 Et Menti reddis sua jura, & Sensibus auferis,
 Quam nimiam tribuit credula tuba, fidem:
 Nescio quo dubitans pacto, dubia omnia tollis,
 Atque ex non certis omnia certa legis.
 Certe Atheus propriis cecidit armis: & male Sextus
 Assensum cohibens, vincitur arte sua.
 Nilque ob stare potest jam, Mente Deoque reperto.
 Materia ingenio subditur, ecce, tuo,
 Qua Motu in varias diffusa & mille figuras,
 Orbis tam vasti nobile surgit opus.
 Hinc Cali, Terraque, Marisque, atque Aëris Almi
 Fusa per hoc magnum semina inane fluunt.
 Quæ natura Ignis; rutilum splendescere Solem.
 Quid faciat: Mixtis additus unde Color:
 Unde tremor Terris, quæ vi Maria alba tumescant,
 Cur sexangula Nix, Gutta rotunda cadat:
 Cur magnetem ineat Ferrum, vis scire? Renati
 Hic unus labor est, quem via nulla latet:
 Cujus & Ingenio assurgunt Priscique Novique,
 Nec vidisse aiunt secula cuncta parem.
 Invidus huic quisquis renuit submittere fasces,
 Naturam violans, Matris adulter erit.
 Et fragili dentem quarens illidere, soldo
 Offendet. Melius, non tetigisse, fuit.
 Cui sic extremis respondent prima, quis illum
 Hac sine credideris pandere sacra Deo?

RENATI DES CARTES

N O T Æ

In Programma quoddam, sub finem Anni 1647 in
Belgio editum, cum hoc Titulo.

Explicatio Mentis humana, sive Anima rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.

CCEPI à paucis diebus duos libellos, in quorum uno aperte & directe impugnor, in altero rectè & oblique duntaxat. Et quidem priorem nihil moror: imò habeo gratias ejus auctori, quòd, cum nihil nisi fuitiles cavillationes, & nulli credibiles calumnias, improbo labore collegerit, hoc ipso testatus sit, se nihil invenire potuisse in meis scriptis, quod meritò reprehenderet, sicque ipsorum veritatem, meliùs quàm si ea laudasset, confirmavit, idque cum dispendio suæ famæ. Alius autem libellus magis me movet: quamvis enim nihil in eo aperte de me habeatur, prodeatque sine nomine Auctoris & Typographi, quia tamen continet opiniones quas judico perniciosas & falsas, editusque est formâ Programmatis, quod vel templorum valvis affigi, & quibuslibet legendum obtrudi possit, dicitur autem jam antea typis mandatus fuisse sub alia forma cum adjuncto nomine cujusdam, tanquam Auctoris, quem multi putant non alias quàm meas opiniones docere, cogor detegere ejus errores, ne mihi fortè imputentur ab illis, qui casu incident in obvias istas chartas, & mea scripta non legerunt.

Sequitur Programma quale ultimâ vice
prodiit in lucem.

E X P L I C A T I O

*Mentis Humana, sive Anima rationalis, ubi explicatur
quid sit, & quid esse possit.*

I.

MENS humana est, quâ actiones cogitativæ ab homine primò peraguntur; eaque in sola cogitandi facultate, ac interno principio, consistit.

II. Quan-

II.

Quantum ad naturam rerum attinet, ea videtur pati, ut mens possit esse vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modus; vel, si non-nullos alios philosophantes sequamur, qui statuunt extensionem & cogitationem esse attributa, quæ certis substantiis, tanquam subjectis insunt, cum ea attributa non sint opposita, sed diversa, nihil obstat, quo minus mens possit esse attributum quoddam, eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur. Quicquid enim possumus concipere, id potest esse: Atqui, ut mens aliquid horum sit, concipi potest; nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo ea aliquid horum esse potest.

III.

Errant itaque, qui asserunt, nos humanam mentem clarè & distinctè, tanquam necessariò à corpore realiter distinctam, concipere.

IV.

Sive actu. Quod autem mens revera nihil aliud sit quàm substantia, sive ens realiter à corpore distinctum, & actu, ab eo separabile, & quod seorsum per se subsistere potest, id in sacris literis, plurimis in locis, nobis est revelatum. Atque ita, quod per naturam dubium quibusdam esse potest, per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum.

V.

Si accuratam & non moralem rerum veritatem & cognitionem quaeramus. Nec obstat, quod de corpore dubitare, de mente vero dubitare nequam possumus. Hoc enim illud tantum probat, quod, quamdiu de corpore dubitamus, illam ejus modum, dicere non possumus.

VI.

Mens humana, quamvis sit substantia à corpore realiter distincta, in omnibus tamen actionibus, quamdiu est in corpore, est organica. Atque ideo, pro varia corporis dispositione, cogitationes mentis sunt variae.

VII.

Cùm hæc sit naturæ, à corpore, & corporis dispositione, diversæ, nec ab hac oriri queat: ea est incorruptibilis.

VIII.

Cùmque ea nullas partes, nec ullam extensionem in conceptu suo habeat; frustra quaeritur, an sit tota in toto, & in singulis partibus tota.

IX.

Cùm mens æquè ab imaginariis, atque à veris affici queat, hinc per

per naturam dubium est, an ulla corpora à nobis revera percipiantur. Verum, etiam hoc dubium tollit divina in Sacris revelatio, quâ indubitatum est, Deum coelum & terram & omnia, quæ iis continentur, creasse, & etiamnum conservare.

Non moraliter, sed exquisitam & accuratam rerum veritatem querenti.

X.

Vinculum, quo anima cum corpore conjuncta manet, est lex immutabilitatis naturæ, quâ unumquodque manet in eo statu, in quo est, donec inde ab alio deturbetur.

XI.

Cum sit substantia, & in generatione nova producatur; rectissime sentire videntur ii, qui animam rationalem, per immediatam creationem, à Deo in generatione produci volunt.

XII.

Mens non indiget ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis: sed sola ejus facultas cogitandi, ipsi, ad actiones suas peragendas sufficit.

XIII.

Atque ideo omnes communes notiones, menti insculptæ, ex rerum observatione vel translatione originem ducunt.

XIV.

Imo ipsa Idea Dei, menti insita est, vel ex divina revelatione, vel traditione, vel rerum observatione.

XV.

Conceptus noster de Deo, sive idea Dei, in mente nostra existens, non est satis validum argumentum ad existentiam Dei probandam. Cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observantur; atque hæc idea, utpote à nobis concepta, idque imperfecte, non magis quam cujusvis alius rei conceptus, vires nostras cogitandi proprias superet.

XVI.

Cogitatio mentis est duplex: intellectus & voluntas.

XVII.

Intellectus est perceptio & judicium.

XVIII.

Perceptio est sensus, reminiscencia & imaginatio.

Z

XIX. Omnis

XIX.

Omnis sensus est perceptio alicujus motus corporei; quæ nullas species intentionales desiderat: isque fit, non in externis sensoriis; sed solo cerebro.

XX.

Voluntas est libera, & ad opposita, in naturalibus, indifferens: ut ipsa nobis testatur conscientia.

XXI.

Hæc se ipsam determinat; nec cæca est dicenda, ut visus non dicendus surdus.

*Nulli facilius ad magnam pietatis famam perveniunt, quàm
superstitiosi & Hypocritæ.*

Sequitur examen Programmaticis.

Ad titulum nota.

Adverto in *thulo*, non nudas assertiones de anima rationali, sed ejus explicationem promitti; adeò ut credere debeamus, omnes rationes, vel saltem præcipuas, quas auctor habuit ad ea, quæ proposuit, non tantùm probanda, sed etiam explicanda, in hoc programme contineri: Nullasque alias ab ipso esse expectandas. Quòd autem *animam rationalem* nomine *mentis humane* appellet, laudo: sic enim vitat æquivocationem, quæ est in voce animæ, atque me hac in re imitatur.

Ad singulos articulos nota.

In articulo primo, videtur velle istam animam rationalem *definire*, sed imperfectè: genus enim omittit, quòd nempe sit substantia, vel modus, vel quid aliud; solamque exponit differentiam, quàm à me mutuatus est: nemo enim ante me, quod sciam, illam in sola cogitatione, sive cogitandi facultate, ac interno principio (supple ad cogitandum) consistere asseruit.

In articulo secundo, incipit inquirere in ejus genus, dicitque, *videri rerum naturam pati, ut mens humana possit esse vel substantia, vel quidam substantia corporea modus.*

Quæ assertio contradictionem involvit, non minorem, quàm si dixisset,

set, rerum naturam pati, ut mons possit esse vel sine valle vel cum valle. Quippe distinguendum est inter illa, quæ ex natura sua possunt mutari, ut quod jam scribam vel non scribam, quod aliquis sit prudens, alius imprudens; & illa, quæ nunquam mutantur, qualia sunt omnia quæ ad alicujus rei essentiam pertinent, ut apud Philosophos est in confessio. Et quidem non dubium est, quin de contingentibus dici possit rerum naturam pati, ut illa vel uno, vel alio modo se habeant, exempli causa, ut jam scribam, vel non scribam; Sed cum agitur de alicujus rei essentia, planè ineptum est & contradictorium, dicere, rerum naturam pati ut se habeat aliquo alio modo quàm revera se habet; atque non magis pertinet ad naturam montis ut non sit sine valle, quàm ad naturam mentis humanæ ut sit id quod est, nempe ut sit substantia, si est substantia, vel certè ut sit rei corporeæ modus, si quidem est talis modus; quod hic *noſter* conatur persuadere, atque ad istud probandum subjungit hæc verba, *vel si nonnullos alios philosophantes sequamur, &c.* ubi per *alios philosophantes* me aperte designat; primus enim sum, qui cogitationem tanquam præcipuum attributum substantiæ incorporeæ, & extensionem tanquam præcipuum corporeæ, consideravi. Sed non dixi, attributa illa iis inesse tanquam subjectis à se diversis: cavendumque est, ne per *attributum* nihil hic aliud intelligamus quam modum: nam quicquid alicui rei à natura tributum esse cognoscimus, sive sit modus qui possit mutari, sive ipsamet istius rei planè immutabilis essentia, id vocamus ejus *attributum*. Sic multa in Deo sunt attributa, non autem modi. Sic unum ex attributis cujuslibet substantiæ est, quod per se subsistat. Sic extensio alicujus corporis, modos quidem in se varios potest admittere, nam alius est ejus modus si corpus istud sit sphericum, alius si sit quadratum: verum ipsa extensio, quæ est modorum illorum subjectum, in se spectata, non est substantiæ corporeæ modus, sed attributum, quod ejus essentiam naturamque constituit. Sic denique cogitationis modiarii sunt; nam affirmare alius est cogitandi modus quàm negare, & sic de cæteris; verum ipsa cogitatio, ut est internum principium, ex quo modi isti exsurgunt, & cui insunt, non concipitur ut modus, sed ut attributum, quod constituit naturam alicujus substantiæ, quæ an sit corporea an vero incorporea, hic quaeritur.

Addit, *ista attributa non esse opposita, sed diversa*: quibus in verbis rursus contradictio est: cum enim agitur de attributis aliquarum substantiarum essentiam constituentibus, nulla major inter illa oppositio esse potest, quàm, quòd sint diversa; Et, cum fatetur, hoc esse diversum ab illo, idem est

est ac diceret, hoc non esse illud; esse autem & non esse contraria sunt. *Cum*, inquit, *non sint opposita, sed diversa, nihil obstat quo minus mens possit esse attributum quoddam eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non reprehendatur.* Quibus in verbis, manifestus est paralogismus: concludit enim de quibuscumque attributis, id, quod non nisi de modis propriè dictis verum esse potest, & tamen nullibi probat, mentem sive cogitationis internum principium esse talem modum; sed è contra, non esse, ex ipsismet ejus verbis in *articulo* 5. positis, mox ostendam. De aliis autem attributis, quæ rerum naturas constituunt, dici non potest, ea, quæ sunt diversa, & quorum neutrum in alterius conceptu continetur, uni & eidem subjecto convenire; idem enim est, ac si diceretur, unum & idem subjectum duas habere diversas naturas: quod implicat contradictionem, saltem cum de simplici & non composito subjecto quæstio est, quemadmodum hoc in loco.

Sed tria hic advertenda sunt, quæ si bene intellecta essent ab hoc scrip-
tore, nunquam in tam manifestos errores incidisset.

Primum est; ad rationem modi pertinere, ut quamvis substantiam sine illo facile intelligamus, non possimus tamen vice versa modum clare intelligere, nisi simul concipiamus substantiam cujus est modus, ut in *1. parte principiorum art. 61*, explicui, atque in hoc omnes Philosophi consentiunt. *Nostrium* autem non attendisse ad hanc regulam, ex ejus *articulo quinto* fit manifestum: ibi enim fatetur, nos posse de corporis existentia dubitare, cum interim de mentis existentia non dubitamus: unde sequitur, mentem posse à nobis sine corpore intelligi, ac proinde non esse ejus modum.

Alterum, quod hic notari velim, est differentia inter entia simpli-
cia & composita; quippe compositum illud est, in quo reperiuntur duo vel plura attributa, quorum utrumque sine alio potest distincte intelli-
gi: ex hoc enim, quod unum sine alio sic intelligatur, cognoscitur non esse ejus modus, sed res vel attributum rei, quæ potest absque illo sub-
sistere: ens autem simplex illud est, in quo talia attributa non inve-
niuntur. Unde patet, illud subjectum, in quo solam extensionem cum
variis extensionis modis intelligimus, esse ens simplex: ut etiam sub-
jectum, in quo solum cogitationem cum variis cogitationum modis agno-
scimus, illud autem, in quo extensionem & cogitationem simul conside-
ramus, esse compositum, hominem scilicet, constantem animam & cor-
pore, quem videtur *auctor noster* pro solo corpore, cujus mens sit modus
hic sumpsisse.

Denique.

Denique hic notandum, in subjectis ex pluribus substantiis compositis, sæpe unam esse præcipuam, quæ à nobis ita consideratur, ut quod ei ex reliquis adjungimus, nihil aliud sit quàm modum: sic homo vestitus considerari potest, ut quid compositum ex homine & vestibus, sed vestitum esse, respectu hominis est tantùm modus, quamvis vestimenta sint substantiæ. Eodemque modo, potuit *auctor noster* in homine, qui ex anima & corpore est compositus, considerare, corpus tantquam præcipuum quid, ratione cujus, animatum esse vel cogitationem habere, nihil aliud est quàm modus: sed ineptum est, indè inferre, ipsam animam, sive id per quod corpus cogitat, non esse substantiam à corpore diversam.

Conatur autem, quæ dixit, confirmare hoc Syllogismo: *Quicquid possumus concipere, id potest esse: atqui ut mens aliquid horum sit* (nempe substantia, vel modus corporeæ substantiæ) *concipi potest: nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo &c.* Ubi notandum est, hanc regulam, *quidquid possumus concipere, id potest esse*, quamvis mea sit, & vera, quoties agitur de claro & distincto conceptu, in quo rei possibilitas continetur, quia Deus potest omnia efficere, quæ nos possibile esse clarè percipimus; non esse tamen temerè usurpandam; quia facilè fit, ut quis putet se aliquam rem rectè intelligere, quam tamen præjudicio aliquo excæcatus non intelligit. Atque hoc contingit *huic auctori*, cùm negat implicare contractionem, ut una & eadem res habeat alterutram è duabus naturis planè diversis, nempe, ut sit substantia, vel modus. Si tantùm dixisset, nullas se percipere rationes, propter quas mens humana credi debeat substantia incorporea potius quàm substantiæ corporeæ modus, posset ejus ignorantia excusari; si verò dixisset, nullas ab humano ingenio posse inveniri rationes, quibus unum potius quàm aliud probetur, arrogantia quidem esset culpanda, sed non appareret contradictio in ejus verbis; cùm autem dicit, rerum naturam pati, ut idem sit substantia, vel modus, omnino pugnantia loquitur, & absurditatem ingenii sui ostendit.

In articulo tertio, suum de me judicium profert. *Ego enim sum*, qui scripsi mentem humanam clarè & distinctè posse percipi ut substantiam à substantia corporea diversam: *noster autem*, quamvis non aliis nitatur rationibus quàm istis contradictionem involventibus, quas in articulo præcedenti explicuit, me errare pronunciat. Sed hoc non moror. Nec examino verba, *necessario, sive actu*, quæ non nihil ambiguitatis continent; non enim sunt magni momenti.

Nolo etiam examinare, quæ in *articulo quarto* de lacris literis habentur, ne videar mihi jus arrogare de alterius religione inquirendi. Sed dicam tantum, tria genera quaestionum esse hic distinguenda; quædam enim solâ fide creduntur, quales sunt de mysterio incarnationis, de Trinitate, & similibus; aliæ verò, quamvis ad fidem pertineant, ratione tamen naturali quæri etiam possunt, inter quas Dei existentia & humanæ animæ à corpore distinctio solent ab Orthodoxis Theologis recenserî; ac denique aliæ sunt, quæ nullo modo ad fidem, sed ad solum ratiocinium humanum spectant, ut de quadratura circuli, de auro arte Chymicâ faciendo, & similibus. Atque ut illi Sacræ Scripturæ verbis abutuntur, qui ex iis malè explicatis has ultimas elicere se putant: ita etiam ejus auctoritati derogant, qui priores argumentis à sola Philosophia petitis demonstrandas suspiciunt: sed tamen omnes Theologi contendunt, esse ostendendum, ipsas lumini naturali non adversari, atque in hoc præcipuum suum studium ponunt; medias autem non modò lumini naturali non adversari arbitrantur, sed etiam hortantur Philosophos, ut ipsas rationibus humanis pro viribus demonstrant. Neminem autem unquam vidi, qui affirmaret, rerum naturam pati, ut res aliqua aliter se habeat quàm docet Sacra Scriptura, nisi vellet indirectè ostendere, se Scripturæ illi fidem non habere. Cum enim prius nati simus homines quàm facti Christiani, non credibile est, aliquem amplecti seriò eas opiniones, quas rectæ rationi, quæ hominem constituit, contrarias putat, ut fidei, per quam est Christianus, adhæreat. Sed fortè etiam *auctor noster* hoc non dicit: verba enim ejus sunt, *per naturam dubium quibusdam esse posse, quod per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum*, in quibus duplicem contradictionem invenio: primam in eo, quòd unius & ejusdem rei essentiam, quam repugnat non eandem semper manere (quia si supponatur alia fieri, hoc ipso erit alia res, & alio nomine indigitanda,) supponat, esse, per naturam, dubiam, ac proinde mutabilem: aliam in verbo *quibusdam*; quia, cum omnium eadem sit natura, quod non nisi quibusdam dubium esse potest, non est per naturam dubium.

Articulus quintus referendus est ad secundum potiùs quàm ad quartum: neque enim in eo agit *auctor* de revelatione divina, sed de natura mentis, an sit substantia vel modus: atque ut probet, defendi posse, illam nihil aliud esse quàm modum, conatur solvere objectionem ex meis scriptis desumptam. Quippe scripsi, nos non posse dubitare, quin mens nostra existat, quia, ex hoc ipso, quòd dubitemus, sequitur, illam existere; sed interim

nos posse dubitare, an ulla corpora existant; unde collegi & demonstravi, illam à nobis clarè percipi, ut rem existentem, sive, ut substantiam, quamvis nullum planè corpus concipiamus, ac etiam negemus, ulla corpora existere, ac proinde, mentis conceptum non involvere in se ullum conceptum corporis; quod argumentum putat se diffare, cùm ait, *illud tantum probare, quod quamdiu de corpore dubitamus, mentem ejus modum dicere non possimus*. Ubi ostendit, se planè ignorare, quid sit quod à Philosophis vocatur *modus*: in eo enim consistit natura modi, quod nullo pacto possit intelligi, quin conceptum rei cujus est modus, in conceptu suo involvat, ut jam supra explicui; *Noster* autem, fatetur mentem posse aliquando intelligi sine corpore, quando scilicet de corpore dubitatur, unde sequitur, illam tunc saltem dici non posse ejus modum; atque, quòd aliquando verum est de alicujus rei essentia vel natura, semper est verum; sed nihilominus affirmat, *rerum naturam pati, ut mens sit tantum corporis modus*: quæ duo manifestè contradictoria sunt.

In articulo sexto, quid sibi velit, non capio: nemini quidem audivisse in scholis, *animam esse actum corporis organicæ*; sed ipsam dici *organicam*, nunquam ante hanc diem audivi. Atque ideo ab *auctore nostro* veniam peto, ut, quia nihil hîc certi habeo quod scribam, meas conjecturas, non tanquam rem veram, sed tanquam conjecturas duntaxat, exponam. Duo inter se pugnantia mihi videor advertere; quorum unum est, quòd mens humana sit substantia realiter à corpore distincta; hocque apertè quidem dicit *Auctor*, sed rationibus, quantum potest, dissuadet, soliusque Sacræ Scripturæ auctoritate probari posse contendit; aliud est, eandem illam mentem humanam in omnibus suis actionibus esse *organicam* sive instrumentalem, quæ scilicet per se nihil agat, sed quâ corpus utatur, tanquam membrorum suorum confirmatione, aliisque corporeis modis; atque ita, non quidem expressis verbis, sed re ipsâ affirmat, *mentem nihil aliud esse quàm corporis modum*, ut etiam ad hoc unum probandum omnium rationum suarum aciem instruxit. Quæ duo tam manifestè contraria sunt, ut non putem, *Auctorem* velle utrumque simul à lectoribus credi, sed ea de industria sic inter se miscuisse, ut simplicioribus quidem suisque Theologis Scripturæ auctoritate aliquo modo satisfaciât, sed interim nasutiores agnoscant, illum, cùm ait, *mentem esse à corpore distinctam*, ironiâ uti, atque omnino in ea esse opinione, quòd nihil sit quàm modus.

In septimo etiam & octavo articulo videtur tantum ironiâ uti. Atque retinet idem Socraticum schema in posteriore parte articuli noni. Sed in priori ratio-

rationem assertioni suæ adjungit, ideoque, illum ibi ferè agere, credendum esse videtur. Nempe, docet per naturam dubium esse, an ulla corpora à nobis revera percipiantur, rationemque assert, *quia mens aequè ab imaginariis atque à veris affici potest*. Quæ ratio ut vera sit, supponendum est, nos nullo intellectu propriè dicto posse uti, sed ea tantùm facultate, quæ *sensus communis* vocari solet: in qua scilicet rerum tam verarum quàm imaginariarum species recipiuntur ut mentem afficiant, & quam ipsis brutis Philosophi vulgo concedunt. Sed sanè, qui habent intellectum, nec facti sunt tanquam equus & mulus, etià non à solis rerum verarum imaginibus afficiantur, sed etiam ab iis, quæ in eorum cerebro aliis ex causis occurrunt, ut contingit in somnis, una tamen ab aliis rationis lumine clarissimè dignoscunt. Et, quâ viâ id rectè ac tutò fiat, tam accuratè *in meis scriptis* explicui, ut neminem, qui ea perlegit, & intelligendi est capax, Scepticum esse posse, confidam.

In decimo & undecimo articulo, licet etiam ironiam suspicari: Atque si anima credatur esse substantia, ridiculum est & ineptum, dicere; *vinculum, quo ipsa manet cum corpore conjuncta, esse legem immutabilitatis naturæ, quæ unumquodque manet in eo statu, in quo est*: æque enim, quæ disjuncta sunt, ac conjuncta, manent in eodem statu, quamdiu nihil eorum statum mutat, quod hic non quæritur; sed, quomodo fiat, ut mens sit corpori conjuncta, non autem ab eo disjuncta? Si autem anima supponatur esse modus corporis, rectè dicitur, non aliud quærendum esse vinculum, quo ei jungatur, quàm quòd maneat in eo statu in quo est, quia nullus alius est modorum status: quàm quòd insint rebus quorum sunt modi.

In articulo 12. non videtur nisi solis verbis à me dissentire: Cùm enim ait, mentem non indigere ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis, & interim ei facultatem cogitandi concedit (putà naturalem sive innatam) re affirmat plane idem, quod ego, sed verbo negat. Non enim unquam scripsi vel judicavi, mentem indigere ideis innatis, quæ sint aliquid diversum ab ejus facultate cogitandi; Sed cùm adverterem, quædam in me esse cogitationes, quæ non objectis externis, nec à voluntatis meæ determinatione procedebant, sed à sola cogitandi facultate, quæ in me est, ut ideas sive notiones, quæ sunt istarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis aut factis distinguerem, illas innatas vocavi: eodem sensu, quo dicimus, generositatem esse quibusdam familiis innatam, aliis verò quosdam morbos, ut podagram, vel calculum; non quòd ideo istarum familiarum infantes morbis istis in utero matris laborent, sed quòd

quòd nascantur cum quadam dispositione sive facultate ad illos contrahendos.

Egregiam verò consequentiam in articulo 13. ex præcedenti deducit, *Ideo*, inquit (quod mens, scilicet, non indigeat ideis innatis, sed sola facultas cogitandi ei sufficiat) *omnes communes notiones menti insculpe, ex rerum observatione, vel traditione, originem ducunt*; tanquam, si facultas cogitandi nihil possit per se præstare, nihilque unquam percipiat vel cogitet, nisi quod accipit à rerum observatione vel traditione, hoc est, à sensibus. Quod ad eò falsum est, ut è contra, quisquis rectè advertit, quousque sensus nostri se extendant, & quidnam sit præcisè, quod ab illis ad nostram cogitandi facultatem potest pervenire, debeat fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab illis exhiberi: adeò ut nihil sit in nostris ideis, quod menti sive cogitandi facultati, non fuerit innatum, solis iis circumstantiis exceptis, quæ ad experientiam spectant, quòd nempe judicemus, has vel illas ideas, quas nunc habemus cogitationi nostræ præsentis, ad res quasdam extra nos positas referri, non, quia istæ res illas ipsas nostræ menti per organa sensuum immiserunt; sed, quia tamen aliquid immiserunt, quod ei dedit occasionem ad ipsas, per innatam sibi facultatem, hoc tempore potius quàm alio, efformandas. Quippe nihil ab objectis externis ad mentem nostram per organa sensuum accedit, præter motus quosdam corporeos, ut ipsemet auctor noster in artic. 19. ex meis principiis affirmat; sed ne quidem ipsi motus, nec figuræ ex iis ortæ, à nobis concipiuntur, quales in organo sensuum fiunt, ut fusè in *Dioptrica* explicui; unde sequitur, ipsas motuum & figurarum ideas nobis esse innatas: Ac tantò magis innatæ esse debent ideæ doloris, colorum, sonorum, & similium, ut mens nostra possit occasione quorundam motuum corporeorum, sibi eas exhibere; nullam enim similitudinem cum motibus corporeis habent. Quid autem magis absurdum fingi potest, quàm, quòd omnes communes notiones, quæ menti nostræ insunt, ab istis motibus oriantur, & sine illis esse non possint? Vellem, noster me doceret, quisnam ille sit corporeus motus, qui potest in mente nostra formare aliquam communem notionem, exempli causâ, quòd quæ eadem sunt uni tertio, sint eadem inter se, vel quamvis aliam: omnes enim isti motus sunt particulares, notiones verò illæ, universales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipsos relationem, habentes.

Pergit tamen in articulo 14. affirmare, ipsam ideam Dei, quæ in nobis est, non à nostra cogitandi facultate, cui sit innata, sed ex divina revelatione,

*ne, vel traditione, vel rerum observatione, esse: cuius assertionis errorem facilius agnoscemus, si consideremus, aliquid dici posse ex alio esse, vel quia hoc aliud est causa ejus proxima & primaria, sine qua esse non potest; vel quia est remota & accidentaria duntaxat, quæ nempe dat occasionem primariæ, producendi suum effectum uno tempore potius quàm alio. Sic artifices omnes sunt operum suorum causæ primariæ & proximæ; qui verò jubent, vel mercedem promittunt, ut illa faciant, sunt causæ accidentariæ & remotæ, quia fortassis nisi jussi non facerent. Non autem dubium est, quin traditio vel rerum observatio sæpe sit causa remota, nos invitans, ut ad ideam, quam habere possumus de Deo, attendamus, illamque cogitationi nostræ præsentem exhibeamus. Quòd autem sit causa proxima istius ideæ effectrix, à nemine dici potest, nisi ab eo, qui putat nihil à nobis de Deo unquam intelligi, nisi quale sit hoc nomen, *Deus*, vel qualis sit figura corporea quæ nobis ad repræsentandum Deum à pictoribus exhibetur. Quippe observatio, si fiat per visum, nihil propriâ suâ vi menti exhibet præter picturas, & quidem picturas ex sola motuum quorundam [corporeorum] varietate constantes, ut ipse *Auctor noster* docet: si per auditum, nihil præter verba & voces: si vero per alios sensus, nihil in ea habetur quod referri possit ad Deum. Et sanè, quod visus nihil præter picturas, nec auditus præter voces vel sonos, propriè ac per se exhibeat, unicuique est manifestum: adeò ut illa omnia quæ præter istas voces vel picturas cogitamus tanquam earum significata, nobis repræsententur per ideas non aliunde advenientes quàm à nostra cogitandi facultate, ac proinde cum illa nobis innatas, hoc est, potentiâ nobis semper inexistentes, esse enim in aliqua facultate, non est, esse actu, sed potentiâ duntaxat, quia ipsum nomen facultatis nihil aliud quàm potentiam designat. Quod vero de Deo nihil præter nomen vel effigiem corpoream possimus cognoscere, nemo potest affirmare, nisi qui se apertè atheum, atque etiam omni intellectu destitutum, fateatur.*

Postquam *Auctor noster* istam suam de Deo opinionem exposuit, refutat in articulo 15 argumenta omnia, quibus Dei existentiam demonstravi. Ubi sane mirari subit hominis confidentiam, quod tam facile, tam paucis verbis, putet se omnia posse evertere, quæ ego longâ & attentâ meditatione composui, libroque integro explicui. Sed nempe omnes rationes, quas ad hoc attuli, ad duas referuntur: *Prima* est, quod ostenderim, nos habere Dei notitiam, sive ideam, quæ talis est, ut, cum eam satis attendimus, &, eo modo quo explicui, rem perpendimus, ex sola ejus consideratione cognoscamus, fieri non posse, quin Deus existat,

stat, quoniam existentia, non possibilis duntaxat vel contingens, quemadmodum in aliarum omnium rerum ideis, sed omnino necessaria & actualis in ejus conceptu continetur. Hanc autem rationem, quam pro certa & evidenti demonstratione, non ego solus habeo, sed habent etiam alii plures, iique doctrinâ & ingenio supra cæteros eminentes, qui eam cum cura examinarunt; hanc, inquam, *Auctor Programmatiss* sic refutat: *Conceptus noster de Deo, sive idea Dei in mente nostra existens, non est satis validum argumentum, ad existentiam Dei probandam, cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observatur.* Quibus verbis ostendit, se mea quidem scripta legisse, sed ea nullo modo intelligere, vel potuisse, vel voluisse: non enim vis mei argumenti desumitur ab idea in genere sumpta, sed à peculiari ejus proprietate, quæ in idea, quam habemus de Deo, evidentissima est, atque in nullis aliarum rerum conceptibus potest reperiri: nempe ab existentiae necessitate, quæ requiritur ad cumulum perfectionum, sine quo Deum intelligere non possumus. *Aliud argumentum*, quo demonstravi, Deum esse, ex eo desumpsi, quod evidenter probaverim, nos non habituros fuisse facultatem, ad omnes eas perfectiones, quas in Deo cognoscimus, intelligendas, nisi verum esset, Deum existere, nosque ab illo esse creatos. Quod putat *Noster* se abundè dissolvere, dicendo, *ideam, quam habemus de Deo, non magis quàm cujusvis alterius rei conceptum vires nostras cogitandi proprias superare:* quibus verbis, si tantum intelligit, eum, quem de Deo conceptum, sine gratiæ supernaturalis auxilio, habemus, non minùs esse naturalem, quàm sint reliqui omnes quos habemus de aliis rebus, mecum sentit, sed nihil indè contra me colligi potest: Si vero existimat, in illo conceptu non plures perfectiones objectivas involvi quàm in omnibus aliis simul sumptis, apertè errat; ego autem ab hoc solo perfectionum excessu, quo noster de Deo conceptus alios superat, argumentum meum desumpsi.

In sex reliquis articulis nihil habet notatu dignum, nisi, quod, cum velit animæ proprietates distinguere, confusè admodum & improprie de iis loquatur. Quippe ego dixi, eas omnes referri ad duas præcipuas, quarum una est, perceptio intellectus, alia verò, determinatio voluntatis, quas *Noster*, vocat, *intellectum & voluntatem*; ac deinde illud, quod vocavit *intellectum*, dividit in *perceptionem & judicium*; qua in re à me dissentit: ego enim, cum viderem, præter perceptionem, quæ prærequiritur ut judicemus, opus esse affirmatione vel negatione ad formam judicii constituentem, nobisque sæpe esse liberum ut cohibeamus assensionem, etiamsi rem percipiamus, ipsum actum judicandi, qui non nisi in assensu, hoc est, in

affirmatione vel negatione consistit, non retuli ad perceptionem intellectus, sed ad determinationem voluntatis. Postea, inter species perceptionis, non enumerat, nisi *sensum, reminiscenciam, & imaginationem*: unde colligi potest, cum nullam intellectiōnem puram, hoc est, intellectiōnem, quæ circa nullas imagines corporeas versetur, admittere; ac proinde ipsum sentire, nullam de Deo, nec de mente humana, vel aliis incorporeis rebus, cognitionem haberi: cujus rei non aliam causam possum suspicari, quam, quod eæ, quas habet de illis rebus, cogitationes, sint tam confusæ, ut nullam unquam puram, & ab omni corporea imagine diversam, in se animadvertat.

In fine denique, addidit hæc verba ex meo aliquo scripto desumpta, *Nulli facilius ad magnam pietatis famam perveniunt, quam superstitiosi & Hypocritæ.* Quibus quid significare velit, non video; nisi fortè referat ad hypocritisim, quod usus sit ironiâ multis in locis: sed non puto, illum istâ viâ posse ad magnam pietatis famam pervenire.

Cæterum, cogor, hîc fateri, me pudore suffundi, quod antehac istum *Auctorem*, tanquam perspicacissimi ingenii virum, laudarem, atque alicubi scripserim, me non putare ulla ab ipso doceri opiniones, quas nollem pro meis agnoscere. Sed nempe, quando ista scribebam, nullum adhuc videram ejus specimen, in quo fidus exscriptor non fuisset, nisi tantum semel in verbulo uno, quod illi tam malè cesserat, ut sperarem nihil tale amplius esse ausurum; & quia videbam, ipsum in reliquis magno cum affectu opiniones amplecti, quas verissimas arbitrabar, id ejus ingenio & perspicacitati tribuebam. Nunc autem multiplex experientia cogit me, ut existimem, non tam amore veritatis eum teneri, quam novitatis; Atque quoniam omnia, quæ ab aliis didicit, pro antiquis & obsoletis habet, nihilque satis novum ei videtur, nisi quod ex proprio cerebro extundit; est autem adeò infelix in suis inventis, ut nullum unquam verbum in ejus scriptis notaverim (quod ex aliis non exscripsisset,) in quo non aliquem errorem contineri judicarem. Monere debeo illos omnes, qui meas opiniones ab eo defendi sibi persuadent, nullas esse, non modò in *Metaphysicis*, in quibus apertè mihi adversatur, sed etiam in *Physicis*, de quibus alicubi in suis scriptis agit, quas non malè proponat & corrumpat. Adeò ut magis indigner, quod talis *Doctor* scripta mea pertractet, atque interpretanda sive interpolanda suscipiat, quam quod alii nonnulli summa cum acerbitate ipsa impugnent.

Quippe neminem ex acerbis istis adhuc vidi, qui non mihi tribueret opiniones à meis toto cœlo diversas, atque adeò absurdas & ineptas, ut
non

non verear, ne ullis cordatis viris possit persuaderi meas esse. Sic eo ipso tempore, quo hæc scribo, mihi adhuc afferuntur duo novi libelli ab aliquo hujus generis adversario conscripti, in quorum priore habetur, *esse Neotericos nonnullos, qui certam omnem fidem sensibus abrogant, & Philosophos Deum negare, & de ejus existentia dubitare posse contendunt, qui insistas interim à natura humana menti de Deo notitias actuales, species, & ideas, admittunt.* Dicitur autem in altero, *Neotericos istos audacter pronunciare, Deum non modo negativè, sed & positivè, sui causam efficientem dici debere.* Atque in utroque libello nihil aliud agitur, quàm quòd argumenta multa congerantur, ad probandum primò, nos nullam Dei cognitionem *actualement* in utero matris habuisse, ac proinde nullam de Deo *actualement* speciem & ideam menti nostra ingenitam: secundo, non oportere Deum negare, atque illos atheos & legibus puniendos qui eum negant: tertio denique, Deum non esse causam efficientem sui ipsius. Quæ omnia possem quidem supponere contra me non scribi, quia nomen meum in istis libellis non habetur, & nulla est opinio, quæ in iis impugnantur, quam non planè absurdam & falsam putem. Sed tamen, quia non dissimiles sunt iis quæ jam sæpe ab aliis ejusdem ordinis hominibus mihi per calumniam fuerunt imputatæ, nullique alii agnoscuntur quibus eæ tribui possint, ac denique quia multi non dubitant, quin ego ille sim, contra quem isti libelli scripti sunt; monebo hîc, ex occasione, earum auctorem, *Primò*, per ideas innatas me nihil unquam intellexisse, nisi quod ipsemet in pag. 6. sui posterioris libelli verum esse expressis verbis affirmat, nempe *nobis à natura inesse potentiam quâ Deum cognoscere possumus*; quòd autem istæ ideæ sint *actuales*, vel quòd sint species nescio quæ à cogitandi facultate diversæ, nec unquam scripsisse nec cogitasse: imò etiam me magis quàm quemquam alium ab ista supervacua entitatum scholasticarum supellectile esse alienum, adeò ut à risu abstinere non potuerim, cùm vidi magnam illam catervam, quam Vir, fortasse minimè malus, laboriose collegit, ad probandum, *infantes non habere notitiam Dei actualement* quamdiu sunt in utero matris, tamquam si me hoc pacto egregiè impugnaret. *Secundo*, me nunquam etiam docuisse, Deum esse negandum, vel ipsum nos posse decipere, vel de omnibus esse dubitandum, vel fidem omnem sensibus abrogandam, vel somnum à vigilia non distinguendum, vel similia, quæ à calumniatoribus imperitis aliquando mihi objecta sunt, sed omnia ista expressissimis verbis rejecisse, validissimisque argumentis, imò etiam ausim addere, validioribus, quàm ab ullo ante me refutata fuerint, refutasse: quod ut commodius & efficacius præstarem, proposui, initio *Meditationum* mearum, ista omnia tanquam dubia,

quæ non à me primùm fuerunt inventa, sed à Scepticis dudum decantata. Quid autem iniquius, quàm tribuere alicui scriptori opiniones, quas eo sine tantùm refert ut eas refutet? Quid ineptius, quàm fingere, saltem illo tempore, quo istæ falsæ opiniones proponuntur & nondum refutantur, eas doceri; atque ideo illum, qui refert atheorum argumenta, esse *Atheum temporarium*? Quid magis puerile, quàm dicere, si moriatur interim priusquam *speratam suam demonstrationem* scripserit vel invenerit, cum Atheum moriturum, ipsùmque in antecessum perniciosam doctrinam docuisse, *non autem esse facienda mala ut eveniant bona*, & talia. Dicit fortè aliquis, me istas falsas opiniones non retulisse tanquam aliorum, sed tanquam meas: verùm quid hoc refert? quandoquidem in eodem libro, in quo ipsas retuli, omnes refutavi; atque ex ipso libri titulo potuit intelligi, me ab iis credendis esse planè alienum, quandoquidem in eo *demonstrationes de existentia Dei promittuntur*. Estne aliquis adeò stolidus, ut existimet, eum, qui talem librum componit, ignorare, dum primas ejus paginas exarat, quid in sequentibus demonstrandum suscepit? Objectiones autem tanquam meas proposui, quia hoc exigebat stylus meditationum, quem rationibus explicandis aptissimum judicavi. Quæ ratio si nostris censoribus non satisfacit, velim scire, quid dicant de Sacris literis, cum quibus nulla humana scripta sunt comparanda, quando vident in iis nonnulla, quæ non possunt rectè intelligi nisi supponantur tanquam ab impiis, vel saltem ab aliis quàm à Spiritu Sancto vel à Prophetis dicta esse; qualia sunt Eccl. cap. 2. hæc verba: *Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animam suæ bonæ de laboribus suis, & hoc de manu Dei est. Quis ita devorabit & deliciis affluet ut ego?* & in capite sequenti: *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & aqua utrisque conditio; sicut moritur homo, sic & illa moriuntur; similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius, &c.* An credunt ibi Spiritum Sanctum nos docere, ventri esse indulgendum, & affluendum deliciis, animasque nostras non magis esse immortales quàm jumentorum? Non puto eos usque adeò esse furiosos: Sed neque debent etiam calumniari, quòd iis inter scribendum non usus sim cautelis, quæ nunquam ab ullis aliis scriptoribus fuerunt observatæ; nec ab ipso quidem Spiritu Sancto.

Tertiò denique, moneo libellorum istorum auctorem, me nunquam scripisse, *Deum non modo negativè: sed & positivè sui causam efficientem dici debere*, ut in pag. 8. posterioris sui libelli valde inconsideratè affirmat. Quærat, legat, evolvat mea scripta, nihil unquam simile in illis reperiet; sed

sed omnino contrarium. Me verò à talibus opinionum portentis quàm maximè esse remotum, notissimum est iis omnibus, qui vel scripta mea legerunt, vel aliquam mei notitiam habent, vel saltem omnino fatuum esse non putant. Atque idcirco admodum miror, quis sit scopus istorum Calumniatorum. Nam si volunt persuadere hominibus, ea me scripsisse, quorum planè contrarium in meis scriptis reperitur, deberent priùs curare, ut omnia, quæ in lucem edidi, supprimantur, nec non etiam, ut ex eorum, qui jam ea legerunt, memoria deleantur: quamdiu enim hoc non faciunt, plus sibi nocent quàm mihi. Miror etiam, quòd contra me, qui eos nunquam laceSSI, nihilque nocui, sed qui fortassè, si me irritarint, nocere possem, tanta cum acerbitate ac tanto studio invehantur, interimque nihil agant contra multos alios, qui eorum doctrinam libris integris refutarunt, ipsosque ut Simplicios & Andabatas deriserunt. Nolo tamen hic quicquam addere, quo revocem illos ab instituto libellis meis impugnandi: video libenter me tanti fieri ab ipsis: sed iis interim precor sanitatem.

Hæc scripta sunt Egmonda in Hollandia circa finem Decembris, Anno 1647.

F I N I S.

A P P E N D I X,

Continens

O B J E C T I O N E S

Q U I N T A S E T S E P T I M A S

In

R E N A T I D E S C A R T E S

M E D I T A T I O N E S

De Prima Philosophia,

Cum ejusdem ad illas Responſionibus, & duabus Epistolis,

Una ad Patrem DINET, Societatis Jeſu Præpoſitum
Provincialem per Franciam,

Altera ad celeberrimum Virum

D. GISBERTUM VOETIUM.

A M S T E L O D A M I,

Ex Typographia BLAVIANA, M DC XCVIII.

Sumptibus Societatis.

Typographus Lectori.

E Tiamsi Auctor Meditationum de Prima Philosophia nolueris, ut Objectiones quinq̃ amplius in suo libro cum cæteris legerentur, ut exposita loco illarum Admonitione liquere potest; quia tamen à magni nominis Philosopho sum̃ profecta, rem curiosis ingeniis non ingratam me facturum existimavi, si illas hoc loco, quamvis alieno, unà cum Responſionibus reponerem. Quæratio cum pro septimis etiam Objectionibus & Responſionibus militet, eas quoque Quintis subjunxi, simulque Epistolas ad Jesumam Dinet & ad Gisbertum Voetium Ultrajectinum Theologum. Et ne qua in re illorum votis desim, eadem operâ hîc significabo, Primarum Objectionum auctorem esse doctum quendam Fæderatî Belgii Theologum; Secundas Lutetiâ à Marino Merssenno ex diversorum Philosophorum & Theologorum ore exceptas fuisse; Tercias esse Thomæ Hobbiî celeberrimi Philosophi Angli; Quartas Antonii Arnaldi Doctoris Theologia Sorbonici; Quintas nomen auctoris sui Petri Gassendi præferre; Sextas rursus ab eodem Merssenno ex aliorum ore fuisse exceptas; Septimas denique apparere ex Epistola ad Patrem Dinet esse Jesuitæ cujusdam.

OBJECTIONES QUINTÆ.

Eximie viro

RENATO CARTESIO,
P. GASSENDUS S.

IR EXIMIE,

Beavit me Merfennus noster, cum tuarum illarum subli-
mum de prima Philosophia Meditationum participem fe-
cit. Quippe argumenti præstantia, ingenii perspicacia, ni-
torque dictionis mirifice placuit. Quare & lubens gratulor, quòd animo
adeò excelsò ac felici aggredieris scientiarum fincis provchere, & res omni-
bus retrò sæculis abstrulissimas enucleare. Id mihi fuit durum, quòd ille
præterea amicitiae jure exegit, ut ad te perscriberem, si quis fortassis scru-
pulus ingereretur, superessetve. Siquidem præsenſi nihil aliud me, quàm
hebetudinem testaturum, si rationibus tuis non acquiescerem; vel po-
tiùs quàm temeritatem, si tantillum etiam in oppositum, quasi repugnando,
hiscere auderem. Annui tamen viro amico, ratus aliunde te non tam
meum, quàm illius consilium æqui bonique consulturum, cum eo nempe
candore sis, ut facilè putes nihil aliud me, quàm nudas tibi proponere
meas dubitandi rationes voluisse. Testor sanè abundè fore, si illas vel ad
calcem usque legere sustinueris: nam quòd te permovere debeant, ut vel
de tuis ratiociniis minimum diffidas, vel ad respondendum tempus deteras,
melioribus curis destinatum, ipse profectò Auctor non sum. Quin-
etiam non audeo, nisi cum rubore, illas coram te propalare, qui certo sum
certior nullam esse earum, quæ non tibi pluries inter meditandum occur-
rerit, & quam tamen, certo consilio, vel contempseris, vel censueris diffi-
mulandam. Profero ergo, sed eâ mente, ut prolatas duntaxat velim; pro-
latas, inquam, non de rebus ipsis, quas demonstrandas suscipis, sed de
methodo, ac vi demonstrandi. Profectò enim & ter maximi Dei existen-
tiam, & animorum nostrorum immortalitatem profiteor; ac hæreo dun-
taxat circa energiam illius ratiocinii, quo tu tam ista quàm alia Metaphy-
sica coherencia, probas.

IN MEDITATIONEM I.

De iis, quæ in dubium revocari possunt.

AC circa primam quidem Meditationem, non est quòd multum immorer: comprobo enim institutum, quo mentem tuam exuere omni præjudicio voluisti. Id unum non satis percipio, Quamobrem satius non duxeris simpliciter, ac paucis verbis incerta habere quæ prænoveras, ut ea deinde seligeres, quæ vera deprehenderentur, quàm, habendo omnia pro falsis, non tam vetus exuere quàm induere novum præjudicium. Et vide, ut necesse fuerit, quo tibi ipsi faceres fidem, fingere Deum deceptorem, aut nescio quem malum Genium delusorem; cum visum fuisset sufficere, humanæ mentis caliginem, solamve naturæ imbecillitatem causari. Fingis præterea à te somniare, ut in dubium omnia revoces, & quicquid rerum agitur, pro ludificatione ducas; Sed an propterea à te extorques, ut non vigilare te credas, & incerta falsa que habeas, quæ coram te sunt, aut geruntur? Quicquid dixeris, nemo erit, qui persuadeatur te esse persuasum, nihil esse verum ex iis omnibus, quæ cognoveris; ac tibi perpetuo vel sensum, vel somnium, vel Deum, vel cacodæmonem imposuisse. An non futurum fuisset magis & philosophico candore & veritatis amore dignum, res ut se habent, & bonâ fide ac simpliciter enunciare, quàm, quod objicere quispian possit, recurrere ad Machinam, captare præstigias, sectari ambages? Quanquam, quia tibi ita est visum, nolim amplius contendere.

IN MEDITATIONEM II.

De natura Mentis humana, Quòd ipsa sit notior, quàm corpus.

CIRCA secundam, Video te adhuc in ludificatione perstare, & nihilominus animadvertere, saltem *T E E S S E*, qui ludificaris; atque idcirco statuere illud pronunciatum, *Ego sum, Ego existo*: quoties à te proferitur, vel mente concipitur, esse verum. Attamen non video tibi opus fuisse tanto apparatu; quando aliunde certus eras, & verum erat te esse: poteratque idem vel ex quavis alia tua actione colligere: cum lumine naturali notum sis, quicquid agit, esse. Subdis, te non propterea satis intelligere quid sis: hoc autem serio accipitur, & ultro conceditur, id ipsumque opus, ac labor. Nempe id absque ambagibus, totâque illâ suppositione

tione videtur fuisse requirendum. Meditari vis consequenter, *qualem te esse credideris, ut subtrahitis dubiis id solum remaneat, quod certum sit, & inconcussum.* Hoc verò nemine non probante facies. Rem aggressus, & cum te putâris esse hominem, quæris *Quid sit homo, & dimissa consulto definitione vulgari, selegis ea, quæ prima fronte tibi occurrebant, ut habere te vultum, manus, & cætera membra, quæ nomine corporis designabas, itemque te nutrire, incedere, sentire, cogitare, quæ referebas ad animam.* Hoc porro esto, modò caveamus distinctionem tuam inter animam & corpus. Dicis *te tunc non advertisse quid esset anima, sed imaginatum solum aliquid instar venti, ignis, vel ætheris, quod crassioribus tui corporis partibus esset infusum.* Istud memorabile est, *De corpore, non dubitasse naturam ejus in eo esse, ut sit quid aptum figurari, circumscribi, spatium replere, & ex eo omne aliud corpus excludere; tactu, visu, auditu, odoratu, gustu percipi, & pluribus modis moveri.* Potes verò hæc etiam, hodie attribuire corporibus, dummodò non omnibus omnia, siquidem ventus corpus est: & non percipitur tamen visu, neque excludas adjuncta alia: nam ventus, ignis, & plura movent. Quod subjicis autem, *negâsse te corpori vim seipsum movendi:* non apparet quî tueri jam possis, quasi corpus omne esse debeat suapte natura immobile, omnisque ejus motus à principio incorporeo procedere; & neque aqua fluere, neque animal incedere, sine incorporeo motore censeatur.

2. Exploras deinde, *num suppositâ adhuc deceptione, affirmare possis esse in te aliquid ex iis, quæ pertinere censuisti ad naturam corporis, & attentissimo examine factò dicis te nihil tale in te reperire.* Hoc jam loco non spectas, te, quasi hominem integrum, sed quasi interiorem, occultio remve partem, qualem cogitâras esse animam. Quæso te, ergo, ô Anima, seu quocunque velis nomine censeris, emendâsti-ne hætenus cam cogitationem, quâ prius imaginabaris te esse quidpiam instar venti, similis-ve rei his membris infusæ? Non fecisti sanè; Cur non possis igitur esse adhuc ventus, vel potius tenuissimus spiritus, qui calore cordis ex purissimo sanguine, aliundeve, aut ab alia causâ exciteris, serveris, & fusus per membra vitam illis tribuas, & cum oculo videas, cum aure audias, cum cerebro cogites, cæteraque, quæ vulgo tibi tribuuntur munia, exsequaris? id si ita sit, cur non habes eandem figuram, quam totum hoc corpus, uti aër eandem, quam vas continens? Cur non censearis circumscribi ab eodem ambiente, quo corpus, aut à corporis Epidermide? Cur non replere spatium, sive parteis spatii, quas crassum corpus, seu partes ipsius non replent? Quippe corpus crassum habet porulos, per quos ipsa diffundaris, adcò ut ubi partes tuæ fuerint, partes illius non sint: eodem modo, quo

in vino & aqua mixtis ubi sunt partes unius, non sunt partes alterius, quantumcunque visus discernere nequeat? Cur non excludere corpus aliud ab eodem spatio? Cùm in quibuscumque spatiis fueris, partes corporis crassioris esse simul nequeant. Cur non moveri pluribus motibus? Cùm tu enim plureis ipsis membris tribuas, quomodo id possis, quin movearis ipse? Certè neque moves immota, cum opus contentione sit: neque potes non moveri ad ipsius corporis motum. Si hæc igitur ita sint, cur dicas in te nihil esse eorum, quæ ad naturam corporis spectant?

3. *Pergis, neque esse in te ex his, quæ anima tribuuntur, nutriri vel incedere.* At primum potest aliquid esse corpus, nec tamen nutriri. Deinde, si tale sis corpus, qualem spiritum diximus, cur, cùm crassiora illa membra crassiore substantiâ nutriuntur, non possis ipsa tenuior tenuiore quoque nutriri? Et, nonne illo corpore, cujus eæ sunt partes, adolescente, ipsa adolescis; & dum illud debilitatur, debilitaris quoque ipsa? Ad incessum quod attinet, cùm membra incedant per te, & in locum nullum contendant, nisi agente & ferente te, quomodo id fiat sine tuo incessu? *quandoquidem*, inquis, *jam corpus non habeo, hæc nihil sunt, nisi fimenta.* Verùm, seu nos ludis, seu ipsa deluderis, nihil nobis morandum: Sin loqueris seriò, probandum est tibi neque te habere ullum corpus, quod informes: neque te esse ejusmodi, quod unà nutriri, incedereque valeat. *Pergis adhuc, neque te sentire:* At ipsa profectò es, quæ vides colores, audis sonos, &c. *Hoc*, inquis, *non fit sine corpore.* Credo equidem, sed primum adest tibi corpus, ipsaque es intra oculum, qui non videt sanè absque te: ac potes deinde esse tenue corpus, quod per organum sensus opereris. *Per multa*, inquis, *visum sum sentire in somnis, quæ me non sensisse postea animadverti.* Enimverò tamen si fallaris, quod non utens oculo videaris sentire, quod sine oculo non sentitur, non es tamen semper experta eandem falsitatem, neque non usa es oculo, per quem senseris, imaginesque hauseris, quibus jam sine oculo uti possis. *Deprehendis tandem te cogitare.* Id verò abnuendum non est: sed probandum superest tibi, vim cogitandi ita esse supra naturam corpoream, ut neque spiritus, neque aliud corpus agile, purum, tenue, ullâ dispositiqne parabile sit, quod cogitationis efficiatur capax. Probandum simul animas Brutorum esse incorporeas, videlicet quæ cogitent, seu præter functiones sensuum externorum, aliquid internè, non vigilando modò, sed somniando etiam cognoscant. Probandum rursus crassum hoc corpus ad cogitationem tuam nihil prorsus conferre (cùm absque illo tamen nunquam fueris, neque ab illo sejuncta aliquid huc usque cogitaveris) ac te idcirco

idcirco independenter ab eo cogitare: adeò ut neque impediri, neque turbari valeat à vaporibus, sive fumis tetricis crassisque, qui tam malè cerebrum interdum afficiunt.

4. Concludis, *Sum igitur præcisè Res cogitans, id est Mens, sive animus, intellectus, ratio.* Hic ego agnosco me hallucinatum. Existimabam enim me alloqui animam humanam, seu internum illud principium, quo homo vivit, sentit, loco movetur, intelligit: & alloquebar tamen solam mentem: Quippe quæ non modò corpus exuit, sed exuit quoque animam ipsam. An-ne id facis, Vir eximie, antiquorum illorum instar, qui cum putarent animam diffusam toto corpore, principem tamen partem τὸ ἡγεμονικὸν habere sedem opinabantur in determinata parte corporis, ut in cerebro, aut in corde. Non quod censerent animam quoque in ea parte non reperiri, sed quod crederent animæ illic existentem mentem veluti superaddi, coadunarique, & unà cum illa partem informare. Et debebam sanè id commeminisse ex disputatis in illa tua dissertatione de Methodo; Visus enim es in ea velle munia hæc omnia, quæ animæ tam vegetativæ, quàm sensitivæ tribuuntur, non dependere à Rationali, posseque etiam exerceri, antequam illa adveniat, ut exercentur quoque in Brutis, in quibus rationes nihil esse contendis. Sed nescio quo pacto oblitus id fueram, nisi quia dubius remanseram, illudne principium quo tam nos, quàm Bruta, vegetamur, atque sentimus, non velles dici animam, sed animam propriè esse nostram mentem: cum tamen illud principium dicatur propriè animare, Mens nihil aliud præstet, quàm ut cogitemus, quod tu quidem fieri asseris. Utcumque id fuerit, dicare jam Mens, atque esto Res cogitans præcisè. Subdis *solam cogitationem non posse divelli à te.* Hoc verò non est, cur tibi negetur: si præsertim sis sola Mens, & nolis tuam substantiam à substantia animæ plusquam consideratione distinctam. Quanquam hæreo, an, cum dicis *non posse cogitationem divelli à te*, intelligas te, quandiu es, indefinenter cogitare. Id sanè conforme effato Philolophorum celeberrimum, qui immortalitatem tuam probaturi assumpsere te perpetuò moveri, seu, ut ego quidem interpretor, cogitare perpetuò: verum ii non persuadebuntur, qui non capient quo modo possis aut per soporem lethargicum, aut in utero etiam, cogitare. Quo loco hæreo præterea, an existimes te in corpus illiusve partem intra uterum aut ab exortu, esse infusam. Sed nolo molestius id inquirere, neque cogitare, an reminiscaris, quid in utero primisve ab exortu diebus, mensibus aut annis cogitaveris, neque, si id sis responsura, quamobrem oblita omnium fueris; In sinuò duntaxat, ut memineris; quàm obscura, quàm tenuis, quàm pene nulla esse

esse potuerit temporibus illis tua cogitatio. Pergis, *te non esse compagem in membrorum, quæ corpus humanum appellatur.* Id verò admittendum est, quia spectaris solum, ut res cogitans, & pars humani compositi ab hac exteriori crassioreque distincta. *Non sum etiam,* inquis, *tenuis aliquis ær istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quicquid mihi fingo: Supposui enim ista nihil esse, manet positio.* Heic autem confiste, ô mens, & positiones, seu potius fictiones illæ tandem facessant. *Non sum,* inquires, *æer, aut aliquid tale:* at si anima tota tale quidpiam est; quorsum tu, quæ censeris potes pars animæ nobilissima, non censearis quoque esse quasi flos, seu portio subtilissima, purissima, actuosissimaque illius? *Fortassis,* inquis, *hæc, quæ suppono nihil esse, sunt aliquid, neque diversum ab eo me quem novi, nescio tamen, nec de hoc jam disputo.* Sed si nescis, si non disputas: cur te nihil esse istorum assumis? *Novi,* inquis, *me existere; hujus autem rei notitia præcisè non potest pendere ab eo, quod non novi.* Hoc esto; sed memineris te nondum fidem fecisse, quòd non sis æer, non vapor, non alia.

5. Describis consequenter quid sit, quod imaginationem appellas. Dicis quippe *imaginari nihil esse aliud, quàm contemplari figuram, imaginemve rei corporeæ.* Videlicet, ut inferas te alia cogitationis specie, quàm imaginatione, cognoscere naturam tuam. Attamen, cùm tibi pro tuo arbitratu imaginationem definire liceat; quæso te, si corporea sis, ut nondum probasti oppositum, cur non contemplari te possis sub figura imagineve corporeæ? Et quæso te, dum contemplanis, quidnam experiris tibi observari, præter substantiam quandam puram, perspicuam, tenuem, instar auræ universum corpus, vel cerebrum certè, illiusve partem pervadentis, animantis, functiones tuas illeic obeuntis? Cognosco, inquis, nihil eorum, quæ possum *imaginationis ope comprehendere, ad hæc, quæ de me habeo, notitiam pertinere.* Verùm quomodo cognoscas non dicis, & cùm paulò ante statuisses nescire te adhuc istane ad te pertinerent; unde nam quæso id jam concludis?

6. Pergis, *Mentem esse ab istis diligentissime avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat.* Id rectè mones; sed postquàm ipsa te diligentissimè avocasti; renuncia, quæso, quàm distinctè naturam tuam perceperis. Nam dicere solum te esse Rem cogitantem, operationem memoras, quàm omnes priùs tenebamus, sed operantem substantiam, qualis nempe sit, quomodo cohæreat, quomodo ad agendum tam varia tam variè sese comparet, ac hujusmodi cætera priùs ignorata nobis non declaras. Dicis *percipi intellectu, quod imaginatione (quam idem esse statuis*

cum sensu communi) non potest. Sed, ô bona Mens, docere-ne potes plureis intus esse, & non unicam simplicemve facultatem, quâ quidvis demum cognoscamus? Cùm ego Solem oculis apertis intueor, manifesta est sensio. Cùm deinde oculis clausis Solem apud me cogito, manifesta est interna cognitio. At quomodo tandem discernere valeam me sensu communi, seu facultate imaginatrice, non verò mente, seu intellectu percipere Solem: adeò ut possim pro libitu tunc intellectione, quæ non sit imaginatio; nunc imaginatione, quæ non sit intellectio, solem comprehendere? Sanè, si cerebro turbato, & imaginatrice læsâ, intellectus constaret, qui functiones proprias purasque obiter, tum posset intellectio tam dici distingui ab imaginatione, quàm imaginatio à sensione externa: at quia secus esse contingit, facile profecto non est appositum statuere discrimen. Dicere certè, ut tu facis, *imaginationem tunc esse, cùm rei corporeæ contemplamur imaginem*: vides cùm non alia ratione contemplari corpora liceat, fore igitur corpora imaginatione solum cognoscenda: aut ita certè, ut facultas alia cognoscens discerni non valeat. Dicis fieri adhuc non posse, quin putes res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, exploranturque sensibus, distinctius agnosci, quàm istud nescio quid tui, quod in imaginationem non cadit: ut mirum sit res dubias, & à te alienas distinctius cognosci, atque comprehendì. Sed primum peroptimè facis, cùm dicis illud nescio quid tui: revera enim nescis quid sit, seu quæ natura ejus sit: nec proinde potes certior fieri, id-ne hujusmodi sit, quod in imaginationem cadere non possit. Deinde omnis nostra notitia videtur planè ducere originem à sensibus: & quamvis tu neges quicquid est in intellectu, præesse debere in sensu: videtur id esse nihilominus verum, cùm nisi solâ incurfione, *ἡ ἐκείνου*, ut loquuntur, fiat; perficiatur tamen analogia, compositione, divisione, ampliatione, extenuatione, aliisque similibus modis, quos commemorare nihil est necesse. Nihil proinde mirum, si ea, quæ per se incurrunt & percèllunt sensum, impressionem vehementiorem in animo faciant, quam quæ animus accepta solum occasione ex rebus in sensum incidentibus sibi ipsa fingit, atque comprehendit. Et vocas tu quidem dubias res corporeas; sed si verum fateri vis, non minus certa es existere corpus intra quod versaris, & ista omnia, quæ te circumstant, quàm existere teipsam. Et cum ipsa te tibi ipsi sola operatione, quæ cogitatio dicitur, manifestas, quid hoc est, respectu manifestationis hujusmodi rerum? Quippe non modò manifestantur variis operationibus, sed & aliis præterea multis evidentissimis accidentibus, magnitudine, figura, soliditate, colore, sapore, &c. adeò ut quamvis extra te sint, nihil mirum, si ipsas distinctius, quàm te cognoscas, comprehen-

dasque. At quonam modo fieri potest, ut rem alienam melius, quàm teipsam intelligas? Quo nemo modo oculus videt cætera, non videt seipsum.

Sed, inquis, Quid sum igitur? Res cogitans. Quid est hoc? Nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque, & sentiens. Multa hæc dicis, in quibus singulis non hæreo, in hoc uno hæreo, quod te rem sentientem dicis. Id nempe mirum, cùm jam ante asserueris oppositum. An dicere forte voluisti esse præter te facultatem corpoream residentem in oculo, aure, cæterisque organis, quæ species rerum sensibilibus excipiens sensationem ita inchoet, ut tu deinde perficias, ipsaque sis, quæ revera videas, audias, & cætera sentias? Hac nempe de causa, ut puto, tam ipsam sensationem, quàm etiam imaginationem cogitationis speciem facis. Id porro esto: sed vide tamen, an non quæ sensio in brutis est, cum non sit tuæ absimilis, cogitatio quoque dici valeat: sicque in ipsis etiam brutis Mens sit non dissimilis tui? Ego, inquires, arcem in cerebro tenens, excipio quidquid per spiritus nervis traductos renunciatur: sicque apud me peragitur sensio, quæ dicitur fieri toto corpore. Esto: sed sunt in Brutis nervi, sunt spiritus, est cerebrum, est in cerebro principium cognoscens, quod renunciata per spiritus pari modo excipiat, sensationemque perficiat. Dices illud principium in brutorum cerebro non esse aliud, quàm Phantasiam, sive facultatem imaginatricem. At tu ostende te aliud in cerebro esse, quàm Phantasiam, imaginatricemve humanam. Quærebam mox antè criterium, quo te probares aliam; at non es, opinor, illud allatura. Afferes sanè operationes longè præstantiores, quàm quæ eliciuntur à brutis; At quemadmodum licet homo sit præstantissimum animalium, non eximitur tamen ex animalium numero; ita quamvis tu exinde proberis imaginatricum sive phantasiarum præstantissima, non eximere tamen ex numero earum. Nam & quod te mentem specialiter voces, nomen esse potest dignioris sed non diversæ propterea naturæ. Sanè, ut te esse diversæ (hoc est, ut contendis, incorporeæ) naturæ probares, deberes quandam operationem aliâ ratione exserere, quàm exserant Bruta: ac nisi extra cerebrum, saltem independenter à cerebro; quod tamen non facis. Siquidem illo perturbato perturbaris ipsa, eodem oppresso opprimis; & si quæ rerum species ex eo excidant, non retines ipsa ullius vestigium. Fiunt omnia, inquis, in brutis impulsione cæca spirituum, cæterorumque organorum: eo modo, quo in horologio machinave alia peraguntur motus. Sed utcumque id verum sit circa functiones cæteras, ut nutritionis, pulsationis arteriarum, & similes, quæ ipsæ quoque pari ratione peraguntur in homine; asseri-ne potest vel actiones sensuum, vel

vel quas passiones animæ dicunt, exseri in brutis cæco impetu, non exseri verò in nobis? Emittit ossa in oculum canis sui speciem, quæ in cerebrum usque trajecta, quibusdam quasi hamulis hæret animæ: ipsaque anima proinde & cohærens ipsi totum corpus quibusdam quasi catenulis subtilissimis rapitur ad ossam. Emittit etiam lapis intentatus sui speciem, quæ vectis instar animam propellat, corpusque unâ abigat, seu fugere cogat. Sed non-ne hæc eadem in homine fiunt? Nisi fortasse aliud est modus quo fieri ista concipis, quemque si doceas, valde obstringas? Ego, inquis, libera sum, estque in mea potestate, ut hominem æquæ a fuga & prosecutione avertam. Sed nempe facit idem in bruto cognoscens illud principium, & licet canis nihil interdum minas ictusque reveritus, in ossam conspectam profiliat, quàm facit homo sæpe similia? Latrat, inquis, canis mero impetu, & non ex delectu, ut loquitur homo. Sed & causæ homini sunt, ut loqui censeatur ex impetu: nam & quod tribus delectui, ex majore impetu est, & suus quoque bruto est delectus, ubi major est impetus. Vidi certè canem sic latratum suum attemperantem ad lituum, ut omnes soni acuti, graves, lenti, celeris mutationes imitaretur: quantumcumque illæ pro lubitu & ex inopinato aut crebrescerent, aut producerentur. Ratione, inquis, carent bruta: Sed nimirum carent humana, non suâ: adèò proinde ut non videantur *ἀλογα* dicenda, nisi comparata ad nos, seu ad nostram speciem, cùm alioquin *λόγος*, seu ratio tam videatur esse generalis, possèque illis attribui, quàm facultas cognoscens, sensusve internus. Dicis ea non ratiocinari. Verùm, cum non ratiocinentur tam perfectè, deque tot rebus, ac homines: & ratiocinantur tamen, & nihil videtur discriminis, nisi secundùm magis & minus. Dicis ea non loqui: Sed cum non proferant voces humanas (scilicet homines non sunt;) proferunt tamen proprias, iisque ut nos nostris perinde utuntur. Potest, inquis, etiam delirus plureis voces contexere ad aliquid significandum: cum nihilominus id non possit brutorum sapientissimum. Sed vide, an si satis æquus, qui voces humanas exigit in bruto, nec attendis ad proprias. Verùm hæc longioris sunt disquisitionis.

8. Adfers deinde exemplum *cera*, ac circa illud plurima habes, ut significes aliud esse, quæ vocant accidentia *cera*, aliud ipsam *cera* ejusve substantiam, ac opus esse solius mentis, sive intellectus, non verò sensus, aut imaginationis ipsammet *cera* ejusve substantiam distinctè percipere. At primò illud ipsum est, quod omnes vulgò profitentur, abstrahi possè conceptum *cera* substantiæve ejus à conceptibus accidentium. An verò propterea ipsa substantia seu natura *cera* distinctè concipitur? Concipimus quidem præter colo-

rem, figuram, liquabilitatem, &c. esse aliquid, quod sit subjectum accidentium, mutationumque observatarum: sed quid-nam, aut quale illud sit, nescimus. Quippe latet semper, & solum, quasi conjiciendo, subesse debere aliquid putatur. Hinc miror qui dicas te peractâ illâ detractiōe formarum, quasi vestium, perfectiùs atque evidentiùs percipere quid cera sit. Nam percipis quidem ceram, ejusve substantiam, debere esse aliquid præter ejusmodi formas: at quid illud sit, non percipis, nisi nos fallis. Neque enim id tibi revelatur ut revelari potest homo, cujus priùs vesteis pileumque solum conspeximus: dum ista illi detrahimus; ut quis, aut qualis, sit noscatur. Deinde cùm putes id te quomodocumque percipere, quomodo, quæso, percipis? An non ut aliquid fustum extensumque? Neque enim tanquam punctum concipis, tametsi hujusmodi sit, ut nunc latius, nunc contractius extendatur. Et cum hujusmodi extensio infinita non sit, habeatque terminum, an non illud etiam concipis quadam ratione figuratum? Et cum videaris tibi illud quasi videre, non-ne illi præterea nescio quem tametsi confusum colorem affigis? Habes id certe ut corpulentius, ita visibilius, quàm merum inane? Quare & tua intellectio imaginatio quædam est. Si dicas te absque ulla extensione, figura, coloreque concipere, dic, bonâ fide, quale-nam ergo? illud quod habes *de hominibus visis, seu mente perceptis, quorum tamen non nisi pileos aut vesteis conspiciamus*, non arguit mentem potius esse, quàm imaginatricem, quæ dijudicet: Certè & canis, in quo parem tibi mentem non admittis, simili modo dijudicat, cum non herum suum, sed pileum solum aut vesteis videt. Quid, quod tametsi herus stet, sedeat, cubet, reclinetur, contrahatur, effundatur, agnoscit tamen semper herum, qui sub omnibus illis formis esse potest, cum tamen non sub una potius, quàm sub alia sit, eadem proportionem, quâ cera? Et cum leporem currentem venatur, integrumque, & mortuum, ac postea excoriatum discerptumque in frustra videt; putas non existimat eundem semper leporem esse? Quod proinde dicis, *perceptionem coloris, duritiei, & similitum, esse non visionem, non rationem, sed solum mentis inspectionem*; Esto: dummodo mens non differat ab imaginatrice, reipsa: Cum vero addis, *eam inspectionem esse posse imperfectam, & confusam, vel perfectam & distinctam, prout minus, vel magis ad illa, ex quibus constat cera, attenditur*: Id sanè arguit, non inspectionem mente factam, illius nescio cujus rei, quæ est præter omnes formas, esse claram distinctamque cognitionem ceræ: sed inspectionem per sensus factam omnium, quantum fieri potest, accidentium, mutationumque, quarum cera est capax. Ex his certè concipere & explicare poterimus quid nomine ceræ intelli-

intelligamus; ut nudam illam, vel potiùs occultatam substantiam neque ipsi concipere, neque explicare aliis valemus.

9. Subdis consequenter: *Quid autem dicam de hac ipsa mente, sive de meipso, nihil dum enim aliud admitto in me esse præter mentem? Quid, inquam, ego, qui hanc ceram video tam distinctè percipere? Nunquid meipsum non tantum, multò verius, multò certius, sed etiam multò distinctius evidentiusque cognosco? Nam si judico ceram existere ex eo ipso, quòd hanc videam, quanto magis me? Fieri enim potest: ut hoc quod video, verè non sit cera. Fieri potest, ut nequidem oculos habeam, quibus quicquam videam: sed fieri planè non potest, cum videam, sive (quod jam non distinguo) cum cogitem me videre, ut ipse ego cogitans non aliquid sim. Simili ratione si judico ceram esse, ex eo, quod hanc tangam; idem rursus efficietur, me esse. Si ex eo, quòd imaginer, vel quavis alia ex causa, idem planè. Sed & hoc ipsum, quod de cera animadverto, ad reliqua omnia, quæ sunt extra me posita, licet applicare. Tot tua sunt verba, quæ ideo repono, ut animadvertas demonstrare illa quidem te distinctè cognoscere quod existas, ex eo, quod distinctè videas, cognoscasque existere ceram, illaque ejus accidentia, at non probare te propterea cognoscere quæ, aut qualis sis, nec distinctè, quod operæ pretium tamen fuerat; nam quod existas, non dubitatur. Vide interim, ut heic non insistam, ut neque prius institi circa id, quod cum nihil in te admittas præter solam mentem, atque idcirco oculos, manus, cæteraque organa corporea excludas; nihilominus loqueris de cera, ejusque accidentibus; quæ videas, quæ tangas, &c. Et quæ profectò neque videre sine oculis, neque tangere sine manibus (seu, ut tecum loquar, cogitare te videre, & tangere) potes. Pergis: Si magis distincta visa sit cera perceptio, postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus ex causis innotuit: quanto distinctius meipsum à me nunc cognosci fatendum est: quandoquidem nulla rationes vel ad ceræ vel ad cuiuspiam corporis perceptionem possunt juvare, quin eadem omnes mentis meæ naturam probent? Verùm, ut quæ de cera duduxisti, probant tantum perceptionem existentiae mentis, non verò naturæ illius, ita non probabunt ampliùs omnia alia. Quòd si velis præterea deducere aliquid ex percepta ceræ aliarumque rerum substantia, inferes solùm, quemadmodum substantiam illam confusè solùm & ut nescio quid concipimus, ita mentem quoque concipi; adeò ut verè repetere liceat quod est à te dictum, illud nescio quid tui. Concludis, atque ecce tandem sponte sum reversus eò, quò volebam. Nam cum mihi nunc notum sit ipsam Mentem & corpora non propriè à sensibus, vel ab imaginandi facultate, sed à solo intellectu percipi: nec ex eo percipi, quòd tangatur, aut videatur; aperte*

cognosco nihil facilius aut evidentiùs me à mente posse percipi. Ita tu quidem; at ego non video, undenam deducas, aut apertè cognoscas, aliud posse percipi de tua Mente, quam quod existat. Unde & quod fuerat ipso titulo Meditationis promissum, fore ut per ipsam mens humana efficeretur corpore notior, non video quid præstitum sit: neque enim tuum institutum tuit probare esse mentem humanam, ejusve existentiam esse existentia corporis notioiem: cum saltem, an sit, existat-ve, controvertatur à nemine, sed voluisti haud dubiè facere illius naturam notioiem naturâ corporeâ, & hoc tamen non præstitisti. De natura certè corporea recensuisti ipsa, ô Mens, quàm multa noscamus, extensionem, figuram, occupationem spatii, &c. De te verò ecquid-nam tandem? Non es compages, non aër, non ventus, non res incedens, non sentiens, non alia: Hæc ut concedantur (quorum tamen quædam tu quoque refellisti) non ea sunt tamen, quæ expectamus. Scilicet negationes sunt, & non postulatur quis non sis, sed quid tandem sis. Itaque refers nobis ad summum te esse Rem cogitantem, id est dubitantem, affirmantem, &c. Sed dicere primùm te esse Rem, est nihil notum dicere. Hæc enim vox est generalis, indiscreta, vaga, & te non magis attinens, quàm quicquid in toto est mundo, quàm quicquid non est prorsus nihil. Tu es Res? id est, nihil non ens: seu quod est idem, aliquid es: Sed lapis etiam nihil non est, seu aliquid est, & musca similiter & cætera omnia. Deinde, quod te *Cogitantem* dicis, rem quidem notam dicis, sed tamen non priùs ignotam, neque requisitam à te: Quis dubitet enim quin sis cogitans? Quod nos latet, quod quæritur, intima tua substantia est, cujus proprium est cogitare. Quocirca, ut inquirere, sic concludere oporteret, non quod sis res cogitans, sed qualis sis res, quæ es cogitans. An-non, si quærat ex te Vini notitia supra vulgarem, non satis erit tibi dicere, Vinum est res liquida, ex uvis expressa, alba, vel rubra, dulcis, inebrians, &c. sed conabere explorare declarareque utcunque internam ejus substantiam, prout contexta observatur ex spiritu, phlegmate, tartaro, cæterisque partibus, hac aliave quantitate temperationeque inter se commistis. Pari ergo modo cum tui notitia supra vulgarem, hoc est hæctenus habitam, quærat: vides haud dubiè non satis esse si nobis renunciaste te esse rem cogitantem, dubitantem, intelligentem, &c. sed incumbere tibi, ut labore quodam quasi chymico te ipsam ita examines, ut internam tuam substantiam & detegere, & demonstrare nobis possis. Hoc certè si præstiteris, explorabimus ipsimet, sis-ne ipso corpore notior, quod anatomia, quod chymia, quod tot aliæ artes, tot sensus, tot experimenta, cujusmodi sit, multum manifestant.

I N M E D I T A T I O N E M I I I.

D E D E O,

Quod existat.

I.

Circà tertiam, ex eo quòd agnoveris claram distinctamque notitiam illius Propositionis, *Ego sum res cogitans*, causam esse certitudinis, quam de illa habes, inferre te posse statuere generalem hanc Regulam, *illud omne verum est, quod valde clare & distincte percipio*. Cæterùm licet hæc Regula nulla melior in tanta rerum caligine inveniri potuerit; cum videamus tamen ingenia tam magna, quæ videntur debuisse tam clarè tamque distinctè plurima percipere, censuisse rerum veritatem vel in *D E O* vel in ipso esse absconitam: an non suspicari par est Regulam fortè esse fallacem? Et certè, cum tibi ignota Scepticorum argumenta non sint, quid est, quod possimus verum inferre, tanquam clarè & distinctè perceptum, nisi apparere id, quod cuique apparet? Ego saporem peponis gratum clarè distinctèque percipio: itaque verum est peponis saporem apparere mihi huiusmodi: At quod propterea verum sit talem in ipso pepone esse, quomodo mihi persuadeam, qui puer cum essem, ac bene valerem, secus judicavi; nimirum clarè distinctèque alium in pepone saporem percipiens. Video & multis hominibus secus videri: video & multis animalibus, quæ gustu pollent, optimèque valent. An ergo verum vero repugnat: an potius, non ex eo, quòd aliquid clarè distinctèque percipitur, id secundum se verum est, sed verum solummodò est, quòd clarè, distinctèque tale percipiatur. Idem penè est dicendum de iis, quæ ad mentem spectant. Juràssem aliàs non posse à minore quantitate ad maiorem transiri, nisi transeundo per æqualem; non posse item duas lineas, ad sese continuò magis accedenteis, si producerentur infinitè, non tandem concurrere: nempe videbar mihi ista adeo clarè distinctèque percipere, ut pro axiomatibus verissimis indubitatissimisque haberem: & postea tamen fuere argumenta, quæ oppositum suaserint, veluti perceptum clariùs distinctiusque. Nunc vero rursus ambigo, cum ad Mathematicarum suppositionum naturam attendo. Quare & dici quidem potest verum esse me taleis taleisque propositiones agnoscere, prout quantitatem, lineas, & similia hoc se habere modo

sup.

suppono, aut concipio: & quòd illæ propterea veræ secundum se sint, pronunciari tutò non potest. Et quicquid sit de rebus Mathematicis, Quæso te, quod ad cæteras, de quibus jam quæritur, spectat, cur-nam tot tamque variæ sunt inter homines opiniones? Putat unusquisque se clarè distinctèque eam percipere, quam defendit: Et ne dicas plerosque aut hætere, aut fingere; sunt ecce, qui pro iis, quas habent, opinionibus, etiam mortem oppetant, tametsi videant alios pro oppositis oppetentis: Nisi verò putastum demum à pectore imò veras voces non ejici? Et attingis quidem ipse difficultatem, quòd prius multa aut omninò certa ac manifestæ admiseris, quæ postea deprehenderis dubia. Verùm hoc loco neque solvis, neque firmas Regulam; sed occasionem solum captas disserendi de Ideis, quibus deludi poteris, ut repræsentantibus quidpiam extra te, quod extra te tamen fortassis non fuerit; iterumque tractas de Deo deceptore, à quo falli potueris circa illas propositiones, duo & tria sunt quinque; quadratum non habet plura latera, quàm quatuor; Quo nempe innuas exspectandam confirmationem Regulæ, donec Deum esse ostenderis, qui non possit esse deceptor. Quanquam, ut hoc præmoneam, non tam est tibi laborandum, ut confirmes hanc Regulam, ex qua proclive adeò est falsum pro vero admittere, quàm ut proponas Methodum, dirigentem nos, ac docentem, quando fallamur, aut non fallamur, quoties existimamus nos clarè distinctèque aliquid percipere.

2. Distinguis consequenter, *Ideas* (quas vis esse cogitationes, prout sunt tanquam imagines) in innatas, adventitias, factitias. Et primi quidem generis statuis, quòd intelligas quid sit Res, quid veritas, quid cogitatio: Secundi, quòd strepitum audias, Solem videas, ignem sentias: tertii, quòd Sirenas, & Hippogryphesingas; ac subdis posse forse omneis esse adventitias, vel omneis innatas, vel omneis factas; quatenus nondum originem illarum clarè perspexisti. Porro, ne aliqua interea, donec perspexeris, fallacia subrepat, adnotare placet videri omneis Ideas esse adventitias, procedereve à rebus extra ipsam mentem existentibus, & cadentibus in aliquem sensum. Videlicet mens facultatem habet (vel ipsa potius facultas est) non perspiciendi modo ipsas Ideas adventitias seu quas ex rebus per sensus trajectas accipit; perspiciendi, inquam, nudas & distinctas, & omnino quales in se recipit; sed præterea illas variè componendi, dividendi, contrahendi, ampliandi, comparandi, & id genus similia. Hinc tertium saltem Idearum genus distinctum non est à secundo: Nam Idea chimæreæ alia non est, quàm Idea capitis leonis, ventris capræ: caudæ serpentis, ex quibus mens unam componit, cum illæ seorsum, sive singulæ, adventitiæ sint. Sic Idea Gigan-

tis, hominis-ve instar montis aut mundi totius concepti, non alia est, quàm adventitia. Idea putà hominis magnitudinis vulgaris, quam mens ampliat pro libitu, tametsi tantò confusius, quantò amplius concipit illam. Sic idea pyramidis, urbis, aut alterius rei nunquam visæ, non alia est, quàm adventitia visæ antea pyramidis, urbis, aut alterius rei non-nihil deformata, ac proinde confusa aliquà ratione multiplicata, comparataque. Quod spectat ad species, quas dicis innatas, eæ profectò nullæ videntur, & quæcunque dicuntur tales, videntur originem quoque habere adventitiam. *Habeo, inquit, à mea natura, quod intelligam quid sit Res.* Non puto verò te velle loqui de ipsa vi intelligendi, de qua nec dubium, nec quæstio est: sed potiùs de Idea REI. Non loqueris etiam de Idea alicujus Rei particularis: nam Sol, hic lapis, omnia singularia, sunt Res, quarum esse Ideas innatas non dicis. Loqueris ergo de Idea rei universè consideratæ, & prout cum Ente synonyma est, ac tam latè, quàm illud patet. Quæso te verò, hæc Idea quomodo esse potest in mente, nisi simul sint tot res singulares, illarumque genera, ex quibus mens abstrahat, formetque conceptum, qui nullius singularium proprius sit, & omnibus tamen conveniat? Profectò si Idea Rei innata est, innata quoque erit Idea animalis, plantæ, lapidis, omnium universalium. Nihilque erit opus, ut nos fatigemus ad internoscendum plura singularia, quo relectis variis discriminibus, id solum retineamus, quod videbitur omnibus commune, seu quod idem est, generis Ideam. Dicis quoque *te habere à tua natura, ut intelligas quid sit veritas, seu, ut ego interpretor, Ideam veritatis.* Porro, si veritas nihil aliud est, quàm conformitas judicii cum re, de quâ fertur judicium, Veritas est quædam relatio, ac proinde nihil distinctum ab ipsius Ideaque ad se relatis, seu, quod idem est, ab ipsa rei idea: quippe quæ & se & rem, qualis est, repræsentat. Quare & non alia est veritatis idea, quàm Idea rei, quatenus rei conformis est, seu quatenus ipsam repræsentat cujusmodi est, adeò proinde, ut si idea Rei non innata, sed adventitia sit; Idea quoque veritatis adventitia sit, non innata. Et cum id de qualibet veritate singulari intelligatur, intelligi etiam potest universè de veritate, cujus notio, seu Idea (ut jam dictum est de Idea Rei) ex notionibus, seu Ideis singularium eruitur. Dicis rursus *te habere à tua natura, ut intelligas quid sit cogitatio* (interpretor semper *Ideam cogitationis*;) Verùm, ut mens ex Idea unius urbis fingit Ideam alterius: Ita ex Idea unius actionis, ut visionis, vel gustationis, fingere potest Ideam alterius, ipsius putà cogitationis. Nempe analogia agnoscitur quædam interfacultates cognoscentes, unaque ad alterius notitiam faciliè deducit. Quamquam de Idea cogitationis laborandum non est: sed de Idea potiùs ipsius men-

mentis, atque ad eò animo, quam si innatam dederimus, nihil erit incommodi admittere quoque Ideam cogitationis innatam. Quare & expectandum est, donec probata res fuerit de ipsa Mente, seu anima.

3. Videris postea vertere in dubium non tantum, utrum Idea aliqua procedant ex rebus externis, sed etiam utrum omnino sint externae res aliqua: Viderisque proinde inferre, quamvis sint in te Idea rerum, quae dicuntur externa, non tamen Ideas arguere, quod res sint, quoniam non ab ipsis necessario procedant: sed possint vel à te, vel modo alio nescio quo esse. Hac puto de causa ante dicebas, te non percepisse prius terram, caelum, sidera, sed terram, caeli, siderum Ideas, à quibus posset esse delusio. Itaque, si nondum credis, terram, caelum, sidera, & caetera esse, cur quæso, supra terram ambulas, promoveſcè corpus, ut respectes Solem? cur ducis ad ignem, ut calorem sentias? cur ad mensam, aut cibum, ut famem exſaties? cur moves linguam, ut loquaris, aut manum, ut hæc ad nos scribas? Certè ista quidem aut dici, aut excogitari subtiliter possunt; at negotium nihil promovent: Et cum reverà non dubites, quin res istæ extra te sint, agamus seriò, ac bona fide, & ut res sunt, ita loquamur. Sin supposita existentia rerum externarum, putes abundè demonstratum non posse nos ex illis mutuari quas habemus ipsarum Ideas: solvendæ tibi rationes sunt, non modò quas ipse tibi objicis, sed quæ præterea objici possunt. Scilicet ita accipis, quasi idea admittantur provenire ex rebus, quia ita videmur docti à natura; & quia experimur illas à nobis, nostrave voluntate non pendere. Verum ut nihil neque de rationibus, neque de solutionibus dicamus, opponendum quoque, & solvendum erat inter caetera, quamobrem in cæco nato nulla sit Idea coloris, aut in furdo vocis: nisi quia istæ res externæ non potuerunt ex se immittere in infelicitis illius mentem ullam sui speciem; quod fores à nativitate conclusæ, obiceſque illis trajiciendis fuerint perpetuò positi. Urges postea exemplum Solis, cujus cum dua sint Idea: una hausta ex sensibus, ut putà quæ parvus apparet: altera ex rationibus Astronomicis, quæ ingens esse concipitur: illa similior, ac verior est, quæ non ex sensibus ducta est, sed ex notionibus innatis elicita, vel quacumque alia ratione effecta. Enimverò geminæ illæ Solis Ideæ similes sunt, & veræ seu Soli conformes: sed una magis, alia minus, eodem modo, quo duæ ejusdem hominis Ideæ una emissà ex decimo passu, alia ex centesimo, aut millesimo, similes, & veræ, seu conformes sunt: sed illa magis, ista minùs, eò quod illa, quæ propior venit, deteritur minùs: quæ longius, magis, ut explicaretur, si liceret paucis; neque tu ipse satis caperes. Quod autem mente sola percipiamus vastam illam Ideam solis, non ea propterea elicitur ex innata quadam notione; sed ea, quæ per se sensum

lum incurrit, quatenus experientia probat, & ratio illi innixa confirmat res distantes apparere minores seipfis vicinis: tantum ampliatur ipsa vis mentis, quantum constat Solem à nobis distare, exæquarique diametro sua tot illis terrenis semidiamentris. Et capere vis huiusce Ideæ nihil à natura esse insitum? illam require ex cæco nato. Experire primum non esse in illius mente coloratam, aut lucidam; experire deinde neque esse rotundam, nisi quis illum monuerit, ipseque prius corpus rotundum manibus attrectaverit: experire denique non esse tantam, nisi vel ratione, vel auctoritate motus præacceptam ampliaverit. Quanquam, ut istud interjiciam, quæso te, nos ipsi, qui toties solem conspeximus: qui toties apparentem ejus diametrum observavimus: qui toties de vera ratiocinati sumus, quæso te, inquam habemus-ne aliam, quam vulgarem imaginem Solis? Colligimus quidem ratione esse Solem majorem terrâ centum sexaginta, & pluribus vicibus: at propterea Ideam-ne tam vasti corporis habemus? Ampliamus hanc sanè sensibus acceptam, quantum possumus: contendimus mentem quantum possumus: At nihil tamen aliud, quam tenebras meras nobis facimus: & quoties habere distinctam de Sole cogitationem volumus, oportet mens redeat ad speciem, quam intercedente oculo accepit. Sufficit illi si non abnuat, quin Sol revera major sit, quin si oculus propius admoveatur, ampliorem Ideam adeptura sit; & interea tamen quantum obtinet, ad tantam attendat.

4. Agnoscens deinde inæqualitatem, & diversitatem Idearum, *Procul dubio*, inquis, *illa, substantiam mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continens, quam illa, qua tantum modos, sive accidentia representant. Et rursus illa, per quam summum aliquem Deum æternum, infinitum, omnipotentem, rerum omnium, quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo: plus perfectò realitatis objectivæ in se habet, quam illa, per quas finita substantia exhibentur.* Incedis porro heic passu grandi. Quare non-nihil sistenda es. Ac non hæreo quidem circa id, quod vocas realitatem objectivam: Satis est, quod cum vulgò dicant res externas esse subjectivæ; seu formaliter in seipsis; objectivæ autem, seu idealiter in Intellectu; videaris tu nihil aliud velle, quam debere Ideam conformari rei, cujus est Idea: adeò ut repræsentative nihil contineat, quod ipso facto non sit in ipsamet re: & tanto plus repræsentet realitatis, quanto res repræsentata plus realitatis in seipsa habuerit. Distinguis certè statim post realitatem objectivam à formali, quæ, ut interpretor, sit ipsa Idea, non ut repræsentans, sed ut entitas aliqua. Cæterum constat seu Ideam seu realitatem objectivam ejus, non esse mensurandam penes totam realitatem

formalem rei, seu quam res ipsa habet in se: Sed penes eam duntaxat partem, cujus intellectus notitiā accepit: seu, quod est idem, penes notitiā, quam intellectus habet de re. Sic nempe esse in te dicitur Idea perfecta, ejus hominis, quem attentè, & sæpius, & in omnem faciem circumspexeris: at illius, quem in transcurso, quem semel, quem ex parte solum videris: erit profectò imperfecta. Quòd si non ipsum hominem, sed larvam faciei obductam, & vesteis corpus undequaque contegenteis aspexeris: aut dicendum est non esse in te illius Ideam; aut si est aliqua, illam esse imperfectissimam, summèque confusam. Ex quo dico haberi quidem ideam distinctam germanamque accidentium; at substantiæ sub iis latentis non nisi confusam, fictamque ad summum. Aded ut cum dicis *plus esse realitatis objectivæ in Idea substantiæ, quàm in Idea accidentium*: primò, negandum sit substantiæ veram esse Ideam, seu representationem atque idcirco ullam ipsius realitatem objectivam: ac deinde ubi fuerit aliquà concessa, negandum quoque sit eam esse majorem, quàm sit in Ideis accidentium, cum quicquid realitatis hujusmodi habet, habeat ex Ideis eorum accidentium, sub quibus, vel quorum instar concipi substantiam suprà diximus, daclarantes illam concipi non posse nisi ut extensum, figuratum, coloratum aliquid. Circa id, quod subdis de *Idea Dei*, quæso te, cum tibi nondum constet an sit Deus, quomodo nòsti Deum representari per sui Ideam, summum, æternum, infinitum, omnipotentem, omnium creatorem? An non ex præconcepta de Deo notitia, quatenus audiisti illa attributa de Deo enunciari? Quippe si nihil tale hæcenus audiisses, ita ne describeres? Dices hoc jam solum afferri in exemplum, absque eo, quod quidpiam adhuc definiatur. Esto: sed vide ne postea id habeas quasi præjudicatum. Dicis esse in Idea Dei infiniti plus realitatis objectivæ, quàm in Idea rei finitæ. Sed primò, cum humanus intellectus non sit concipiendæ infinitatis capax: ideo neque habet, neque respicit Ideam infinitæ rei representatricem. Quare & qui infinitum quid dicit, attribuit rei, quam non capit, nomen quod non intelligit; quoniam ut res extenditur ultra omnem illius captum; ita finis negatio extensioni illi attributa ab eo non intelligitur, cujus intelligentia sine aliquo semper coërcetur. Deinde, cum maximæ quæque perfectiones soleant Deo attribui; videntur eæ omnes desumptæ ex rebus quas vulgo miramur in nobis, cujusmodi sunt diurnitas, potentia, scientia, bonitas, beatitudo, &c. quæ quantum possumus ampliantes, pronunciamus Deum æternum, omnipotentem, omniscium, optimum, beatissimum, &c. Quæ Idea porro hæc omnia representat, non habet propterea plus realitatis ob-
obje-

objectivæ, quàm habeant res finitæ simul sumptæ, ex quarum Ideis, Idea illa compacta est, ac deinde modo jam dicto adaucta. Nam neque qui dicit æternum, complectitur propterea mente totam extensionem ejus durationis, quæ nunquam cœpit, & nunquam destituta est: neque qui omnipotentem, totam multitudinem effectuum possibilem, atque ita de cæteris. Postremo equis dici potest habere ideam de Deo germanam, seu quæ repræsentet Deum qualis est? Quàm pusilla res esset Deus, nisi esset alius, haberetque alia, quàm nostra hæc quantillacumque? An non censenda est esse minor perfectionum proportio inter Deum, & hominem, quàm inter elephantem, & intercutaneum animalculum acari? An ergo, si quis ex observatis acari perfectionibus, efformaret in se Ideam, quam elephantis diceret, germanamque assèveraret, ineptissimus haberetur: & sibi plaudet, si quis ex visis hominis perfectionibus, Ideam efformet, quam & Dei esse, & germanam esse contendat? Quæso etiam pauculas istas, quas in nobis esse deprehendimus, quomodo in Deo agnoscimus esse? Esse ubi agnoverimus, qualem-nam licebit propterea ejus essentiam imaginari? Est profecto Deus supra omnem captum infinitis intervallis; & cùm mens nostra ad illius contemplationem comparatur, non modo caligat, sed & nulla est. Quare neque est, cur dicamus germanam ullam esse Ideam, quæ Deum repræsentet: abundèque est, si ex analogia harum rerum nostratum, qualemcunque, & ad usum nostrum eliciamus, formemusque ideam, quæ captum humanum non superet, neque realitatem contineat, quam in rebus cæteris, cæterarumve rerum occasione non percipiamus.

5. Assumis consequenter, manifestum esse naturali lumine, tantundem ad minimum debere esse in causa efficiente, & totali, quantum in effectu est; idque ut inferas, tantundem saltem esse debere realitatis formalis in causa Idea, quantum objectiva in Idea est. Passus nempe hic etiam grandis, & in quo non-nihil consistendum sit. Primo vulgare illud dictum, nihil esse in effectu, quod non sit in causa, videtur debere potius de materia, quàm de efficiente intelligi. Quippe efficiens externum est, & diversæ plerumque naturæ ab effectu. Et quamvis effectus dicatur habere realitatem ab efficiente; habet tamen non quam efficiens habeat necessario in se, sed quam mutuari aliunde possit. Patet res perspicuè in effectu artis. Nam quamvis domus habeat totam suam realitatem ab artifice; artifex tamen illam non à se, sed aliunde acceptam tribuit. Idem facit Sol, cùm materiam inferiorem variè commutat, variaque animalia procreat; imo etiam parens, à quo licet proles habeat materiæ aliquid; illud tamen non ut à principio efficiente, sed ut à materiali habet.

habet. Quod objicis *esse effectus debere vel formaliter vel eminenter contineri in causa*, nihil ampliùs arguit, quàm effectum aliquando habere formam similem formæ suæ causæ, aliquando dissimilem, & imperfectiorem quidem, adeo ut forma causæ supra illam emineat. Sed non sequitur ut propterea vel eminens causa det aliquid de suo esse, vel quæ continet formaliter, patiatur suam formam cum effectû: Nam & quamvis id fieri videatur in generatione viventium, quæ est ex semine; non dices tamen, opinor, patrem, cùm generat filium, refecare, dareque illi rationalis animæ partem. Uno verbo, causa efficiens non aliâ ratione continet effectum, quàm quatenus illum ex certa materia adumbrare potest ac perficere.

Deinde circa illud, quod infers *de realitate objectiva*, exemplum usurpo imaginis meæ, quæ spectari potest, vel in speculo, cui me objicio, vel in tabula, quam pictor adornat. Ut enim ego ipse sum causa imaginis in speculo, quatenus ex me emitto mei speciem in speculum, & pictor causa imaginis, quæ exhibetur in Tabula: Ita cùm idea vel imago mei sit in te, vel quovis alio intellectu, quæri potest, an ego ipse sim causa illius, quatenus emitto mei speciem in oculum, &c. intercedente oculo in ipsum usque intellectum: an verò sit causa quæpiam alia quæ illam quodam quasi penicillo, stylove in intellectu delineet. Videtur porrò non alia causa præter me esse requirenda: nam & quamvis postea intellectus mei ideam ampliare, minuere, componere, aliâ ratione tractare possit; ipse sum tamen causa primaria totius realitatis, quam illa habet in se: & quod heic dicitur de me, idem intelligendum est de quolibet objecto externo. Jam realitas illa ideæ distinguitur duplex per te; & formalis quidem alia esse non potest, quàm tenuis illa substantia, quæ ex me effluxit, & in intellectu recepta, inque ideam conformata est. (Nisi velis autem speciem ex objecto procedentem effluxionem esse substantialem, fac quodcunque lubuerit, realitatem semper imminues.) Objectiva autem nihil esse potest præter representationem seu similitudinem mei, quam gerit idea: aut certè præter symmetriam, qua partes ideæ ita disponuntur, ut me referant. Quocunque modo acceperis, nihil esse quidem reale videtur, quoniam est sola relatio partium inter se, & ad me, vel modus realitatis formalis, quatenus hoc modo confirmata est: sed nihil refert; dicatur, quia placet, realitas objectiva. Hoc posito, videreris tu quidem debere comparare realitatem formalem ideæ cum realitate mea formali, seu cum mea substantia: & realitatem objectivam ideæ cum symmetria partium mei, seu delineatione, & forma externa: at placet tamen tibi comparare realitatem objectivam ideæ cum realitate mea formali. Porrò quicquid
fit

fit de explicatione superioris axiomatis, patet non modò esse in me tantundem realitatis formalis, quantum est objectivæ in mei idea: sed realitatem etiam formalem ideæ, nihil penè esse respectu meæ formalis, seu totius meæ substantiæ. Quocirca & tibi concedendum esse *tantumdem saltem esse debere realitatis formalis in causa idea, quantum objectiva in idea est*, quando totum quicquid in idea est, nihil penè est comparatione ipsius causæ.

6. Subsumis, *si in te sit idea, cujus realitas objectiva sit tanta, ut nec emittenter nec formaliter illam continueris, atque adeò illius causa esse non poteris; tum demum sequi necessario existere aliquid præter te in mundo: cum secus careas argumento, quo certius reddaris esse aliquid*. Verùm ex jam dictis tu causa non es realitatis idearum; sed ipsæmet res per ideas representatæ, quatenus emittunt imagines sui in te, ut in speculum: licet tu ex ipsis occasionem possis aliquando sumere chimærarum depingendarum. Sed seu ipsa sis causa, seu non: an propterea incerta es, esse aliquid præter te in mundo? Bona verba, quæso: nam opus non est, ut, quicquid de ideis sit, argumenta ad id quæramus, Percurris deinceps *Ideas, quæ in te sunt, ac præter ideam tui, numeras ideas Dei, rerum corporearum inanimatarumque, angelorum, animalium, hominum: idque, ut cum de idea tui difficultatem non esse dicas, inferas ideas hominum, animalium, angelorum, componi posse ex iis, quas habes tui, Dei, rerum corporalium: & ideas rerum corporalium potuisse quoque à te proficisci*. Hoc verò loco mirari subit, qui dicaris habere ideam tui (& fecundam adeò, ut ex illa possis tot alias depromere,) ac rem carere difficultate: cùm reverà tamen aut ideam tui nullam habeas, aut illam admodum confusam, atque imperfectam, prout jam observavimus in superiore meditationem. Et inferebastu in illa, nihil facilius, atque evidentius à te percipi, quàm teipsam: Quid si, cùm non habeas, nec habere possis tui ideam, dicaris posse quidvis aliud faciliùs, atque evidentius, quàm teipsam percipere? Cogitanti certè mihi quorsum fieri possit, ut neque visus seipsum videat, neque intellectus seipsum intelligat: Illud in mentem subit, quòd nihil agat in se ipsum: Quippe nec manus (aut in ipsa digitus summus) se verberat; nec pes sibi calcem impingit. Cùm aliunde verò ad notitiam alicujus rei eliciendam, necesse sit rem agere in facultatem cognoscentem: immittere nempe in illam sui speciem, sive sui specie illam informare: perspicuum videtur ipsam facultatem, cùm extra seipsam non sit, non posse illam sui speciem in seipsam transmittere, neque sui notitiam consequenter elicere, sive, quod idem est, percipere seipsam. Et quare putas oculus, cùm se in seipso non videat, videt tamen

in.

in speculo? Nempe quia inter oculum speculumque est interstitium, & oculus ita agit in speculum, immittens in illud sui speciem ut speculum in ipsum reagat, propriam ejus speciem in illum remittens. Dato mihi porro speculum, in quod ipsa perinde agas: spondeo fore, ut eo reflectente in te ipsam tui speciem, tum demum te, non directâ quidem, sed reflexa tamen cognitione percipias: quousque autem non dederis, spes non est, ut te ipsam nôris. Possem heic quoque insistere, qui dicaris habere ideam Dei, nisi fortè qualem, & quo modo jam diximus; Qui Angelorum? de quibus nisi aliquid audisses, nescio an unquam cogitâsses? Qui animalium, cæterarumque rerum, quarum, si in sensus non incidissent, penè certum sum te nullas ideas fuisse habituram: ut & nullas habes innumerarum rerum, quarum ad te neque adspèctus, neque fama pervenit? Sed his dimissis, illud admitto, ideas diversarum rerum in mente existentis ita posse componi, ut plures aliarum formæ coarctantur, tametsi quas enumeras, non videantur sufficere ad istam tantam diversitatem, imò neque ad distinctam, determinatamque certæ cujuscumque rei ideam. Hæreo autem solum circa ideas rerum corporearum, quod difficultas non parva sit, quomodo ex sola tui idea, dum te pro incorporea geris, teque ut talem consideras, eas deducere ex te possis. Nam si solam substantiam incorpoream nôsti, quomodo fieri potest ut capias præterea substantiam corpoream? Estne aliqua inter hanc & illam analogia? Dicis, utramque convenire in eo, quòd sit apta existere; at ista convenientia non intelligitur, nisi prius res utraque quæ convenit, intelligatur. Notionem quippe communem facis, quæ priusquam formetur, oportet particularia intelligi. Profectò si ex intellectâ substantia incorporea potest intellectus formare ideam substantiæ corporeæ: non est cur dubitemus quin cæcus, vel qui à navitate detentus fuerit in densissimis tenebris, formare apud se ideam & lucis & colorum possit. Dicis posse consequenter haberi ideas extensionis, figuræ, motus, aliorumque sensibilibus communium: sed faciliè nimirum dicis. Id mirum, cur non lucem, colorem, alia, facilitate pari deducas: verum immorandura in istis non est.

7. Concludis, Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit, quod à meipso non potuerit proficisci. Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua sum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque existat, est creatum. Quæ sane omnia talia sum, ut quo diligentius attendo, tanto minus à me solo profecta esse posse videantur: ideoque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum. Scilicet huc est, quo tendebas. Ego vero, ut conclusio-

clusionem amplector: ita non video quâ sic concludas. Dicis ista, *quæde Deo intelligis, huiusmodi esse, ut proficisci à te solo non potuerint* id nempe intendis, *ut debuerint ab ipso Deo proficisci*. Sed primum nihil verius est, quàm quod à te solo profecta non fuerint, seu quod illorum intelligentiam à te, vel per te duntaxat non habueris: sunt enim profecta, habitaque à rebus, à parentibus, à Magistris, à Doctoribus, à societate hominum, in qua es versatus. At mens sola sum, inquit; nihil admitto extra me; ne aures quidem quibus audiverim, neque homines mecum colloquutos. Hæc dicere potes, sed diceres-ne, nisi auribus nos audires, ac nisi essent homines, à quibus verba acciperes? Loquamur seriò, & dic bonâ fide: Voces illas, quas de Deo effers nonne habes à societate hominum, quibus convixisti? Et cum ab illis voces habcas, nonne & notiones subiectas designatasque vocibus? Igitur non sint à te solo, videntur tamen non propterea à Deo, sed aliunde esse. Deinde quidnam in illis est, quod acceptâ primum à rebus occasione, habere ex teipso deinceps non potueris? An-ne propterea aliquid capis, quod sit supra humanum captum? Sanè si intelligeres Deum, cuiusmodi est, esset cur à Deo te doctum putares: hæc vero omnia, quæ Deo attribuis, nihil aliud sunt, quam observatæ aliquæ in hominibus aliique rebus perfectiones, quas mens humana valeat intelligere, colligere, & amplificare, ut aliquoties dictum jam est.

Dicis, *cum ex te possit esse idea substantia, quia substantia es: non posse tamen ideam substantia infinita, quia infinitus non es*. Verùm nulla est propterea in te infinitæ substantiæ idea, nisi nomine tenus, & quatenus homines comprehendere (quod est reverà non comprehendere) infinitum dicunt: adeo ut necesse proinde non sit talem ideam à substantia infinita proficisci; ea nempe fieri componendo ampliandoque potest, quemadmodum jam dictum est. Nisi cum prisca philosophi ex comprehenso hoc visibili spatio, hoc unico mundo, his paucis principiis, ipsorum ideas sic in se habuerunt, ut illas ampliantes ideas efformaverint infiniti universi, infinitorum mundorum, infinitorum principiorum: dicturus sis illos non efformasse tales ideas ex vi suæ mentis: sed eas processisse in mentem ex infinito universo, infinitis mundis, infinitis principiis? Quod defendis autem *te percipere infinitum per veram ideam*: sanè, si illa esset vera, repræsentaret infinitum cuiusmodi est, ac proinde perciperes quod est in ipso præcipuum, & de quo nunc agitur, videlicet infinitatem. Verum cogitatio tua semper terminatur ad finitum aliquid, solumque infinitum dicit, quia non percipis quod est ultra tuam perceptionem: ut proinde non malè censearis percipere infinitum per negationem finiti. Neque sufficit

dicere percipere te plus realitatis in infinita substantia, quàm in finita. Oporteret enim te percipere realitatem infinitam, quod tamen non facis. Quin etiam reverà non plus percipis: quoniam finitam solum amplias, ac deinde imaginariis esse amplius realitatis in eo, quod dilatatum est: quàm in eodem, dum est contractum. Nisi velis quoque Philosophos illos plus percipisse realitatis, quæ reverà esset, cum pluribus mundos conciperent, quàm dum unicum in mente haberent. Ex quo obiter adnoto causam, cur mens nostra tanto magis confundatur, quanto aliquam speciem sive ideam magis ampliat, ex eo esse videri, quòd hujusmodi speciem à suo situ distrahit, distinctionem partium illi adimit, ac ita totum attenuat, ut tandem evanida fiat. Ne memorem mentem perinde confundi ob causam oppositam, cum nimis contrahit ideam.

Dicis non obviare, quod non comprehendas infinitum, aut omnia, quæ in illo sunt: sed sufficere, ut pauca quadam intelligas, quo veram, & maxime claram distinctamque ideam habere dicaris. Imò verò non habes veram ideam infiniti, sed finiti solum, si non comprehendas infinitum, sed finitum dumtaxat.

Dici potes ad summum cognoscere partem infiniti; at non propterea ipsum infinitum: ut ille qui nunquam egressus specum subterraneam, dici quidem potest cognoscere partem mundi, at non propterea ipsum mundum: adeò ut propterea ineptus evasurus sit, si tam angustæ partis ideam censeat esse ideam veram germanamque totius mundi. At, inquis, de ratione infiniti est, ut à te, qui finitus es, non comprehendatur. Credo equidem: at non est de ratione veræ ideæ rei infinitæ, ut illius tantum partem minimam, sive potius nullam, ob nullam cum toto proportionem repræsentet. Sufficere ais, ut pauca hæc à te clarè percepta intelligas: Sed nempe, ut sufficit videre extremum capillum ejus hominis, cujus vis habere germanam Ideam. An non esset meæ egregia effigies, si pictor unum mei capillum, ejusve extremum dumtaxat depingeret? At minor, non dico longè, aut longissimè, sed infinitè etiam est proportio eorum omnium quæ de infinito, seu de Deo cognoscimus, quàm unius mei capilli, apicisve ejus ad me ipsum totum. Uno verbo, hæc de Deo nihil probant, quod non probent etiam de infinitis illis mundis, ac tanto magis, quanto illi potuerunt clarius ex hoc uno clarè perspecto intelligi, quàm Deus, vel ens infinitum ex tua substantia, quæ cujusmodi sit nondum tibi constat.

8. Argumentaris aliunde sic, Quæ enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est aliquid mihi desse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem?

scerem? Verùm si de re aliqua dubitas, si aliquam cupis, si agnoscis quidpiam tibi desse, quid mirum; cum non nôris omnia, cum non sis omnia, cum non habeas omnia? Agnoscis te non esse proinde omnino perfectum? Et hoc profectò verum est, dicique citra invidiam potest. Ergo intelligis esse aliquid te perfectius? Quid-ni? tametsi quicquid cupis non sit semper te, quacunque ratione, perfectius. Quippe cum panem desideras, non est panis te vel corpore tuo undequaque perfectior: sed perfectior solum eâ inanitate, quæ in stomacho tuo est. Quomodo ergo colligas esse aliquid te perfectius? Nempe quatenus vides universitatem rerum, quæ & te, & panem, & cætera complectitur: adeò ut, cum singulæ partes universi aliquid perfectionis habeant, & aliæ aliis inserviant, advenireque valeant; faciliè sit intelligere plus perfectionis esse in toto, quam in parte, ac proinde te, cum sis solum pars, debere agnoscere quidpiam te perfectius. Hoc igitur modo esse potest in te idea entis perfectioris, ex cujus comparatione defectus agnoscas. Ut præteream posse quoque partem alias perfectiores esse; te cupere quod illæ habent, & ex iisdem tecum comparatis posse tuos defectus agnosci. Quippe cognoscere potuisti hominem, qui foret sanior, robustior, pulchrior, doctior, moderatior, ac proinde perfectior: neque fuit tibi difficile concipere illius ideam, & ex illius comparatione intelligere, non esse in te gradum sanitatis, roboris, aliarumque perfectionum, quæ in illo forent.

Objicis tibi post-modum, *Sed forte majus aliquid sum, quàm ipsa intelligam, omnesque illæ perfectiones, quas Deo tribuo, potentiâ quâdam in me sunt, etiamsi nondum ad actum reducantur, ut fieri potest, si mea cognitio magis magisque augeatur in infinitum.* Respondes autem, *Ut verum sit meam cognitionem gradatim augeri, & multa esse in me potentiâ, quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nihil est potentiale: namque hoc ipsum gradatim augeri, certissimum est imperfectionis argumentum.* Porro verum quidem est illa, quæ in idea percipis, esse actu in ipsa idea: at non sunt tamen propterea actu in ipsamet re, cujus est idea, Architectus quippe sibi fingit ideam domus, quæ idea actu constat ex designatis parietibus, tabulatis, tectis, fenestris, &c. Et tamen domus illa, ipsiusque partes, nondum actu sunt, sed potentiâ tantum. Sic illa, Philosophorum idea continet actu infinitos mundos: at non dices propterea illos infinitos actu esse. Quare sive quid in te sit, sive non sit potentia: satis est, quod idea vel cognitio tua, gradatim augeri, ampliarive possit; neque propterea inferri debet, quod per eam repræsentatur, cognosciturve, actu esse. Quod agnoscis deinde *cognitionem tuam nunquam fore infinitam*, ultro accipitur: sed nempe

agnoscere debes neque fore in te unquam veram germanamque Dei ideam, de quo semper ampliùs (imò infinitè) cognoscendum refert, quàm de homine, cujus videris extremum duntaxat capillum. Certè & nisi hominem illum totum videris: vidisti tamen alium, ex cujus comparatione aliquam facere de illo conjecturam vales: at aliquid simile Deo, illiusque immensitati, nunquam est datum cognoscere.

Dicis te *judicare Deum actu infinitum, ut nihil perfectiorem ejus addi valeat.* Sed judicas quod ignoras, & ex præsumptione solum judicas, ut judicabant Philosophi infinitos mundos, infinita principia, ac infinitum universum, cujus immensitati nihil addi posset. Quod subjicis *esse objectivum ideam non pendere ab esse potentiâli, sed ab actuali.* Vide quî possit esse verum, si verum sit, quod jam diximus de idea Architecti, & antiquorum philosophorum, ac præsertim ubi memineris hujuscemodi ideas constatas esse ex aliis, quas intellectus præhabuerit ab existentibus actu causis.

9. Queris deinceps, *an jam habens ideam entis te perfectioris, esse ipsa posses, si tale ens nullum existeret?* Et respondes, *Nempe à quo essem? à me scilicet? vel à parentibus? vel ab aliis quibuslibet Deo minus perfectis?* Probas consequenter, *Te non esse à te:* Sed hoc nihil necesse. Rationem etiam reddis, *cur non semper fueris:* sed id quoque superfluum; nisi quatenus vis simul inferri debere te causam tui non productricem modò, sed & conservatricem. Nempe ex eo, *quod tempus vitæ tuæ plures partes habet, inferre te creari debere in partibus singulis ob mutuam illarum à se independentiam.* Sed vide quî id intelligi possit. Nam sunt nonnulli quidem effectus, qui ut perseverent, neque momento quolibet deficiant, indigent præsentia, continuaque efficientia causæ per quam primùm esse cœperunt, cujusmodi est solis lux (quanquam hujusmodi effectus non tam iidem re ipsa sunt, quàm æquivalenter, ut de fluminis aqua dicitur:) at videmus alios qui perseverent non modò eâ causâ, quam agnoscunt, non ampliùs agente, sed, si velis, etiam corruptâ, reductâque in nihilum. Hujus generis sunt tot res genitæ factæque, ut recensere pigeat: sufficitque te esse unam ex illis, quæcunque tandem tui causâ sit. *At partes tui temporis non dependent aliâ ab aliis?* Heic inflari posset, quænam sit excogitabilis res, cujus partes sint à se invicem inseparabiles magis? inter cujus partis sit inviolabilior series & connexio; cujus quæ sunt partes posteriores possint minùs averti, magis coherere, magis dependere à prioribus? Sed ne hæc urgeamus, quid propercâ facit hæc seu dependentia seu independentia partium temporis, quæ externæ sunt, successivæ sunt, activæ non sunt, ad tui productionem, reproductionemve? Profectò nihil magis, quàm fluxus, ac pertransitio partium

partium aquæ, ad productionem reproductionemve alicujus rupis, quam fluvius præterfluit: *At ex eo quod paulò ante fueris, non sequitur te nunc esse debere?* Credo sane: verum non ex eo, quòd causa requiratur, quæ te de novo creet: sed quod non teneatur ab aliæ causa, quæ te possit destruere; vel tu non debeas in te habere imbecillitatem, quâ tandem deficias.

Dicis proinde esse manifestum naturali lumine, conservationem à creatione non nisi ratione differre. Sed quomodo est manifestum, nisi fortè in ipsa luce, effectibusve similibus? Subdis *non esse in te vim, per quam paulo post sis futura, quod conscia illius non sis, cum sis tamen res cogitans.* Verum est in te aliqua vis, quâ possis existimari te quoque paulò post futuram: non tamen necessario aut indubiè, quia illa tua vis, seu naturalis constitutio, quæcumque ea sit, eò non extenditur, ut omnem causam corruptentem, seu internam, seu externam arceat. Quare & futura es, quòd vim habeas, non quæ te de novo producat, sed quæ, ut perseveres, præstare sufficiat, nisi corruptens causa superveniat; quòd autem colligis *dependere te ab aliquo ente diverso à te, bene colligis; non tamen quasi de novo ab eo producaris: sed quasi producta ab ipso olim fueris. Pergis tale ens non esse parentes, aliasve causas quaslibet.* Sed quare parentes non sint à quibus videris adeò manifestè unà cum corpore producta, ne aliquid dicam de Sole, cæterisque causis concurrentibus? *At ego, inquis, sum res cogitans, ideamque Dei in me habens?* Verum nonne parentes tui mentelæ illorum fuere quoque res cogitantes, habentesque ideam Dei? ut propterea heic urgeri non debeat effatum illud de quo jam antè, *tantumdem ad minimum esse debere in causa, quantum in effectû.* Si sit alia, inquis, præter Deum causa, quari potest, an sit à se, vel ab alia? Nam si à se, erit Deus, si ab alia, toties quæretur, donec ad illam perveniatur, quæ à se, & sit Deus; cum in infinitum progredi non liceat. Verum si causa fuere parentes, ea potuit esse, non à se, sed ab alia, illaque rursus ab alia, atque ita in infinitum. Neque absurdum probaveris progressum istum infinitum, nisi simul probes cœpisse aliquando mundum, ac ideo fuisse parentem primum, cujus parens non fuerit. Infinitus certè progressus videtur duntaxat absurdus in causis ita inter se connexis subordinatisque, ut inferior agens sine superiore movente non possit: ut dum lapis quidpiam impellit, impulsus à baculo, quem impellit manus, vel cum infimus annulus catenæ pondus trahit, tractus ipse à superiore, & iste ab alio; sic enim perveniendum est ad unum movens, quod primum moveat. At in causis ita ordinatis, ut prior destructa, ea, quæ ab illa pender, supersit, possitque agere, non videtur esse perinde absurdum. Hinc cum dicis *satis apertum, progressum heic in-*

finium non dari: vide an fuerit adeò apertum Aristoteli, qui persuasus tantopere fuit nullum fuisse parentem primum. Pergis, nec plures causas partiales ad te efficiendum convenisse, ex quibus ideas variarum perfectionum Deo attributarum acceperis, cum illa reperiri non possint, nisi in uno, ac sola Deo, cuius unitas, seu simplicitas est præcipua perfectio. Verumtamen, seu una, seu plures tui causæ fuerint, non est propterea necesse, ut illæ in te impresserint suarum perfectionum ideas, quas adunare poteris. Interea verò occasione facis querendi à te, cur nisi plures tui causæ, saltem res plures esse poterint, quarum perfectiones mirata: beatam illam rem duxeris, in qua existerent omnes simul? Nôsti ut Pandoram Poëtæ describant: Quid-ni tu mirata in hominibus variis eminentem quandam scientiam, sapientiam, iustitiam, constantiam, potentiam, sanitatem, pulchritudinem, beatitudinem, diuturnitatem, & alia, componere hæc omnia non potuisti, & suspiciendum existimare, si quis omnia simul haberet? Cur non deinceps omnes perfectiones variis gradibus adaugere, donec ille magis videretur suspiciendus, si ejus scientiæ, potentiæ, durationi, & cæteris nihil deesset, addive posset, sicque foret omniscienti, omnipotens, æternus, & cætera omnia? Et cum videres tales perfectiones in humanam naturam cadere non posse, cur non potuisti existimare beatam fore illam naturam, si cui ista competere? Cur non dignum putare investigatione, talisne esset aliqua, an-non? cur non argumentis quibusdam induci, ut consentaneum magis videretur esse, quam non esse? Cur non consequenter ipsi adimere corporeitatem, limitationem, & cætera omnia. quæ imperfectionem quandam connotarent? Ita profecto processisse plurimi videntur; cum existentibus tamen variis ratiocinationis modis, gradibusque, aliqui corporeum reliquerint Deum, aliqui membra humana habentem, aliqui non unum, sed multiplicem, & quæ sunt alia nimis vulgaria. Circa illud de perfectione unitatis: nihil repugnat omnes perfectiones Deo attributas concipere, ut intimè junctas, & inseparabiles; tamen ista idea, quam habes illarum non ab ipso fuerit in te posita, sed à te hausta ex rebus perfectis, ampliataque, ut dictum est. Sic certè depingunt non modo Pandoram omnibus donis perfectionibusque ornata deam: sed perfectam etiam Rempubicam, perfectum Oratorem, &c. Denique ex eo, quod existat, emisque perfectissimi ideam in te habeas, conclusis demonstrare evidentissimi existere Deum; At, cum conclusio vera sit, Deum nempe existere, non apparet tamen ex dictis, eam esse à te evidentissimè demonstratam.

10. *Supereff, inquis, ut examinem, quâ ratione ideam istam à Deo accepi: neque*

neque enim illam à sensibus hausì, nec etiam à me afficta est (nam nihil ab illa detrahere, nihil illi superaddere planè possum) ac proinde superest, ut mihi sit innata; quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Enimverò ut illam partim haurire à sensibus, partim effingere potueris, aliquoties jam dictum est. Quod autem dicis te nihil posse illi addere aut detrahere, cogita ut initio non æquè perfectam habueris: cogita ut possint esse homines vel angeli, aut aliæ naturæ te doctiores, à quibus aliqua moneri de Deo valeas, quæ nondum novisti: Cogita posse saltem Deum te sic erudire, eadem claritate sive in hac vita, sive in alia perficere, ut reputari nihilum, quicquid de illo jam nōsti, possit. Quicquid demùm sit, cogita, ut ex perfectionibus rerum creatarum fieri adscensus valeat ad cognitionem perfectionum Dei, & ut illæ omnes non uno momento noscuntur, possuntque & plures & plures in dies detegi: ita posse ideam Dei non uno momento haberi perfectam, sed magis magisque in dies perfectiorem. Pergis, & sanè non mirum est Deum in creando, ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa. Nec opus est, ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa: sed ex hoc uno, quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem, & similitudinem ejus factum esse: illamque similitudinem, in qua idea Dei continetur, à me percipi per eandem facultatem, quæ ego ipse à me percipior: hoc est dum me ipsum intelligo, non modo intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora sive meliora indefinitè aspirantem: sed simul etiam intelligo illum, à qua pendeo, majora ista omnia non indefinitè: & potentiâ tantum, sed re ipsa infinite in se habere, atque ita Deum esse. Ac tu speciosè quidem hæc omnia, ipseque non esse vera non objicio: sed quæsierim tamen undenam probentur? Ut antedicta enim præteream, si idea Dei est in te, ut nota artificis operi impressa, quis-nam est modus impressionis? Quæ-nam est forma istius notæ? quonam modo illam discernis? Si non est aliud ab opere, sive à re ipsa: tu ipsa ergo es idea? tu ipsa nihil aliud es, quàm cogitationis modus? tu ipsa es & nota impressa, & subjectum impressionis? *Credibile est*, inquis, *te factam ad imaginem & similitudinem Dei*: Credibile sanè religiosâ fide: at ratione naturali, quilibet intelligere, nisi Deum facias hominiformem? Et, in quo-nam consistere potest hæc similitudo? An tu cum sis pulvis, & cinis, præsumere te similem potes æternæ illi, incorporeæ, immensæ, perfectissimæ, gloriosissimæ, & quod caput est, invisibilissimæ, incomprehensibilissimæque naturæ? An illam de facie novisti, ut te cum ipsa comparans, asseverare conformem possis? *Credibile dicis ex eo, quod creavit*: sed ex eo potius incredibile est. Siquidem opus operanti simile non est, nisi cum

ab eo generatur per communicationem naturæ. At tu hoc modo genita à Deo non es; neque enim es ejus proles, naturæve ejus particeps: sed creata solus es, hoc est ab eo facta secundum ideam; adeo ut non possis te dicere illi magis similem, quam sit domus fabro murario. Atque id quidem supposita, tui, quam nondum probasti, à Deo creatione. *Percepisti, inquis, similitudinem, dum intelligis te rem completam, dependentem, & ad majora melioraque aspirantem.* Sed quare non hoc potius sit dissimilitudinis argumentum: cum Deus ex opposito sit completissimus, independentissimus, sibi sufficientissimus, quippe maximus, optimusque? Ut præteream, cum te dependentem intelligis, non propterea statim intelligere te id, à quo dependes, esse aliud, quam parentes: vel si aliud intelligis, non subesse causam, cur te ipsi similem putes. Ut præteream quoque mirum esse, cur non ceteri hominum sive mentium, idem, quod tu, intelligant: ac præsertim, cum non sit ratio, cur non credatur Deum illis, perinde ac tibi, impressam ideam sui. Professio vel hoc unum arguit non esse ideam à Deo impressam: quandoquidem si ita esset, & omnibus, & simul una eademque impressa esset, hominesque omnes conciperent Deum simili forma ac specie; eadem illi tribuerent; eadem plane de eo sentirent. Sed de his tamen multa jam nimis.

I N M E D I T A T I O N E M I V.

De Vero, & Falso.

I.

Circa quartam, Recenses initio quæ putas in superioribus demonstrata, quibusque factam viam præsumis ad progrediendum ulterius. Ipse, ne remoram injiciam, non insistant continuo debuisses te illa firmitus demonstrare; abunde erit, sit memineris quid concessum fuerit, quid non: ne res trahatur in præjudicium. Ratiocinari consequenter non posse Deum fallere te, &, ut facultatem fallacem, errorive obnoxiam, quam ab ipso habes, excuses, conjicias culpam in nihilum, cujus tibi ideam quandam observari dicis, ex quo te ais participare, inter quod, & Deum te medium assumis. Ac pulchra quidem ratiocinatio: sed ut præteream explicari non posse quomodo habeatur, aut qualis sit nihili idea, quomodo participemus ex nihilo, & alia, observo solum, ex distinctione hac non tolli, quin Deus potuerit dare homini facultatem judi-

judicandi erroris immunem. Nam quamvis non dedisset infinitam, ejusmodi tamen dare poterat, quæ errori non assentiretur, adeo ut, quæ nõisset quidem, ea clarè perciperet; quæ non nõisset, non pronunciaret esse hujusmodi, potiùs quàm alia. Id tibi objiciens, *non mirandum censes, si aliqua à Deo fiant, quorum rationem non intelligas.* Et id quidem rectè, sed mirandum tamen, esse in te ideam veram, quæ repræsentet Deum omniscium, omnipotentem, omnino bonum, & videre te nihilominus aliqua ejus opera non omnino absoluta: adeo ut, cùm saltem potuerit perfectiora condere, neque tamen condiderit: argumento esse videatur, quòd aut nescierit, aut non potuerit, aut noluerit: ac saltem in eo imperfectus fuerit, quòd si sciens, & potens noluerit, posthabuerit perfectionem imperfectioni.

Quod autem à *Physica consideratione rejicis usum causarum finalium*, alià fortassis occasione potuisses rectè facere: at de Deo cùm agitur, verendum profectò, ne præcipuum argumentum rejicias, quo divina sapientia, providentia, potentia, atque adeò existentia lumine naturæ stabiliri potest. Quippe ut mundum universum, ut cælum & alias ejus præcipuas partes præteream, undenam, aut quomodo melius argumentari valeas, quàm ex usu partium in plantis, in animalibus, in hominibus, in te ipso (aut corpore tuo) quæ similitudinem Dei geris? Videmus profectò magnos quousque viros ex speculatione anatomica corporis humani non assurgere modo ad Dei notitiam, sed hymnum quoque ipsi canere, quod omnes partes ita conformaverit; collocaveritque ad usus, ut sit omnino propter solertiam atque providentiam incomparabilem commendandus.

Dices Physicas esse causas hujusmodi formæ, ac situs, quæ investigari debeant, ineptosque esse, qui ad finem, potius quam ad agens aut materiam recurrant. Sed cum nemo mortalium possit intelligere, necdum explicare, quod agens formet, colloctque eo quo observamus modo valvas illas, quæ ad vasorum orificia in sinibus cordis constitutæ sunt; cujus conditionis, aut unde mutuetur materiam, ex qua illas elaborat: quomodo sese ad agendum applicet: quibus utatur organis, aut quomodo illa usurpet: quid opus illi, ut ea temperie, consistentia, coherrentia, flexitate, magnitudine, figura, situ illas perficiat? Cum, inquam, nemo Physicorum hæc & alia perspicere declarareque valeat; quid est, cur non saltem miretur præstantissimum illum usum, & ineffabilem providentiam, quæ tam appositè ad illum taleis valvas concinnavit? Cur non laudetur, si exinde primam quandam causam necessario admittendam

agnoscat, quæ ista: cæteraque omnia sapientissimè, & ad suos fines consonantissimè disposuerit?

Dicis *temeritatem esse investigare fines Dei?* Sed cum id possit esse verum, si intelligantur fines quos ipse Deus occultos voluit, aut investigari prohibuit: non profecto tamen, si illi, quos quasi in propatulo poluit, quique non multo labore innotescunt, ac sunt aliunde hujusmodi, ut laus magna ad ipsum Deum, tanquam auctorem referatur.

Dices forè ideam Dei, quæ est in unoquoque, sufficere ad habendum veram, germanamque de Deo, ejusque providentia notitiam: absque eo quod aut ad fines rerum, aut ad aliud quid omnino respiciat. Verum non sunt omnes eà felicitate, quâ tu, ut ideam illam tam perfectam à nativitate obtineant, vel tanta claritate objectam contueantur. Quamobrem quibus Deus non dedit tantam hanc perspicaciam, invidendum non est, quod ex inspectione operum cognoscere, glorificareque opificem possint. Ne memorem id non oblitare, quominus ideâ illâ uti liceat, quæ etiam videtur omnino ex cognitione rerum ita perfici, ut tu, si verum dicere velis, huic cognitioni non prorsus parum, ne omnia penè dicam, debeas. Quæso te enim, quousque tandem progressuram te fuisse putas, si ex quo es infusa in corpus, mansisses huc usque in eo clausis oculis, obturatis auribus, & nullo denique sensu externo hanc rerum universitatem, & quicquid extra est, percepisses: totaque interea meditando apud te,volvendoque & revolvendo cogitationes, ævum trivisses? Dic bona fide, & describe, quam ideam tui, Deique te existimas fuisse habituram.

2. Solutionem deinde assers, quod *creatura visa imperfecta considerari debeat non ut totum quid, sed tanquam universi pars, quâ ratione perfecta erit.* Et laudanda sanè distinctio: sed hic non agimus de imperfectione partis, ut pars est, & cum integritate totius confertur; sed ut in se totum quid est, munusque speciale exercet: quod cum ad universum retuleris, difficultas semper restabit, annon revera universum futurum fuisset perfectius, si omnes ejus partes perfectæ exstiterent, quàm nunc sint, partibus plerisque imperfectis existentibus. Sic enim illa Respublica est futura perfectior, in qua cives omnes boni fuerint, quàm alia, in qua plerique, aut aliqui mali.

Quare & cum postmodum dicis, *majorem quodammodo esse universitatis rerum perfectionem, quod partes aliquæ illius sint erroris obnoxie, quàm si omnes similes essent;* perinde est, ac si dicas majorem quodammodo esse Reipublicæ perfectionem, quod aliqui cives mali sint, quàm quod omnes boni.

Ex quo fit, ut quemadmodum videtur planè esse debere pro optimi Principis voto, habere omnes cives bonos: ita videatur esse debuiffe pro instituto Auctoris Universi, partes ejus omnes creari, esseque erroris immunes. Et quamvis possis dicere perfectionem earum, quæ sunt immunes, apparere majorem ex oppositione earum, quæ sunt obnoxie: illud tamen est per accidens solum: quemadmodum virtus bonorum, quamvis eluceat quodammodo ex oppositione eorum, qui vitiosi sunt, elucet solum ex accidenti. Adeò ut quemadmodum desiderandum non est, ut aliqui cives mali sint, quo boni fiant illustriores: ita neque videatur fuisse committendum, ut aliquæ universi partes forent errori obnoxie, quo clarerent magis, quæ forent immunes.

Dicis non habere te jus conquerendi, quod Deus te eam in mundo sustinere personam valuerit, qua non esses omnium precipua, & maximè perfecta: sed hoc non tollit dubium, cur satis illi non fuerit sustinendam dare personam, quæ ex perfectis minima esset: & non etiam tibi dare imperfectam. Nam & quamvis principi vitio non vertatur, quòd non omnes cives ad sublimia munera vocet, sed aliquos habeat in mediis, aliquos in infimis: verteretur tamen, si non aliquos modò destinaret operibus vilissimis, sed aliquos etiam destinaret pravis.

Dicis te non posse rationem asserre, quâ probet Deum tibi majorem cognoscendi facultatem, quam dederit, dare debuiffe: atque quantumvis peritum artificem esse intelligas, non ideo tamen putare te illum in singulis operibus omnes perfectiones ponere debuiffe, quas in aliquibus potest ponere. Verùm viget semper quod modò dicebam: videsque non tam difficultatem esse, cur Deus tibi facultatem cognoscendi majorem non dederit, quam cur dederit errantem: neque controverti cur artifex summus perfectiones omnes dare nolit omnibus operibus, sed cur etiam aliquibus tribuere velit imperfectiones.

Dicis: tamen non valeas ab erroribus abstinere ex evidenti perceptione rerum; posse tamen ex instituto, quo firmiter tibi proponas nulli rei assentiri, quam evidenter non perceperis. Sed utcumque possis eâ semper attentione esse; nonne semper est imperfectio, ea, quæ dijudicare est opus, non percipere evidenter, ac errandi periculo esse perpetuò obnoxium?

Dicis errorem inesse in ipsa operatione, quatenus à te procedit, & privatio quedam est; non in facultate, quam à Deo accepisti, neque etiam in operatione, quatenus ab illo dependet. Sed, non sit error in facultate à Deo accepta proximè; est tamen remotè, quatenus cum ea imperfectione creata est, ut errare possit. Quare non est quidem, ut aias, quòd conquerare de Deo, qui re-

verā tibi nihil debuit, & tamen illa bona tribuit, ob quæ debes illi gratias agere : sed est semper quod admiremur, cur perfectiora non dederit, si scivit quidem, si potuit, si livore ductus non fuit.

Addis, neque esse cur conquerere, quod tecum concurrat ad errandi actum cum omnes actus sint veri & boni, quatenus à Deo dependent, majorque quodammodo perfectio in te sit, elicere illos posse, quam non posse : & privatio in qua sola falsitatis, & culpa est ratio formalis, concursu Dei nullo indigeat, quia neque sit res, neque ad eum relata. Verum cum sit illa subtilis distinctio, non tamen planè satisfaciunt. Si quidem non concurrat Deus ad privationem, quæ est in actu, falsitasque & error est, concurrat tamen ad actum, ad quem si non concurreret, privatio non esset ; & aliunde ipse est Auctor potentia, quæ fallitur, aut errat, atque adeò, ut ita dicam, impotentis potentia, sicque defectus, qui est in actu, non tam ad illam, quæ impotens est, quam ad Auctorem, qui impotentem fecit, nec potentem, potentiorēve, cum possit, voluit facere, videtur esse referendus. Certè ut fabro non vertitur vitio, quod aperiendo seriniolo prægrandem clavim non elaboret, sed quod pusillam fabricatus, formam aperiendo aut inhabilem, aut difficilem tribuat : ita non est quidem culpa in Deo, quod facultatem judicatricem tribuens homuncioni, non tantam illi dederit, quantam rebus vel omnibus, vel plurimis, vel maximis suffecturam arbitraretur : sed permirum est, cur ad pauca illa, quæ dijudicari ab homine voluit, imparem, implicitam, incertamque tribuerit.

3. Requiritis proinde *quamvis sit in te falsitatis, vel erroris causa*. Ac primum quidem hic non disputo, cur intellectum voces solam facultatem noscendi idens, seu res ipsas simpliciter, & absque ulla affirmatione, aut negatione apprehendendi : voluntatem vero ac liberum arbitrium voces facultatem judicandi, cujus sit affirmare, aut negare, assentiri, aut dissentire. Propono solum ; quare voluntas libertasve arbitrii limitibus nullis circumscribatur per te ; circumscribatur intellectus. Sanè enim videtur hæc duæ facultates æquè latè patere, & non intellectus saltem minùs, quam voluntas ; cum in nullam rem voluntas feratur, quam intellectus non præviderit.

Dixi non solum minùs : Quippe videtur intellectus etiam latius, quam voluntas patere ; siquidem non modo voluntas, sive arbitrium, judicium, & consequenter electio, persecutio, fuga, de nulla re est ; quam non apprehenderimus, seu cujus idea percepta & proposita ab intellectu non fuerit : sed etiam multa obscurè intelligimus, de quibus nullum judicium, persecutio, aut fuga est : & facultas judicandi ita sæpe est anceps, ut paribus

ribus rationum momentis, nullisve existentibus, nullum sequatur iudicium, cùm intellectus interim apprehendat ea, quæ remanent iudicata.

Quod porro dicis *te posse semper maiora maioraque intelligere, ac nominatim facultatem ipsam intellectus, cuius ideam etiam infinitam formare valeas*: hoc ipsum arguit intellectum non esse magis limitatum, quàm voluntatem; quando sese extendere ad usque objectum infinitum potest. Quod verò agnoscis *voluntatem tuam exaquari voluntati divinæ, non extensive quidem, sed formaliter*: vide quorsum idem non possit de intellectu quoque dici, ubi formalem intellectus, non secus atque voluntatis notionem definiveris. Sed paucis, dic nobis, ad quid se voluntas extendere possit, quod intellectum effugiat? Non videtur proinde error ex eo nasci, ut asseris, quod *voluntas latius, quàm intellectus patet, & sese ad illa iudicanda extendat, quæ intellectus non percipit*: sed ex eo, quod cum æquè latè pateant, intellectus aliquid percipit non bene, & voluntas iudicat non bene.

Quare neque est *cur voluntatem ultra fines intellectus promoveas*, cum neque iudicet de rebus, quas intellectus non percipit, & pravè solum iudicet, quod intellectus pravè percipiat. Quod exemplum de re ipsa adfers circa ratiocinium à te factum de rerum existentia; procedit quidem rectè, quantum ad iudicium de tui existentia spectat; sed quantum spectat ad alia, videtur non rectè assumptum: Cum, quicquid dicas, vel potius ludas, reverà non dubites; sed omnino iudices esse aliquid præter te, & à te distinctum; quippe aliquid præter te, & à te distinctum præintelligens. Quod supponis *nullam rationem occurrere, qua unum persuadeat magis quàm aliud*, supponere potes, at simul debes supponere, nullum sequuturum iudicium, sed voluntatem semper fore indifferentem, neque se ad iudicandum determinaturam, quousque intellectui major aliqua verisimilitudo ex una parte, quàm ex alia occurrerit. Quod proinde dicis *hanc indifferentiam ita extendi ad ea, quæ non satis perspicue cognoscuntur, ut quantumvis probabiles conjectura te in unam partem trahant, sola cognitio, quod sint conjectura, te impellere ad contrariam assensionem possit*: id nullo modo videtur verum. Quippe cognitio illa, quod sint solum conjecturæ, faciet quidem ut iudicium de ea parte, in quam te trahunt, cum aliqua formidine & hæsitatione feras: sed numquam faciet, ut iudicium feras de parte contraria: nisi postquàm occurrerint conjecturæ non modo æque probabiles, verum etiam probabiliores. Quod subdis *te id fuisse expertam his diebus, cum falsa esse supposuisti, qui maximè vera esse crederas*: memento id tibi non fuisse concessum: neque enim revera sensisse, aut persuasisse tibi

potes, non vidisse te solem, terram, homines, alia: non audisse sonos, non ambulasse: non comedisse, non scripsisse, non loquutum fuisse (usam scilicet corpore, organivse ejus,) non alia.

Denique ergo *forma erroris* non tam videtur consistere *in non recto usu liberi arbitrii*, sicut asseris, quàm in dissonantia judicii à re judicata: & ex eo quidem orta, quòd intellectus illam rem secus, quam se habeat, apprehendat. Quare & non tam videtur esse culpa arbitrii, quòd non rectè judicet, quàm intellectus, quòd non rectè demonstret. Quippe ea videtur arbitrii ab intellectu dependentia, ut si intellectus quidem aliquid clarè percipiat, videaturve percipere, arbitrium ferat judicium ratum, atque determinatam, seu id ipsa verum sit, seu verum esse existimetur. Sin autem obscurè, tum arbitrium ferat judicium dubium, ac formidolosum, & pro tempore tamen habitum verius, quàm oppositum; seu in re ipsa veritas, seu falsitas subsit. Ex quo fit, ut non tam cavere possimus, ne erremus, quàm ne in errore perseveremus: expendamusque propria judicia non tam vim facientes arbitrio, quàm applicantes intellectum ad clariorem notitiam, quam judicium semper secuturum sit.

4. Concludis, fructum exaggerando, quem ex hac meditatione potes consequi, ac præscribis quod sit agendum, ut assequaris veritatem. Nempè assequaturum te dicis, sit tantum ad omnia, quæ perfectè intelligis, satis attendas: atque illa à reliquis quæ confusius & obscurius apprehendis, secernas.

Hoc porro non modo est verum: sed etiam hujusmodi, ut tota præcedens meditatio, sine qua potuit intelligi, videatur fuisse supervacanea. Attende tamen, eximie vir, difficultatem novi videri, an, ut non fallamur, debeamus clarè atque distinctè intelligere aliquid, sed, Quà arte, aut methodo discernere liceat, ita nos habere claram distinctamque intelligentiam, ut ea vera, sit, nec fieri possit, ut fallamur. Quippe initio objectionis, nos non rarò falli, tamen si nobis videamur aliquid adeò clarè distinctèque cognoscere, ut nihil possit clarius & distinctius. Tu quoque id tibi ipse objecisti, & expectamus tamen adhuc istam artem, seu methodum, cui præcipuè sit incumbendum.

IN MEDITATIONEM V.

De essentia rerum materialium; & iterum de Deo, quòd existat.

I.

Circa quintam, Dicis primum te distinctè imaginari *quantitatem*, hoc est *extensionem in longum, latum, & profundum*; itemque *num- rum, figuram, situm, motum, durationem*. Ex his omnibus, quo- rum te ideas habere dicis, seligis figuram. & ex figuris Triangu- lum, de quo hæc habes: *etsi fortassis talis figura nullibi gentium extra cogita- tionem meam existat, nec unquam extiterit: est tamen profectò determinata quadam ejus natura, quæ à me non efficta est, nec à mente mea dependet, ut pa- tet ex eo, quòd demonstrari possint varia proprietates de isto Triangulo, nempe, quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis: quòd maximo ejus angulo maxi- mum latus subtendatur: & similes, quas velim, nolim, clarè nunc agnosco, etiamsi de iis nullo modo antè cogitaverim, cum Triangulum imaginatus sum, nec proinde à me fuerint efficta.* Ex tantum habes de essentia rerum materialium: nam quæ paucula subjicis, eodem pertinent. Ac hæere quidem hic nolo: in sinu solo durum videri statuere aliquam naturam immutabilem & æter- nam præter Deum terminum.

Dices te proferre nihil aliud, quàm quod in Scholis efferunt, naturas seu essentias rerum esse æternas, fierique de ipsis propositiones sempiter- næ veritatis. Sed hoc durum perinde est, & capi aliunde non potest, esse naturam humanam, cum nullus est homo: aut dici rosam esse florem, cum ne rosa quidem est.

Dicunt aliud esse loqui de essentia, aliud de existentia rerum; & non esse quidem ab æterno existentiam rerum, sed esse tamen essentiam. Ve- rum, cum præcipuum, quod est in rebus, sit essentia, æquidnam magni Deus facit, quando producit existentiam? Videlicet non ampliùs facit, quàm dum sartor veste induit hominem. Quanquam quæ defendent ef- sentiam hominis, quæ est in Platone, esse æternam, & independentem à Deo? Ut universalis est, inquit. At in Platone, nihil est, nisi singu- lare: & solet quidem intellectus ex visis Platonis, Socratis, ac cæterorum hominum consimilibus naturis abstrahere quendam conceptum commu- nem, in quo omnes conveniant, & qui proinde censeretur universalis natura, essentia ve hominis, quatenus omni homini intelligitur conveni-
re:

re: At universalem fuisse, antequàm Plato, & cæteri essent, & intellectus abstraheret, explicari sanè non potest.

Dices, numquid homine etiam non existente, atque idcirco ab æterno, vera propositio hæc est, homo est animal? Sed videtur planè non esse, nisi eo sensu, quòd quodcumque fuerit homo, futurus sit animal. Certè enim licèt discrimen videatur inter duas illas propositiones, homo est, & homo est animal, quòd priore existentia disertè magis significetur, & posteriore essentia: tamen neque ab illa essentia excluditur, neque ab ista existentia: sed cùm dicitur, homo est, intelligitur homo animal: & cùm dicitur, homo est animal, intelligitur homo, dum existit. Præterea autem cùm hæc propositio, homo est animal, non sit majoris necessitatis, quàm ista, Plato est homo, fore igitur etiam istam sempiternæ veritatis, & singularem essentiam Platonis non fore minùs independentem à Deo, quàm universalem hominis: & alia similia, quæ prosequi piget. Et addo tamen, cùm dicitur, hominem esse talis naturæ, ut esse non possit, quin sit animal: non esse propterea imaginandum talem naturam esse aliquid, aut alicubi præter intellectum: sed sensum solummodo esse, ad hoc ut aliquid sit homo, debere ipsum simile esse cæteris iis rebus, quibus propter similitudinem mutuam eadem hominis denominatio tributa est: similitudinem: inquam, naturarum singularium, ex qua intellectus accepit ansam efformandi conceptum seu ideam, formamve naturæ communis, à qua dissidere non debeat quicquid homo futurum est.

Hinc eadem de tuo Triangulo, illiusve natura dico. Nam Triangulus quidem mentalis est veluti regula, quæ explores an aliquid mereatur dici Triangulum: at non est propterea dicendum talem Triangulum esse reale quid, veramque naturam præter intellectum, qui solus, visis triangulis materialibus, illam, perinde ac dictum est de natura humana, formavit, & communem fecit.

Unde neque est existimandum proprietates demonstratas de Triangulis materialibus, idcirco ipsis convenire, quòd illas mutuentur ab ideali Triangulo, cùm ipsi potius in se habeant, nisi quatenus intellectus ex ipsis inspectis, easdem illi tribuit, redditurus postea inter demonstrandum: Eodem modo, quo proprietates naturæ humanæ non sunt in Platone, & Socrate, quasi ipsi illas à natura universali acceperint, cum potius natura universalis ideo habeat, quòd intellectus ipsi eas tribuit, postquam in Platone, Socrate, & cæteris animadvertit, redditurus illis deinceps, cùm ratiocinatione opus fuerit.

Notum est enim intellectum ex visis Platone, Socrate, & aliis, omnibus

bus rationalibus, collegisse hanc universalem propositionem, omnis homo est rationalis: ac deinde cum vult probare Platonem rationalem esse, illam pro principio in syllogismum induere. Et dicistu quidem, ô Mens, habere te Trianguli ideam, habituramque illam fuisse, tamen si nullam unquam in corporibus triangularum figuram vidisses: quemadmodum habes aliarum figurarum complurium, quæ tibi in sensus nunquam incurrerunt.

Verum, si, ut supra dicebam, sic fuisses hæctenus orbata omnibus sensuum functionibus, ut nunquam neque vidisses, neque tetigisses varias superficies, sive extrema corporum, putas ideam Trianguli, alteriusve figuræ habere, aut efformare in te potuisses? *Habes jam complures in te, quæ in te illapse per sensus non sint?* Sed nimirum faciliè habes, quia ex iis, quæ illapse sunt, ipsas effingis, formasque varias, modis superiùs expositis.

Dicendum hic præterea foret de falsa illa Trianguli natura, quæ supponitur constare ex lineis, quæ latitudine careant: continere arcam, quæ profunditate; terminari ad tria puncta, quæ omnibus partibus: attamen nimium evagaremur.

2. Aggrederis consequenter demonstrare Dei existentiam, visque argumenti est in illis verbis, *Attendenti fit manifestum, non magis posse existentiam ab essentia Dei separari, quàm ab essentia Trianguli magnitudinem trium ejus angulorum aequalium duobus rectis: sive ab ideamontis ideam vallis: adeò ut non magis repugnet Deum cogitari (hoc est ens summè perfectum) cui desit existentia (hoc est, cui desit aliqua perfectio) quàm cogitare montem, cui desit vallis.* Enimverò attendendum est, videri tuam hujusmodi comparationem non satis justam.

Nam rite quidem comparas essentiam cum essentia: verum non comparas deinde aut existentiam cum existentia, aut proprietatem cum proprietate, sed existentiam cum proprietate. Hinc vel dicendum fuisse videtur, non posse magis separari omnipotentiam, verbi causâ à Dei essentia, quàm ab essentia Trianguli illam magnitudinis angulorum æqualitatem: vel certè, non posse magis separari Dei existentiam ab ejus essentia, quàm ab essentia Trianguli ejus existentiam. Sie enim bene processisset utraque comparatio, & non modò prior fuit concessa, verum etiam posterior, quanquam non propterea evicisses Deum necessariò existere, quia neque Triangulus necessariò existit, tamen si illius essentia existentiaque separari reipsâ non valeant, quantumcunque mente separentur, sive seorsim cogitentur: ut cogitari etiam essentia existentiaque divina possunt.

Deinde, attendendum est te collocare existentiam inter divinas perfectiones: & non collocare tamen inter perfectiones Trianguli, aut montis:

tis: cùm perinde tamen, & suo cujusque modo perfectio dici valeat. Sed nimirum, neque in Deo, neque in ulla alia re existentia perfectio est: sed id, sine quo non sunt perfectiones.

Siquidem id, quod non existit, neque perfectionem neque imperfectionem habet: & quod existit, pluresque perfectiones habet, non habet existentiam, ut perfectionem singularem, unamque ex eo numero: sed ut illud, quo tam ipsum quàm perfectiones existentes sunt, & sine quo nec ipsum habere, nec perfectiones haberi dicuntur. Hinc neque existentia, perfectionum instar, existere in re dicitur, neque, si res caret existentia, tam imperfecta (sive privata perfectione) dicitur quàm nulla.

Quamobrem, ut enumerando perfectiones Trianguli non recenses existentiam, neque proinde concludis existere Triangulum: ita enumerando perfectiones Dei non debuisti in illis ponere existentiam, ut concluderes Deum existere, nisi principium petere velles.

Dicis in aliis omnibus rebus distinguì existentiam ab essentia, non verò in Deo. Sed quomodo quæso existentia Platonis & essentia Platonis, distinguuntur inter se nisi cogitatione duntaxat? Fac enim Platonem non amplius existere, ubi nam erit ejus essentia? Nonne porò in Deo pari modo essentia & existentia cogitatione distinguuntur?

Objicis tibi ipse. *Forte, ut cogitando montem cum valle, aut equum alatum, non sequitur propterea aut montem, aut talem equum existere: ita ex eo, quod cogites Deum ut existentem, non sequi illum existere:* ac tum latere sophisma arguis. Verùm non fuit difficile solvere sophisma, quod ipse finxisti assumendo præsertim id, quod tam manifestè repugnat, Deum existentem non existere, neque perinde assumendo hominem, aut equum.

At si accepisses ut montem cum valle, & equum cum alis, ita Deum cum scientia, potentia, attributisve aliis, tum difficultas processisset, explicandumque tibi incubuisset, quì fieri possit, ut Mons declivis, aut equus alatus, cogitari valeat, absque eo quòd existat: Deus sciens & potens cogitari absque eo, quòd existat, non valeat.

Dicis liberum non esse cogitare Deum absque existentia, hoc est, ens summè, perfectum absque summa perfectione; ut liberum est equum cum alis vel sine alis imaginari. Sed nihil addendum, nisi quod, ut liberum est cogitare equum non habentem alas, non cogitatà existentia, quæ si adveniret, perfectio, per te, in eo fuerit; ita liberum est cogitare Deum habentem scientiam, potentiam, & perfectiones cæteras, non cogitatà existentia, quam si habuerit, tum consummata sit perfectionis. Quare ut ex eo, quòd

quòd equus cogitatus perfectionem alarum habens, non propterea colligitur habere existentiam, perfectionum, per te, præcipuam: ita neque ex eo, quòd Deus cogitatur habens scientiam, perfectionesque cæteras, colligitur propterea ejus existentia, sed ea demum probanda est. Et quamvis dicas *tam existentiam, quam perfectiones cæteras, in idea entis summe perfecti comprehendere*, id dicis, quod probandum est, & conclusionem pro principio assumis. Nam etiam alioquin dicerem in idea Pegasi perfecti contineri, non tantum perfectionem illam, quòd habeat alas, sed etiam illam, quòd existat. Ut enim Deus cogitatur perfectus in omni genere perfectionis; ita Pegasus cogitatur perfectus in suo genere: nihilque hic posse instari videtur, quod, proportionem servata, usurpari utrimque non valcat.

Dicis, *ut cogitando Triangulum non est necesse cogitare, quod tres angulos habeat pareis duobus rectis, licet id minus verum non sit, ut attendenti postea patet; ita posse quidem cogitare alias Dei perfectiones, non cogitatâ existentia, sed illam non esse propterea minus veram, cum attenditur perfectionem esse.* Attamen vides quid dici possit. Nempe ut illa proprietas attenditur postea esse in Triangulo, quia demonstratione probatur; ita, ut existentia attendatur esse in Deo, demonstratione probandam esse: Secus profectò quidlibet in quolibet esse facile evincam.

Dicis *te attribuentem Deo omnes perfectiones, non perinde facere, ac si putes omnes quadrilateras figuras circulo inscribi: quoniam ut heic falleris, quia deprehendis postea rhombum non inscribi: non ita illic falleris, quia postea existentiam Deo convenire deprehendis.* Sed perinde prorsus facere videris, aut si non facis, necesse est, ut ostendas Deo non repugnare existentiam, quemadmodum, ostenditur repugnare rhombo circulo inscribi. Cætera prætereo, quæ vel non explicas, vel non probas, vel ex jam allatis solvuntur, ut; Nihil posse excogitari, ad cujus essentiam existentia pertineat, præter solum Deum: non posse duos aut plures ejusmodi Deos intelligi: talem Deum ab æterno existisse, & in æternum esse mansurum: percipere & multa alia in Deo, quibus nihil possit detrahi, nec mutari: oportere ista propius inspicere, ac diligentius investigari, ut detegantur, certa que habeantur, &c.

3. Declarat postremò omnis scientia certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione ita pendere ut, hæc non habitâ, nulla certitudo, aut scientia vera haberi possit. Exemplum adfers. Cum enim, inquis, naturam Trianguli considero, evidentissime quidem mihi, utpote Geometriæ principiis imbuto, appareat ejus tres angulos æquales esse duobus rectis: nec possum non credere id verum esse, quando ad ejus demonstrationem attendo. Sed statim atque mentis aciem ab illo deflexi, quantumvis adhuc recorder me illam clarissime perspexisse, facile

tamen potest accidere, ut dubitem an sit vera, siquidem Deum ignorem. Possem enim mihi persuadere, me talem à natura factum esse, ut interdum in iis fallar, quæ me puto quàm evidentissimè percipere: cum præsertim meminerim me multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodum aliis rationibus adductum, falsa esse judicavi. Postquam verò percepi Deum esse: quia simul intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem, atque inde collegi illa omnia, quæ clarè & distinctè percipio, necessariò esse vera: etiamsi non attendam amplius ad rationes, propter quas istud verum esse judicavi: modò tamen recorder me clarè & distinctè percepisse, nulla ratio contraria asserri potest, quæ me ad dubitandum impellat: sed veram & certam de hoc habeo scientiam. Neque de hoc tantum: sed & de reliquis omnibus, quæ memini me aliquando demonstrasse, ut de Geometricis & similibus.

Ad ista porro, vireximie, cum admittam te seriò loqui, nihil aliud licet dicere, nisi quòd videris àgrè à quoquam fidem impetraturus. Te, ante id tempus quo superiora de Deo es ratiocinatus, minùs fuisse certum illarum Geometricarum demonstrationum, quàm postmodum fueris. Profectò enim eæ demonstrationes ejus evidentia ac certitudinis videntur, ut per se assensum extorqueant, & semel perceptæ intellectum amplius hærerè non sinant: adeo ut etiam pravo illi Genio tam facili sit laqueum mandaturus, ac dum (tametsi Deo nondum cognito) tam animosè asseverasti non posse tibi imponi circa illam propositionem, illationemve, ego, cogito: itaque existo. Quinetiam quantumvis sit verum, uti nihil verius, Deum existere, esse illum omnium Auctorem, non esse fallacem: Quia tamen hæc esse videntur minùs evidentia, quàm demonstrationes illæ Geometricæ, vel eo argumento, quòd Dei existentiam, Rerum creationem, & alia de Deo multi controvertant, has demonstrationes nemo inficietur, ecquis est, quem persuadeas istas ab illis evidentiam certitudinemque mutuari? Et quis capiat Diagoram, Theodorum, aut si qui similes sunt athei, certos omnino reddi non posse hujusmodi demonstrationum? Et quotusquisque credentium est, quem si rogaris, cur certus sit in Triangulo quadratum baseos æquale esse quadratis crurum, responsurus sit, quia scio Deum esse, & Deum non posse fallere, & ipsam esse tam hujus rei, quàm aliorum omnium Auctorem: & non respondeat potius, quoniam illud scio, ac persuadeor indubitata demonstratione? Quanto magis id responderent Pythagoras, Plato, Archimedes, Euclides, cæteri Mathematici, quorum nemo esse videtur, qui de Deo cogitet, ut demonstrationum certissimus fiat? Quanquam, quia fortè non de aliis, sed de te ipso solo spondebis, idque aliunde pium est: non est profectò quare contendam.

IN MEDITATIONEM VI.

De Rerum materialium Existentia, & reali Mentis à Corpore distinctione.

I.

Circa sextam, id non moror, quod initio dicis *Res materiales ut sunt objectum puræ Mathematicæ posse existere*: cum tamen res materiales sint objectum mixtæ, non puræ mathematicæ; & objectum puræ mathematicæ, ut punctum, linea, superficies, constantiaque ex iis indivisibilia, indivisibiliterque se habentia, existere reipsâ non possint: In eo solum hæreo, quod heic iterum *imaginationem ab intellectu* ne distinguas. Quippe, ô Mens, hæc duæ videntur unius ejusdemque facultatis actiones, ut supra insinuavimus; & si quid sit discriminis, id non videtur amplius esse, quàm secundum magis & minus; & vide ut illa indè jam probentur.

Dixisti supra *imaginari nihil esse aliud, quàm contemplari figuram, imaginationemve rei corporea*: Heic vero non abnuis *intelligere esse contemplari Trigonum, Pentagonum, Chiliogonum, Miriogonum, & hujusmodi cætera, quæ figuræ sunt rerum corporearum*. Et discrimen quidem jam statuis, quod *imaginatio sit cum quadam applicatione facultatis cognoscitivæ ad corpus: intellectio verò talem applicationem seu contentionem non exigit*. Adeò ut, cum simpliciter, & sine labore percipis Trigonum, ut figuram constantem tribus angulis, id intelligere te dicas. Et cum non sine aliqua tui contentione figuram quasi præsentem habes, inspicis, exploras, distinguere & sigillatim agnoscis, discernisque treis angulos, id te dicas imaginari. Ac proinde, cum percipias quidem absque labore Chiliogonum esse figuram mille angulorum: neque tamen applicando & contendendo reipsam discernere possis, & quasi præsentis habere, sigillatimque discernere omnes illius angulos, sed te perinde confuse habeas, ac circa Myriogonum, aut quamcumque aliam hujusmodi figurarum; idcirco sensas respectu Chiliogoni, aut Myriogoni Intellectionem esse, non Imaginationem.

Veruntamen nihil lanè obstat, quin ut ad Trigonum, sic ad Chiliogonum quemadmodum intellectiōem, ita imaginationem extendas. Nam & nonnihil contendis, ut figuram illam tam multorum angulorum aliquo modo imagineris: licet multitudo illa angulorum tanta sit, ut ipsam distinctè capere non possis: & aliunde percipis quidem voce Chiliogoni

goni significari figuram mille angulorum, sed hæc est tantum vis nominis; nam non propterea in ea figura *intelligis* magis mille angulos, quam *imaginaris*.

Attendendum verò ut amittatur distinctio, & acquiratur confusio per gradus. Tetragonum enim confusius, quam Trigonum percipies, imaginaberisve, aut intelliges: sed distinctius, quàm Pentagonum. Tum hoc confusius Tetragono, Hexagono distinctius, atque ita consequenter donec non habeas quid disertè tibi proponas, &, quia jam disertè capere non possis, contendere te ipsam ut plurimum negligas.

Quamobrem, si velis quidem imaginationem simul & intellectiōnem vocare, quandiū figuram distinctè, & cum sensibili quadam contentione cognoscis: intellectiōnem verò solum, dum confuse solum & cum nulla aut perexigua contentione specularis, licebit profectò: at non erit propterea, cur plusquàm unum genus internæ cognitionis adstruas, cui accidentarium solummodo sit, ut secundum magis & minus distinctè vel remissè figuram quampiam intuearis. Et certè, cum Heptagonum, Octagonum, cæteraque porrò figuras ad Chiliogonum, aut Myriogonum usque percurrere voluerimus & ad maiorem minoremque distinctiōnem, vel remissionem, semper, continuòque attenderimus, dicere ne poterimus, ubinam, seu in qua figura imaginatio desinat, intellectiō sola remaneat? Nisi potius non apparebit series tenorque uniusmodi cognitionis, cujus continuò insensibiliterque decrescat distinctiō, & contentiō, crescat confusio, & remissio. Aliàs certè considera, intellectiōnem deprimas, imaginationem extollas. Quid enim aliud, quàm illi ludibrium, isti commendationem quæris, dum illi negligentiam, & confusionem tribuis, huic verò diligentiam & perspicuitatem adscribis?

Asseris postea *vim imaginandi, prout à vi intelligendi distinguitur, ad sui essentiam non requiri*: quomodo id verò, si una, eademque vis sit, cujus functiones differant secundum magis & minus duntaxat?

Subjicis *mentem imaginando sese convertere ad corpus; intelligendo, ad se ipsum, ideamve, quam habet in se*. Quid ita vero, si non potest mens sese ad seipsam, ideamve ullam convertere, quin simul sese convertat ad aliquid corporeum, ideamve corpoream repræsentatum? Nam Trigonum quidem, Pentagonum, Chiliogonum, Myriogonum, cæteraque figuræ, earumve ideæ, corporeæ omnino sunt, neque potest mens ad illas, nisi ut corporeas, corporearumve instar, intelligendo attendere. Quod spectat ad ideas rerum immaterialium creditarum, ut Dei, Angeli, animæ humanæ, seu mentis, constat etiam quascumque habemus de ipsis ideas, esse

vel

vel corporeas, vel quasi corporeas, ex forma scilicet humana, & ex rebus aliis tenuissimis, simplicissimis, insensibilissimis, cujusmodi sunt aër, ætherve, desumptas, ut supra quoque attigimus. Quod autem dicis conjicere te probabiliter solum aliquod corpus existere: quia non potes dicere seriò, idcirco morandum non est.

2. Disputas deinceps de Sensu, ac præclare primum enumerationem instituisse eorum, quæ per sensus innotuerant, & credita vera à te fuerant, solâ judice ac duce naturâ. Refers subinde experimenta, quæ habitam sensibus fidem ita labefactaverint, ut eò te adegerint, quò te receptam vidimus circa Meditationem primam.

Hoc porrò loco mens mihi non est de veritate sensuum intendere licet. Tametsi enim fallacia, falsitalve sit non in sensu, qui merè passivè se habet, refertque solum ea, quæ apparent, quæque talia ex suis causis apparere necessum est: sed in judicio, sive in mente, quæ circumspectè satis non agit, neque advertit ea, quæ procul sunt, ex hisce, aliisve causis apparere confusiora, minoraque seipsum, dum prope sunt, & ita de cæteris: attamen ubicunque fallacia sit, negandum non est, quinaliqua sit: solumque difficultas est, sic-ne semper sit, ut nunquam de rei cujuspiam sensibus perceptæ veritate constare possit.

Sanè verò nihil est necesse exempla obvia conquirere: Dico solum ad ea, quæ profers, sive potiùs objicis, constare omnino videri, cum turrim & prope spectamus, & contingimus, certos nos esse, quòd sit quadrata; qui remotiores habueramus ansam judicandi rotundam, vel certè dubitandi, quadratane, an rotunda, an alterius figuræ esset.

Sic sensus ille doloris, qui apparet adhuc esse in pede, aut manu, postquam ea membra rescissa sunt, fallere aliquando potest, in iis scilicet, quibus sunt rescissa, idque ob spiritus sensorios affluetos in ipsa deferre, inque ipsis sensum exprimere: attamen qui integri sunt, tam certi sunt se in pede, aut manu, quam compungi vident, dolorem sentire, ut dubitare non valeant.

Sic cum vigilemus, somniemusque per vices, donec vivimus, fallacia quidem per somnium est, quòd ea videri coram appareant, quæ coram non sunt; attamen nec semper somniamus, nec, dum reverâ vigilamus, dubitare possumus, vigilemus-ne, an somniemus potiùs.

Sic cum cogitare possumus nos esse naturæ fallacis obnoxie, etiam in rebus verissimis visis; nihilominus cogitamus etiam nos esse à natura veritatis capaces: & ut aliquando fallimur, ut non detecto sophismate, vel baculo media ex parte in aquam immerso; ita aliquando intelligimus
verum

verum, ut in Geometrica demonstratione, aut in baculo ex aquâ educto, adeo ut de neutrius veritate dubitare planè possimus. Et ut dubitare de cæteris liceat: saltem de eo dubitare non licet, quòd restales appareant; nec potest non esse verissimum taleis apparere. Quod autem ratio multa dissuadeat, ad quæ nos natura impellit, non tollit hoc saltem veritatem ejus, quod appareat, ἢ φανερὸν. Tametsi nihil est necesse heic disquirere, Ratione sensus impulsui repugnet, eo duntaxat modo, quo dextera manus prolabentem lævam præ lassitudine sustentat, an verò quodam alio.

3. Accedis consequenter ad institutum, sed levi quasi velitatione. Pergiscnim, *Nunc autem postquam incipio meipsum meaque Auctorem originis melius nosse, non quidem omnia, quæ habere videor à sensibus, puto esse temerè admittenda, sed neque etiam omnia in dubium revocanda.* Benè hoc habet, quanquam & antea idem haud dubiè putaveras.

Sequitur, *Et primò, quoniam scio omnia, quæ clarè & distinctè intelligo; talia à Deo fieri posse, qualia illa intelligo: satis est, quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certius sim unam ab altera esse diversam: quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur.* Ad hoc nihil aliud dicendum est, quàm probare te clarum ex obscuro: ne causas esse obscuritatem in illatione aliquam. Ac non hæreo quidem in eo, quod probare priùs oporteat existere Deum, & ad quæ potentia ejus se extendat, ad ostendendum facere eum posse quicquid tu potes intelligere: quæsierim solum, non ne tu clarè distinctèque intelligis in Triangulo proprietatem illam, quòd majora latera majoribus angulis subtendantur, separatim ab alia, quæ tres simul anguli habentur pares duobus rectis? Et admittis ne propterea Deum ita posse illam proprietatem ab hac separare, & seorsim ponere, ut Triangulus istam, & non illam habeat, vel ista quoque præterea sit seorsim à Triangulo? Sed ne te heic remorer, quod hæc separatio parum ad rem faciat, subjicis, *Ac proinde ex hoc ipso, quòd sciam me existere, quodque interim nihil plane aliud ad naturam sive essentiam meam pertinere animadvertam præter hoc solum, quòd sim res cogitans: rectè concludo meam essentiam in hoc uno consistere, quòd sim res cogitans.* Heic remorarer, sed vel repetere sufficit quæ circa meditationem secundam dicta sunt, vel expectandum quod inferre velis.

Postremo enim, *Et quamvis, inquis fortasse (vel potius, ut postmodum dicam, pro certo) habeam corpus, quòd mihi valde arte conjunctum est: quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum*

tantum res cogitans, non extensa: & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans: certum est me à corpore meo reverà esse distinctam, & absque illo posse existere.

Videlicet huc properabas? Ergo quia cardo difficultatis heic potissimum vertitur, consistendum nonnihil est, ut pateat quí illum stabilius. Agitur heic primùm de distinctione inter te, & corpus: quod porrò corpus intelligis? Nempe hoc crassum ex membris constans, de quo sunt haud-dubiè hæc verba, *habeo mihi conjunctum: &c, certum est me à corpore meo esse distinctam, &c.*

Atqui, ô Mens, de hoc corpore non est difficultas. Esset quidem, si objicerem cum plerisque Philosophis te esse *ἐντελέχειαν*, perfectionem, actum, formam, speciem, &c, ut vulgari modo loquar, modum corporis: quippe illi non magis te ab isto corpore distinctam, separabilemque agnoscunt, quàm figuram, modum-ve alium: idque seu sis anima tota, seu sis præterea etiam *ῥῆς δυνάμει, παθητικῆς*, intellectus possibilis, seu passibilis, ut loquuntur. Sed agere placet tecum liberaliùs, te nimirum considerando ut *ῥῆν ποιητικὸν* intellectum agentem, imò & *χωριστὸν* separabilem: tamen si alià, quàm illi, ratione.

Cùm illi enim statuerent omnibus hominibus (nisi potius rebus) communem, præstantemque intellectui possibili, ut intelligat eàdem prorsus ratione, ac necessitate, quàm lux oculo, ut videat (unde solari lumini comparare soliti erant spectareque proinde ipsum, ut advenientem extrinsecus) ipse te potius confidero (nam & tu quoque id bene vis) ut intellectum quandam specialem, qui domineris in corpore.

Repeto autem difficultatem non esse, sis-ne separabilis, an non, ab hoc corpore (unde & paulò ante innuebam non fuisse necessarium recurrere ad Dei potentiam, quàm illa sint separabilia, quæ separatim intelligis:) sed de corpore, quod ipsamet sis: quasi possis ipsa esse tenue corpus, intra crassum istud diffusum, aut in ejus parte sedem obtinens. Cæterum nondum fecisti fidem esse te aliquid purè incorporeum: Et cùm in secunda Meditatione enunciàsses te non esse ventum, non ignem, non vaporem, non halitum, admonita profectò es, id sine probatione fuisse enunciatum.

Dicebas te de istis rebus illeic loci non disputare: at deinceps non disputasti, neque ullà ratione probàsti non esse te corpus hujuscemodi. Spes erat, ut heic id præstares: &c, si quid tamen disputas, si quid probas, disputas, & probas te non esse crassum corpus hoc, de quo, ut jam dixi, non est difficultas.

4. At, inquis, habeo ex una parte claram, & distinctam ideam mei ipsius, quatenus sum tantum res cogitans, non extensa: & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans. Enimverò, quod spectat primum ad ideam corporis, non videtur multum de ea laborandum. Nam si id quidem pronunciaris de idea corporis universè, repetendum esset, quod objecimus probandum esse tibi, repugnare naturæ corporeæ, ut sit cogitationis capax: sicque principium peteretur, cum quæstio de te instituta sit, an tenue nempe corpus non sis, quasi cogitare corpori repugnet.

Verum, quia id pronuncias, & agis certè solum, de crasso isto corpore, à quo te esse distinctam, & separabilem contendis; ideo non tam inficior, quin habeas ipsius ideam, quàm te habere posse inficior, si inextensa quidem res sis. Quæro te enim, quomodo existimes in te subiecto inextenso recipi posse speciem, ideamve corporis quod extensum est? Seu enim talis species, procedit ex corpore, illa haud dubiè corporea est, habetque partes extra partes, atque adeò extensa est: Seu aliunde impressa est, quia necessarium semper est, ut repræsentet corpus extensum, oportet adhuc, ut habeat partes, & perinde extensa sit. Alioquin certè si partibus careat, quomodo partes repræsentabit? si extensione, quomodo rem extensam? si figura, quomodo rem figuratam? si positione, quomodo rem habentem superiores, inferiores, dexteras, sinistras, obliquas partes? Si varietate, quomodo colores varios, &c. Non ergo videtur idea extensione prorsus carere: nisi vero careat, quonam modo tu, si inextensa fueris, illi subijcieris? quomodo illam tibi aptabis? quomodo usurpabis? quomodo sensum obliterari, evanescereque tandem experieris?

Deinde, quod spectat ad ideam tui, nihil est addendum ad ea, quæ jam dicta sunt, ac in meditationem præsertim secundam. Exinde enim evincitur, tantum abesse, ut ideam tui claram distinctamque habeas, quin penitus nullam habere videaris. Quippe quia tametsi agnoscas cogitare te, nescias tamen qualis res sis, quæ cogitas: adeo ut cum sola hæc operatio nota sit, lateat te tamen quod est præcipuum, substantia nempe, quæ operatur. Unde succurrit comparatio, quâ dici potes similis cæco, qui calorem sentiens, admonitusque eum esse à Sole, putet se habere claram & distinctam ideam solis, quatenus, si ex eo quæratur quid sit Sol, respondere possit: est res calefaciens. Sed, inquires, heic addo, non tantum quod sim res cogitans, sed etiam, quod *Res non extensa*. Verum tamen, ut taceam sine probatione id dici, cum in quæstione tamen sit, quæso primum, idcirco-ne ideam tui claram & distinctam habes? Dicis

te non extensam; Dicis quid non sis, non verò quid sis. An ad habendum claram distinctamque, seu, quod idem est, veram germanamque alicujus rei ideam, non est necesse ipsam rem positivè, & ut ita dicam, affirmate, nôsse: sufficitque nôsse, quod illa non sit alia quæpiam res? Ergone clara, distinctaque erit Bucephali idea, si quis saltem nôrit de Bucephalo, quod musca non sit? Sed ne hoc urgeam, requiro potiùs, Tu igitur res non extensa es? An-non es diffusa per corpus? Nescio quid responsura sis; nam licet ego ab initio te agnoverim in cerebro solùm, id tamen conjiciendo potiùs, quàm planè assequendo opinionem tuam, Conjecturam dixi ex iis verbis, quæ postea sequuntur dum ais *te non ab omnibus corporis partibus affici, sed tantummodo à cerebro, vel etiam ab una tantùm exigua ejus parte.* Verum certus planè non fui, an esses propterea tantum in cerebro, parte-ve illius, cum possis esse in corpore toto, & in una solum parte affici: ut vulgo fateamur animam diffusam toto corpore, & in oculo tamen duntaxat videre.

Dubium similiter moverunt verba illa sequentia, & *quævis toti corpori tota mens unita esse videatur, &c.* Quippe illic loci non asseris quidem te esse unitam toti corpori: sed te esse tamen unitam non negas. Utcumque sit, Esto primum, si placet, diffusa toto corpore, sive idem cum anima sis, sive quid diversum, quæso te, inextensa es, quæ es à capite ad calcem protensa? quæ coæquaris corpori? quæ tot illius partibus correspondenteis parteis habes? An dicis te ideo esse inextensam, quod tota in toto sis, & tota in qualibet parte? Quæso te, si dicas, quomodo id capis? Ita-ne potest unum quid esse simul totum in pluribus locis? Fides nos id docet de sacro Mystério; de te, ut de re naturali disputatur heic; & ex lumine quidem naturali. Licet-ne intelligere plura esse loca, & non esse plura locata? Et nunquid centum sunt plura uno? Et nunquid, si res aliqua tota est in uno loco, poterit esse in aliis, nisi ipsa sit extra se, uti locus est extra loca? Dicito quod voles, saltem & obscurum, & incertum erit, sis-ne in qualibet parte tota, & non potius in singulis partibus per singulas tui parteis. Et cum sit longè evidentius nihil posse totum simul esse in pluribus locis; etiam evidentius evadet non esse te totam in singulis partibus: sed totam duntaxat in toto atque adeo, per tui parteis diffusam per totum, sicque habere extensionem.

Esto deinde in cerebro solùm, aut in exigua solùm ejus parte: cernis idem planè incommodi esse: quoniam quantulacumque sit illa pars, extensa tamen est, & tu illi coëxtenderis, atque idcirco extenderis, particulæque particulis illius respondenteis habes. An dices te cerebri partem

pro puncto accipere? Incredibile sanè: sed esto punctum. Si illud quidem Physicum sit, eadem remanet difficultas, quia tale punctum extensum est, neque partibus prorsus caret. Si Mathematicum, nôsti primum id nisi imaginatione non dari. Sed detur, vel fingatur potius dari in cerebro Mathematicum punctum, cui tu adjungaris, & in quo existas, vide quàm futura sit inutilis fictio. Nam ut fingatur, sic fingi debet, ut sis in concursu nervorum per quos omnes partes informatæ animæ transmittunt in cerebrum ideas, seu species rerum sensibus perceptarum. At primum, nervi omnes in punctum non coëunt, sed quia cerebro continuato in spinalem medullam multi nervi toto dorso in eam abeunt: seu quia qui tendunt in medium caput, non in eundem cerebri locum desinereprehenduntur. Sed demus concurrere omnes; nihilominus concursus illorum in mathematico puncto esse nequit; quia videlicet corpora, non mathematicæ lineæ sunt, ut coire possint in mathematicum punctum. Et ut demus coire, spiritus per illos traducti exire è nervis, aut subire nervos non poterunt, utpote cùm corpora sint, & corpus esse in non loco, seu transire per non locum, cujusmodi est punctum mathematicum, non possit. Et quamvis demus esse, & transire posse: attamen tu in puncto existens, in quo non sunt plagæ dextra, sinistra, superior, inferior, aut alia, dijudicare non potes unde adveniant, aut quid renuncient. Idem autem dico de iis, quos tu debeas ad sentiendum, renunciandumve, & ad movendum transmittere. Ut præteream capi non posse, quomodo tu motum illis imprimas, si ipsa in puncto sis, nisi ipsa corpus sis, seu nisi corpus habeas, quo illos contingas, simulque propellas. Nam si dicas illos per se moveri, ac te solummodo dirigere ipsorum motum: memento te alicubi negasse moveri corpus per se, ut proinde inferri possit te esse motus illius causam: ac deinde explica nobis, quomodo talis directio sine aliqua tui contentione atque adeò motione esse valeat? Quomodo contentio in rem aliquam, & motio illius, sine contactu mutuo moventis & mobilis? Quomodo contactus sine corpore, quando (ut lumine naturali est adeò perspicuum) tangere nec tangi sine corpore nulla potest res? Quanquam quid in his immoror; cùm tibi ipsi incumbat probare esse te rem inextensam, atque idcirco incorpoream? Neque verò, quantum opinor, argumentum ex eo duces, quod homo constare vulgo dicitur ex corpore & anima; quasi cùm una pars corpus dicatur, alia non corpus dici debeat: Si enim faceres, ita distinguendi occasionem dares: Constare hominem ex duplici corpore, crasso scilicet, & subtili; adeò ut cùm illud retineat commune nomen corporis, isti nomen ani-

ma detur. Ut præteream idem de aliis animalibus dictum iri; quibus tu mentem tibi ipsi parem non concesseris: beatis illis sanè, si vel animam, te auctore, habeant. Hinc igitur quando concludis, *certum esse te à corpore tuo reverà esse distinctam*. Vides concessum id quidem iri; sed non concessum iri propterea esse te incorpoream, & non potiùs speciem tenuissimi corporis à crassiore isto distincti. Addis & *te proinde posse absque illo existere*. Verùm ubi concessum fuerit te proinde posse absque crasso isto corpore existere, ac existit vapor odoratus, dum è pomo exiliens in auras dispergitur, quid-nam exinde lucrata eris? Certè aliquid ampliùs, quàm quod Philosophi memorati volunt, qui perire te penitus in ipsa morte opinantur: instar figuræ scilicet, quæ ex superficiæ immutatione ita evanescit, ut deinceps nulla, seu nihil planè sit. Siquidem cùm fueris præterea corporea quædam, seu tenuis substantia, non dicèris ipsa in morte penitus evanescere, abireve planè in nihilum: sed pertui parteis dissipatas subsistere: quantumcunque ob distractionem cogitatura ampliùs non sis, & neque res cogitans, neque mens, neque anima sis dicenda, Quæ tamen omnia semper objicio, non ut de conclusione à te intenta dubitans; sed ut de vi demonstrationis à te expositæ diffidens.

§. Interpergis consequenter nonnulla eodem pertinentia, quibus omnibus non est insistendum. Id noto, quod ais *docere naturam per sensum doloris, famis, sitis, &c. te non adesse corpori, ut nauta adest navigio sed esse te illi artissimè conjunctam, & quasi permixtam, adeo ut unum quid cum illo componas. Alioquin enim, inquis, cum corpus leditur, ego, qui nihil aliud sum, quàm res cogitans, non sentirem idcirco dolorem, sed puro intellectu lesionem istam perciperem, ut nauta visu percipit, si quid in nave frangatur. Et cùm corpus cibo vel potu indiget, hoc ipsum expresse intelligerem; non confusos famis & sitis sensus haberem. Nam certe isti sensus sitis, & famis, doloris, &c. nihil aliud sunt, quàm confusi quidam modi ab unione, & quasi permixtione mentis cum corpore exorti. Ac benè quidem se ista habent, sed explicandum superest, quonam modo ista conjunctio, & quasi permixtio, aut confusio competere tibi, si sis incorporea, inextensa, & divisibilis, possis? Si puncto enim grandior non es, quomodo conjungeris toti corpori, quod est magnitudinis tantæ? Quomodo saltè cerebrum, aut exiguæ illius parti, quæ (ut dictum est) quantulacumque sit, magnitudinem tamen seu extensionem habet? Si partibus omnino cares, quomodo misceris, aut quasi misceris partis hujus particulis? neque enim est mixtio sine partibus commiscibilibus utrinque: Et, si discreta planè es, quomodo confunderis, unumque componis cum ipsa materia? Et, cùm compositio,*

conjunctio, seu unio inter parteis aliquas sit, nonne debet esse proportio inter parteis hujusmodi? Quænam verò corporeæ cum incorporea intelligi potest? Capimus-ne quomodo lapis & ær ita compingantur, verbi causâ, in pumice, ut germana indè fiat compositio? Et major tamen est proportio inter lapidem & ærem, qui ipse quoque corpus est, quàm inter corpus, & animam, mentemve planè incorpoream. Et non-ne debet unio per contactum intimum fieri? Quomodo id verò, ut antè dicebam, sine corpore? Quomodo quod corporeum est apprehendet quod incorporeum, ut sibi junctum teneat: aut quomodo incorporeum apprehendet corporeum, ut sibi devinctum reciprocè habeat: si nihil prorsus in illo sit, neque quo apprehendatur, neque quo apprehendatur? Hinc, quia te fateris sentire dolorem, quæso te quomodo te putes, si incorporea & inextensa sis, sensus doloris esse capacem? Quippe doloris affectio non nisi ex quadam partium distractione intelligitur, cùm quidpiam interjicitur; quod continuitatis solutionem faciat. Videlicet status doloris est quidam status præter naturam; quomodo verò potest præter naturam esse, afficere, quod per naturam, uniusmodi, simplex, indivisibile, intransmutabileque est? Et cùm dolor aut alteratio, aut non sine alteratione sit; quomodo potest id alterari, quod cùm sit puncto impartibilis, non potest fieri alterum, desinereve esse cujusmodi est: quin in nihilum redigatur? Addo &, cùm dolor ex pede, ex brachio, partibusve aliis simul advenit, nonne oportet in te esse parteis varias, in quibus illum variè excipias, ne confusè, & quasi unius duntaxat partis dolorem sentias? Sed uno verbo, generalis semper difficultas manet, quomodo corporeum cum incorporeo communicare valeat: quam proportionem statuere alterius cum altero liceat.

6. Cætera prætereo, quæ fusè & eleganter prosequeris, ut ostendas esse aliquid præter te, ac Deum. Deducis enim esse tuum corpus, facultatesque corporeas: itemque alia corpora, quæ in tuos sensus, ac teipsam immittant sui species, efficiantque voluptatis & doloris passionem, unde sunt in te prosequutio, & fuga.

Ex quibus hunc tandem fructum colligis, ut cùm omnes sensus circa ea, quæ ad corporis commodum spectant, multò frequentius verum indident, quàm falsum: idcirco inferas te amplius vererì non debere, ne ea falsa sint, quæ tibi quotidie à sensibus exhibentur. Idem consequenter dicis de insomniis, quæ quia non perinde cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjunguntur, ut ea, quæ vigilianti occurrunt, ideo statuis tibi res veras non in somnis, sed vigilianti occurrere: Et, ex eo, inquis,

quis, quod Deus non sit fallax, sequitur omnino in talibus te non falli. Quod, ut admodum piè dicis, ita cum postremo concludis, *Esse humanam vitam erroribus obnoxiam, nostraque natura infirmitatem esse agnoscendam?* facis profectò quàm optimè.

Hæc sunt, Vireximie, quæ mihi circa Meditationes tuas adnotanda occurrerunt. Repeto non esse cur ipse ea cures, quod meum iudicium tanti non sit, ut haberi debeat apud te tantilli momenti. Ut enim, cùm aliquis cibus palato meo suavis est, quem displicere aliis video, non defendo gustatum meum esse alieno perfectiorem: ita, cùm menti placet opinio, quæ non arridet cæteris, longè absum ut tuear me in veriorem incidisse. Id potius puto verè dictum, tuo quemque sensu abundare: ac tam prope iniquum habeo, velle ut omnes eadem sententiâ, quàm ut omnes eodem sint gustu. Quod dico, ut existimes tibi, per me, liberum esse, hæc, quæ cenlui, omnia flocci facere, nulloque planè loco habere. Abunde erit, si pronom meum erga te affectum agnoscas, & non ducas pro nihilo venerationem tuæ virtutis. Potest fortè aliquid esse inconsideratius prolatum, ut inter dissentiendum proclivius nihil est: id si occurrat planè devoveo: Tu duc lituram, & sic habe, nihil mihi fuisse antiquius, quàm ut demererer, & sartam tectamque tuerer amicitiam tuam. Vale. Scribebam Parisiis, Postridie Eidus Maias, An. Sal. 1641.

RESPONSIO AUCTORIS

AD QUINTAS

OBJECTIONES.

IR PRÆSTANTISSIME,

Tam eleganti & accuratâ Dissertatione Meditationes meas impugnâsti, quæque ad earum veritatem illustrandam adeo profutura esse mihi videtur, ut multum me tibi debere existimem, quod ipsam perscripseris, multumque etiam R. P. Mercenno, quod te ad scribendum incitârit. Quippe optimè novit vir ille rerum omnium studiosissimus indagator, & eorum præcipuè quæ spectant ad gloriam Dei promotor indefessus, nullâ viâ melius cognosci posse an meæ rationes

pro

pro veris demonstrationibus habendæ sint, quàm si aliquot ex iis quæ uideo ætrinâ & ingenio reliquos antecedunt, ipsas examinarent, ac totis viribus impugnant, ut deinde fieret periculum an ego satis commodè ad omnia quæ ab iis proposita essent responderem. Idcirco quamplurimos ad hoc provocavi, à nonnullis impetravi, & gaudeo quod etiam à te. Quamvis enim non tam Philosophicis rationibus usus fueris ad opiniones meas refutandas, quàm oratoriis quibusdam artibus ad illas eludendas, hoc tamen ipsum ideo mihi gratum est, quòd indè conjiçiam non facile in me rationes afferri potuisse diversas ab iis quæ in præcedentibus aliorum objectionibus quas legisti continentur. Neque enim, si quæ essent, ingenium & diligentiam tuam effugissent, & judico te hic non aliud habuisse institutum, quàm ut eorum me admoneres quibus meæ rationes ab iis quorum ingenia sensibus ita immersa sunt, ut à Metaphysicis cogitationibus prorsus abhorreant, eludi possent, atque ita mihi dares occasionem iis occurrendi. Quamobrem ego hîc non tanquam tibi Philosopho acutissimo, sed tanquam alicui ex hominibus istis carneis respondebo.

De iis quæ in Meditationem primam objecta sunt.

A Is te comprobare institutum quo mentem præjudiciis exuere conatus sum, utpote quod nemo fingere potest esse improbandum: Sed velles ut *simpliciter ac paucis verbis*, hoc est, perfunctoriè tantùm id effecissem. Quasi scilicet tam facile sit omnibus se erroribus liberare quibus ab infantia imbuti sumus? & quasi nimis accuratè id fieri possit quod nemo negat esse faciendum? Sed nempe indicare voluisti plerosque homines sateri quidem verbo tenus præjudicia esse vitanda, sed tamen nunquam illa vitare, quia nullum studium aut laborem in hoc impendunt, nullaque ex iis quæ semel ut vera admiserunt pro præjudiciis habenda esse arbitratur. Tu certè hîc illorum personam egregiè agis, & nihil eorum quæ ab ipsis dici possent omittis, sed interim nihil affers quod Philosophum redolere videatur; ubi enim ais opus non esse Deum fingere deceptorem, neque nos somniare, nec talia, Philosophus putasset sibi addendam esse rationem cur illa non possint in dubium revocari; vel si nullam habuisset, ut reverà nulla est, id non dixisset: Neque addidisset sufficere hoc in loco humanæ mentis caliginem, aut naturæ nostræ imbecillitatem causari, nihil enim prodest ad errores nostros emendandos quòd dicatur nos errare, quia nostra mens caligat, vel natura est imbecilla;

cilla; idem enim est ac si tantum diceretur nos errare quia sumus erroribus obnoxii; & manifestè utilius est attendere, ut feci, ad omnia in quibus contingere potest ut erremus, ne ipsis temerè assentiamur. Non etiam dixisset Philosophus *me, habendo dubia omnia pro falsis, non tam vetus exuere quam induere novum præjudicium*; vel prius probare conatus fuisset ex tali suppositione oriri periculum alicujus deceptionis; Sed tu è contra paulò post affirmas me non posse à me extorquere ut illa pro incertis falsisque habeam quæ falsa supposui, hoc est, ut novum illud induam præjudicium quod ne induerem verebaris. Nec magis miraretur Philosophus istiusmodi suppositionem, quam quòd aliquando ut baculum qui curvus est rectum reddamus, illum in contrariam partem recurvemus; novit enim sæpe falsa pro veris utiliter sic assumi ad veritatem illustrandam; ut cum Astronomi Æquatorem, Zodiacum, aliosque circulos in cælo imaginantur, cum Geometræ novas lineas datis figuris adjungunt, & sæpe Philosophi multis in locis: Qui autem hoc vocat *recurrere ad machinam, captare præstigias, sectari ambages*, atque, *Philosophico candore, ac veritatis amore esse indignum*, non certè ipse Philosophico candore, nec ulla ratione, sed Rhetorico tantum fucò uti se velle testatur.

De iis quæ in secundam Meditationem objecta sunt.

I.

Pergis hic Rhetoricam simulationem loco rationis usurpare: fingis enim me ludificari ubi seriò ago; & seriò accipis tanquam verè dictum, & affirmatum, quòd tantum interrogando, & ex vulgari aliorum sententia proposui, ut de eo ulterius inquirerem. Quod enim dixi, omnia sensum testimonia pro incertis, imò etiam pro falsis esse habenda, omnino seriùm est: & ad meas Meditationes intelligendas adeò necessarium, ut quisquis illud admittere non vult, aut non potest, nihil in ipsas responsione dignum obijciendi sit capax. Sed advertenda est distinctio variis in locis à me inculcata, inter actiones vitæ, & inquisitionem veritatis: Cum enim de regenda vita quæstio est, ineptum sanè esset sensibus non credere, planeque ridendi fuerunt illi Sceptici qui res humanas eò usque negligebant, ut ne se in præcipitia conjicerent, ab amicis deberent assevari. Atque idcirco alicubi admonui *neminam sana mentis de talibus dubitare*; cum autem quidnam certissimè ab humano ingenio cognosci possit inquiritur, planè à ratione alienum est eadem nolle ut dubia, imò

etiam ut falsa, serîo rejicere, ad animadvertendum alia quædam, quæ sic rejici non possunt, hoc ipso esse certiora, nobisque reverâ notiora. Quod autem dixi me nondum satis intelligere quis sit ille qui cogitat, non bonâ fide ut serîo dictum accipis, cum id ipsum explicuerim; nec etiam quod dixerim me non dubitâsse de eo in quo natura corporis consistebat, nullamque vim seipsum movendi illi tribuisse, meque imaginatum esse animam instar venti, vel ignis, & talia, quæ ibi tantum ex vulgi opinione retuli, ut suis locis falsa esse ostenderem. Quâ autem fide ais *nutriri, incedere, sentire, &c. à me referri ad animam*, ut statim subjungas, *esto, modo caveamus distinctionem tuam inter animam & corpus*; ego enim paulò post expressis verbis nutritionem retuli ad solum corpus, incessum verò & sensum maxima ex parte refero etiam ad corpus, nihilque quod ad illos pertineat, animæ tribuo, præter id solum quod est cogitatio. Quam deinde habes rationem ut dicas *non opus fuisse tanto apparatu ad probandum me existere*; Certè ego ex his ipsismet tuis verbis optimam mihi videor habere rationem judicandi nondum me ibi satis magno apparatu usum fuisse, quandoquidem efficere nondum potui ut rem rectè intelligas: Cum enim ais me idem potuisse ex quavis alia mea actione colligere, multum à vero aberras, quia nullius meæ actionis omnino certus sum (nempe certitudine illa Metaphysica, de qua sola hîc quæstio est) præterquàm solius cogitationis. Nec licèt inferre, exempli causâ, ego ambulo, ego sum, nisi quatenus ambulandi conscientia cogitatio est, de qua sola hæc illatio est certa, non de motu corporis, qui aliquando nullus est in somnis, cum tamen etiam mihi videor ambulare; adeò ut ex hoc quod putem me ambulare, optimè inferam existentiam mentis quæ hoc putat, non autem corporis quod ambulet. Atque idem est de cæteris.

2. Incipis deinde non injucunda prosopopœia me non amplius ut hominem integrum, sed ut animam separatam interrogare, quæ me videris admonere hæc objectiones non à mente subtilis Philosophi, sed à sola carne factas fuisse. Quæso te igitur, ô caro, seu quocunque velis nomine censeris, habesne tam parum cum mente consortii ut advertere non potueris quandonam emendavi illam vulgi imaginationem, per quam fingitur id quod cogitat esse instar venti, similisve corporis? Emendavi enim illam profectò cum ostendi supponi posse nullum ventum, nec aliud corpus in mundo esse, ac nihilominus illa omnia, ex quibus me ut rem cogitantem agnosco, remanere. Ac proinde quæcunque postea interrogas, cur non possim igitur esse adhuc ventus, cur non replere spatium, cur non moveri pluribus motibus, & talia, tam inania sunt, ut responsione non egeant.

3. Nec magis urgent quæ subjungis, si sim tenue quoddam corpus, cur non possim nutrirī, & reliqua; nego enim me esse corpus. Atque, ut semel absolvam, quia ferè semper eodem stilo uteris, nec meas rationes impugnas, sed ipsas, tanquam si nullæ essent, dissimulando, vel imperfectas tantum & truncatas referendo, colligis varias difficultates quæ vulgo ab imperitis in meas conclusiones, aliaque iis affines, aut etiam dissimiles, moveri solent, quæque vel ad rem non pertinent, vel jam à me suis locis sublatae sunt aut solutæ, non operæpretium est ut ad singula quæ interrogas respondeam, centies enim eadem quæ jam ante scripsi essent repetenda. Sed breviter tantum de iis agam quæ lectores non planè ineptos morari posse videbuntur. Et quantum ad illos qui non tam ad vim rationum; quàm ad verborum multitudinem attendunt, eorum approbationem tanti non facio ut ejus promerendæ gratiâ verbosior fieri velim. Primum itaque hic notabo tibi non credi, cum ais mentem adulescere, ac debilitari cum corpore, nullaque ratione id probas; nam ex eo quod non tam perfectè agat in corpore infantis, quàm adulti, ac sæpe à vino aliisque rebus corporeis ejus actiones possint impediri, sequitur tantum illam, quandiu corpori est adjuncta, ipso uti ut instrumento ad eas operationes, quibus ut plurimum occupatur, non autem perfectiorem vel imperfectiorem reddi à corpore: nec melius hoc inde inferi quàm si ex eo quod artifex non rectè operetur quoties malo utitur instrumento, inferres ipsum artis suæ peritiam ab instrumenti bonitate nancisci.

Norandum etiam te planè non videri intelligere, ô caro, quidnam sit ratione uti, quandoquidem ut probes sensuum fidem mihi non debere esse suspectam, dicis etsi aliquando non utens oculo visus sim ea sentire quæ sine oculo non sentiuntur, me tamen non esse semper expertum eandem falsitatem: tanquam si nox sufficiat ad dubitandum, quod errorem aliquando deprehenderimus; & tanquam si fieri posset ut semper quoties fallimur adverteremus nos falli, cum è contra in hoc ipso error consistat quod à nobis sub specie erroris non advertatur. Denique quia sæpe à me petis rationes cum ipsa, ô caro, nullas habes, & tibi probandi onus incumbit, advertendum est ad rectè philosophandum non opus esse ut ea omnia quæ non admittimus, quia ignoramus an sint vera, probemus falsa esse, sed tantummodò esse summopere cavendum nequid ut verum admittamus quod non possimus probare verum esse. Ita cum deprehendo me esse substantiæ cogitantem, formoque clarum & distinctum istius substantiæ cogitantis conceptum, in quo nihil eorum quæ ad conceptum substantiæ corporeæ pertinent, continetur, hoc plane sufficit

ut affirmem me, quatenus me ipsum novi, nihil aliud esse quàm rem cogitantem, quod solum in 2. Meditatione de qua jam agitur affirmavi; Nec debui admittere istam substantiam cogitantem esse quoddam corpus agile, purum, tenue, &c. quandoquidem nullam habui rationem quæ id mihi persuaderet; tu si quam habes, tuum est ipsam docere, non autem exigere à me ut probem id falsum esse quod non aliam ob causam admittere recusavi, quàm quia mihi erat ignotum. Idem enim facis ac si dicenti me jam in Hollandia versari, negares esse credendum nisi probarem me non esse etiam in China, nec in ulla alia mundi parte, quia fortè fieri potest ut idem corpus per divinam potentiam duobus in locis diversis existat. Cum vero addis, mihi etiam probandum animas brutorum esse incorporeas, & crassum corpus nihil conferre ad cogitationes, testaris te non modò ignorare ejus sint partes probandi, sed etiam quid à quoque sit probandum: nam ego neque animas brutorum puto esse incorporeas, nec crassum corpus nihil conferre ad cogitationem, sed tantum istarum rerum considerationem nullo modo esse hujus loci.

4. Quæris hic obscuritatem ex æquivocatione vocis *anima*, sed quam ego tam accuratè sustuli suis locis, ut hic pigeat repetere; Itaque dicam tantum nomina ut plurimum imposita fuisse ab imperitis, ideoque non semper satis aptè rebus respondere, nostrum autem non esse illa mutare postquam usu recepta sunt, sed tantum licere ipsorum significationes emendare, cum advertimus illas ab aliis non rectè intelligi: Sic quia fortè printi homines non distinxerunt in nobis illud principium quo nutrimur, crescimus, & reliqua omnia nobis cum brutis communia sine ulla cogitatione peragimus, ab eo quo cogitamus; utrumque unico *anima* nomine appellarunt, ac deinde animadvertentes cogitationem à nutritione esse distinctam, id quod cogitat vocarunt *mentem*, hancque animæ præcipuam partem esse crediderunt: Ego verò animadvertens principium, quo nutrimur, toto genere distingui ab eo, quo cogitamus, dixi *anima* nomen, cum pro utroque sumitur, esse æquivocum, atque ut specialiter sumatur pro *actu primo*, sive *præcipua hominis forma*, intelligendum tantum esse de principio quo cogitamus; hocque nomine mentis ut plurimum appellavi ad vitandam æquivocationem; *Mentem* enim non ut animæ partem, sed ut totam illam animam quæ cogitat, considero. Hæres verò, inquis, an ergo existimem animam semper cogitare: sed quidni semper cogitaret, cum sit substantia cogitans? & quid miri quod non recordemur cogitationum quas habuit in matris utero, vel in lethargico, &c. cum ne quidem recordemur plurimarum, quas tamen scimus nos habuisse

buisse dum essemus adulti, sani, & vigilantes? Ad recordationem enim cogitationum quas mens habuit, quamdiù corpori est conjuncta, requiritur ut quædam ipsarum vestigia in cerebro impressa sint, ad quæ se convertendo, sive se applicando recordatur: quid autem miri si cerebrum infantis, vel lethargici vestigiis istis recipiendis sit ineptum?

Denique ubi dixi, *forſan fieri poſſe, ut id quod nondum novi* (nempe meum corpus) *non ſit diverſum ab eo me quem novi* (nempe à mea mente;) *neſcio, de hac re non diſputo*, &c. objicis, ſi neſcis, ſi non diſputas, cur te nihil eſſe iſtorum aſſumis? ubi falſum eſt me quicquam aſſumpſiſſe quod neſcirem, nam planè eſt contra, quia neſciebam eſſetne corpus idem quod mens necne, nihil ea de re aſſumpſi, ſed ſolam mentem conſideravi, donec poſtea in 6. Meditatione illam realiter à corpore diſtingui, non aſſumpſi, ſed demonſtravi. Tu vero, ô caro, in hoc plurimum peccas, quòd cum nullam vel minimam habeas rationem ad probandum mentem à corpore non diſtingui, nihilominus tamen id aſſumis.

5. Quæ de imaginatione ſcripſi, ſatis clara ſunt attendenti, ſed nihil miri ſi fortè iis qui non meditantur, ſint perobſcura. Monco autem ipſos, ea quæ ad hanc quam de me habeo notitiam non pertinent affirmavi, non pugnare cum iis quæ dixeram antea me neſcire an ad me pertinerent, quia planè aliud eſt pertinere ad me ipſum, quàm pertinere ad eam quam de me habeo notitiam.

6. Quæcunque hic habes, ô caro optima, non tam mihi videntur eſſe objectiones, quàm obmurmurationes quædam nullâ reſponſione indigentes.

7. Hic etiam multa obmurmuras, ſed quæ, non magis quàm præcedentia, egent reſponſione. Nam quæ de brutis inquiris, non ſunt hujus loci, quia mens meditataunda apud ſe ipſam poteſt experiri, ſe cogitare, non autem an bruta etiam cogitent necne; ſed hoc poſtea ex eorum operationibus à poſteriori tantùm inveſtigat. Nec hæreo in iis quæ me ineptè loquentem introducis abnegandis, quia mihi ſatis eſt ſemel monuiſſe te non omnia mea ſi leſiter referre. Sæpe verò attuli criterium quo dignoſcitur mentem aliam eſſe à corpore, nempe quòd tota mentis natura conſiſtat in eo quòd cogitet, tota autem natura corporis in eo quòd ſit res extenſa, nihilque prorſus commune ſit inter cogitationem & extenſionem. Oſtendi etiam ſæpe diſtinctè mentem poſſe independentè à cerebro operari, nam ſanè nullus cerebri uſus eſſe poteſt ad purè intelligendum, ſed tantùm ad imaginandum vel ſentiendum: Et quamvis fortè accedente imaginatione, vel ſenſu (ut ſit cum cerebrum perturbatur)

non facilè mens aliis rebus intelligendis vacet, experimur tamen cum imaginatio est minus fortis, nos sæpe aliquid ab ipsa planè diversum intelligere, ut cum inter dormiendum advertimus nos somniare, opus quidem est imaginationis quòd somniemus, sed quòd nos somniare advertamus, opus est solius intellectus.

8. Hic, ut sæpe alibi, tantum ostendis te non satis intelligere illa quæ conaris reprehendere. Neque enim abstraxi conceptum ceræ ab ejus accidentium conceptu, sed potius indicare volui quo pacto ejus substantia per accidentia manifestetur, & quomodo ejus perceptio reflexa & distincta, qualem nullam, ô caro, videris unquam habuisse, differat à vulgari & confusa. Nec video quonam fretus argumento pro certo affirmes canem simili modo, atque nos dijudicare, nisi quia cum videas illum etiam carne constare, eadem omnia quæ in te sunt putas esse etiam in illo; sed ego qui nullam in eo mentem animadverto, nihil simile iis quæ in mente cognosco in ipso reor inveniri.

9. Miror te hic fateri omnia illa quæ in cera considero demonstrare quidem me distinctè cognoscere quòd existam, non autem quis, aut qualis sim, cum unum sine alio non demonstretur. Nec video quid amplius ea de re exspectes, nisi ut dicatur ejus coloris, odoris & saporis sit mens humana, vel ex quo sale, sulphure & Mercurio sit conflata: vis enim ut ipsam instar vini, labore quodam Chymico examinemus. Quod te profectò dignum est, ô caro, & iis omnibus qui cum nihil nisi admodum confuse concipiant, quid de quaque re quærendum sit ignorant: sed quantum ad me, nihil unquam aliud requiri putavi ad manifestandam substantiam, præter varia ejus attributa, adeo ut quo plura alicujus substantiæ attributa cognoscamus, eo perfectius ejus naturam intelligamus; Atque ut multa diversa attributa in cera distinguere possimus; unum, quod sit alba; aliud, quod sit dura; aliud, quod ex dura fiat liquida, &c. Ita etiam in mente totidem sunt; unum, quod habeat vim cognoscendi albedinem ceræ; aliud, quod habeat vim cognoscendi ejus duritiem; aliud, quod mutationem duritiei, sive liquefactionem, &c. Potest enim quis nôsse duritiem, qui non ideo novit albedinem, nempe qui cæcus natus est, & ita de cæteris. Unde clarè colligitur nullius rei tot attributa cognosci, quàm nostræ mentis, quia quotcunque cognoscuntur in qualibet alia re, tot etiam numerari possunt in mente, ex eo quod illa cognoscat, atque ideo ejus natura omnium est notissima. Denique hic obiter reprehendis, quod cum nihil in me esse admiserim præter mentem, nihilominus loquar de cera quam videam, quam tangam, quod sine oculis & manibus fieri non potest: sed
no-

notare debuisti me accuratè monuisse non ibi agi de visu & tactu, quæ fiunt ope organorum, sed de sola cogitatione videndi, & tangendi, ad quam organa ista non requiri quotidie in somnis experimur: nec sanè hoc non notasti, sed tantum monere voluisti quàm absurdæ sæpe atque injustæ cavillationes ab iis qui non tam aliquid intelligere quàm impugnare satagunt, excogitentur.

De iis quæ in tertiam Meditationem objecta sunt.

I.

EUge hîc tandem aliquam contra me affers rationem, quod nullibi priuste fecisse animadverti; ut enim probes non esse regulam certam, quod ea quæ valde clarè & distinctè percipimus sint vera, dicis ingenia permagna quæ videntur debuisse plurima clarè & distinctè percipere, censuisse nihilominus rerum veritatem, vel in Deo, vel in puteo esse absconsam: In quo fateor te rectè ab auctoritate argumentari, sed meminisse debuisses, ô caro, te hic affari mentem à rebus corporeis sic abductam, ut ne quidem sciat ullos unquam homines ante se extitisse, nec proinde ipsorum auctoritate moveatur. Quod deinde affers de Scepticis, locus est communis non malus, sed nihil probans, ut neque quod quidam pro falsis opinionibus mortem oppetant, quia probari nunquam potest illos clarè & distinctè percipere id quod pertinaciter affirmant. Quod denique addis non tam de veritate regulæ esse laborandum, quàm de Methodo ad dignoscendum an fallamur, necne, cum existimamus nos aliquid clarè percipere non inficior; sed hoc ipsum accuratè à me præstitum fuisse contendo suis in locis, ubi primum abstuli omnia præjudicia, & postea enumeravi omnes præcipuas ideas, ac distinxî claras ab obscuris, aut confusis.

2. Miror verò ratiocinium quo probare vis omnes nostras ideas esse adventitias, nullasque à nobis factas, quia, inquis, mens facultatem habet non tantum percipiendi ipsas ideas adventitias, sed præterea illas variè componendi, dividendi, contrahendi, ampliandi, comparandi, & id genus similia: unde concludis ideas Chimærarum, quas mens facit componendo, dividendo, &c. non esse ab ipsa factas, sed adventitias: Quo pacto etiam posses probare nec signa ulla facta fuisse à Praxitele, quoniam à se non habuit marmor ex quo illa exsculperet, nec te has objectiones fecisse, quia ex verbis non à te inventis, sed ab aliis mutuatis ipsas composuisti. At certè nec forma chimære in partibus capræ, aut leonis, nec

nec forma tuarum objectionum in singulis verbis quibus usus es, sed in sola compositione consistit. Mirabile etiam est quod ideam *Rei* non possit esse in mente sustineas, nisi simul sine idea animalis, plantæ, lapidis, omniumque universalium: tanquam si ut agnoscam me esse rem cogitantem debeam agnoscere animalia, & plantas, quoniam debeo, *Rem*, sive quid sit *Res*, agnoscere. Nec verius hic de veritate agis. Ac denique cum ea tantum de quibus nihil affirmavi impugnes, non nisi in ventos præliaris.

3. Hic ut convellas rationes ob quas de rerum materialium existentia censui esse dubitandum, quæris *cur ergo supra terram ambulem*, &c. in quo manifestè principium petitur; assumis enim id quod esset probandum, nempe tam certum esse me supra terram ambulare, ut de eo non possit dubitari. Et cum rationibus, quas mihi objeci, & refutavi, unam vis addere, *quamobrem in cæco nato nulla sit idea coloris, aut in surdo vocis*. Planè ostendis te nullam habere ullius momenti; qui enim scis nullam esse ideam colorum in cæco nato? cum interdum in nobis, etsi claudamus oculos, nihilominus sensus lucis, & colorum excitentur; & quamvis, quod ais, concedatur, nunquam eodem jure dici potest ab eo qui negat existentiam rerum materialium, cæcum natum non habere ideas colorum, quia ejus mens facultate illas formandi est destituta, quo à te dicitur ipsum easdem non habere quia oculis est privatus? Quæ subjungis de duabus ideis solis, nihil probant; sed cum ambas pro una accipis, quoniam ad unum solem referuntur, idem est ac si diceres verum & falsum non differre, cum de eodem subiecto affirmantur: & cum illam quam ex rationibus astronomicis colligimus negas esse ideam, nomen idæ ad solas imagines in phantasia depictas, contra id quod expressè assumpsi, restringis.

4. Idem hic facis, cum negas substantiæ esse veram ideam, quia nempe substantia non imaginatione, sed solo intellectu percipitur: Atqui dudum ego protestatus sum, o caro, nihil mihi negotii esse cum illis qui sola sua imaginatione, non autem intellectu uti volunt. Ubi verò ais *substantia ideam nihil habere realitatis quod non habeat ex ideis eorum accidentium sub quibus, vel quorum instar concipiuntur*, probas te revera nullam habere distinctam, quia nunquam substantia instar accidentium concipi potest, nec suam realitatem ab iis mutuari; sed contra vulgo Philosophis accidentia substantiarum instar concipiuntur, nempe quoties realia esse dicuntur: Nulla enim accidentibus realitas (hoc est nulla entitas plusquam modalis) tribui potest, quæ non ab idea substantiæ desumatur. Porro ubi ais ideam Dei haberi tantum ex eo quod audiverimus quædam attributa

buta de Deo enunciari, vellem adderes undenam ergo primi homines à quibus ista audivimus, eandem Dei ideam habuerint, si enim à se ipsis, cur non etiam eandem à nobis habere possumus? si vero à Deo revelante, ergo Deus existit.

Cum autem addis *eum qui infinitum quid dicit, attribueret rei quam non capit nomen quod non intelligit*; non distinguis intellectionem modulo ingenii nostri conformem, qualem de infinito nos habere unusquisque apud se satis experitur, à conceptu rerum adæquato, qualem nemo habet non modò de infinito, sed nec fortè etiam de ulla alia re quantumvis parva. Nec verum est intelligi infinitum per finis sive limitationis negationem, cum è contra omnis limitatio negationem infiniti contineat. Nec verum etiam est *ideam omnes illas perfectiones quas Deo tribuimus representantem non habere plus realitatis objectivæ quàm habeant res finitæ*. Fateris enim ipsemet istas perfectiones ab intellectu nostro ampliari ut Deo tribuantur; An ergo existimas illa quæ sic ampliata sunt non ideo majora esse non ampliatis? Et unde esse potest facultas omnes perfectiones creatas ampliandi, hoc est aliquid ipsis majus sive amplius concipiendi, nisi ex eo quòd idea rei majoris, nempe Dei, sit in nobis? Nec denique verum est perpusillum fore Deum si non sit major quàm à nobis intelligatur; intelligitur enim esse infinitus, atque infinito nihil majus esse potest. Atqui confundis intellectionem cum imaginatione, fingisque nos Deum imaginari instar hominis alijus permagni, tanquam si quis nunquam vilum elephantem imaginaretur esse instar animalculi acari quam-maximi, quòd tecum fateor esse ineptissimum.

5. Multa hic dicis ut mihi videaris contradicere, nec tamen ullo modo contradicis, cum planè idem quod ego concludas. Sed tamen multa hinc inde permisces, à quibus valde dissentio, ut quod axioma, *nihil est in effectu quod non præexisterit in causa*, de causâ materiali potius quàm de efficiente sit intelligendum, nunquam enim perfectio formæ in causâ materiali, sed in sola efficiente præexistere potest intelligi: & quòd *formalis realitas idea sit substantia*, & talia.

6. Si quid haberes ad existentiam rerum materialium probandam, proculdubio hic attulisses, sed cum tantum interrogas, *an ergo mea mens incerta sit esse aliquid præter se in mundo*; &ingas non opus esse ut argumenta ad id quæras, atque ita provoces tantum ad præjudicatas opiniones, multo clariùs ostendis nullam te ejus quod affirmas dare posse rationem, quàm si omnino tacuisses. Quæcunque verò hic disputas de ideis non egent responsione, quia tu nomen ideæ ad solas imagines in

Phantasia depictas restringis; ego vero ad id omne quod cogitatur extendo. Sed obiter querere libet quo argumento probes, *nihil agere in se ipsum*? Nempe non soles uti argumentis, hoc autem probasti exemplo digiti, qui se ipsum non verberat, & oculi qui se in se ipso non videt, sed in speculo: Quibus facile est respondere, non esse oculum qui speculum videt magis quam se ipsum, sed mentem quæ sola & speculum, & oculum, & se ipsam quoque agnoscit. Atque etiam dari possunt alia exempla in rebus corporeis, ut cum turbo se in gyrum vertit, nunquid ista conversio actio est quam in seipsum exercet? Denique notandum est me non affirmasse *ideas rerum materialium ex mente deduci*, ut non satis bonâ fide hic fingis; expressè enim postea ostendi ipsas à corporibus sæpe advenire, ac per hoc corporum existentiam probari: hic vero tantum exposui, nullam in iis tantam realitatem inveniri, ut ex eo quod nihil sit in effectu quod non formaliter vel eminenter præextiterit in causa, concludi debeat illas à sola mente non potuisse proficisci; quod nullo modo impugnas.

7. Hic nulla habes quæ non jam antè dixeris, & à me fuerint explosa: unum monebo de idea infiniti, quam ais non posse esse veram, nili comprehendam infinitum, dicique posse ad summum me cognoscere partem infiniti, & quidem partem minimam, quæ non melius infinitum refert, quàm exigui capilli effigies hominem integrum repræsentat. Moneo, inquam, è contra planè repugnare, si quid comprehendam, ut id quod comprehendo sit infinitum; idea enim infiniti ut sit vera nullo modo debet comprehendi, quoniam ipsa incomprehensibilitas in ratione formalis infiniti continetur, & nihilominus est manifestum ideam quam habemus infiniti non repræsentare tantum aliquam ejus partem, sed revera totum infinitum, eo modo quo debet repræsentari per humanam ideam, etsi proculdubio alia multò perfectior, hoc est, accuratior & distinctior haberi possit à Deo, aliæ natura intelligente, quæ sit humanâ perfectior: Eadem ratione quâ non dubitamus quin Geometriæ imperitus totius trianguli ideam habeat, cùm figuram esse tribus lineis comprehensam intelligit, etsi à Geometris alia multa de eodem triangulo cognosci possint, atque in ejus idea animadverti, quæ ab illo ignorantur. Ut enim sufficit intelligere figuram tribus lineis contentam ad habendam ideam totius trianguli; sic quoque sufficit intelligere rem nullis limitibus comprehensam, ut vera & integra idea totius infiniti habeatur.

8. Eundem hic repetis errorem cum veram ideam Dei haberi negas: etsi enim omnia quæ in Deo sunt non cognoscamus, omnia ea nihilominus

nus sunt vera quæ in eo esse cognoscimus. Quæ verò intermiscet, ut panem non esse eo qui panem desiderat perfectiorem; ex eo quòd percipiam aliquid esse actum in idea, non ideo esse actum in re cuius est idea; me judicare id quod ignoro, & talia, testantur tantum te, ô caro, multa temerè velle impugnare, quorum sensum non assequeris. Neque enim ex eo quòd quis panem desideret, infertur panem esse ipso perfectiorem, sed tantum illum qui panem eget esse imperfectiorem se ipso cum non eget: Et ex eo quòd aliquid sit in idea, non infero idem esse in rerum natura, nisi cum nulla alia istius ideæ causa reddi potest præter rem quam repræsentat actu existentem, quod non de pluribus mundis, nec de ulla alia re, præterquam de solo Deo, verum esse demonstravi: Nec judico id quod ignoro; rationes enim attuli cur id judicarem, & quidem tam firmas ut nullam ex ipsis vel minimùm impugnare potueris.

9. Cum negas nos continuò causæ primæ influxu indigere, ut conservemur, negas rem quam Metaphysici omnes ut manifestam affirmant, sed de qua sæpe illiterati non cogitant, quia tantum ad causas secundum fieri, non autem secundum esse attendunt. Sic Architectus est causa domus, & pater filii secundum fieri tantum, ideòque cum opus absolutum est, potest absque istiusmodi causâ remanere; sed sol est causa lucis ab ipso procedentis, & Deus est causa rerum creaturarum non modò secundum fieri, sed etiam secundum esse, ideòque debet semper eodem modo influere in effectum, ut eundem conservet. Hocque apertè demonstratur ex eo quòd explicui de partium temporis independentia, quòdque frustra conaris eludere proponendo necessitatem consecutionis quæ est inter partes temporis in abstracto considerati, de quo hic non est quæstio, sed de tempore, seu duratione rei durantis, cuius non negas singula momenta posse à vicinis separari, hoc est rem durantem singulis momentis desinere esse. Cumque ais *visum esse in nobis quæ ut perseveremus præstare sufficiat, nisi corruptens causa superveniat*, non advertis te creaturæ tribuere perfectionem creatoris, quòd nempe independenter ab alio in esse perseveret, ac creatori imperfectionem creaturæ, quòd nempe per positivam actionem tendere debeat in non ens, si quando velit efficere ut esse desinamus. Quod deinde addis de *progressu in infinitum*, nempe non absurdum esse illum dari, à te ipso postea infirmatur; fateris enim absurdum esse in causis ita inter se connexis ut inferior sine superiore agere non possit: de talibus enim tantum hic quæstio est, nempe de causis in esse, non de causis in fieri, ut sunt parentes; nec proinde Aristotelis auctoritas hic mihi adversatur: Ut neque etiam id quod ais de Pandora; fateris enim omnes perfectiones quas in homini-

bus animadverto, variis gradibus posse à me adaugeri, adeò ut postea videam tales esse ut in humanam naturam cadere non possint: quod omnino mihi sufficit ad Dei existentiam demonstrandam. Est enim illa ipsa vis perfectiones omnes humanas eousque ampliandi, ut plusquam humanæ esse cognoscantur, quam urgeo & contendo non futuram fuisse in nobis, nisi à Deo facti essemus. Atqui quod tibi non appareat me istud evidentissime demonstrasse, nequaquam miror, quia non hæcenus animadverto te ullam ex meis rationibus rectè percipisse.

10. Cùm reprehendis id quod dixi, nihil ideæ Dei addi, nihilque ab ea detrahi posse, non videris attendisse ad id quod vulgo ajunt Philosophi: essentias rerum esse indivisibiles; idea enim repræsentat rei essentiam, cui si quid addatur, aut detrahatur, protinus fit alterius rei idea: Sic Pandora, sic falsi omnes Dii ab iis qui verum Deum non rectè concipiunt, effinguntur. At postquam semel concepta est idea veri Dei, quamvis novæ detegi possint in ipso perfectiones quæ nondum fuerant animadversæ, non ideo tamen augetur ejus idea, sed tantùm distinctior redditur, & expressior, quia omnes in eadem illa quæ prius habebatur, debuerunt contineri, quandoquidem supponitur fuisse vera. Ut neque augetur idea trianguli cùm variæ in eo proprietates quæ prius fuerunt ignoratæ advertuntur: Neque enim, ut scias, *idea Dei formatur a nobis successivè ex perfectionibus creaturarum ampliatis*, sed tota simul ex hoc quod ens infinitum, omnisque ampliationis incapax mente attingamus. Cùm autem petis, *undenam probem ideam Dei esse in nobis tanquam notam artificis operi impressam, & quis sit modus impressionis, quæve forma istius nota?* Idem est ac si aliqua in tabella tantum artificii deprehendens ut ipsam à solo Apelle pingi potuisse judicarem; diceremque inimitabile istud artificium esse veluti quandam notam, quam Apelles tabellis omnibus suis impressit ut ab aliis dignoscantur, tu verò quæreres quæ forma istius notæ, quisve modus impressionis? certè risu potius quàm responsione dignus videreris. Quid? cùm pergis: *si non est aliud ab opere, tu ipsa ergo es idea, tu ipsa nihil aliud es quam cogitationis modus, tu ipsa es & nota impressa, & subiectum impressionis.* Nunquid æquè acutum est ac si dixissem artificium illud quo Apellis tabellæ ab aliis dignoscuntur non esse quid diversum ab ipsis tabellis, urgeres, ergo tabellas istas nihil aliud esse quàm artificium, nec ex ulla materia constare: ergo ipsas esse tantùm modum pingendi, &c.

Quid, cùm ut neges nos ad imaginem Dei factos esse, dicis, ergo Deum esse hominiformem, & ea colligis in quibus humana natura differt à divina?

es-ne in eo acutior quàm si ut negares quasdam Apellis tabellas ad similitudinem Alexandri factas fuisse, diceres ergo Alexandrum fuisse instar tabellæ, tabellas autem ex ligno, & pigmentis compositas esse, non ex ossibus & carne, ut Alexander? Nempe non est de ratione imaginis, ut in omnibus eadem sit cum re cuius est imago, sed tantùm ut illam in aliquibus imitetur: Et perspicuum est perfectissimam illam vim cogitandi quam in Deo esse intelligimus, per illam minùs perfectam quæ in nobis est repræsentari. Cum verò mavis conferre Dei creationem cum fabri operatione, quàm cum generatione parentis, sine ulla ratione id facis: etsi enim illi tres agendi modi toto genere diversi sint, propius tamen est à productione naturali ad divinam, quàm ab artificiali argumentari. Sed nec tantam similitudinem esse dixi inter nos & Deum, quanta est inter filios & parentes; nec etiam semper nulla est similitudo inter opus fabri, & ipsum fabrum, ut patet cùm statuarius sibi simile signum exsculpsit. Quàm mala autem fide refers mea verba, cum fingis me dixisse *à me percipi similitudinem in eo quòd sim res incompleta, & dependens*, cùm è contra ista in dissimilitudinis argumentum attulerim, ne putaretur me velle homines Deo æquare: Dixi enim me non modò percipere me in istis Deo esse inferiorem, & interim ad majora adspirantem, sed etiam majora ista in Deo esse, quibus maioribus aliquid simile in me sit, cùm ad ipsa ausim adspirare. Denique cùm mirum esse ais, *cur non ceteri hominum idem quod ego de Deo intelligant, cùm in illis, æquè ac in me, imprefferis ideam sui*, idem est ac si mirareris quòd cum omnes nòrint ideam trianguli, non tamen omnes æquè multa in ipsa animadvertant, & fortè nonnulli falsa quædam de ipsa ratiocinentur.

De iis quæ in Meditationem quartam objecta sunt.

I.

Quamnam *nihil* ideam habeamus, & quomodo de *non ente* participemus, satis explicui, vocando illam negativam, & dicendo nihil hoc aliud significare quàm nos non esse summum ens, & nobis deesse quamplurima. Sed tu nodos ubique in scirpo quæris. Et cum ais *me videre aliqua Dei opera non omnino absoluta*, planè affingis id quod nullibi scripsi, nec censui, sed tantum si quædam spectarentur, non prout habent in mundo rationem partis, sed ut totum quid, tunc videri posse imperfecta. Quæcunque deinde affers pro causa finali, ad efficientem sunt referenda;

renda; ita ex usu partium in plantis, in animalibus &c. effectorem Deum mirari, & ex inspectione operum cognoscere, ac glorificare opificem par est, non autem quo fine quidque fecerit divinare; Ac quamvis in Ethicis, ubi sæpe conjecturis uti licet, aliquando sit pium considerare quem finem conjicere possimus Deum sibi in regendo universo proposuisse, certè in Physicis, ubi omnia firmissimis rationibus niti debent, est ineptum. Nec fingi potest aliquos Dei fines, magis quàm alios, in propatulo esse; omnes enim in imperscrutabili ejus sapientiæ abyssò sunt eodem modo reconditi. Nec etiam fingere debes neminem mortalium causas alias posse intelligere, nulla enim non est cognitu multò faciliior quàm Dei finis: & eas ipsas quas in exemplum difficultatis proponis non nemo existimat se novisse. Denique quia hic tam ingenuè interrogas, *quas putem mentem meam habituram fuisse Dei & sui ideas, si ex quo infusa est in corpus, mansisset huc usque in eo clausis oculis, & absque nullo aliorum sensuum usu*: ingenuè & candidè respondeo me non dubitare (modò ipsam in cogitando non impeditam à corpore, ut neque etiam adjutam supponamus) quin easdem, quas nunc habet, Dei & sui ideas fuisset habitura, nisi tantùm quòd multo puriores & clariores habuisset: Sensus enim ipsam in multis impediunt, ac in nullis ad illas percipiendas juvant: & nihil obstat quò minùs omnes homines easdem se habere æquè animadvertant, quàm quia in rerum corporearum imaginibus percipiendis nimium occupantur.

2. Hic ubique malè assumis pro positiva imperfectione, quòd sumus erroribus obnoxii, cùm tamen sit tantùm (præsertim respectu Dei) majoris perfectionis in creaturis negatio. Nec rectè quadrat comparatio civium Reipublicæ cum partibus universi: civium enim malitia, cum refertur ad Rempublicam, est aliquid positivum; non autem quòd homo sit errori obnoxius, sive quod non habeat omnes perfectiones, cùm refertur ad bonum universi: Sed melius institui potest comparatio inter eum qui vellet totum humanum corpus oculis tegi, ut elegantior appareret, quia nulla ejus pars oculo pulchrior videtur, & cum qui putat nullas creaturas in mundo errori obnoxias, hoc est, non planè perfectas esse debuisse. Planèque falsum est quòd supponis, *Deum nos destinare operibus pravis, nobisque tribuere imperfectiones*, & talia. Ut etiam planè falsum est, *Deum ad illa pauca qua dijudicari ab homine voluit, imparem, implicitam, incertamque facultatem judicatricem ei tribuisse*.

3. Vis ut hic paucis dicam *ad quid se voluntas possit extendere quòd intellegitum effugiat*? Nempe ad id omne in quo contingit nos errare. Ita cum judicas

judicas mentem esse tenue quoddam corpus, intelligere quidem potes, ipsam esse mentem, hoc est, rem cogitantem; itemque tenue corpus esse rem extensam, unam autem & eandem esse rem quæ cogitet, & quæ sit extensa, profecto non intelligis, sed tantummodo vis credere, quia jam ante credidisti, nec libenter de sententia decedis. Ita, cum pomum, quod fortè venenatum est, judicas tibi in alimentum convenire, intelligis quidem ejus odorem, colorem, & talia grata esse, non autem ideo ipsum pomum tibi esse utile in alimentum, sed quia ita vis, ita judicas. Atque sic fateor quidem nihil nos velle de quo non aliquid aliquo modo intelligamus: sed nego nos æquè intelligere ac velle; possumus enim de eadem re velle per multa, & perpauca tantum cognoscere. Cum autem prave judicamus, non ideo prave volumus, sed fortè pravum quid; nec quidquam prave intelligimus, sed tantum dicimur prave intelligere, quando judicamus nos aliquid amplius intelligere quàm revera intelligamus. Quæ postea de indifferentia voluntatis negas, etsi per se manifesta sint, nolo tamen coram te probanda suscipere; talia enim sunt ut ipsa quilibet apud se debeat experiri, potius quàm rationibus persuaderi, tuque, ô caro, ad ea quæ mens intra se agit non videris attendere. Ne sis igitur libera si non lubet, ego certe mea libertate gaudebo; cum & illam apud me experiar; & à te nulla ratione, sed nudis tantum negationibus impugnetur. Majoremque fortè apud alios merebor fidem, quia id affirmo quod expertus sum, & quilibet apud se poterit experiri, quàm tu quæ idem negas ob id tantum quòd fortè non experta sis. Quanquam etiam evinci possit ex tuis verbis te id ipsum esse expertam, negando enim *nos cavere posse ne erramus*, quia non vis voluntatem in quicquam ferri ad quod non determinetur ab intellectu, simul concedis *cavere non posse ne in errore perseveremus*; quod omnino fieri nequit absque illa voluntatis libertate se ipsam sine determinatione intellectus in unam aut alteram partem movendi, quam negabas. Nam si semel intellectus determinavit voluntatem ad falsum aliquod judicium proferendum, quæro à te, cum primum ipsa incipit cavere ne in errore perseveret, à quonam ad id determinatur? Si à se ipsa: Ergo potest ad aliquid ferri ad quod ab intellectu non impellitur, quod tamen negabas, & de quo solo controversia est: si verò ab intellectu: Ergo ipsa non cavet, sed tantummodo sicut prius ferebatur in falsum, quod ipsi ab intellectu proponebatur, ita jam casu contingit, ut feratur in verum, quia intellectus ei verum proponit. Sed præterea vellem scire quam naturam falsi concipias, & quo pacto putes illud esse posse obiectum intellectus? Ego enim qui per falsum nihil aliud intelligo quàm veri.

veri privationem, planè repugnare mihi persuadeo, ut intellectus falsum sub ratione veri apprehendat, quod tamen esset necesse si determinaret unquam voluntatem ad falsum amplectendum.

4. Quantum ad fructum harum Meditationum satis præmonui in præfatiuncula quam te legisse existimo, non magnum illum futurum pro iis *qui rationum earum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantum earum partes dispartire studebunt.* Et quantum ad Methodum quâ possimus ea dignoscere quæ reverà clarè percipiuntur, ab iis quæ clarè percipi tantùm putantur, etsi credam ipsam à me satis accuratè traditam esse, ut jam dictum est, nequaquam tamen confido illos, qui de præjudiciis exuendis tam parum laborant, ut querantur quod non *simpliciter ac paucis verbis* de ipsis sim loquutus, eam facillè esse percepturos.

De iis quæ in quintam Meditationem objecta sunt.

I.

Quia hic relatis pauculis meis verbis addis me ea tantùm habere de quæstione proposita, cogor monere te non satis ad coheræntiam eorum quæ scripsi attendisse; talem enim illam puto, ut ad cuiusque rei probationem conferant omnia quæ ipsam præcedunt, & maxima pars eorum quæ sequuntur: adeo ut bonâ fide non possis referre quantum de aliqua quæstione habeam, nisi etiam totum id quod de reliquis scripsi recenscas. Quod vero ais tibi durum videri statuere aliquid immutabile & æternum præter Deum, merito sic videretur, si de re existente quæstio esset, vel tantum si quid ita immutabile statuerem, ut ejus immutabilitas à Deo non penderet. Sed quemadmodum Poëtæ fingunt à Jove quidem fata fuisse condita, sed postquam condita fuere, ipsum se iis servandis obstrinxisse: Ita ego non puto essentias rerum, mathematicasque illas veritates quæ de ipsis cognosci possunt, esse independentes à Deo; sed puto nihilominus, quia Deus sic voluit, quia sic disposuit, ipsas esse immutabiles & æternas; quod seu durum, seu molle esse velis, sufficit mihi quod sit verum.

Quæ deinde contra Dialecticorum universalia habes, me non tangunt, utpote qui ipsa, non ut illi, intelligam. Sed quantum ad essentias, quæ clarè & distinctè cognoscuntur, qualis est ea trianguli, alteriusve cuiusvis figuræ Geometricæ, facillè cogam te ut fatearis illarum ideas quæ

quæ in nobis sunt, à singularibus non esse desumptas; hic enim illas falsas dicis, quia scilicet cum præconcepta tua de natura rerum opinione non conveniunt.

Et paulo post ais *objectum pure Mathematicos, ut punctum, lineam, superficiem, constantiaque ex iis indivisibilia*, indivisibiliterque se habentia existere ipsa non posse; unde sequitur nullum triangulum, nihilque omnino ex iis quæ ad ipsius aliarumve figurarum Geometricarum essentias pertinere intelliguntur, unquam existitisse, ac proinde istas essentias non esse ab ullis rebus existentibus desumptas. At, inquis, sunt falsæ, opinione tuâ scilicet, quia naturam rerum talem esse supponis, ut eæ non sint ipsi conformes. Sed nisi omnem Geometriam falsam quoque esse contendas, negare non potes, quin de ipsis multæ veritates demonstrantur, quæ cum eæ semper sint, meritò dicuntur immutabiles & æternæ. Quòd autem fortè non sint conformes ei rerum naturæ quam tu supponis, ut nec etiam illi quam Democritus & Epicurus ex atomis effinxerunt, est tantùm ipsis denominatio extrinseca quæ nihil mutat; & nihilominus haud dubiè sunt conformes veræ illi rerum naturæ quæ à vero Deo condita est: Non quòd sint in mundo substantiæ longitudinem habentes sine latitudine, aut latitudinem sine profunditate; sed quia figura Geometricæ non considerantur substantiæ, sed ut termini sub quibus substantia continetur. Interim autem non concedo ideas istarum figurarum nobis unquam per sensus fuisse illapsas, ut vulgò omnes sibi persuadent: Etsi enim haud dubiè dari possint in mundo, quales à Geometris considerantur, nego tamen ullas dari circa nos, nisi fortè tam minutas, ut nullo modo sensus nostros attingant: nam componuntur ut plurimum ex lineis rectis, at nequidem unquam ulla pars lineæ, quæ reverà recta esset, sensus nostros movet, quippe cum illas quæ maximè rectæ nobis visæ sunt pulicario perspicillo examinamus, planè irregulares, & undulatis ubique incurvas esse deprehendimus: Ac proinde cum primùm olim in infantia figuram triangularem in charta depictam adspeximus, non potuit illa figura nos docere quo pacto verus triangulus, ut à Geometris consideratur, esset concipiendus, quia non aliter in ea continebatur quàm velut in rudi ligno Mercurius. Sed quia jam antè in nobis erat idea veri trianguli, & facilius à mente nostra, quàm magis composita figura picti trianguli concipi poterat, idcirco visa ista figura composita non illam ipsam (sed potiùs verum triangulum apprehendimus. Eodem planè modo quo dum respicimus in chartam, in qua lineolæ atramento ita ductæ sunt ut faciem hominis representent, non tam excitatur in nobis idea istarum lineola-

rum, quàm hominis: quod omnino non contingeret nisi facies humana nobis aliunde nota fuisset, atque essemus magis alluetti de illa, quàm de lineolis istis cogitare, quippe quas sæpe etiam cùm aliquantulum à nobis remotæ sunt, ab invicem distinguere nequimus: Ita sane triangulum Geometricum ex eo qui in charta pictus est, agnoscere non possemus, nisi aliunde mens nostra ejus ideam habuisset.

2. Hic non video cujus generis rerum velis esse existentiam, nec quare non æquè proprietas, atque omnipotentia dici possit, sumendo scilicet nomen proprietatis pro quolibet attributo, sive pro omni eo quod de re potest prædicari, ut hic omnino sumi debet. Quin etiam existentia necessaria est reverà in Deo proprietas strictissimo modo sumpta, quia illi soli competit, & in eo solo essentiae partem facit. Nec proinde existentia trianguli cum existentia Dei debet conferri, quia manifestè aliam habet relationem ad essentiam in Deo quàm in triangulo. Nec magis est petitio principii quòd existentia inter ea quæ ad essentiam Dei pertinent numeretur, quàm quòd æqualitas trium angulorum cum duobus rectis inter trianguli proprietates recensetur. Nec verum est essentiam & existentiam in Deo, quemadmodum in triangulo, unam absque alia posse cogitari, quia Deus est suum esse, non autem triangulus. Nec tamen inficior quin existentia possibilis sit perfectio in idea trianguli, ut existentia necessaria est perfectio in idea Dei; efficit enim illam præstantiorem quàm sint ideæ illarum Chimærarum quarum existentia nulla esse posse supponitur. Nec proinde vel minimùm ulla in re argumenti mei vires infregisti, hæresque semper delusus illo sophismate, quod ais tam facilè à me solvi potuisse. Ad ea autem quæ subjungis, jam alibi satis respondi. Et planè falleris, cùm ais non demonstrari existentiam de Deo, ut demonstratur de triangulo quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis; utriusque enim est par ratio, nisi quòd demonstratio probans in Deo existentiam sit altera multò simplicior, & clarior: Cætera denique prætereo, quia dum ais me nihil explicare, nihil ipse explicas, & nihil probas, nisi tantùm te probare nihil posse.

3. Contra ea quæ hic habes de Diagora, Theodoro, Pythagora, aliisque, oppono Scepticos, qui de ipsis Geometricis demonstrationibus dubitabant, & affirmo ipsos id facturos non fuisse, si Deum ut par est, cognovissent. Nec rectè probatur unam rem alià esse notioem ex eo quòd pluribus vera videatur, sed tantùm ex eo quòd illis qui utramque, ut par est, cognoscunt, appareat esse cognitu prior, evidentior, & certior.

De iis quæ in sextam Meditationem objecta sunt.

I.

DE eo quòd neges res materiales, ut sunt objectum puræ Matheseos, existere, jam antè egi. Falsum autem est intellectiōem Chiliogoni esse confusam; distinctissimè enim & clarissimè multa de eo possunt demonstrari, quod certè non fieret si non nisi confusè, vel, ut ais, nomine tenus perciperetur: Sed revera illud totum simul clarè intelligimus, etsi non possimus totum simul imaginari: Ex quo patet vires intelligendi & imaginandi non differre tantùm secundùm magis & minùs, sed ut duos modos operandi planè diversos. Quippe in intellectu mens se sola utitur, in imaginatione verò formam corpoream contemplatur. Ac quamvis figuræ Geometricæ sint omnino corporeæ, non tamen idcirco ideæ illæ, per quas intelliguntur quando sub imaginationem non cadunt, corporeæ sunt putandæ. Ac denique te solà dignum est, ô caro, existimare *ideas Dei, Angeli, & mentis humana esse corporeas, vel quasi corporeas, ex forma scilicet, humana, & ex rebus aliis tenuissimis, simplicissimis, insensibilibus, cujusmodi sunt aër, æther, desumptas.* Quisque enim Deum, aut mentem ita sibi repræsentat, rem non imaginabilem conatur imaginari, & nihil nisi corpoream ideam effingit, cui nomen Dei vel mentis falsò tribuit: Nam in vera mentis idea sola cogitatio cum ejus attributis, quorum nulla corporea sunt, continetur.

2. Hic manifestè ostendis te præjudiciis tantùm niti, nunquamque illa exuere; cùm velis nos in iis in quibus falsitatem nunquam deteximus, nullam falsitatem suspicari; atque ideo *cùm turrim & prope spectamus, & contingimus, certos nos esse quòd sit quadrata*, si quadrata appareat; & cùm reverà vigilamus, *dubitare nos non posse vigilemusne, an somnitemus*, & talia: Nullam enim habes rationem existimandi omnia, in quibus error esse potest, jam olim à te fuisse animadversa; Et facilè probari posset te in iis interdum falli, quæ certa esse sic admittis. Cum autem eò redis, *ut saltem dubitare non liceat quin res tales appareant quales apparent*, ad viam redis, hocque ipsum in secunda Meditatione asserui: Sed hic de veritate rerum extra nos positarum quæstio erat, de quâ nihil veri attulisti.

3. Non hic hæreo in iis quæ tædiose sæpe repetiisti; me quædam non probasse, quæ tamen demonstravi: me egisse de crasso tantum corpore, cum tamen egi de quolibet etiam quàm maximè subtili, & talia: Quid

enim istiusmodi affirmationibus nullâ ratione fulcitis opponi debet aliud quam negatio? Sed obiter tamen vellem scire quo argumento probes me potius de crasso corpore quàm de subtili egisse? Nempe quia dixi, *habeo mihi conjunctum*, & certum est me à corpore meo esse distinctam, quæ verba non video cur non æquè subtili ac crasso corpori convenient, nec puto præter te quemquam videre. Cæterum in 2. Meditatione fidem feci mentem intelligi posse ut substantiam existentem, etsi nihil intelligamus existere quod sit ventus, vel ignis, vel vapor, vel halitus, vel quodvis aliud corpus quantumvis subtile & tenue; an vero in rei veritate ab omni corpore esset diversa, dixi me ibi non disputare: hic autem de eo ipso disputavi, & demonstravi: Tu vero quæstionem de eo quod potest intelligi, cum quæstione de eo, quod reverâ est, confundendo nihil horum te intellexisse testaris.

4. Hic quaris, *quomodo existimem in me subiecto inextenso recipi posse speciem, ideamve corporis quod extensum est*. Respondeo nullam speciem corpoream in mente recipi, sed puram intellectionem tam rei corporeæ quàm incorporeæ fieri absque ulla specie corporea; ad imaginationem vero, quæ non nisi de rebus corporeis esse potest, opus quidem esse specie quæ sit verum corpus, & ad quam mens se applicet, sed non quæ in mente recipiatur. Quod ais de idea solis, quam ex solo ejus calore cæcus elicit, faciliè refutatur. Potest enim cæcus ille claram & distinctam habere ideam solis, ut rei calefacientis, etsi non habeat ejusdem, ut rei illuminantis; Nec rectè me illi cæco comparas, primo, quia cognitio rei cogitantis multo latius patet quàm rei calefacientis, imo etiam latius quàm quicquid de ulla alia re cognoscimus, ut suo loco ostensum est; ac deinde, quia nulli possunt arguere ideam illam solis, quam format cæcus, non omnia quæ de sole percipi possunt continere, nisi qui visu præditi ejus lumen & figuram insuper agnoscunt, tu vero non modo nihil amplius, sed nequidem id ipsum quod ego, de mente cognoscis: adeo ut hac in parte tu potius cæcus, ego ad summum lusciosus cum tota humana gente dici possim. Neque vero addidi mentem non esse extensam, ut quid ipsæ esset explicarem, sed tantum ut monerem illos errare qui putant esse extensam: Eodem modo quo, si qui affirmarent Bucephalum esse Musicam, id non frustra de ipso ab aliis negaretur. Et sane in iis quæ hic subjungis ut probes mentem esse extensam, quia scilicet corpore utitur quod est extensum, non melius ratiocinari mihi videris quàm si ex eo quod Bucephalus hinniat, vel mugiat, & ita edat sonos qui referri possunt ad Musicam, concluderes de Bucephalo quod sit Musica. Etsi enim mens sit

unita toti corpori, non inde sequitur ipsam esse extensam per corpus, quia non est de ratione ipsius ut sit extensa, sed tantum ut cogitet. Nec intelligit extensionem per speciem extensam in se existentem, quamvis eandem imaginetur convertendo se ad speciem corpoream quæ est extensa, ut jam dictum est. Nec denique necesse est ut ipsa sit corpus, etsi habeat vim movendi corpus.

5. Quæ hîc habes de unione mentis cum corpore, similia sunt præcedentibus. Nihil ullibi in meas rationes objicis, sed tantum dubia proponis, quæ tibi ex meis conclusionibus sequi videntur, etsi reverâ ex eo tantum oriantur, quòd ea quæ ex natura sua sub imaginationem non cadunt, ad ejus tamen examen velis revocare. Ita hîc ubi mentis & corporis permissionem, cum permissione duorum corporum vis comparare, sufficit ut respondeam nullam inter talia institui debere comparisonem, quia sunt toto genere diversa, partesque in mente non esse imaginandas ex eo quòd ipsa partes in corpore intelligat. Unde enim habes id omne quod mens intelligit, in ipsa esse debere? Profectò si hoc esset, cum magnitudinem orbis terrarum intelligit, illam etiam in se haberet, atque ita non modò esset extensa, sed etiam extensione major orbe terrarum.

6. Hîc nulla in re mihi contradicis, & satis multa nihilominus dicis, ut nempe lector inde cognoscat ex prolixitate verborum, rationum tuarum multitudinem non esse æstimandam.

Hactenus vero mens cum carne disseruit, atque ut par erat in multis ab ipsa dissensit: Sed jam in conclusione verum Gassendum agnosco, illumque ut præstantissimum Philosophum suspicio, ut virum candore animi, atque integritate vitæ celebrem amplector, & ejus semper amicitiam quibuscunque potero obsequiis demereri conabor. Itaque rogo ne illi grave sit quòd libertate Philosophicâ usus fuerim in ejus objectionibus refutandis; ut mihi profectò pergratum fuit quicquid in ipsis continetur: Et inter cætera gavissus sum quòd à viro tanti nominis, in Dissertatione tam longa, & tam accuratè conscripta, nulla ratio allata sit, quæ meas rationes oppugnaret, nullaque etiam in meas conclusiones, ad quam mihi non perfacile fuerit respondere.

O B J E C T I O N E S S E P T I M Æ

Cum notis Auctoris,

Sive

D I S S E R T A T I O

De

P R I M A P H I L O S O P H I A .

A **M**ulta ex me quæris, V. C. circa novam vestigandi veri methodum, iisque ut respondeam, non modò postulas, sed instantè urges. Silebo tamen, nec morem geram, mihi nisi illud antè concesseris, abducamus animum penitus tota in dissertatione ab iis, qui ea de re aut scripsere, aut dixere aliquid, addoque quæsitæ tuæ sic componas, ut ne videaris postulare quid senserint, & quo animo, quo exitu rectene an secus; sed perinde quasi nemo senserit, scripserit, dixerit iis de rebus quicquam, quæras dumtaxat ea, quæ meditandi tibi, & novam aliquam Philosophandi methodum vestiganti, aliquid difficultatis habere videbuntur, ut hoc pacto, & verum quæramus, & ita quæramus, ut amicitia, observantiaque leges erga viros doctos, salvæ & incolumes retineantur. Quia annuis, & spondes, ego quoque tuos ad nutus respondeo. Itaque

N O T Æ.

A **M**ulta ex me quæris. *Cum hanc dissertationem ab ejus auctore acceperim, postquam enixè rogassè, ut ea quæ ab ipso in meas Meditationes de prima Philosophia, conscripta fuisse audiebam, vel in lucem ederet, vel saltem ad me mitteret, ut reliquis objectionibus in easdem Meditationes ab aliis factis adjungerentur: Non potui recusare quin illam hic adjungerem; Nec etiam dubitare, quin ego is sim quem ille hoc in loco alloquitur. Et si profectò non meminerim me unquam ab eo quæsisse, quid de mea vestigandi veri methodo*

sen-

sentires: Quin è contra, cum antiè sesquiannum velitationem quamdam ab ipso in me conscriptam vidissem, in qua veritatem non quæri, sed ea qua nunquam scripsi, nec cogitavi, mihi affingi judicabam, non dissimulavi me in posterum quicquid ab illo solo veniret responsione indignum crediturum. Sed quoniam additus est Societati, ob doctrinam ac pietatem celeberrima, cuiusque omnia membra ita inter se conjuncta sunt, ut raro quicquam ab uno ex ipsis fiat, quod non ab omnibus approbetur: fateor me non modo postulasse, sed & instanter urxisse, ut aliqui ex ea Societate mea scripta examinare, ac quicquid in iis à veritate alienum esset, mihi indicare dignarentur. Rationes etiam multas addidi, ob quas id mihi non recusatum iri sperabam: Ac monui, me ob hanc spem quicquid in posterum, vel ab hoc auctore, vel à quovis alio ejusdem Societatis, de meis opinionibus scriberetur, maximi esse facturum; atque non dubitaturum quin illud, cujuscunque tandem nomen ferret, non ab illo uno, sed à pluribus ex doctissimis & prudentissimis ejusdem Societatis esset compositum, examinatum, & correctum; atque ideo nullas contineret cavillationes, nulla sophismata, nulla convitia, nullamque inanem loquacitatem, sed tantum firmissimas & solidissimas rationes; atque ex iis argumentis, quæ jure in me afferri possunt, nullum in eo esset omisum: adeo ut per illud unum scriptum erroribus me omnibus meis liberatum iri considerem; Et si quid ex iis quæ vulgavi non foret in eo refutatum, à nemine posse refutari, sed omnino verum & certum esse arbitrarer. Quamobrem nunc hac omnia de hac Dissertatione judicare, crederemque ipsam totius Societatis jussu scriptam esse, si nullas in ea cavillationes, nulla sophismata, nulla convitia, nullamque inanem loquacitatem contineri certus essem. Sed sanè si quæ sint, nescio puto, illam à tam sanctis viris profectam esse suspicari: & quoniam hac in re judicio meo non fido, dicam hic ingenuè ac candidè quid mihi videatur, non ut ullo modo meis verbis lector credat, sed tantum ut ipsi prabeam occasionem ad examinandam veritatem.

Silebo tamen &c. Hic promittit auctor noster se nullius scriptum impugnaturum, sed tantum ad ea quæ ab ipso quasi responsurum: Et tamen nihil unquam ab ipso quæsi. Nec quidem unquam hominem sum alloquutus, aut vidi; Atque ea quæ me simulat à se querere, componit ut plurimum ex verbis, quæ in Meditationibus meis habentur: adeo ut sit planè manifestum nihil præter illas ab ipso impugnari. Cause autem cur contrarium fingat, fortasse sunt honestæ ac pie: Sed ego non alias possum suspicari, quàm quod credat sibi hoc pacto magis liberum esse quid libet mihi affingere, quia nempe ex meis scriptis mendacii argui non poterit; cum se illa non impugnare profiteatur; Ac præterea quòd cavere vellet ne lectoribus suis occasionem des in examinandi; daret enim fortasse, si de iis loque-

loqueretur: Quodque malit me tam ineptum atque imperitum describere, ut ipsos ab omnibus iis, qua unquam à me proficiscerentur, legendis absterreat. Ita larvâ quâdam, ex fragmentis meorum Meditationum male compactâ, vulnium meum non egere, sed deformare conatur: Ego verò illam detraho, & rejicio; sum quia Histrionia facienda non sum assuetus; tum etiam quia hic, ubi mihi cum viro religioso, de re admodum seria questio est, parum deceret.

Q U Æ S T I O . P R I M A .

An, &

Quo pacto dubia pro falsis habenda.

Q Uæris primò, sitne legitima lex illa vestigandi veri. Quidquid habet vel minimum dubitationis, illud pro falso habendum est. Ut respondeam, quærenda mihi sunt à te nonnulla. 1. Quid sit istud Minimum dubitationis. 2. Quid illud, habendum pro falso. 3. Quatenus habendum pro falso. Ac dubitationem quod atinet.

1. *Quid minimum Dubitationis.*

Quid est istud Minimum? Pluribus, ais te non morabor. Illud habet C dubitationis aliquid, de quo possum dubitare an sit, vel an ita se habeat, non temere quidem, sed validas ob rationes. Præterea illud habet dubitationis aliquid, circa quod, etsi mihi clarum videatur, possum decipi à malo aliquo Genio, qui mihi velit illudere, & artibus suis, ac præstigiis efficere, ut id clarum, & certum appareat, quod reverà sit falsum. Primum dubitationis habet non parum; secundum nonnihil quidem, sed illud minimum, satis tamen, ut illud dubium vocetur, & sit. Vis exemplum? esse terram, cælum, colores; te habere caput, te oculos, te corpus, & mentem, dubia sunt primi generis: secundi verò hæc, 2 & 3 faciunt 5. Torum est suâ parte majus; & similia.

Præclarè sanè. At, ita si te res habet, quid quæso erit, quod dubitationis habeat nihil? quid immune ab eo metu, quem vaser intentat Genius? D nihil, ais, omnino nihil, quoad Deum esse, nec posse decipere, certò, & firmissimis ex Metaphysica principiis exploratum habeamus, ut ea sit lex unica. Ignoratâ illâ re. an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor, non videor de ulla re plane certus esse unquam posse. Et verò, ut hic mentem meam penitus agnoscas, nisi scivero Deum esse, & veracem Deum, qui

genium illum malum coërceat, vereri semper potero ac debebo, ut ne mihi illudatur, & falsum veri specie veluti clarum & certum obtrudatur. Ubi verò penitus intellexero Deum esse, nec cum posse & decipi & decipere adeoque necessario impedire, mihi ne Genius imponat in iis, quæ clarè & distinctè intellexero, tum enim verò, si quæ erunt talia, si quid clarè & distinctè percepero, hæc vera, hæc certa esse dicam, ut tunc temporis ea sit regula veri, certique, *Illud omne est verum, quod valde clarè & distinctè percipio.* Nihil est, quod ultra quæram: venio ad secundam, ac

§. 2. *Quid, pro falso habendum..*

Dicis gratiâ, Cùm dubium sit habere te oculos, te caput, te corpus, adeoque illud habere debeas pro falso, ex te scire velim quid sit illud habere pro falso, an credere & dicere falsum est me habere oculos, caput, corpus; an credere, & *voluntate plane in contrarium versa* dicere, Non E habeo oculos, caput, corpus, sive, ut verbo dicam, Credere, dicere, ponere oppositum ejus, quod dubium est? Hoc ipsum, ais, Bellè. At respondeas adhuc velim. Non est certum 2 & 3 facere 5. an ergo credam, & ponam, 2 & 3 non faciunt 5? Crede, ais, & pone. Pergo. Non est certum me, ista dum loquor, vigilare, & non somniare. An ergo credam, & dicam, Ita dum loquor, non vigilo, sed somnio? Crede, ais, & dic. Apponam & hoc ultimum, ut ne sim molestus. Non est certum id quod dubitanti vigiletne an dormiat, apparet clarum & certum, certum esse, & clarum. An ergo credam, & dicam, Quod dubitanti vigiletne, an dormiat, apparet clarum & certum, id non est clarum & certum, sed obscurum, & falsum? Quid hæres? *Plus a quo indulgere non potes dissidentia.* An tibi numquam contigit, quod benè multis, ut somnianti certa & clara ea viderentur, quæ dubia postea, quæ falsa compereris; *sane prudentia est numquam illis plane confidere, qui te vel semel deceperunt.* At, ais, alia F summè certorum ratio est. Sunt ea istiusmodi, ut vel somniantibus aut deliris apparere non possint dubia. Serióne loqueris, amabo te, qui illa summè certa sic coningas, ut ne somniantibus quidem aut deliris apparere possint dubia? Quæ sunt illa porrò? ac si dormientibus, si male sanis, quæ ridicula sunt, quæ absurda, certa interdum videntur, & summè certa, quidni etiam certa, & summè certa falsa videantur, & dubia! Novi ego, qui dormitabundus aliquando pulsari horam quartam audiverit, & sic numeravit Una, Una, Una, Una, ac tum præ rei absurditate, quam animo concipiebat, exclamavit: Ne delirat horologium! quater
1
pulsavit

pulsavit horam primam. Et verò quid adeò est absurdum, & à ratione alienum, quod dormienti, quod deliro venire non possit in mentem? quod non probet somnians, non credat, & de eo tanquam à se præclare invento, excogitatoque non gratuletur? Sanè ut ne pluribus tecum contentam, nunquam effeceris, ut hoc effatum, Quod dubitanti somnietne, an vigilet, videtur certum, est certum, & ita certum, ut statui possit velut fundamentum scientiæ alicujus, & Metaphysicæ summè certæ, & accuratæ, hoc (inquam) habeam tam certum, atque illud, 2 & 3 faciunt 5: nedum tam certum, ut de eo nullo modo quisquam dubitare possit, nec decipi circa illud à Genio aliquo malo; nec vereor tamen, ea si in mente perstitero, ut me quisquam putet pervicacem. Quare aut ex lege illa tua sic dicam. Non est certum id esse certum, quod apparet certum ei, qui dubitat vigiletne an dormiat. Ergo quod dubitanti vigiletne an dormiat apparet certum, id reputari potest ac debet tanquam falsum, & omnino pro falso habendum est; aut sanè si quam habes aliam peculiarem tibi regulam, mecum communicabis. Venio ad tertium, &

§. 3. *Quatenus habendum pro falso.*

Quæro, cùm certum non videatur 2 & 3 facere 5. cùmque ex præcedenti regula debeam credere, & dicere, 2 & 3 non faciunt 5. an continuo illud ita debeam credere, ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse. Miraris quæsitum illud meum. Nec mihi mirum, cùm ipse mirer. Respondeas tamen necesse est, à me si responsum expectas. Vis habeam illud certum, 2 & 3 non faciunt 5? Imo vis illud esse, & videri omnibus certum, & ita certum, ut etiam ab artibus mali Genii tutum sit?

Rides, ais, Id fano homini qui veniat in mentem?

Quid igitur? dubium erit, & incertum, perinde atque illud, 2 & 3 faciunt 5? Hoc si ita est, si dubium est illud, 2 & 3 non faciunt 5, credam, & tua ex lege dicam illud esse falsum, adeoque ponam contrarium, & ita statuam, 2 & 3 faciunt 5. Atque eodem modo in cæteris me geram, &, quia certum non videtur esse corpus aliquod, dicam. Nullum est corpus; & quia certum non est illud, Nullum est corpus, dicam, voluntate penitus in contrarium versâ, Aliquod est corpus, simulque & corpus erit, & non erit.

G Ita est, ais, atque illud est dubitare, in orbem ferri, ire, redire, hoc & illud affirmare, & negare, clavum figere, & refigere.

Præclare omnino: at ut iis utar, quæ dubia erunt, quid faciam? Quid de illo, 2 & 3 faciunt? & de isto, Aliquod est corpus? ponamne? an negabo?

Nec pones, ais, nec negabis; neutro uteris; utrumque habebis velut falsum, nec ab iis quæ sic nutant, quidquam expectabis, nisi illud quoque nutans, dubium, & incertum.

Quia nihil superest quod rogem, respondeo vicissim, ubi tantum doctrinæ tuæ brevem fecero syllabum. 1. De rebus omnibus ac præsertim de materialibus possumus dubitare, quamdiù scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quàm ea, quæ antehac habuimus. 2. Aliquid habere pro falso, est, assensionem suam ab eo, tanquam ab apertè falso cohibere, & voluntate planè in contrarium versâ opinionem suam de eo tanquam falsam & imaginariam fingere. 3. Eatenus, id quod dubium haberi debet pro falso, ut oppositum illius sit quoque dubium, & pro falso habeatur.

N O T Æ.

PUderet me esse nimis diligentem, & multa verba impendere in omnibus annotandis, quæ meis fere verbis hic expressa, pro meis tamen non agnosco. Sed rogo tantum lectores ut memoriâ repetant ea, quæ in 1 Meditatione, atque initio 2 ac 3, ipsarumque synopsi à me scripta sunt: agnoscent enim fere omnia quæ hic habentur, inde quidem esse desumpta; sed ita turbata, distorta, & perperam interpretata proponi, ut quamvis ibi nihil non valde consentaneum rationi contineant, hic tamen magna ex parte absurdissima videantur.

Validas ob rationes. Dixi sub finem 1 Meditationis, nos posse de iis omnibus, quæ nunquam adhuc satis clare perspeximus, dubitare ob validas & meditata rationes: quia nempe ibi tantum agebatur de summa illa dubitatione, quam sæpe metaphysicam, hyperbolicam, atque ad usum vitæ nullo modo transferendam esse inculcavi; & ad quam id omne, quod vel minimum suspicionis afferre potest, pro satis valida ratione sumi debet. Hic verò vir amicus & candidus proponit in exemplum eorum, de quibus dixi dubitari ob validas rationes, an sit terra, an habeam corpus, & similia, ut nempe sui lectores, qui de hac Metaphysica dubitatione nihil sciunt, ipsam ad usum vitæ referentes, me non sanæ mentis esse arbitrentur.

Nihilais, omnino nihil. Quo sensu istud Nihil debeas intelligi, satis explicui variis in locis: Ita nempe, ut quamdiu attendimus ad aliquam veritatem, quam valde clare percipimus, non possumus quidem de ipsa dubitare; Sed quan-

do, ut saepe accidit, ad nullam sic attendimus, nisi recordemur, nos antea multas ita perpexisse, nulla tamen sit de qua non merito dubitemus, si nesciamus id omne quod clarè percipimus verum esse. Hic verò, vir accuratus, hoc Nihil ita intelligit, ut ex eo quod semel dixerim nihil esse de quo non liceat dubitare, nempe in prima Meditatione, in qua supponebam me non attendere ac quicquam quod clarè perciperem, concludat me etiam in sequentibus nihil certi posse cognoscere: Tanquam si rationes, quas interdum habemus ad dubitandum de re aliqua, non sint legitime ac valida, nisi probe de eadem re semper esse dubitandum.

E Credere, dicere, ponere oppositum ejus quod dubium est. Ubi dixi dubia esse aliquandiu pro falsis habenda, sive tanquam falsa rejicienda, tam manifestè explicui me tantum intelligere, ad veritates metaphysicè certas investigandas, non majorem habendam esse rationem dubiorum, quam plane falsorum, ut nemo sana mentis videatur posse aliter mea verba interpretari; & nemo mihi affingere, me voluisse credere oppositum ejus quod dubium est, praesertim, ut paulò post habeatur, ita credere ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse, nisi qui pro cavillatore haberi non erubescat: Et quamvis hoc ultimum ab Auctore nostro non affirmetur; sed ut dubium tantum proponatur, miror tamen virum tam sanctum voluisse hac in parte imitari pessimos illos detractores, qui saepe sic tantum narrant ea quae de aliis credi volunt, addentes se ipsos non credere, ut impuni maledicant.

F Alia summè certorum ratio est. Sunt ea istiusmodi ut vel somniantibus aut deliris apparere non possint dubia. Nescio per quam *Analysin* vir subtilissimus hoc ex meis scriptis deducere potuerit, non enim memini me quicquam tale unquam vel per somnium cogitasse. Concludere quidem potuisset ex meis, Id omne quod ab aliquo clarè & distinctè percipitur esse verum, quamvis ille aliquis possit interim dubitare somnietne an vigilet, imò etiam, si lubet, quamvis somniet, quamvis sit delirus: Quia nihil potest clarè ac distinctè percipi, à quocunque demum percipiatur, quod non sit tale quale percipitur, hoc est, quod non sit verum. Sed quia soli prudentes rectè distinguunt inter id quod ita percipitur, & id quod tantum videtur, vel apparet, nolo mirari quod vir bonus unum pro altero hic sumat.

G Atque illud est dubitare, in orbem ferri &c. Dixi dubiorum non majorem habendam esse rationem quam si omnino falsa essent, ut ab illis cogitatio planè avocetur; non autem ut modo unum, modo ejus contrarium affirmetur. Sed nullam auctor noster occasionem cavillandi non quaesivit. Interim verò notatu dignum est, ipsum hic in fine, ubi ait se brevem facere doctrina mea syllabum, nihil eorum mihi tribuere, quae in praecedentibus, aut sequentibus reprehendit, vel irridet, ut nempe sciamus illum ista tantum mihi per jocum affinxisse, non seriò credidisse.

R E S P O N S I O.

R Esp. 1. Si lex illa, In vestigando vero, id quod vel minimum dubitationis habet pro falso habendum est, sic intelligatur: Cùm vestigamus quid sit certum, non debemus ullo modo niti iis, quæ non sunt certa, aut quæ habent dubitationis aliquid; legitima est, usu recepta, & communissima apud omnes Philosophos.

Resp. 2. Si dicta lex ita intelligatur: Cùm vestigamus quid sit certum, ita debemus rejicere omnia, quæ certa non sunt, aut aliquo modo dubia, ut illis nullo pacto utamur, adeoque ea spectemus perinde quasi non essent, aut potius ea non spectemus omnino, sed ab iis penitus abducamus animum: legitima quoque est, tuta, tritaque etiam à tyronibus, atque affinitatem habet tantam cum præcedenti, ut ab ea vix differat.

Resp. 3. Si dicta lex ita sumatur: Cùm vestigamus quid certum sit, ita debemus rejicere dubia omnia, ut ponamus ea de facto non esse, aut esse illorum oppositum reverà, utamur ea suppositione tanquam certo aliquo fundamento, sive utamur iis non existentibus, aut nitamur eorum non existentia. Illegitima est, fallax, & cum bona pugnans Philosophia, ut quæ supponat dubium aliquid, & incerti ad vestigandum verum, & certum, aut quæ supponat tanquam certum, id quod alio atque alio modo se potest habere, puta ea quæ dubia sunt de facto non existere, cùm fieri possit ut existant.

Resp. 4. Si quis ea lege intellecta, ut paulò antè, vellet uti ad vestigandum verum, certumque, is oleum & operam perderet, ac versaret molam citra mercedem, ut qui non magis conficeret id quod quærir, quàm illius oppositum. Vis exemplum? Vestigat aliquis an possit esse corpus, aut corporeus, eoque inter cætera utitur, Non est certum corpus aliquod existere. Ergo ex lege lata ponam, & dicam oppositum, Nullum corpus existit. Tum resumet, Nullum corpus existit. Sum verò ego, & existo, ut mihi aliunde probè compertum est. Ergo non possum esse corpus. Præclare quidem, at ecce ut eodem ex capite ducat oppositum. Non est certum, ait, aliquod corpus existere. Ergo ex lege ponam, dicamque, Nullum corpus existit. At quale illud, Nullum corpus existit? Dubium sanè, & incertum quis illud præstet? unde? Confecta res est. Dubium illud est, Nullum corpus existit. Ergo ex lege dicam, aliquod corpus existit. Sum verò, & existo. Ergo possum corpus esse, si aliud vetat nihil. En possum esse corpus, & non possum esse corpus. An

feci satis? Vereor ut ne planè fecerim, quantum ex quæsitis sequentibus colligo. Itaque

N O T Æ.

Hic in duabus primis responsionibus omne id approbat, quod de re proposita consui quodve ex meis scriptis elici potest: Sed addit esse communissimum, tritumque etiam à tyronibus. In duabus autem ultimis id reprehendit quod me censuisse vult credi, quamvis sit tam absurdum ut in mentem nullius hominis sani venire possit. Astute sanè; ut quicumque Meditationes meas non legerunt, vel non tam attentè legerunt, ut rectè sciant quid in iis contineatur, ipsius auctoritate commoti, me ridiculas opiniones habere arbitrentur; Atque ut aliis, qui id non credent, saltem persuadeat, nihil à me allatum, quod non sit communissimum, tritumque etiam à tyronibus. Ego verò de hoc ultimo non disputo. Neque ullam unquam ex novitate mearum opinionum laudem quæsi: Nam contra ipsas omnium antiquissimas puto, quia verissimas; Et nulli rei magis soleo studere, quàm simplicissimis quibusdam veritatibus animadvertendis, qua cum mentibus nostris sint innata, statim atque alijs admonetur, non putat se illas unquam ignorasse. Ac certe facile potest intelligi hunc auctorem non aliam ob causam mea impugnare, quàm quia & bona, & nova esse arbitratur: Nam sane, si tam absurda crederet ac fingit, contemptu & silentio potius, quàm tam longâ & affectatâ refutatione digna iudicasset.

H Ergo ex lege lata ponam & dicam oppositum. Vellem scire quibus in tabulis istam unquam legem scriptam invenerit: Jam quidem supra satis illam inculcavit; Sed ibi etiam satis negavi meam esse; nempe in notis ad verba Credere, dicere, ponere oppositum ejus quod dubium est; Nec ille, opinor, meam esse sustinebit, si ea de re interrogetur; Induxit enim me, supra in 3. §. de iis qua dubia sunt sic loquentem, Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum; Ac paulò post in suo doctrina mea syllabo; oportere assensionem suam à dubio, tanquam apertè falso, cohibere; ac voluntate planè in contrarium versâ opinionem suam de eo tanquam falsam & imaginariam fingere, quod plane aliud est, quàm ponere & dicere oppositum, ita scilicet ut istud oppositum pro vero habeatur, quemadmodum hic supponit. Atque ubi ego in 1. Meditatione dixi me velle aliquandiu conari mihi persuadere oppositum eorum qua antea temere credideram, statim addidi id velle, ut velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus non magis in unum quàm in aliud propenderem, non autem ut alterutrum pro vero sumerem, idve tanquam scientia summè certa fundamentum statuerem, ut alibi

etiam

etiam cavillatur. Itaque vellem scire quo instituto legem illam suam attuleris; Si ut ipsam mihi affingas; desidero ejus candorem; patet enim ex dictis ipsum recte scire meam non esse, quia fieri non potest ut quis putet utrumque habendum esse velut falsum, sicut dixit me putare, ac simul unius oppositum ponat & dicat esse verum, ut in hac lege habetur; Si verò tantum animi causa ipsam attulit, ut aliquid haberet quod impugnares, miror acumen ejus ingenii, quod nihil magis verisimile aut subtile potuerit excogitare; Miror otium, quod tam multa verba impenderit, in refutanda opinione tam absurda, ut nequidem ulli puero septenni probabilis videri possit. Notandum enim est illum huc usque nihil prorsus præter ineptissimam istam legem impugnasse; Miror denique vim ejus imaginationis, quod cum tantum in istam vanissimam, & ex cerebro suo educitam chimeram præliaretur, eodem tamen plane modo composuerit gradum, iisdemque semper usus sit verbis, ac si me adversarium habuisset, sibi que repugnanciam coram vidisset.

Q U Æ S T I O S E C U N D A.

An sit bona Methodus philosophandi, per abdicationem dubiorum omnium.

Q UÆRIS 2. An bona sit methodus philosophandi per abdicationem eorum omnium, quæ quovis modo dubia sunt. Hanc nisi methodum fusiùs aperiās, non est quod à me responsum expectes: sic vero facis.

Ut philosopher, ais, ut vestigem sitne aliquid certi, & summè certi, & quid illud sit, sic facio. Omnia quæ olim credidi, quæ antehac scivi, cum dubia sint, & incerta, pro falsis habeo, eaque penitus ab dico, ac mihi persuadeo nec esse terram, nec cælum, nec quidquam eorum, quæ olim credidi in mundo esse, sed nec mundum ipsum, nec corpus ullum, nec mentem, verbo dico, nihil. Tum factâ illâ generali abdicatione, atque obtestatus nihil esse, penitus philosophiam ingredior meam, eaque duce verum & certum vestigo cautè, prudenter, perinde tanquam esset Genius aliquis potentissimus, & callidissimus, qui me vellet in errorem inducere. Quare ut ne decipiar circumspicio attentè, atque illud habeo planè constitutum nihil admittere, quod non sit istiusmodi, ut in eo, quantumvis nitatur Genius ille vaserimus, mihi nullo modo possit imponere, sed ne ipse quidem possim à me extorquere, id ut esse dissimulem, nedum negem. Cogito igitur, volvo, & revolve, quoad occurrat aliquid

aliquid tale, atque illud ubi offendi, eo tanquam Archimedeo puncto utor ad eruenda cætera, eoque pacto alia ex aliis certa, penitus & explorata iudipiscor.

Præclare omnino, ac, speciem quod attinet, facile responderem Methodum illam videri mihi illustrem, & eminentem: verum, quia responsum exspectas accuratum, nec illud à me reddi potest, nisi antea usu & exercitatione aliqua tentem illam tuam Methodum, tritam tutamque incamus viam; exploremus ipsi, quid in ea sit tandem: & quia flexus illius nôsti, calles, & diverticula, teque in ea diu exercuisti, ducem mihi te præbe. Age, fare, expeditum habes aut socium, aut discipulum: quid iubes? Ad illud iter, etsi novum, & mihi tenebris non assueto formidandum, accedo lubens, adeo me veri species potenter allicit. Audio te, jubes id faciam, quod te facientem videro; ibi pedem figam, ubi fixeris. Præclara sanè imperandi ducendique ratio. Ut mihi placeas. Audio.

§. I. Aditus aperitur in Methodum.

Principio, ais, ut vetera revolvi animo, cogor tandem fateri nihil esse ex iis, quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam, vel levitatem, sed propter validas & meditata rationes, ideoque etiam ab iisdem non minus, quàm ab apertè falsis assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Quare non malè agam, si voluntate planè in contrarium versâ, meipsum fallam, ac veteres illas opiniones aliquandiu omnino falsas imaginariasque esse fingam, donec tandem velut æquatis præjudiciorum ponderibus nulla amplius prava consuetudo iudicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Supponam igitur Genium aliquem malignum, eundemque summè potentem & callidum omnem suam industriam in eo posuisse, ut me falleret. Putabo cælum, aërem, terram, colores, figuras, sonos, cunctaque externa nihil aliud esse quàm ludificationes somniorum, quibus insidias credulitati meæ tetendit. Persuadebo mihi nihil planè esse in mundo, nullum cælum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora; aio nullas mentes, nulla corpora, &c. hæc meta sit, & princeps meta. Considerabo me ipsum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non sanguinem, non aliquem sensum, sed hæc omnia me habere falsò opinantem. Manebo obstinatè in hac meditatione defixus.

Hic si placet subsistamus aliquantulum, ut novos resumamus spiritus. Rei novitas me nonnihil commovet. Jubes abdicem vetera omnia?

Jubeo,

Jubeo, ais, omnia.

Omniane? omnia qui dicit, nihil excipit.

Omnia, addis.

L

Ægre sanè, facio tamen. At oppido durum est; atque ut ingenuè fatear, non sine scrupulo id facio; ac nisi cum mihi eximis, vereor ut ne pro voto aditus ille noster succedat. Fateris vetera omnia dubia esse, &, ut ais, coactus fateris. Quidni eam mihi vim pateris inferri, ut etiam M ipse coactus fatear? Quid te, quæso, coëgit? Audivi quidem ex te modo validas fuisse, & meditatatas rationes; at quæ sunt illæ tandem? si validæ: cur abdicas? quin retines? si dubiæ, & suspicionum plenæ, quâ te illæ vi coëgere?

En, ais, sunt in propatulo. Has uti fundibularios, soleo præmittere, ut pugnam inchoent. Nempe sensus non aliquando decipiunt. Aliquando somniamus. Delirant interdum nonnulli, atque ea se videre credunt, quæ minimè vident, quæ nusquam sunt.

Dixisti? Validas cum promissisti, cum meditatatas; expectavi certas, & omnis dubitationis expertes, quales nempe tua deposcit libella, quâ nunc utimur, usque adeo accuratâ, ut vel umbram dubitationis recuset. An verò sunt tales illæ tuæ? non dubitationes meræ, & suspensiones duntaxat? Sensus nos aliquando decipiunt. Aliquando somniamus. Delirant nonnulli. Id verò unde habes certo, & citra dubitationem ullam, & ex regula illa tua, quam semper habes in manibus: *Summo opere cavendum est nequid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse?* An fuit tempus aliquod, in quo diceret certq: Indubitanter nunc me sensus decipiunt, hoc probè scio: Nunc somnio; paulo antè somniabam: hic phrenesim patitur, & videre se putat quæ minime videt, nec mentitur? si fuisse dicis; vide ut probes: imo vide ne Genius ille malus, cujus tu meministi, forsan illuserit tibi: atque omnino verendum est, ne dum dicis modo tanquam validi aliquid, & meditati, Sensus nos aliquando decipiunt; vaser ille digito te commonstret, & illudat illuso. Si vero negas; cur tam fidenter asseris, somniamus interdum. Quin ex lege tua prima sic tecum statuis? Non est omnino certum sensus nos aliquando decepisse; somniâsse nos aliquando, aliquando delirâsse homines. Ergo sic dicam, & statuam, Numquam nos sensus decipiunt, somniamus nunquam, delirat nemo.

At, ais, suspicor.

Hic nempe scrupulus meus. Ubi pedem admovi, validas illas rationes sensi molles, & instar suspicionum evanidas, adeoque premere formidavi. Suspicor.

m

Ita,

Ita, ais, suspicor. Sat si suspicere. Sat si dicas, vigilemne, an dormiam nescio. Nescio an me sensus fallant, an non fallant.

Tuâ pace dixerò, haud mihi est satis: nec planè video cur ita colligas,
O Vigilemne an somniem nescio. Ergo aliquando somnio. Quid, si nunquam? quid, si semper? quid, si ne somniare quidem possis? te verò cachinnis excipiat Genius eo, quia tibi tandem suasit somniare te aliquando, te decipi, cùm id minime fiat? Credo mihi, ex quo Genium illum induxisti, ex quo validas & meditatatas rationes ad illud forsan revocâsti, malum induxisti, à quo boni habeas nihil. Quid, si catus ille omnia tibi velut dubia & nutantia proponat, cùm firma sint, cum certa, atque eâ quidem mente, ut cùm abdicaris omnia, nudum te in foveam agat præcipitem? Num consultius egeris, si priusquam te abdicēs, certam tibi **P** legem proponas, ex qua, quæ abdicabuntur, bene sint abdicata? Magna profectò res est, & momenti summi generalis illa veterum omnium abdicatio; ac si me audis, cogitationes tuas vocabis in senatum, ut seriò deliberes.

Imò, ais, plus æquo diffidentiae indulgere non possum, ac scio nihil indè periculi vel erroris sequuturum.

Q Quid ais, scio? an certò, & citra dubitationem omnem, ut hæc saltem reliquæ tanti naufragii Veritatis tholo appendantur; aut, quia novam Philosophiam aperis, deque familia cogitas, hoc in propylæo literis aureis inscribatur, *Plus æquo diffidentia indulgere non possum*; ut, inquam, adyta illa tua intraturi jubeantur vetus illud ponere, 2 & 3 faciunt 5. hoc verò retinere, *Plus æquo diffidentiae indulgere non possum*? At si tyroni contingat ut obmurmuret, ut illud frangat dentibus, Ponere jubeor illud vetus à nemine unquam vocatum in dubitationem, 2 & 3 faciunt 5, quia fieri potest, ut mihi Genius illud at aliquis; jubeor vero retinere, hoc anceps, hoc rimarum plenum, *Plus æquo diffidentiae indulgere non possum*; quasi in eo mihi Genius non possit imponere? quid dices? Et verò an tu mihi illud præstabis, ut non verear modò, non formidem, metus mihi non sit à malo Genio? sanè me licet confirmes manu & verbo, non sine timore ingenti nimiae diffidentiae hæc vetera & mihi prope ingenita abdicò & ejuro velut falsa. Argumentum in Barbara rectè concludit. Item sum aliquid constans ex corpore & anima: ac, si mihi licet ex vultu, & voce conjicere, nequidem ipse tu, qui ducem te cæteris præbes, qui viam munis, immunis es à formidine. Age ingenuè, & candidè, ut soles, an sine scrupulo hoc vetus abdicas. Habeo ideam claram & distinctam Dei? an illud, Id omne verum est, quod valde clarè & distin-

distinctè percipio? An istud, Cogitare, nutriri, sentire, minimè pertineant ad corpus, sed ad mentem? quid sexcenta id genus persequar? de iisdem seriò anquiro; responde, amabo te; potes hoc in exitu veteris Philosophiæ, & in aditu novæ hæc excutere, exuere, ejurare velut falsa, aio ex animo? An dices, & pones oppositum, nunc, modò Non habeo ideam claram & distinctam Dei. Male hæcenus credidi nutriri, cogitare, sentire, ad corpus minimè pertinere, sed ad mentem? Sed ô me propositi immemorem! quid feci? totum me tibi principio commiseram, me socium, me discipulum, & ecce hæreo in aditu, & meticulosus, & obstinatus. Ignosce; peccavi largiter, & tenuitatem ingenii mei probavi duntaxat. Debueram omni metu posito in abdicationis caliginem intrepidè me inferre, & hæsi, & restiti. Compensabo, si parcis, & factum malè amplà ac liberali manu missione veterum omnium planè delebo. Abdico, abjuro vetera omnia. Nec ægrè feres si cælum, aut terram, quæ nulla esse vis, non obtester. Nihil est omnino, nihil. Age, præi, sequor. Te sanè facilem! si præire non renuis.

N O T Æ.

QUæ antehac scivi, cùm dubia sint. *Hic posuit scivi pro scire putavi. I Est enim contrarietas inter verba scivi & dubia sunt. Quam tamen haud dubie non animadvertis, nec illi est malitia tribuendum. Alioqui enim non tam leviter attigisset; sed fingens à me esse profectam, multis ipsam verbis exagitasset.*

. Aio nullas mentes, nulla corpora. *Hoc ait, ut infra diu multumque cavil- K letur, quod initio, cùm supponerem Mentis naturam nondum mihi esse satis perspectam, illam inter res dubias enumerarim; postea verò, advertens rem qua cogitat non posse non existere, illamque rem cogitantem nomine Mentis appellans, dixerim Mentem existere: Tanquam si fuisset oblitus me prius idem negasse, cum Mentem pro re mihi ignota sumebam; Et tanquam si ea, qua tunc, quia mihi dubia erant, negabam, in perpetuum neganda esse censuisssem, nec fieri posset, ut evidentia & certa mihi postea redderentur. Notandumque ipsum ubique considerare dubitationem, & certitudinem, non ut relationes cognitionis nostræ ad objecta, sed ut proprietates objectorum qua perpetuò ipsis inhereant, adeò ut ea, qua semel dubia esse cognovimus, non possint unquam reddi certa. Quod tantum ejus bonitati, non malitia est tribuendum.*

Omniane? *Hic cavillatur in verbo Omnia, ut supra in verbo Nihil, inaniter.*

M Coactus fateris. *Hic ludit in verbo coactus aq̃ue inaniter. Ea enim sunt satis valida rationes ad cogendum nos ut dubitemus, quæ ipsæ duæ sunt, nec proinde retinenda: ut jam supra notatum est. Atque valida quidem sum, quando nullas alias habemus, quæ dubitationem tollendo certitudinem inducant; Et quia tales nullas inveniebam in 1 Meditatione, quantumvis circumspicerem, & meditarer, idcirco eas, quas habui ad dubitandum, dixi esse validas, & meditatæ. Sed hoc non est ad capium nostri auctoris, addit enim. Validas cum promissisti, expectavi certas, quales tua deposcit libella, tanquam si hac quam fingit libella ad ea quæ in prima Meditatione dicta sunt referri possit. Et paulò post ait, An fuit tempus aliquod in quo diceres certo, Indubitanter nunc me sensus decipiunt, hoc probè scio &c? Non videns hic rursus inesse contrarietatem, quod aliquid indubitanter teneatur, & simul de illo ipso dubitetur. Nempe est vir bonus.*

N Cur tam fidenter asseris, somniamus interdum. *Hic rursus sine malitia errat: Nihil enim prorsus fidenter asserui, in prima Meditatione, quæ tota dubitationis plena est, & ex qua sola hæc verba desumpsit: Eademque ratione potuit in ea invenire, somniamus nunquam, atque somniamus interdum. Et cum paulò post addit, Nec planè video cur ita colligas, Vigilemne an somniem nescio. Ergo aliquando somnio: affingit mihi ratiocinationem se solo dignam, quia nempe est vir bonus.*

O Quid, si catus ille (*Genius*) omnia tibi velut dubia & nutantia proponat, cum firma sint, cum certa? *Hic clarè patet, quod supra monui, dubitationem & certitudinem considerari ab illo tanquam in objectis, non tanquam in nostra cogitatione. Alioqui enim quomodo possit fingere aliquid mihi proponi tanquam dubium, quod non esset dubium, sed certum? cum ex hoc solo, quod proponatur ut dubium, dubium reddatur. Sed forte Genius impedivit ne videret esse repugnantiam in suis verbis. Dolendum est quod ejus cogitationi Genius ille tam sæpe obvenissetur.*

P Magna profectò res est, & momenti summi generalis illa veterum omnium abdicatio. *Hoc ego satis monui in fine responsionis ad 4 objectiones, atque in præfatione harum meditationum, quas idcirco non nisi solidioribus ingeniis legendas obtuli; Præmonui etiam illud idem valde expresse in Dissertatione de Methodo Gallicè edita anno 1637 pag. 16 & 17. Ubi quia duo genera ingeniorum descripsi, quibus abdicatio ista summopere est vitanda, si forte horum alterutrum in Auctore nostro reperitur, non mihi debet imputare suos errores.*

Q Quid ais scio &c. Cum dixi me scire nihil mihi periculi esse ex illa abdicatione, addidi, quia tunc non rebus agendis, sed tantum cognoscendis in-
eumbecam: *Ex quo tam clarè patet, me ibi tantum loquutum esse de morali sciendi.*

sciendi modo, qui sufficit ad vitam regendam, & quem à Metaphysico illo, de quo hic questio est, plurimum differre sape inculcavi, ut solus Auctor noster id videatur posse ignorare.

Hoc anceps, hoc rimarum plenum, Plus æquo diffidentiae indulgere R non possum. Hic rursus repugnantia est in ejus verbis. Nemo enim nescit eum qui diffidit, quamdiu diffidit, nec proinde quicquam affirmat, nec negat, ne ab nullo quidem Genio in errorem induci posse; à quo tamen eum, qui 2 & 3 simul addit, posse decipi probat exemplum, quod supra ipsemet attulit, de eo qui quater numerabat horam primam.

Non sine timore ingenti nimiae diffidentiae hæc vetera ab dico, &c. *Esti S* multis hic verbis conetur persuadere non esse nimium diffidendum, notavi tamen dignum est illum ne minimam quidem speciem rationis asserere ad id probandum, nisi tantum quod timeat, sive diffidas ne non sit diffidendum. In quo rursus repugnantia est, nam ex eo quod timeat tantum, non autem certo sciat sibi non esse diffidendum; sequitur ipsi esse diffidendum.

An sine scrupulo vetus hoc ab dicas, Habeo ideam claram & distinctam Dei? an illud, Id omne verum est, quod valde clare & distincte percipio? *Vetera* hac vocat, quia timet ne pro novis & à me primum animadversis habeantur. Sed per melicet. Scrupulum etiam vult injicere de Deo, sed obiter tantum: forte ne qui nōrunt quàm studiosè omnia qua ad pietatem, ac generaliter ad mores spectant, ab hac abdicatione exceperim, ipsum calumniari arbitrentur. Denique non videt abdicationem non pertinere nisi ad eum, qui nondum quicquam clare ac distincte percipit. Ut exempli causâ Sceptici, quibus est familiaris, nihil unquam, quatenus Sceptici, clare perceperunt; Ex hoc enim ipso quod aliquid clare percepissent, de eo dubitare, ac Sceptici esse desissent. Et quia vix etiam alii ulli ante istam abdicationem quicquam clare unquam percipiunt, eâ scilicet claritate qua ad certitudinem metaphysicam requiritur, idcirco hac abdicatione perniciosus est iis qui tam clara cognitionis sunt capaces, illamque nondum habent; Non autem auctori nostro, ut res judicat, sed existimo ipsi ab illa studiose esse cavendum.

An istud, Cogitare, nutrire, sentire, minimè pertinent ad corpus, sed ad mentem? *Hæc* verba refert tanquam mea, & simul tanquam tam certa, ut à nemine in dubium possint revocari: Sed tamen nihil magis notabile est in meis Meditationibus, quàm quod nutritionem referam ad solum corpus; non autem ad mentem, sive ad eam hominis partem qua cogitat. Adde ut ex hoc uno clare probetur, primo illum eas minime intelligere, quamvis refutandas susceperit, falsumque esse ex eo quod in 2 ex vulgi opinione loquens nutritionem ad animam retulerim; Ac deinde ipsum multa pro indubitatis habere

qua non sine examine sunt admittenda. Sed tandem hic in fine verissime conclusit, se in his omnibus tenuitatem ingenii sui probasse duntaxat.

§. 2. *Paratur ingressus in Methodum.*

X V Etera, ais, ubi abdicavi omnia, philosophari sic incipio: Sum, cogito: Sum dum cogito. Hoc pronunciatum, Ego existo, quoties à me profertur, vel mente concipitur, necessario est verum.

Præclare, vir eximie, Archimedeum punctum occupas: mundum haud dubie, si lubet, movebis. Enjam nutant omnia. At te quæso, vis enim opinor ad vivum refecari omnia, ut nihil sit tua in Methodo non aptum, non coherens, non necessarium, cur mentis meministi, cum ais, mente

Y concipitur? An non exulare iussisti corpus, & mentem? Sed forte excidit, adeò est arduum, etiam expertis, oblivisci penitus eorum, quibus à pueris assuevimus, ut mihi rudi, si fors vacillem, haud malè sit sperandum. Sed perge obsecro.

Denuo, ais, meditabor quidnam sim, quidnam me olim crediderim, priusquam in has cogitationes incidissem, ex quo deinde subducam, quidquid allatis rationibus, vel minimum potuit infirmari, ut ita præcisè remaneat illud tantum, quod certum est, & inconcussum.

Audebone, priusquam intro pedem feras, ex te sciscitari quo consilio, tu, qui vetera omnia tanquam dubia & falsa abdicaris solemni ritu, ea iterum velis inspicere; perinde quasi ex panniculis illis speres certi aliquid? Quid, si male olim de te credidisti? imo, quia omnia, quæ paulo antè ejurasti, dubia erant, & incerta (secùs cur abdicasses?) qui fiet, ut eadem modo dubia non sint & incerta? nisi fortè abdicatio illa sit veluti quoddam Circæum medicamentum, ut ne dicam lixivium? Quanquam malo suspicere consilium tuum, & venerari. Sæpe fit, ut qui amicos inducunt in palatia & basilicas videndi causâ, posticis familiaribus, non prætorio, aut decumana porta ingrediantur. Sequor etiam per specus subterraneos, dum ad veritatem adspirem aliquando.

Quidnam igitur, ais, antehac me esse putavi? Hominem scilicet.

Hic etiam patièrte artem tuam admirer, qui, ut certa vestiges, utare
Z dubiis; ut nos educas in lucem, jubeas in tenebras mergi. Vis consulam quem me olim esse crediderim; vis resumam centonem illum veterem, & detritum, & jam diu abdicatum, Sum homo. Quid, si Pythagoras, aut ex discipulis illius unus aliquis hic adsit? Quid, si dicat tibi fuisse se olim gallum gallinaceum? ut ne ceritos, & phanaticos, & deliros, & phre-

neticos

neticos inducam. Sed peritus es, & ductor expertus: flexus nôsti, & diverticula, sperabo bene.

Quid est homo? ais.

Si vis ut respondeam, rogem antè permitte. Quem quæris hominem? aut quid quæris, cum quæris Quid sit homo? An homo ille, quem mihi fingebam olim, quem me esse credebam, & quem, ex quo abdicavi tua gratia, pono me non esse? Hunc si quæris, si quem mihi formabam malè, est conflatum quoddam ex anima, & corpore: An feci satis? Opinor, quia sic pergis.

N O T Æ.

Philosophari sic incipio: Sum, cogito; Sum dum cogito. *Notandum* X est illum hic fateri, initium philosophandi, sive initium firmæ alicujus propositionis statuenda, à me factum esse à cognitione propria existentia: ut sciatur ipsum aliis in locis, ubi finxit me illud à positiva sive affirmativa dubiorum omnium abdicatione fecisse, contrarium ejus quod revera sentiebat affirmasse. Non addo, quàm subtiliter hic me philosophari incipientem inducat, Sum, cogito &c. satis enim in omnibus, vel me tacento, candor ejus agnoscipoteft.

Cur mentis meministi, cùm ais, mente concipitur? An non exulare Y jussisti corpus & mentem? Jamdudum pramonui illum parare has argutias ex verbo mentis. Sed Mente concipitur nihil hic aliud significat, quàm cogitatur; & ideo malè supponis fieri mentionem Mentis quatenus est pars hominis. Præterea etsi corpus, & mentem, cum reliquis omnibus antea rejecerim, tanquam dubia, sive nondum à me clarè percepta, hoc non impedit quo minus eadem postea resumam si contingat ut ipsa clarè percipiam. Sed nempe Auctor noster hoc non capit, quia putat dubitationem esse aliquid objectis inseparabiliter inherens: Quærit enim paulò post, Qui fiet ut eadem modo (qua scilicet antea dubia erant) non ampliùs dubia sint, & incerta? Vultque me ipsa solemnè ritu ejurasse; Ac miratur artem meam, qui, ut certa vestigem, utar dubiis, &c. tanquam si pro fundamento Philosophia sumpsissem, dubia omnia semper habenda esse pro falsis.

Vis consulam quem me olim esse crediderim; vis resumam centonem Z. illum &c. Utar hic exemplo valdè familiari, ad facti mei rationem ipsis explicandam, ne deinceps illam non intelligat, aus se non intelligere ausit simulare. Si fortè haberet corbem pomis plenam, & vereretur, ne aliqua ex pomis istis essent putrida, velletque ipsa auferre, ne reliqua corrumperent; quo pacto id faceret? An non imprimis omnia omnino ex corbe rejiceret; ac deinde singula ordi-

dine:

dine perlustrans, ea sola, qua agnosceret non esse corrupta, resumeres, atque in corbem reponeret, aliis relictis? Eadem ergo ratione, ii qui nunquam recte philosophati sunt, varias habent in mente sua opiniones, quas cum à pueritia coaccervare cœperint, merito timent ne pleraque ex iis non sint vera, ipsaque ab aliis separare conantur, ne ob earum mixturam reddantur omnes incerta: Hocque nullà meliore viâ facere possunt, quàm si omnes simul & semel, tanquam incertas falsasve rejiciant; ac deinde singulas ordine perlustrantes eas solas resumant, quas veras & indubitatas esse cognoscens. Atque ita non male initio omnia rejici: deinde advertens nihil certius evidentiusque à me cognosci, quàm quod ego cogitans existerem, non male etiam hoc primum asserui, ac denique non male quasi vî postea, quem me olim esse credidissim, non ut eadem omnia de me adhuc crederem, sed ut, si qua perciperem vera esse, resumerem; si qua falsa, rejicerem; & si qua incerta in aliud tempus examinanda reservarem. Unde patet Auctorem nostrum inepte hoc vocare artem eliciendi certa ex incertis, vel, ut infra, Methodum somniandi; Et ea, qua hic de Pythagora gallo gallinaceo, atque in duobus sequentibus paragræphis de aliorum opinionibus, circa naturam corporis, & anime, nugatur, nihil plane ad rem pertinere: Cum ego nec debuerim, nec voluerim recensere quicquid alii unquam de iis crediderunt, sed tantum quid sponte, ac naturâ duce, mihi olim visum fuerit, aut vulgo aliis videatur, sive id verum sit, sive falsum; quia non recensui ut ipsa crederem, sed tantum examinarem.

§. 3. Quid corpus.

Quid, ais, corpus? Quid per corpus intelligebam olim?

Non ægrè feres si omnia circumspiciam, si ubique verear, ut ne in plagas incidam; quare quonam quæso de corpore interrogas? An de eo, quod mihi olim in animo proponebam certis ex proprietatibus constans, & quidem, ut suppono ex legibus abdicationis, malè, an de quo visalio, si fortè esse potest? quid enim scio? dubito, possit, nec ne. Si primum quæris, facilè respondebo: Per corpus intelligebam illud omne, quod aptum est figurâ aliquâ terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat, sensu percipi, nec non moveri ab alio quopiam à quo tangatur. En primum quod ita intellexi, ut quidquid haberet, ea, quæ percensui, illud à me vocaretur corpus, nec continuo tamen putarem præter illud nihil aliud aut esse aut vocari posse corpus; maximè cum aliud sit; Intelligebam per corpus hoc, aut illud, Aliud, Intelligebam nihil præter hoc, aut illud esse corpus. Si secundum, respondebo ex Recentiorum Philosophorum opinione; Neque enim tam sensum

sensum meum exigis, quàm quid sentire quis possit. Per corpus intelligo illud omne quod aptum est vel loco circumscribi, ut lapis; vel definiri loco, adeo ut sit in eo toto totum, & totum in quavis parte, ut indivisibilia quantitatis, aut lapidis, & similia, quæ nonnulli recentiores inducunt ad instar Angelorum, aut animarum indivisibilia, & docent non sine plausu, saltem suo, ut videre est apud Oviedonem: vel extendi actu, ut lapis; vel virtute, ut dicta indivisibilia: vel esse partibilia in partes aliquot, ut lapis; vel impartibile, ut indivisibilia præfata; vel moveri ab alio, ut lapis sursum: vel à se, ut lapis deorsum: vel sentire, Aa ut canis; vel cogitare, ut simia; vel imaginari, ut mulus: ac si quid olim offendi, quod aut moveretur ab alio, vel à se, quod sentiret, quod imaginaretur, quod cogitaret, id, aliud nisi obstitit, vocavi corpus, & etiam nunc voco.

At male, ais, & perperam. Namque habere vim seipsum movendi, item sentiendi vel cogitandi nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam.

Judicabas? Quia dicis, credo; liberæ sunt cogitationes. At dum ita cogitabas, suum cuique sensum sinebas esse liberum: neque eum te credam, ut esse volueris arbiter cogitationum omnium, has ut rejiceres, illas probares: nisi fortè aliquis tibi fuit canon certus, & expeditus, de quo quia siluisti, cum nos abdicare jussisti omnia, utar concessa nobis à natura libertate. Olim judicabas; judicabam olim; Ego quidem sic, tu vero aliter, fortè ambo malè; certè non sine dubitatione aliquâ, si quidem & tibi, & mihi primò in aditu exuenda fuit ea vetus opinio. Quare ut ne diu lis ista protrahatur, si tuo peculiari ex sensu corpus velis definire, uti primo loco factum est, nihil veto, ultrò admitto; dum sis memor tuâ illâ definitione non omne universum corpus, sed certum quoddam genus à te comprehensum describi, omitti verò cætera, quæ ex virorum doctorum mente, an sint, an esse possint, vocantur in disceptationem, aut sanè de quibus nihil certò, cæ saltè, quàm requiris, certitudine, possumus definire, fieri ne possint, an non; adeò ut rectè an secus definitum sit omne corpus hætenus, dubium sit, & incertum. Quare perge, si placet, dum sequor; & sanè tam lubens, quàm ipsa est lubentia, adeò me trahit nova illa & inaudita expectatio trahendi certi ex incerto.

N O T A.

Aa **V**El sentire, ut canis, vel cogitare, ut simia; vel imaginari, ut mulus.
Hic, logomachiam parat, atque ut possit efficere, me male posuisse differentiam inter mentem & corpus, in eo quòd illa cogitet, hoc verò non, sed sit extensum, ait id omne quòd sentit, quòd imaginatur, quòd cogitat, à se corpus vocari. Sed sane voces etiam mulum, aut simiam si lubet atque si unquam possit efficere, ut nova ista nomina sint usu recepta, ipsis uti non recusabo. Interim verò nullum habet jus reprehendendi, quòd utar receptis.

§. 4. *Quid anima.*

Quid, ais, anima? Quid per animam intelligebam? Nempe quid hæc esset, vel non advertebam, vel exigui nescio quid imaginabar instar venti, ignis, vel ætheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: ad illam verò referebam nutrire, incedere, sentire, cogitare.

Abundè sane. At patieris opinor hic à te rogitem nonnihil. De animo cum quæris, sentia nostra vetera, & quæ olim de eo credidimus, exposcis?

Bb Ita est, ais.

An verò putas nos sensisse bene, ut hac tua methodo nihil sit opus? an deerrasse neminem tantis in tenebris? sane tam variæ sunt, & tam discrepantes Philosophorum sententiæ circa animam, ut mirari satis non possim artem illam tuam, quæ tam vili ex facie medicamentum certum, & salubre confecturam confidat. Quanquam viperino ex veneno fit theriaca. Vis igitur addam ad illam tuam de anima opinionem quid sentiant, aut sentire possint nonnulli? Bene, an male, ex me non quæris; sat si ita opinentur, ut à sua mente abduci se posse nullis rationum momentis existiment. Animam dicent nonnulli esse certum quoddam genus corporis ita vocitatum. Quid stupes? Is eorum sensus; nec sine aliqua, ut putant, veri specie. Nempe cum corpus appelletur, & verò sit illud omne, quod est extensum, quod trinam habet dimensionem, quod est divisibile certas in partes, cumque in equo, dicis gratiâ, aliquid animadvertant extensum, ac partibile, putâ carnem, ossâ, ac compagem illam externam, quæ incurrit in sensus, concludant vero vi & momento rationum, præter illam compagem esse adhuc internum aliquid, & illud quidem tenue, fusum, & extensum per compagem, & dimensum trine, & partibile, adeò ut abscisso pede, abscinda-

scindatur quoque illius interni pars quædam; intelligunt constatum equum ex duobus extensis, & trine dimensis, & partibilibus, adeoque ex corporibus duobus, quæ, ut differunt inter se, ita & nominibus distinguuntur, atque alterum, putà externum, Corporis appellationem retinet, alterum, quod interius est, vocatur anima. Porro sensum quod attinet, quod imaginationem, quod cogitationem, putant illi tum sentiendi, tum cogitandi, & imaginandi vim inesse animæ, sive interno corpori, cum habitudine tamen aliqua ad externum, sine quo nullus sit sensus. Alii aliud dicent, & comminiscuntur; ut quid enim singula persequar? Nec deerunt, qui putent omnes omnino animas esse tales, quales paulò ante sunt descriptæ.

Apage, ais, hoc impium.

Ita sane, impium. At cur quæris? Quid Atheis facias? quid carneis hominibus, quorum cogitationes omnes in facibus ita sunt defixæ, ut præter corpus & carnem sentiant nihil? Imo verò quia tua illa methodo stabilire vis, & demonstrare hominis animum esse incorporeum, & spiritualement, id minimè debes supponere, sed potius suadere tibi adfuturos ex adverso, qui hoc negent, qui saltem disputandi gratià dicant id, quod ex me audisti. Quare sorge hic illorum esse unum aliquem, qui roganti tibi quid sit animus, respondeat, ut tute ipse antea: Animus est aliquid corporeum, tenue, & subtile, & fufum per corpus externum, & sensus omnis, & imaginationis, & cogitationis principium, adeo ut 3 sint gradus, Corpus, Corporeum, sive animus, & Mens sive spiritus, cujus existentia quaeritur. Quare deinceps tres illos gradus tribus his vocibus exprimamus, Corpus, Animus, Mens. Sit, inquani, qui tibi roganti sic respondeat; an fecerit satis? sed artem tuam nolo prævertere; sequor. Sic ergo progredieris.

N O T Æ.

ITa est, ais. *Hic, & fere omnibus alijs in locis, inducit me sibi ea, quæ ab Bb opinione mea plane diversa sunt, respondentem. Sed nimis radiosum esset omnia ejus figmenta recensere.*

Imo verò qui stabilire vis & demonstrare animum hominis esse incorporeum, id minimè debes supponere. *Falsò hic fingit me supponere id quod debui probare; Atque ad talia, quæ tam libere finguntur, & nulla vel minima ratione fulciri possunt, nihil aliud responderi debet; quàm falsa esse. Nec ullo modo de eo, quod vocandum est corpus, vel animus, vel mens, disputavi: sed duo explicui, nempe id quod cogitat, & id quod est extensum, ad quæ alia omnia referri probavi, hæcque esse duas substantias realiter distinctas rationibus evici;*

Unam autem ex his substantiis vocavi mentem, aliam corpus, quæ nomina si ipsi displicent, alia potest iis tribuere, non repugno.

§. 5. *Tentatur ingressus in Methodum.*

- Dd** Benè est, ais, jacta sunt fundamenta feliciter. Ego sum, dum cogito. Hoc certum, hoc inconcussum. Exstruendum deinceps, ac providendum cautè, ne mihi Genius malus imponat. Sum. Sed quid sum? Haud dubiè aliquid eorum, quæ olim censebam. Esse verò hominem credebam: hominem habere corpus & animam. An ergo sum corpus? an Mens? Corpus est extensum, loco comprehensum, impermeabile, adspetabile. An quidquam illorum est in me; extensio? qui in me esset, cùm nulla sit? hanc principio abdicavi. An tangi posse, posse videri? Et si fanè putem modò me videri, me à memet tangi; attamen non videor, **Ee** non tangor. Hoc certum mihi ex quo abdicavi. Quid ergo? Attendo, cogito, volvo, revolve, nihil occurrit. Fatigor eadem repetere. Nihil eorum, quæ ad corpus pertinent, in me reperio. Non sum corpus, Sum tamen, & esse me cognosco, & dum cognosco me esse, nihil quod sit corporis cognosco. Sumne igitur Mens? Quid olim mentis esse credebam? an aliquid illorum in me est? putabam mentis esse cogitare. At at cogito. *ἔργον, ἔργον.* Sum, cogito: sum dum cogito, sum res cogitans, sum mens, intellectus, ratio. En Methodum illam meam, quæ feliciter sum prætergressus. Tu sequere fodes.

O te felicem, tantis qui in tenebris uno prope saltu evaseris in lucem! At, te quæso, manum ne recuses, ut nutantem firmes, tuis dum insisto vestigiis. Ea ut eadem repeto, sed, meo pro modulo, paulò lentius. Sum, cogito. Sed quid sum? An aliquid eorum, quæ olim me esse credebam? sed an credebam bene? Id incertum. Dubia abdicavi omnia, & habeo tanquam falsa. Non bene credidi.

- Gg** Imo verò, clamas, ibi pedem fige.

Figam? nutant omnia. Quid, si aliud sim?

Meticulosus es, addis. Aut corpus es, aut mens.

Sim igitur. Quanquam haud dubiè vacillo, manum licèt prehenfes, vix audeo insistere. Quid, te quæso, quid, si sim animus? quid, si aliud quid? Ne cío.

- Hh** Perinde est, ais, aut corpus, aut mens.!

Esto igitur. Sum corpus, aut mens. An non corpus? Ero haud dubiè corpus, si quid in me reperero, quod esse corporis olim credideram. Quanquam vereor ut bene crediderim.

Euge, addis, verendum nihil.

Audebo igitur, quia sic facis animos, Credideram olim Cogitare esse aliquid corporis. At at cogito. *ἄρρα, ἄρρα*. Sum, cogito, sum res cogitans, sum corporeum quid, sum extensio, divisibile aliquid; voces mihi prius significationis ignotæ. Quid succenses, & prætervectum manu repellis? Ripam teneo, & quo tu stas in littore, sto ego tuâ & abdicationis illius tuæ gratiâ.

At perperam, addis.

Quippe quid peccavi?

Malè, apponis, olim credideras cogitare esse aliquid corporis. Credere ii debueras esse aliquid Mentis.

Quin ergo monueras principio? Quin ubi me accinctum vidisti, & paratum ad vetera prorsus abdicanda, iussisti, ut saltem hoc retinerem, imò à te fumerem, veluti naulum, Cogitare est aliquid mentis? Atque omnino sum tibi auctor, hoc ut effatum tyronibus deinceps inculces, ac ne cum cæteris, ne cum illo vetere 2 & 3 faciunt 5, abjurent, accuratè præcipias. Quanquam sintne illi obsecuturi, haud facilè præstabo. Suus cuique est sensus, ac paucos reperiās, qui id tibi, quod olim silentes Pythagoræ, in eo *ἄνῳ, ἴφα* conquiescant. Quid, si sint, qui renuant? qui recusent? qui sua illa in veteri opinione persistent? Quid facies? Ac cæteros ne appellem, unum te volo. Cùm polliceris te confecturum vi & momento rationum animam humanam non esse corpoream, sed planè spiritualem, hoc si proposueris veluti demonstrationum tuarum fundamentum, Cogitare est aliquid proprium mentis, siue rei planè spiritualis, & incorporeæ, an non videbere id novis verbis postulare, quod veteri in quæstione sit positum? Quasi quisquam sit ita stupidus, ut si credat Cogitare esse aliquid proprium rei spiritualis & incorporeæ, sciat verò, & sibi sit conscius se cogitare (quotusquisque porrò est, qui venam illam divitem cogitationis in se non repperit, ut monitore sit opus?) dubitare possit in se aliquid esse spirituale, & minimè corporatum? Ac, ne putes hæc à me jactari gratis, quam multi sunt, iique graves Philosophi, qui bruta velint cogitare, adeoque qui putent cogitationem, non quidem esse communem cujuslibet corporis, sed animæ extensæ, qualis est in brutis, adeoque non esse propriam quarto modo mentis, & rei spiritualis? Quid ii, quæso, cùm jubeantur hanc suam opinionem abdicare, ut tuam gratis induant? actu ipse ista dum postulas, num gratiam petis, num principium? Sed quid contendo? si malè sum prætervectus, vis ut repedem?

N O T A.

- Dd** Sed quid sum? Haud dubie aliquid eorum quæ olim censebam. *Hoc, ut & alia innumera, suo more sine ulla veri specie mihi affingit.*
- Ee** Hoc certum mihi ex quo abdicavi. *Falsum hîc rursus mihi affingit. Nunquam enim conclusi quidquam, ex eo quod abdicâsem; sed contrarium expresse monui, per hæc verba: Fortassis verò contingit ut hæc ipsa quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quæm novi &c.*
- Ff** Sumne igitur mens? *Falsum etiam est me quævisse an mens essem, nondum enim quid nomine mentis intelligerem explicueram: sed quævisi an aliquid in me esset ex iis, quæ anima prius à me descripta tribuebam, cumque non omnia quæ ad ipsam retuleram in me invenirem, sed solam cogitationem, ideo non dixi me esse animam, sed tantum rem cogitantem, atque huic rei cogitanti nomen mentis, sive intellectus sive rationis imposui, non ut aliquid amplius significarem nomine mentis quàm nomine rei cogitantis, atque ideo ὅπως ὅπως exclamarem, ut hic ineptissimo cavillatur. Nam contra expresse addidi, voces illas mihi prius fuisse significationis ignota; adeo ut dubitari non possit quin præcisè idem tantum per illas ac per nomen rei cogitantis intellexerim.*
- Gg** Non bene credidi. Imo verò, clamas. *Hoc rursus falsissimum. Nullibi enim unquam supposui ea, quæ antecredideram, esse vera, sed tantum examinaui an vera essent.*
- Hh** Aut sum corpus, aut mens. *Falsum rursus me unquam hoc posuisse.*
- Ii** Male, opponis, olim credideras cogitare esse aliquid corporis, credere debueras esse aliquid mentis. *Falsum quoque me hoc apponere; dicat enim si velis rem quæ cogitat melius vocari corpus quàm mentem, per me licet, non ipsi mecum ea de re sed cum Grammaticis est disputandum. Sed si fingat me aliquid amplius nomine mentis, quàm nomine rei cogitantis significasse, meum est negare: ut paulò post, ubi addit: Hoc si posueris, cogitare est aliquid proprium mentis, sive rei plane spiritualis, & incorporeæ &c. num gratiam petis, num principium? Nego me illo modo posuisse mentem esse incorpoream, sed in sexta demum Meditatione demonstrasse.*
- Tudet autem me toties ipsum falsitatis arguere; dissimulabo deinceps; & reliquos ejus ludos, ad finem usque, cum silentio spectabo; Quamquam sane dispudeat videre P. R. præ nimia cavillandi cupiditate comicum soccum induisse; atque hic seipsum, ut meticulosum, lentum, parvi ingenis describendo, non Epidideos, aut Parmenones veteris Comædiæ: sed hodierna vilissimam illam personam, quæ insulsiatate sua risum movere affectat, imitari voluisse.*

§. 6. *Iterum tentatur ingressus.*

Placet, ais, dum mea proxime premas vestigia.

Obsequor, nec te vel transversum unguem defero. Resume.

Cogito, ais.

Ego quoque.

Sum, addis, dum cogito.

Sum pariter ego, dum cogito.

Quid vero sum? apponis.

O sapienter! hoc enim quæro, tecumque dico lubens, quid vero sum?

Pergis, Quem me olim esse credidi? de me quis mihi olim fuit sensus?

Verba ne quæso ingemines; sat illa audio. At at precor adjuva. Ubi ponam vestigium, tantis in tenebris non video.

Dic, ais, mecum, mecum vestiga. Quidnam me olim esse credidi? Kk

Olim? fuitne olim? olim-ne credidi?

Erras, addis.

Imo tu ipse, si pateris, dum olim ingeris. Vetera abdicavi omnia: etiam illud, olim, nihil fuit, nihil est. At te benignum ductorem! ut manum prehenfas, ut trahis.

Cogito, ais, sum.

Ita est. Cogito, sum. Hoc habeo, & unum habeo, ac præter illud unum nihil est, nihil fuit.

Euge, addis, quid de te olim credidisti?

Vis opinor me probare, an dies 15 vel mensem integrum in tyrocinio illo abdicationis posuerim; horam quidem posui hic duntaxat tecum; at oppidò tanta contentione animi, ut extensionem temporis operationis intensio compenset. Posui mensem, & si vis annum. En, Cogito, sum. Nihil præterea est. Abdicavi omnia.

Sed recordare, ais, meminervis.

Quid est hoc, recordare? Cogito quidem modo olim me cogitasse; & an continuo olim cogitavi, quod modo cogitem me olim cogitasse?

Timiduses, ais, Umbram vereris. Resume. Cogito.

O me infelicem; intenduntur tenebræ, nec illud Cogito; quod mihi antea clarum apparebat, modo animadverto. Somnio me cogitare, non cogito.

Imo,

Imò, ais, qui somniat cogitat.

Kk Allucet. Somniare cogitare est, & cogitare somniare.

Kk Nusquam, ais, latius patet cogitare quàm somniare. Qui somniat cogitat; qui verò cogitat, non continuo somniat, sed vigilans cogitat.

Itane verò? sed an illud somnias? an vero cogitas? Quid, si somnies cogitare patere latius? an ideo latius patebit? Sane, si lubet, somniabo latius patere somniare, quàm cogitare. Sed unde habes latius patere cogitare; si nullum est, sed somniare duntaxat? Quid, si quoties putasti te cogitare vigilantem, non cogitasti vigilans, sed somniasti te cogitare vigilantem, ut hoc unum sit duntaxat somniare, cujus operâ somnies interdum te somniare, interdum te vigilantem cogitare. Quid hic facias? *files*. Vin' me audire? vadium aliud vestigemus, hoc dubium est & infidum, ut mirari fatis non possim, cur intentatum antea mihi modò aperire volueris. Ex me igitur ne quæras quem me olim esse crediderim, sed quem me modo somniem olim me somniâsse. Si facis, respondeo. Ac ne verba illa somniantum sermonem nostrum inturbent, verbis utor vigilantium, dum sis memor Cogitare deinceps nihil aliud significare, quàm somniare, & nihil plus ponas tuis in cogitatis, quàm somnians suis in somniis: imò Methodum illam tuam inscribas *Methodum somniandi*, sitque artis illius Kk tuæ summa, *Ut quis bene ratiocinetur, somniat*. Placet opinor consilium, quia sic pergis.

Ll Quidnam igitur antehac me esse putavi?

En lapidem, ad quem paulo ante offenderam. Cavendum tibi, mihi-que; quare patere ex te quæram, cur illud non præmittas, velut effatum, Sum aliquid eorum, quæ esse olim credideram, aut, Sum illud, quod olim credidi me esse?

Non est opus, ais.

Imo tua pace, opus maxime, aut inani labore fatigaris dum vestigas, quid te olim fuisse putaveris. Et vero fac fieri posse, ut non sis illud, quod olim te esse credidisti, ut Pythagoræ contigit, sed aliquid aliud, an non frustra quæres quid te olim fuisse credideris.

At, ais, effatum illud vetus est, & abdicatum.

Est omnino, si quidem abdicata sunt omnia; at quid facias? aut sistendum hic, aut utendum eo.

Imo, ais, tentandum iterum, & aliâ viâ. En sum vel corpus, vel mens. An corpus?

Ne ultra quæso. Unde habes istud Sum corpus, vel Mens? Cùm & corpus, & mentem abdicaris? imo quid, si neque sis corpus, neque mens, sed

sed animus, aut aliquid aliud? quid enim scio? hoc vestigamus, ac si scirem, si nōssem, haut ita fatigarer. Neque enim velim putes deambulandi aut spatiandi tantū gratiā, has me in abdicationis oras plenas caliginis & timoris venisse; una me certi spes aut trahit, aut impellit.

Resumamus igitur, ais; sum vel corpus, vel aliquid non corpus, sive non corporeum.

Aliud iter, & novum ingrederis modò. At an illud certum.

Certissimum, ais, & necessarium.

Cur ergo abdicasti? an non verebar meritò ut ne quid esset retinendum, ac fieri posse, ut plus equo diffidentiae indulgeres. Sed esto. Sit hoc certum. Quid tandem?

An sum corpus, pergis, an quidquam reperio in me eorum, quæ olim ad corpus pertinere censui?

En alterum offendiculum. Impingemus haud dubiè, nisi hanc præmiseris cynosuram: Rectè olim censui de iis quæ pertinent ad corpus; vel, L I Nihil ad corpus pertinet præter ea quæ olim pertinere intellexi.

Quippe cur, ais?

Nempe si omisisti aliquid olim, si censuisti malè (homo es, & humani à te nihil alienum putas) supervacaneus erit omnis ille labor tuus, atque omnino vereri debes, tibi ut ne contingat quod rustico nuper. Is ubi primum vidit lupum à longè, hæsit, & egit ita cum hero suo adolescente ingenuo quem comitabatur. Quid video? animal haud dubiè. Movetur, ingreditur. Quodnam verò animal? Nempe unum aliquod eorum, quæ novi. Quæ porro illa sunt? Bos, Equus, Capra, Asinus. An est bos? non. Cornua non habet. An equus? vix caudatum est; non est. An Capra? barbata illa; hoc imberbe; capra non est. Asinus ergo est, cum nec bos, nec equus, nec capra sit. Quid rides? exitum fabulæ exspecta. At enim, ait adolescens herus, quidni esse equum perinde conficis, atque asinum; Age. An est bos? Non. Cornua non habet. An asinus? minimè. Auriculas non video. An capra? nihil barbæ habet; non est. Est ergo equus. Turbatus non nihil rusticus Analyti illa nova. At at, exclamavit, non est animal. Nempe animalia, quæ novi, sunt Bos, equus, capra, asinus. Non est bos, non equus, non capra, non asinus. Ergo asiliens & triumphans non est animal. Ergo aliquid non animal. Strenuum sane Philosophum, non ex Lycæo, sed ex armento! Vis peccatum illius?

Sat, ais, video. Male posuit apud se in animo, et si reticuit: Novi animalia omnia, aut nullum est animal præter ea quæ novi. At quid illud nostrum ad institutum.

Nempe lacti lacte non videtur similis. Ne dissimules. Taces nonnihil, quod habes in animo. An non istud, Novi omnia, quæ spectant, & M m spectare possunt ad corpus; aut illud, Nihil ad corpus pertinet, præter illud, quod olim pertinere intellexi? Et verò si omnia non nôsti: si omfisti, vel unum; si aliquid quod reverà sit corporis, aut rei corporeæ, ut animæ, menti tribuisti: si cogitationem, si sensum, si imaginationem malè removisti à corpore, aut anima corporea: addo si vel suspicaris aliquid illorum à te commissum, an vereri non debes eundem exitum, ut quidquid concludas, sit conclusum malè? sanè, licet trahas, eum nisi obicem removes, obstinatus hic persto, nec pedem ultra moveo.

Repedemus, ais, & tertio tentemus ingressum. Aditus omnes, vias, flexus, & Macandros obeamus.

Placet admodum, at eà lege, ut quæ occurrent dubia, non tondeamus modo, sed eradamus. Age, præi, nihil non ad vivum refeco. Pergis,

§. 7. Tertio tentatur ingressus.

N n Cogito, ais.

Nego. Somnias te cogitare.

Hoc, ais, voco Cogitare.

Malè vocas. Ficum ego ficum voco. Somnias. Hoc habes. Perge.

Sum, ais, dum cogito.

Esto. Quia sic loqui vis, non rixabor.

Hoc certum, addis, & evidens.

N n Nego. Somnias dumtaxat esse tibi certum, & evidens.

Peritas, Ergo saltem certum est, & evidens somnianti.

Nego. Videtur dumtaxat, apparet. Non est.

Urges. De eo non dubito. Hoc mihi sum conscius, nec in eo meegenius decipit, etsi moliatur.

Nego. Somnias te tibi esse conscius, te non dubitare, hoc tibi esse evidens. Sunt duo illa admodum diversa. Somnianti (adde & vigilant) aliquid videtur certum, & evidens; & somnianti (perinde ac vigilant) aliquid est certum, & evidens. Atque hæc meta est. Non ultra. Quærendus est alius aditus, ut ne somniantes ætatem hîc teramus. Quamquam dandum aliquid, & ut metatur sementis facienda. Certus es, perge. Facis.

Quem, ais, me olim esse credidi?

Apage olim. Invia illa via est. Quoties dixi occlusa esse vetera omnia?

Es dum cogitas, & certus es te esse dum cogitas. Aio dum cogitas, præteritum omne dubium est & incertum, ac solum tibi supereest præsens. Perstas tamen. Amo te, quem nec adversa fortuna frangat.

Nihil, ais, est in me qui sum, qui cogito, qui sum res cogitans, nihil, inquam, eorum, quæ ad corpus, aut rem corpoream pertinent.

Nego. Probas.

Ex quo ais, abdicavi omnia, nullum est corpus, nullus animus, nulla O mens, verbo, nihil. Ergo si sum, uti sum certus me esse, non sum corpus, aut quidquam corporeum.

Ut mihi places dum ita incalescis, dum ratiocinaris, teque ad formam paulatim refers! Perge, hac via citius labyrinthorum istorum reperiemus exitum, & quia liberalises, ero liberalior. Nego ego & antecedens, & consequens, & consequentiam. Nec stupeas, quæso: non abs re nego. Encausas. Nego consequentiam, eo; quia tu pari modo posses arguere oppositum hoc pacto: Ex quo abdicavi omnia, non est mens, non animus, non corpus, verbo, nihil. Ergo si sum, uti sum, Non sum Mens. En nucem cariosam, cujus tu vitia agnosces ex sequentibus. Interim tecum ipse delibera, num melius tuo ex antecedenti ita deinceps sis conclusurus. Ergo si sum, uti sum, nihil sum. Aut sane male positum fuit antecedens, vel positum destruitur postea allata conditionalis, Si sum. Quare nego antecedens illud, Ex quo abdicavi omnia non est ullum corpus, non animus, non mens, non aliud quid, & quidem merito. Etenim dum abdicas omnia, vel male abdicas omnia, vel omnia non omnino abdicas; nec enim potes; cum necessario sis ipse, qui abdicas. Atque ut accuratè respondeam, Cum dicis *Nihil est, non corpus, non animus, non mens* &c. aut excludis te à propositione illa tua *Nihil est*, &c. Et intelligis *Nihil est*, &c. præter me; quod necessario debes facere ut propositio illa tua fiat, & perseveret, perinde atque in Logica de iis vulgo dicitur: Omnis propositio scripta in hoc libro est falsa: Ego mentior: & sexcentis istiusmodi, quæ seipsas excludunt: aut temet ipse quoque includis, ut neque esse velis dum abdicas, dum dicis *Nihil est*, &c. Si primum, stare nequit propositio, Ex quo abdicavi omnia *Nihil est*, &c. Es enim, & aliquid es; & necessario es vel corpus, vel animus, vel mens, vel quiddam aliud, adeoque existit necessario vel corpus, vel animus, vel mens, vel quid aliud. Si secundum, peccas, & quidem peccatum geminum, tum quod fatagasis, quod fieri nequit, ac velis nihil esse, cum sis. Tum quod propositum illud tuum destruas in consequente, cum addis, Ergo si sum, uti sum, &c. Etenim quæ fieri potest, ut sis, si nihil sit? & quamdiu ponis nihil

nihil esse, qui potes ponere te esse? & si ponis te esse, an non destruis paulò ante positum Nihil est &c.? Falsum igitur est antecedens, falsum & consequens. At pugnam instauras.

Dum, ais, dico, Nihil est, non sum certus me esse corpus, me animum, me mentem, aut aliud quid. Imò non sum certus esse aliquod aliud corpus, aut animum, aut mentem. Ergò ex lege abdicationis, qua dubia ponuntur velut falsa, dicam, & ponam, Non est corpus, non animus, non mens, non aliquid aliud. Ergo si sum, uti sum, non sum Corpus.

Oo Praeclarè omnino: at, te quaeso, patere ut singula singillatim excutiam, ut librem, ut trutinem. Dum dico, Nihil est, &c. non sum certus me esse corpus, animum, mentem, aliud quid. Distinguo antecedens. Non es certus te esse corpus determinatè, te animum determinatè, te mentem determinatè, te aliquid aliud determinatè. Esto antecedens. Hoc enim quaeris. Non es certus te esse indeterminatè vel corpus, vel animum, vel mentem, vel aliud quid, nego antecedens. Etenim, & es aliquid, & es necessàrio vel corpus, vel animus, vel mens, vel aliud quidpiam; neque id potes serio in dubium vocare te quantumvis sollicitet Genius. Venio ad consequens: Ergo ex lege abdicationis dicam, Non est corpus, non animus, non mens, non aliud quidpiam. Distinguo consequens. Dicam determinatè non est corpus, non animus, non mens, non aliud quid, esto consequentia; dicam indeterminate non est vel corpus, vel animus, vel mens, vel aliquid aliud. Nego consequentiam. Atque eodem modo distinguam illud tuum ultimum consequens. Ergo si sum, uti sum, non sum corpus. Determinatè, concedo. Indeterminatè, nego. En me liberalem. Propositiones tuas altero tanto auxi. At animum non despondes; iem restituis. Ut te amo!

Pp Novi, ais, me existere. Quaero quis sis ego ille, quem novi. Certissimum est hujus sic praecisè sumpti notitiam non pendere ab iis, quae existere non adhuc novi.

Quid praeterea? Omniane dixisti? Consequentiam ego aliquam, ut paulo ante, expectabam. Forte veritus es ne meliorem exitum non fortiretur. Prudenter sane tuo pro more, sed resumo singula. Nôsti te existere. Esto. Quaeris quis sis ille quem nôsti. Ita est, & tecum quaero, & diu est ex quo quaerimus. Notitia illius, quem quaeris non pendet ex iis, quae nondum nôsti existere. Quid dicam nondum liquet satis, nec satis video, quo pertineat effatum illud tuum. Et vero, si quaeris quis sis ille quem nôsti, quaero ego quoque, Cur quaeris: si nôsti?

Pp At novi, ais, me esse, non novi quis sim.

Præclare; at unde agnosces quis sis ille qui es, nisi ab iis, quæ aut nôsti olim, aut olim scies? non, opinor, ab iis, quæ olim nôsti. Dubiis scitent; & abdicata sunt. Ergo ab iis quæ nondum scis, scies verò postea; nec video, cur hic commovearis adeò.

Nondum, ais, novi ista existere.

Spera bene, cognosces aliquando.

At addis, quid faciam interea?

Expectabis. Quanquam te diu non patiar ancipitem. Distingquam, ut ante. Non nôsti quis sis determinatè & clarè, Concedo. Non nôsti quis sis indeterminatè & confusè; Nego. Nôsti enim te esse aliquid, & necessàriò vel corpus vel animum, vel mentem, vel aliquid aliud. At quid tum? nosces te postea clarè & determinatè. Quid hic facias? Unus te ille echinus *Determinatè*, *Indeterminatè*, sæculum integrum remorabitur. Aliud iter, si quod est residuum, implora. Aude tamen: nec enim has Pp
stas abjeci. Res magnæ, & novæ, novis & magnis difficultatibus obvalantur.

Una, ais, restat via, quæ si habet obicem, si vel offendiculum, actum est, pedem referam, nec me unquam hæc abdicationis oræ videbunt errorem. Vis hanc etiam explorare?

Placet; at eâ lege, ut, quia extrema est, extrema omnia expectes à me: præi.

§. 8. Quarto tentatur ingressus, & desperatur.

Sum, ais.

Nego.

Pergis, Cogito.

Nego.

Addis, Quid tu negas?

Nego te esse, te cogitare: ac probè novi quid feci, cùm dixi, Nihil est. Omnino facinus insigne. Uno ictu amputavi omnia. Nihil est: non es, non cogitas.

At, te quæso, ais, Certus sum, mihi sum conscius, hæc mea conscientia est, me esse, me cogitare.

Vel si manum pectori admoveas, vel si jures, & obtestere, Nego. Nihil est, non es, non cogitas, non est tibi conscius. En Remora, quam, ut probe noscas, ut vites, en pono ob oculos. Si vera est hæc propositio, nihil est; vera quoque est hæc, & necessaria, Non es, non cogi-

tas. Sed vera est hæc, Nihil est; ut vis. Ergò vera quoque illa, Non es, non cogitas.

Nimius est, ais, iste rigor. Emolliendus non nihil.

Quia rogas, facio, & ultro. Es: permitto. Cogitas: do. Es res cogitans, adde, substantia cogitans, adèò verbis delectaris magnificis; gaudeo, gratulor; at ne plura. Vistamen, & sic ultimos colligis spiritus:

Q₉ Sum, ais, substantia cogitans, & novi me existere substantiam cogitantem, & novi substantiam existere cogitantem, & habeo clarum, & distinctum substantiæ istius cogitantis conceptum, & tamen non novi existere corpus, non novi quidnam eorum, quæ ad conceptum substantiæ corporeæ pertinent; imò corpus non existit, non res ulla corporea, abdicavi omnia. Ergo notitia existentiae, aut existentis rei cogitantis non pendet ex notitia existentiae aut existentis corporis. Ergo cum existam, & existam substantia cogitans, & corpus non existat, non sum corpus. Ergo mens. Hæc sunt, hæc, quæ me cogunt ut assentiar, cùm nihil in ipsis sit non coharens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum.

O Cygneam vocem! At quin antea sic loquebare, clarè & perspectè amissâ procul abdicatione illa tua? Est profectò de te quod querar, qui nos hic diu errare sis passus, imò duxeris per avia, & invia, cùm uno passu has ad metas nos potueris sistere; est quod & succenseam, atque omnino nisi admodum essès amicus in te stomachum erumperem: nec enim agis ut solebas olim candidè, & rotundè, imò est tibi quod asserves velut peculiari in penu, nec mecum communices. Stupes. Diu te non tenebo.

R_r En querelæ caput. Quærebas paulo ante, vix ante passus centum, quis ille essès, quem noras: nunc non modo scis quis ille sit, sed & clarum & distinctum habes illius conceptum. Aut tegebas nonnihil, teque ignorare simulabas, quod calleres maximè: aut venam veri certique habes subterraneam, quam occultas. Quanquam malo querere si digitum intendis in fontes, quàm queri, Unde quærso habes clarum illum & distinctum substantiæ cogitantis conceptum? si à verbis, ab ipsa re, adèò est clara & evidens, postulabo etiam, atque etiam, eum ut mihi conceptum tam clarum, tam distinctum, vel semel ostendas, ejus ut aspectu reficiar, maximè cùm ab illo penè uno veritatem, quam vestigamus tantis laboribus, exspectemus.

R_r Nempe, ais, Certò scio me esse, me cogitare, me existere substantiam cogitantem.

Exspecta si placet, me ut formando conceptui tam arduo comparem.

Scio

Scio ego quoque, & probè novi me existere, me cogitare, me existere substantiam cogitantem. Perge nunc demum, si placet.

Imò, ais actum est. Cùm cogitavi me existere substantiam cogitantem, formavi conceptum clarum & distinctum substantiæ cogitantis.

Papæ! quam subtilis es & acutus! ut momento penetras, & pervadis omnia, quæ sunt, & quæ non sunt, & quæ esse queunt, & quæ nequeunt. Formas conceptum clarum & distinctum substantiæ cogitantis, dum concipis clarè & distinctè existere substantiam cogitantem. An ergò, si clarè cognoscas, ut cognoscis profectò, adeò es felicitis ingenii, nullum montem existere sine valle, continuo habebis conceptum clarum R_r & distinctum montis sine valle? sed artem quia non novi, factum demiror novum. Aperi, quæso, & qui clarus sit & distinctus ille conceptus, ostende.

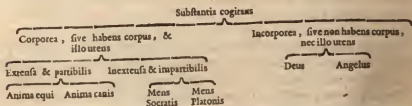
In promptu est, ais, Concipio clarè & distinctè existere substantiam cogitantem, & nihil concipio corporeum, nihil spirituale, nihil aliud præterea, sed solam substantiam cogitantem. Ergo conceptus ille meus substantiæ cogitantis clarus est & distinctus.

Audio te tandem, ac, ni fallor, capio. Clarus est conceptus ille tuus, quia certò cognoscis: distinctus est, quia nihil aliud cognoscis. An rem digito attingi? Opinor. Nam addis,

Illud, ais, planè sufficit, ut affirmem me, quatenus me ipsum novi, nihil esse aliud, quàm rem cogitantem.

Abundè omnino, ac si clarè mentem tuam cepi, Conceptus clarus & distinctus substantiæ cogitantis, quem formas, in eo est, quod repræsentet tibi substantiam existere cogitantem, nihil attendendo ad corpus, ad animum, ad mentem, ad quidquam aliud, sed tantùm quod existat. Atque ita dicis, te quatenus te nôsti, nihil aliud esse, quàm substantiam cogitantem, non verò corpus, non animum, non mentem, non quid aliud: adeò ut, si accuratè existeres, quatenus te nosti, esses tantum substantia cogitans, & præterea nihil. Tibi, opinor, & arrides, & applaudis, ac putas me longo isto, quo utor præter morem, verborum ductu moras necitare, pugnam defugere, ut infractam tuam illam aciem declinem. At profectò alia mihi mens est. Vis apparatus illum omnem, & triarios, quos in extremam dimicationem cautè servasti, etsi cuneatim & serratim ordinatos, verbo unico difflem? faciam tribus, ut ne vel nuncius restet. En primum. A nôsse ad esse non valet consequentia. Hoc meditare R_r saltem dies 15. & meditationis exstabit fructus, & ille quidem non pœnitendus: si oculos subinde referas ad sequentem abacum. Substantia
cogi-

cogitans ea est, quæ vel intelligit, vel vult, vel dubitat, vel somniat, vel imaginatur, vel sentit; adeoque actus cogitativi, ut intelligere, velle, imaginari, sentire, omnes sub ratione communi cogitationis, sive perceptionis sive conscientiæ conveniunt, atque substantiam, cui insunt, dicimus esse rem Cogitantem.

R_r En secundum. Determinatè, interminatè. Distinctè, confusè. Explicitè, implicitè. Atque illud quoque animo volvas & revolvas ad dies 5. Erit operæ pretium, si tuis ipse propositionibus singula, ut decet, applices, si dividas, si distinguas. Nec vero facere defugerem modo, nisi vererer tædium. En tertium. Quod nimis concludit, nihil concludit. Nec meditando tempus assignatur. Instat, urget. Age, refer animum ad tua illa, & vide num eodem modo progrediar. Sum res cogitans, novi me esse substantiam cogitantem, substantiam cogitantem existere, & tamen nondum novi Mentem existere, imo nulla mens existit: nihil est, abdicata sunt omnia. Ergo notitia existentiae aut existentis substantiæ cogitantis non pendet à notitia existentiae aut existentis mentis. Ergo cum existam, & existam res cogitans, & mens non existat, non sum mens; ergo corpus. Quid files? quid pedem refers? Nec dum ego spem abieci omnem. Sequere me nunc demum. Euge, macte animo, veterem formam admoveo, & methodum regendæ rationis antiquis omnibus, quid nō? omnibus omnino hominibus familiarem. Patere, quæso, nec agere feras: tuli ego te. Viam illa forsan aperiet, ut solet intricatis & desperatis in rebus: Aut sane, si minus id præstiterit, saltem, dum nos recipimus, methodi illius tuæ, si quod sit vitium, digito monstrabit. Ecce igitur rem tuam in forma.

§. 9. *Tuò fit receptus in veteri forma.*

S_f Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit.

Omne

Omne corpus est tale ut de eo dubitare possim an existat.

Ergo nullum corpus existit de facto.

An non major propositio tua est, ut ne vetera revocem? Est & minor propositio, ut tua quoque sit conclusio. Resumo igitur.

Nullum corpus existit de facto.

Ergo Nullum de facto existens est corpus. Pergo. Nullum de facto Ss existens est corpus.

Ego (ego substantia cogitans) sum existens de facto.

Ergo ego (ego substantia cogitans) non sum corpus.

Quid vultus renidet, in eo que se ver aperit novum? arridet credo forma, & quod forma conficitur. at ecce risum Sardonium. Loco corporis pone Ss mentem, & tunc bona ex forma colliges. Ergo ego (ego substantia cogitans) non sum mens. Nempe.

Nulla res, quæ talis est, ut de ea dubitare possim, an existat, de facto existit.

Omnis mens est talis, ut de ea dubitare possim an existat.

Ergo nulla mens existit de facto.

Nulla mens existit de facto.

Ergo Nullum de facto existens est Mens.

Nullum existens de facto est Mens.

Ego (ego substantia cogitans). sum existens de facto.

Ergo ego (ego substantia cogitans) non sum Mens.

Quid ergo? forma bona est, legitima: nusquam peccat, nusquam falsum conficit, nisi fors ex falso. Ergo quod vitium displicet in consequenti, non à forma sit, necesse est, sed ab aliquo male posito in præmissis. Et verò an bene positum putas hoc tuæ peregrinationis firmamentum, Tt Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, aut an vera sit, de facto existit, aut vera est; an certum illud, an ita exploratum, ut firmo & libero animo huic possis insistere? Fare quæso; Cur illud negas, habeo corpus; haud dubiè quia dubium videtur tibi. An verò illud quoque dubium non est, Non habeo corpus? An quisquam est qui scientiæ suæ omnis, & disciplinæ, atque illius maximè, quam cæteris uti magistram velit imponere, fundamentum stabiliat illud, quod prudenter falsum existimer? Sed abundè: hæc meta ultima, & errorum finis: Nihil est quod sperem deinceps: Quare quæsito tuo, An sit bona Methodus philosophandi per abdicationem dubiorum omnium, respondeo, ut expectas, ingenuè, liberè, & citra verborum involucra.

N O T Æ.

HUc usque R. P. jocatus est: & quia insequentibus seriò agere, ac planè aliam personam induere velle videtur, hic breviter ea interim ponam quæ in his
K k joci animadverti. Hac ejus verba, Olim fuitne olim? & somnio me cogitare, non cogito; & talia, facetiæ sunt, personâ quam sumpsit dignissima; Ut & gravis quæstio, An cogitare latiùs pateat quàm somniare, atque argutum dictum, De Methodo somniandi, & Ut quis bene ratiocinetur, somniet. Sed non puto me istis ullam vel minimam dedisse occasionem, quia expresse significavi me, dum loquebar de abdicatis, non affirmare quod essent, sed tantummodo quod viderentur; adeò ut querendo quid me olim putâsse, quærerem tantum quid mihi tunc videretur me olim putâsse; Ac dum dixi me cogitare, non inquisivi, an cogitarem vigilans, an somnians; Et miror eam ab illo vocari Methodum somniandi, à qua non parum videtur fuisse excitatus.

L l Ratiocinatur etiam convenienter sua persona, cum, ut queram quid me antehac esse putarim, vult à me pramitti velut effatum, Sum aliquid eorum quæ me esse olim credideram, aut, Sum illud quod olim credidi me esse. Ac paulò post ad querendum an sim corpus, vult pramitti hanc Cynosuram, Rectè olim censui de iis quæ pertinent ad corpus, vel, Nihil ad corpus pertinet, præter ea quæ olim pertinere intellexi. Nam dicta, quæ rationi manifestè repugnant, apta sunt ad risum movendum; & manifestum est utiliter à me queri potuisse, quid olim me esse credideram, atque an essem corpus, etsi nescirem an quidquam essem eorum quæ credideram, nec an bene credidissem, ut nempe auxilio eorum, quæ tunc de novo essem percepturus, istud ipsum examinarem; atque, nihil aliud saltem addiscerem nihil à me illâ vi à posse inveniri.

Egregiè rursum personam suam agit narrando fabellam de rustico: Nihilque in ea magis ridiculum, quàm quòd ille, putando ipsam meis verbis applicare, applicet tantum suis: Mox enim me reprehendebat, quod non supposuissem hoc effatum, Rectè olim censui de iis quæ pertinent ad corpus, vel, Nihil ad corpus pertinet præter ea quæ olim pertinere intellexi: Nunc autem hoc ipsum, quod quærebatur à me dictum non fuisse, quodque totum ex sua imaginatione eduxit, tanquam si meum esse reprehendit; & cum absurda rustici sui ratiocinatione comparat. Ego verò nunquam negavi rem cogitantem esse corpus, propterea quod supposuissim me olim de natura corporis rectè censuisse; Sed propterea quod hoc nomine corpus non utendo, nisi ad rem mihi satis notam, nempe substantiam extensam significandam, agnouerim rem cogitantem ab ea differre.

Elegantia jam sæpius dicta, qua hic repetuntur, Cogito, ais, Nego, somnias. Et, Certum, addis, & evidens. Nego, somnias, videtur dumtaxat, apparet, non est, &c. Hoc nomine saltem risum movent, quod in eo qui serio ageret essent ineptæ. Ne verò tyrones forte hic errent putantes dubitanti vigilem, an somniet, nihil aliud posse esse certum & evidens, sed tantum videri, aut apparere, velim ut recordentur ejus quod antè notatum est, (ad F) nempe id quod clarè percipitur, à quocunque demum percipiat, verum esse, non autem videri, aut apparere verum dumtaxat. Et si profectò pauci sint, qui rectè distinguant inter id, quod revera percipitur, & id quod percipi putatur, quia paucis claris ac distinctis perceptionibus sunt assueti.

Hucusque Auctor noster nullius memorandi prælii imaginem nobis exhibuit, sed exiguos tantum obices sibi proposuit, in quos ubi aliquandiu gesticulatus est, statim cecinit receptui, & in aliam partem se convertit: Hic primum incipit ingens certamen, in hostem suâ scenâ dignissimum, nempe in umbram meam, nullis quidem aliis visibilis, sed quam ex proprio suo cerebro eduxit, & ne non satis vana videretur, ex ipso Nihilo constavit. Serio vero in ipsam certat, argumentatur, sudat, facit inducias, Logicam in auxilium vocat, instaurat pugnam, singula excutit, librat, trutinat; Et quia tam valentis adversarii ictus clypeo non audet excipere, corpore ipsos declinat, distinguit, & denique per diverticula, Determinatè & indeterminatè, fugiens evadit. Cujus sane rei spectaculum est perjucundum; Præsertim si tanti dissidii causa intelligatur; Nempe cum in meis scriptis forte legisset, si quas veras opiniones, antequam serio philosophemur, habeamus, eas tam multis aliis, vel falsis, vel saltem dubiis esse permistas, ut, ad illas ab his secernendas, optimum sit omnes initio rejicere, sive nihil plane ex iis non abdicare, ut postea commodius quæ vera fuerant, agnosci, vel nova inveniri, ac sola vera admitti possint. Quod plane idem est, ac si dixissem, ad cavendum, ne in canistro, vel corbe pomis pleno aliqua corrupta haberentur, principio omnia esse effundenda, nihilque prorsus in eo relinquendum, & deinde ea sola, vel resumenda, vel aliunde assumenda, in quibus nullum vitium esse cognoscatur. At ille rem tam alta speculationis non capiens, vel certe, ut fit, simulans se non capere, miratus est præcipue quod diceretur. Nihil non esse abdicandum, ac diu multumque de isto Nihilo cogitando, sic illud cerebro suo infixit, ut quamvis nunc in ipsum sæpe praelietur, non facile tamen eo se possit liberare.

Post tam secundum prælium, opinione victoria elatus novum hostem lacescit, Pp quem quidem rursus putat esse umbram meam, ea enim perperuo ejus phantasia obversatur, sed nunc ipsam ex nova materia componit, nempe ex verbis, Novi me existere; quæro quis sim, &c. Et, quia hæc minus ipsi nota est quàm præcedens,

dens, cautius aggreditur, & eminus duntaxat. Primum telum, quod jacit, hoc est, Cur quæris, si nōsti? Quod quia putat ab hoste excipi hoc umbone, Novi me esse, non novi quis sim, statim hanc longiorem hastam intorquet, Unde agnosces, quis sis, nisi ab iis, quæ aut nōsti olim, aut olim scies? Non ab iis, quæ olim nōsti. Dubiis scitent, & abdicata sunt. Ergo ab iis quæ nondum scis, scies verò postea. Quo istu miserabilem Umbram valde commotam, ac prope prostratam, audire se putat exclamantem, Nondum novi ista existere. Tuncque iram suam in misericordiam mutans eam solatur his verbis, Spera bene, cognosces aliquando. Ad qua ipsam voce querula & suppliciter, sic respondentem inducit. Quid faciam interea? Ille verò imperiosè, ut victorem decet, Expectabis, inquit; Verum tamen, quia est misericors, non diu patitur ancipitem, sed rursus fugiens ad diverticula determinatè, indeterminatè, clarè, confusè, quia neminem ibi se insequentem videt, solus triumphat. Qua profecto omnia eximia sunt; in eo genere facietiarum; quod petitur ab inexpectata stultitia simulatione, in viro cuius vultus & vestitus multum sapientia gravitatisque promittebant. Sed ut hoc clariùs pateat, considerandus est Actor noster tanquam vir gravis & doctus, qui, ad impugnandam eam Methodum querenda veritatis, qua jubet ut rejeſſi omnibus incertis, incipiamus à cognitione propriæ existentia, atque inde progrediamur ad examen naturæ nostræ, sive ejus rei quam jam existere cognoscimus, probare conatur per hanc viam nullum aditum patere ad ulteriorem cognitionem, hacque utitur ratione, Cùm noveris tantum te esse, non autem quis sis: non potes hoc discere ab iis quæ olim nōsti, cùm omnia abdicaveris: Ergo ab iis quæ nondum scis. Ad qua vel puer triennis posset respondere, Nihil obſtare quò minus disceret ab iis quæ olim noverat; quia etsi fuissent abdicata, cùm dubia erant, poterant tamen resumì postea, cùm vera esse constaret: Ac prater ea etsi concederetur disci nihil posse ab olim cognitis, saltem alteram viam, per ea, quæ nondum noverat, sed studio & animadversione esset cogniturus, omnino patere. Sed hic noster fingit sibi adversarium, qui non modo priorem viam concedit esse occlusam, sed etiam qui alteram ipsemet claudit hoc verbulo, Non novi ista existere. Tanquam si nova existentia cognitio nulla posset acquiri; ac tanquam si ejus ignorantia omnem essentia cognitionem impediret: Quod sane est quàm maxime insulsum. Sed nempe alludit ad mea verba; scripsi enim, fieri non posse ut ea, quam jam habeo, notitiarè, quam novi existere, pendeat à notitia ejus, quod existere nondum novi; Atque hoc, quod tantum dixi de præſenti, ridicule transfert ad futurum, eadem ratione ac si, quia jam non possumus videre illos, qui nondum nati sunt sed hoc anno nascentur, concluderet nos nunquam videre ipsos posse. Nam sane perspicuum est rei, quæ cognoscitur ut existens, notitiam illam, qua

qua jam habetur, non pendere à notitia ejus, quod nondum cognoscitur ut existens, quia hoc ipso quod aliquid percipitur ut pertinens ad rem existentem, necessario etiam percipitur existere: Sed longe aliud est de futuro, quia nihil obstat quominus notitia ejus rei, quam novi existere, augeatur aliis rebus, quas existere nandum novi, sed tum demum sum cogniturus, cum eas ad ipsam pertinere percipiam. Pergit verò inquit, Spera benè, cognosces aliquando. At deinde Te diu non patiar ancipitem. Quibus verbis jubet nos à se expectare, vel ut demonstret per viam propositam ad nullam ulteriorem cognitionem posse deveniri; vel certe si supponat illam ab adversario esse occlusam (quod tamen esset ineptum) ut aliquam aliam aperiat. Sed tantummodo subjungis, Nōsti quis sis indeterminatè & confusè, non autem determinatè & clarè. Ex quibus verbis nihil proclivius est, quàm ut concludamus, nobis ergo viam patere ad ulteriorem cognitionem, quia meditando, & advertendo possumus efficere, ut id quod indeterminatè ac confusè duntaxat cognoscimus, clarè ac determinatè postmodum percipiamus. Sed nihilominus ille concludit, verba Determinatè, indeterminatè, esse echinum quod nos sæculum possit remorari, atque ideo aliud iter esse querendum. Quibus omnibus nihil aptius, ad summam ineptitudinem & imbecillitatem ingenii proprii simulandam, excogitari ab eo potuisse mihi videtur.

Sum, ais. Nego. Pergis, Cogito. Nego &c. Hic rursus praliatur in priorem umbram, putansque se statim in primo congressu ipsam obtruncasse, gloria- Q₉
bundus exclamat, omnino facinus insigne, uno ictu amputavi omnia! Sed quia hac umbra ab ejus cerebro vitam habet, nec nisi simul cum illo mori potest, etiam obtruncata reviviscit: Et manum pectori admoventes jurat se esse, se cogitare. Quo novo precandi genere mollitus veniam illi vivendi concedit, ac multa, spiritibus ultimis collectis, ineptissime garriendi, qua ipse non refutat, sed potius amicitiam cum illa contrahit, ad alias delicias transiit.

Primo sic ipsam objurgat, Quarebas paulò ante, vix ante passus centum, R_r
quæ esses, nunc non modò scis, sed & clarum & distinctum habes illius conceptum. Deinde rogat conceptum tam clarum tam distinctum sibi ostendi, ejus ut aspectu reficiatur. Tum fingit illum sibi ostendi in his verbis, Certò scio me esse, me cogitare, me existere substantiam cogitantem, actum est. Quæ non sufficere probat hoc exemplo. Cognoscissetiam nullum montem existere sine valle, ergo habes conceptum clarum & distinctum montis sine valle. Idemque sic interpretatur, Clarus est conceptus ille tuus, quia certò cognoscis: distinctus est quia nihil aliud cognoscis. Atque adeò conceptus clarus & distinctus, quem formas, in eo est, quod repræsentet tibi substantiam existere cogitantem, nihil attendendo ad corpus,

an animum, ad mentem, ad quicquam aliud, sed tantum quod existat. Postremo stratioticos animos resumendo, putat se ibi videre magnum apparatus, triariosque cuneatim ac ferratim ordinatos, quos omnes novus Pyrgopolinices diffat spiritu,

Quali ventus folia, aut panicula tectoria.

Et ita, ut ne vel nuncius restet. Primo flatu emittit hac verba, An ôsse ad esse non valet consequentia: simulque ostentat, instar vexilli, abacum quendam in quo substantiam cogitantem pro arbitrio descripsit. Secundo flatu emittit hac, Determinatè, indeterminatè. Distinctè, confusè. Explicite, implicite. Tertio hac, Quod nimis concludit, nihil concludit, Hocque ultimum ita explicat, Novi me existere substantiam cogitantem, & tamen nondum novi mentem existere, ergo notitia existentiae meae non pendet à notitia existentis mentis. Ergò cum existam, & mens non existat, non sum mens; ergò corpus. Quibus auditis illa filet, pedem refert, animum despondet, ac se captivam duci ab eo patitur in triumphum. Ubi multa immortalis risu digna possem ostendere. Sed malo parcere Actoris toga; ac etiam meum esse non puto de rebus tam levibus diutius. Quapropter hic ea tantum notabo, quae à veritate aliena cum sint, fortè tamen ab aliquibus crederentur, tanquam à me concessa, si de ipsis planè tacerem. In primis nego eum iuste queri, quasi dixissem me habere clarum & distinctum mei conceptum, priusquam sufficienter explicavissem quâ ratione habeatur, atque, ut ait, cum vix ante passus centum quavissem quis essem, Nam, inter ista duo, recensui omnes proprietates rei cogitantis, nempe quod intelligat, velit, imaginetur, recorderetur, sentiat &c. itemque omnes alias proprietates vulgo notas, quae ad ejus conceptum non pertinent, ut unas ab aliis distinguerem, quod solum post sublata praedicta potius optari. Sed fateor illos, qui praedicta non exuunt, non facile ullius unquam rei clarum & distinctum conceptum habere posse: manifestum enim est eos conceptus, quos in pueritia habuimus, claros & distinctos non fuisse, ac proinde ab ipsis, nisi fuerint depositi, alios, quoscumque postea acquirimus, obscuros reddi, & confusos. Cum itaque vult sibi ostendi clarum istum & distinctum conceptum, ejus ut aspectu reficiatur, nugae agit. Ut etiam cum me inducit illum sibi ostendentem in his verbis, Certò scio me esse &c. Cum verò vult eas ipsas nugae refutare hoc exemplo, Certo etiam scis nullum montem existere sine valle, ergo habes conceptum clarum & distinctum montis sine valle, sophismate se ipsum fallit; nam ex antecedentibus tantum sequitur, Ergo clarè & distinctè percipis nullum montem existere sine valle; non autem, habes conceptum montis sine valle: quia, cum nullus sit, non debet haberi, ut percipiatur nullum montem esse sine valle. Sed nempe est adeo felicitis ingenii, ut ipsa smet illas ineptias quas finxit, non possit

sine

sine novis ineptiis refutare. Cum verò ait postea, me concipere substantiam cogitantem, & nihil concipere corporeum, nihil spirituale &c. de corporeo concedo, quia prius explicueram quid per nomen corporis vel rei corporea intelligerem: nempe id tantum quod est extensum, sive in cuius conceptu extensio continetur. Quod autem addit de spiritali, crasse affingit; ut & aliis pluribus in locis, ubi me inducit dicentem, sum res cogitans, sed non sum corpus, nec animus, nec mens, &c. non possum enim de re cogitante negare, nisi ea in quorum conceptu nullam cogitationem contineri scio, quod me scire de animo, vel de mente, nunquam scripsi, nec cogitavi. Cumque postea dicit se recte capere meam mentem, ac me putare clarum esse conceptum meum, quia certo cognosco; & distinctum quia nihil aliud agnosco, se ipsum valde tardi ingenii esse fingit: Aliud enim est clare percipere, ac certò scire. Cum multa, non tantum ex fide divina, sed etiam quia prius ea clare perspeximus, jam certò sciamus, qua tamen non clarè jam percipimus; & aliarum rerum cognitio minimè impedit, quominus ea, quam habemus alicujus rei, sit distincta; nec ullum vel minimum verbum unquam scripsi ex quo tales affania deduci possent. Præterea effatum ejus, A nòsse ead esse non valet consequentia, est planè falsum: Etsi enim ex eo, quòd noscamus alicujus rei essentiam, non sequatur illam existere; nec ex eo quod putemus nos aliquid cognoscere, sequatur illud esse, si fieri possit ut fallamur: Omnino tamen A nòsse ad esse valet consequentia, quia planè fieri non potest, ut aliquam rem cognoscamus nisi revera ipsa sit prout illam cognoscimus, nempe vel existens, si eam existere percipimus; vel hujus aut illius nature, si tantum ejus natura nobis sit nota. Falsum etiam est, aut saltem ab illo absque ulla vel minima ratione affirmatum, aliquam substantiam cogitantem esse partibilem, ut habet in illo abaco, in quo diversas substantia cogitantis species, tamquam ab oraculo aliquo edoctus, proponit: Nullam enim possumus cogitationis extensionem, aut partibilitatem intelligere, ac omnino est absurdum id verbo affirmare ut verum, quod nec à Deo est revelatum, nec assequimur intellectu. Atque hic tacere non possum opinionem istam, de partibilitate substantia cogitantis, periculosissimam, ac religioni Christiana quàm maximo adversantem mihi videri: quia quamdiu quis illam admittet, realem humana anima à corpore distinctionem nunquam vi rationis agnoscat. Verba Determinate, indeterminatè; Distinctè, confusè; Explicitè, implicitè; Cum sola, ut hic, ponuntur, nullum plane habent sensum; nec aliud sunt quàm officina, quibus videtur Auctor noster velle discipulis suis persuadere, cum nihil boni habet quod dicat, se tamen aliquid boni cogitare. Aliud etiam ejus effatum, Quod nimis concludit, nihil concludit, non sine distinctione debet admitti: Nam si per verbum nimis intelligat tantum aliquid amplius, quàm id quod quærebatur, ut cum infra reprehendit argumenta quibus existen-

existentiam Dei demonstravi, ob id quod putet per illa plus concludi, quàm leges prudentia exigant, aut quisquam mortalium deponcat, plane falsum est & ineptum, quia quo plus concluditur, modò rectè concludatur, tantò melius est, nec nulla unquam prudentia leges huic rei possunt adversari; Si verò intelligat per verbum nimis, non simpliciter aliquid amplius quam querebatur, sed aliquid quod sine controversia sit falsum, tunc quidem est verum. Sed plane errat R. P. cum tale quid mihi assignere conatur. Cum enim ita scripsi, Notitia eorum quæ novi existere, non pendet à notitia eorum quæ existere nondum novi: Atqui novi rem cogitantem existere, ac nondum novi corpus existere; ergo notitia rei cogitantis non pendet à notitia corporis. Nihil nimis, & nihil non rectè conclusi. Cum verò assumit, Novi rem cogitantem existere, ac nondum novi mentem existere, imò nulla mens existit, nihil est, abdicata sunt omnia. Rem plane nugatoriam, ac falsam assumit: Non enim possum quidquam affirmare aut negare de mente, nisi sciam quid per hoc nomen Mens intelligam; nihilque possum intelligere, ex iis quæ per illud solent intelligi, in quo non contineatur cogitatio: Adeo ut repugnet, ut quis cognoscat rem cogitantem existere, ac non cognoscat mentem, siue aliquid ejus quod significatur nomine mentis, existere. Quodque subiungit, Imò nulla mens existit, nihil est, abdicata sunt omnia, tam absurdum est, ut responsonem non mereatur. Cum enim post abdicationem agnita sit existentia rei cogitantis, agnita simul est existentia mentis (saltem quatenus hoc nomine res cogitans significatur) nec proinde amplius est abdicata. Cum denique usus syllogismo in forma, id extollit tanquam Methodum aliquam regenerationis, quam mea opponat, videtur velle persuadere, me syllogismorum formas non probare, ac proinde Methodum aliquam à ratione valde alienam habere; Hoc autem falsum esse satis patet ex meis scriptis; in quibus nunquam non usus sum syllogismis, cum locus id postulavit.

Ss Hic affert syllogismum ex falsis premissis, quas meas esse affirmat, ego verò nego & pernego. Nam quantum ad hanc majorem, Nulla res quæ talis est ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit, tam absurda est, ut non verear ne nullis persuadere possis eam à me esse profectam, nisi quibus unà persuadeat me rationis compotem non esse. Nec possum satis mirari quo consilio, quâ fide, qua spe, qua confidentia id susceperit: Nempe in prima Meditatione, in qua nondum de ulla veritate statuenda, sed tantummodo de prajudiciis tollendis agebam, postquam ostendi eas opiniones, quibus credendis quàm maxime fueram assuetus in dubium posse revocari, ac proinde abiis, non minus quàm ab aperte falsis, assensionem esse cohibendam, ne quo mihi in veritate querenda impedimento esse possent, addidis hæc verba: Sed nondum satis est hoc advertisse, curandum est

est, ut recorder, assidue enim recurrent consuetæ *opiniones*, occupantque credulitatem meam, tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito; nec unquam iis assentiri & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt reverà, nempe *aliquo*, quidem, *modo* dubias, ut jamjam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere quàm negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si, *voluntate planè in contrarium versà*, meipsum fallam, illasque aliquandiu omnino falsas, *imaginasque esse fingam*, donec tandem, velut æquat: utrimque præjudiciorum ponderibus, nulla amplius prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. *Ex quibus Auctor noster elegit hæc verba, cæteris rejectis*, Opiniones aliquo modo dubias, voluntate planè in contrarium versà, omnino falsas imaginariasque esse fingam; *Ac præterea in locum verbi fingam substitui* ponam, credam, & ita credam ut contrarium ejus quod dubium est pro vero affirmem. *Voluique hoc esse tanquam essatum sive regulam certam quâ semper niterer, non ad præjudicia tollenda, sed ad fundamenta Metaphysica summè certa & accurata statuenda.* Primo tamen cunctanter tantum, & per ambages hoc proposui, nempe in § 2. & 3. prima sua questionis: *Quin & in §. illo §. postquam supposui ex ista regula se debere credere, 2. & 3. non facere §, quærit an continuo illud ita debeat credere, ut sibi persuadeat aliter habere se non posse.* *Ad quod absurdissimum quesitum inducit me post aliquot ambages, & verba superflua, sic denique respondentem;* Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum. *Ex quibus verbis, mihi ab illo ipso tributis, plane manifestum est, cum rectè scivisse, me ut verum non credere contrarium ejus quod dubium est, ac neminem ex mea sententia eo uti posse pro majore propositione alicujus syllogismi ex quo certa conclusio expectetur: Contradictoria enim sunt, nec ponere, nec negare, neutro uti, atque unum ex iis ut verum affirmare, atque eo uti, sed sensim postea eorum, quæ tanquam mea retulerat, oblivis, non modo contrarium affirmavi, sed & tam sepe inculcavit, ut fere hoc unum in tota sua dissertatione reprehendat, & omnia illa duodecim peccata quæ deinceps ad finem usque mihi assignit, ex hoc uno componat. Unde profecto, tum hic, ubi hanc majorem, Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit, meam esse affirmat, tum aliis omnibus in locis ubi quid tale mihi tribuit, nisi prorsus ignorem quid verbum mentiri significet, illum inexcusabiliter mentiri; sive contra mentem & conscientiam loqui evidentissime demonstratur: Et quamvis admodum invitus tam inhonesto verboutar, exigit tamen hoc à me defensio veritatis, quam suscepi, ut quod ille tam aperte facere non erubescit, ego saltem nomine proprio*

vocare non recusem. Cumque in toto hoc scripto nihil aliud fers agat, quàm ut hoc idem ineptissimum mendacium, sexcentis variis modis expressum, leitori persua- deat, & inculcet, non video ipsum aliter posse excusari, quàm quia forte iam sepe idem affirmavit, ut paulatim sibi ipsi persuaferit esse verum, nec amplius pro men- dacio suo oognoscat. Quantum deinde ad minorem, Omne corpus est tale, ut de eo dubitare possim an existat, vel, Omnis mens est talis, ut de ea du- bitare possim an existat. Si de quovis tempore indefinitè intelligatur, ut ad ejus conclusionem debet intelligi, est quòque falsa, & nego meam esse: Nam sta- tim post initia secunda Meditationis, ubi certò perspexi rem cogitantem existere, quæ res cogitans ex vulgari usu mens appellatur, non amplius dubitare potui quin mens existeret; ut etiam post sextam Meditationem, in qua corporis existen- tiam cognovi, non amplius de ipsa potui dubitare. Quàm stupendi verò ingenii est auctor noster, qui duas falsas præmissas tam artificiosè potuit excogitare, ut ex iis, in bona forma, conclusio falsa sequeretur. Sed, non intelligo cur hic mihi ri- sum Sardonium adscribat, cum lætitia causam duntaxat, non quidem permagna, sed certè vera ac solida in ejus dissertatione repererim: nempe quod ille, multi tibi reprehendendo, qua non mea sunt, sed à se mihi afflicta, clare ostendas se nullum non movisse lapidem, ut aliquid reprehensione dignum inveniret in meis scriptis, & tamen nihil omnino invenisse.

Tt At certè illum non ex animo hætenus risisse, satis declarant, tum seri objur- gatio quæ hanc partem concludit, tum maximè sequentes ejus responsiones, in quibus non modò tristis, & severus, sed etiam profectò est crudelis. Nam cum nullas odii habeat causas, nihilque invenerit reprehendendum, præter illud unum absurdum, quod mihi prudens & sciens affinxit, quodque paulò ante non potui honestius quàm mendacium ejus nominare: Quia tamen putat se iam illud Le- ctori suo planè persuasisse, (Non quidem vi rationum, utpote quas nullas habet; Sed primo admirabili affirmandi confidentia, qua, in viro pietatem & charita- tem Christianam peculiariter professo, tanta, & tam sine pudore, de re falsa esse posse nunquam putatur; Ac deinde pertinaci & frequenti ejusdem repetitione quæ sepe fit, ut ex consuetudine audiendi, etiam res quas falsas scimus, consue- tudine eas pro veris habendi acquiramus: atque hæc duo machina apud ple- bem, illosque omnes qui res accuratè non examinant, omni pondere rationum po- tentiores esse solem) Nunc victo superbe insultat, & me tanquam puerum gra- vis Padagogus objurget, plurimumque peccatorum reum facit in sequentibus 12 responsionibus, quam in Decalogo præcepta habeantur. Excusandus tamen est R. P. quia non amplius apud se esse videtur, sed, cum plusculum poti duas tan- tum res pro una soleant videre, tanto ille charitatis zelo turbatus est, ut in uno contra mentem & conscientiam propriam dicto suo duodecim peccata mihi tribuen-

tribuenda inveniat: quæ, nisi me aperte, ac citra verborum involucria hic loqui pueret, non deberem aliter quàm convitia, & calumnias vocare: sed quia jam puto meas esse vices jocandi, hallucinationes tantum dicam; Et velim ut Lector animadvertat, ne minimum quidem verbum, ab ipso, contra me, insequentibus haberi, in quo non sit hallucinatus.

R E S P O N S I O.

R Esp. 1. Peccat Methodus circa principia. Nempe nulla habet, & infinita habet. Ac cæteræ quidem facultates, ut ex certis educant certa; clara, evidentia, & innata sibi ponunt principia. Totum est suâ parte majus. Ex nihilo nihil fit, & sexcenta id genus, quibus subnixæ evehunt sese in altum, & ad veritatem tutò contendunt. Hæc verò secus, ut faciat aliquid, non ex aliquo, sed ex nihilo, amputat, abdicat, ejurat omnia, ad unum principia vetera, ac voluntate planè in contrarium versâ ne videatur alis omnino carere, fingit & aptat sibi è cera, ac principia ponit nova veterum planè contraria. Atque eo pacto vetera exuit præjudicia, ut induat nova: certa deponit ut assumat dubia: alas sibi aptat, sed cereas: subvehit sese in altum, at ut cadat: Denique ex nihilo molitur aliquid, ut faciat nihil.

Resp. 2. Peccat Methodus circa media. Nempe nulla habet, dum tollit vetera, nec adhibet nova. Reliquæ disciplinæ formas habent logicas & syllogismos, & modos argumentorum certos, quorum ductu, velut Ariadnæo filo, ex labyrinthis expediant sese, & res involutas extricent facile, & tutò. Hæc verò contrà, formam veterem deturpat, dum novo palliat metu, quem sibi à Genio fingit, dum veretur ut ne somniet, dum dubitat an deliret. Propone syllogismum; pallescit ad majorem, quæcunque sit illa tandem. Forte, ait, Genius me decipit. Quid verò ad minorem? trepidabit, dubiam dicet. Quid, si somniet? quòties somnianti visa sunt certa, & clara, quæ post somnium falsa comperta sunt? Quid denique faciet ad conclusionem? Omnes omnino velut laqueos & pedicæ fugitabit. An non deliri, & pueri, & amentes præclare se credunt ratiocinari, cùm omni mente & judicio deficiantur? Quid, si mihi idem contingat modo? quid, si fucum faciat & officias Genius? Malus est. Nec dum Deum novi existere, & ab eo deceptorem coërceri. Quid hic facias, quid, cùm dicet & obstinato animo, consequentiam dubiam esse nisi antea certò scias te nec somniare, nec desipere, sed esse Deum, & veracem Deum, & ab eo Genium malum haberi in vinculis? Quid, cùm syllo-

gismi hujus repudiabit materiam, & formam. Idem est dicere aliquid in rei alicujus natura, sive conceptu contineri, ac dicere ipsum de ea re esse verum. Atqui existentia &c. Quid alia id genus? quæ si urgeas, Exspecta dicet quoad esse Deum sciam, & Genium videam ligatum. At saltem, ais, id habet commodi, dum nullos adhibet syllogismos, tutò vitat paralogismos. Præclare enim verò, ut ne mucosus sit puer, denasetur. Num melius cæteræ matres suos emungunt? Quare unum hoc habeo, quod dicam, Sublata omnia forma, nihil remanet, nisi informe.

Resp. 3. Peccat Methodus contra finem, dum nihil certi assequitur, sed nec potest assequi, cùm ipsa sibi vias omnes ad veritatem occludat. Ipsemet vidisti, & expertus es tuis in erroribus Ulyssæis, quibus te, meque focium fatigasti. Contendebas te esse mentem, aut habere mentem: id verò minime potuisti conficere, sed hæcisti in salebris, & vepribus, & quidem toties, ut meminisse vix possim. Quanquam & recordari proderit modò, ut responsioni huicce nostræ suum sit robur. En igitur summa capita, quibus ipsa sibi Methodus nervos succidit, omnemque planè spem ad veritatis lucem præcludit. 1. Nescis an somnies an vigiles, adeoque nihilo plus debes tuis in cogitatis, ratiocinationibus (si quas tamen habes, non verò somnias duntaxat te habere) ponere, quàm somnians in suis. Hinc dubia omnia, & nutantia, & ipsæ conclusionēs incertæ. Exempla non afferam, obi ipse, & percurre apothecas memoriæ tuæ, & siquid reperieris, quod ea labe non sit infectum, profer: gratulabor. 2. Antequam sciam Deum existere, qui Genium malum liget, dubitare debeo de omni re, & omnem omnino propositionem habere suspectam, aut sanè, quæ vulgaris est philosophia & vetus ratiocinandi methodus, ante omnia definiendum est an sint, & quæ illæ tandem propositiones immunes, deque iis retinendis monendi sunt Tyrones. Hinc, perinde atque ex præcedenti dubia omnia, & ad vestigandum verum prorsus inutilia. 3. Si quid sit quod habeat vel minimum dubitationis, id voluntate planè in contrarium versâ falsum esse crede, & crede oppositum, eoque utere tanquam principio. Hinc aditus omnes ad veritatem præclusi. Quid enim speres ab illo, Caput non habeo, Nullum est corpus, nulla mens, & sexcentis istiusmodi? Neque verò dicas abdicationem illam non esse perpetuam, sed Justitii instar, ad tempus, ad mensem, ad dies 15, ut quisque majori contentione in illam incumbet. Esto enim, sit ad tempus; at est eo tempore quo veritatem vestigas, quo uteris abdicatis, & abuteris, perinde quasi ab iis veritas omnis pendeat, & in iis veluti necessario in stereomate, consistat. At, ais, eâ utor ut stylobatam & columnam stabiliam, ut so-

lenne

lenne est Architectis. An non illi machinas extemporaneas exstruunt, iis utuntur, ut columnam elevent, & suo loco stabiliant, tum velut præclare suo defunctam munere dissolvunt, & amoveant? Quidni illos imiter? Imitare per me licet, at vide ne & stylobata & columna extemporaneæ illi machinæ sic innitantur, ut hæc remotâ illa concidant. Atque illud est quod in Methodo reprehensione dignum putem. Falsa ponit fundamenta, iisque ita nititur, ut remotis illis illa quoque sit amovenda.

Resp. 4. Methodus peccat excessu. Hoc est plus molitur quàm ab ea prudentiæ leges exigant, plus quàm ab ea quisquam mortalium deprecatur. Petunt quidem nonnulli, sibi ut demonstretur Dei existentia, & humanæ mentis immortalitas, at profectò nemo repertus est hactenus, qui sibi satis esse non duxerit, si Deum existere, & mundum ab eo administrari, & animas hominum esse spirituales & immortales tam certo sciat, atque illud, 2 & 3 faciunt 5, aut istud, habeo caput, habeo corpus, ut superflua sit omnis cura majoris alicujus certitudinis vestigandæ. Præterea, ut in practicis aut agendis rebus certi sunt fines certitudinis, qui sufficiant abundè, ut quisque prudenter, & tuto se gerat; ita in meditandis & speculandis rebus definiti sunt limites, quos qui attingit, certus est, & ita certus, ut meritò aut desperatis aut damnatis aliis, quæ quis ulteriùs tentare vellet, in eo prudenter, ac securè conquiescat. Ne plus ultra, Ne quid nimis. At, ais, hæc laus non vulgaris Metas promovere, & vadium ab omnibus retro seculis intentatum pervadere. Ita sanè laus eximia, at dum vadium vadari possit citra naufragium: quare.

Resp. 5. Peccat defectu. Hoc est, dum plus stringit, quàm sit par, nihil colligit. Unum te volo testem, te judicem. Quid præstitisti apparatu illo magnifico? quid abdicatione illâ tam solenni, adeo generali & generosâ, ut ne tibi ipsi peperceris, nisi hoc tritum, Cogito, sum, sum res cogitans? hoc, inquam, ita vel plebeculæ familiare, ut nemo repertus sit ab orbe condito, qui de eo vel leviter dubitarit, ne dum qui serio poposcerit probari sibi se esse, se existere, se cogitare, se esse rem cogitantem, ut meritò gratias tibi nemo sit habiturus, nisi fortè, quod ego mea pro amicitia, & singulari erga te voluntate facio, ut prolixam tuam erga genus humanum voluntatem probet, & laudet conatum.

Resp. 6. Peccat commune peccatum, quod in cæteris arguit, Nempe miratur mortales omnes omnino hæc dicere, & ponere tam confidenter, habeo caput, habeo oculos, &c. Et se ipsam non miratur, dum pari confidentia dicit, Non habeo caput, &c.

Resp. 7. Peccat peculiare sibi peccatum. Nempe quod cæteri homi-

num aliquatenus certum habent, & sufficienter, habeo caput, est corpus, est mens, illa singulari sibi consilio oppositum. Non habeo caput, non est corpus, non mens, non modo certum, sed ita certum, ut in eo fundari possit accurata Metaphysica, ponit, coque nititur usque eo, ut hoc si fulcrum removeris, in vultum procumbat.

Resp. 8. Peccat imprudens. Nempe non advertens Dubium esse gladium ancipitem, dum alteram fugit aciem, ab altera laeditur. Dubium illi est an aliquod corpus existat; quia dubium removet & ponit oppositum, Nullum est corpus, atque in hoc dubio tanquam si esset certum, dum imprudens nititur, vulneratur.

Resp. 9. Peccat prudens, dum sciens, ac volens, & monita occaecæ fese, & voluntariâ abdicatione eorum quæ sunt necessaria ad vestigandum verum, suâ deludi se sinit Analyti, non modò id conficiens quod intendit, sed illud etiam, quod maximè reformidat.

Resp. 10. Peccat commissione, dum, quod vetat solenni edicto, redit ad vetera, & contra leges abdicationis, repetit abdicationem. Sat recordaris.

Resp. 11. Peccat omissione, dum, quod præscribit uti firmamentum, Summopere cavendum est ne quid ut verum admittamus, quod non possumus probare verum esse, non semel prætergreditur, impune assumens uti summè certum, & verum, nec probans, Sensus nos aliquando deludunt; somniamus omnes; nonnulli delirant, & alia id genus.

Resp. 12. Methodus aut nihil habet boni, aut nihil novi, plurimum verò superflui. Etenim si dicat suâ illâ abdicatione dubiorum se intelligere abstractionem, ut vocant, Metaphysicam, qua dubia non considerantur nisi ut dubia, adeoque ab iis animus advocatur, ubi quaeritur certi aliquid, neque tunc in iis plus ponitur, quàm in falsis, Boni aliquid dicit, sed nihil Novi, nec nova erit illa abstractio, sed vetus, & omnium philosophorum ad unum.

Si abdicatione illâ dubiorum ita velit amandari dubia, ut supponantur & dicantur esse falsa, & iis tanquam falsis, aut eorum oppositis tanquam veris utatur, Novi dicit aliquid, sed nihil Boni, eritque abdicatione illa quidem nova, sed spuria.

Si dicat se vi & momento rationum id conficere certo, & evidenter, Ego sum res cogitans, & quæ cogitans nec sum mens, nec animus, nec corpus, sed res ab iis sic abducta, ut possim intelligi, nondum intellectis illis perinde atque intelligitur animal, sive res sentiens nondum intellecta re hinniēte, rugiente, &c. Boni aliquid dicit, sed nihil novi, cum id ubique palpita resonant; ac disertis verbis id doceant quotquot animantes

mantes aliquas censent cogitare, ac, si cogitatio etiam sensum complectitur, ut illud quoque cogitet quod sentiat, videat, audiat, quotquot existimat bruta sentire, hoc est ad unum omnes.

Si dicat probatum à se rationibus validis & meditatiss se revera existere rem & substantiam cogitantem, &, dum existit, non existere reapse mentem, non corpus, non animum, Novi dicet aliquid, sed nihil boni, & nihilo plus quàm si diceret existere animal, nec esse tamen leonem, aut vulpem, &c.

Si dicat se cogitare, hoc est se intelligere, velle, imaginari, sentire, & sic cogitare, ut suam illam cogitationem actu reflexo intueatur, & consideret, adeoque cogitet, sive sciat, & consideret se cogitare, (quod verè esse esse conscium, & actus alicujus habere conscientiam) id vero esse proprium facultatis, aut rei, quæ sit posita supra materiam, quæque sit planè spiritualis, eoque pacto se esse mentem, se spiritum, dicet quod nondum dixit, & quod debuit dicere, & quod expectabam ut diceret, & quod sæpius sæpe, ubi vidi parturientem sed inani conatu, volui suggerere; dicet, inquam, boni aliquid, sed novi nihil, cùm illud nos à nostris olim præceptoribus acceperimus, & illi à suis, atque opinor alii ab aliis jam indè ab Adamo.

Id porro si dicat, quæ & quanta supererunt, quæ redundabunt, quanta battologia, quæ machinæ aut ad pompam, aut ad præstigias? Quorsum fallaciæ sensuum, somniantium illusiones, ludibria delirantium? quis finis abdicationis illius adeo austeræ, ut ne nobis plus residui esse patiatur, quàm hilum? Cur peregrinationes tam longæ, ita diuturnæ exteras in oras, procul à sensibus umbras inter & spectra? Quid faciunt illa tandem ad stabiliendam Dei existentiam, perinde quasi stare illa non possit, nisi omnia sus deque vertantur? sed cur interpolationes opinionum tot ac tantæ, ut veteres ponantur, induantur novæ, iisque abjectis rursus veteres assumantur? An fortè, ut sacris olim Bonæ Deæ, & Conscii, & cæterorum sui singulis erant ritus, ita hæ novorum arcanorum novæ sunt ceremoniæ? At quin illa procul amissis ambagibus nitidè, clarè, breviter sic verbo veritatem exhibuit, Cogito, habeo cogitationis conscientiam, ergo sum mens?

Denique si dicat intelligere, velle, imaginari, sentire, hoc est cogitare, sic esse propria mentis, ut nulla prorsus animalia, præter hominem, cogitent, nulla imaginentur, sentiant, videant, audiant, &c. novi dices aliquid, sed nihil boni, & illud quidem gratis, & ingratis, nisi fors aliquid asservat, & abscondit (quod unicum superest perfugium) suo tempore

pore velut è machinâ stupentibus exhibendum. At illud, quandiu est, ex quo expectatur, ut planè sit desperandum?

Resp. ult. Hic vereris opinor Methodo illi tuæ quam amas, quam amplecteris, ignosco, quam uti filiolam oscularis tuam, times ut ne, quia tot peccatorum feci ream, quia, ut ipse vides, rimas agit & undique diffluit, veteres ad testas abjiciendam putem. Ne vereare, amicus sum. Vincam expectationem tuam, aut fane fallam; filebo & expectabo. Novite, & aciem ingenii tui acrem, ac perspicacem. Ubi tempus aliquod ad meditandum acceperis, ac maximè ubi Analysim illam tuam fidam secreto in recessu consulueris, pulverem excuties, sordes ablues, tersam & politam Methodum nostris sistes adspectibus. Interea hoc habe, meque audi tuis dum quæsitis pergo respondere, iisque complector benè multa, quæ brevitatis studio perstrinxi leviter, ut ea, quæ mentem attinent, quæ conceptum clarum ac distinctum, quæ verum, quæ falsum, & similia; sed ea ipse relegis, quæ prudentibus excidere, &

Quæstio 3. An possit instaurari Methodus.

Quæris 3. an * Plura non missa sunt à R. P. Cumque reliqua ab eo rogaremur respondis sibi nunc otium non esse plura componendi. Nobis vero religio fuit vel minimam ejus scripti syllabam omittere.

N O T A.

Satis esse putarem egregium hoc de mea qualicunque investigandi veri Methodo judicium retulisse, ad ejus falsitatem, & absurditatem declarandam, si profectum esset ab ignoto: Sed quia ejus Auctor in tali loco est constitutus, ut non facile ab ullo credatur, ipsum esse, vel non compotem sui; vel eximie mendacem, & maledicum, & impudentem, Ne nimia ejus auctoritas contra manifestam veritatem aliquid possit, rogo lectores ut meminerint illum supra, ante has responsiones, nullam vel minimam rem contra me probasse, sed ineptis tantum cavillationibus usum fuisse, ad opiniones mihi tam ridiculas assignandas ut ne refutatione quidem indigerent; Nunc vero in his responsionibus ipsum ne conari quidem aliquid probare; sed falsò supponere omnia, quæ mihi assignit, jam ante à se fuisse probata; Utque aequitas ejus judicii magis appareat, illum prius in accusando jocatam tantum fuisse, hic autem postea in judicando maxime serium esse ac severum; atque in undecim primis responsionibus indubitanter & decretorie me condemnare, ac demum in duodecima deliberare, & distinguere, Si dicat hoc, nihil

nihil habet novi; si hoc, nihil boni &c. cum tamen in eis omnibus agat tantum de una & eadem re diversis modis spectata, nempe de uno suo figmento, cuius absurditatem atque insulsum similitudine hic declarabo.

Testatus sum ubique in meis scriptis, me Architectos in eo imitari, quod ut solida edificia construunt, in locis ubi saxum, vel argilla, vel aliud quodcunque firmum solum arenosâ superficie contactum est, fossas primum excavent, omnemque ex iis arenam, & alia quævis arenâ nixa aut permixta rejiciant, ut deinde in solo firmo ponant fundamenta: Sic enim ego dubia omnia, instar arena, primum rejeci; ac deinde animadvertens dubitari non posse quin saltem substantia dubitans sive cogitans existat, hoc usus sum tanquam saxo in quo Philosophia mee fundamenta locavi. Auctor autem noster similis est Camentario cuidam, qui cum in sua urbe magnus artifex haberi vellet, atque ideo summo opere invideret Architecto sacellum ibi construenti, studiosissimè quæsit occasiones ad ejus artem reprehendendam: Sed quia erat tam rudis, ut nihil eorum quæ ab illo fiebant capere posset, nihil aliud ausus est attingere, quàm prima, & maxime obvia initia. Nempe notavit, cum principio fodere, ac non modò arenam, & terram mobilem, sed & ligna, & lapides, & quævis alia arene admixta rejicere, ut ad solum firmum perveniret, ibique sacelli jaceret fundamenta: Et præterea audivit ipsum aliquando, quærentibus cur ita foderet, respondisse, terra superficiem, cui insistimus, non semper esse satis firmam ad magna edificia sustinenda; & arenam præcipuè esse instabilem, quia non modò magnis ponderibus pressa subsidet, sed etiam aqua præterfluentes eam non rarò secum abducunt; unde sequitur inexpectata ruina eorum quæ ab ipso sustentuntur; & denique cum tales ruine in fodinis interdum accidunt, earum causam ad Lemures, aut malos Genios loca subterranea inhabitantes, solere à fossoribus referri. Ex quibus sumpsit occasionem fingendi fossionem illam, quâ Architectus utebatur, haberi ab ipso pro sacelli constructione; atque vel fossam, vel saxum in ejus fundo retectum, vel certè id quod supra fossam ita construere tur, ut ipsa interim vacua remaneret, pro sacello construendo; Ipsumque Architectum esse tam fatuum, ut timeret ne terra cui insistebat sub pedibus suis fatisceret, neve à Lemuribus everteretur. Quæ cum forte persuasisset quibusdam pueris, aliisve Architecturæ tam ignavis, ut iis novum esset, ac mirum, fossas fieri ad locanda edificiorum fundamenta; & qui facile credebant illi quem norant satisque peritum artis suæ, ac probum virum esse putabant, de Architecto sibi ignoto, & quem nihil adhuc struxisse, sed fossas tantum excavasse audiebant; tanto opere delectatus est hoc suo figmento, ut speraverit se idem universo mundo esse persuasurum. Et quamvis iam Architectus omnes fossas à se primum factas lapidibus implevisset, atque ibi sacellum suum ex solidissima materia firmissimè construxisset, omnibusque videndum exhiberet, manebat ille nihilominus in eadem spe & in-

stituto nugas suas cunctis hominibus persuadendi. Atque in hunc finem stans quotidie in plateis, ludos de Architecto plebi transeunti exhibebat. Quorum tale erat argumentum.

Primò inducebat illum jubentem ut fossa fierent; & non modò ex iis arena omnis, sed etiam ea omnia quæ arena essent admista, aut superstructa, etiam cæmenta, etiam lapides quadrati, verbo Omnia rejicerentur, & Nihil planè relinqueretur. Atque hæc verba Nihil, Omnia, etiam cæmenta, etiam lapides, valde inculcabat: Simulque fingebat se velle artem illam ab eo addiscere, ac cum ipso descendere in istas fossas. Ducem te præbe, aiebat, age, fare, expeditum habes aut socium aut discipulum, quid jubes? Ad illud iter etsi novum, & mihi tenebris non assueto formidandum, accedo lubens. Audio te, jubes id faciam quod te facientem videro, ibi pedem figam, ubi fixeris. Præclara sanè imperandi ducendique ratio, ut mihi places, audio.

Deinde simulans sibi metum esse à Lemuribus in istis fossis, ita risum spectatorum elicere conabatur. Et verò an tu mihi illud præstabis ut non verear modo, non formidem, metus mihi non sit à malo Genio? sanè me licet confirmes manu & verbo, non sine timore ingenti istuc descendo. Ac paulò post. Sed ô me propositi immemorem! quid feci? totum me tibi principio commiseram, me socium, me discipulum, & ecce hæreo in aditu, & meticulosus, & obstinatus. Ignosce, peccavi largiter, & tenuitatem ingenii mei probavi duntaxat. Debueram omni metu deposito in istius fossæ caliginem intrepidè me inferre, & hæsi, & restiti.

Tertio representabat Architectum sibi ostendentem in fossa fundo lapidem, siue saxum, cui totum adificium suum inniti vellet. Hocque ita risu excipiebat. Præclare, vir eximie, Archimedeum punctum occupas, mundum haud dubiè si lubet movebis. En jam nutant omnia. At te quæso, vis enim, opinor, ad vivum refecari omnia, ut nihil sit tua in arte non aptum, non coherens, non necessarium, cur lapidem hic retines? an non exulare jussisti lapides cum arena? Sed fortè excidit, adèò est arduum etiam expertis oblivisci penitus eorum quibus à pueris assuevimus, ut mihi rudi si fors vacillem haud malè sit sperandum &c. Item Architectus rudera quadam simul cum arena ex fossis rejecta colligebat, ut iis ad adificandum uteretur: quæ de re alter ita jocabatur. Aude bone priusquam intrò pedem feras, ex te sciscitari, quo consilio, tu, qui rudera omnia ut non satis rejeceris solenni ritu, ea iterum velis inspicere: perinde quasi ex panniculis illis speres firmaliquid? &c. Imò, quia omnia quæ paulo ante rejecisti, nutantia erant & infirma (secus cur rejecisses?) qui fiet ut eadem modo non nutantia sint & infirma? &c. Et paulo post. Hic etiam patiæ artem tuam admirer,

mirer, qui ut firma stabiliās, utare infirmis, ut nos educas in lucem, jubeas in tenebris mergi, &c. Atque hic multa ineptissimi differebat de nominibus & officiis Architecti & Cementarii, nihil ad rem facientia, nisi ut nominum significatione confusa, unum ab alio distingui minus posset.

Quarto actu stabant uterque in fossa fundo, ibique Architectus sacelli sui constructionem incipere conabatur; sed frustra: Nam primo cum ibi lapidem quadratum locare vellet, statim à Cementario monebatur se iussisse ut lapides omnes rejicerentur, atque hoc ideo pugnare cum regulis sue artis, quo verbo, tanquam Archimedeà demonstratione victus, ab opere desistere cogebatur: Cumque deinde camenta, cum lateres, cum calcem aqua & sabulo fermentatam, sive quidvis aliud assumebat, semper ingerebat Cementarius, Omnia rejecisti, Nihil retinisti, solisque istis verbis Nihil, Omnia &c. tanquam incantamenti quibusdam omnia ejus opera destruebat, Atque utebatur oratione tam simili iis quæ supra à § ad § habentur, ut hic non opus sit eam referre.

Quinto denique, cum videbat satis magnam plebis coronam circa se esse collectam, Comædia sua hilaritatem, novo more, in tragicam severitatem mutabat, calcisque maculis ex facie sua absterfis, serio vultu assumpto, censoria voce, omnes Architecti errores (eos scilicet quos supponebat in præcedentibus actibus esse demonstratos) enumerabat, & condemnabat. Totumque hoc enarrabo ejus judicium, quale ipsum protulit ultima vice, qua hos ludos populo dedit, ut quam accuratè illud Auctor noster sis imitatus, agnoscatur. Fingeat se rogatum fuisse ab Architecto, ut suum de ejus arte judicium expromeret, eique respondere hoc pacto.

Primo peccat Ars illa circa fundamenta. Nempe nulla habet, & infinita habet. Ac cæteræ quidem domuum construendarum artes fundamenta ponunt firmissima, ut lapides quadratos, lateres, camenta, & sexcenta id genus, quibus subnixæ ædificia evehunt in altum. Hæc verò secus, ut construatur aliquid, non ex aliquo, sed ex nihilo, diruit, effodit, rejicit omnia ad unum fundamenta vetera, ac voluntate planè in contrarium versa, ne videatur alis omnino carere, fingit & aptat sibi è cera, ac fundamenta ponit nova, veterum planè contraria. Atque eo pacto veterum virat instabilitatem, ut incurrat in novam: firma evertit, ut assumat infirma: alas sibi aptat, sed cereas: tollit ædificium in altum, at ut cadat: Denique ex nihilo molitur aliquid, ut faciat nihil.

Quæ omnia vel solum sacellum ab Architecto jam constructum irridenda falsitatis arguebat: In eo enim erat manifestum, & firmissima ipsum posuisse fundamenta; & nihil destruxisse, quod non fuisset destruendum; & nulla in re ab aliorum præceptis deflexisse, nisi ubi aliquid melius habuerat; & ædificium ita in

altum sustulisse, ut nullam ruinam minaretur; Et denique non ex nihilo, sed ex solidissima materia; non Nihil, sed firmum, & duraturum sacellum, in honorem Dei construxisse. Ut & consimilia etiam, in quibus hallucinatus est Auctor noster, ex solis Meditationibus à me editis satis patent. Nec verò arguendus est Historicus ex quo Camentarii verba exscripsi, quòd eum induxerat alas Architectura tribuentem, & alia multa, quæ parum ipsi videntur convenire: hoc enim de industria forsitan fecit, ut perturbationem animi talia dicentis exprimeret. Atque profectò eadem omnia Methodo quarendæ veritatis non melius conveniunt, cui tamen ab Auctore nostro tribuuntur.

Respondet 2. Peccat Architectura illa circa media. Nempe nulla habet, dum tollit vetera, nec adhibet nova. Reliquæ ejusmodi artes normam habent, & libellam, & perpendiculum, quorum ductu velut Ariadne filo, ex Labyrinthis expediant sese, & cæmenta quantumvis informis disponant faciliè, & rectè. Hæc verò contra formam veterem deturpat, dum novo pallet metu, quem sibi à Lemuribus fingit, dum veteri ne terra subsidat, dum dubitat an non arena diffugiet. Propone columnam. Pallebit ad stereobatam & basim, quæcunque sit illa tandem. Fortè, ait, Lemures illam dejicient. Quid verò ad scopum? trepidabit, infirmum dicet. Quid, si ex gypso tantum sit, non ex marmore? quoties alia nobis visa sunt dura, & firma, quæ, factò experimento, fragilia comperta sunt? Quid denique faciet ad Epistylum? Omnia omnino velut laqueos & pedicas fugitabit. An non mali Architecti alia sæpe struxerunt, quæ quamvis firma putarent, sponte tamen sunt collapsa? quid, si huic idem contingat modo? Quid, si Lemures solum concutiant? mali sunt. Necdum novi basim subnixam saxo tam firmo, ut in illud Lemures nihil possint. Quid hic facias? Quid, cum dicet & obstinato animo epistylîi firmitatem dubiam esse, nisi antea certò scias, nec columnam ex fragili materia constare, nec arenæ inniti, sed firmo saxo, & saxo quod nulli unquam Lemures valeant commovere? Quid, cum columnæ hujus repudiabit materiam & formam? (*Hic joculari audaciâ proferebat effigiem unius ex illis ipsis columnis, quas Architectus in sacello suo posuerat.*) Quid alia id genus? quæ si urgeas: Exspecta, dicet, quoad saxum subesse sciam, nullosque ibi Lemures versari. At saltem, ais, id habet commodi, dum nullas adhibet columnas, tutò cavet ne quas malè construat. Præclarè enim vero, ut ne mucosus &c. Ut supra. Hoc enim est nimis sordidum, ut repetatur; Et rogo Lectorem, ut singulas hæc responsiones, cum earum comparibus Auctoris nostri velit conferre.

Atque hæc responsio, ut præcedens, vel à solo sacello impudentissimi mendacii

argue-

arguebatur. Quoniam & in co multa solidissima columna exstabant, & inter ceteras illa ipsa, cujus, tanquam ab Architecto repudiata, effigiem ostendebat. Eademque ratione me non improbare syllogismos, nec eorum veterem formam deturpare satis indicant mea scripta, in quibus semper is usus sum cum fuit opus. Et inter ceteros illum ipsum, cujus hic fingit me repudiare materiam & formam, ex me exscripsit. Habeo enim illum in sine responsionis ad primas Objectiones Propositione 1, ubi Deum existere demonstro. Nec video quo instituo id fingat, nisi forte ad innuendum ea omnia, quæ ut vera & certa proposui, pugnare cum abdicatione dubiorum, quam solam nomine mea Methodi vult intelligi. Quod planè idem est, & non minùs puerile ac ineptum, quam figmentum Camentarii sumentis fossionem, quæ sit ad iacienda ædificiorum fundamenta, pro tota arte Architecti; & id omne quod ab eo construuntur, tanquam pugnans cum ista fossione, reprehendentis.

Respondet 3. Peccat ars illa contra finem; Dum nihil firmi construit; sed nec potest construere, cum ipsa sibi vias omnes ad opus faciendum occludat. Ipsemet vidisti, & expertus es, tuis in erroribus Ulyssæis, quibus te, meque socium fatigasti. Contendebas te esse Architectum, aut habere artem Architecti: id verò minimè potuisti conficere, sed hæsisisti in salebris, & vepribus; & quidem toties, ut meminisse vix possim. Quanquam & recordari proderit modo, ut responsioni huic nostræ suum sit robur. En igitur summa capita quibus ipsa sibi ars illa nervos succidit, omnemque planè spem ad opus promovendum præcludit. 1. Nescis an infra superficiem terræ sit arena, vel saxum, adeoque nihilo plus debes fidere saxo (si cui tamen unquam saxo insistas) quàm arenæ. Hinc dubia omnia, & nutantia, & ipsæ structuræ infirmæ. Exempla non afferam, obi ipse, & percurrere Apothecas memoriæ tuæ, & si quid repereris quod eâ labe non sit infectum, profer: gratulabor. 2. Antequam invenerim solum firmum, infra quod nullam arenam mobilem esse sciam, nullosque Lemures ipsam commoventes, debeo omnia rejicere, & omnem omnino materiam habere suspectam, aut sanè, quæ vulgaris est Architectura & vetus, ante omnia definiendum est an sint, & quæ illæ tandem materiæ non rejiciendæ, deque illis in fossâ retinendis monendi sunt fossores. Hinc, perinde atque ex præcedenti, infirma omnia, & ad constructionem ædificiorum prorsus inutilia. 3. Si quid sit quod vel minimum concuti possit, id voluntate planè in contrarium versâ jam collapsum esse crede, & crede esse effodiendum, & utere fossâ vacuâ tanquam fundamento. Hinc aditus omnes ad ædificationem præclusi. Quid enim speres ab illo, Nulla hic

jam est terra, Nulla arena, nulli lapides, & sexcenta istiusmodi? neque vero dicas fossionem illam non esse perpetuam, sed iustitii instar, ad tempus, & ad altitudinem quandam, ut quoque in loco magis alta est arena. Esto enim, sit ad tempus; at est eo tempore quo putas te ædificare, quo uteris fossiæ vacuitate, & abuteris, perinde quasi ab ea ædificatio omnis pendeat, & in ea veluti necessario in stereomate consistat. At, ais, ea utor ut stylobatam & columnam stabiliam, ut tolenne est aliis Architectis. An non illi machinas extemporaneas exstruunt, iis utuntur, ut columnam elevent &c. ut supra?

In quibus etiam nihil est magis ridiculè à Cementario, quàm ab Auctore nostro excogitatum. Quod enim rejectione dubiorum non magis mihi vias praeluserim, ad cognitionem veritatis, quàm Architectus fossione ad sacelli constructionem, satis declarant ea quæ postea demonstravi: vel certè aliquid in iis, aut falsum, aut incertum notare debuisset. Quod cum nec faciat, nec possit, ipsum inexcusabiliter hallucinari est consuetudinem. Nec magis unquam laboravi ut probarem me, sine rem cogitantem, esse mentem; quàm alter, ut probaret se esse Architectum: sed sanè auctor noster magno conatu & labore nihil hic probavit; nisi se mentem, saltem bonam, non habere. Nec ex eo quod metaphysica dubitatio eo usque procedat, ut quis supponat se nescire an somniet, an vigilet, magis sequitur cum nihil certis posse invenire; quam ex eo quod Architectus dum fodere incipit, nondum sciat, an saxum, an argillam, an quid aliud infra arenam sit inventurus, sequitur illum ibi non posse saxum invenire, vel inventio fidere non debere. Nec ex eo quod antequam quis sciat Deum existere, habeat occasionem dubitandi de omni re (nempe de omni re cuius claram perceptionem animo suo præsentem non habet, ut aliquoties exposui) magis sequitur omnia esse ad vestigandum verum inutilia; quam ex eo quod Architectus omnia ex fossis suis rejici curasset, antequam firmum solum esset inventum, sequebatur nulla rudera, aut alia in ipsis fuisse, quæ sibi postea in jaciendis fundamentis usus fore judicaret. Nec magis ineptè errabat Cementarius dicendo, juxta vulgarem & veterem Architecturam, illa non esse ex fossis rejicienda, & de iis retinendis monendos esse fossores; quam errat auctor noster, sum dicendo ante omnia definiendum esse an sint, & quæ illæ tandem propositiones à dubitatione immunes: qui enim definiri possent ab eo quem nullas adhuc nosse supponimus! Tum affirmando hoc esse præceptum vulgaris ac veteris Philosophia, in ea enim nihil tale reperitur. Nec magis insulse fingeat Cementarius Architectum velle uti fossâ vacuâ pro fundamento, omnemque ejus adificationem ab ea pendere; quàm apertè hallucinatur auctor noster dicendo me uti opposito ejus quod dubium est ut principio, & abuti abdicatis, perinde quasi ab iis veritas omnis pendeat, & in iis veluti necessario in stereomate

mate consistat: *immemor verborum quæ pro meis supra retulerat. Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum. Nec denique imperitiam suam magis declarabat Cementarius fossam ad jacienda fundamenta excavatam comparando extemporanea machina, cujus usus esset ad columnam erigendam; quàm Autor noster, eidem machina comparando abdicationem dubiorum.*

Respondet 4. Ars illa peccat excessu. Hoc est plus molitur, quàm ab ea prudentiæ leges exigant, plus quàm ab ea quisquam mortalium depolcat. Petunt quidem nonnulli sibi ut firma ædificia construuntur, at profectò nemo repertus est hæcenus, qui sibi satis esse non duxerit, si ædes, in quibus habitaret, æque firmæ essent, ac ipsa terra; quæ nos sustinet, ut superflua sit omnis cura majoris alicujus firmitatis quærendæ. Præterea ut ad inambulandum certi sunt fines stabilitatis soli, qui sufficiant abundè, ut quisque supra illud tutò incedat, ita in domibus ædificandis certi sunt limites, quos qui attingit certus est &c. ut supra.

Ubi quantumvis injuste Architectus à Cementario culparetur, multo tamen injustius in re simili ab Autore nostro reprehendor. Verum enim est, in domibus construendis certos esse fines, infra summam firmitatem soli, ultra quos progredi opera pretium esse non solet, iique varii sunt pro magnitudine molis construende: nam & humiliores case ipsi arena tuto imponuntur; neque hæc minus firma est, ad illas sustinendas; quam saxum, ad altas turres. Sed falsissimum est, in fundamentis Philosophia statuendis tales esse aliquos dubitandi limites infra summam certitudinem, in quibus prudenter ac securè conquirere possimus. Cum enim veritas in indivisibili consistat, potest contingere, ut quod non agnoscimus esse summè certum, quantumvis probabile appareat, sit plane falsum: nec sanè ille prudenter philosophareitur, qui ea scientia omnis sue poneret fundamenta, quæ cognosceret esse fortasse falsa. Et verò quid respondebunt Sceptici, qui omnes dubitationis limites transcendunt? quâ ratione ipsos refutabit? Nempe desperatis, aut damnatis annumerabit. Egregie certè: sed quibus illi eum interim annumerabunt? Neque putandum est eorum sectam dudum esse extinctam? viget enim hodie quàm maximè, ac ferè omnes, qui se aliquid ingenii præ cæteris habere putant, nihil invenientes in vulgari Philosophia quod ipsis satisfaciat, aliamque veriore non videntes, ad Scepticam transfugium. Atque is sunt præcipuè, qui Dei existentiam & humanæ mentis immortalitatem sibi demonstrari exposcunt. Adèò ut valde mali exempli ea sint quæ ab Autore nostro hic dicuntur, præsertim cum eruditus clineat; ostendunt enim ipsum non putare Atheorum Scepticorum errores posserefutari; atque ita illos quantum in se est, fulcit & confirmat. Quippe omnes hodierni Sceptici non dubitant quidem in praxi quin habeant

beant caput, quin 2 & 3 faciant 5; & talia: sed dicunt se tantum iis uti tanquam veris, quia sic apparent; non autem certo credere, quia nullis certis rationibus ad id impelluntur: Et quia non eodem modo ipsis apparet Deum existere mentiæque humanam esse immortalem; ideo his ne quidem in praxi tanquam veris utendum putant, nisi prius sibi probata fuerint, rationibus magis certis quàm sint ulla ex iis, ob quas apparentia omnia amplectuntur. Quæ cum à me sic probata sint, & à nemine ante me, saltem quod sciam, nulla major & indignior maledicentia excogitari posse mihi videtur, quàm ea est Auctoris nostri, dum in tota hac sua dissertatione, unum illum errorem in quo Scepticorum secta consistit, nempe nimiam dubitationem, continuè mihi affingit, & sexcenties inculcat. Estque profectò liberalis in meis peccatis recensendis: etsi enim hic dicat laudem esse non vulgarem Metas promovere, & vadum ab omnibus retro sæculis intentatum pervadere, nullamque habeat rationem suspicandi, hoc à me factum non esse, in eadem illa re de qua agit, ut mox ostendam, Hoc tamen ipsum pro peccato mihi apponit, Quia, inquit, est sane laus eximia, at dum vadium vadari possit citra naufragium, Nempe vult à Lettoribus credi me ibi naufragium fecisse, sive errorem aliquem commisisse: quod tamen ipsemet nec credit, nec quidem ullâ ratione suspicatur. Nam sanè si vel minimam excogitare potuisset rationem, ad suspicandum me aliquid errasse, in toto illo itinere, in quo mentem à cognitione propria existentia, ad cognitionem existentia Dei, & distinctionem sui ipsius à corpore, perduxit, procul dubio ipsam in dissertatione tam longa, tam verbosa, & rationum tam vacua non omisisset; longèque maluisset illam proferre, quam mutare quæstionem, ut semper fecit, quoties argumentum postulabat ut ea de re loqueretur, ac ineptè me inducere disputantem, An res cogitans esset Mens. Non habuit itaque rationem ullam ad suspicandum me aliquid errasse in iis, quæ asserui, & quibus Scepticorum dubitationem omnium primus everti: Fatetur hoc eximiâ laude dignum esse; Ac nihilominus satis habet frontis, ut hoc nomine me reprehendat, ipsamque illam dubitationem affingat, quæ cæteris omnibus mortalibus qui eam nunquam refutârunt, meliori jure quàm uni mihi tribui posset. Cementarius autem

Respondebat 5. Peccat defectu. Hoc est dum plus molitur quàm sit par, nihil absolvit. Unum te volo testem, te judicem. Quid præstitisti apparatu illo magnifico? quid fossione illâ tam solenni, ad cò generali & generosâ, ut ne quidem firmissimis lapidibus pepercis, nisi hoc tritum, Saxum, quod invenitur infra omnem arenam, est solidum & firmum? Hoc, inquam, ita vel plebeculæ familiare &c. ut suprâ.

Hicque expectabam, tum à Cementario, tum etiam ab Auctore nostro, ut aliquid probaretur: Sed ut ille petebat tantum quid Architectus præstitisset fossione,

sione, nisi quod saxum retexisset, dissimulando ipsum ei saxo sacellum suum superfluxisse; ita noster quarit duntaxat quid præstiterim dubiorum reiectione, nisi hoc tritum, Cogito, sum: quia nempe pro nihilo ducit, quod ex his, & Dei existentiam, & reliqua multa demonstrarim. Atque unum me vult testem, tam insignis scilicet audacia sua; ut & alibi, de aliis etiam non veris, ait Credere ad unum omnes. Ubique pulpita resonare. Se à præceptoribus suis accepisse, illosque ab aliis, jam inde ab Adamo, & talia. Quibus non major debetur fides, quam juramenti quorundam hominum, qui eo pluribus uti solent, quo id, quod volunt persuadere, magis incredibile ac falsum putant. Alter vero

Respondebat 6. Peccat commune peccatum, quod in cæteris arguit. Nempe miratur mortales omnes omnino hæc dicere, & ponere tam confidenter, Satis firma est arena quæ nos sustinet. Hoc solum in quo stamus non movetur &c. Et se ipsam non miratur, dum pari confidentia dicit, Arena est rejicienda &c.

Quod non magis erat ineptum, quam quod Auctor noster in re simili affirmat.

Respondebat 7. Peccat peculiare sibi peccatum. Nempe quod cæteri hominum aliquatenus firmum habent, & sufficienter, terram in qua stamus, arenam, lapides; illa singulari sibi consilio oppositum, fossam scilicet ex qua arena, lapides & reliqua sublata sunt, non modò pro re firma, sed pro tam firma, ut in ea fundari possit solidissimum sacellum, sumit, eoque nititur usque eò, ut hoc si fulcrum removeris, in vultum procumbat.

Ubi non magis hallucinatur, quam Auctor noster, dum immemor est verborum, Nec pones, nec negabis, &c.

Respondebat 8. Peccat imprudens. Nempe non advertens instabilitatem soli esse gladium ancipitem, dum alteram fugit aciem, ab altera laeditur. Arena non est illi solum satis stabile; quia illam removet, & ponit oppositum, fossam scilicet arenam vacuum, atque in hac fossam tanquam si esset res firma, dum imprudens nititur, vulneratur.

Ubi rursus meminisse tantum oportet verborum, Nec pones nec negabis. Hocque de gladio dignius est sapientiæ Cæmentarii, quam Auctoris nostri.

Respondebat 9. Peccat prudens, dum sciens ac volens, & monita occæcat se, & voluntariâ reiectione eorum, quæ sunt necessaria ad ædificandas domos, suâ deludi se sinit regulâ, non modò id conficiens quod non intendit, sed illud etiam, quod maximè reformidat.

Quod quam verum esset de Architecto, constructio sacelli; & quam simile verum sit de me, qua demonstravi declarant.

Respondet 10. Peccat commissione, dum, quod vetat solenni edito, redit ad vetera, & contra leges fossionis, refumit rejecta. Sat recordaris.

Quod imitando Auctor noster non recordatur verborum Nec pones, nec negabis &c. Alioqui enim quâ fronte fingeret, id solenni edito vetitum, quod nequidem negandum esse prius dixit?

Respondet 11. Peccat omissione, dum quod præscribit, uti firmamentum, Summoperè cavendum est, ne quid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse, non semel prætergreditur, impune assumens, uti summè certum & verum, nec probans, Arenosum solum non satis firmum est ad ædificia sustinenda, & alia id genus.

Ubi planè, ut Auctor noster, hallucinabatur, applicans fossioni, ut noster dubiorum rejectioni, quod pertinet tantum adstructionem, tam adificiorum, quam Philosophia: Verissimum enim est nihil admittendum esse ut verum quod non possimus probare esse verum, cum de eo statuendo vel affirmando questio est; sed cum tantum de effodiendo, vel abdicando, sufficit quod suspicemur.

Respondet 12. Ars illa aut nihil habet boni, aut nihil novi; plurimum vero superflui. Etenim; 1. si dicat, suâ illâ rejectione arenæ se intelligere fossionem illam quâ cæteri utuntur Architecti, dum arenam non rejiciunt, nisi quatenus non est satis firma ad ædificiorum molem sustinendam, Boni aliquid dicet, sed nihil novi, nec nova erit illa fossio, sed vetus, & omnium Architectorum ad unum.

2. Si fossione illa arenæ ita velit amandari omnem arenam, ut tollatur, & nihil ejus retineatur, & eâ tanquam nullâ, aut ejus opposito, nempe vacuitate loci quem illa prius implebat, tanquam re solidâ & firmâ utamur; Novi dicet aliquid, sed nihil Boni, eritque fossio illa quidem nova, sed spuria.

3. Si dicat se vi & momento rationum id conficere certo & evidenter, Ego sum peritus Architecturæ, illamque exerceo; & tamen quâ talis nec sum Architectus, nec Cæmentarius, nec bajulus, sed res ab iis sic abducta, ut possim intelligi, nondum intellectis illis, perinde atque intelligitur animal, sive res sentiens, nondum intellectâ re hinniente, rugiente, &c. Boni aliquid dicet, sed nihil Novi, cum id ubique compita resonent, ac disertis verbis doceant quotquot homines aliquos censent Architecturæ esse peritos; ac, si Architectura etiam parietum constructionem complectitur, ut illi quoque Architecturam sciant, qui calcem cum arena temperant, qui lapides cædunt, qui materiam apportant, quotquot existimant operarios id agere? hoc est, ad unum omnes.

4. Si dicat probatum à se rationibus validis & meditatìs se reverà existerè, & esse Architecturæ peritum, &, dum existit non existere reapse Architectum, non Cæmentarium, non bajulum; Novi dicet aliquid, sed nihil boni, & nihilo plus quàm si diceret existere animal, nec esse tamen leonem, aut vulpem, &c.

5. Si dicat se ædificare, hoc est Architecturà uti in ædificiis construendis, & sic ædificare ut suam illam actionem actu reflexo intueatur, & consideret, adeoque sciat & consideret se ædificare (quod verè est esse conscium, & actus alicujus habere conscientiam,) id verò esse proprium Architecturæ, sive artis quæ sit posita supra peritiam bajulorum, eoque pacto se esse Architectum, dicet quod nondum dixit, & quod debuit dicere, & quod expectabam ut diceret, & quod sæpius sæpe, ubi vidi parturientem sed inani conatu, volui suggerere, dicet, inquam, boni aliquid sed novi nihil, cùm illud nos à nostris olim præceptoribus acceperimus, & illi à suis, atque opinor alii ab aliis, jam indè ab Adamo.

Id porro si dicat, quæ & quanta supererunt? quæ redundabunt? quanta battologia? quæ machinæ aut ad pompam aut ad præstigias? Quorsum arenæ instabilitas, & terræ commotiones, & Lemures, sive inania terriculamenta? quis finis fossionis illius adeo profundæ, ut ne nobis plus residui esse patiatur quàm hilum? Cum peregrinationes tam longæ, ita diuturnæ, exteras in oras, procul à sensibus, umbras inter & spectra? Quid faciant illa tandem ad stabiliendum facellum, perinde quasi stare illud non possit, nisi omnia susque deque vertantur? sed cur interpolationes materiarum tot ac tantæ, ut veteres ponantur, eligantur novæ, iisque abjectis rursus veteres assumantur? An fortè, ut dum sumus in templo, vel coram magnatibus, aliter nos gerere debemus, quàm in gurgustio vel popina, ita hæ novorum arcanorum novæ sunt cerimonie? At quin illa procul amissis ambagibus, nitidè, clarè, breviter sic verbo veritatem exhibuit, ædifico, habeo istius ædificationis conscientiam, ergo sum Architectus?

6. Denique si dicat domos construere, earum cubicula, cellas, porticus, januas, fenestras, columnas, & reliqua mente præordinare, disponere ac deinde ad ea construenda materiariis, latomis, cæmentariis, scandulariis, bajulis, operariisque cæteris præesse, ipsorumque opera dirigere, ita esse proprium Architecti, ut nulli prorsus alii artifices id possint, novi dicet aliquid, sed nihil boni, & illud quidem gratis & ingratiis, nisi fors aliquid asseruat & abscondit (quod unum superest perfugium) suo tempore velut è machina stupentibus exhibendum. At illud quamdiu est, ex quo expectatur? ut planè sit desperandum.

Resp. ult. Hic vereris opinor arti illi tuæ, quam amas, quam amplecteris. ignosco; quam uti filiulam oscularis tuam, times ut ne, quia tot peccatorum feci ream, quia, ut ipse vides, rimas agit & undique diffluit, veteres ad testas abjiciendam putem. Ne vercare, amicus sum. Vincam expectationem tuam, aut sanè fallam; Silebo & expectabo. Novi te, & aciem ingenii tui acrem, ac perspicacem. Ubi temporis aliquid ad meditando acceperis, ac maximè ubi regulam illam tuam fidam secreto in recessu consulueris, pulverem excuties, sordes abluēs, terfam, & politam Architecturam nostris sistes adspectibus. Interea hoc habe, meque audi tuis dum quæritis pergo respondere, iisque complector benè multa, quæ brevitatis studio perstrinxi leviter, ut ea, quæ fornices attinent, quæ fenestrarum aperturas, quæ columnas, quæ porticus, & similia. Sed en Programmata novæ Comœdiæ.

An possit instaurari Architectura.

Quæris 3. an * *Ad qua verba cum pervenisset, aliquot ejus amici, videntes nimiam invidentiam, & odium, quibus percellabatur, jam planè in morbum transisse, non passi sunt ipsum diutius ita in plateis declamare, sed protinus ad Medicum deduxerunt.*

Ego certe non ausim quidquam tale de Auctore nostro suspicari: sed pergam tantum hic notare, quàm accuratè illum in omnibus sit imitatus. Eodem planè modo agit judicem, integerrimum scilicet, ac valde circumspèctè ac religiose caventem, ne quid temere pronunciet: Cum postquam undecies me condemnavit, ob id unum quod dubia rejecerim, ad certa stabilienda; & quasi fossi fecerim, ad jacienda ædificii fundamenta: duodecimâ demum vice rem examinat, atque 1. Si eam intellexerim, ut revera scis me intellexisse, patetque ex verbis, Nec pones nec negabis &c. ab ipso mihi tributis; tunc quidem me aliquid Boni habere, sed nihil novi; 2. Si verò intellexerim alio illo modo, ex quo præcedentiâ undecim peccata desumpsit, & quem tamen ab omni sensu meo tam remotum esse novit, ut supra in 3. §. primæ suæ quæstionis induxerit me de ipso cum admiratione ac risu dicentem, Id sano homini qui veniat in mentem? Tunc me scilicet aliquid Novi habere, sed nihil Boni. Quis unquam in convitiando, non dicam tam impudens, tam mendax, tam veri omnis verisimilisque contemptor; sed tam imprudens & immemor fuit, ut in meditata atque elaborata dissertatione, sexcenties unam & eandem opinionem alicui exprobraret; à qua fassus esset, in principio ejusdem dissertationis, illum ipsum, cui eam exprobrabat, adeo abhorrere, ut ipsam nulli homini sano in mentem venire posse putaret?

Quantum ad quaestiones quæ sequuntur (n. 3. 4. 5.) tam apud Auctorem nostrum quàm apud Camentarium nihil planè ad rem pertinent, nec à me vel Architecto unquam sunt motæ: Sed verisimile est ipsas primum à Camentario fuisse excogitatas, ut, cum nihil eorum quæ ab Architecto facta fuerant auderet attingere, ne imperitiam suam nimis declararet, aliquid tamen amplius quàm solam ejus fassionem reprehendere videretur; Auctoremque nostrum illum etiam hac in parte esse imitatum. 3. Cum enim ait, rem cogitantem posse intelligi non intellectu mente, nec animo, nec corpore, non melius philosophatur quàm Camentarius, cum ait Architecturæ peritum non esse magis Architectum, quàm Camentarium, aut Bajulum, & sine ullo ex iis posse intelligi. 4. Ut etiam sanè aequè ineptum est, dicere rem cogitantem existere non existente mente, quàm Architecturæ peritum non existente Architecto (saltem cum sumitur nomen mentis ut illud usu consentiente à me sumi significavi). Et non magis repugnat rem cogitantem existere sine corpore, quàm Architecturæ peritum sine Camentario, vel Bajulo. 5. Item cum ait non sufficere quod substantia aliqua sit cogitans, ut sit posita supra materiam, & planè spiritualis, quam solam vult vocari mentem; sed insuper requiri ut actu reflexo cogitet se cogitare, sive habeat cogitationis suæ conscientiam, aequè hallucinatur ac Camentarius, cum ait Architecturæ peritum debere actu reflexo considerare se habere illam peritiā, priusquam esse possit Architectus: Etsi enim revera nemo sit Architectus qui non sepe considerarit, aut saltem considerare potuerit, se habere ædificandi peritiā, manifestum tamen est istam considerationem non requiri ut sit Architectus: Nec magis etiam similis consideratio sive reflexio requiritur, ut substantia cogitans sit posita supra materiā. Etenim prima quævis cogitatio per quam aliquid advertimus, non magis differt à secunda per quam advertimus nos istud prius advertisse; quàm hac à tertia per quam advertimus nos advertisse: nec ulla vel minima ratio afferri potest, si prima concedatur rei corporeæ, cur non etiam secunda. Quapropter notandum est Auctorem nostrum multò periculosius errare hac in parte quàm Camentarium: tollendo enim veram, & maxime intelligibilem differentiam, quæ est inter res corporeas & incorporeas, quod nempe hæc cogitent, illæ non item, & aliam in ejus locū substituendo, quæ nullo modo essentialis videri potest, quod nempe hæc considerent se cogitare, illæ non considerent, facit omne quod in se est ad impediendum ne realis humana mentis à corpore distinctio intelligatur. 6. Minus etiam est excusandus quod brutiorū animalium causæ faveat, eisq; non minus quàm hominibus cogitationē tribui velit, quàm Camentarius quòd sibi, & sui similibus, Architecturæ peritiā, non minus quàm Architectis arrogare sit conatus.

Ac denique in omnibus satis apparet, utrumque eodem modo, non quid verum aut verisimile esset cogitasse, sed tantummodò quid fingi posset ad detrahendum de inimico, illumque apud eos qui ipsum non nossent, nec de rei veritate curiosius in-

quirere curarent, ut planè imperitum & stultum describendum. Et quidem apposite Historicus Cementarius, ad insanam ejus invidiam exprimendam refert illum Architecti fessionem, ut apparatus magnificentum, extulisse, saxum verò fessione istà reiectum sacellumque ipsi superstructum, ut rem nullius momenti contempsisse; nec minustamen pro amicitia & singulari erga ipsum voluntate gratias egisse, &c. Itemque in conclusione inducit ipsum egregia hac epiphonemata proferentem: Id porro si dicat, quæ & quanta supererunt? quæ redundabunt? quanta battologia? quæ machinæ aut ad pompam aut ad præstigias? &c. Et paulò post. Hic verteris opinor arti illi tuæ, quam amas, quam amplecteris. Ignosco &c. Itemque Ne vereare, amicus sum &c. Hac enim omnia Cementariis morbum tam graphicè representant, ut nihil ad id aptius ab ullo poëta fingi potuisse videatur. At mirum est Auctorem nostrum eadem omnia tanto cum affectu imitari, ut quid ipse agat non advertat, illoque cogitationis actu reflexo, quo mox aiebat homines à brutis distingui, non utatur. Non enim profecto diceret nimium esse apparatus verborum in meis scriptis, si consideraret quaniò majorem habeat, ad unicam dubitationem de qua egi, non dico impugnandam, quia nullis rationibus impugnatur, sed (liceat uti verbo duriusculo, quia nullum aliud aequè aptum ad rei veritatem exprimendam occurrit) ad atrandam, quàm ego ad eandem proponendam. Nec etiam battologia meminisset, si adverteret quàm proluxâ, quàm superflua, quàm inani loquacitate usus sit in tota sua Dissertatione, in cujus tamen fine affirmat se brevitati studuisse. Quia vero ibidem ait se mihi esse amicum, ut quàm amicissimè cum ipso agam, quemadmodum Cementarius ab amicis suis ad Medicum ductus fuit, ita ego hunc nostrum Superiori suo commendabo.

Admodum Reverendo Patri

P A T R I D I N E T,

Societatis Jesu

Præposito provinciali per Franciam,

R E N A T U S D E S C A R T E S S. D.

 Um nuper R. P. Mercenno per literas significassem me valde cupere, ut Dissertatio, quam audiebam à R. P. * in me scriptam esse; vel ab ipso R. P. * in lucem ederetur, vel saltem ad me mitteretur, ut eam cum reliquis Objectionibus ab aliis ad me missis edi curarem, rogassemque ut hoc, vel ab illo, vel certè, quia æquissimum esse judicabam, à Reverentia tua impetrare conaretur: Respondit se literas illas meas R. tuæ legendas tradidisse; ipsasque non modò tibi fuisse gratas; sed & multa singularis prudentiæ, humanitatis, ac benevolentiae erga me tuæ signa sibi à te esse demonstrata. Hocque etiam re sum expertus, quia statim postea ista Dissertatio ad me fuit missa. Quæ me non modò ad agendas tibi maximas gratias impellunt, sed etiam ad opinionem meam de illa Dissertatione liberè aperiendam, simulque ad consilium de studiorum meorum instituto petendum invitant. Equidem cùm primùm illam in manibus meis tenui, tanquam de magno thesauro gaudebam: Nihil enim mihi optatius est quàm, vel opinionum mearum certitudinem experiri, si fortè à magnis viris examinatæ nulla in parte falsæ reperiatur; vel saltem errorum admoneri, ut ipsose mendem. Et quemadmodum in corporibus bene constitutis talis est partium omnium inter se communicatio & consensus, ut singulæ non suis privatis viribus tantùm utantur; sed præcipuè etiam commune quoddam sit totius robur, quod ad unamquamque dum operatur accedit; Ita cùm scirem quàm arcta soleat esse inter omnes vestros animorum conjunctio, non unius R. P. * Dissertationem, sed totius Societatis æquum & accuratum de opinionibus meis judicium habere me arbitrabar. Ubiverò illam legi, planè obstupui, & longè aliud mihi de ipsa credendum esse cognovi. Nam sanè, si profecta esset ab Auctore, qui eodem spiritu, quo tota vestra Societas, regeretur, major aut saltem non minor in ea benignitas, & mansuetudo, & modestia, quàm in privato

vatorum eadem de re scriptis, appareret: At contra si cùm aliorum in meas meditationes objectionibus conferatur, nemo non credet illas potius à Religiosis factas; hanc autem tanta cum acerbitate scriptam esse, ut ne privatum quidem, & nullis specialibus votis magis quàm reliquos homines ad virtutem impulsùm decere possit. Appareret etiam amor Dei, ejusque promovendæ gloriæ desiderium ardens: At contra principio, ex quibus existentiam Dei & humanæ animæ à corpore distinctionem deduxi, magno in ea studio, contra rationem ac veritatem, falsâ auctoritate ac figmentis impugnantur. Appareret quoque doctrina, & ratio, & ingenium: At, nisi forsân Latinæ linguæ notitiam, qualem olim plebecula Romæ habebat, pro doctrina numeremus, nullam planè in ea inveniri; nullumque ratiocinium non illegitimum, aut falsum; nec etiam ullum acumen ingenii, quod non cæmentario dignius sit, quàm Patre Societatis. Omitto prudentiam, cæterasque virtutes, quæ cùm in societate vestra eximiæ sint, nullæ tamen in ista Dissertatione apparent, nec ullum vel minimum sui odorem in ipsam transfuderunt. Sed appareret saltem veritatis reverentia, & probitas, & candor; At contra patet ex notis, quæ ei adjunxi, nullum convicium fingi posse ab omni veri specie magis remotum, quàm id totum quod mihi in ipsa exprobratur. Ac proinde ut magna unius partis à communi totius corporis lege dissensio indicat ipsam morbo aliquo sibi peculiari laborare; ita omnino ex dissertatione R. P. * manifestum est ipsum eâ sanitate non frui, quæ in reliquo vestro corpore existit. Neque verò minoris facimus, vel caput, vel totum hominem, ob id quod fortè pravi humores, contra ejus voluntatem, ac citra culpam, in pedem, aut digitum influxerint: sed contra æstimamus constantiam, ac virtutem cùm dolorem curationis ferre non recusat: Et nemo unquam contempsit C. Marium quod varices in cruribus haberet; sed non minùs sæpe laudatur quod unam forti animo secari sit passus, quàm ob septem suos Consulatus, & plurimas victorias ab hostibus reportatas. Eodemque modo, cùm non ignorem quàm pio & paterno affectu omnes tuos prosequaris, quò deterior dissertatio illa mihi videtur, eò pluris facio integritatem ac prudentiam tuam, quod illam ad me mitti volueris, eoque magis totam Societatem suspicio & colo. Sed quia ipsemet R. P. * suam Dissertationem ad me mittendam dedit, ne temerè videar judicare id illum sponte non fecisse, quid me ad hoc credendum impellat, & simul omnia quæ mihi hætenus cum ipso intercesserunt enarrabo. Scripsit jam ante anno 1640. alios quosdam in me tractatus de Opticis, quos audio ipsum discipulis suis legisse, ac etiam

exscri-

exscribendos dedisse, non fortè omnibus, id enim ignoro, sed saltem nonnullis (nempe, ut credibile est, maxime charis & fidelibus; cum enim ab uno, in cujus manibus visi fuerant, exemplar peti curâssem, non potuit impetrari.) Deinde theses de iis edidit, quas per triduum in Collegio vestro Parisiensi, magno cum apparatu & insolita celebritate ventilavit: Ubi quidem de nonnullis etiam aliis rebus, sed præcipuè de meis opinionibus disputavit, multasque de me (nempe haud difficiles de absente) victorias reportavit. Quin & vidi velitationem, sive præfationem istarum disputationum initio recitatam, & à R. P.* elucubratam, in qua de nulla planè alia re quàm de me impugnando agebatur, & nulum tamen verbum ut meum reprehendebatur, quod unquam scripsissem aut cogitârim, quodque non sit tam apertè absurdum, ut non magis, quàm ea quæ in dissertatione mihi affingit, ulli homini sano venire possit in mentem, ut notis in ipsam factis, & ad auctorem, quem nondum sciebam esse ex Societate, privatim missis, tunc explicui. In thesibus autem non modò quasdam meas opiniones falsas esse aiebat, quod sanè cuilibet licet, præsertim si rationes habeat ad id probandum; sed etiam, ut candore solito uteretur, verborum quorundam significationes mutabat, ut exempli causâ angulo, qui hæctenus ab opticis *Refractus* fuit appellatus, dabat nomen anguli *Refractionis*, pari acumine, quo in sua Dissertatione per corpus dicit à se intelligi id quod cogitat, & per animam id quod est extensum; Atque hujus artificii ope, nonnulla mea inventa, verbis, à meis valde diversis, expressa, tanquam sua proferebat, meque, tanquam si de illis aliud quid planè ineptum lensissem, arguebat. Quorum ubi fui admonitus, dedi statim literas ad R. P. Rectorem ejus Collegii, quibus rogabam, *ut quandoquidem opiniones mea digna visa fuerant qua ibi publicè refutarentur, me quoque non indignum judicaret ad quem refutationes istas mitteret, quique inter vestros discipulos cenferi possem;* Aliaque multa addebam quibus omnino mihi videbar id debere impetrare, ut inter cætera, *quod longè malim à vestris quàm ab ullis aliis doceri, quia vos ut Præceptores adhuc meos, & totius mea prima ætatis institutores unicos, summo perecolo & observo; Quodque tam expresse in Dissertatione de Methodo pag. 75. rogârim omnes ut me errorum quos in scriptis meis invenirent, monere dignarentur, tamque paratum ad illos emendandos me esse ostenderim, ut non putârim quemquam fore, præsertim religiosam vitam professum, qui me mallet absentem apud alios erroris condemnare, quàm mihi met ipsi meos errores ostendere, de cujus saltem charitate erga proximum non mihi liceret dubitare.* Ad quæ, non ipse R. P. Rector, sed R. P.* principio respondit, se tractatus

suos, sive rationes quibus meas opiniones impugnabas, intra octiduum esse missurum; Ac paulò post alii quidam Patres Societatis idem intra sex menses ejus nomine promiserunt: fortè quia cùm tractatus istos non probarent (expressè enim eorum quæ ab illo in me suscepta fuerant confciosse non fuisse fatebantur,) id temporis ad illos emendandos requirebant; Ac denique R. P. * literas ad me dedit, non solùm suâ manu scriptas, sed etiam communi Societatis sigillo munitas, ut tunc tandem illum ex Superiorum voluntate scribere appareret: iisque significavit,

1. *sibi à R. P. Rectore praeceptum esse, ut cùm litera quas ad illum scripseram se præsertim spectarent, ipse ad eas responderet, suisque instituti rationem aperires.*
2. *Nullum à se suscipi, sed nec iri susceptum peculiare prælium adversus meas opiniones.*
3. *Quod nihil dedisset petitioni quam proposui Methodi p. 75. id sua tribuendum ignorantia, quia Methodum non peregerat.*
4. *De Notis meis in suam proluisionem se nihil addere, ab eo quod pridem significarat, fuissetque scripturus, nisi aliter suasissent amici, hoc est, nihil omnino; quia nihil antea significarat, nisi tantum se rationes, quas contra me habebat, esse missurum, adeò ut tantum per hæc verba declararet se nunquam eas esse missurum, quia dissuaserant amici.*

Ex quibus omnibus etsi erat manifestum illum summo de me maledicendi studio flagrâsse; Idque privato consilio, & non consentientibus reliquis Patribus Societatis suscepisse, ac proinde alio quam vos spiritu agi; Et denique nihil minus velle, quam ut ea videam, quæ in me scribit: Etsi etiam mihi valde indignum videretur hominem religiosum, cum quo nulla mihi unquam inimicitia, nec quidem notitia intercesserat, tam publicè, tam apertè, tam insolenter de me maledixisse, nihilque aliud habere excusationis, quàm quod diceret se Dissertationem meam de Methodo non legisse, quod quàm verum esset, clarè patebat ex eo, quòd Analyfim meam, tum in thesibus, tum in proluisione, aliquoties reprehendisset, quamvis nullibi de ipsa egissem, nec quidem nomen Analyseos scripsissem, præterquam in ea Dissertatione de Methodo quam se non legisse fingebat. Verumtamen quia se in posterum quieturum esse promittebat, libenter præterita dissimulabam. Et minimè mirabar R. P. Rectorem nihil severius pro prima vice in illum decrevisse, quàm ut ipsemet mihi facti sui rationem aperiret, atque ita non occultè fateretur, se nihil eorum, quæ contra me in thesibus, disputatione, ac tractibus suis magno cum fastu protulerat, coram me tueri posse; nihilque habere, quod ad Notas, quas in ejus velitationem scripseram, responderet. At certè miror hunc R. P. * tanto me lacessendi desiderio arsisse, ut quamvis ei prior illa velitatio tam parum foeliciter successisset;

cessisset; atque ex quo nullum te peculiare proelium in meas opiniones suscepturum esse promiserat, nihil mihi novi cum illo vel alio ullo ex vestris intercessisset, Dissertationem tamen suam postea scripserit. Nisi enim in ea peculiare proelium adversus meas opiniones contineatur; nescio certè quidnam sit in opiniones alicujus proeliari: Nisi forsàn eo nomine se excuset, quòd non revera meas opiniones, sed alias planè insanas mihi à se per calumniam affectas impugnet; Vel etiam quòd non sperarit illam unquam ad manus meas esse perventuram. Nam sanè patet ex stylo non eo instituto fuisse conscriptam, ut objectionibus in meas Meditationes factis annumeraretur; Patetque etiam ex aliis illis tractatibus quos à me noluit videri? quid enim in iis pejus quàm in ipsa potuit esse? Patet denique ex mira ejus licentia opiniones à meis quàm maximè diversas mihi assignendi: neque enim tanta usus fuisset, si hoc sibi unquam à me publicè exprobratum iri putasset. Ideoque quod ipsam acceperim, non sanè illi, sed Societati, ac tibi, maximas gratias habeo, atque ago. Vellemque ut ea qualiscunque occasio, quæ mihi nunc datur gratiam referendi, cum ejus in me injuriarum dissimulatione, potiùs quam cum aliqua ultione, conjungi posset: ne id mea causa facere videar, quod revera non committerem, nisi etiam ad laudem Societatis, & tuam, veritatumque scitu perutilium patefactionem conducere existimarem. Sed cum R. P. * Mathesim doceat in vestro Collegio Parisiensi, quod spectari potest ut primarium totius Orbis Terrarum: Mathesis autem sit facultas, quæ ego præcipue uti dicor; ut nullus est in tota vestra Societate qui auctoritate suâ plus possit ad meas opiniones impugnandas, ita nullus etiam est cuius errores ea in re admissi faciliùs vobis omnibus tribuerentur, si de ipsis tacerem. Multi enim sibi persuaderent illum unum ex universo vestro corpore fuisse delectum, ad iudicium de meis ferendum, ideoque non minùs ei soli, quàm vobis omnibus simul sumptis, hac de re credi oportere; nec etiam aliter de vobis quàm de ipso esse iudicandum. Ac præterea consiliu sequutus est ut ad cognitionem veritatis aliquandiu impediendam & retardandam valde efficax, sic ad ipsam plane supprimendam non sufficiens; quodque cùm tandem detegeretur nullo vobis honori esset. Quippe non conatus est meas opiniones rationibus refutare, sed alias planè ineptas & absurdas, verbis ferè meis expressas, pro meis proposuit, ac tanquam refutatione indignas derisit. Quo artificio falsè omnes eos, qui me non nôrunt, nec scripta mea viderunt, ab iis legendis avertisset, ac etiam eos, qui viderunt quidem, sed nondum satis intelligunt, hoc est, ferè omnes qui viderunt, ab ipsis ulteriùs examinandis re-

vocâſſet; nunquam enim ſuſpicati fuiſſent hominem religioſum, præſertim ex veſtra Societate, adeò confidenter opiniones pro meis proponere, & irridere, quæ reverâ meæ non eſſent. Atque ad hoc multum juviſſet, quod ſuam diſſertationem non palam omnibus, ſed privatim tantùm amicis ſuis lectitâſſet; ita enim facile caviſſet, ne ulli eam viderent, qui poſſent ejus figmenta dignoſcere; ac cæteri majorem ei fidem ideo habuiſſent, quod putâſſent, eum nolle ipſam in lucem edere ne famæ meæ noceret, ac mihi eſſe amicum. Nec interim fuiſſet periculum ne à non ſatis multis legeretur: Nam ſi tantùm Sociis ſuis, in veſtro Pariſienſi Collegio, id quod ſperabat perſuaſiſſet, hinc facile ad omnes alios veſtræ Societatis, toto orbe ſparſos, eadem opinio tranſiiſſet; atque ab his etiam ad alios homines ferè omnes qui Societatis veſtræ auctoritati credidiſſent. Nec ſanè mirarer, ſi hoc contigiſſet: nam cùm veſtri ſint ſemper ſuis quiſque ſtudiis quam maximè occupati, fieri non poteſt, ut ſinguli examinent omnes novos libros, qui quotidie magno numero prodeunt in lucem, ſed crediderim exſpectari judicium ejus qui primus ex Societate quemque librum legendum ſuſcipit, ac prout ille de eo judicat, cæteros poſtea, vel etiam legere, vel abſtinere. Jamque mihi videor ejus rei ſeciſſe experimentum circa Tractatum quem edidi de Meteoris; cùm enim partem Philoſophiæ contineat, quæ, niſi admodum fallor, accuratiùs & veriùs in ipſo explicatur, quàm in ullis ſcriptis aliorum, nullam puto eſſe cauſam cur Philoſophi, qui Meteora ſingulis annis in unoquoque ex veſtris Collegiis docent, illum prætermittant, quàm quia fortè, falſis de me R. P. * judiciis credentes, nunquam legerunt. At quândiu tantùm illa ex meis, quæ ad Phyſicam aut Matheſin pertinebant, impugnavit, parum curavi; cùm autem in ſua Diſſertatione principia illa Metaphyſica, quorum ope Dei exiſtentiam, realemque humanæ animæ à corpore diſtinctionem demonſtravi, non rationibus, ſed maledictis evertenda ſuſceperit, harum veritatum cognitio tanti eſt momenti, ut nemini probo poſſit diſplicere, quòd ea quæ de illis ſcripſi pro viribus defendam. Nec ſanè difficulter id præſtabo; cùm enim mihi nihil aliud quàm nimiam dubitationem objecerit, non opus eſt ad oſtendendum quàm injuſtè ipſam mihi affingat, ut referam loca omnia mearum Meditationum, in quibus eam diligenter, ac, ni fallor, accuratiùs quàm ullus alius cujus ſcripta habeamus, reſutavi & ſuſtuli; Sed fatiſ eſt ſi moneam ejus quod expreſſè ſcripſi initio meæ reſponſionis ad Tertias Objectiones, Nempe nullas dubitandi rationes fuiſſe à me propoſitas eo fine ut ipſas perſuaderem, ſed contrà ut reſutarem: eodem planè modo quo Medicinæ ſcriptores morbos deſcribunt quo-

quorum curandorum Methodum volunt docere. Quis tam audax, & tam impudens in calumniando unquam fuit, ut accusaret Hippocratem, aut Galenum, quod causas ex quibus morbi nasci solent exponant, atque inde concluderet, ipsos nihil aliud docere quàm Methodum ægro-
tandi? Certè qui tantam in R. P. * audaciam fuisse sciunt, non facile sibi persuaderent ipsum hac in re privato tantùm consilio usum esse, nisi ego ipse testarer, notumque facerem, quo pacto & ea quæ prius in me scripserat non probata sint à vestris, & ultima ejus Dissertatio tuo jussu ad me fuerit missa: Quod cum nullibi commodius possim quàm in hac epistola, non abs re esse puto eam simul cum notis meis in Dissertationem, edi curare.

Atque, ut ego etiam ex ipsa fructum percipiam, dicam hic aliquid de Philosophia quam conscribo, & quam, nisi quid obstiterit, post annum unum aut alterum in lucem edere decrevi. Cùm anno 1637. nonnulla ejus specimina vulgarem, nihil non facere conatus sum ut præcaverem invidiam, quam mihi, licet indigno, imminere advertebam; Hæc causa fuit cur nomen meum istis speciminibus præfigi noluerim, non, ut quibusdam fortè visum est, quòd rationibus in iis contentis non fiderem, vel eorum me puderet; Hæcque etiam fuit causa, cur declararim expressis verbis in Dissertatione de Methodo pag. 66. mihi non in animo esse ut dum viverem Philosophia mea vulgaretur. Quo in instituto adhuc manerem, si ut sperabam, & ratio postulabat, hoc me, saltem aliqua ex parte, invidia liberasset. At plane secus accidit. Ea enim est fortuna speciminum meorum, ut, quamvis non à multis intelligi potuerint, quia tamen à nonnullis, iisque maxime ingeniosis, & doctis, qui ea dignati sunt examinare curiosius, multas veritates, nondum antè vulgatas, continere comperta sunt, hæc fama transierit ad multos, qui statim ideo sibi persuaserunt me aliquid in Philosophia certi & nullis controversiis obnoxii posse explicare. Unde sequutum est, ut maxima quidem pars, nempe non tantùm ii qui extra scholas liberè philosophantur, sed plerique etiam ex iis qui docent, præsertim juniores, & qui magis ingenio, quàm immerita doctrinæ fama, nituntur, ac verbo omnes qui amant veritatem, integram à me Philosophiam in lucem ei optarint; Sed alia pars, ii scilicet qui docti videri malunt quàm esse, jamque aliquod nomen inter eruditores ex eo se habere putant, quod de scholæ controversiis acriter disputare didicerint, timentes ne detecta veritate controversiæ istæ abrogentur, ac simul eorum doctrina omnis abeat in contemptum, meæque Philosophiæ editione veritatem detectum iri existimantes, non auri

ausi quidem sunt apertè ostendere se non cupere ut ederetur, sed summà
 in me invidià exarserunt. Et quidem perfacilè mihi fuit hos ab aliis di-
 stinguere: qui enim Philosophiam meam optârunt, optimè recordati
 sunt, me de illa, dum viverem, non vulganda consilium sumpsisse, ac non-
 nulli etiam sunt conquesti; quod eam mallem nepotibus quam coavis
 meis concedere, quanquam omnes ingenui, caulam cur id facerem ad-
 vertentes, & mihi non deesse voluntatem publicis commodis serviendi,
 non ideo minus me amârint? Qui autem ipsam timuerunt, nullo modo
 id recordati sunt, aut saltem credere noluerunt, sed contrà supposue-
 runt ejus me editionem promississe. Hinc vocabar apud illos *celebris pro-*
missor; Hinc comparabar nonnullis, qui librorum, quos à se scribi *simu-*
labant, editionem per multos annos frustra minati sunt; Hincque etiam
 R. P. * ait hoc *tandiu à me expectari, ut deinceps sit desperandum*: ridiculè
 profectò, si putat aliquid ab homine nondum sene potuisse diu exspe-
 ctari, quod ab aliis in multis sæculis nondum est præstitum; ac impru-
 denter, quod ubi me conatur vituperare, talem esse concedat, ut id à me
 intra paucos annos diu poterit expectari, quod ego ab illo intra sexcen-
 tos, si tandiu vita utriusque prorogaretur, non expectarem. Hujusmodi
 autem homines cum plane sibi persuaderent me decrevisse Philosophiam,
 illam, quam metuebant, emitte, statim atque esset parata, non modò
 eas opiniones quæ in scriptis jam à me editis explicantur, sed etiam præ-
 cipuè istam ipsam Philosophiam, sibi nondum cognitam, multis male-
 dictis, qua occultis, qua etiam apertis & publicis sunt prosequuti, ut sci-
 licet vel me ab eadenda absterrent, vel editam statim everterent, &
 tanquam in cunis suffocarent. Risi quidem initio illorum conatus, &
 quando vehementiores in meis impugnandis esse animadverti, tanto plu-
 ris me ab ipsis fieri existimavi: Sed ubi eorum numerum indies augeri
 vidi, atque, ut fit, multo diligentiores eos esse ad occasiones mihi no-
 cendi quærendas, quàm ullos benevolentes ad me protegendum, veri-
 tus ne fortè clandestinis moliminibus aliquid possint, ac ne otium meum
 magis inturbent si permaneam in instituto Philosophiam meam non
 edendi, quàm si apertè ipsis me opponam; At, præstando id totum quod
 timent, ne amplius timendum habeant efficiam. Pauca illa omnia, quæ
 de Philosophia cogitavi, publici juris facere institui, ac contendere, ut
 si vera sint, à quamplurimis recipiantur. Quapropter illa non eodem
 ordine ac stylo proponam, quo magnam eorum partem ante conscripsi
 eo in tractatu, cujus argumentum in Dissertatione de Methodo explicui,
 sed alio ad scholarum usum magis accommodato, brevibus scilicet arti-
 culis

culis singulas quæstiones includendo, talique ordine ipsas exsequendo, ut sequentium probatio ex solis præcedentibus dependeat, omnesque in unum corpus redigantur. Quâ ratione spero me veritatem eorum omnium de quibus in Philosophia solet disputari, tam clarè esse expositurum, ut quicumque illam quærent, perfacilè ipsam ibi sint inventuri. Quærunt autem profecto veritatem juvenes omnes, cum primum ad discendam Philosophiam se accingunt; Quærunt etiam illam cæteri omnes cujuscunque ætatis, cum soli apud se de rebus Philosophicis meditantur, easque in proprium usum examinant: Sed & Principes omnes, & Magistratus, aliive qui Academias aut Gymnasia instituunt, sumptusque suppeditant ut Philosophia in iis doceatur, non nisi veram, quantum fieri potest, volunt doceri; nec patiuntur dubias & controversas opiniones ibi ventilari, ut ex disputandi consuetudine subditi magis contentiosi, & refractarii, & pertinaces, atque ideo superioribus suis minus obsequentes, & seditionibus commovendis aptiores evadant, sed tantum ob spem veritatis, quam ex istis disputationibus aliquando emerfuram plerique sibi persuadent; vel si jam longa experientia sint edocti quam raro illa hoc pacto reperiatur, adeo tamen ipsam curant, ut etiam per exiguam ejus spem non putent esse negligendam; Nulla autem unquam gens fuit tam fera, aut tam barbara, tamque à recto usu rationis, quo solo homines sumus, abhorrens, ut apud se doceri voluerit opiniones, quæ pugnarent contra cognitam veritatem. Atque ideo non dubium est, quin veritas opinionibus omnibus ab ea diversis, quantumlibet inveteratis & pervulgatis sit præferenda; & quin omnes ii qui alios docent ipsam pro viribus quærere, atque inventam docere teneantur. Sed nempe non creditur eam fore in nova illa Philosophia quam promitto: Non verisimile est me unum plus vidisse, quàm sexcenta millia ingeniosissimorum virorum, qui opiniones in scholis vulgo receptas sequuti sunt: Viæ tritæ ac cognitæ novis ac ignotis sunt semper tutiores; Præsertim propter Theologiam, cum qua veterem & vulgarem Philosophiam optimè consentire multorum annorum experientia jam docuit: de nova autem incertum est: Ideoque ne fortè imperitam multitudinem novitatis avidam ad se alliciendo paulatim crescat, & viresumat, Scholarumque sive Academiarum pacem & quietem perturbet; vel etiam in Ecclesia novas hæreses adducat, maturè prohibendam, atque extinguendam esse quidam contendunt. Ego vero contra respondeo me quidem mihi nihil arrogare, nec profiteri me plus videre quàm cæteros; sed hoc fortè mihi profuisse, quod cum proprio ingenio non multum fidam, planas tantum & sa-

& faciles vias sim sequutus: Nam si quis per ipsas magis promoveat, quam alii multo majori ingenio præditi per salebrosas & impenetrabiles illas quas sequuntur, non est mirandum. Addo me nolle ut mihi credatur de veritate eorum quæ promitto, sed ut ex iis speciminibus quæ jam dedi judicetur: Non enim ibi unam aut alteram, sed plus sexcentis quæstionibus explicui, quæ sic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hætenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati sint, nemo tamen, quod sciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæstionum omnium, quæ in tot sæculis, quibus aliæ Philosophiæ viguerunt, ipsarum ope solutæ sunt, & fortè nec tam multæ, nec tam illustres invenientur: Quinimo profiteor, ne unius quidem quæstionis solutionem, ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam. Fiat periculum, proponantur, non quidem omnes, neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere, sed paucae aliquæ selectiores; stabo promissis: Et moneo tantum, ne captioni locum relinquam, loquendo de principiis Peripateticæ Philosophiæ peculiaribus, me excipere illas quæstiones, quarum solutiones desumptæ sunt, vel à sola experientia, omnibus hominibus communi, vel à consideratione figurarum, & motuum, quæ Mathematicorum propria est; vel denique in Metaphysicis à communibus illis notionibus, quas à me admitti, ut & præcedentia, ex Meditationibus meis apparet. Addo etiam, quod fortè videbitur esse paradoxum, nihil in ea Philosophia esse, quatenus censetur Peripatetica, & ab aliis diversa, quod non sit novum; nihilque in mea quod non sit vetus. Nam quantum ad principia, ea tantum admitto, quæ omnibus omnino Philosophis hætenus communia fuere, suntque idcirco omnium antiquissima; & quæ deinde ex iis deduco, jam ante in ipsis contenta & implicita fuisse tam clarè ostendo, ut etiam antiquissima, utpote humanis mentibus à natura indita, esse appareat: Contra autem principia Philosophiæ vulgaris, eo saltem tempore, quo ab Aristotele aliisque inventa sunt, erant nova, nec jam meliora putari debent quam tunc fuere; nihilque ex iis deducitur quod non sit controversum, & ex more scholarum à singulis Philosophis mutari possit, ac proinde quod non sit maxime novum, cum quotidie adhuc renovetur. Quantum ad Theologiam, cum una veritas alteri adversari nunquam possit, esset, impietas timere, ne veritates in Philosophia inventæ iis quæ sunt de fide adversentur; Atque omnino profiteor nihil ad religionem pertinere, quod non æquè, ac etiam

etiam magis facile explicetur per mea principia, quàm per ea quæ vulgò recepta sunt: Jamque hujus rei mihi videor specimen dedisse satis luculentum, in fine meæ Responsionis ad quartas Objectiones, circa quæstionem in qua omnium difficillimè Philosophia cum Theologia solet conciliari: Et idem in aliis quibuslibet, si opus sit, præstare paratus sum; Ac etiam ostendere multa è contra esse in vulgari Philosophia, quæ revera pugnant cum iis quæ in Theologia sunt certa, etsi id vulgò à Philosophis dissimuletur, vel ob longam iis credendi consuetudinem non advertatur. Non etiam metuendum est, ne meæ opiniones imperitam, & novitatis avidam multitudinem alliciendo, nimis crescant; cùm è contra doceat experientia ipsas præcipue à peritioribus probari, quos non novitate sed solâ veritate allicientes, nimium crescere non possunt. Nec magis metuendum est ne scholarum pacem perturbent; Sed contrà cùm omnes philosophi tot controversiis se mutuò vexent, ut nunquam majore in bello esse possint quàm jam sunt, nulla melior ratio est ad pacem inter ipsos conciliandam, Hæresesque etiam quæ quotidie ex istis controversiis repullulant minuendas, quàm si veræ opiniones, quales meas esse jam probavi, recipiantur: Earum enim clara perceptio omnem dubitandi ac disputandi materiam tollet. Atque ex his patet, nullam revera esse rationem, ob quam nonnulli tanti studio reliquos homines ab iis cognoscendis velint advertere: nisi quod nimis evidentes, & certas eas esse existimantes, vereantur ne obsint famæ doctrinæ, quam ipsi ex aliarum minùs probabilium cognitione quæsierunt. Adeo ut hæc ipsa illorum invidia non exiguum sit veritatis meæ Philosophiæ argumentum. Sed ne fortè hîc videar de invidia falsò gloriari, ac solam Dissertationem R. P.* in testimonium vocare posse, dicam quid nuper in recentissima harum Provinciarum Academia contigerit.

Doctor quidam Medicinæ, vir acerrimi ac perspicacissimi ingenii, atque ex eorum numero qui quamvis Scholarum Philosophiam rectè didicerint, quia tamen ei non credunt, & sunt ingenui, non ideo multum superbiunt, nec se admodum doctos esse fingunt, ut aliis quibusdam in more est, qui ipsâ sunt inebriati, legit Dioptricam meam, & Meteora, cùm primùm edita sunt in lucem, ac statim aliqua in iis verioris Philosophiæ principia contineri judicavit: Quæ colligendo diligentius, & alia ex iis deducendo, eâ fuit sagacitate, ut intra paucos menses integram inde Physiologiam concinnarit, quæ, cùm privatim à nonnullis visa esset, eis sic placuit, ut Professionem Medicinæ, ibi tunc fortè vacantem, pro illo, qui antea ipsam non ambiebat, à magistratu petierint, & impetrarint.

Ita Professor factus officii sui esse putavi ea potissimum docere, propter quæ ad illud munus vocatus fuisse videbatur: Præsertim cum ipsa vera esse, ac quæcunque cum iis pugnant falsa judicaret. Sed cum id agendo magnam, pro ratione loci, haberet auditorum frequentiam, quidam statim ex ejus collegis, ipsum sibi præferri advertentes, manifestè inviderrunt, ac sæpe apud Magistratum conquesti sunt, petentes ut ei nova ista docendi ratio prohiberetur: Nec tamen aliud tribus annis potuerunt impetrare, quàm ut hortaretur ad vulgaris, tum Philosophiæ, tum Medicinæ principia simul cum suis docenda, ut ita auditores ad aliorum etiam scripta legenda pararet. Sentiebat enim prudens Magistratus, si nova ista vera essent, prohiberi non debere; si autem falsa, non opus esse, quia sponte intra paucos menses essent collapsura. Cum autem è contra crescerent indies; excolerenturque potissimum ab honestissimis & ingeniosissimis quibusque, magis quàm ab humilioribus aut junioribus, qui faciliùs invidorum auctoritate aut consilio ab iis audiendis revocabantur: Novam etiam provinciam Magistratus Medico dedit, ut nempe Problemata Physica, tum Aristotelis, tum aliorum, certis diebus, lectione extraordinaria explicaret; atque ita majorem haberet occasionem, quàm in sola sua Medicina, de omnibus Physicæ partibus agendi. Et quievissent fortasse deinceps reliqui ejus Collegæ, ac veritati locum dedissent, nisi unus inter cæteros, qui tunc erat illius Academiæ Rector, omnes suas in eum machinas intendere decrevisset. Ut autem cujus generis adversarios habeam appareat, hunc paucis hîc describam. Cluet Theologus, Concionator, Disputator: Magnamque sibi apud plebejos homines gratiam potentiamque conciliavit, ex eo quod, modò in Romanam Religionem, modò in alias quasunque à sua diversas, modò in potentiores invehendo, ferventem & indomitum pietatis zelum præ se ferat, interdumque etiam dietheris scurrilibus plebeculæ aures demulceat; Quodque multos quotidie libellos, sed à nemine legendos, emittendo; varios Auctores, sed sæpius contra se quam pro se facientes, ac fortè ex indicibus tantum notos, citando; & de quibuslibet scientiis tanquam si earum gnarus esset audacissimè, sed & imperitissimè, loquendo, admodum doctus indoctis videatur. Peritiores autem qui sciunt quàm importunus in aliis provocandis semper fuerit, ac quàm sæpe, ubi fuit disputandum, convitiis pro rationibus attulerit, turpiterque victus discesserit, si sint diversæ ab ipso religionis palam irrident, & contemnunt, eumque jam publicè nonnulli sic exceperunt, ut nihil novi deinceps in ipsum scribi posse videatur; si verò cum illo in religione consentiunt, etsi quantum possunt excusent,

& tole-

& tolerent, in animo tamen non probant. Postquam hic homo aliquandiu Rector fuit, contigit ut, cum theses Medico Præsidi ab ejus auditoribus defendebantur, non daretur ipsis libertas ad argumenta quæ proponebantur respondendi, sed scholasticis & importunis suppositionibus turbarentur: quas suppositiones non dico à Theologo per amicos fuisse excitatas, neque enim scio, si antea non fiebant; atque audiui à fide dignis, qui adfuerant, nullo eas nec respondentium nec Præsidis merito potuisse contingere, cum semper prius inciperent quàm ipsi mentem suam explicuissent; & interim rumor spargebatur novam ibi Philosophiam malè defendi, ut scilicet indè inferrent homines, non dignam esse, quæ publicè doceatur. Contigit etiam, cum frequenter disputationes sub præsidio Medici haberentur, ac theses minùs curiosè, ad arbitrium respondentium, ex variis & inconnexis quæstionibus conflarentur, ut in quadam thesi posuerint, *ex Mente & corpore non fieri unum ens per se, sed per accidens*: vocando scilicet ens per accidens id omne quod ex duabus substantiis planè diversis constaret; nec ideo negando unionem substantialem, quâ mens corpori conjungitur; nec utriusque partis aptitudinem naturalem ad istam unionem, ut patebat ex eo quòd statim postea subjunxissent, *illas substantias dici incompletas ratione compositi, quod ex earum unionem oritur*: adeò ut nihil in ipsis posset reprehendi, nisi forsan modus loquendi minùs in scholis usitatus. At verò hæc satis magna occasio visa est Rectori Theologo ad Medicum circumveniendum, hæreseosque condemnandum, & ita, vel invito Magistratu, si res ut sperabat successisset, de Professione deturbandum. Nec obstitit quod, ubi Medicus advertit eam ab illo thesim non probari, statim ipsum, & reliquos ibi Theologiæ Professores adierit, iisque mentem suam explicando, affirmavit se nihil adversus Theologiam ipsorum, & suam, sensisse, aut scribere voluisse. Nam paucis post diebus theses edidit, quibus, ut mihi certò nunciatum est, hunc titulum voluit præfigere: *Corollaria admonitoria, ex auctoritate S. S. Facultatis Theologica ad studiosos proposita*; & addito; *Sententiam Taurelli, quem Heidelbergenses Theologi appellarunt Atheum Medicum, & vertiginosi juvenis Gorlæ, quâ statuitur homo esse ens per accidens, multis impingere modis in Physicam, Metaphysicam, Pneumaticam & Theologiam &c.* Ut nempe iis subsignatis à reliquis omnibus illius loci Professoribus Theologiæ ac concionatoribus (si tamen subsignassent, id enim ignoro) mitteret ex collegis, qui dicerent Magistratui Medicum, ecclesiastico concilio, cum Taurello, & Gorlæo, quos Auctores fortè nunquam legit, mihi certè sunt ignoti, hæreseos esse damnatum: ut ita non

posset Magistratus, cum plebis gratiâ, cum diutius in Professore retinere. Sed cum jam Theses istæ essent sub prælo, fortè ad manus quorundam è Magistratu pervenerunt, qui Theologum ad se vocatum officii admonuerunt, atque ut titulum saltem mutaret, Facultatique Theologicæ publicâ auctoritate ad calumnias suas non abuteretur effecerunt. At nihilominus perrexit in thesibus edendis; ac de iis, ad imitationem R. P. *, per triduum disputavit; Et quia parum materiæ in ipsis fuisset, si egisset tantum de illa logomachia an compositum ex duabus substantiis dicendum sit ens per accidens, nec ne, alias quasdam quæstiones huic adjunxit, quarum præcipua erat de formis substantialibus rerum materialium, quas omnes, exceptâ animâ rationali, Medicus negarat, ille autem quibuscunque potuit rationibus ipsas fulcire, ac tanquam Peripateticæ Scholæ Palladium defendere conatus est. Atque, ut hic non videar sine causâ me alienis controversiis immiscere? præterquam quod in Thesibus suis nomen meum expresserat, ut & Medicus sæpe in suis, etiam inter disputandum me nominabat, quærebatque ab opponente mihi nunquam viso num ipsi argumenta suggessissem, & indignissimâ comparatione utens aiebat, eos, quibus vulgaris Philosophandi ratio displicet, aliam à me expectare, ut Judæi expectant suum Eliam qui eos deducat in omnem veritatem. Cum autem per triduum sic triumphasset, Medicus, qui prævidebat se, si tace ret, à multis habitum iri pro victo: si autem publicis disputationibus se defenderet, strepitus, ut antea, fore paratos, ad impediendum ne audiretur: sumsit consilium de responsione ad Theologi theses edenda, in qua quidem ea omnia, quæ in istis thesibus contra se aut sua dogmata continebantur, solidis rationibus refutaret; sed interim earum Auctorem tam blandè ac tam honorificè compellaret, ut ipsum sibi conciliare conaretur, aut saltem exulceratum ejus animum non irritaret. Ac reverâ responsionem illam suam ita concinnavit, ut multi qui legunt, existimarint nihil in ea esse, de qua Theologus queri posset, nisi quod ibi vir pius, & ab omni maledicendi studio alienus diceretur: Sed etsi verbis non læderetur, sibi tamen magnam injuriam à Medico factam esse putabat, quia rationibus victus erat, & quidem rationibus ex quibus videbat apertè sequi se esse calumniatorem, & rerum quas jactaverat imperitum. Cui malo nullum aliud remedium potuit reperire, quàm ut potentiâ uteretur, ac responsionem illam sibi odiosam in urbe sua prohiberi curaret. Audiverat forsân quod de Aristotele quidam dicunt, ipsum cum Philosophorum se antiquorum opiniones solide refutare non posset, alias quasdam valde absurdas ipsis affinxisse, nempe illas quæ in ejus scriptis

scriptis leguntur, ac ne fraus à posteris detegeretur, omnes eorum libros diligenter perquisitos comburi curasse. Quod noster, ut fidelis Peripateticus, imitari conatus, congregavit Senatum suum Academicum; de libello in se à Collega edito conquestus est; cum prohibendum, ac totam istam turbatricem Academiae Philosophiam eliminandam esse dixit. Assenserunt plerique. Tres eorum numero delegati ad Magistratum, idem ibi conquesti sunt. Magistratus, ut eis satisfaceret, pauca quædam exemplaria à Bibliopola auferri iussit: quo factum est, ut reliqua cupidius emerentur, ac curiosius legerentur; Cumque nihil in iis appareret de quo Theologus justè queri posset, præter solam vim rationum, quas declinare non poterat, omnes eum irriserunt. Ipse verò interim non cessabat; congregabat quotidie Senatum suum Academicum ut ei aliquid de ista infamia impetiret: magna pro ipso reserat: quarendæ erant rationes, cur responsionem Medici ac totam ejus Philosophiam damnari vellet; nec ulla poterat invenire. At nihilominus prodiit tandem in lucem judicium, nomine Senatus Academici, sed quod soli Rectori tribuere æquius est; Cùm enim in omnibus conventiculis, quæ congregabat, sederet ut judex, essetque idem acerbissimus accusator, Medicus autem nec audiretur, nec unquam adesset, quis dubitat, quin facillè maximam suorum Collegarum partem eò quò voluit pertraxerit, ac suffragiorum numero alios à se dissentientes superârit; cùm præsertim aliqui eandem quàm ille, vel etiam majorem haberent occasionem Medicum odio prosequendi; ac alii viri pacifici Rectori suo, quem noverant esse mordacem, non libenter contradicerent? Hocque etiam insigne, quòd nullus ex ipsis, ut istius judicii approbator nominari voluerit, sed unus, nec Medico ullâ familiaritate conjunctus, nec mihi unquam notus, ne particeps fieret infamiae quam inde sequuturam esse prævidebat, expressè petierit, ut nomen suum, tanquam non approbantis, in eo poneretur. Istius autem judicii exemplar hic apponam; tum quia fortè Reverentiæ tuæ non erit ingratum scire quid in his regionibus inter literatos agatur; tum etiam ut quantum in me est impediam, ne post aliquot annos, cùm leves chartulæ, in quibus impressum est, erunt fortè omnes dispersitæ, utantur ejus auctoritate maledici, ac fingant justas aliquas in eo fuisse rationes ad Philosophiam meam condemnandam. Nomen tantùm Academiae tacebo, ne quod heri aut nudius tertius turbulentus ejus Rector imprudenter fecit, ac fortasse cras vel perendie alius mutabit, ei apud exteros dedecori vertatur.

*Judicium sub nomine Senatus Academici * * editum.*

Professores Academia, cum non sine gravi dolore vidissent libellum in lucem editum, mense Febr. MD. LXXII. hoc præscripto titulo: Responsio seu Notæ ad corollaria Theologico-Philosophica, &c: eumque ad singulare ejusdem Academia detrimentum & ignominiam, excitandasque in aliorum animis sinistras suspiciones spectare animadvertent; visum illis fuit, omnes & singulos certiores facere.*

Primò, displicere sibi eum agendi modum, quo collega alius in alium libros aut libellos publicè edat, præsertim expresso nomine; idque ob theses, aut corollaria, de rebus in Academia controversis, nullius nomine edito, disputata.

Deinde, se improbare eam propugnandi pro nova & præsumpta philosophia rationem, quæ in prædicto libello frequentatur; utpote cum verborum insolentia conjunctam, in eorum opprobrium, qui hic & alibi contrariam & vulgarem, omnibusque in Academiis receptam philosophiam, ut veriore profitentur. Voluti, cum auctor prædicti libelli dicit, pag. 9. Jamdiu enim pernovi magnos meorum auditorum progressus, quos brevissimo temporis spatio apud me faciunt, quosdam malè habere. Pag. 7: Terminis quibus alii ad nodos solvendos uti solent, nunquam ingeniis paulo perspicacioribus plenè satisfaciunt, sed solis tenebris & nebulis animos eorum replent. Ibidem: Verus sensus multo meliùs & præcipientius ex me percipitur, quàm vulgò ex aliis: probat ipsa experientia quam multi meorum discipulorum, in publicis disputationibus cum honore jam sæpius exhibuerunt, postquam tantùm paucos aliquot menses meâ institutione fuissent usi. Nullus autem dubito quin quilibet mortalium, cui tantùm est sanum sinciput, hic nihil quicquam culpandum, sed omnia laudanda censeat. Pag. 9: Misera illa entia (scilicet formas substantiales, & qualitates reales) nullius planè usus esse perpeximus, nisi fortè ad excæcanda studiosorum ingenia, & ipsis in locum doctæ illius ignorantia, quam tantopere commendas, fastuosam quandam aliam ignorantiam obtrudendam. Pag. 15: Contrà verò ex opinione formas substantiales statuente, facillimus est prolapsus in sententiam eorum, qui animam dicunt corpoream & mortalem. Pag. 20: Quæri posset, annon illa philosophandi ratio potiùs Choræbo aliquo digna sit censenda, quæ ad unum principium activum, nempe formam substantialem omnia revocare solet. Pag. 25: Atque hinc patet, non illos qui formas substantiales negant, sed potiùs eos, qui illas adstruunt, eò tandem per solidas consequentias adigi posse, ut fiant aut athei aut bestia.

Pag.

Pag. 39. Propterea quòd causæ ab aliis hæctenus etiam in minimis propositæ, sint ut plurimum quàm maximè jejunæ, & à vero alienæ, nec animo veritatis cupido satisfaciunt.

. Tertio, se rejicere novam istam Philosophiam; primò, quia veteri philosophiæ, quam Academia toto orbe terrarum hæctenus optimo consilio docuere, adversatur, ejusque fundamenta subvertit: deinde quia juventutem à vetere & sana Philosophiâ avertit, impeditque quo minus ad culmen eruditionis provehatur; eo quod istius præsumpta philosophiâ adminiculo, technologemata in auctorum libris, professorumque lectionibus & disputationibus usitata, percipere nequit: postremo quòd ex eadem variæ falsæ & absurda opiniones partim consequantur, partim ab improvida juventute deduci possint, pugnantes cum cæteris disciplinis & facultatibus, atque imprimis cum orthodoxa Theologiâ.

Censere igitur ac statuere, omnes philosophiam in hac Academia docentes, in posterum à tali instituto atque incepto abstinere debere, contentos modicâ libertate dissentiendi in singularibus nonnullis opinionibus, ad aliarum celebrium Academicarum exemplum hic usitatâ: ita, ut veteris & receptæ philosophiæ fundamenta non labefactent, & in eo etiam atque etiam laborent, ut Academicâ tranquillitas in omnibus facta testâ conservetur. * die xvi. Martii, 1642.

Est autem notatu dignum, hoc judicium editum fuisse, cùm jam aliquandiu risissent homines, quòd Rector librum Medici suppressi maluisset quam ad ipsum respondere; nec proinde esse dubitandum, quin omnes rationes, saltem eæ quæ ab illo potuerunt excogitari, ad istud factum excusandum, hic expressæ sint. Eas ergo, si placet, percurramus. Primo dicitur libellum Medici spectare ad detrimentum, & ignominiam Academia; ac etiam ad sinistras opiniones in aliorum animis excitandas: quòd non aliter possum interpretari, quam quòd hac occasione homines sint suspicaturi, vel potius cognituri, Academiae Rectorem fuisse imprudentem, quòd manifestæ veritati se opponeret; ac malignum, quòd rationibus victus, auctoritate tamen vincere conaretur. Sed jam illa ignominia cessavit, quia non amplius est Rector; Nec Academia tantum dedecoris est, quòd hunc habeat adhuc in Professore; quam honoris, quòd habeat etiam Medicum; modo se illo indignam non præstet. Dicitur secundo ei difflicere unum collegam in alium libros edere, præsertim expresso nomine. Sed ob hanc rationem ipse potius Rector, qui in hoc judicio erat accusator, & Præses, solus reus esse debuisset, solusque erat condemnandus: Ipse enim antea, non laceffit, libellos duos, thesium nomine, in collegam suum ediderat; eosque etiam S. S. Facultatis Theologicæ auctoritate munire conatus erat, ut innocentem circumveniret, ac per calumniam

niam everteret: Ac ridiculum est si se excuset quòd nomen ejus non posuerit, cum ipsamet ejus verba ante edita citàrit, cumque ita designàrit ut nemo posset dubitare quin ille esset quem impugnabat; Medicus autem ei tam modestè respondit, ac nomen ejus tot elogiis ornavit, ut non contra ipsum, sed amicè potius ad ipsum scripsisse, ac eum honoris tantum causà nominasse fuerit credendum: Ut & reverà creditum fuisset, si Theologus rationes, utcunque saltem probabiles, ad eas Medici refellendas habuisset: Quid autem iniquius esse potest, quàm quòd Rector Collegam suum injuriarum reum faciat, ob id unum, quod tam manifestas & veras rationes attulerit, ad rejicienda crimina hæreseos, & atheismi, quæ sibi ab illo fuerant imposita, ut se ab ipso per calumniam circumveniri non passus sit. At nempe improbat Theologus *eam propugnandi pro novo & præsumpta Philosophia rationem*, quam in Medici libello ait frequentari, *utpote cum verborum insolentia conjunctam, in opprobrium eorum qui vulgarem ut veriore præsententur*: Ipse scilicet vir modestissimus verborum insolentiam in alio reprehendit, quam tamen reverà nullam fuisse quisque potest agnoscere, si tantum consideret ipsa loca hîc citata, quæ hinc indè ex Medici libro, ut omnium maximè solentia, atque ad invidiam contitandam aptissima, excepta sunt. Præsertim si etiam notetur, nihil esse usitatius in scholis Philosophorum, quàm ut quisque sine ullis verborum delinimentis id quod sentit loquatur, atque ideò solas suas opiniones veras esse, aliasque omnes falsas affirmet: Assuefecit enim illos disputandi usus isti libertati, quæ fortè in iis qui urbaniorẽ vitam sequuntur durior esset; Item pleraque ex verbis, quæ hîc citantur, tanquam si contra omnes omnium locorum Philosophos invidiosè dicta essent, non nisi de solo Theologo esse intelligenda, ut ex libro Medici clarum est; nec in plurali numero, & tanquam de tertia persona fuisse prolata, nisi tantum ut illum minùs offenderent; Ac denique ea quæ hic notantur de Chorebo, item de Atheis aut bestiis &c. non spontè à Medico fuisse scripta, sed priùs injuriosè ac falsò à Theologo in ipsum jacta, quæ ut posset refellere, coactus fuit veris & evidentibus rationibus ostendere illa nomina non sibi, sed potius adversario suo convenire. Quis ferat hominem tam importunum, ut sibi velit licere alios per calumniam Atheos & bestias vocare, seque ab iis cum veris rationibus modestè refutari non patiatur? Sed festino ad illa quæ me magis spectant. Tres habet rationes ob quas novam Philosophiam condemnat. Prima est quod veteri adversetur. Hic non repeto, quod supra dixi, meam Philosophiam esse omnium antiquissimam, nihilque ab ea diversum esse in vulgari, quod

quod non sit novum: Sed tantùm interrogo an rectè intelligat istam Philosophiam, quam condemnat, homo usque ad eò stolidus (aut, si mavult, malignus) ut eam in Magiæ suspicionem voluerit adducere, quia figuras considerat? Interrogo etiam cur disputari soleat in scholis, haud dubiè ad manifestam veritatem quærendam, si enim jam haberetur, cessarent istæ disputationes, ut patet in Geometria, de qua non moris est disputare: sed si vel ab Angelo manifesta illa veritas, tam diu quæsitæ, & expetita, proponeretur, nunquid per eandem rationem esset rejicienda, quia nempe iis, qui scholarum disputationibus assueti sunt, nova esse videretur? At fortè inquiet, non disputari de principiis quæ tamen à præsumpta nostra Philosophia evertuntur: sed cur ea tam facili everti finit, cur rationibus non fulcit? & nunquid satis ostenditur ea esse incerta ex eo quòd ipsis nihil certi hætenus superstrui potuerit? Altera ratio est, quòd juvenus, istius præsumptæ Philosophiæ adminiculo *technologemata* in Auctorum libris usitata, percipere nequeat: Quasi verò necesse sit ut Philosophia, quæ ad veritatis cognitionem est instituta, doceat ulla vocabula quibus ipsa non egeat! cur non Grammaticam & Rhetoricam potius eo nomine condemnat, cùm earum magis officium sit agere de verbis, ac tamen ab illis docendis ad eò sint alienæ ut tanquam barbara rejiciant? Dicat ergo eas idcirco *juventutem à sana Philosophia avertere, ac impedire quò minus ad culmen eruditionis provehatur*; nec magis erit irridendus, quàm cùm de nostra Philosophia idem dicit; neque enim ab ipsa, sed à libris eorum qui vocabulis istis utuntur ipsorum explicatio est requirenda. Tertia denique ratio duas habet partes: quarum altera est manifestè ridicula; & altera injuriosa & falsa: Nam quid tam verum & apertum est, ex quo non faciliè *ab improvida juventute varia, falsa & absurda opiniones deduci possint*: Quod verò ullæ ex mea Philosophia reverà *consequantur qua pugnent cum orthodoxa Theologia*, planè falsum est & injuriosum: neque utar exceptione quòd ejus Theologiam orthodoxam esse non putem: Neminem unquam ideo contempni, quòd alia quàm ego sentiret, præsertim circa res fidei, novi enim fidem esse donum Dei; quin & multos, qui eandem quam ille religionem profitentur, etiam Theologos, etiam Concionatores, colo & diligo: Sed jam sæpe testatus sum nolle me unquam ullis Theologiæ controuersis immiscere; cùmque in Philosophia etiam non agam, nisi de iis quæ naturali ratione clarissimè cognoscuntur, non possunt pugnare cum ullius Theologia, nisi si quæ lumini rationis manifeste adversetur, quod scio neminem de sua esse dicturum. Cæterùm ne temere videar affirmare nullas ex rationibus à Medico allatis à Theologo solvi posse, duplex jam

vel triplex ejus rei experimentum habetur. Jam enim duo vel tres libelli ea de re editi sunt, non quidem à Theologo, sed pro ipso, & à talibus, ut si quid boni continerent, ei soli tribueretur, nec, eorum nomine se tegendo, eos ineptissima proferre permisisset, si meliora habuisset. Primus libellus editus est in titulo Thesium ab ejus filio in eadem Academia Professore; Cumque in eo futilia tantum patris argumenta ad formas substantiales adstruendas sint repetita, vel alia etiam inaniora adjuncta; nec ulla planè facta sit mentio rationum Medici, quibus jam ista omnia fuerant refutata, nihil aliud ex ipso colligi potest, quàm ejus Auctorem eas non capere, vel certè docilem non esse. Alius libellus, & quidem geminus, prodiiit sub nomine illius studiosi, qui in seditiosa trium dierum disputatione, Rectore præside, responderat, titulusque ejus est, *Prodromus sive examen tutelæ orthodoxæ Philosophiæ principiorum &c.* Atque in eo quidem omnia collecta sunt, quæ ab ejus Auctore, vel Auctoribus, potuerunt hætenus excogitari ad rationes Medici oppugnandas: nam etiam secunda pars, sive novus Prodromus primo adjunctus est, ne quid omitteretur ex iis, quæ Auctori venerunt in mentem, dum prior typis mandabatur: Sed tamen in iis omnibus, nulla, vel minima, ex rationibus Medici, non dicam solidè, sed nequidem verisimiliter est refutata: Ideoque ille Auctor nihil aliud curasse videtur, quam ut crassum volumen ex meris ineptiis compingendo, ac etiam Prodromum inscribendo ut adhuc plura expectentur, caveret ne quis respondere dignaretur: Atque hoc pacto saltem coram imperita plebe, quæ libros eò meliores esse putat quò crassiores, ac semper eos qui audacissimè ac diutissimè loquuntur judicat esse victores, triumpharet.

Ego verò qui plebeculæ gratiam non capto; nec aliud curo, quàm ut, veritatem quantum in me est protegendo, probis & peritis gratificer, ac propriæ conscientiæ satisfaciam: Spero me fuitiles istas astutias, aliasque omnes, quibus adversarii uti solent, ita palam esse facturum, ut nemo iis in posterum sit usus, nisi qui pro calumniatore atque osore veritatis apertè cognosci non erubescet. Et quidem hætenus non parum profuit ad verecundiores cohibendos, quòd ab initio rogarim omnes, ut si quid haberent, quo ea, quæ in meis scriptis ut vera proposui, impugnarent, id ad me perferbere dignarentur; ac promiserim me iis responsurum: viderunt enim se nihil posse coram aliis de me loqui quod mihi met ipsi non significarent, quin hoc ipso merito in calumniæ suspicionem adducerentur. Sed multi hoc neglexerunt, ac quamvis revera nihil invenirent in meis scriptis, quod possent falsitatis arguere, nec quidem fortè legissent, occultè tamen

de ipsis maledixerunt: Idque aliqui tanto cum studio, ut integros ea de re libros conscripserint, non quidem in lucem emittendos, sed, quod multo pejuse existimo, privatim coram credulis lectitandos; eosque falsis rationibus, sed multis verborum ambagibus tectis; partimque etiam veris, sed quibus tantum impugnabant opiniones falso mihi affectas, impleverunt. Nunc autem ego hos omnes rogo, & hortor, ut scripta ista in lucem edant: docuit enim me experientia melius hoc fore, quam si ea, ut prius rogaram, ad me mittant; ne forte responsione digna non judicarem, ipsi interim, vel me sibi respondere non posse falso jactarent, vel se à me contemni quererentur; neve etiam nonnulli, quorum scripta vulgarem injuriam sibi à me fieri putarent, quod meas responsiones iis adungerem, quia, ut nuperrimè de se ipso quidam aiebat, privarentur hoc pacto fructu, quo poterunt gaudere si ea ipsimet edicunt, ut nempe per aliquot menses legantur, ac multorum animos imbuant, & præoccupent, priusquam ad illa possim respondere. Hunc itaque ipsis fructum non invidebo: Quin etiam responsurum me esse non promitto, nisi ubi tales rationes invenero, ut eas passim à lectoribus solvi posse non putem. Quantum enim ad cavillationes, aut convitia, vocesque alias quasunque à proposito alienas, ipsas pro me potius quàm contra me facere arbitror, hoc argumento, quod non existimem quemquam iis in tali causa esse usurum, nisi qui plura cupiet persuadere, quam rationibus probare possit; quique hoc ipso veritatem se non quærere, sed eam velle impugnare, ac proinde ingenuum & probum non esse ostendet. Verum non dubito, quin etiam permulti viri candidi ac pii meas opiniones possint habere suspectas; tum quia vident eas ab aliis reprehendi; tum etiam ob hoc solum quod novæ esse dicantur, & non à multis hætenus fuerint intellectæ: Ac fortè non facile ullus judicantium coetus posset inveniri, in quo, si de iis deliberaretur, non multo plures futuri essent qui censerent esse rejiciendas, quam qui auderent ipsas approbare. Suadet enim ratio, & prudentia, ut de re nobis non omnino perspecta, non nisi juxta id quod in simili solet contingere, judicemus: Ac tam multi hætenus novas in Philosophia opiniones protulerunt, quas vulgatis & receptis non meliores, sed sæpe periculosiores esse cognitum est, ut non immerito illi omnes, qui nondum meas clarè percipiunt, si sententiam suam rogentur, eas dicturi sint esse rejiciendas. Atque ideo, quantumvis veræ existant, mihi nihilominus metuendum esse putarem, ne fortè à tota tua Societate, ac universim ab omnibus cœtibus eorum qui docent, ut nuper à senatu illo Academico de quo jam scripsi, condemnarentur; Nisi eas à te pro singulari tua benignitate ac pru-

dentia protectum iri confiderem. Sed cùm eam Societatis partem regas, à qua facilius quàm à reliquis mea specimina legi possunt, quia nempe præcipua eorum pars est Gallicè conscripta, te unum hac in re plurimum posse mihi persuadec. Nec verò aliam gratiam à te hic peto, quam ut vel ipse illa examines, vel, si majora negotia impendant, non uni K. P. *, sed aliis magis ingenuis eam curam demandes; Ac quemadmodum in forensibus judiciis, cùm duo vel tres testes fide digni aliquid se vidisse affirmant, plus iis solis fidei habetur, quàm universæ aliorum hominum multitudini, quæ fortè conjecturis adducta contrarium putat, ita illis duntaxat credas qui rem de qua judicabunt perfectè se intelligere profitebuntur; Ac demum ut si quas habueris rationes quæ me ab instituto meo debeant revocare, ipsas me docere non graveris. Etenim in paucis illis Meditationibus quas edidi principia omnia Philosophiæ quam paro continentur: in Dioptrica autem & Meteoris particularia multa ex iis deduxi, quæ declarant quo ratiocinandi genere utar; ideoque quamvis istam Philosophiam nondum totam ostendam, existimo tamen ex iis quæ jam dedi facile posse intelligi qualis sit futura. Nec, ut opinor, sine justa ratione malui quædam ejus specimina præmittere, quàm integram exhibere priusquam fuerit expetita: Quamvis enim, ut liberè loquar, de ejus veritate non dubitem, quia tamen novi quàm facile etiam veritas, à paucis invidis sub specie novitatis impugnata, possit multis prudentibus condemnari, non certus sum illam ab omnibus optari, nec volo invitis obtrudere. Quamobrem longe ante cunctos præmoneo me illam parare: privati multi cupiunt & expectant: unus quidem docentium cœtus judicavit esse rejiciendam, at quia tantum à seditioso & inepto suo Rectore ad id permotum fuisse scio, nihil apud me habet auctoritatis. Sed, si forte alii plures eam nollent, ac rationes nolendi justiores haberent, privatis ipsos anteponendos putarem. Et omnino profiteor me nihil scienter contra prudentiorum consilia vel potentiorum voluntatem esse facturum: Cùmque non dubitem quin ea pars in quam Societas tua se flectet, alteri debeat præponderare, summo me beneficio afficies, si tuarumque sententiæ monere velis; ut quemadmodum in reliqua vita vos semper præcipue colui & observavi, sic etiam hac in re, quam alicujus momenti esse puto, nihil nisi vobis faventibus suscipiam. Vale.

F I N I S.

EPISTOLA
RENATI
DESCARTES

Ad celeberrimum Virum

D. GISBERTUM VOETIUM.

*In qua examinantur duo libri, nuper pro Voetio Ultrajeſti
ſimul editi; unus de Confraternitate Mariana,
alter de Philoſophia Carteſiana.*

I T A T T

23/10/1917

ARGUMENTUM.

*E*X quo edidi quadam specimina ejus Philosophia quam veram, & usibus humanis apprime utilem puto, multi ex literatis, & quidem precipue ex illis qui praeter ceteris ingeniosi & docti ab omnibus existimantur, me ad illam excolendam, atque integram evulgandam hortati sunt: Sed quamvis eorum judicio multum tribuam, certius tamen pro ipsa testimonium praeberem mihi videntur alii nonnulli scholarum controversis innutriti, quod eam maledictis obruere, ac tanquam in herba extinguere summo studio laborent. Tam liberum enim semper fuit philosophari & tam multi haecenus circa rerum naturalium cognitionem innoxie errarunt, ut si ego post alios fallar, nihil perinde periculi humana genti sit timendum; sed si forte veritatem invenero, magna utilitas expectanda: Et ideo fieri potest, ut ii qui amant veritatem, obtinuerunt & dubiam spem ejus in meis scriptis inveniende, me ad ipsa vulganda invitent; Sed non videtur ulla causa esse posse, cur alii meas opiniones tanta cum acerbitate impugnent, quam quod firmiter sibi persuadeant esse veras, & timeant ne si veritas cognoscatur, nullas amplius honores futurus sit scholasticis istis controversiis, in quibus eorum doctrina consistit. Quoniam autem hi non rationibus, sed solis obreptionibus me impugnant, non soleo ipsis respondere: Verum unus ex eorum numero Gislebertus Voetius, non contentus, ut ceteri, me erroris & ignorantiae insimulare, tam atrocia crimina mihi affingit, viisque tam obliquis suam in me maledicentiam exercet, ut ejus injurias saceri à me non debere judicarem. Cumque anno superiore judicium quoddam nomine Academia Ultrajectina, cujus tunc Rector erat, edidisset, in quo meam Philosophiam eo praetextu condemnabat, quod fingeret varias falsas & absurdas opiniones ex ea consequi, pugnantes cum orthodoxa Theologia, coegit me ad istud judicium scripto cuidam, quod tunc forte habebam sub prelo, inferendum, adjuncta ipsius refutatione, ac simul Voetii virtutum brevi descriptione: ut, quia me non rationibus, sed sola auctoritate aggrediebatur, quantum ejus valere debeat auctoritas omnibus notum facerem, eumque ad falsas istas & absurdas opiniones pugnantes cum orthodoxa Theologia, quas ex mea Philosophia sequi dixerat, proferendas adigerem. Quamvis enim ab iis qui suprema utuntur potestate rationem iudicati petere non liceat: certe si ille qui alium in quem nihil habet juris ausus est condemnare, causas istius condemnationis petenti nullas dat, hoc ipso

calumniatorem se esse declarat. Quamobrem expectabam aliquod à Voetio responsum, quo illas opiniones pugnantes cum orthodoxa theologia nobis ostenderet, ac se calumnia suspitione liberaret, cum editus est pro ipso prolixus liber, cui titulus Philosophia Cartesiana, sive Admiranda Methodus novæ Philosophiæ Renati des Cartes: sed prodit sub nomine unius ex ejus discipulis, qui Groninga est Philosophia Professor, & nulla in eo rationes ad prius scripta probanda vel excusanda, sed nova tantum calumnia prioribus atrociore continetur. Quippe præter insolentiam & vilitatem convitiarum folia caloniis dignam, nihil in eo libro mitius de me affirmatur, quàm quòd subdolè ac admodum occultè doceam Atheismum; & tam insolentis ac criminosi maledicti nulla alia probatio affertur, quàm quòd scripserim contra Atheos, & multis judicent me solide ipsos refutasse: adeò ut nihil nunquam scribi possit in quo magis evidens & magis inexcusabilis calumnia reperiatur. Quod mihi necessitatem imposuit ipsam hoc scripto refellendi, atque opem Magistratum ad tam importunum calumniatorem coercendum publicè implorandi. Cum enim publicis stipendiis fruatur ad juventutem instituendam, & sit Academia Professor, si tam atrox & tam insigne ipsius crimen maneret impunitum, auctoritate eorum qui illum isto munere fungi permittunt, falciri quodammodo videretur: Et nulli unquam Collegio, nullæve Reipublice, dedecori tribui potest quòd aliquis in ea sit nocens; ideo enim ubique leges & Magistratus habentur, quod ubique nocentes esse possint; sed illi maximè laude digni sunt apud quos nulla crimina, postquam fuerunt clare detecta, tolerantur. Cum autem ante aliquot menses paginas 144, sive sex prima folia istius maledicti libri accepissem Ultrajecto, ubi ejus editionem à Voetio curari audiebam, ad illa successivis horis per otium respondi. Cumque deinde ista editio fuisset aliquandiu intermissa propter librum de Confraternitate Mariana, cujus impressionem apud eundem Typographum Voetius magis urgebat, ut prodiret ante tempus Synodi Gallo-Belgica, nuper Haga habita, in qua de re à se in eo impugnata altum iri putabat, credidi esse officii mei hunc etiam librum statim atque prodit in lucem examinare: Non quidem quatenus in eo agitur de questione ad religionem à me diversam pertinere, quod summà cum diligentia vitavi, ne quam adversario darem occasionem obstrependi; sed quatenus ex eo illius malignitatem & mentiendi licentiam clarissimè potui demonstrare. Cum enim Voetius in me non prodeat nisi personatus, & nunc emitat unum ex suis discipulis, nunc alium, ut qua illi scripserint præstare non teneatur, ac interim tamen suâ auctoritate illa confirmet apud eos qui considerantes illum esse Ecclesiæ Ministrum, ac promde esse debere virum probum & minimè mendacem, non credent passim

rum fuisse discipulos suos, pro se, ac se conscio scribentes, tam infanda criminis mihi imponere, nisi essem nocens: Necessarium esse putavi omnem istam, qua tam male utitur, auctoritatem elevare, nonnulla de ipsius factis, doctrina, & meritis exponendo, tum ut me ab ejus calumniarum importunitate possim liberare; tum etiam ad publicam utilitatem, quia non mihi soli hac in re est importunus. Nec moror ineptas querelas, quibus, ut ingenium ejus noxi, haud dubiè invidiam mihi constare cenabitur, dicendo me in sua personâ impugnare etiam alios Theologos, ac de religionis sue controversiis judicium ferre; quia nemo, qui hoc scriptum legere dignabitur, non agnoscet istud esse falsissimum, ac me ab utroque accuratissimè abstinnisse. Quin etiam cum his diebus audivissem jactari ab ejus amicis aliquid pro ipso fuisse nuper judicatum in Synodo Gallo-Belgicâ, de re diligenter inquisivi, ne fortè quid in hoc scripto haberem, quod ibi fuisset improbatum: sed lectis omnibus ejus Synodi articulis in quibus aliqua sit mentio Sodalitatis B. Marie, tantum abest ut quicquam invenerim quod Voetio faveret, quin potius aperiens ejus condemnationem in iis contineri deprehendi. At enim illa Synodus in art. 24. se non probare quòd unus ex suis Concionatoribus affirmantem istius causæ partem propugnandam suscepit, motu proprio, & non petità Synodi sententiâ, (quamvis rogatus ab iis, pro quorum defensione id egit). Addique rationem, non quòd causam malam judicet, vel defensionem non equam & bonam, sed quòd ista quæstio generaliter ad omnes Ecclesias pertineat: Ob quam eandem rationem art. 25. ejus decisionem ad generalem nationibus Synodum remittit, quamvis ab Ecclesia Sylveducensi rogata esset ad judicium ferendum: Ex quibus manifestum est illam etiam nullo modo posse probare quod Voetius motu proprio & non petità suæ Synodi sententiâ negantem ejusdem causæ partem publicè sustinuerit, non ut aliquos defenderet, sed contra ut infamaret, solusque plus auderet quàm tota Synodus Gallo-Belgica. Nec putandum est ipsam neganti parti magis quàm affirmanti fuisse, ex eo quòd consilium dederit pro Senioribus Ecclesia ut extra istam controversiam ponantur; addidit enim, propter scandalum quorundam: quæ ratio, ut nempe aliis offendicula non dentur, sufficere solet viris piis, ut sæpe ab iis faciendis abstineant, in quibus nullam vel minimam mali umbram suspicantur; cumque Ecclesia Sylveducensis quævisset indiscriminatim de Sodalitio B. Virginis, ac de collegiis Canoniconum aliisque Sodalitatibus ab aliquibus Sanctis denominatis, qualis multa in his regionibus, sine ullius offendiculo habentur, Synodus ei respondens non significavit esse ullum discrimen inter causam illius Sodalitatis & aliorum, ut neque etiam nullum ullius momenti ex toto Voetti libro colligi potest: etsi hac alia isti

scandalo quorundam minus sint exposita, quia jam longo usu recepta. Denique post librum de Conf. Mar. residuum libri de Philos. Cartes. typis mandatum est, quo viso ad ipsum etiam aliquid respondendum esse duxi: atque ita quod tantum epistolam fore putabam, paulatim ob copiam materia in librum excrevit. Hunc autem in novem partes distinxi, ut singula seorsim legi possint, & ita prolixitatis tedium minuatur.

In prima respondeo ad libri de Philosophia Cartesiana introductionem, in qua auctor mea vitia summam voluit recensere. Pag. 1

In secunda remunero dominum Voetium narratione quorundam ejus factorum, ex quibus ipsius virtutes primum nosse cœpi. Pag. 14

In tertia primum & secundum caput ejusdem lib. de Philos. Cartes. per-
curro. Pag. 18

In quarta meam de usu librorum & doctrina Voetii sententiam expono. Pag. 20

In quinta breviter ago de reliquis istius libri capitibus usque ad paginam 144, sive de duabus primis ejus sectionibus. Pag. 30

In sexta librum de Confraternitate Mariana examino. Pag. 34

In septima quid meritis sit Dominus Voetius, & quale specimen charitatis Christiane ac probitatis libro isto exhibuerit, considero. Pag. 52

In Octava reverto ad librum de Phil. Cart. ejusque præfationem (quam antea non videram) & tertiam sectionem refuto. Pag. 67

In nona ad quartam & postremam ejusdem libri sectionem respondeo, & simul ostendo ejus Auctores atrocissima ac planè inexcusabilis calumnia reos esse. Pag. 76

Domino

GISBERTO VOETIO,

RENATUS DES CARTES

S. D.

DUDUM mihi nunciatum fuerat te librum aliquem in me parare, jamque ecce sex prima ejus folia tandem accepi, & multò plura dicuntur sub prælo esse: Verùm quia ex paucis paginis, quas mox evolvi, facili cognosco non opera esse, ut multum temporis in eo examinando impendam, nec forte etiam ut totum expectem, antequam de eo judicium feram, idque ad te perscribam. Legam hæc sex folia iis horis quas animi relaxationi dare consuevi; & quidquid in iis effatu dignum advertam, eodem ordine quo inter legendum occurret, hic notabo.

*De Introductione libri qui Philosophia Cartesiana
falsò inscriptus est.*

P A R S P R I M A.

Nondum habeo folium illud quod integrum titulum continebit, utpote quod nondum impressum est, & fortè, ut fieri solet, omnium ultimum imprimetur: sed quia in superscriptione paginarum video te librum tuum *Philosophiam Cartesianam* nominare, vereor ne qui existiment te id fecisse in fraudem Lectorum, ut cum librum non absimilibi tituli sed dissimilimi argumenti à me expectent, tuum illis in mei locum vendatur: atque ideo ægrè ferre non debebis, si maturè hanc epistolam, ad illos instituti tui certiores faciendos, evulgem.

In primis septem paginis habes tantum exordium commune in Novatores, & de laudibus Aristotelis, in quo nihil notatu dignum invenio; Nisi fortè quod pag. 2, queraris quosdam Theologix Doctores immoderate

rato concordia zelo ipsam *εὐδοκίαν* ac pietatem consumere, tanquam si concordiam optare esset aliquod crimen præcipuum, & vulgare Theologis; quod ego virtutem maximam & verè Christianam semper putavi. *Beati pacifici*, Domine Voeti, sed quandiu rixas quæres, non eris felix.

In pag. 8. de me sic loqui incipis. *Tanta Gigantum horum præsumptio, ut nuperrime quis ex ordine eorum, quem certò possum probare, ne quidem terminos Philosophiæ Peripatetica intelligere, in scurrili ac mendaci epistola ad Dinetum pag. 152. hunc in modum scribere ausus fuerit: „Quinimo profiteor, „ne unius quidem quæstionis solutionem ope principiorum Peripateticiæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim „demonstrare esse illegitimam & falsam: Fiat periculum, proponantur, „non quidem omnes, neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere, sed paucæ aliquæ selectiores, stabo promissis. „Quis hunc tenebrionem cum porculo Anticyras ablegandum non esse judicet? Ex quo initio facilè quisque intelliget te hîc convitiis nolle parcere, ac mihi non esse amicum, & ideo nullam fidem iis quæ de me dixeris esse adhibendam, nisi ea certis testimoniis aut rationibus confirmes. Quamvis autem verum esset id quod ais te posse probare, nempe me ne quidem terminos Philosophiæ Peripatetica intelligere, parum curarem; nam contrà potiùs mihi putarem esse indecorum, si nimis curiosè illos didicissem: sed tamen quia nullum designas ejusmodi terminum, quo unquam perperam usus sim, non credent homines te hîc verum loqui; Præsertim cùm in pagina sequenti videbunt te à sermone tuo evagari, ut D. Regio Medicinæ Professori dignissimo, & Collegæ tuo, exprobres illum in nomenclatura cujusdam herbæ errasse, quod idem jam antè millies à te est jactatum (& infra in pag. 37, 38 & 43 adhuc jactatur), quamvis ut alii affirmant, injustè; nihilque aiunt huic fabulæ locum dedisse, nisi quod in quadam hellebori specie nominanda Dodonæum sequutus sit, & sciolus nescio quis aliud ejusdem herbæ nomen ex alio libro habens, illum ideo errare putârit. Ingens crimen, scilicet, circa plantæ alicujus appellationem ab aliquo dissensisse! Quis nescit vix ullas esse quæ non permulta habeant nomina, de quibus celeberrimi quique Botanici quotidie inter se dissentiunt? Vereor, ne qui advertent te hoc crimen ita urgere, non sine causâ dictum putent te de quibuslibet scientiis *audacissimè sed & imperitissimè loqui solere*. Qui autem insuper scient quantas turbas excitaris ob unicum illud verbum *ens per accidens*, quod idem Regius in quadam Thesi, modo à Scholarum usu nonnihil diverso usurparat; quomodo indè sumpseris statim occasionem Theses acerbissimas in illum scribendi, easque per triduum*

ventilandi; & quomodo istud verbum in ipso earum titulo notare, ac tanquam hæreticum ex SS. Facultatis Theologicæ auctoritate condemnare volueris, quamvis nihil plane in eo esset mali, sed contrà, ut ipse optimè in sua ad illas tuas theses responsione explicuit, eo usus esset ad maiorem sibi gratiam apud Theologos conciliandam, non dubitabunt quin eodem modo, si vel minimum aliquod verbulum ex meis scriptis posses arrodere, illud hic in limine ostentassès, ad fidem aliquam reliquis tuis dictis faciendam. (vel saltem infrà id protulisses in quinto capite secundæ sectionis, in quo integro de illa re disseris, & tamen nullum profers.) Quod prolixè hic monco, ut scias, nullam à prudente lectore habitum iri rationem maledictorum quæ in me coniecisti, nisi viderit illa vel priùs vel eodem illo in loco in quo scripta sunt, aliquo saltem verisimili argumento esse probata: Notum est enim te ne levissimas quidem rationes omittere, cum potes aliquas afferre.

Ita quòd epistolam meam ad R. P. Dinet scurrilem & mendacem appelles, omnes pro convictio numerabunt, quia nullibi ejus mendacia, nec ejus scurrilitatem ostendis; & cum in aliis omnibus meis scriptis, tum præcipuè in illa epistola, quam ad virum magnæ auctoritatis & mihi valde reverendum scribebam, maxime serius & verax esse laboravi.

Magnam autem invidiam putas in me concitare quòd in ipsa posuerim, nullius quæstionis solutionem ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam: Sed hic desidero prudentiam tuam; prodis enim causam quam defendis, & mea verba confirmas, cum nullam talem solutionem quæ à me falsitatis argui non possit, exhibeas, sed tantum pro omni refutatione, me tenebrionem & stultum voces: Quia satis homines sciunt te semper in aliis provocandis, & in quæstionibus proponendis quàm maximè fuisse liberalem. (Ita etiam infra pag. 88, eadem mea verba iterum refers & solis convitiis refutas.) Atque hinc profectò detegent minus docti paupertatem Philosophiæ vulgaris: quamvis enim eam fortasse aliàs sæpe audiverint à multis contemni; quia tamen ipsam ut divinarum & humanarum rerum cognitionem, aliarumque omnium scientiarum fundamentum, tu & tui similes venditatis, nunquam haud dubiè suspicati sunt eam usque adeò esse infelicem, ut ne unius quidem rei certam cognitionem contineat; Sed nunc quis dubitet, si quam contineret, quin vel à te hoc in loco, vel jam ante ab aliquo ex Patribus Societatis J E S U, ad quorum Superiorem verba quæ citasti scripta sunt, & quos nôsti esse doctissimos, sed qui tamen hac de re hætenus silent, fuisset

prolata? quantum autem ad doctiores, jam dudum omnes satis sciunt nullam planè demonstrationem principiis Peripateticæ Philosophiæ peculiaribus posse superstrui; Et quia videbunt me nihil aliud ibi jactasse, nisi tantum quod si quæ ratio cinatio principiis Aristotelis innixa pro vera demonstratione venditur, ego sim ejus vitium ostensurus, nullam sane in me nimiam arrogantiam reprehendent, nec dubitabunt quin perfacile id quod ibi pollicitus sum, possim præstare: Quæstionis enim solutio non in sola conclusione consistit, sed maxime etiam in præmissis, ex quibus nisi conclusio bene deducatur, etsi casu vera esse possit, solutio erit nihilominus illegitima & falsa.

Dicis postea in eadem pag. 8. me *audere meam Philosophiam partim otiosis quibusdam hominibus nullius studii, nullius eruditionis, partim viris quibusdam politicis obtrudere.* Addisque pag. 9. me *alias dama timidiorum & in solis lustris mei tenebris animosum, nuper steriles & abortivas nugas meas, velut veram & meram Philosophiam, per Medicum quendam in novam aliquam, sed tamen non incelebrem Academiam, explosa scilicet omni antiqua Philosophia, introducere serio laborasse.* Ac deinde in Medicum illum excurris ut ei nomenclaturam herbæ, de qua paulo ante loquutus sum, exprobes. Tandemque de me sic concludis. *Lepidi hujus hominis, & adrisum, quæ inepti Philosophiam, in gratiam juventutis (quæ ignara non esse debet initorum certaminum quibus Aristoteles suos petitur, imo aliorum quibus mendacissimus homo imponere & fumos vendere laborat), paucis detegere decretum est.* Ad quæ tantum respondeo, te valde errare, si putes me ullis unquam meas de Philosophia cogitationes obtrulisse. *Novimus, inquis pag. 12, quæ vis agiliū manuum adulantisque lingua blanditiis insit.* Tu scilicet nosse potes, quia concionaris & doces; ego autem ruri habito, & quantum possum me ab hominum turba semoveo, nullius unquam auribus insidias feci, nullos unquam discipulos habui, nullos quæsi, sed potius fugi; Quin & Regius jam dudum erat Professor factus, & ea docebat, quæ dicis me per illum in Academiam vestram introducere voluisse, antequam ipsum unquam fuisset alloquutus, atque ideo si quid à me habebat, totum id ex scriptis meis antea vulgatis eduxerat; idque vi ingenii singulari, neque enim in illis Philosophiam explicui, sed nonnulla tantum ejus specimina proposui, ut quisque ex iis posset judicare, utrum è re sua esset, reliqua mea cogitata cognoscere; Utque hoc pacto si nullis prodesse possem, nemini saltem nocerem, & de omnibus bene mererer. (Ut videre est in pag. 5. & 6. Dissertationis de Methodo, & in fine epistolæ ad P. Dinet.) Ac certe hætenus ista specimina tot & talium virorum gratiam mihi concilia-

ciliarunt, ut eorum me non debeat poenitere. Quæ accurate hic moneo ut scias nullam aliam esse viam ad opiniones meas impugnandas, quam si illæ in scriptis jam à me editis examinentur, ostendaturque aliquid in iis contineri, quod sit malum vel falsum. Nullus hic captioni vel fraudi est locus, scripta ista in hominum manibus versantur, potest ea quilibet otiose examinare, atque reprehendere. Sed si quis fingat alia in iis contineri quam reverà contineantur, vel ipsis prætermisiss inceptas aliquas opiniones nullibi à me scriptas mihi velit tribuere, nemo non facile animadvertet illum calumniari.

Antequam vero, ut ais pag. 10, per certa capita ordine novæ & superbissimæ Philosophiæ mysteria proponas, illius Architectum indicare debes. Quod admodum probo, cum enim ego in epistola ad P. Dinet. pag. 177, tuas dotes breviter descripserim, optimo jure par pari refers, & sane perlibenter audiam mea vitia hic recenseri, ut si quæ forte amici mihi dissimulant, vel propter benevolentiam non vident, ea ex te addiscam, in meam emendationem: Convitia enim quæ jam præmisti, me certum faciunt te nulla ex iis, quæ scies, per gratiam esse omisurum.

Sic ergo incipis. *Nomen illi ad tempus silentio pressum, & ab eo ipso indicatum est Renato des Cartes: patria illi est Gallia, orbis Europæ fidus. Si aliorum titulis fides adhibenda, nobilissimus aut saltem nobilis est. Natalium hanc prerogativam, qua pessimis ac fatuis etiam nascendi sorte contingere potest non invideo.* Huc usque nihil affers ex quo deterior videri possim: Quamvis enim pessimi & fatui ex optimis quibusque nascentur, non tamen inde, ut puto, vis inferre minus bene esse sentiendum de eo qui honestos habuit parentes, quam de eo qui forte ex cacula in gurgustio est natus, & inter exercituum meretrices & lixas prima suæ pietatis aliarumque virtutum didicit rudimenta.

Pergis autem sic. *Emolumenta ejus (nobilitatis) videbimus, ubi filium legitimum genuerit, illi enim quorum hæcenus pater perhibetur subsequen-
tibus annis infelices nobilitatis paterna testes futuri sunt.* Quorum verborum nullus est sensus, neque enim filiis illegitimis quicquam solet detrachere nobilitas patris: Et sane si quos tales haberem, non negarem; nuper enim juvenis fui, & nunc adhuc homo sum, nec unquam castitatis votum feci, nec sanctus præ cæteris volui videri; Sed cum reverà nullos habeam, nihil ex tua ista phrasi potest intelligi nisi tantum quod sim cælebs; Nec miror te, qui de Clericis soles esse miraculum, si castitatem servant in cœlibatu, noluisse me fingere illis sanctiorem.

Sed reliqua videamus. *Internas dotes, inquis, si iis tenebras non laboraret*

offundere, predicaremus ipsi. Ingeniosum enim quis enim esse neget? nec tamen Deus quis (nisi aliquis Jovem omnigena libidinis architectum cogitet) habendus est, quemadmodum caci ejus sectatores imperitiis persuadere student. Ingeniosi quoque seu subdoli, nec minùs vesani ac furiosi fuerunt, Epicurus, Marcion, Aphon, Tayanobus, Manes, Lucianus, Mahometh, David Georgius, Machiavellus, Julius Cæsar Vaninus, Campanella, Godefridus de Valle, Martinus Scidellus Silesius, Franciscus Davidis, Faustus Socinus, Anselmus Parmensis, D. Faustus, Henr. Cornelius Agrippa, R. Lipman Mulhamsinus, Joannes Torrentius, quamvis vulgaris & illiteratus pictor, aliique sine numero, omnes ἀνδρες ἄνιδνολοι & πονηροὶ νόμματος. Non unum ingenium quem ad unguem perfectum reddit, sæpe enim male habitat. Ex quibus omnibus nihil video elici posse, nisi quòd fatearis me non esse planè ingenio destitutum; & aliquos esse qui me non contemnunt, quod nimis invidioso nomine exprimis, fingendo illos me facere apud alios Deum: nec an solum ingenium quem ad unguem perfectum reddat: satis est quod non etiam reddat magis imperfectum, ut, opinor, concedes.

Hæc vero adhuc subjungis pag. 11. Cæterum qua occasione vir noster ingeniosus philosophari inceperit liquido affirmare non possum. Conjectura probabilis si locus dandus sit, dicerem sub Ignatii Loyola fidere natum esse: ut hic enim superstitiose secta molius est fundamenta, postquam consusis membris de murali aut navali in bello corona indipiscenda desperaret: ita noster post militia non longa tyrocinia, desperans Mareschalli aut Legati imperium, fultus qualiscunque matheſeos præsidio, novam philosophiam, ut novum ad gloriam iter meditari cœpit. Ex superstitione trophæum erigere dubio procul studisset, nisi infirmitas sua conscius, vir fibula aut cuculli impatiens, indomitam libidinem proditricem hypocrisæos aliquando metuisset. Quæ cum fatearis esse tantum conjecturas tuas, hoc est, esse omne pessimum quod de me fingere potuisti, nihil inde inferri potest, nisi te non esse admodum felicem Pictorem nec Poëtam: Sumpta enim libertate quidlibet pro arbitrio imaginandi, certe longe alia ad institutum tuum aptiora excogitare debuisses.

Sed tandem pag. 12, transis ad eos, quos vocas Philosophiæ meæ sectatores, utque dicas me videri velle aliquos habere, uteris hac phrasi pereleganti. Auctor ejus (Philosophiæ) videri vult quosdam decepiſſe, & ad deliriorum ἀνρόπολυ pertraxiſſe. Quippe non satis esset convitiis tantum diceres illos decipi & insanire qui aliquas ex meis opinionibus probant, sed, ut magis credatur, fingis me ipsum id jactare: Ac deinde in illos inveteris: Sed quia nullam adhuc Philosophiam edidi quæ habere possit sectatores, & iis qui ex speciminibus à me editis de illa quam promisi non male sperant,

sperant, sunt tales ut meâ defensione non cgeant, nihil de illis dicam. (*Noiet, quaso, lector hac initia scripta esse cum nondum suspicarer Philosophiam Cartesianam sub alio quam Voetii nomine prodituram; postea verò non fuisse mutata, quia, ut satis infra ostendetur, ipsa nihilominus est Voetio tribuenda.*)

Rogo tantùm ut consideres quidnam in hac scripti tui parte, in qua me depingere, ac si non omnia, certè præcipua mea vitia enumerare studuisti, quæque hîc tota exscripta est, contineatur, ex quo prudens lector possit judicare, illa epitheta quibus paulò ante viderat me à te ornari personæ meæ convenire: Nempe in vitia mea inquirendo nihil aliud inveniisti, nisi quòd sim natione Gallus, ex honestis parentibus natus, non planè ingenio destitutus, quodque vivam cælebs, & sultus qualiscunque Matheſeos præsidio novam mediter Philosophiam, de qua jam aliqui non malè sperant. Nominas autem me scurram, tenebrionem, stultum, damâ timidiorem, ad risum usque ineptum, mendacissimum, fumivendulum. Et cùm hæc omnia in duabus primis paginis, in quibus de me agere cœpisti, habeantur, verisimile est adhuc plura & fortè indigniora in sequentibus repertum iri. Quæ si effutita essent ab ebriosa muliere, vel ab irato Caupone, riderentur; Sed cùm scripta, & typis mandata sint à Theologo, Ecclesiæ suæ Pastore, qui religiosissimus & pientissimus vult videri, quique aliis præesse deberet exemplo, non dicam mansuetudinis, humilitatis, patientiæ, charitatis, ne fortè fastidias istas veteris Ecclesiæ virtutes, sed saltem moderationis, clementiæ, gravitatis, non video qua ratione possint excusari.

Et si enim Philosophia, in quam inveheris, mala esset, quod nullibi adhuc ostendisti, nec unquam ostendes; quæ tamen tanta in illa perversitas fingi potest, ut ideo ejus auctor atrocissimis convitiis debeat proſcindi? Philosophia quæ à me aliisque omnibus ejus studiosis quæri solet, nihil aliud est quàm cognitio earum veritatum, quæ naturali lumine percipi possunt, & humanis usibus prodesse: adeò, ut nullum studium honestius, nullum homine dignius, nullumque etiam in hac vita utilius esse possit. Philosophia autem illa vulgaris, quæ in scholis & Academiis docetur, est tantùm congeries quædam opinionum, maxima ex parte dubiarum, ut ex continuis disputationibus, quibus exagitari solent, apparet; atque inutilium, ut longa experientia jam docuit; nemo enim unquam ex materia prima, formis substantialibus, qualitatibus occultis, & talibus aliquid in usum suum convertit. Quapropter nullo modo rationi consentaneum est, ut ii qui opiniones istas, quas ipsimet fatentur esse incertas, didicerunt, alios odio habeant, quia certiores invenire conantur. Odio-

sum quidem est circa religionem aliquid velle innovare; quia cum quisque illam, quam amplectitur, dicat se credere institutam esse à Deo, qui errare non potest, nihil ex consequenti credit in ea posse novari, quod non sit malum; Sed circa Philosophiam, quam ultro fatentur omnes nondum ab hominibus satis sciri, ac multis egregiis in ventis augeri posse, nihil laudabilius est, quàm esse Novatorem. Dices fortasse te non illos quidem vituperare, qui aliquid veri in Philosophia invenerunt, sed me nihil tale invenisse; quod tamen, ut spero, nunquam probabis. Sed esto, nihil invenerim, an ideo convitiis potiùs, quam veniâ & amicâ admonitione, dignus eram? Crede mihi, Domine Voeti, nihil hîc aliud prudens lector judicabit, quàm te, dum hæc scriberes, tanto maledicendi studio incensum fuisse, ut neque quid te deceret, neque quid verum aut verisimile esset, consideraris.

De factis Voetii, ex quibus ejus virtutes primum nosse cæpi.

P A R S S E C U N D A.

Q Uia verò non solent homines ita in alios invehi sine causa, ne quam fortè culpâ meâ videbar tibi dedisse, omnia, quæ mihi tecum hætenus intercesserunt, breviter commemorabo. Nunquam te, quod sciam, sum alloquutus, nec dum mihi facie es notus, ac de te non magis cogitabam, quàm de iis qui nondum sunt nati; cum primùm mihi nunciatum est, te solere inter Atheos me numerare; Professoreque De Roy, quem norant homines multa docere, quæ cum opinionibus meis conveniebant, iniquissimis machinationibus à te impugnari. Hoc verò me impulit, ut de rei veritate diligentius, & quidnam hominis esses, quid te ad hoc moveret, inquirerem. Sed quantum ad rem, non dubia erat; Theses tuæ in Regium jam exstabant, & egregium in novam Philosophiam judicium brevi postea fuit editum. Quantum autem ad mores, audiebam te esse admodum diligentem & assiduum in muniis omnibus Ministerii ac Professionis tuæ obcundis; te sæpius concionari, sæpius docere, sæpius disputare, quàm reliquos tuos collegas; supercilio etiam, voce, gestu majorem pietatem præ te ferre; tantoque videri zelo ardere pro veritate ac puritate religionis tuæ tuenda, ut non modo levissima quæque vitia, præsertim potentiorum, sed ea etiam, quæ à multis pro vitiis non habentur, summa cum severitate reprehenderes, & in omnes à te dissentientes vehementissimè disputares, ac declamares. Quæ
me

me sanè impulsissent, ad te tanquam unum ex Prophetis aut Apostolis suspiciendum, si nulla mihi dubitatio remansisset ex eo, quòd scirem me à te injustissimè inter Atheos numerari. Sed quia interdum etiam viri boni, malè ab aliis persuasi, vel non satis prudenter judicantes, falli possunt, unum è duobus necessarium esse putabam, ut vel esses reverà sanctissimus, etsi fortè non satis prudens; vel (ignosce nullum mitius verbum ad rei veritatem exprimendam inveniendi) hypocrita: Neque enim cum istis dotibus, quas in te esse audiebam, mediocritatem ullam in virtutibus aut vitiis consistere posse judicabam. Utrum autem è duobus illis verum esset, evidentius postea perspexi ex iis, quæ in Regium molituses. Scivi enim quo pacto, cum primùm Academiæ Rector fuisti, subito majorem quam ante amicitiam cum illo colueris, & effeceris ut ei, quoties vellet, publicas disputationes habere liceret, quod nunquam antea licuerat nisi speciali facultate à magistratu impetrata: quia nempe, ut fit, duo ejus Collegæ, Physicus & Medicus, dolebant eum multa docere à suis diversa, & ne quid iis auctoritatis per istas disputationes accederet, verebantur. Scivietiam, quo pacto ille pro magno beneficio id habens, usque adeò te coluerit, ut Theses omnes, quas illo tempore disputandas proposuit, eas scilicet in quibus integram Physiologiam suam complexus est, tibi, antequam Typis mandarentur, legendas, examinandas emendandasque tradiderit. Neque hoc potes inficiari; paucula enim, quæ tibi minus placebant, manu propriâ notasti, eaque ille omnia, ut voluisti, mutavit; & non dubito quin nunc adhuc scriptum tuum inter ejus adversaria servetur. Sed sanè mihi valde fuit mirum, quòd cum nuper hoc ipsum & alia nonnulla, quæ melius scire debet quàm cæteri, ab illo quæsissem, nihil aliud responderit, quàm se non posse mecum agere de istis rebus. Cujus responsi ab alio amico rationem quærens, audivi Regio antea dictum esse, aliquem è magistratu ei culpæ imputare, quod ego nonnulla de te in Epist. ad P. Dinet scripsissem, quæ vix ab alio videbar discere potuisse. Quod verum esse nequaquam possem suspicari; quis enim credat tantam tibi esse potestatem in ea urbe, in qua es peregrinus, ut quemcunque vis, etiam ex antiquis civibus, & honestis parentibus natis, publicè possis infamare, falsisque judiciis condemnare; illi autem, quem sic læsisti, ne injuriarum quidem à te acceptarum, non dicam publicè queri, sed privatim amico suo, historiam narrare permittatur? Et sanè omnes vestri magistratus qui vel aliquo alloquio vel saltem famâ mihi sunt noti, tam prudentes & tam æquiamantes esse scio; ut nihil unquam tale ipsis in mentem venire potuerit, ac etiam res ipsa indicat; ab illo enim tempore stipen-

stipendium ejus pro secunda vice auxerunt. Sed potius crediderim, te per amicos id Regio dici curasse, ut illum, aliàs non timidum, sed magistratui suo valde obsequentem, hoc pacto perterrefaceres, & impedires, ne plura, quorum tibi conscius es, mihi narraret.

Scivi præterea, quomodo, postquam ita omnem Regii Physiologiam Thesibus ejus comprehensam examinasses & non improbares, ille quassdam alias Theses fecit, in quibus cum nihil ullius momenti contineretur, quod non jam ante in iis quas videras posuisset, ideoque non operæ pretium esse judicasset eas tibi, antequam ederentur, ostendere, tu statim ex verbulo, quod in iis inveniisti, ab usu scholarum nonnihil remoto, quod nempe hominem ratione partium, quarum una sine alia esse potest, ens per accidens dixisset, occasionem cepisti eum palam impugnandi. Quomodo, antequam illæ ultimæ ejus Theses publicè disputarentur, monitus fuerit à quibusdam ex suis auditoribus, tuos minari se plausibus disputationem turbaturos; Idèoque ille te convenerit, monueritque, acrogarit ut quoniam eras Academiæ Rector illas turbas auctoritate tuâ impedires. Quomodo tunc, etiamsi ejus Theses vidisses, nondum tamen illi significâris quicquam in iis contineri, quod tibi displiceret. Quomodo in illa disputatione Thesis de ente per accidens fuerit agitata, & post aliquid silentii, ut scilicet proponens rationes suas exponeret, intempestivis strepitibus auditorium fuerit repletum. Quomodo tu Rector ibi astans, immotus, non aliter,

Quam si dumra silex aut stet Marpesia cantes,

nec voce, nec gestu, nec vultu strepitus istos compescere conatus sis. Quod tamen miror; quantumvis enim tibi grati essent, officii tamen tui erat contrarium simulare; nec video cur tam immotus tunc fueris, nisi quia sciebas illos à quibus fiebant vel minimis nutibus tuis esse obsequuturos. Quomodo, cum postea Regius intellexit te dicere verbum illud de ente per accidens in Theologiam impingere, domum tuam iverit, ibique tibi affirmârit se paratum esse illud ex arbitrio tuo emendare, ac publicè profiteri se, uti res erat, & clarè postea in sua ad tuas Theses responsione ostendit, nihil adversus vestram religionem verbo illo tentasse. Quod idem etiam coram aliis Theologis, tuis Collegis, est professus. Quomodo nihilominus statim postea theses in illum per triduum disputandas conscripseris, & in ipso earum titulo verbum illud de ente per accidens, tanquam à SS. facultate Theologica hæreseos damnatum, ostentare volueris; In Thesibus autem impugnâris tantùm Regii opiniones deformis substantialibus, de motu terræ, de sanguinis circulatione, & talibus

bus quæ ad Physicam & Medicinam, non autem ullo modo ad tuam Theologiam pertinebant; & quas tamen prius non reprehenderas, cum ille tibi suas Theses, in quibus de iis agebat, legendas dederat & emendandas. Quomodo etiam carmen à studioso nescio quo in laudem tuarum Thesium fieri vel curaveris, vel certè permiseris, idque te præsentè fuerit in Academia distributum: In quo carmine Regius expressè designabatur hoc verbo, *ò Regium factum* &c. atque indignissimis convitiis proscindebatur. Denique scivi reliqua omnia, quæ jam in epistola ad P. Dinet enarravi. Ex quibus fateor me nullam eximiam pietatem in te deprehendere potuisse. Neque enim dubium est, quin vel amicitiam erga Regium initio simularis, ut illum tantò facilius postea incautum & nihil à me metuentem circumvenires; vel certè, si fuit vera, quin illam violaris, cum primùm putasti te habere aliquam occasionem ipsi nocendi. Quorum utrumvis est odiosum. Neque hic ullum pietatis zelum potes prætere, quo te excuses. Etsi enim quantumvis graves errores commisisset (quos nullos commiserat;) quæ pietas, quæ charitas Christiana, quis zelus impellebat te ad illum, cum ultro emendationem, qualemcunque velles, promittebat, non audiendum, & ipsum interim contra omne jus, & fas, & decorum, publicis Disputationibus per triduum deridendum? Ut nempe, si res, ut sperabas, successisset, ille sua Professione ac bonâ fama, sine ulla sua culpa, per solam calumniam tuam privaretur. An, quæso, illa est in vestra Academia Rectoris potestas, ut ei liceat inscio Magistratu Theses, de ea facultate, quam non profitetur, publicè defendere, atque ibi quemcunque voluerit ex suis Collegis infamare, atque præterea etiam iudicium sub nomine totius Academix publicè edere ad ejus doctrinam contemnendam? Dices procul dubio Magistratum jussisse ut sententiam vestram de Regii doctrina diceretis. Sed non ideo jussit, nec voluit, ut illum, tanquam si legitimum fuisset iudicium, vulgaretis. Quod voluit, optimum fuit, nempe ut, quandoquidem de Regii doctrina querebamini, vestras omnes in illum rationes proferretis, ut Regius deinde ad ipsas responderet, ac postea, utraque parte audita, ut par erat, ipse Magistratus judicaret. Quod autem tu fecisti, excusari non potest. Nullas rationes ullius momenti attulisti, nullas habuisti, & nihilominus Collegam tuum, inauditum, in quem tibi nihil erat juris, non dubitasti condemnare: Cum tamen, ut scias, in hac causa, in qua de nova Philosophia quæstio est, neque tu, neque ulli alii ex iis, qui vel veterem Philosophiam docent, vel aliquas alias scientias ei annexas, quales sunt Theologia Scholastica & Medicina, iudices idonei esse possitis, sed tantum vel accusatores

vel rei. Putat Regius se opiniones in Philosophia vulgaribus veriores habere, vos, qui illas discere non vultis, nec fortè etiam potestis, id negatis. Utris credendum? Non vobis profectò, nec Regio; sed illis tantum, qui neutri parti addicti, utriusque rationes audiverint & examinârint. Quod verò omnium maximè est mirum, in tuo illo iudicio posuisti, *vos rejicere novam istam Philosophiam* (meam scilicet, & Regii) *propterea quòd ex ea variae, falsae & absurdae opiniones consequantur, pugnantes cum orthodoxa Theologia*; Et tamen nullas tales consequentias asserre potuisti, quam vis in Senatu vestro Academico unus è juris Professoribus, qui iudicio isti repugnabat, cum illud ibi proposuisti, eas expressè à te petierit; Sed contra Regius solidissimè in sua ad tuas theses responsione probaverat, opiniones suas Philosophicas meliùs, quàm vulgo receptas, cum Theologia convenire. Quæ omnia cum mihi nota essent, atque etiam longè plura, neque enim hic possum cuncta recensere, molestè ferre non debes, quod eorum partem obiter in quadam epistola, quæ tunc fortè erat sub prælo, expresserim; nihil enim mitius agere potui ad ea, quæ in me feceras, refutanda. Nec sanè in illa epistola, quam scribebam ad unum ex patribus Societatis JESU, quos tu nunquam sine adjuncto aliquo convitio soles nominare, me tibi blandire decuisset. Præter hoc autem nihil unquam in te vel feci vel tentavi, ex quo mihi irasci potueris, atque ideo acerbitas styli, quâ hic in me uteris, nulli merito meo tribui potest. Sed fortè aliæ ejus sunt causæ, quas ex lectione sequentium agnoscemus.

De Philosophiæ Cartesianæ capite primo & secundo.

P A R S T E R T I A.

INITIO primi capitis ais, meæ Philosophiæ omnes capaces non esse, si-
que de me loqueris pag. 14 & 15. *ut candidus, & à fallendi studio alienissi-
mus videatur, reverà autem omnia errata infelicibus discipulis hebetique eorum
ingenio imputare possit; in ipso philosophia vestibulo omnia ingenia mysteriorum
suorum capacia non esse, gravi vultu & oratione, quo vir quantivis pretii habea-
tur, pronunciat.* Ubi à te peto, quandonam me ista gravi vultu pronun-
ciantem audiveris; ut enim jam monui, non concionor, nec doceo. Nempe id habes ex meis scriptis; citas enim Resp. quartas ad Med. pag. 289. edit. Elz. ubi dixi, *ea quæ in prima Meditatione ac reliquis* (quinque scilicet Meditationibus) *continentur, ad omnium captum non esse accommodata.* Verùm hæc citatio non pro te est, sed contra te; cum enim id scripserim peculiariter de illis Meditationibus, quæ tantum perexiguam & omnium diffi-

difficillimam Philosophiæ partem continent, inferre potius debuisses, non idem de tota esse putandum. Sed fateor tamen perlibenter, non omnes ejus esse capaces, hocque non ideo nullibi scripti, quod verum non sit, sed quia fuisset superfluum. Quæ enim scientia, quæ disciplina, quæ ars tam facilis, ut ejus omnes sint capaces? Quid autem indè inferi? Nempe me velle omnia Philosophiæ meæ errata infelicibus discipulis tribuere. Sed omnes sciunt me nihil unquam de Philosophia tradidisse, nisi in scriptis publicè editis. An ergo etiam scriptorum meorum errata discipulis tribuentur?

Pag. 17. progredieris ad *criteria*, secundum qua in nova, ut ais, *superbie schola ingenia consentur*. Dicisque, ea esse potissimum quinque, hoc, & quatuor subsequenter capibus ordine pensanda. Deinde pag. 18, primum ais esse, si possit, futurus, scilicet discipulus, *omnium, qua ab aliis didicit, oblivisci*. Quæ verba curasti aliis typis excudi, ut ex meis scriptis desumpta videantur, nempe ex pag. 16 & 17 Dissertationis de Methodo, & ex pag. 32 responsionis ad septimas objectiones, & etiam ibidem ex paginis 7, 21, 23, & 24, quia ista omnia loca paulò antè citaveras. Atqui cum in iis omnibus nullum verbum habeatur de oblivione, sed tantum de præjudiciis tollendis, ut neque ullo alio in loco ex meis scriptis; hinc lector facile agnosceret, quanta fides citationibus tuis sit adhibenda. Longè enim aliud est præjudicia, sive opiniones temerè ante receptas, deponere, hoc est desinere iis assensum præbere, quod à voluntate nostra tantum pendet, atque omnino requiritur ad prima Philosophiæ fundameuta jacienda; & aliud, eorum oblivisci, quod ferè nunquam est in nostra potestate. Sed cum primæ theses, quas unquam in tua Academia edideris, egerint de præjudiciis, & multis aliis in locis ea rejicienda esse confessus sis, non decuisset me à te reprehendi, quod id scripisssem; & ideo aliud quid mihi affingere maluisti, quod uberiorem criminandi materiam suppeditaret.

Quæ reliqua in hoc capite habes, non sunt relatu digna, neque aliud probant, quàm te, ut fide & probitate, ita etiam prudentiâ & logicâ tuâ naturali non satis uti, cum homini, quem prius dixisti esse ingeniosum ineptias affingas, quæ de eo credi non possint; Ut etiam quod pag. 22 referas verba Epistolæ Apostoli Judæ v. 10 *de iis qui calumniantur ea qua ignorant*. nemo enim videns, quo pacto in Philosophiam meam inveharis, non statim illa in te retorquet; quia cum illam nunquam videris, utpote quam nondum vulgavi, scire ipsam planè non potes.

In secundo capite pag. 27, proponis secundam legem, in quam ais

meos discipulos, quos vocas deliriorum mystas, jurare, Hanc scilicet: Cum libris nullum unquam nobis futurum commercium. Sed in quibus tabulis scriptam illam inveneris, à quo audiveris, unde eduxeris, nusquam ostendis, nec potes. Neque haud dubiè negligeres probationes tuas asferre, si quas haberes; hîc enim & in pagina sequenti duo loca refers ex meis scriptis, sed nihil ad rem facientia, & ipsorum etiam sensum pervertis. Primus est ex pag. 163. epist. ad P. Dinet, ubi dixi, *non potuisse nimis diu id expectari ab homine nondum sene, quod ab aliis in multis saculis non est praestitum.* Tu verò de me sic quæris, *an sibi persuadet, hominem nondum senem, ut de seipso loquitur in Epistola ad Dinetum pag. 193, omnium rerum naturalium exactam & minimè fallacem experientiam habere posse? tanquam si ex eo, quod dixerim hominem nondum senem, reliqua quoque mihi sint tribuenda.* Quo artificio facilè etiam potuisses tuam legem ex meis scriptis educere, si, exempli causâ, quia in eadem epistola *Auctorum libros* nominavi, dixisses, *Cum auctorum libris*, ut ipse de iis loquitur in Epistola ad Dinetum pag. 200, *nullum unquam futurum nobis commercium.*

Non meliori fide vel magis appositè in pagina sequenti locum refers, in quo dixi, *me quandam excollisse methodum* ad quaslibet difficultates in scientiis resolvendas: Cum ais: *haud magis potest* quaslibet difficultates in scientiis resolvere (*ut omnium Thraasonum ineptissimus Renatus de se ipso gloriatur in Epist. Ded. Medis. pag. 5. Ed. Elz.*) Tanquam si idem esset Methodum excollere ad aliquid præstandum, & jactare se illud omninò præstare posse.

De Usu librorum & Voetii doctrina.

P A R S Q U A R T A.

SI autem scire voluisses, quid de libris reverà sentirem, legere poteras paginam septimam dissertationis de Methodo, in qua expressè dixi, nos eundem ex bonorum librorum lectione fructum percipere, atque ex colloquio magnorum virorum, qui eos composuerunt; ac fortè etiam aliquantò majorem; propterea quod non quascunque obvias, ut in familiari colloquio, sed selectiores tantùm cogitationes suas scriptis solent exprimere. Unde etiam fortè aliquid in ulum tuum potuisses convertere, si ex adverso considerasses malorum librorum nimis frequentem lectionem, non minùs quàm malorum hominum consortium, noxiam esse. Nam quantum colligo ex tuis scriptis tria præcipuè genera librorum soles

evol-

evolvere, quæ hinc cognovisses non nisi admodum parcè ac cautè esse attingenda. Primum est improborum & nugacium; quos simul jungo: vix enim ullus est planè nugax sine aliqua mixtura improbitatis. Nullus autem ab Atheo, vel Libertino, vel nugatore Cabalista, vel Mago, aliove impostore scriptus unquam fuit, quem non videri velis perlegisse. Atque id de quibusdam rectè ostendis; integra enim eorum argumenta scriptis tuis intermiscis. Secundum est contentiosorum, quorum sæpe Auctores ob studia partium se mutuò convitiis lacerare pietatem putant. Hujusque generis tam multos citare soles, ut, si vel quartam eorum partem legisti, præcipuum tempus vitæ tuæ inter jurgia & rixas insumere debueris. Non quidem affirmo omnes ejusmodi libros malos esse; qui enim veritatem propugnant, & non nisi in vitia invehantur, sunt laudandi; sed tamen puto non nimium esse legendos, quoniam ea est naturæ nostræ infirmitas, ut multi sæpe ipsa vitiorum prohibitione ad illa amanda incitentur. Non etiam dico Theologis aliisve nunquam utile esse malos libros videre, cum scilicet eorum officium est illos refutare, vel emendare; Sed hoc non nisi rarò usu venit. Atque ut nemo unquam homines peste laborantes animi tantum causa invisit; sic, ad solam multæ lectionis famam aucupandam, nullus vir pius malos libros solet lectitare; sunt enim profectò contagiosi. Quin & hoc ipsum in me jam ex prior; cum enim ad hanc scribendam epistolam necesse fuerit, ut aliqua ex tuis scriptis evolverem, scabrities quædam stylo meo indè accessit, quam vix possum emendare; Atque hoc nomine veniam peto, quòd hic aliquantò durius loquar, quàm mea ferat consuetudo. Tertium librorum genus est locorum communium, commentariorum, compendiorum, indicum, & talium, qui ex variis aliorum auctorum sententiis conflati sunt, quosque etiam si non malos putem, nec planè contemnendos, nullum tamen alium eorum usum admitto, quàm ut juvent ad ea interdum in memoriam revocanda, quæ antea didicimus à libris primariis, ex quibus sunt exscripti. Nam sanè qui fontibus neglectis ad rivulos istos tantum accedunt, non nisi turbidas aquas ex ipsis hauriunt, nec ullam veram eruditionem consequuntur. Quidquid enim præcipui est in scriptis præstantium ingeniorum, non in hac aut illa sententia, quæ possit exscribi, continetur; sed ex integro corpore orationis exsurgit; neque id statim ex prima lectione, sed paulatim ex frequenti & sæpius iterata, non advertentes addiscimus, & tanquam in proprium succum convertimus. Te autem in locis communibus, & commentariis, & lexicis, talibusque evolvendis esse valde exercitatum, manifestum est ex tuis scriptis, in quibus sæpissime illos citas.

Sed non ita possum deprehendere, te cum libris illis primariis, à quibus omnis vera eruditio, quæ legendo acquiri potest, dependet, magnam consuetudinem habere. Quamvis enim eos etiam interdum in testes sumas, quia tamen ut plurimum non satis appositè id facis, eosque cum aliis longe inferioris sortis absque delectu permisces, non videris illos legisse, sed tantum ipsorum verba ex aliquo transcriptore habere. Ac præterea ut iis, qui sæpe inter odoratos pulvillos jacent, non possunt non aliquid ex eorum fragrantia retinere; sic difficile mihi videtur summorum virorum lucubrationes ab aliquo multum legi, & tamen postea in ejus scriptis nihil simile ipsorum stylo reperiri. Sed ignosce ingenuè verum dicenti, multa legi ex scriptis tuis, atqui nullam unquam in iis reperi ratiocinationem, nullamque cogitationem, quæ non humilis esset aut vulgaris, nullam, quæ virum ingeniosum vel eruditum redoleret. Eruditum dico, non doctum: Si enim doctrinæ nomine vis omnia, quæ ex libris addiscuntur, non tam mala quam bona contineri, te doctissimum esse lubens fatebor, video enim te fabulas de Leviathan & impias nugæ nescio cujus Bonaventuræ de Periers & talia quamplurima satis legisse. Per eruditum autem intelligo illum tantum, qui studio & cultura ingenium moreque suos perpolivit. Talemque eruditionem, non promiscuam quorumlibet librorum, sed solam optimorum lectione, eaque iteratâ & frequente, itemque colloquiis eorum qui jam sunt eruditi, quando iis frui nobis licet, ac denique assiduam virtutum contemplatione atque investigatione veritatis, comparari mihi persuadeo. At quantum ad illos, qui tantum in locis communibus & indicibus & lexicis doctrinam quærunt, multis quidem rebus memoriam suam brevi tempore implere possunt, sed non ideo sapientiores nec meliores evadunt. Quin è contra, cum nulla in libris istis rationum concatenatio continetur, sed omnia vel auctoritate, vel ad summum brevibus syllogismis deciduntur, qui doctrinam suam ex iis petunt, omnium scriptorum auctoritati ex æquo credere assuescunt, eorumque delectum nullum habere, nisi quatenus studia partium eos movent; atque ita paulatim ratione naturali rectè uti dediscunt, artificialemque ac sophisticam in ejus locum substituunt. Neque enim, ut scias, verus ille usus rationis, in quo omnis eruditio, omnis bona mens, omnis humana sapientia continetur, in disjunctis syllogismis consistit, sed tantum in circumspecta & accurata complexione eorum omnium, quæ ad quæsitum veritatum cognitionem requiruntur. Et cum hæc vix unquam possint exprimi syllogismis, nisi multi simul nectantur, certum est eos, qui tantum disjunctis utuntur, ferè semper aliquam partem eorum, quæ simul

speſtanda ſunt, omittere, ſicque aſſueſcere inconfiderantiæ, ac dedifcere bonam mentem. Cumque interea ſe valde doctos putent, propterea quod multa ex iis, quæ ab aliis ſcripta ſunt, memoriâ tenent, & iis credunt, hinc inſuſſiſſimam arrogantiam & verè pædagogicam acquirunt. Atque ſi inſuper improbis, nugacibus, & contentioſis ſcriptis legendis multum incumbant, quamvis illos natura non malos nec planè ingenio deſtitutos genuiſſet, vix poſſent tamen iſta cultura non reddi maligni, inſuſſi, importuni. Quanquam proſeſſo fatendum eſt naturam etiam ad id plurimum conferre; genera enim illa librorum, quæ diſtinxī, ſolent eſſe inter ſe permiſta, & ſæpe apud unum eundemque auctorem, quædam mala, quædam nugacia, quædam bona & ab illo ipſo ex cogitata, quædam ab aliis exſcripta reperiuntur, ſed pro diverſo ingenio lectorum, tanquam apes & araneæ ex floribus, uni ſolum mel, alii ſolum venenum ex iis excerptunt: unde fit ut ſtudio literarum, qui ſunt ad bonum propenſi, meliores & ſapientiores; qui autem ad malum, deteriores & ſtultiores evadant. Illi autem ab iſtis hac nota certiſſima dignoſcuntur, quod quiſque frequentior ſit in iis libris evolvendis, in quibus plura ingenio ſuo convenientia poteſt invenire. Sed & moribus etiam quam maxime diſtant; ut enim male inſtituti arrogantes, pertinaces, & iracundi eſſe ſolent; ſic è contra verè eruditi nunquam ſuperbiunt, ſunt enim conſcii humanæ infirmitatis, & quæ ſciunt non magni æſtillant, ſed cogitant longè plura eſſe, quæ ignorant; atque ideo etiam ſunt ingenui & dociles, ſemperque parati veritates ſibi nondum cognitæ addiſcere; ac denique ingenium ad varia fleſtere aſſueti, non poſſunt non eſſe mites, benigni & humani. Atque hi quidem cum intelligant veram eruditionem non à ſolis libris pendere, illam etiam privatâ meditatione, vel vario negotiorum uſu, & virorum præſtantium familiaritate ſibi comparare ſatagunt, nec inter libros ſemper verſantur; unde fit, ut ab imperitis ratione doctrinæ lûx non ſuſpiciantur, ſed, ſi privati vivant, vel planè ignorentur, vel tantum ut boni patres familias & homines non ſtulti ſpeſtentur, atque ita præſtantiffima ingenia ſæpe in occulto latent. Si autem ſe civilibus negotiis immiſceant, aliis quidem prudentiores & humaniores eſſe facilè deprehenduntur; ſed hoc potiùs eorum naturæ, quàm ingenii culturæ tribui ſolet. Ac denique ſi ad aliquod docendi munus vocati ſint, niſi prudenti negligentia efficiant, ut ſupra collegas ſuos ſapere non videantur, vix ab eorum invidia liberi eſſe poſſunt. Qui autem valde multum ac ſemper malè ſtuduerunt, tam parum habere ſolent bonæ mentis, ut quando contingit eos ex humili familia ortos eſſe, nullumque literarum opẽ lucrum facere, paſſim à plebe

plebecontemnantur, & ex nimia librorum lætione insanire putentur. Sed quando in juventute, priusquam satis nosci possent, aliquod docendi vel concionandi munus assequuti sunt, nullo negotio permagnam apud imperitos doctrinæ famam atque auctoritatem sibi cum tempore conciliant. Multum enim valet apud vulgus hoc præjudicium, quod quis à Magistratu, aliisve quorum interest, sit publicè delectus ad alios instituendos; Ac deinde ex multis ita delectis non possunt plebei homines non existimare illos esse doctissimos, qui aliis confidentius ea, quæ dicunt, affirmant, & plura se scire profitentur, & denique sæpius ac prolixius à Collegis suis laudari solent; quæ tria fere semper in istis male doctis advertunt. Nam primò, cum nulla ratione sed sola auctoritate ducantur, quicquid in iis Auctoribus, quos sibi sequendos assumpserunt, inveniunt, tanquam sibi planè certum & exploratum jactant; & quia nesciunt quænam sint, quæ ab eruditis sine dedecore possunt ignorari, omniumque rerum scientiam in libris contineri sibi persuadent, omniscii videri volunt; & denique cum ipsi non laudent, nisi quos sibi aliquo modo similes putant, ab iis vice versà laudantur, & frequenter etiam ab aliis mediocriter eruditis, cum nempe hi cuiuspiam alteri, à quo eruditione superantur, invidentes, putant se ejus famam posse minuire, si illos ei anteponant & quàm maximis laudibus extollant. Quibus de causis initio quidem à sola plebe, sed paulatim etiam à peritioribus, qui eos ipsi non norunt, sed aliorum testimoniis credunt, doctissimi esse supponuntur. Et quidem si quis ex eorum numero reperitur, qui sit præcæteris laboriosus, diligens, ardens, loquax, & Sophistarum Dialecticà uti assuetus: qualem te esse agnosco; Quique munera docendi in Academia & concionandi in templo simul obtineat, ut facis; Qui inter concionandum, non in vulgaria plebis vitia, sed in adversarios suæ religionis, & in ea, quæ à potentioribus fiunt, assidue invehatur, & nunc iracundis, nunc ridiculis verbis utendo, plebem suam diversimodè commoveat, ut te facere audiui; Qui frequentes in Academia Theses proponat, omnes contrariarum partium eruditos ad eas impugnandas invitet, cumque non comparent (ut sanè nunquam, nisi velint explodi, debent comparere) magnos de illis triumphos canat: ut à te factum fuisse omnes sciunt; Qui multos edat libros, sed tali stylo, & tot Auctorum citationibus interrupto scriptos, ut, cum à nemine sine fastidio legi possint, nemo etiam examinet an sint boni: quod tuis ut plurimum contingit; Qui denique in omnes, qui vel in minimà re ipsi repugnant, aut tantum non applaudunt, tanquam in hostes insensissimos insurgat, eosque concionibus ac scriptis suis

fuis quam maxime infames reddere conetur, qua via multos de te filere vel etiam invitos te laudare coëgisti: Non mirum est, quod ille ad summam eruditionis famam summamque auctoritatem inter suos perveniat; neque, quòd illam conservet; quamdiu ejus artes à nemine deteguntur. Sed cùm forte nimia potentia sua excæcatus tam multos lædit, ut aliqui operæ pretium putent ipsas patefacere; cumque tam inexcusabiles errores committit, ut etiam ab illiteratis perfacile cognoscantur, valde mirum esset, si tandem immerita ista suâ famâ & potentiâ non excideret. Et si enim talis homo plerisque ex auditoribus suis in templo, & ex discipulis in Academia sit pergratus: si tamen semel animadvertant, quantum ab eo detrimenti debeant timere, summopere ipsum averfabuntur.

Video quidem me ab instituto sermone, quî tantum de usu librorum fuit, magis ac magis recedere. Sed hoc fortè non reprehendes, quia postquam adhuc pauca de concionibus & discipulorum institutione subjunxero, habebis hic omnia uno in loco, quæ circa tuam eruditionem notatu digna mihi videntur. Conciones igitur istius Doctoris, modò à me descripti, populo solent placere; quoniam ea est omnium hominum natura, ut non modò ad hilaritatem, sed maxime etiam ad quoslibet tristes animi affectus commoveri delectentur: hinc tragædiæ, non minùs quàm comædiæ, in theatris locum inveniunt; hinc olim homines & seræ se mutuo laniantes in ludis publicis spectabantur; hinc denique concionator, qui auditores suos ad iram & odium in alios homines excitat, præsertim in potentiores, quibus satis suâ sponte infimæ fortis homines solent invidere; vel in eos à quibus de religione dissentiant, quos ut bellorum causas jam oderunt: quamvis nihil egregii dicat, nihil boni, ac sæpe etiam statum controversiæ, de qua disputat, nulli intelligant, modò tantum audacter, vehementer, copiosè loquatur, & varias convitiourum phrasas, humiles, ridiculas, inauditas, orationi suæ adspergat, majore cum studio à devota plebe auditur, magis amatur, magis laudatur, quàm alii multò eloquentiores, sed qui eam non tam ad aliena vitia odio habenda, quàm ad propria emendanda adhortantur. hi enim, quod ipsi displicet, proponunt: ille verò tantum quòd placet. Ac sanè magnum est solatium turbæ non malæ sed imperitiæ, quòd possit aliquando piè commoveri, piè irasci, piè potentiores aspernari. Quicquid enim facit talis viri suasu, vel exemplo, id pium putat. Audit ab ejus discipulis quàm multos libros scribat, quantasque victorias de quibuslibet adversariis in disputationibus suis reportet, non potest dubitare quin sit doctissimus, non enim novit ista distinguere. Ut etiam ejus vehementiam in concionando, & libertatem in

optimatibus reprehendis ab eximia sanctitate ac prophetico quodam zelo putat proficisci. Quas ob causas cum suscipit ut ducem hortatoremque præcipuum, si fortè sibi unquam vel potentioribus sit resistendum, vel in adversarios suæ religionis sit dimicandum; Et quidquid ille suadere voluerit, summo cum ardore exsequi semper est parata. An verò utile sit Reipublicæ talem aliquem Concionatorem in ea versari, non meum est inquirere. Satis sciunt illi, qui ejus curam gerunt, quid expediat. Non etiam examino an bonum sit, homines illiteratos audire multas controversiarum minutias, quas sine ullo salutis suæ detrimento possunt ignorare; Nec an satis accuratè illas ex concionibus possint addiscere; Nec an rectè doceantur ab iis, qui non tam rationes exponunt, quam in personas convitiantur; Nec an pium sit & humanum odiscere aliquos homines, propterea quòd à nobis in religione dissentiant. Sed tantum affirmo omnem animi commotionem ad iram, odium & rixas, quantumvis justa sit ejus causa, semper maximè noxiam esse illi ipsi, qui sic commovetur; Ita enim sumus à natura comparati, ut parvo usu magnam proclivitatem ad pravos affectus acquiramus; Et qui vel semel se ad iram commoveri passus est ob justam causam, hoc ipso multo paratior est ad alià vice irascendum etiam ob injustam. Audiunt mulierculæ in templo virum quem sapientissimum & sanctissimum existimant, in alios homines declamantem, disputantem, convitiantem; rem, de qua agit, ut plurimum non intelligunt; nihilque melius habent quod agant, quàm ut omnes ejus commotiones pio affectu imitentur, iisque similes in se excitent, unde fit, ut postea domum reversæ ob minimas quasque causas rixentur. Nec viri meliorem inde fructum reportant, ii præsertim, qui controversias istas utcunque intelligentes, non possunt non aliquando de ipsis contendere cum familiaribus suis alii religioni addictis, quales hic ubique occurrunt, & inde ad jurgia, inimicitias, interdumque etiam, qui vilioris sunt sortis, ad vulnera deveniunt. Addrem publica dissidia & bella ex talibus etiam causis posse oriri, eosque solere in bellis istis quàm maximè periclitari, qui talium Doctorum sapientiæ confisi, eorum consilia sequuntur. Sed plures ejusmodi concionatores non novi, nec ab uno aliquo tantum mali existimo esse metuendum, modò tamen ne multos habeat discipulos sui similes, qui postea etiam concionentur.

Verùm enim verò, quâ ratione adolescentes tuæ curæ commissos instruitas, planè ignoro, nec unquam fui usque adeò curiosus, ut ea de re inquirerem; sed artes, quibus te uti ex scriptis tuis deprehendo, & quarum nomine imperiti te doctum putant, tales esse mihi videntur, ut eas

vilissima multa ingenia perfacile possint addiscere, ipsarumque ope tui similia reddi, non autem præstantiora. Prima ex istis artibus est puerilis illa Dialectica, cujus ope olim Sophistæ, nulla solidam scientiam habentes de qualibet re copiosè disserēbant ac disputabant. Hujus tres præcipuæ sunt partes: prima continet locos, ex quibus rationes petantur; secunda formas syllogismorum, quibus illæ vestiuntur, ut meliores appareant; ac tertia distinctiones, quibus adversariorum argumenta eludantur. Et quidem ii, qui promptæ & calidæ sunt imaginationis, sed nullius judicii, quales pueri esse solent, possunt intra paucos dies magnum istius artis usum acquirere: perfacile enim illis est considerare separatim rei cujuslibet propositæ nomen, definitionem, genus, species, similitudines, differentias, contraria, adjuncta, antecedentia, consequentia, & reliqua ejusmodi, quæ vulgò in Topicis recensentur: cumque tamen volunt disserere, si quidquid ipsis unusquisque ex istis locis superdat, effutiant, diu multumque loqui possunt; si autem aliquam opinionem velint probare, nulla est tam parum verisimilis, pro qua non possint ex iisdem multas rationes, non quidem firmas, sed saltem quæ numerum faciant, colligere; ac deinde, si sit disputandum, eas facile in syllogismos concinnant. Possuntque eodem modo ad quaslibet objectiones respondere, si tantum sint instructi viginti vel triginta distinctionibus, quales sunt inter illa, quæ considerantur directè, & indirectè; speculativè, & practicè; externè & internè; ac similes, quibus in omni difficultate locum invenient, modò tantum ipsis audacter uti non erubescant. Hoc autem, ut facile est pueris, aliisve, qui solà pollent imaginandi facultate, sic certè fieri non potest ab ullo, qui aliquid habeat judicii sive bonæ mentis: Omnes enim rationes & objectionum solutiones, quæ cum ex intima ipsius difficultatis consideratione erui non possunt, ab externa locorum istorum inspectione petuntur, fere semper sunt fuitiles & ineptæ. Sed quia ex multis auditoribus perpauci sunt, qui earum inanitatem advertant, præcipue circa quæstiones vulgaris Philosophiæ, de quibus meliores dari non solent; inde fit ut ii, qui arte ista utuntur, facile ad aliquam doctrinæ atque ingenii famam perveniant. Et ideo damnosissima est, non tantum adultis, sed præsertim junioribus, qui, dum ei assuescunt, & ex opinione doctrinæ, per ipsam acquisita, superbiunt, rationem suam naturalem, quæ alioquin ætate posset maturescere, planè corrumpunt.

Ars altera, quam in scriptis tuis adverto, ea est, cujus ope de qualibet re proposita libros componis, quos imperiti doctrinā refertissimos arbitrantur, eamque etiam tui discipuli, sine ulla eruditione, possunt imitari,

si tantum videant indices variorum librorum, præsertim eorum, in quibus plures alii libri citantur; & postquam promiscuè collegerint omnia, quæ de re, quam tractandam suscipiunt, in ipsis inveniunt, qualiacunque tandem sint, ea secundum ordinem locorum communium disponant, adjunctis nominibus omnium Auctorum, à quibus aliquid desumpserunt, ac etiam aliorum, qui ab iis laudantur. Ita, exempli causâ, si de Atheismo velint scribere, quicquid in collectionibus suis inveniunt de nominis istius significatione, id scribent primo loco, secundo ejus synonyma, tertio species vel gradus, atque ita consequenter, causas, effectus, adjuncta, signa, contraria &c. qua ratione nullum vel minimum verbum ab ullo Auctore excerptum, cui non aliquem locum in opere suo inveniunt: nam & omnes homines, quos scient ab aliquibus aliis fuisse Atheos vocatos, ibi poterunt recensere, ac, si quos forte legerint eorum libros valde nugaces & improbos, integra ipsorum argumenta exscribere, ac etiam quascunque de iis historiolas aut tabellas nullius momenti narrare. Quin etiam, si cui occultè malè velint, poterunt libere omnia, quæ de ipso vera esse, vel ab aliis credi existimabunt, inter Atheismi signa vel causas numerare: nec refert si laudabilia sint, & ab omni tali suspitione quàm maximè remota; facile enim ipsis aliquid mali de suo adjungent, ratione cujus in malam partem sumi possint. Ita si quem oderint, qui credatur non nihil ingenii habere, ac Peripateticam Philosophiam non magnifacere, nec libris, in quibus continetur, valde uti, sed peculiarem Methodum excolere ad quærendam veritatem, jamque aliqua ejus specimina exhibuisse, dicent omnes ingeniosos & excellentes, alioqui narrare mystas, Atheos esse solere; ac recensiebunt inter causas Atheismi perversum Methodum illorum qui se solis & in se nascentibus bonis contenti omnem inde cognitionem de novo fabricare volunt; itemque Prætentam libertatem philosophandi, Promissam perfectionem & innovationem omnium scientiarum, Gloriationem & spem factam de inauditis & admirandis Methodis, dogmatis, dictatis, subtilitatibus, inventis &c. specimen judicii in scientiarum defectibus, Aut inventi non tam novi, quàm nova veste induti, & quælibet alia ejusmodi; ut ex iis postea possint inferre illum, quem oderunt, Atheum esse, unam scilicet calumniam aliis calumniis confirmantes. Nec refert si sibi ipsis contradicant, dicentes uno in loco præjudiciorum depositionem, ut mens sit instar tabula rasa, esse præparationem ad Atheismum, & in alio D. i cognitionem nobis esse congenitam, unde sequitur eam præjudiciis impediri sive obscurari, atque ideo illorum depositione illustrari. Nec etiam refert, si ex ipsorum verbis eos Atheos esse concludi possit; Ut si dicant prætentam refutationem Atheismi, quæ sit

librisca de re male consuiis, esse pratextum subtilissimum & nocentissimum, quo Athei venenum suum spargunt, & interim ipsi tales libros pessimè consuunt, in quibus nullum sit verbum, quo Atheismus impugnetur, sed contrà multa, quibus persuadatur, ut cum aiunt, præstantissimo ingenio præditos solere esse Atheos, & varia dant eorum exempla, & præcipuas ipsorum rationes docent ac nusquam refutant. Sed unum tantum debent observare, quod imperitis est observatu facillimum, nempe ut ne quid egregii, & ex quo lector eruditior reddi possit, vel ex seipsis promant vel ex auctoribus exscribant. Possunt quidem, cum aliqua occurrit quaestio nullius momenti, & quæ paucis verbis resolvi possit, prolixè de illa disputare, omnemque suam Dialecticam in ipsa intricanda consumere. Possunt & alias ejusmodi per multas recensere. At quantum ad præcipuam, quæ est de Dei existentia, fateantur quidem eam non debere omitti, nec sola auctoritate sacræ Scripturæ, sed potissimum rationibus philosophicis esse probandam; Verùm caveant diligenter, ne id ullibi facere aggrediantur; Et potius, ut mali Medici, qui, vera & simplicia remedia ignorantes, magnà pharmacorum vel inutilium vel noxiorum multitudine solent ægros suos fatigare: Ita cum ad rem erit veniendum, dicant ad resistendum Atheismo valde multa requiri, & præter sacrarum literarum accuratam cognitionem, habendam esse scientiam universalem universalem, imprimis Metaphysicam, Pneumaticam, Physicam, generalem Astronomicam, Geographiam, Opticam, & speculationes de sonis, ponderibus &c. Itemque notitiam particularium, seu historiam antiquam, novellam. Ac denique longam instruant Bibliothecam contra Atheos, in quam etiam aliquos reponant ex illis ipsis Auctoribus, quos priùs ut Atheismi suspectos traduxerint. Quæ omnia si observent, scripta tuis simillima component, ut manifestum fiet iis, qui tua de illa re, quatuor libellis comprehensa, vel etiam alia passim legere dignabuntur. Sed si qui eos idcirco pluri faciendos putent, valde fallentur. Exponerem adhuc alias artes, quibus ad crassa volumina, non tam doctrina quàm convitiis referta, in quoslibet adversarios tuos componenda uti soles; Sed quia magis ad mores, quàm ad eruditionem spectant, de ipsis hoc in loco tacebo.

*De Philosophiæ Cartesianæ tertio capite & sequen-
tibus usque ad pag. 144.*

P A R S Q U I N T A.

HActeus non potui dubitare, quin velles te hujus libri, *Philosophia Cartesianæ* inscripti, Auctorem profiteri, non tantum quia sex prima ejus folia missa sunt ad me tanquam tua, & audiui operarum correctionem ex ædibus tuis proficisci; sed præcipuè, quia stylus manifestè est tuus, phrasæ convitiatorum tam variæ ac tales à te uno sciuntur, & causa scribendi, nempe ad impugnandam epistolam meam ad P. Dinet, quæ fere sola ex meis scriptis in foliis istis citatur, tibi est peculiaris; neque enim alius, quantumvis tibi amicus, mihi tam vehementer ob istam epistolam posset irasci; & jam dudum in Senatu vestro Academico, cum Collegas tuos ad Judicium, quod Academiae nomine vulgasti, defendendum hortaberis, palam professus es, te tuæ causæ illa in re non defuturum, hoc est, te in me esse scripturum. Verum tamen quia in pag. 33. Auctor ait se *in extremo Belgii angulo docere*, ac pag. 57 nominat te suum *Præceptorem instar parentis æternum colendum*, non ero tam inurbanus, ut aliud ea de re affirmem, quam id, quod tu ipse credi voles. Excusarem etiam me, quòd tibi superiora tribuerim; sed cum ille, qui se Auctorem profitetur, sit tuus discipulus, & liber non in isto Belgii angulo, in quo ait se docere, sed apud vos imprimatur, nemo putabit ejus errores tibi esse minus imputandos, quam si Auctor dicereris. Vel certè, si cui videaris minus peccasse contra decorum, quòd convitia Theologo indigna alieno potius quam sub tuo nomine vulgaris; eidem hoc ipso videberis minus probus, quòd non irâ tantum & impetu, sed meditatio consilio & astutiâ usus sis ad tua de me maledicta spargenda. Interim autem ut scias me aliquid horris nomini tuo detulisse, non amplius singula capita seorsim examinabo, sed reliqua omnia simul percurram, summatimque meum de iis judicium exponam.

In prima sectione Auctor videtur omnia comprehendisse, quæ contra nostram Philosophiam potuerat tunc excogitare: nam in secunda conatur refutare objectiones, sive respondere ad ea, quæ putat pro ipsa dici posse. Et quidem prima sectio continet 5 capita; In quorum primo ait me velle, ut mei discipuli omnium obliviscantur; In secundo ut libris bellum indicant. Quæ duo an vera sint, jam ostensum est. In tertio, ut
me

me tanquam alterum Pythagoram suspiciant, imò adorent, & quicquid dixerò, pro vero habeant. In quarto, ut spei pleni sint, & à me omnium dubiorum enodationem expectent. In quinto denique, ut omnes præ se contemnant. Quæ an verisimilia sint, nemo non videt. In secunda autem sectione (saltem ab ejus initio usque ad paginam 144; quæ est ultima earum, quas legi) 10 capita continentur. In quorum primo ait frustra nos jactare Philosophiam nostram esse antiquam. In secundo, frustra etiam jactari ejus evidentiam. In tertio, frustra rursus jactari discipulorum progressus. In quarto, verbis tantum à nobis vulgarem Philosophiam impugnari. Et in quinto, nos cum ea congredi non posse, quia ejus terminos ignoramus. Quæ quamvis vera essent, non ideo sequeretur Philosophiam nostram esse rejiciendam. Deinde in principio sexti capitis ait *lapidem Lydium, ad quem nova Cartesii Philosophia omnia sua scita & dogmata explorat, esse quintuplicem: Experientiam nempe, Rationem, Algebram, Geometriam, & Mechanicam.* Ibidemque disserit contra Experientiam, quam ait nos non juvare. In septimo contra Rationem. In octavo contra Geometriam & Algebram. Ac in nono contra Mechanicam. Sed tam acutè, ut ex ipso ejus scripto Lector perspicax non possit de meo philolophandi modo non bene sentire. Denique in decimo capite vult ostendere, quâ solertiâ meas opiniones probem, aitque me simplicem narrationem vice demonstrationis obtrudere, multum deferre propositionis evidentiam, ac fingere hypotheses. In his autem omnibus narrat tantum ea, quæ de me vult credi, hoc est, omnium pessima, quæ vel ille ipse vel ejus adjutores potuerunt excogitare, nullamque planè affert eorum probationem, vel certè nullam, quam non facilè quilibet ex nuda ejus inspectione nullarum virium esse cognoscat. Ut cum in cap. secundo sect. secundæ, distinguendo inter evidentiam probationis & evidentiam propositionis, unamque prolixè mihi concedendo, vult ex hoc solo videri alteram jure negare; Ac in cap. quinto ad probandum me & Regium ignorare terminos Philosophiæ Peripateticæ, affert tantum verba Regii de se ipso loquentis hoc pacto: *Dudum scholarum Philosophiam si non accuratissimè, saltem mediocriter perdidicimus.* urgetque illud *mediocriter* à pag. 102. usque ad pag. 106, quia contendit illam non mediocriter sed quam accuratissimè sciri debere. Sæpissime autem loco probationis petit à me quæstiones, hoc est, nugatur: Nam exempli causa pag. 45. petit à me generaliter alicujus nodi Philosophici facilem & expeditam solutionem; statimque sibi objiciens, me videri velle jam aliquas in Meteorologicis dedisse, non ostendit eas falsas esse, nec quidem ipsas examinat, sed ait tantum *fidem non esse adhibendam aretologo*

proprias laudes ad nauseam usque buccinanti; quod idem pari juri, de quibutlibet novis solutionibus, dicere posset, si quas darem; ideoque ineptus essem, si ad ullas ejus quæstiones respondere dignarer.

Unum tantum non omitam, nempe apparere quidem ex toto libri contextu nullum alium esse Auctoris scopum, quam ut opiniones meas convellat, & ea quæ de te scripsi in Ep. ad P. Dinet refellat; sed tamen illum versari tantum in generalibus & fictitiis, ut Calumniatores solent; nec unquam ad particularia devenire, nisi tantum in tribus locis, quorum primus ad ea quæ de te scripsi, & alia duo ad meas opiniones spectant. Horum unus est pag. 118. ubi negat verum esse hunc meum syllogismum, *Cujus idea in me est, illud ipsum existit*. Sed nec ista verba ullibi à me scripta sunt, nec ullam formam syllogismi continent, nec quidquam iis affine unquam cogitavi, nec etiam locum designat ex quo illa desumfit. Alius est pag. 124. ubi negat *in omnis rei conceptu contineri existentiam aut possibilem aut necessariam*; qua in re nihil præter ignorantiam suam ostendit; quis enim nescit per rem intelligi *ens reale*, atque *ens* dici ab *essendo* sive existendo, atque ipsas rerum naturas dici à Philosophis *essentias*, propterea quòd illas non nisi ut *essentes* sive existentes concipere possumus. Et ineptum est quod subjungit, nempe Deum ut deceptorem cogitari; etsi enim in prima mea Meditatione de aliquo deceptore summè potenti loquutus sim, nequaquam tamen ibi verus Deus concipiebatur, quia, ut ipse ait, fieri non potest ut verus Deus sit deceptor; atque si ab eo petatur unde sciat id fieri non posse, debet respondere se scire ex eo quòd implicet contradictionem in conceptu, hoc est, ex eo quòd concipi non possit; adeò ut hoc ipsum, quo usus est ad me impugnandum, sufficiat ad me defendendum. Locus autem, quem pro te habet, est in pag. 57, & 58, ubi putat se egregiè refutare id, quod scripsi de Auctoribus quos citas, *quod nempe sapienter faciant contra te quam pro te*, ex eo, quòd, cum libros, ut supponit, nullos legam, dicat me id scire non potuisse, nisi fortè ex alio: petitque ut mei Nomenclatoris nomen prodam. Sed qui considerare voluerint in tuis scriptis, quàm longos sæpe Auctorum catalogos referas, ubi nulla opus est probatione; ac ubi opus est, quàm paucos pro te afferas, qui non sint vel obscuri nominis, vel diversæ à te religionis, adeò ut eorum auctoritas, præsertim in rebus fidei, sit semper contra te, vel certè non multum pro te; ac denique quoties loco rationum; cum à te deberent afferri, lectorem ad alios libros remittas, ac sæpe ad aliquos, qui haberi non possunt, ut ita videaris aliquid dicere cum nihil dicis, quod quammaximè contra te esse puto, agnoscent me satis causæ habere potuisse ad id scribendum

bendum, etiam si nullos ex Auctoribus à te citatis consuluissem. Cum enim Auctorum testimonia non alium habeant usum legitimum, quàm ut confirmet assertionem pro qua citantur, quæcunque ad id non juvant, faciunt contra illum, à quo adducuntur; quia vel ostendunt ipsum esse malæ fidei, nempe si sint falsa, vel esse imperitum, aut imprudentem, aut vanum, si ad rem non sint apposita. Quid autem, si addam me nullum in hac tua Philosophia Cartesiana meorum scriptorum locum hæcenus invenisse, qui non apertè faciat contra Auctorem à quo citatur; quia nempe vel ab eo corruptus est, ut de plerisque supra ostendi, vel nihil prodest ad id quod vult probare? Dices scilicet te non esse istum Auctorem, illamque nondum à me visam fuisse, cum id de te scribebam. Itaque istud omittamus. Sed quid, si addam, me saltem Regii responsionem ad tuas Theses antea legisse atque ibi loca S. Scripturæ advertisse, quæ pro formis substantialibus à te citata ille acutè omnia refutavit, ipsa tantùm eorum verba quæ tu solis numeris indicaveras referendo: Ut, exempli causâ, citaveras *Proverb. 30. 24. 25. 26. 27. 28.* unde retulit hæc verba: *Quatuor sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: Formice, populus infirmus, qui preparat in messe cibum sibi; Lepusculus plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum: Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas: Stellio nititur manibus suis & moratur in adibus regis.* quæ talia sunt, ut nullus alius in tota S. Scriptura sit versus, quem non æquè appositè citare potuisses; In omnibus enim aliqua res corporea nominatur, cui te formam substantialem assignis. Sed non ideo magis faciunt pro te, quàm loca, in quibus nix nominatur, pro iis, qui nivem nigram dixere. Quod autem ita S. Scripturæ auctoritate abutereris, ad Collegam & amicum tuum hæreseos suspectum faciendum, non parum mihi visum est contra te esse. Idem fortè probare possem de quibuscumque aliis libris tuis; sed consultò abstineo ab illis, quos sub Thesum nomine vulgasti, ut hæcepistola liberius haberi possit & vestris Bibliopolis, quibus audio vetitum esse, ne illa vendant, quæ in Theses vestras scribuntur; Et nullos præterea libros vidi quorum te Auctorem professus sis præter tuum Therisitem. Quid autem de hoc sciverim, adhuc dicam, simulque, ut voluntati vestræ obsequar, indicis mei nomen hic prodam. Ille est Auctor *Examinis istius accurati*, quod in Therisite tuo impugnas. Sic autem in sua Therisitis Confutatione anno 1637 edita de te scripsit pag. 18. *Asio Vetus tam ineptè mea semper interpretari, tamque audacem esse in addendo, mutilando ac mutando, ut nihil eorum quæ mihi ipse tribuit, sive sententiam, sive argumentum, pro meo cupiam haberi. Si semel atque iterum perverrà aliquid citaret, posset error no-*

minari ; sed quod plurimis locis id facit , quid est aliud quàm perfidia ? Ego verò contuli varias ex tuis citationibus cum ejus textu , cumque hac in parte verum scripsisse testari possum. An quæso judicare debui te fidelius alios Auctores passim citare , postquam vidi quâ ratione in sacris literis ludas , & quomodo eorum ipsorum verba pervertas , à quibus id tibi publice potest exprobrari ? Profectò , Domine Voeti , si nihil melius habuistis ad ea , quæ de te scripseram , refutanda , vel ad meas opiniones impugnandas , non video magnum operæ pretium fuisse ut Philosophiam Cartesianam scriberetis. Cumque nihil aliud 144 priores ejus paginæ contineant , valde otiosi illi erunt , qui plura legere dignabuntur : non enim est verisimile vos tam multa inania præmissuros fuisse , si quid boni habuissetis. Verùm tamen , ne temere judicare videar de iis , quæ non legi , nondum claudam hanc epistolam , sed libri vestri residuum exspectabo.

*De Libro Gisberti Voetii adversus Confraternitatem
Marianam.*

P A R S S E X T A.

INitium hujus Epistolæ diu jacuerat inter schedas meas neglectum , cum librum à te nuperrimè editum , quem *Confraternitatem Marianam* vocas , accepi , & tandem mihi nunciatum est residuum vestræ Philosophiæ Cartesianæ typis mandari , sed ejus editionem per aliquot menses fuisse intermissam , propterea quòd occupatus fueras in absolvendo isto alio libro , quem ante ipsam cupiebas emitte : Adeò ut jam non opus sit aliis argumentis ad probandum eam non ab illo , cujus nomen feret , vel certè non ab illo solo , sed præcipue à te conscribi. Et sane quisquis videbit , quam sint inter se similes Confraternitas ista Mariana & Philosophia Cartesianæ , non solum nominis terminatione ac forma , sed etiam ingenio & moribus , non dubitabit quin sint filix gemellæ unius parentis. Quia verò nunc fortè contingit me esse valde otiosum , istam tuam Confraternitatem paucis horis totam legi , & meam de ipsa sententiam hic ponam , non quidem quatenus in ea quæstio quædam ad religionem vestram pertinens agitur , nolo enim me negotiis alienis immiscere ; sed tantum , quatenus ex ipsa cognosci potest qualis sis , & quanta fides aliis tuis scriptis sit habenda. Cum enim te palam ejus Auctorem profitearis , negare non potes , quin id omne , quod in ea continetur , sit tibi tribuendum. Philosophia autem tua Cartesianæ sub alterius nomine prodibit , ut paratam habes
excu-

excusationem fide ac probitate tua dignissimam, quòd nempe illa, quæ in ea erunt, non debeas præstare, quia non eris ejus auctor; & ego non libenter me committo cum larvis. Sed ut scias me non nisi causâ probè cognita de tua Confraternitate sententiam dicere, quid tibi ejus scribendæ occasionem dederit recensabo.

Vetus quædam est Sodalitas Sylvæ-ducis à Beata Virgine nomen habens, in quam viri tantum primarii admitti solent, quæque est idcirco valde celebris ac potens: Et priùs quidem ex folis Romanis Catholicis constabat, sed cum in urbe non ita pridem Hispano erepta conventus hominum potentium & inter hostes educatorum periculo non carere viderentur, nec tamen possent impediri, quoniam eorum libertas in deditioe pacta erat, ii, quibus illius urbis custodia commissâ est, perutile esse putârunt tum ad præcavendas suspiciones, tum etiam ad pacem & concordiam inter cives conciliandam, se simul cum Romanis Catholicis in Sodalitatem istam admitti, sed eâ conditione, ut nihil deinceps in ea fieret, quod à religione sua esset alienum. Hocque ab aliis recusari non potuit, quia cum ex legibus deditiois omnia bona ecclesiastica in ararium publicum redigerentur, non alio nomine bonorum istius Societatis administrationem sibi servaverant, quàm quòd non esset spiritualis sive ecclesiastica, sed tantummodo civilis. Ita ergo illustrissimus urbis præfectus, alique 13 ex honestioribus civitatis, quos ille in socios sibi delegit, in Societatem istam recepti sunt, atque tam accuratè, tam expresse, tam sollicitè caverunt, ne quid ea in re committerent, quod ad normam suæ religionis non esset exactum, ut ea tantum in parte modum excessisse videantur. Sed tamen vitare non potuerunt, quin statim, atque id à te auditum est, theses ordinaria tua tela in ipsos evibraris. Nihil ego in theses istas sum scripturus, sed pauca tantum ipsarum verba hic referam, quoniam ad sequentia intelligenda requiruntur. Earum titulus est; *Disputationis theologicæ ex posteriori parte theologiæ, 22, de idololatria indirecta & participata, pars tertia* &c. atque in 2 folio & sequentibus hæc inter cætera leguntur: *An fraternitas Maria à Magistratu Reformato, qui tollere potest, bona conscientia tolerari publice aut relinqui debeat, repurgata scilicet ab idololatria Papali: & si Magistratus hoc faciat, an ullus Reformatus tali fraternitati adscribi possit, sub conditione de non præjudicando suæ Reformate religioni. Resp. ad 1 Resp. Neg. quia crasse admodum participat aliena Idololatria, &c. & paulò post: Sed quidquid hic negligat aut conniveat Magistratus: nemo tamen Reformate religioni & ecclesiæ addictus ei se addicere potest. Et postea: Committitur ergo (ab iis qui se ei addicunt) idololatria plusquam indi-*

rectè, reductivè, participativè &c. Item. Quidquid enim limitent, excipiant, expurgent, manet tamen fraternitas illa ad minimum monumentum idololatriæ & fœderis idololatriæ, quo usi sunt antehac, & etiamnum utuntur Pontificii in regno Papali, & extra illud ad retinendum ac promovendum cultum Mariae sive apertè sive tacitè & clam. Sic miseri illi in carne nostrorum gloriantur, in sua idolomama confirmantur, de tempore ac stoliditate nostrorum, ad hæc mundi hujus amore supra Deum (vide 2 Timoth. 3. 4 Philip. 3. 19) non absque risu, insultatione & fastidio triumphant. Si enim labores subeundi essent, si quid conferendum in symbolum, si nihil nisi sumptus sustinendi, & si opipara convivia, lauti reditus, fertiles occasiones inde aliquid lucri participandi non adessent; sciunt nostros, propter nudum titulum Mariae, nedum propter regulas & statuta fraternitatis aut rosarii collegio illi nomen haud daturus. &c. Item. Atqui mutata jam sunt insignia fraternitatis; rubens scilicet pannus quem humeris gestare solent, imprimis ducentes funus alicujus ex fratribus in medalium brachio affigendum cum hac inscriptione: Sicut lilium inter spinas, &c. Item denique, Quomodo potuissent nostros tanquam bardos in pompa & triumpho manifestius circumducere Pontificii, iisque a tergo insultare? Quod si ecclesiam intelligunt per lilium, ex sensu reformatorum, & ipsius rei veritate: tum explicandum est absque omni ambiguitate ab omnibus fratribus, utram ecclesiam intelligant, reformatam Sylvæducentem, an latentem ibi Papisticam &c. In quibus omnes qui legere sciunt, possunt videre urbem Sylvæducentem expressè nominari, & fraternitatem Mariæ, & quidem illam cujus olim fratres rubecum pannum in funeribus gestabant: pluresque alix certissimæ ejus notæ in reliquo illo tûo scripto continentur, sed pluribus non est opus, ut quilibet sine aberratione vel ambiguitate ulla omnes & singulos ex vestris qui ei sodalitati nomen dederunt, agnoscat. Adcò ut non minùs ibi illos nomines, sive nominatim (hoc est, certò, & expressè, ut à Latinè loquentibus sumi solet) designes, quàm si propria ipsorum nomina & prænomena & cognomina adjunxisses. Contingit enim aliquando ut idem nomen pluribus diversis hominibus conveniat, sed in toto terrarum orbe non sunt duæ urbes Sylvæducentes in quibus talis sodalitas reperiatur. Et quemadmodum cum dicimus Regem Gallix, non minùs eum nominamus quàm si Ludovicum Borbonum dicere-mus; Ita profectò verissimum est te in istis thesibus illos omnes qui ea in urbe Sodalitati B. Virginis nomen dederunt nominatim designasse. Ut etiam verissimum est, te ipsos tibi non solùm tanquam idololatriæ affines, & reos, sed etiam tanquam lucro fordido & opiparis conviviis inhiantes condemnasse: quid enim aliud hæc verba significant, *Committitur ergo ab illis idololatriæ, plusquam indirectè, re-*

ductivè, participativè. Atque hæc, si opipara convivias, lauti reditus fertiles occasiones inde aliquid lucris participandi non adessent; scimus Pontificii reformatos collegio illi nomen haud daturus. Denique verissimum est, te non illos solos, quos habes pro privatis, etsi urbis Præfectus, Propriæfectus, & Prætor inter ipsos numerentur, sed nominatim etiam Magistratum Sylvæducentem censuræ tuæ subjecisse; Cum enim quæris, *An Fraternitas Mariana a Magistratu reformato, qui eam tollere potest* &c. supponis eam ab ipso tolli posse (nempe violenter, ut fieri amas), alioqui non posuisses *qui eam*, sed, *si eam tollere potest* &c. Ac proinde illum Magistratum condemnas, tanquam si crasse admodum participaret alienæ idololatriæ. Atque hæc omnia, nisi oculi mei fascino aliquo deludantur, nisi verba Latina non intelligam, hæc omnia, inquam, invenio in Thesibus tuis: utrum verò bona sint an mala, non dicam, quia, ut jam monui, theses istas non impugno, sed diligenter notanda esse puto ad sequentia intelligenda.

Cum autem Optimates Sylvæducentes maculas istas existimationi suæ publicis Thesibus insperfas, non sine publico scripto satis elui posse judicarent, ejus scripti componendi curam uni ex Pastoribus suis D. Samueli Marelio commiserunt: Eaque in re insignem moderationem testati sunt, quod se non ab alio defendi voluerint quam à symmysta tuo, tibi quam maximè favente; & qui suum ea de re librum ita paravit, ut clarissimè quidem suorum pietatem sinceritatemque demonstrarit, eosque ab omni suspitione vitiorum sive criminum quæ ipsis per calumniam affinxeras accuratissimè liberarit, sed interim etiam præcipua peccata tua dissimulavit: adeo ut reverà non contra te scripserit, sed, ut ipse monuit, pro te: supposuit enim falsas tibi hypotheses fuisse subministratas, hoc est, historiam facti malè fuisse tibi narratam, sibi autem convenire tecum in thesi, hoc est in generali decisione quæstionis, An liceat Reformatis Pontificiorum ceremonias amplecti; nec unquam de te nisi quam honestissimè ac cum elogio loquutus est. Cumque necessàrio queri deberet de improba eorum maledicentia, qui falsa crimina viris bonis imponunt, totam istam invidiam in *individuum vagum* sive in personas planè ignotas transtulit, ut te potiùs credulitatis quam calumniæ argueret. Omisit etiam totam quæstionem, quæ meo judicio hac in causâ præcipua est, An scilicet tibi licuerit Optimates illius urbis, ac nominatim ipsos Magistratus ex privata tua auctoritate ac non auditos nec monitos publico scripto condemnare. Nec denique aliud de te dixit, nisi quod prudentiores putarent, scholasticam & publicam disputationem, apud vos habitam, non fuisse idoneum remedium iis, qui versabantur Sylvæducis, & eorum quæ

Ultrajecti disputabantur, erant ignari, ad saniora consilia, si fortè quid peccassent, revocandis. Quin etiam id honoris ministerio tuo celatum est, ut liber ille Maresii non fuerit promiscuè omnibus evulgatus, sed tantùm ad aliquos ex iis qui theses tuas viderant transmissus. Atqui nihilominus eo accepto, non aliter quàm paulo ante visa modestissima Regii ad tuas theses de formis substantialibus responsione, summopere excanduisti: quia nempe tibi conscius eras gravis culpæ, quam nullo modo volebas emendare, nec agnoscere, statimque prodiit extemporaneus libellus qui creditur à te scriptus fuisse, nam clarè in eo cognoscuntur tui mores, & tuus stylus, & prodiit sine nomine sub persona unius è ministris Sylvar-ducis qui aiebat se eum esse, quem Maresius falsas hypotheses tibi subministrasse supposuerat, cùm tamen planè certum sit, nullum hoc nomine Ecclesiæ ministrum à Maresio fuisse designatum; nullibi enim quicquam habet, quod non æquè, vel magis, in alios quadret, ac expresse in sua ad te epistola culpam rejicit in illos *qui se pratermitti in sodalium delectu agrè tulerunt*, quod de nullo ex verbi Ministris potest intelligi. Sic itaque iste Minister à te in scenam fuit protractus, ut, quemadmodum soles, aliquem haberes, quem faceres culpæ tuæ participem, & sub cujus nomine liberius, atque impuniùs quàm sub tuo, maledicentiam tuam possès exercere. Sed statim ejus libellus, live potius tuus, judicatus est famosus, & mendax, & ad seditiones concitandas comparatus, ipsiusque lectio prohibita: *quod per urbis plateas cum sono tubarum & tympanorum fuit promulgatum*, ut ipse docet, pag. 420. Quin etiam hìc habeo illius judicii exemplar, cujus hæc sunt verba: *Alsoo booz eenige dagen binnen deser Stadt seckere blaeuwve boeckstiens / geintituleert Retortio Calumniarum quas Tertullus Societatis Marianæ advocatus, &c. sonder naem van eenigen Autheur zijn gedibulgeert; Ende dat wy / nare ondersoeck ende examinatie van verscheyden poincten in de selve upt-gedruckt / oordeelen dat eenige gequalificeerde personen daer inne seer schandelijck ende tegen de waerheyt werden geblameert: Ende alsoo wy te gemoet sien dat daer upt in dese Stadt / allwaer de eenigheyt ende ruste ten hooghsten dient te werden geboozdert / groote ende swaere oneenigheden / ergernisse ende scheuringe / tot na-deel van Godes Kercke ende deser Stads welvaeren / indien tegens sulcke onbehoorlijcke ende ongeoorlofde libellen niet en werde versien / staen te verwachten / dien wy geerne sagen boozgekomen. Soo is 't / dat &c.*

Ita jam egregiè Sylvæducis sub aliena persona publicè vapulasti, sed hoc animos tuos non fregit: ut neque etiam quòd, cum nobilissi. & amplissi. illius urbis Senatus alium ea de re librum, hanc scilicet Confraternitatem Marianam, à te parari intellexisset, literas ad Illustr. Ultrajectinæ Provinciæ Ordines, & inclytum urbis Senatum, & etiam ad te perscripserit ad ejus editionem impediendam, ut ipsemet jactas p. 421. His enim omnibus neglectis, tu ipse tandem cum tua Confraternitate Mariana in arenam descendis. Quem librum otiosè totum evolvi, sed ut ingenuè verum fatear, nullam inveni ejus partem, quæ sine indignatione ac stomacho legi possit. Non possum à me extorquere ut blandè hîc loquar, nimiam in eo malignitatem, absurditatem, iniquitatem, arrogantiam, & pertinaciam ostendis; quæ vitia sunt omnium quammaximè odiosa. Malignitas in eo apparet, quòd tam multa collegeris, tam crassum librum scripseris, non ut causam tuam defendas, reverà enim illam tali scripto pejorem facis, sed ut, cum nihil mali de Optimatibus Sylvæducensibus nec de Marcio possis probare, multas tamen malas & falsas de ipsis opiniones prolixitate maledicentiæ tuæ lectorum animis immittas. Idem etiam in eo apparet, quod de nemine alio quidquam scribas, nisi ut ejus existimationem aliquo modo imminuas, & ne amicis quidem parcas. Ex quorum numero esset ipse Marcus, si quid haberes humanitatis; reverà enim ita egit causam suorum, ut tibi quantum fieri poterat pepercerit, & amici officio functus sit. Sed patiamur illum à te non amari, quia non omnia, quæ scripsisti, approbavit; novimus enim hoc apud te summi odii causam esse solere. Patiamur etiam te Optimatibus Sylvæducensibus quàm maximè esse insensum, quia, cum iniquissime à te laesi essent, ausi sunt curare ut tibi modestè pro se responderetur. Quid autem de te tam malè meruit ille tuus martyr, sub cujus persona prodijt Retorsio, ut illum p. 416, tanquam imperitissimum traducas, dicendo jactari ipsum non esse ejus auctorem, quippe cui tantum Latinitatis non superesset. Ac deinde frigidè respondendo sui verbis: *De Latinitate ministri, deque artium, linguarum & theologia studiis nihil vulgare sentio; expertus loquor.* Ut nempe indè colligatur illum ne vulgarem quidem habere Latinitatis ac theologiæ cognitionem; quia hoc credibilius est, quàm cum habere plusquam vulgarem; & te adeò fuisse religiosum, ut verbo-ambiguo uti malueris, quàm mentiri, quamvis hoc pacto confirmes te esse istius famosæ Retorsionis auctorem. Non etiam mihi videris erga reliquos Belgii pastores magis officiosus, cum illos alloquendo, pag. 27, ita scribis: *Ostendam recipià illud non minus gratum mihi fore, quam cum celestis & approbationibus vestris, & coram*

& tam frequentes, etiam per literas collegiatim (plura non addam ne stolidus videar, aut livor hoc audiat) mihi animum additis, & ad similia aut majora tentanda provocatis. tanquam si te unquam, ad Optimates, & Magistratus urbium publicè in thesibus tuis reprehendendos, atque ad turbas hoc pacto concitandas, provocassent. quod non puto quemquam ipsorum esse facturum. Innumera alia possem notare, sed nolo integrum examen tui libri suscipere: illas partes Maresio relinquo; jam enim in sua defensione tale ingenii, prudentiæ ac doctrinæ specimen dedit, ut non dubitem, quin optimè hac in re, quod operæ pretium erit, si facturus. Ego interim breviter tantum eorum, quæ memoriæ meæ occurrent, te monebo. Absurditatem in omnibus iis notavi, quæ rationum loco proponis, ac simul iniquitatem quammaximè odiosam: nullibi enim ratiocinio rectè uteris, nec ullibi non peccas in regulam, *Quod quisque juris in alium statuerit, ut ipse eodem jure utatur*, in qua una omnis æquitas consistit. Ita pag. 24. refert hæc verba Maresii. *Optassent sanè ut saltem contentus generali disquisitione, Sylvamducis & nostros nominatum non designasset.* ad quæ sic respondes: *Et ego, atque alii vera religionis, pietatis & ecclesiastica pacis amantes multò magis optassent, ut ille theses de idololatria, in gratiam talis causæ, imprimis hoc tempore, & tali libro, non oppugnasset. si enim prælectiones, corollaria & theses Academica, non tantum adversariorum, sed & amicorum, domesticorum, neutralium, anonymorum otiosos & odiosis libris exagitari deberent, quis tandem esset finis, & quæ rerum facies?* Quâ responsione nihil absurdius aut iniquius fingi potest. vis enim tibi licuisse in thesibus tuis Sylvamducis nominare, ac ejus Magistratum & Optimates criminando, ibi ecclesiasticam pacem, quantum in te fuit, perturbare: Interimque Maresio, eorum pastori vitio vertis, quod ausus sit sacris illis tuis thesibus contradicere, ad suorum innocentiam protegendam, & paci ecclesiasticæ in urbe sua consulendum. Similia iniquitatis exempla ubique occurrunt in tuo libro, & quidem sæpe tam absurda, ut in memoriam mihi revocârint furorem Fimbriæ, qui cum Q. Scævola, putans occidere, vulnerasset, ipsum postea in judicium voluit vocare, quod totum telum corpore non recepisset. Forsan tamen ferri posset talis iniquitas, si non esset cum arrogantia conjuncta. Sed qui videbunt, quàm intoleranter & quàm superbe accusatorem semper agas aut judicem, cum tamen reverà sis reus, & quidem ejus criminis, quod cum negari non possit, humili tantum veniæ petitione, ac poenitentiae testificatione, esset excusandum, summopere te adversabuntur. Arrogantia ista vel ex titulo libri tui potest agnosci: neque enim in ipso excusationem aut defensionem ullam promittis, sed *Specimen as-*

fectionum partim ambignarum aut lubricarum, partim periculofarum, ex tractatu nuperrimè scripto pro Sodalitatibus B. Mariae inter Reformatos erigendis aut interpolandis, &c. hoc est, reprehensionem errorum Maresii, eorum scilicet, quos ipsi per calumniam vis affingere. hinc enim in ipso titulo calumniarum specimen præbes, dicendo ejus librum esse *Tractatum pro Sodalitatibus B. Mariae inter Reformatos erigendis*; quod falsum, & apud vestros invidiosum esse novisti. In reliquo autem tuo libro à pag. 28. ad pag. 75, & aliis in locis non aliter Maresium interrogas, quam si tu esses judex, ille reus; vel tu pædagogus, ille discipulus; eique id omne proponis, ex quo putas lectorem aliquid mali de ipso posse suspicari: Quæ una est ex egregiis illis artibus, quibus uti soles ad impunè calumniandum; non enim teneris præstare quod non affirmas, & interim lectori æquè potes persuadere, quod sic interrogas, ac si verum esse affirmares. Putida etiam arrogantia ubique apparet in tuis verbis: Ut cum pag. 5. dicis Maresium *magnus & novis ausis velle inclarescere*, ex eo scilicet, quod te tantum virum aggrediatur; Et cum ab eo per latus tuum ecclesias Belgicas peti fingis, tanquam si illæ sine te stare non possent; aut tu præcipua esses earum pars, Maresius autem nulla. Denique omnis pertinacia tua, quod nullam planè culpam velis agnoscere, quamvis manifestè deprehensus ac convictus sis; quodque nullis rationibus & nullius auctoritate adduci potueris ad abstinendum à maledico tuo libro evulgando, sine summa arrogantia esse non potest. Bis relegi ea, quæ habes in pag. 420, & 15 sequentibus, ut rectè intelligerem rationes, quas ibi affers ad probandum te, ut ais, *non esse præfactum aut importunè contentiosum, aut ἀτάκτον, qui ne Optimatibus debitum honorem, nec conventibus ecclesiasticis reverentiam atque auctoritatem tribuas.* sed planè obstupui: nihil enim omnino in iis inveni, quod è contra non ostendat te reverà esse *præfactum & importunè contentiosum*, & omnis ordinis superiorisque potestatis contemptorem. Adeò ut ignorem utrum volueris: An scilicet ut lector minus attentus (quia nemo sine incredibili patientia tam futile scriptum attentè legere potest) putet in verborum tuorum ambagibus aliquid fortè rationis contineri, quo te rectè defendas, etsi illud non advertat; An potiùs, ut credatur, te usque adeò esse refractarium & pervicacem, ut neque Magistratus neque Synodos cures, & quamvis nihil nisi calumnias scribere possis, à scribendo nolis tamen abstinere: quâ ratione tantum fortassè tui metum vis omnibus incutere, ut nemo sit in posterum, qui ausit tibi contradicere, quamvis de ipso maledixeris, ne statim hoc pacto crassum volumen convitiis illi impingas. Quippe pag. 421. postquam jactasti,

omni modo actum esse, ut tua scriptio impediretur, & in eum finem literas à Nobiliss. & Ampliss. senatu Sylvæducenti ac etiam à pluribus aliis, ad te, atque ad alios datas fuisse, tanquam scilicet si valde timerentur tui libri, duas ais esse rationes, quibus te ab ista scriptione revocare conati sunt. Præerat, inquis, quoddam defensio illa seu *Apologia pro fraternitate esset*, & in forma nunc diceretur *Apologia Optimatum*. & postquam aliquandiu nugatus es, quaerendo an sit *Apologia* nec ne, concludis hoc esse *μωρὸν λύσιον* puerulis terrendis idoneum, & tibi non ideo minùs licere illam impugnare. Alteram deinde rationem hanc habes pag. 427: *Pertinere causæ hujus determinationem ad judicium Synodorum & non ad scripta Theologorum; ei ergo submitendam, non scriptis elencticis ultra examinandam*: Cui hos prosyllogismos adjungi dicis. 1. quia *Mariani fratres hunc nunc declarant se paratos esse eam subijcere Synodi Belgici, etiam Ultrajectinae*. 2. quia *Synedrion Gallo-Belgicum Sylvæducis scripserat (l. DD. Theologia Professoribus in Acad. Leideni, se judicasse quidem pro Fraternitate Mariana, velle tamen judicium suum submittere Synodo*. 3. quia *multo tutius & commodius, minori-que cum scandalo & hostium & vestrorum, rationes tue in Synodis proponi possent, quam publico scripto*. Quæ quantumvis nudè ac frigide à te referantur, ostendunt tamen factum Optimatum Sylvæducentium saltē fuisse approbatum ab eorum Synedrion, cujus auctoritas pluris facienda esse videtur, quàm unius privati Theologi, qualis tu es. Itemque illos nihil aliud hac in re quaerere, quàm veritatem & pacem ecclesiasticam, & nullo modo esse pertinaces, cùm quibuscumque Synodis, etiam Ultrajectinæ, cujus pars ipse es, velint se subijcere. Tu autem, ut ad ista respondeas, & quàm sis Ecclesiasticæ pacis amans, quàm humilis corde, quàm pius, ostendas, primò quidem affers exemplum Gomarii, cui dicis ab Arminii fautoribus aliquandiu scriptionem fuisse interdictam, cumque idcirco Academiam deseruisse. Qua de historia nihil scio, nisi quoddam hic ad rem non faciat. Deinde p. 429. sic loqueris: *Nasutiores hic videre sibi videntur aliud mysterium; quod an contagio per somnium, aut per distans in tenebris operetur, hanc ita explicare possem. Sunt nonnumquam, qui Professore Theol. tanquam orphanorum minorenium curam & tutelam sibi in solidum demandatam vellent, ut ne quidem theses conscribere, lectiones habere, disputationes instituire ipsis liceret, sine antecedente sive cognitione sive venia ephororum aut censorum quorundam*. In quibus verbis non alium sensum invenio, quàm quoddam velis innuere Professore Theologiæ nec à Magistratibus nec à Synodis regi debere; ac te esse Dei gratiæ Professore Theologiæ, cui licet scribere quidquid libet. Paulò post quidem videris vel aliquo modo & sub certis conditionibus te

Synodis subjicere: sed statim excipis, addisque contemptim pag. 431. *Nondum hic quid feritur aut meretur Synodis; Ac pag. 433. Concludo, inquis, in presentiarum nihil mihi negotii cum Synodis.* Sed tamen ut intelligatur supremam illam Professoris Theologiæ potestatem tibi uni, ut summo scilicet Architheologo, convenire, ibidem pag. 432. ais de Maresio, qui etiam est Theologiæ Doctor & Professor, *ejus librum, qui occasio & materia scandali & censura, necessario in Synodo esse examinandum.* Et pag. 436. negas de mutando tuo scribendi consilio posse cogitari, nisi ille librum suum publicâ palinodiâ revocet, aut saltem secundis curis emendet. Nempe, cum viros primarios publicè calumniatus es, rectè fecisti; quòd illos indignissimis convitiis affeceris, non es culpandus; & quamvis timeri possit, ne ex iis quæ scripsisti geote ende swaere on-cenigheden / ergernisse ende scheuringe / magna & gravia dissidia, offendicula & schismata in urbe celebri atque hostium vicina oriantur, est tamen ferendum: Sed quòd Maresius, tum ex voluntate eorum quos læseras, tum etiam ex officio, ut ipsorum ecclesiæ pastor, malis à te inflictis remedium aliquod adhibere conatus sit, ejus liber, ut materia scandali & censuræ est in Synodis examinandus, ac, si tibi credatur, condemnandus; Nec ab eo publicè calumniando vis abstinere, nisi prius ille, quæ de te justissimè ac verissimè scripsit, publicâ palinodiâ revocet, vel emendet. Paginâ etiam 434 & 435 postquam conquestus es Maresium cum suis ab executione & particulari judicio cœpisse, 1 *Editione & sparsione libri adversus theses tuas.* 2 *Corrogatione judiciorum & suffragiorum Ultrajecti, Dordraci, Leida, Amstelodami, Franequera, Haga, &c.* 3 *Suspensione ex senioris à cœna,* (quòd nempe tuas partes sequeretur); 4 *Condemnatione libelli re-torsionis.* Nunc tandem, inquis, pag. 435, *remedia Synodorum prætenduntur; & consilii ac judicii publici ecclesiastici dicuntur submitti dubia aut controversa, cum Oceano privatorum omnia, si non occuparent, saltem occupare & inundare tentaverint. Non dubito quin paulo sagaciores Ecclesiastici videant, quò tendat hoc schema politicum: & quam parum commoveri debeat is, quem annis aliquot ita exercebant Remonstrantes, ac nolentem volentem aliquanto prudentiorem fecerint.* Et paulò post: *Resp. antehac rogatus Nobiliss. & Ampliss. Senatus nostro* (qui nempe cum de re ad theologiam vestram pertinente nollet quicquam decernere, nec proinde tibi silentium imperare, tamen à scribendo dehortabatur) *me non satis posse consulere existimationi religionis nostræ & professionis meæ, nisi scriptione publicâ causam (imprimis hypotheticam) judicarem.* Quæ planè idem mihi videntur significare, ac si diceres te non esse tam imprudentem, ut causam tuam Synodis committas, neque enim te dubitare, quin ibi esses condemnandus.

1, quia liber Maresii nimis apertè culpam tuam ostendit. 2, quia jam habet pro se suffragia multorum. 3 & 4, quia jam nonnulli, qui tuas partes nimis apertè sequuti sunt, fuere condemnati. Quæ autem vis intelligi, nempe Maresium priorem in te scripssisse, jamque ita occupasse præjudiciis animos eorum, qui in Synodis congregantur, ut ipsis causam tuam, quamvis optimam, credere non debeas, sed potiùs publicâ scriptioræ tuæ existimationi (quàm scilicet cum religionis & professionis tuæ existimatione conjungis) consulere, nullam habent speciem veritatis. Nam tu prior thesibus publicè editis animos omnium occupare conatus es: Et quamvis tibi Optimates Sylvæduceses hanc noxam privatim condonare voluissent, ut sanè videntur condonasse, quandoquidem non te accusari, sed se tantùm excusari curaverint, id tamen per publicum scriptum fieri debebat: Cùm enim pax & salus urbium ex eo præcipuè dependeat, quòd cives benè sentiant de Magistratu, non integrum est illis, qui ad reipublicæ administrationem vocati sunt, injurias sibi publicè illatas privatim remittere, famamque suam negligere. Atque omnino nulli sunt in republica magis damnandi, nulli majoribus suppliciis afficiendi, quam qui de ejus Rectoribus maledicendo, plebi occasionem dant, illos minus colendi & observandi, sicque tantò liberiùs ab eorum potestate se subtrahendi. Sed longè aliter sentiendum est de tua, vel etiam per te de religionis & professionis tuæ existimatione, quàm de illa politici Magistratus: Quamvis enim optimam causam haberes, honestius tamen esset pro te, atque id religionis tuæ laudem magis conducere, si te Synodo liberè submitteres, & ab ipsa vel condemnari patereris, quàm quòd ita pertinaciter aliis theologis & synedriis te opponas, synodorumque judicia recuses. Quin etiam hoc professioni tuæ esset decorum, quòd non, ut solent imperiti, videri velles non posse unquam errare: Ac certè in Theologo nihil magis laudandum & suspiciendum esse potest, quàm si judicium suum aliorum judiciis submittendo, erroresque suos (ut omnes homines sumus) ingenuè confitendo, atque emendando, exempla aliis exhibeat pietatis & humilitatis Christianæ. Sed vereor, ne me ut rusticum & imperitum irrideas, quòd te revocem ad plebeias istas simpliciorum hominum virtutes. Nihil à te expectandum est nisi ad quod stricto jure tenearis. Age ergo, nunquid saltem, postquam tu semel, & Maresius semel scripssissetis, æquum erat te ab ulteriori scriptione supersedere, ac judicium Synodorum expectare? An putas quemquam crediturum te timuisse, ne veritas tot falsis præjudiciis à Maresio esset involuta, ut quamvis patrocinio tuo juvaretur, cognosci tamen non posset in Synodo à doctis Theologis, qui eam ibi examinarent, ac sperare illam

faciliùs detectum iri à quibusbet aliis, qui Confraternitatem tuam passim legent? Multò certè verisimilius est, te nolle causam tuam Synodis committere, quia scis eam tam apertè esse malam, ut nequidem à fratribus tuis possit excusari. Et quia nullas affers rationes tuæ scriptio-
nis, nisi quas hic recensui, ex ipsismet tuis verbis est concludendum, te esse praefectum, & importunè contentiosum, & ἀτακτον, qui nec Optimatibus debitum honorem, nec Conventibus Ecclesiasticis reverentiam atque au-
thoritatem tribuas. Sed fortè ista omnia possent dissimulari, si quid haberes in toto tuo libro, ex quo appareret te credidisse factum Optimatum Sylva-ducensium esse reprehendendum, aut saltem, si qua verà vel honestà ratione utereris, ad ea, quæ priùs scripseras, defendenda vel excusanda. Quamvis autem ad ista duo diligenter attenderim, neutrum à te nullo modo praestitum esse deprehendi. Et primò quidem nullam prorsus in crasso tuo volumine reperi rationem, quâ factum directè impugnes, præterquam in pag. 475. & sequentibus, in quibus habes hoc unicum argumentum. *Quis & rem & nomen retinent illius Sodalitatis, ab indirecta & participata idololatria non sunt immunes: Sed tales sunt Optimates.* Ergo &c. Ubi, sine ulla Theologiæ vestrae cognitione, facile quisque intelligit, esse distinguendum: Si enim sub rei nomine complectaris vel minimum quid ex iis, quæ cum vestra religione non consentiunt, negatur rem hoc pacto retineri, ut patet ex art. 11. instrumenti Transactionis à te ipso allati pag. 212; illa enim omnia per istum articulum abrogantur: Si vero per rem intelligas tantùm illa, quæ retenta sunt, cum ne minimum quid in iis supersit, quod à vestra religione dissentiat, ne minima etiam umbra idololatriæ inde à vestris timeri potest. Nec putandum est reliqui nihil fore in illa Sodalitate, si omnia, quæ religioni vestrae repugnant, ab ea tollantur; quia hoc unum, quod ejusdem urbis incolæ simul conveniant, *in omnigena dissidentia sublationem; & vice versâ in majoris confidentie, correspondentie & vite unanimis conciliationem,* ut habetur in art. 3. transactionis à te citato p. 210, continet totam rem sive naturam & essentiam piæ, honestæ ac perutilis societatis. Neque etiam istam partem tui argumenti multum urges, sed statim transis ad disputationem de nomine, quam per multas paginas usque ad finem libri extendis, affirmando illud nomen esse idololatricum, & multos ea de re locos communes producendo, sed ex quibus omnibus tantùm concludis, eo retento retineri saltem aliquam umbram superstitionis: Adeò ut tota ista tua tam ardens & tam fervida disputatio demum in umbram resolvatur, atque omnino sit manifestum, te nullum planè alium habuisse prætextum ad istam Sodalitatem impugnandam, quàm quòd à

Virgine Deipara, non autem, ut habent libri tui, à Therſite vel Ter-
tullo denominetur. Prætextum dico, non cauſam aut rationem; Scis
enim in his regionibus templa eſſe permulta, quæ adhuc vulgo retinent
nomina Sanctorum ſibi antiquitus impoſita; Et in ipſa veſtra urbe colle-
gium eſſe Canoniorum, quod Sanctæ Mariæ vocatur; Neque te ipſum
idololatriâ ullâ obumbratum putas, ex eo quòd à Sancto Giſberto præ-
nomen acceperis, & quidem id ex more Romanæ Eccleſiæ in baptiſmo,
in quo ſingulare pactum religionis continetur. Ita ergo perſpicuum eſt,
te nullam planè habuiſſe rationem ullius valoris ad factum Optimatum
Sylvæduccenſium improbandum: ſed tamen habuiſti rationem, prop-
ter quam id velles improbare, nempe quia fuerat ab aliis approbatum:
Notum enim eſt te iſtius eſſe ingenii, ut libenter omnes aliis contradicen-
di occaſiones arripias; Et diſcimus ex libri tui pag. 418, famam eſſe,
te ipſum, cùm ante annos aliquot eſſes Sylvæducis, pro concione con-
ſilium de ingreſſu reſormatorum in illam fraternitatem ſuggeſſiſſe;
quod quamvis ſtrenuè neges, quia tamen alii affirmant, longè magis
rationi conſentaneum eſt ea de re credere iis, quorum non intereſt men-
tiri, & qui ſunt plures numero, quam tibi, cujus intereſt, & qui es
ſolus. Sed jam videamus quàm verè vel honeſtè illa, quæ priùs ſcrip-
ſiſti, defendas. Præcipua Mareſii expoſtulatatio eſt, quod in tuis theſi-
bus reſormatos, qui Sylvæducis Sodalitatem B. Virginis ingreſſi ſunt,
nominatim deſignaris, ipſosque, ut idololatriæ affines & reos, atque
ut lucro ſordido & opiparis conviviis inhiantes, traduxeris, quod reve-
rà in tuo ſcripto reperiri paulò ante propriis oculis aſpeximus. tu verò
audacter negas, dicique pag. 9. id à Mareſio colligi *per ſiculneas & cal-
umnioſas conſequentias*. Item pag. 10. eſſe atroces calumnias, & nihil Ma-
reſio reſtare, *quam ut apertum mendacium candide fateatur, ejusque veniam
petat*. Item pag. 16. ſic loqueris. *Quod ad crimina, quæ ego nominatim
Optimatis ipſius imputare dicor, quaſi ad maledicendum cum Bileamo propo-
ſitâ mercede conductus eſſem: ſufficeret tacere, & ad ſolam auctoriæ theſium
meorum provocare. Ubi ego illa effutui (quæ nempe objicit Mareſius)
nuſquam. Ergo dices in aperto mendacio eum hic deprehenſum, minime. Sed
in manifeſta calumnia, quam inſtruitis & atheologicis conſequentiis (quæ Je-
ſuiticis, Ubiquitiſticis, Remonſtranticis tam ſunt ſimiles, quam lac lactis)
quaſi ſubtilitatis & eruditionis omnis ſyncopen aut ellipſin paſſus, infeliciffime ſu-
perſtruxit. Item pag. 23. affirmas nullam à te factam fuiſſe accuſationem
perſonalem, ſed tantum in idea & indefinite deciuſum, tale quid eſſe illicitum.*
Et pag. 337 ſic ais: *Uno verbo reſpondeo eſſe ſiſtiones parabolicas & meras cal-
umnias. Provoco ad auctoriæ theſium.* Et ſimilia repetis ſexcentis aliis in lo-

cis. At quæso te, Domine Voeti, quidnam est esse perfriatæ frontis atque impudentissimè mentiri, si hoc non est? Si quis alium vocet mendacem, propterea quod aliquid falsi dixit, quod verum putabat, vel falsum quod putasse credi potest, contumeliosè ac scurriliter conviciatur: neque enim omne verbum falsum protinus mendacium est, omne id, quod dicitur absque animo fallendi, error tantum vel ignorantia vocari debet. Si quis autem alium vocet mendacem, cujus tamen nullum verbum nec contra propriam ejus conscientiam dictum nec contra veritatem possit proferre, ut tu Marefium & me sæpius vocas, planè turpiter calumniatur & in ipsum refilit infamia. Cum verò quis clarè ostendit, alium aliquid dixisse non modò quod est falsum, sed etiam quod is, qui dixit, probè scivit falsum esse, si candidè & liberè ut vir honestus & ingenuus loqui velit, dicere debet illum mentiri; atque si sæpius ipsum in talibus mendaciis deprehendat, dicere debet illum esse mendacissimum; ac etiam, quia nihil turpius est, & cujus magis pudeat viros ingenuos, quàm mentiri, qui sæpissimè atque apertissimè mentitur, omnino impudentissimus est dicendus. Atqui profecto non modò falsum est, te nulla crimina Optimatibus Sylvæ-ducentibus imposuisse ut hîc scribis; sed etiam patet clarissimè te probè id scire; neque enim oblivisci potuisti verborum, quæ in thesibus tuis leguntur, tibi satis à Marcio fuerunt in memoriam revocata, tuque aliquoties ipsa repetis in tuo libro. quin & pag. 306. ridiculè fingis esse dictoria Pontificiorum, non tua; & proinde cum ea negas te scripsisse, omnino fatendum est te mentiri; cumque sæpissimè hoc pacto mentiaris, te esse mendacissimum; ac denique etiam impudentissimum, quia genus illud mendacii est omnium maximè manifestum, provocas enim ad tuas theses quæ typis mandata sunt & habentur à multis, & ex quibus patet clarissimè te mentiri. Quin & incredibilis illa audacia, quâ non modo provocas ad inspectionem tuarum thesium, ex qua probè scis te esse condemnandum; sed etiam Marefio, qui nihil de te scripsit quod non clarissimè pateat verum esse, tanquam in manifesta calumnia deprehenso insultas, eademque omnia indignissimè de illo dicis quæ de te dignissimè dici posse novisti, clarè ostendit te in arte mentiendi & maledicendi quam maximè esse exercitatum. Fateris quidem pag. 9. item pag. 340, 341. & aliis in locis te Sylvamducis nominasse, sed ais pag. 340, id nomen à te nec in titulo, nec quidem in propositione & determinatione problematis fuisse expressum, sed tantum in responsione ad penultimam exceptionem, occasione ita ferente, & sponte eò ducente, non quod studiose ipse eam quaesiveris. Intrusit scilicet te invito nomen istud in tuas theses. Quid autem, si quis id ignorans

rans sibi potius persuadeat, te de industria urbis nomen ad finem reservasse, ut postquam aliquandiu lectoris animum suspensum tenuisses, excitassessque in eo curiositatem sciendi quinam illi essent quos designabas, nomen civitatis tandem à te prolatum melius notaret, atque sic illos nominatim agnosceret? An fortè esset nefas existimare te virum præ cæteris ingenuum, ac veræ religionis, pietatis & Ecclesiasticæ pacis amantem, improbâ istâ calumniatorum arte uti voluisse? Ad alteram ex præcipuis Marefii expostulationibus, Quod scilicet juxta leges charitatis, & Christo expressè præcipiente Matth. xviii, 15. 16. *publicam censuram precedere debeat privata correctio*; præsertim apud tales viros, qui faciles tibi aures fuissent præbituri, si eos privatim monuisses. Respondes pag. 19. *eos tibi notos aut indicatos non fuisse qui moneri debebant*. Ubi rursus manifestè falsum dicis, ut apparet pag. 413, ex epistola Ministri, quæ te docuerat, *eos esse non infimi ordinis Ecclesiæ vestra membra, potissimum ordinis senatorii*. hinc enim eos satis noveras, ut posses ad ipsos scribere si voluisses; ac etiam ut sperares faciles tibi aures præbituros, quandoquidem erant *ex præcipuis Ecclesiæ vestra membris*; ac denique ut tibi non assumeres tantum jus eos condemnandi, cum essent *ordinis senatorii*: Sed nempe non vis adstringi legibus istis charitatis, quas ibidem pag. 12. & 20. per contemptum *Mulsens* vocas; Ac etiam, ut ibidem ais, *in aliena Republica tantum non audebas*, ut eos scilicet privatim & amicè moneres; sed tibi tamen satis animi erat ut in ipsos publicè decerneres: quod nemo non irridebit. Atque ita nihil planè habes, quo te excuses, nisi simul pudori omni & charitati renuncies; neque enim habes ulla meliora in aliis locis.

Et sane tantum abest, ut ullâ honestâ excusatione utaris, quin etiam illam repudias, quam tibi Marefius ultro suggesserat, quòd nempe rem aliter quàm gesta sit intellexisses: Nulla enim in re vis posse errare: sed quidquid particulare est, ac specialiter ad Sodalitatem B. Virginis Sylvæducentium pertinet, cum generali quæstione, *an liceat Sodalitates B. Mariæ inter Reformatos erigere*, confundis, non modò ut ostendas te à Marefio in thesi dissentire, quod ille, tibi gratificandi causâ, negaverat; sed præcipuè ut cum moris sit in thesibus opinionem suam de quæstionibus generalibus libere proferre, istam etiam libertatem circa particularia facta tibi assumas; Utque in una & eadem thesi personas quasdam designando ac simul vitia omnia reprehendendo, quæcum re ab illis facta conjungi possent iudicabis, occasionem des lectori ea ipsis tribuendi, tuque interim, quia scilicet ingenuus es & candidus, dicere possis te nihil unquam tale de ipsis audivisse vel cogitasse; ac tantum pro libertate vestra Academica quæstio-

nem generalem cum omnibus suis circumstantiis explicare voluisse. Ita, exempli causâ, in thesium sine nominas Sylvæducis, aîsq; in ea urbe esse Sodalitatem B. Virginis, cui Reformati nomen dederunt, & in eadem continuâ oratione paulô antè sic scripseras: *Si quid conferendum in symbolam, si nihil nisi sumptus sustinendi, & si opipara convivîa, tanti reditus, fertiles occasiones inde aliquid lucri participandi non adessent, scinnt nostros propter nudum titulum Maria, nedum propter regulas & statuta fraternitatis aut rosarii collegio illi nomen hant duros. ipsosque alibi stolidos & bardos vocas.* Quæ verba nemo potest non referre ad eos qui sunt Sylvæducis. Tu tamen, ut es vir sincerus, de iis scilicet non cogitabas, sed cum quæstionem generalem, *An liceat Reformatis &c.* indefinitè atque in idea cum omnibus suis antecedentibus, consequentibus & adjunctis velles explicare, istud omittere non potuisti quod alicubi posse contingere iudicasti: Quod autem Marefius hoc referat ad Optimates suos, ejus scilicet culpa est, non tua, & magnam tibi atque illis injuriam facit, ut videre est pag. 184. & alibi passim. Saltem si adderes tales suspiciones in illos cadere non posse, quia cùm sint viri primarii numero 36, ut disco ex libri tui pag. 215; & reditus illius Sodalitatis sint tantum circiter quinque millium florenorum, ut disco ex pag. 412. quamvis summa illa inter ipsos divideretur; nullam indè singuli haberent partem dignam talium virorum cupiditate; Sed in solidum pauperibus erogatur, ut disco ex pag. 229; ideoque ipsis ad alios sumptus est reverâ conferendum in symbolam: Et quantum ad convivîa Sodalitatis, quæ disco ex libri tui pag. 28. esse valde honesta & sobria, cùm prius ad illa semper invitarentur, & alicubi etiam refers, non potuerunt illa concupiscere. Saltem, inquam, si hoc adderes, quod est verissimum, & quod ignorare non potes, cùm ex ipso libro tuo discatur, aliquo modo te excusares; Sed contrâ sic negas te quidquam mali de ipsis scripsisse, ut coneris interim persuadere, omnia quæ scripsisse diceris, vera esse. Imò etiam ipsa tibi tanquam Prophetæ à Deo revelata fuisse vis credi, ut patet ex tuis verbis pag. 330. & 231. notatu dignissimis. *Fieri potest ut ego rerum illic gestarum ignarus, ita tamen more & methodo mihi usitata hoc ulcus presserim, factum ita in lucem protraxerim, nativis suis coloribus depinxerim, ut in multis videar meras historias & hypotheses scripsisse (quod mihi in concionibus hant infrequenter accidisse testari possunt familiares & amici mei:) hinc tamen non sequitur malè consultis suspicionibus & conjecturis tantopere indulgendum fuisse, ut immites indè innocuis capitibus struerentur accusationes. Patroni potius fuisset beneficos suos Optimates, ad admiranda providentia divina hac in parte subducere, & suggerere illud Apo-*

stoli 1 Cor. 14, 24, 25. Arguitur ab omnibus, & dijudicatur ab omnibus: & ita quæ occulta sunt in ejus corde, manifesta hunc; atque ita proci- dens in faciem, adorabit Deum, annuncians Deum verè in vobis esse. Nempe etiam nomen civitatis, in qua ea, de quibus scribebas, contige- rant, Spiritus sanctus tibi dictavit & prophetabas. In loco enim ibi cita- to Apostolus Paulus sic scribit; *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, arguitur ab omnibus* &c. Sic ergo etiam Voetius in- ter Prophetas. Atque hic obiter est notandum, te gloriari quòd sæpe facta particularia inter concionandum ita describas, ut ea certis personis tri- buantur, ac merè historiæ esse putentur. Qua ratione latissimam & li- berrimam de quibuscumque calumniandi viam tibi aperuisti, quæ si nun- quam à superiore potestate claudatur, admodum mirabor.

Sed quamvis Concionatori, à quo maximè veritas expectatur, tur- pissimum sit mentiri; & ei, qui pietatem & charitatem Christianam pro- fitetur, sub specie vitiorum reprehendorum de proximo maledice- re, atque occulta odia exercere: Pejus tamen adhuc à te fieri mihi vi- detur; cum non contentus negare te scripsisse illa quæ reverà scripsisti, ac simulare te generaliter tantum vitia quædam designasse, cum ea cer- tis personis affinxisti, defendere audes pag. 13, pag. 342, & aliis in locis, æjure potuisse Optimates & Sylvauducis nominatim exprimere, non quidem id ullis rationibus proponas (neque enim potes,) sed exemplis vel dissimilibus vel non bonis, quo pacto scelera omnia licita esse posset probari. Quodque omnino ridiculum est, pag. 350. à te ipso exemplum sumis, tanquam si quod alias impune fecisti, semper tibi debeat per- mitti. Sed adhuc ulteriùs pergis, cumque magna differentia sit inter accusatorem & judicem non tibi satis est quoslibet posse nominare, ut coram omnibus eos accuses, sed vis decisiones & judicia de ipsis posse promulgare; quodque omnium insolentissimum est, vis suprema il- la tui solius judicis tantundem habere auctoritatis, ac si ab aliqua con- gregatione Theologorum, ab aliquo Concilio, & forte ex consequen- ti ab ipso Spiritu sancto facta essent. Postquam enim pag. 343. ad pro- bandum tibi licuisse Sylvauducis nominare, attulisti exemplum nescio cujus decisionis *Cl. DD. Theologorum Leidensium*, in qua vel idiota & muliercula perciperent intelligi non indefinìtè sed signatè *Ampliss. DD. Con- sules totumque adò Senatam* cujusdam urbis: (saltem ut refers, ego enim de historia ista nihil scio nec inquirò) tibi objicis pag. 344. *At- qui DD. Professores Leidenses responsum commune dederunt nomine facul- tatis Theologia; tua autem determinatio particularis & privata.* Cui objectioni ut respondeas pag. 345. 1. Affers privatorum quorun- dam

dam nomina, quos ais tale quid fecisse, 2 *Hæc est*, inquis *nimium curiositas in aliena Republica* quod nempe aliqui audent inquirere an decisiones factæ à te in thesibus (quæ scilicet ad Rempubl. valde pertinent, suntque ejus secretissima pars, in quam non licet inquirere) tantundem habere debeant auctoritatis, quantum si prodirent sub nomine totius facultatis Theologiæ, quæ in Republica vestra esse potest. easque tantundem habere sic ibid. probas. *Discent*, inquis, *si ita placet, Professores nostra facultatis esse in doctrina, studiis, professione locutionis, & responsiones ac theses singulorum haberi tanquam omnium, communi consensu approbatas, sive speciatim præcedanea collatio & judicium præcesserit, sive non præcesserit propter temporis angustiam, aut aliam quamcunque ob causam.* Egregium profectò & te dignum argumentum. Tres estis in vestra Academia Theologiæ Professores, quorum alii duo fortasse non amant lites, & sapiunt meâ quidem sententiâ, norunt autem, quàm sis acerbus, quàm mordax, quàm paratus ad magna volumina conviciorum effundenda in illos, qui tibi vel minimùm contradicunt; vel si hætenus hoc ignorassent, jam exemplo Marcellii facilè discunt, te etiam Theologis Reformatis non parcere, nec quidem de te bene meritis; ausim enim affirmare me non advertisse Marcium ulli alii blanditum fuisse in suo libro, quàm tibi, & nihilominus eum sexcenties Optimatum suorum adulatorem injuriosè appellas. Quid mirum igitur si tibi nolint in os resistere, solusque idcirco decernas in Academia tua quidquid lubet. Vos autem tres facultatem Theologicam, atque adeò Ecclesiam Reipublicæ vestræ componitis, saltem si vobis per Concionatores & alios licet, quod ignoro. Sed quamvis negarent, facilè ex Sacris Literis probabis, quia in ore duorum aut trium stat omne verbum, & cum duo vel tres sunt congregati in nomine Christi, vel Christus vel certè Spiritus sanctus inter illos versatur. Sic quia tu solus occupas trium potestatem, illi tres componunt vestram ecclesiam, & in medio Ecclesiæ est Spiritus sanctus, tu solus habes Spiritum sanctum. Quòd si alii fateantur, per melicet, ac etiam ut tua unius auctoritas sit major quàm reliquorum omnium simul collectorum, quia, ut ais, *nihil tibi negotii cum Synodis.* Non meum est me illis, quæ ad religionem vestram spectant, immiscere. Sed nec ab instituto meo, nec etiam fortè ab officio erit alienum, si ea hoc in loco non reticeam, quæ ad communem harum regionum pacem & concordiam non parum conducere mihi videntur.

De Meritis Gisberti Voetii.

P A R S S E P T I M A.

EST, inquam, instituti mei pericula hic ostendere, quæ ex impunitate maledicentiæ tuæ oriri possent. Ac quamvis hoc scriptum epistolari formâ composuerim, non tamen illud tibi soli, sed quibuscumque aliis legendum proponam. Neque tamen profecto leges charitatis, exemplo tuo, contemno. Longè mallet te privatim posse emendari, si quæ ejus rei spes superesset: Atqui cum, ut supra vidimus, nec Magistratum nec symmystarum tuorum privatæ admonitiones & literæ quidquam hætenus apud te potuerint, nihil amplius, hac in parte, nisi per publicam reprehensionem, sperare licet; Ac quamvis ego perlibenter ab hac tædiofa scriptione abstinere, tam necessaria tamen mihi videtur, ut eam omittere planè non possim. Non modo quia uniuscujusque officium est salutem & pacem ejus regionis, in qua degit, pro modulo suo procurare; Sed etiam quia vix ullus alius est, cui fuerit tanta occasio in vitia tua inquirendi quique liberius ea possit palam facere; ac etiam à quo eorum patefactio in meliorem partem sumi, & plus ponderis habere possit videatur. Quod mihi magna fuerit ante occasio de te inquirendi, & nunc merita tua exponendi, facilè concedent omnes, qui scient te ab aliquot annis per impudentissimam calumniam absque ulla vel minima umbra rationis mihi summum scelorum, Atheïsmum scilicet, affingere voluisse, ut patet ex libellis tuis de Atheïsmo anno 1639. editis, de quibus actum est supra in fine quartæ partis hujus epistolæ; Jamque librum injuriosum, quem *Philosophiam Cartesianam* vocas, & cujus ultima folia hoc ipso tempore inter scribendum accepi, si non in solidum à te scriptum (nolo enim istius gloriæ nullam partem adjutori tuo relinquere) saltem tuo jussu & tua cura typis fuisse mandatum: Cumque summam in eo libro falsissima & nullo modo probabilia de me scribendi licentiam sumpseritis; mihi saltem, ut confido, libertas concedetur ea hîc apertè omnibus exponendi, quæ de te vera esse probare possum. Et insignis illa maledicentia tua, quâ plerique alii à te aggrediendo deterrentur, mihi nullo pacto est timenda, non modo quia vitam meam ita paravi, ac tam multis sum notus, ut nihil veri de me dici possit, quod nolim audire, ac nihil falsi quod non facilè calumniæ convincatur; sed etiam quia jam istâ Philosophiâ Carth. omnia convitia, omnem maledicentiam, omnes artes tuas calum-

Iumniandi, consumpisti, adeò ut pauca illa, quæ de te scripseram in epistola ad P. Dinet, comparari possint cum linteo, quod serpentibus cicurandis offerri solet, ut admordeant; in illud enim omnes dentes & venenum ita deponunt, ut innoxie postea tractari possint. Denique multæ sunt rationes, ob quæ ea, quæ de te scribo, aliquid fortasse ponderis apud æquos lectores & iudices sunt habitura. Nam primo notum est, me pacis & quietis præ cæteris esse amantem, neminem unquam in jus vocasse, nemini controversiam ullam movisse, ac etiam sæpe illatas mihi injurias condonare quàm persequi maluisse: contra autem te quammaximè esse contentiosum, acrem & importunum; adeò ut si vel minimum quid hic haberem, quod cum aliquo prætextu posses arguere, statim mihi lites, quas maxime refugio, essent expectandæ, atque ideò me summam curam in eo esse adhibiturum, ut non modò nihil scribam, quod non sit verum, sed insuper quod non sit indubitatum. Notum etiam est, mihi non solere esse ingratum, quod quis opinionibus meis contradicat, sed eos qui veritatis explorandæ causâ illas impugnant, hoc nomine inter amicos à me numerari, & tanto esse gratiores, quo validiores objectiones proponunt; eos autem, qui tantum cavillantur aut conviciantur, solere à me contemni. Quod utrumque in multis re ipsa jam ostendi: nec unquam ulli alteri ex apertè calumniantibus respondi, nisi uni cui peculiarem ob causam respondere cogebar: unde facile credetur, me etiam nunc injurias à te illatas persequuturum non fuisse, nisi essent admodum atroces, & earum persecutio cum aliqua publica utilitate conjungi posset. Præterea notum est, me jam à plurimis annis has regiones ita incolere, ut nemini dubium esse possit, quin æquè bene, atque ullus indigena, erga ipsas sim affectus: ac etiam fortè hoc nomine mihi aliquid prærogativæ esse tribuendum, quod non ex sorte nascendi, sed ex delectu in ipsis vivam. Cum enim, ut multi sciunt, satis commode in patria mea versarer, nec alia prorsus ratio me ad alias sedes quærendas impelleret, quàm quòd propter multitudinem amicorum & affinium, quorum consortio carere non poteram, minus mihi esset otii & temporis, ad incumbendum studiis, quibus oblector, & quæ aliqui persuasum habent ad commune bonum gentis humanæ prodesse posse; cumque nulla pars orbis terrarum mihi clauderetur, atque omnino nulla esset, quam non considerem me libenter in incolam sibi nec gravem, nec fortè etiam indecorum, esse recepturam, hanc præ cæteris omnibus inhabitandam delegi. Denique notum est, me nec esse professione Theologum, nec de ullis unquam ex istis controversiis, quæ Christianos in diversas sectas diviserunt, disputare, atque ideo libe-

rius, quàm Marefium, aliumve ex vestris Theologis, omnia, quæ de te dicenda sunt, proferre possè; ac fidem meam minus fore suspectam, quàm aliorum, qui de rebus ad religionem pertinentibus contra te pugnant; Omnino enim poterit animadverti me nihil de te esse dicturum, quod non eodem modo possem dicere, si essem ejusdem tecum religionis.

Hic autem primò agam de virtutibus, quæ Theologiæ Professore & Ecclesiæ Pastorem commendare mihi videntur, deinde facta tua breviter recensebo, ac denique de meritis inquiram. Certum est basim & fundamentum omnium virtutum esse Charitatem, illamque in iis potissimum requiri, qui publice delecti sunt ad alios erudiendos & ad virtutem incitandos. Nosti quid hac de re scribat Apostolus 1 Cor. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habuero, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ex quibus patet omne aliud Deidonium, quod in aliquo homine esse potest, nisi cum charitate sit conjunctum, nihili planè esse faciendum. Signa autem, ex quibus Charitas agnosci potest, ibidem ab Apostolo sic recensentur: *Charitas patiens est, benigna est: Charitas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Unde sequitur, illos, qui sunt iræ impatientes, maligni, invidiosi, turbulenti, timidi, arrogantes, litigiosi, truculenti, maledici, conviciatores, & mendaces, nullo modo habere Charitatem. Cum autem hæc Charitas, hoc est, sancta amicitia, quâ Deum prosequimur, & Dei causa etiam omnes homines, quatenus scimus ipsos à Deo amari, magnam habet affinitatem cum honesta illa humana amicitia, quæ inter viros familiaritate conjunctos esse solet, optimè, ni fallor, utriusque officia simul expendemus. Una est tantum summa regula, ut nunquam malè, sed, quantum in nobis est, bene amicis nostris faciamus: Et quia nihil melius est, quàm vitiis carere, ideo nemo unquam alteri majus beneficium præstat, quàm cum ipsum ab aliquo vitio modis apposis revocare conatur. Sed addo, *modis apposis*: nam si quis intempestivè alium objurget; si levem ob culpam nimis severè, si aliis præsentibus cum non est opus, si falsa crimina illa affingat, & ita non tam emendationem, quàm ignominiam ejus & gloriam suam, quærere videatur, odiosus erit & importunus. Sed ferè semper licet privatim, ne-

mine conscio, modestè amicum suum admonere; Atque si hoc non sufficiat, & culpa sit gravis, licet etiam instare & objurgare; ac deinde curare idem fieri ab aliis ejus amicis, uno, duobus, omnibus. Quæ omnia si non profunt, ejusque peccatum sit tale, ut cum amicitia viri honesti reddat indignum, possumus quidem nos ab ejus familiaritate subducere, ac non amplius ipsum inter amicos numerare: Sed sanè quamdiu amamus, non debemus unquam ipsum publicè coram omnibus etiam extraneis & ignotis reprehendere, neque enim hoc pacto bonum ejus procuraremus, sed potiùs malum, nempe infamiam. Hocque non solum de vitiis occultis est intelligendum, sed etiam de publicis: qui enim publicè peccant, solent in peccatis suis gloriari, nec curant quòd sciatur se talia committere; sed dolent quòd propterea vituperentur. Notandumque est, metum infamiæ quammaximè homines à vitiis retrahere, non autem ipsam infamiam, quæ postquam alicui illata est, non amplius ab eo timetur: Et idcirco qui privatas amicorum objurgationes non audiunt, non etiam publicis reprehensionibus emendantur, sed contra potiùs ex iis sumunt occasionem & libertatem in peccatis suis perseverandi, ut frequens experientia ostendit. Atque hæc leges humanæ amicitie planè conveniunt cum legibus Charitatis, quas ipse Christus Matth. 18. sic docet: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum in te & ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testimonium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesia. si autem ecclesiam non audierit, sis tibi sicut ethnicus & publicanus.* Ubi notandum est, non agi de quibuslibet proximi peccatis; sed tantùm de injuriis nobis ab ipso illatis: non enim tantùm habetur *si peccaverit frater tuus*; sed additum est *in te*. Cumque habeamus plus juris ad aliquem reprehendendum, cùm nos ipsos affecit injuria, quàm cùm videmus duntaxat illum aliud mali fecisse, non dubium est; quin hic contineantur extrema omnia remedia, quibus uti licet ad proximum suum, cùm peccatum aliquod magni momenti commisit, reprehendendum. Nec alio nomine omnia proximi peccata huc revocantur, quàm quia supponitur esse tantus zelus in viris piis, ut non minùs ægrè ferant, quòd quis peccet in Deum, vel, quia Deo ab hominibus noceri non potest, quòd ille qui peccat, & quem amant ut proximum, sibi ipsi noceat peccando, quàm si illis injuriam inferret. Si quis itaque in te peccaverit qui sit Christianus, atque ideo quem per charitatem diligere tenearis, primò quidem illum privatim monere debes; Atque si non emendetur, debes secunda vice ipsum monere coram uno vel

vel duobus ejus amicis, eosque ad hoc potissimum deligere quos plurimum auctoritatis apud ipsum habituros esse confidis: Ac rursus si non emendetur, dic Ecclesiae, hoc est, conqueraris de ipso apud consilium illorum omnium, qui eum etiam in Christo diligunt, adeo ut, juxta ordinem quem audio à vestris observari, possitis hic per Ecclesiam intelligere Synedrium vel Synodum. Sed diligenter hic notandum per hoc verbum *dic Ecclesiae*, nullo modo intelligi publicam reprehensionem coram omnibus etiam extraneis, qualis fieri posset per theses Theologicas aut conciones. Primo quia directè repugnat charitati, & habet rationem poenae, quā non procuratur bonum ejus qui sic arguitur, sed ei malum infertur. Neque enim, ut jam dictum est, si quis peccatum emendare noluerit postquam vulgatum est inter ejus amicos, magis postea illud emendabit propterea quod aliis etiam innotescet, ac contra potius amissio metu istius pudoris audacior fiet ad peccandum. Secundo quia sequuntur haec verba: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. hoc est, desinaseum numerare inter illos, cum quibus peculiarem amicitiam propter communionem fidei contraxisti, & pluris non facias quā extraneum & ignotum; non autem jubet ut idcirco eum persequaris ut inimicum; neque enim olim Christi discipuli ethnicos & publicanos odio habebant, sed tantummodo non amabant ut fratres. Atque hae quidem leges amicitiae generaliter omnibus mandatae sunt, sed praeter ceteris tamen ad ipsas Theologi, Concionatores, & Ecclesiarum Pastores obligantur. Nam cum nihil in humana societate sit amicitia praestantius, & praecipuus ejus fructus in eo consistat, quod ab amicis errorum nostrorum admoneri, & à vitiis revocari possimus; Cumque omnes sibi privatim comparare non possint amicos satis fidos & satis prudentes, ut iis in hunc finem uti possint, viri praeter ceteris pietate, prudentia, & charitate Christianā insignes, tanquam communes omnium hominum amici, libenter ab iis, qui eos ut tales agnoscunt, audiuntur; & illi qui vitam in Theologicis studiis impendunt, atque in Concionatores Ecclesiarumque Pastores delecti sunt, tales esse vulgo putantur. Atque omnino cum sunt tales, summopere à ceteris hominibus honorari debent & diligi: Sed si quem videamus, nunquam nos privatim ullius peccati admonentem, omnes captare occasiones publicè apud alios nos culpandi, praecipue cum putat nos nunquam id rescituros; & saepe vel ea peccata, quibus nunquam obnoxii fuimus, nobis tribuere; vel facta quaedam nostra, sed quae nec à nobis, nec ab aliis mala creduntur, tanquam magna crimina condemnare, quamvis nullā unquam à nobis vel minimā injuriā fuerit affe-

affectus, eodemque etiam modo se gerere erga alios plures, clarè agnosceremus illum charitate omni atque humanitate esse destitutum, & amicitia indignum. Quæ vereor ne frustra videar hîc scripsisse, jam enim supra satis vidimus, te leges charitatis ut musteas contemnere: forsitan quia non cupis blandus videri, sed reprehensoris acerbitate, ac legislatoris imperio magis delectaris. Ideoque nonnulla etiam de istis hîc subjungam. Et primò quidem quantum ad reprehensiones, quæ fiunt absque ullo jure condemnandi, & vocantur propriè accusationes, certum est illas in omni republica bene instituta permitti, modò sint veræ, ac etiam aliquando imperari, ut in crimine majestatis. Et omnino illi, qui alios vituperantes nihil falsi de ipsis dicunt, legibus non condemnantur. habetur enim expressè l. 18. Dig. de injur. & fam. lib. *cum quis nocentem infamavit, non esse bonum æquum ob eam rem cond. minari. peccata enim nocentium nota esse & oportere & expedire.* Sed nihilominus variorum sunt causæ, ob quas certæ accusationes aliis minùs honestæ ac justæ sunt: Nam sanè humiliores reos & ad poenitentiam paratos nemo unquam honestè accusat, nisi sit Prætor, vel aliquam aliam ob causam ad id cogatur: quia pugnat cum charitate, quâ nos omnes mutuò prosequi debemus, ut cum, qui supplex est, & veniam petit, puniri cupiamus. Sed si quis arrogans & obstinatus ea committat ex quibus pax & concordia Reipublicæ turbari possit, quique privatim ab amicis ac etiam à Magistratibus monitus peccata sua nolit emendare nec agnoscere; qui sit tam vehemens in aliis impugnandis, tam audax in calumniandis, tam pertinax in persequendis, ut vix ulli audent ei resistere; qui denique tot habeat effugia, tot astutias ad vitia dissimulanda, tantamque impudentiam ad ea perneganda, ut quamvis facillè possint intelligi ab iis qui causam examinant, non tamen ita facillè quilibet possit ea omnibus demonstrare: certum est illum, qui potest atque auder, quique non est in ullo publico munere constitutus, rectè facere si talem reum accuset, ac etiam non posse honestè non accusare si fuerit ab ipso laceratus & atrocibus calumniis læsus, ne vel pusillanimis esse, vel ea quæ pertinent ad publicam utilitatem & propriam existimationem negligere videatur. Excepi autem illos qui muneribus publicis funguntur, non quòd nulli ex ipsis possint alios accusare, aliqui enim ex officio ad id coguntur, sed quia illis, quorum officium nihil tale exigit, minùs honestum est quàm privatis. Cavere enim debent, ne cum judices esse non possunt, videantur auctoritate sui muneris abuti velle ad alicujus innocentiam opprimendam. Quippe privati periculo suo accusant, & nisi omnia, quæ dixerint sint vera, vel saltem nisi justas causas habue-

rint ea putandi esse vera ut calumniatores puniuntur: sed in auctoritate constituti sæpe impunius nocent. At certè ex illis omnibus qui publicum aliquod munus sustinent, nullus est magis indecorum alios accusare, quàm Concionatoribus, Professoribus Theologiæ, atque Ecclesiarum Pastoribus: Cùm enim ratione muneris sui pro viris supra cæteros piis, doctis & charitatis zelo ardentibus habeantur, magno præjudicio gravant causam quam impugnant, & si velint mali esse, multas habent occasiones ad impunè calumniandum. Sed quamvis forte nonnunquam illis concederetur ut alios accusarent, injuriaque sibi factas ulciscerentur, & privata odia exercerent: Nunquam tamen profectò concionibus aut thesibus publicis ad hoc honestè uti possunt.

Nam, quantum ad conciones, nemo dubitat quin sint institutæ ad docendam veritatem circa ea quæ spectant ad religionem, & simul ad homines à peccatis dehortandos & ad virtutem impellendos, non autem ad ullos ignominiâ afficiendos, nec ad exempla malignitatis exhibenda, nec ad ullum jus in singulares homines usurpandum. Et quando aliquis in sacrâ concione factum particulare vel Magistratus vel privati alicujus reprehendit, majori eum afficit ignominiâ, quam si idem factum ex alio loco, quamvis coram iisdem auditoribus, ei exprobraret: Cùm enim publicè delectus sit ad veritatem ex illo loco dicendam; privato suo testimonio publicam auctoritatem adjungit, sicque dignitate sui muneris abutitur ad proximum infamandum. Deinde quia omnis personarum publica reprehensio quantumvis vera & justa, limites tamen charitatis excedit, atque ad proximi odium invitat; idè est pessimi exempli in concione. Denique quoniam prætextu vitiorum arguendorum facilè potest quis in hoc crimen impune incurrere, quòd etiam personas reprehendat, eas quidem non nominando sed talibus notis designando, ut quamvis ab auditoribus certò cognoscantur, ipse tamen possit simulare se de illis non cogitasse; Idcirco illi qui reverà pii sunt, nullamque istâ viâ illegitimam auctoritatem supra Magistratus & alios quoscumque usurpare conantur, diligentissimè cavere solent, ne idem unquam de se dici possit quod tu de te ipso jactas pag. 331. quòd nempe Methodo tibi usitata facta particularia in concionibus tuis haud infrequenter ita depingas, ut, quamvis nullos nomines, meræ tamen historie esse videantur.

Quantum ad theses, si verum & ordinarium earum usum spectemus, non multum habent auctoritatis; supponuntur enim ut plurimum à discipulis factæ, atque nihil aliud debent continere quàm assertiones, quas earum auctor in paucarum horarum disputatione defendendas suscipit,

sive

five eas putet esse veras, five non putet: Nam circa res ad fidem non pertinentes, nec ad ullius detrimentum spectantes, etiam ea, quæ putat falsa, potest in iis sine mendacio affirmare, cum nempe ingenii exercendi causâ vult ipsâ contra omnes objectiones, quæ intra breve tempus disputationis fient, defendere. Potest etiam interdum nomen alicujus auctoris à quo dissentit exprimere, si fortè hoc ad rem facere videatur: ut si quis proponat tales theses: *Sanguis in venis non circulator, contra Hervaum*, *Dantur forma substantiales, contra Regium*, aut similes: tunc enim censetur illos à quibus dissentit honoris causâ nominare, nullusque amor veritatis ægrè unquam fert suas opiniones impugnari. Sed valde cavendum est, ne quis in thesibus ita nominetur aut delignetur, ut id in ejus vituperium factum fuisse credi possit, tunc enim transirent in naturam libelli famosi, cujus dedecus in Academiam, in qua essent editæ, resiliret: Quamvis enim ab uno fiant, coram omnibus ventilantur, & ideo, nisi prohibeantur, existimantur permitti: Nec ullibi minùs tempestivè possunt exempla maledicentiæ exhiberi, quàm in Academiis aut scholis, ubi non minùs virtus quàm scientia est docenda. Sed sanè si nunquam sit maledicendum in ordinariis illis thesibus, quæ tantùm ad horariæ disputationis usum parantur, multò minùs id fieri debet in reverendis istis libellis, quos sub thesium nomine vulgare soles: eorum enim te auctorem profiteris, & in iis determinationes five decreta vestræ facultatis Theologicæ vis contineri: Quippe doces nos pag. 343. *Professores nostra facultatis esse in doctrina, studiis, professione, laudibus, & responsiones ac theses singulorum haberi tanquam omnium.*

Denique ut melius intelligatur, quàm parum conveniat in Thesibus istis aut concionibus loco vitiorum personas ipsas reprehendere, notandum est jus charitatis, quo solo utuntur viri pii ad alios homines reprehendendos, vel etiam jus magisterii, quo forsan uti potes ut Pædagogus in adolescentem tuæ curæ privatim commissos, non autem profectò in magistratum, plurimum differre à jure domini, five à jure civili, quo utitur magistratus ad nocentes puniendos: Eorumque præcipuam differentiam in eo consistere, quod jus civile respiciat bonum commune multorum hominum simul junctorum, jura autem magisterii & charitatis ad singulos seorsim spectatos referantur: Unde fit, ut liceat quidem Magistratui privatis quibusdam nocere, ac etiam interdum ipsam vitam iis adimere, ut communis aliorum utilitati prospiciat; Sed non ita unquam licet pædagogo plures discipulos habenti vel minimum quid mali uni ex ipsis inferre, ut aliis quantumvis magnam utilitatem procuret. singulos

enim seorsim ab eorum parentibus accepit, ut iis beneficeret, non autem ut ullâ ratione noceret. Atque hic omnino valet regula quæ docet, non esse facienda mala ut eveniant bona: Et multo magis adhuc valere debet apud eos qui solo utuntur jure Charitatis. repugnat enim ut illo qui alium lædit possit in eo censeri ejusamicus. Non opinor ex istis tibi licere aliquem interficere aut vulnerare, quantumvis magnum peccatum commiserit; nec etiam pecunias diviti quantumvis iis malè utenti eripere, ut eas des pauperibus, aut in alios usus quantumvis pios convertas; Sed sanè non video cur magis liceat proximi tui existimationem, quam multi fortunis omnibus ac vita ipsa chariorem habent, quantumvis iusta reprehensione, in concionibus aut decisionibus Theologicis minuere; sic enim illum afficeris damno vel pœna non alter quam si pecunias aut viam eriperes. Hic autem loquor de *proximo tuo*, nam fortè in alios jure belli vis istud tibi licere: scio te esse valde pugnam, atque omnes à quibus vel minimum in religione dissentis, inter hostes numerare, quæ in re quàm piè te geras non dicam, satis enim intelligetur ex charitate qua uteris erga ipsos fratres. Loquor etiam de concionibus & decisionibus Theologicis duntaxat, quoniam ibi agendo ex publica auctoritate maledictis tuis plus nocet: neque affirmo te nunquam alibi posse inimicos publicè accusare, sive apud judicem, sive etiam apud populum; etsi profectò minùs honestè id potes quàm privatus, atque hæc licentia publicè alios accusandi excedit leges charitatis, & non instituta est ad bonum eorum qui accusantur, sed reliquorum qui metu similis accusationis à vitiis magis abhorrent: ut jam dictum est. Atqui audi B. Jacobum cap. 4. dicentem: *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem.* Concessum enim tibi est, imò tanquam concionatori mandatum, ut vitia reprehendas, & homines ab iis revocare coneris: sed hoc longè aliud est, vitia reprehendere, quæ jam ab omnibus sine controversia pro vitiis habentur, quod unum tibi mandatum est; & aliud judicare hunc vel illum hominem istis vitiis esse obnoxium; vel etiam determinare hoc vel illud, quod ab aliis pro vitio non habetur, vitium esse. Quod profectò si facis *detrahis legi, & judicas legem*, hoc est, plus arrogas judicio tuo quàm legi: Ad determinandum enim quid sit juris, habetis, opinor, Synodos vestras, in quibus ex communi omnium sententia judicatur; & ad facta hominum punienda habentur Magistratus: Mihi que non facilè persuadeo symmystas tuos æquo animo esse laturos, quòd tu solus ex propria auctoritate de quæstionibus nondum apud vos determinatis ita decernas, ut quamvis alii theologi ac etiam integra synedria à te dissentiant,

pluris tamen fieri velis tuum unicum decretum quàm aliorum omnium opiniones: nisi forsan te in caput ecclesiæ suæ constituant, quod non auserim dissuadere, ne vel illis sim suspectus, vel malè merear de nostris. Sed sanè si etiam Magistratus paterentur te de particularibus hominum factis in concionibus aut thesibus judicare, atque ita in omnium hominum famam liberè grassari, admodum mirarer. Novi quidem prætextum quo uti possis ad fingendum id tibi licere; nempe quemadmodum olim Prophetæ Reges ipsos liberrimè objurgabant; ita etiam tu, pientissimus scilicet eorum imitator, tanto ardes zelo, ut ferre non possis quidquam committi, non dicam quod Deo displiceat, sed quod tibi videatur, vel tantùm quod fingere possis tibi videri Deo displicere, quin illud severissimè reprehendas, &c, quia non habes rationem personarum, æquè libenter in Optimates & Magistratus, atque in vulgares homines inveharis. Sed, Domine Voeti, velim ut advertas, jus illud summum, quod olim quidem Prophetæ in ipsos Reges exercuerunt, non illis concessum fuisse nisi quatenus modo extraordinario & supernaturali à Deo impellebantur, ejusque voluntati obsequentes non poterant errare: quapropter etiam illis non credebatur nisi quia magnis & indubitatis miraculis fidem dictis suis faciebant. Atque ut intelligas eorum justam immensum fuisse, ut non facilè tibi ullum simile concedi possit, vide quo pacto Deus illud describat Jer. 1. *Ecce, inquit, constitui te hodie super gentes & super regna, ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & adifices, & plantes.* Ille autem, qui sic constituebatur super gentes & super regna, erat vir solus, nullos secum habens consiliarios visibiles, cum quibus de iis, quæ agenda erant, deliberaret, nullamque etiam habens potestatem civilem: & idcirco non fuisset rationi consentaneum Reges & populos se ultro illi subdicere, nisi evidentibus miraculis ostendisset se à Deo regum domino reverà missum esse. Tu quidem extraordinarios istos prophetas optimè in eo imitatis, quod aliorum hominum consilia non cures; &, tanquam si cum Deo loqui soleres, ex proprio pectore decreta tua depromas: Sed miracula tibi hæcenus defuerunt, & didici ex tuis scriptis nullos his sæculis juxta vestram religionem agnosci in ecclesiasticas prophetas, qui scilicet edant miracula, & quibus in omnibus sit credendum. Atque idcirco non opus erit, ut examinem, quid nostris aliisve, qui à vobis hac in parte dissentiunt, possit concedi. Satis est quòd intelligatur, te nec esse ab errandi periculo immunem, nec ullum privilegium habere supra cæteros omnes religionis vestræ Ministros: Hinc enim sequitur, si tibi liceat Magistratum facta coram populo ex propria tua auctoritate reprehendere, idem etiam

omnibus aliis licere; ac cùm errare possitis, & sint quot homines tot sententiæ, nullum alium inde fructum expectandum esse quàm turbas & confusionem. Quæ mala in Republica tam potenti, tam multis membris constante, ac cujus salus omnis à concordia dependet, quàm diligentissimè præcavenda esse nullus ignorat. Sed ne interim Charitatis obliviscamur, quemadmodum solemus amicis condonare, quidquid in nos peccent, quamdiu judicamus eos revera nobis esse amicos, contra autem in illos magis irasci quos agnoscimus amicitiam simulare, ut nos lædant, quàm in apertè nocentes: Ita si quando Theologus verè pius, & quem constet nullo alio duci affectu quàm Charitatis, limites officii sui excedat, facile poterit excusari; sed si quis vultu ac verbis simulans pietatem, factis ipsis nihil aliud quàm malignitatem & dominandi lubidinem ostendat, omnino est coercendus.

Nunc autem si examinemus factum tuum contra Sylvamducis, facile quo zelo serveas intelligemus: nam primò considerando rationes, quæ te movere potuerunt, ut illam urbem in Thesibus publicis nominares, ac simul ea, quæ ab ejus Magistratu atque Optimatibus facta erant, condemnares, ipsosque Optimates variis convitiis afficeret, nullam omnino possumus invenire quæ redolet Charitatem; Nec ullam ipse excogitare potuisti, nullam enim in toto tuo libro habes, nisi quod dicas pag. 4. te super facto Sylvæducenti consultum fuisse à nescio quo illius urbis Ministro, & operæ quali parcentem, cùm ederes Theses de idololatria indirecta, casum illum iis inferuisse; tanquam si minus operæ esset aliquid thesibus inferere ac typis mandare, quàm illud idem privatis literis ad amicum scribere, quod nemo non agnosceret falsum esse, præsertim ex iis qui sciunt nihil poni in thesibus de quo respondens doceri non debeat. hocque etiam nonnihil laboris exigere: Sed quamvis operæ hoc pacto revera pepercisses, non ideo plus haberes charitatis. Nec sanè quæsisisti emendationem, ullamve aliam utilitatem eorum quos arguebas: apparet enim ex libri tui pag. 329. & 341, te non sperasse theses illas ad ipsos unquam perventuras; Nec etiam discipulorum tuorum illiusve alterius bonum spectare potuisti Sylvamducis nominando, & auctores facti quod reprehendebas designando: nam contra minus alios à tali facto poterat revocare, dando illis exempla virorum illustrium, & famæ optimæ, qui jam illud ausi erant, & quos nemo non libenter imitetur; quàm si rem à te reprehensam circumstantiis omnibus ita exuisses, ut nemo potuisset suspicari te ad illos respexisse. Cùm itaque nec ad eorum quos arguebas, nec ad aliorum ullam utilitatem spectare potuerit tua illa personarum designatio,

signatio, quid superest nisi ut manifestè cognoscatur te maledicere voluisse? Deinde si ulterius inquiramus, quænam istius maledicentiae tuæ fuerit causa, non facile alia poterit inveniri, quam quod libenter ejusmodi occasiones captas ad injustam dominationem in omnes homines usurpandam & stabiliendam: Neque enim privatas ullas inimicitias cum iis de quibus malè loquutus es habebas, quoniam ut sæpe affirmas tibi antea erant ignoti: sed cùm sperares theses tuas vel nunquam ad eorum manus esse perventuras, vel saltem ipsos tanti eas non esse factores ut publico responso dignarentur, non parum tibi auctoritatis conciliare posse putasti ex eo quod studiosi vestri Academici, alique omnes ad quos facti tui fama perveniret, videntes te ausum fuisse tales viros & urbem tam celebrem condemnare, obrem ad bonum reipublicæ ab iis factam, & ab aliis theologis approbatam, teque id impune tulisse, revererentur potentiam tuam, & non auderent quicquam neque privatum neque publicè suscipere, nisi prius à te esset approbatum, ne in maledicentiae tuæ importunitatem incurrerent. Qua via quicumque est impudens, malignus, loquax, & plebi gratosus, faciliè ad magnam dominationem potest pervenire, quando ejus artes à nemine deteguntur. Sed satis incommodè tibi accidit, quod Maresius publico scripto innocentiam suorum, ac tuæ reprehensionis iniquitatem ostenderit; Ac deinde etiam quod Magistratus Sylvædûcis, alique variis literis efficere conati sint, ut ab ulteriori scriptione abstineres, & proximæ Synodi judicium exspectares, cui se illi quos argueras subicere velle profitebantur: Ita enim fieri non potuit quin vel apertè pietatis & charitatis larvam exueres, justissimæ illorum petitioni non obsequendo; vel de summa dominationis spe magna ex parte excideres, si te à Synodis in ordinem redigi patereris. Quorum utrum malueris, editione libri de Confraternitate Mariana ostendis: In eo enim nullis rationum mementis, & nullo honesto prætextu, sed solà contumaciâ, & maledicendi audaciâ de victoria certas. Atque omne istius libri artificium in hoc uno consistit, quòd tam longum illum feceris, tamque tediosum, ut nullus hominis patientia durare possit ad integrum perlegendum; & tam frequenter in eo Maresium cum illis quos defendit accules, objures, condemnes, ut ii qui tantum hinc inde paginas ejus aliquas inspiciunt, videntes te ubique in ipsis triumphare tanquam si justitiam tuæ causæ atque crimina adversariorum certissimis argumentis demonstrasses, putent tua illa argumenta in aliis paginis, quas non legerunt, explicari. Materiam autem ad constan. dum crassum volumen invenisti, colligendo multas inanes narrationes quibus Sodalitates B. Virginis odio-

fas reddere conaris; & librum Maresii frustillatim conscissum, & discerptum, in locos communes digerendo; & varias quæstiones proponendo, quæ sanè charitatem non olent; *Charitas enim non cogitat malum*, illæ verò nihil aliud ostendunt, quàm te sæpissimè malum cogitasse, ubi nullum fuit. Narras etiam in isto volumine quo pacto adversarii tui modis omnibus à scribendo te revocare conati sint, & quo pacto nihilominus in scriptione perrexeris, ut indè credatur eos causæ suæ diffidere, tuam autem tibi esse indubitatam. Quæ præjudicia satis faciliè illos qui causam accuratè non examinabunt in errorem inducent; Ac quantum ad alios, quos fortè nullos vel non nisi paucissimos fore sperasti, eos nempe qui & librum Maresii cum tuo conferent, & utriusque rationes expendent, solo metu videris retinere voluisse, ne, quæ de te verissima esse percipient, aliis ausint palam facere. Non enim illos latere potest nullam solidam rationem à te afferri ad factum Optimatum Sylvæducentium improbandum; nullamque ad tuum defendendum, nisi quod incredibili cum audacia neges te illa scripssisse, quæ distinctè in thesibus tuis leguntur. Unde perspicue cognoscunt, Maresium, & Optimates Sylvæducentes, causæ suæ nullo modo diffisos fuisse; neque te ullam spem habuisse tuæ rectè defendendæ; Ac proinde illos ideo tantùm scriptiorem tuam impedire voluisse, quod paci Ecclesiæ vestræ, atque honori tuo consulerent; te autem è contrariis & turbas quæssivisse ut illos infamares, & quàm maxime contumax, implacabilis, terribilis appareres, ne quis in posterum tibi auctori repugnare. Nam certe cum factum Optimatum Sylvæducentium, ad ipsorum urbis securitatem, & salutem Reip. susceptum, condemnare non timueris, nemo credet se tam sanctè vivere, vel tantæ esse auctoritatis, ut à reprehensione tua sit tutus; Cumque Maresio tam iratus sis, & illum tam acerbe persequaris, ob id unum quòd suos modestissime defenderit, te interim quantum potuit excusando, ac etiam laudibus, quarum indignissimus eras, extollendo, non sperandum est, ullam viam posse inveniri ad te tam blande admonendum ut non maxime irriteris; Cumque tam aucter in libro tuo mentiaris, tam sæpe in eo provocas ad inspectionem tuarum thesium ex qua mendacium tuum sit manifestum, & tam aperte leges charitatis ut multeas contemnas, non est quòd quisquam speret, evidentiæ & certitudine rationum suarum, tibi silentium imponere; Denique cum appareas tam atrox in minimis injuriis ulciscendis, tamque implacabilis, & tam pervicax, ut neque magistratum neque conventuum ecclesiasticorum auctoritate vel admonitionibus vel precibus flecti possis aut coerceri, nemo non merito importunitatem tuam

averfabitur; & occursum tuum tanquam feræ alicujus indomitæ refugiet. Quibus artibus si possis hac vice famam tuam conservare, ac efficere, ut ii qui veritatem tuæ causæ percipient, non ausint eam aliis exponere, vel saltem ut fides iis à reliquis non habeatur, fateor te fore summè potentem. Sed paucas hîc addam rationes ob quas id fieri vix possè mihi videtur, ac simul merita tua describam.

Quamdiu convitia tua in solos religionis vestræ adversarios effudisti, facile apud illos, qui partibus tuis favebant, & scripta tua non examinabant, aliquam pietatis & doctrinæ famam habere potuisti: Quod enim multos libros scriberes, doctrinæ; quod autem asperis & maledicis verbis sæpe in iis utereris, merito adversariorum, & ferventi pietatis tuæ zelo tribuebant; sed interim à te dissentientes indignabantur, magisque irritabantur, & libri tui nullius planè usus erant, nisi ad efficiendum ut qui eos perlegebant (quos fateor fuisse admodum paucos) videntes in ipsis loco rationum convitia tantum contineri, & ita causam vestram malè à te defendi, pejorem de illa conciperent opinionem. adèò ut ad ipsius religionis vestræ honorem & promotionem sit perutile quod artes tuæ detegantur, ac vereor ne nostri hac occasione me prævaricationis accusent. Cùm deinde notatum est te non tam in vulgata & omnibus cognita peccata invehi solere, quàm nova quædam investigare, quæ tam minuta sunt, ut ab aliis pro peccatis non habeantur, & non tam ad plebeios homines quàm ad potentiores spectant, atque illa tanquam summa scelera describere, ut præ cæteris sanctus videaris, tunc multi existimarunt in te optimè quadrare verba Christi Matth. 7: *Nolite judicare, ut non judicemini. in quo enim judicio judicaveritis judicabimini: & in quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Cùm etiam postea cognitum est quo pacto Regium impugnaris, & censuram tuam Theologicam absque ullo rationis prætextu ad quæstiones purè philosophicas extendere volueris, de malignitate tua dubitari non potuit. Cumque nunc tandem eo usque devenis, ut urbis celeberrimæ Magistratum & Optimates in Academicis thesibus condemnaris, ob rem ab aliis Theologis & ipso etiam eorum Synedrio approbatam; ut eorum Pastorem, qui tibi modestissimè ac verissimè pro ipsis respondit, tanquam mendacem & calumniatorem prolixo libro traducas; ut leges Charitatis mustæ voces; ut dicas nihil tibi negotii esse cum Synodis; ut ea quæ in thesibus apertè scripsisti, post-

ea in alio libro impudenter neges à te scripta esse; utque nulla ratione potueris impediri à tam maligno & maledico libro evulgando: Dubitare non debes quin Domini tui clarè agnoscant audaciam istam tuam necessariò esse coercendam: Nihil enim magis apertè ad civilem discordiam tendere potest quàm si quis unius urbis auctoritate munitus factum alterius urbis, & quidem non quaecunque, sed ad bonum reipublicæ susceptum, publico scripto condemnet, ac non tam rationibus reprehendat, quàm conviciis insequatur. Ægrè forsan fers hæc à me scribi; sed quid facerem? agitur hic de communi harum regionum, quas ego non minùs quàm tu à multis annis inhabitò, salute ac pace. Neque hic ullo modo quaestio est de rei quam reprehendisti æquitate: Non opus est expectare ullam synodum quæ determinet an liceat vestris societatem aliquam cum Romano-Catholicis inire, quæ à B. Virgine denominetur, & in qua nihil fiat à religione vestra alienum (qua in re puto magnam inventum iri difficultatem.) Sed quaeritur hic tantum an liceat unius urbis Theologo ex propria auctoritate aliam urbem condemnare, ac quantum in se est infamare; atque an putandum sit ejus dominos, pro ea qua pollent æquitate ac prudentia, in illum non esse animadversuros. Præsertim cum jam experti sint te esse tam pervicacem, ut nisi maturè cõrcearis, facile ad intolerandam audaciam sis perventurus; & nihil aliud possit expectari, si tibi hac vice parcatur, quàm quòd fortè in posterum, non melior factus sed cautior, abstinerebis quidem ab urbibus nominandis, sed interim *Methodo tibi*, ut jactas, *usurata*, facta eorum quos voles infamare sic describes, ut facile ad ipsos referri possint, & ita non minùs quidem nocebis, sed fortè minor erit occasio te puniendi. Non exponam hic alias rationes ob quas tibi à superioribus tuis tam politicis quàm etiam ecclesiasticis condonari non posse existimo, ne fortè videar te monendo tacitè illos ea quæ melius me scire possunt, ac procul dubio etiam sciunt, docere velle. Sed unum adhuc est quod plebis causà omittendum esse non puto. Nempe hoc semper in vestra religione observari audivi, si quis Concionator in turpi aliquo peccato deprehendatur; exempli causà si adulterium vel furtum vel homicidium commiserit, ut munere suo privetur: nec immerito; quamvis enim ii qui non bene agunt possint alios bene monere, nunquam tamen tanta fides illorum dictis habetur, quam si probi & inculpati esse putarentur. Sed sanè nullum peccatum Concionatori turpius est, nullum meliori jure impedit ne verbis ejus credatur, nullumque idcirco eum munere suo reddit magis indignum, quàm si sæpissimè atque apertissimè mentiatur, maledicat, calumniatur. Alia enim peccata extrà concionem fiunt, & ob humanam fragi-

fragilitatem excusantur: Quin etiam ex charitate credere debemus, illos qui ea commiserunt, voluntatem in iis perseverandi deponere, antequam incipiant concionari; ac proinde non minùs esse audiendos quàm si antea fuissent inculpati: Nullumque omnino periculum est, ne quis homicidii, vel adulterii, vel furti exempla edat in concione, quin è contra si quis irà percitus hominem occidit, vel alio animi motu impulsus alia peccata commisit, sæpe ipsum postea eorum sic pœnitet, ut aptius & efficacius alios possit ab iis revocare, quàm qui nunquam in ipsa inciderunt. Sed mentiendi, maledicendi, calumniandi licentia nullibi facilius exerceri potest, quàm in concione, ac nullibi magis est culpanda: Conciones enim institutæ sunt ad docendam veritatem, populus illam ex isto loco expectat, ideoque nullum in concionatore majus vitium est, quàm quòd sit mendax; Cùmque etiam conciones institutæ sint ad exempla pietatis & charitatis Christianæ exhibenda: cùm ex variis mendaciorum generibus nulla magis turpia sint, nec à charitate magis aliena, quàm quæ in proximi detrimentum tendunt, & maledicta, & calumniæ appellantur, nulla etiam sunt in concionatore magis culpanda. Quod autem in talibus mendaciis, non semel, sed sæpius in tuo libro deprehendaris, jam satis supra fuit ostensum; Nec opus est ut mihi homines credant, nihil asserui quod ex tuis scriptis publicè editis non sit manifestum; Vel certè si qui nec scripta tua velint evolvere, nec æquum putent mihi affirmanti credere potius quàm tibi pastori suo strenuè idem perneganti, non possunt tamen te excusare nisi Maresium symmystam tuum condemnent: Negari enim non potest, quin illum sæpe in libro tuo mendacii & calumniæ accuses, qua in re si verum dicis, ille ergo indignus est qui concionetur; sed si falsum, certè in hoc ipso, quòd eum calumniæ accuses, tu ipse calumniaris. Et quia nulla de illo suspicio esse potest, nullam puto excusationem tibi superesse.

*De Præfatione libri Ultrajecti editi de Philosophia Cartesiana
& ejusdem tertia sectione.*

P A R S O C T A V A.

Nondum librum de Confraternitate Mariana totum legeram, cùm alius de Philosophia Cartesiana prodiit in lucem; & quamvis multi, à quibus jam visus est; eum judicent omni responso esse indignum, quia tamen cœpi respondere, atque tam atrox in eo calumnia continetur, ut

ipsam silentio prætermittere non debeam, breviter ejus examen hic absolvam.

In primo folio habetur hic titulus: *Admiranda Methodus nova Philosophia Renati Des Cartes. Ultrajecti ex officina Joannis van Waesberge. anno 1643.* Ubi, quia nullus præter me auctor nominatur, videmini judicasse vestras merces meo nomine, melius quàm vestro, posse commendari. In 2. folio incipit longa præfatio, in cujus fronte habetur nomen discipuli cujusdam tui, quod ut scriptis meis indignum, ne forte gloriam Herostрати affectet, prætermitto: illius autem mores, & stylum, tuis tam similes esse intelligo, ut vix ab invicem dignosci possint; atque ideo nec errem, non te solum, nec illum solum, sed vos ambos ut auctores libri de Phil. Cart. considerabo. Initio hujus præfationis ait, *nomen meum ante aliquot annos jactari ceptum esse apud nobiles quosdam & magnates maxime, præcipuo buccinatore viro quodam non indocto qui ei antrum in quo latebam monstrare noluit.* Sed cum tam obscura non essent mea latibula, quin honestioribus & doctioribus paterent, si quis mihi amicus cum in noctiam meam introducere noluerit, quia eram, ut ait, *paucorum hominum*, id fanè non mihi, sed sibi, & amici illius judicio debet tribuere. Narrat postea se librum à me editum anno 1637, *pertinaci diligentia evoluisse, relegisse, atque ex eo credidisse neminem in eruditorum caveis inventum iri, qui utroque pollice has abortivas nugas à fluctuante parte expositas probaturus esset.* Ubi ostendit se non felicitis judicii fuisse, quoniam à non nemine probatæ sunt. Subjungit, *Medicum quemdam, nempe Regium, Cartesiana Philosophiæ signum erigere coepisse, ac me dictaturam in nova Academia à primis ejus incunabulis animo agitasse* (per Regium scilicet, qui opinionēs ex meis scriptis erutas ibi docebat antequam mihi esset notus.) Sed istam ibi Philosophiam præter multorum opinionem, uno senatus Academici decreto, approbante Nobiliss. & Ampliss. urbis Magistratu, nunquam in posterum per Deigratiam rediuntiam proscriptam fuisse (per egregium scilicet tuum judicium, jam satis in ep. ad P. Dinet à me laudatum) sed quo argumento dicat illud à Nobiliss. & Ampliss. urbis vestre magistratu approbatum fuisse, nescio, nisi forsan eodem quo tuas theses vis esse decreta SS. facultatis Theologiæ, quia scilicet estis omnes in vestra urbe unanimēs, & ita quidquid unus Dominus Voetius fecit, putandum est à tota urbe esse approbatum: quod ego tum demum credam, cum hietiam libri de Confr. Mar. & Phil. Cart. publicam approbationem habebunt. Invenitur postea in epistolam in quatuor istud judicium descripsi, aitque se prius existimasse me novarum opinionum portentis vanos & opulentos velle dementare, quo marsupium & arcam eorum manciparem, &c.

Sed

Sed mox suspicioni illi nuncium misisse, cum perenderet sacculos non araneis plenos, sed nummis à me circumferri, eorumque auxilio & operâ ea oppugnari, quæ omni auro cariora esse deberent: Ubi mihi in mentem venire non potest quid credi velit à me oppugnari, nisi forsan hominum amicitias, & suffragia pro nova Philosophia. Nec magis intelligo quonam crimine me accuset cum addit, Ut ut modestiam simulet, omni tamen studio ac conatu hoc agit, quo per amicos & artes ingenno homine indignas velut altaram turrim Babyloniam erigat, & quidem in iis locis, ubi hætenus publicè privatimque antiqua ac recepta Philosophia doceri consuevit. Nisi quòd fortè opinionem omnes diversas à vulgari Philosophia, quam satis profanè orthodoxam sæpe nominatis, hæreses esse arbitretur. Sed optimè intelligo hæc sequentia ejus verba in pag. 13. præfationis, Ut omnes in hoc tractatu doceo, cognovi hominem cum Vanino paria facere, & dum videri vult Atheos Achilleis argumentis oppugnare, subdole ac admodum occultè Atheismi venenum iis affricare, qui anguem in herba latitantem præ ingenii imbecillitate ubique deprehendere non possunt. In his enim video impudentissimæ atque atrocissimæ calumniæ anguem, cujus veneno totum vestrum librum tinxistis. Incipit postea illa quæ in epist. ad P. Dinet de te scripti, refellere conari, & ipsa in duas classes distinguit: quædam enim ait ad causam non pertinere, alia ipsam tangere. Et inter ea quæ ad causam non pertinent, numerat primo quod scripserim te in potentiores invehendo serventem & indomitum pietatis zelum præ te ferre: quod non aliter refellit, quam quod dicat, in vico vicino Sylvaducis per annos 6. & Huesde per annos 17. Magistratum te in civem & Ecclesia sua ministrum tolerasse, aliosque interim permultos te vocasse, ac denique nunc Ultrajecti esse Professore Theologiæ ac Pastorem. Sed jam satis in quarta parte hujus epistolæ ostendi, quo pacto tui similes ad famam soleant pervenire; nempe in vico, vel pago nescio quo boni rustici garrulitatem tuam laudaverunt, inde rumor de te sparsus est, qui, dum à nemine curiosius examinabatur, facile à multis ex charitate potuit credi, atque ita qui te non norant ad se vocarunt, ac fortè nondum ad tantam audaciam perveneras. Sed præterea interrogat, quinam sint illi potentiores, qui indomiti zeli tui fervorem experti sunt, tanquam si exemplum quod in lib. de Conf. Mar. exhibes, non esset satis illustre. Secundò ait me ostendere laborare te serventis indomiti que zeli in iis estinare, quod modò in Romanam religionem, modò in alias quasunque à tua diversas inveharis: ubi ut vanitati tuæ obsequatur mihi affingit, non enim scripsi nec credidi te habere talem zelum, qui à tuis posset laudari; sed modò in Romanam religionem, modò in alias quasunque à tua diversas, modò in potentiores invehendo zelum

pietatis prae te ferre (hoc est videri velle illum habere) ut tibi apud plebeios homines gratiam potentiamque concilies. 3. Queritur quod scripserim, *te interdum etiam dicteriiis plebecula aures demulcere*: Ubi rursus vanitatem tuam deprehendo; tum quia omisit epithetum tuorum dicteriorum, quæ *scurrilia* esse dixi, hoc est inurbana, plebeia, inepta, non ex ulla ingenii elegantia, sed ex insulsis & malignis viliorum hominum loquendi modis petita; tum etiam quia te dicteriiis uti non negat, cupis enim falsus videri, quamvis non sis nisi amarus; sed negat tuis dicteriiis *plebecula tantum aures demulceri*, additque *Trajectinam civitatem multos adhuc purpuratos, per Dei gratiam, in sinu suo fovere, qui nequaquam sinent pietatem, zelum, innocentiam*, (tuam scilicet, quod tamen videtur addere timuisse, ne ab iis qui te rectè norunt rideretur) *per paucorum calumnias, mendacia, ac Simonias artes opprimi*, tanquam si dicteriiis tuis etiam purpuratos tibi devincires, quod mihi non persuadebis; Sed non dubito quin omnes tibi faverint, quamdiu pium & innocentem crediderunt; ut etiam non dubito, quin iidem omnes te aversaturi sint, cum vitia tua satis erunt ipsis perspecta: Interimque tibi gratulor & mihi gaudeo, quòd audiam te nonnihil istam scurrilitatem emendasse ex quo eam tibi à me exprobratam fuisse scivisti. 4. Repetit hæc verba, *Clnet Theologus, Concionator, disputator*. non ut vera esse neget, sed tanquam si tibi fecissem injuriam vocando Theologum, concionatorem & disputatorem, sumit indè occasionem multis me conviciis remunerandi. 5, 6, 7. Reprehendit quod dixerim, *tuos libros à nemine esse legendos; Varios auctores sapius contra te quam pro te facientes à te citari; Autoresque illos tibi fortè tantum ex indicibus notos esse*. Quæ tria quàm meritò à me dicta sint in 4. parte hujus epistolæ satis probavi: Nec ille quicquam affert ad probandum falsa esse, nisi quod te laudet, ac in me convicietur; provocetque ineptè ad testimonia Bibliopolarum pro librorum tuorum lectione, tanquam si omnes libri qui aliquos habent emptores, quod ipsum tuis est satis rarum, digni essent qui legantur. Postea etiam te *librorum belluonem* vocat, quod tibi nomen non invideo, forsan enim multos devoras, sed profectò non concoquis, nec in bonum succum convertis. 8. Negat te de quibuslibet scientiis, *tanquam si earum gnarus esses, audacissimè ac simul imperitissimè loqui solere, ut doctus indoctis videaris*, & conatur aliquam in me concitare invidiam, quòd non omnes qui te pro docto habent, sint indocti: Sed neque etiam id scripsi, nec ex meis verbis deduci potest, non enim in altero meæ orationis membro subjunxi, te doctis omnibus indoctum videri; sed tantum te contemni & non probari ab iis ex doctis, sive ex peritionibus, *qui sciunt quàm importunus in aliis provocandis*

semper fueris, ac quam saepe ubi fuit disputandum, convitiis pro rationibus attuleris, turpiterque victus discesseris. nam sanè quantumvis alii essent periti & docti, quandiu tua non examinarunt, non mirum est si famæ, quam tibi primum apud indoctos conciliasti, crediderint. At certè gaudeo quod jam operâ meâ non nihil modestior fias: vidi enim primas illas theses quas unquam in Academia Ultrajectina edidisti, & quomodo in iis omnes provocabas, scientiarumque omnium jactabas cognitionem: quod cùm tibi ab earum examinatore fuisset exprobratum, sic in Theritis tui scēt. 3. c. 4. respondes. *Superbiam, hypocrisin & vanitatem meam tanquam apodicticè demonstratam putat, quod κατὰ πολλὰς Παντασίας tam multa ex omni eruditione aut variis disciplinis ventilanda proposuerim.* Quid hic mihi vitio vertis? an quod illis studiis impalleſcam? an quod ea in schola nostra theatrum produxerim? an utrumque? utinam rationes addidisset *μωβους*! & multis postea exemplis ostendis Theologo non esse indecorum in variis scientiis esse versatum, ut scilicet excuses illud gratum crimen multifariæ doctrinæ, de quo te alter non accusarat, & nullibi unquam te vidi eloquentiorem: Hic autem discipulus tuus (te scilicet dictante) sic de te scribit: *Intra terminos suos se continet, & si quæ sint ex alienis scientiis, quæ ad scripturam & Theologiam suam explicationem necessaria esse judicet, ea querere ac discere solet ab expertis & prima notæ Medicis, Jurisconsultis, Chirurgis, Mathematicis &c.* Sic ergo tua omnigenæ doctrinæ gloriatio eò usque refriguit, ut jam aliorum omnium discipulus fias. 9. Ridiculè negat, *te solere convitiis pro rationibus afferre, ubi est disputandum.* Petitque testimonia eorum qui vestris Academicis disputationibus interſunt: tanquam si non melius probetur ex scriptis tuis, in quibus innumera occurrunt istius rei exempla. 10. Pingit me scripsisse *Gorlaum & Taurellum nunquam fore tibi viſos esse*, quod non de te, sed de Regio scripseram, sed videris hanc captasie occasionem inanissimæ ac puerilis gloriationis, quod scilicet libros legeris, qui te iudice non sunt boni. 11. Conatur excusare stoliditatem (aut si mavis malignitatem) illam tuam, quæ apparet in eo quod meam Philosophiam in magiæ suspensionem volucris adducere, ex eo quòd figuras consideret, dicendo te non meam Philosophiam, quam scilicet nondum noveras, sed Medici ea de re effatum, inter alias objectiones hac quoque difficultate pressisse: tanquam si hoc eodem non recideret. Pagina autem 128 vestri immemores ad eandem rursus stoliditatem aut malignitatem revertimini, linearum, figurarum & numerorum considerationem magiæ tribuendo. Sic clavis, sic gladius, sic rota & reliqua omnia quorum operationes à figura, dependent sunt vobis magiæ instrumenta. quæ certè cogitatione nulla stolidior in hu-

manum ingenium cadere potest. 12. negat *se ullos unquam importune provocasse*: quod ab iis qui primas tuas theses, vel alia tua scripta viderunt, sine risu legi non poterit. Nec minus risu dignum est quod fingat à me scriptum esse *te sepius turpiter victum discessisse*, ut lector putet me credere te saltem aliquando etiam vicisse: quod non scripsi, nec credidi, sed, *sape ubi fuit disputandum*, (hoc est, quotiescunque fuit disputandum, quod sæpe accidit) *te convitia pro rationibus attulisse, ac turpiter victum discessisse*. Risu dignum etiam est, quod ea quæ de te in una aut altera periodo scripseram, in varia frustula discerperit, præcipua omiserit, & reliqua turbato ordine proposuerit, ne sensus meus capi posset. Denique risu dignum est, quod fingat me in te scripsisse, *ut gratiam a Patribus Societatis Jesu ineam, quibus tu, quod stylum aliquando in quadam Ecclesia Romana dogmata strinxeris, præ aliis invisus es*. tanquam si vel illis valde esset notus, vel adversarium solis convitiis utentem, præ aliis qui rationibus certant, formidarent.

Iis quæ dixit esse extra causam ita discussis, transit ad alia quæ ait ad ipsam pertinere. Ac primò refert hæc mea verba. *At verò hæc satis magna occasio visa est Rectori Theologo ad Medicum circumveniendum, hæreseosque condemnandum; & ita vel invito Magistratu, sires ut sperabat successisset, de professione deturbandum*. Sed non addit te occasione nugamenti cujusdam Philosophici voluisse Regium ex auctoritate SS. Facultatis Theologiæ hæreseos condemnare: Unde sequebatur eum, vel invito Magistratu, à Magistratu ipso esse deponendum, quia nulli retinentur Professores qui pro hæreticis habeantur. Secundo refert adhuc alia mea verba in eundem sensum, & ipsa lepidè refutat testimonio Regii, ex cujus ad tuas theses responsione duas paginas ex scribit, in quarum fine Regius ironicè, ac de præterito tempore loquens, ait te sibi *saurem & amicum semper fuisse*; tuus autem defensor fingit illum serio, & in præsentem, post editas theses, te ut amicum & fautorem agnoscere: ex quo apparet non multa testimonia pro te esse, cum isto uti cogaris. Tertiò negat te solum contra Regium disputasse, aitque alios quosdam Professores opiniones ab ejus opinionibus diversas in suis thesibus habuisse: Quod nec ille unquam, nec ullus alius amator veritatis molestè tulit; Neque de illa re pro ipso conquestus sum, sed quod sine ratione, ac per calumniam, hæreseos illum insimulare voluisses: quod neminem præter te fecisse intellexi. Quartò refert verba quibus dixi, *te in eadem causa judicem, & accusatorem fuisse*; ac collegatum in iurissimum reum fecisse ob id unum quod tam manifestas & veras rationes attuleris &c. ubi loci istius &c. debebat addere, *ad rejicienda crimina hæreseos & atheismi quæ sibi à se fuerant imposita, ut se per calumniam circumveniri non passus sit*, hoc est, quòd

in propria tua causa fueris iudex, & in accusatione Fimbriam sis imitatus: Ad quæ nihil respondet, nisi quod dicat se istis rebus non interfuisse, remittatque lectorem ad historiolum, quam ait ab ipsa Academia propediem vulgatum iri. Quæ responsio non potest non irrideri: cum enim hic contineatur præcipua culpa quæ tibi à me fuerat exprobrata, si quid boni haberes ad te excusandum, nolisses nunc omitti; Ac si quid ea de re postea sub nomine Academiæ prodeat in lucem, quod à veritate non recedat, te non juvabit; si autem falsa contineat, nemo non credet à te solo esse profectum. notæ enim sunt mimicæ illæ tuæ artes, quibus nunc SS. Facultatis Theologiæ, nunc Academiæ, nunc Senatus, nunc totius Reipublicæ, nunc Ecclesiarum Belgicarum, nunc Prophetæ vel Spiritus Sancti, nunc unius ex discipulis tuis, nunc alterius agis personam. *Quinto*, postquam retulit ea verba quibus iniquitatem maximam tibi exprobravi, quod nempe Regium culpare, quia verè ac meritò tuo in te re-torserat illa epitheta, quæ priùs falsò & injuriosè in ipsum contorseras, nullo modo te excusat, sed tantum alios Philosophos in Regium concitare conatur, dicendo id quod de te scripserat aliis etiam omnibus convenire; quod tamen aperte falsum est: Neque enim illi eandem quam tu, acceperunt conditionem. quippe cum scripseras principia Regii *Choræbo* digna esse ob id, quod essent pauca, & cognitu facilia, tacitè admiseras illos merito Chorcæbos appellari quorum principia talia essent, quod reliqui Philosophi non admiserant, nec ipse Regius credebatur, nec ideo ad illos debet referri, quod ibi de te solo intellexit. Postea patronus tuus provocat ad historiam in Academia vestra edendam; ut etiam pro *Sexto* puncto quod est de explosionibus: & interim nihil prorsus refellit. *Septimo* quaeritur, tanquam de maxima injuria, quod te *turbulentum & seditiosum Rectorem*, ac *disputationem tuam seditiosam* appellarim, mihi que hoc nomine aliquando alibi aliisque chartis actionem injuriarum minitatur: Tanquam si ea quæ ibi narraveram, non satis demonstrarent te verè ac propriè *seditiosum in Academia* tua dici potuisse: Nunc autem cave ne Domini tui, considerantes ea quæ in Sylvamducis scripisti, judicent te etiam in Republica esse seditiosum. Et quandoquidem injustas limites mihi minamini, nolite quæso agrè ferre, quod ego hic in antecessum coram universo terrarum orbe iustissimè vos accusem. *Postremò* ait me Regio *triumphum decernere* quod ejus responsio ad tuas theses à nemine fuerit refutata: Sed nihil addit quo non confirmet illud ei meritò decerni. Cum enim scripta, contra illam responsionem pro te edita, solo risu & contemptu digna esse affirmassent; ille ait filium tuum, qui unum ex istis scriptis emisit, rem *ex professo* non tractasse; ac discipulum

sub cuius nomine aliud prodiit, ipsum te infcio edidisse: Unde patet illane à vobis qui Jem probari; & nemo dubitat quin tu ipse sis auctor ejus quod te infcio editum fingit. Cùm autem subjungit, istarum *commentationum solutionem nec datam esse nec dandam*, verum dicit: quia reverà tam inepta commenta solutione sunt indigna. Cùm denique provocat me & Regium, ut cum tuo isto discipulo potiùs quàm tecum agamus, ostendit te jam tua castra deseruisse, ac solos lixas, qui facilè vinci possunt, ea servare, ac proinde nihil superesse quod Regii triumphum impediat. Quæ omnia licet nugatoria referre volui, ut appareat vos in longa ista præfatione nihil ullius momenti attulisse ad ea quæ de te scripseram refutanda; & tamen eam ad hoc unum fuisse institutam, ut illa videremini refutare. In ejus autem fine dicitis quatuor esse libri vestri partes, & vos *Primâ discipulum meum delineare: Secundâ philosophiâ quam jacto principia ac Methodum: Tertiâ obiter Metaphysicam, & quadam physica dogmata speciminis ergo examinare: Quartâ breviter ostendere novam hanc Philosophandi Methodum rectâ non tantum ad Scepticismum, verum Enthusiasmum quoque, Atheismum ac phrenesim ducere*. Ac denique citatis hæc verba quæ de Regio scripsi pag. 174. ep. ad P. Dinet. *Legit Dioptricam meam & Meteora cum primum edita sunt in lucem, ac statim aliqua in iis verioris Philosophiæ principia contineri judicavit: Quæ colligendo diligentius, & alia ex iis deducendo, eâ suis sagacitate, ut intra paucos menses integram inde Physiologiam concinnavit*. Ex quibus pro consuetâ vestra acuitate concluditis Regii theses & dictata non immerito pro meis à vobis sumi. Nempe antequam Regius mihi notus esset, legit mea scripta, & quædam colligendo, quædam ex iis deducendo Physiologiam concinnavit: ergo omnis ista Physiologia pro mea est habenda. quod nemo non videt esse à ratione alienum. Verum tamen acutissimo & perspicacissimo ingenio Regii tantum tribuo, ut vix quicquam ab illo scriptum putem, quod pro meo non libenter agnoscam: sed hic detegi potest impudentia calumniæ quam paratis; nempe cum in toto vestro libro ne semel quidem Meteora, nec Dioptricam, nec Meditationes meas citetis, in quibus scriptis solis Philosophiæ meæ specimina exhibui; cumque inde possit judicari vos illa nullo modo intelligere, audetis tamen crassum volumen conviciorum contra Philosophiam istam, vobis non minùsquam cuivis rustico ignotam, effundere; atque, ut aliquid dicere videamini, pauca quædam ex dictatis Regii, non quidem ullis rationibus, sed ineptissimis garritibus inipugnatis. Qui garricus profectò non minus ad quævis mea scripta referri potuissent; sed quia dictata Regii non edita sunt in lucem, sperastis hoc pacto minus facilè atque à paucioribus

bus detectum iri quàm incredibili cum ignorantia malignitas vestra sit conjuncta.

Quia verò jam supra in 3. & 5. parte hujus epistolæ, duas primas sectiones vestri libri satis superque discussi, non opus est quicquam amplius de ipsis dicam: Nec sanè etiam de reliquis; satis enim scio neminem ullius ingenii ea esse lecturum qui non planè contemnat, atque impudentissimas & ineptissimas calumnias esse cognoscat: Sed tamen, ne quid omittam quod videri possit ad me pertinere, percurram adhuc reliquas duas Sectiones. In tertia, post ridiculam æquivocationem circa nomen Theologiæ, incipitis videri velle aliquid particulare ex Meditationibus meis impugnare; non quidem illas ipsas aggrediendo, ne nimis clarè appareat à vobis non intelligi; sed commodum invenistis, in fine meæ responsionis ad secundas objectiones, quemdam quasi indicem præcipuarum propositionum quas explicui, ex quo tria vel quatuor loca ausi estis exscribere, sperantes vos ea in re non facilè errorem ullum, quod ignorantiam vestram prodat, admissuros: In quo tamen summo opere decepti estis, ea enim neganda elegistis quæ omnium maximè sunt manifesta. Ut primopage. 174. negatis unumquemque, ex eo quod cogitet, rectè posse concludere se existere: vultis enim Scepticum inde tantum concludere sibi videri existere, tanquam si quis ratione utens, quantumvis sit Scepticus, sibi videri possit existere, quin simul intelligat se reverà existere, quandoquidem id sibi videtur, atque ita negatis propositionem quâ nulla unquam evidentior in ulla scientia esse potest. Pagina 177. verba quædam ex auctore primarum objectionum pro meis refertis, vocatisque illa primum meum argumentum contra Atheos, quod nempe ex meis scriptis non potuistis elicere; quia nimis illa sunt vobis obscura: Deinde tam stulta objicitis, ut relatu sint indigna, nihil enim aliud probant, quàm neminem esse ex plebe qui ineptius quàm vos de istis rebus loqui possit. In pag. autem 180, 183. & 189, unum ex tuis commentis agnosco, cui simile antehac legi in tuo Therite ac in libellis de Atheismo: quippe fingitis rationes, quibus utor ad existentiam Dei probandam, non valere nisi apud eos qui jam sciunt illum existere, quia tantum ex notionibus nobis ingenuis dependent: Sed notandum est eas omnes res, quarum cognitio dicitur nobis esse à natura indita, non ideo à nobis expressè cognosci; sed tantum tales esse, ut ipsas, absque ullo sensuum experimento, ex proprii ingenii viribus, cognoscere possimus. Cuius generis sunt omnes Geometricæ veritates, non tantum maxime obviæ, sed etiam reliquæ, quantumvis abstruse videantur; Atque inde Socrates apud Platonem, puerum quemdam de Geometricis elemen-

tis interrogando, sicque efficiendo, ut ille puer quasdam veritates ex mente propria erueret, quas prius in ea fuisse non notaverat, reminiscen-
tiam suam probare conabatur. Et hujus etiam generis est Dei cognitio:
cumque inde, tam in Therfite, quàm in libellis de Atheismo intulisti ne-
minem esse speculativè Atheum, hoc est, neminem esse qui Deum existe-
re omnino non agnoscat, non minùs ineptus fuisti, quàm si, ex eo quòd
omnes Geometricæ veritates sint eodem modo nobis innatæ, dixisses ne-
minem esse in mundo qui nesciat Euclidis elementa. Pag. 190, negatis
id omne quod clarè percipimus, à Deo fieri posse, prout illud percipimus; & vestra
negandi ratio est, quòd clarè percipimus duo contradictoria simul, quæ tamen
simul fieri non possunt: quod est puerile sophisma, neque enim contradicto-
ria simul fieri posse percipimus, ac proinde ut fiant, prout ipsa percipi-
mus, non debent simul fieri. Pag. 191, dicitis nihil juvare ad probandam
animæ humanæ immortalitatem, quòd ostensum sit eam per extraordi-
nariam Dei potentiam absque corpore esse posse, quia de anima canisi-
dem etiam dici potest, quòd nego; cum enim anima canis sit corporea, sive
sit tenue quoddam corpus, repugnat eam à corpore separari. Cætera quæ
istis interferitis, tam longè à proposito abludunt, ut potiùs inconditas
psittacorum voces, quàm Philosophorum ratiocinia referre videantur.
Atque hæc tantùm de Metaphysicis habetis, nam pag. 196. transitis ad
Physica, de quibus nullum vel minimum verbum ex meis scriptis profer-
tis; sed pauca tantùm ex Regii dictatis desumpta, 1. de principiis, 2. de
particulis insensibilibus, 3. de calore, 4. de magnete, 5. de æstu maris;
atque in illa tanquam Andabatæ nugamini, adeo ut non opus sit ut quid-
quam respondeam, nisi quòd insignis impudentia calumniæ vestræ in eo
possit notari, quòd prolixè de magnete ac de æstu maris tanquam contra
me disputetis, quamvis nullum planè verbum de istis quæstionibus in
meis scriptis hæctenus editis reperiatur.

*De quarta sectione libri de Philosophia Cartesiana, simulque
de Meritis ejus Auctorum.*

P A R S U L T I M A.

POSTquam egregiis istis speciminibus ostendistis quàm firmas ob ratio-
nes, & quàm maturo cum judicio meas opiniones improbetis; unam
adhuc sectionem, in quatuor capita divisam, & nihil nisi quatuor insignia
maledicta continentem, pro conclusione subjungitis. In primo capite
pag.

pag. 245, *meam philosophandi Methodum ad Scepticismum viam sternere*, ac me in Scepticorum statione barere affirmatis. Rationes hujus rei assertis, *Quod in speciem contra prima nota Scepticos detonem; Certissimam evidentissimamque variarum rerum scientiam jactem; Ac denique nova veri criteria circumferam, talia scilicet qua nulli scientia ab aliquo homine, quisquis etiam sit, per subsidium naturæ applicari possit.* Et nova ista criteria non alia assertis, quàm quod ea tantum ut vera velim amplecti, qua tam clara sunt, ut nullam dubitandi relinquant occasionem: quippe dicitis, *ne quidem veritatibus fide cognitis competere, ut non sapissime de iis dubitandi sit occasio.* quod si refertis ad illud ipsum tempus quo elicitur actus fidei, vel alicujus naturalis cognitionis, omnem fidem & omnem humanam scientiam destruitis, estisque revera Sceptici, cum nullam cognitionem dubio carentem haberi unquam posse affirmetis; si verò loquimini de diversis temporibus, quia ille qui nunc habet veram fidem, vel evidentem alicujus rei naturalis scientiam; potest alio tempore illam non habere; hoc infert tantum infirmitatem humanæ naturæ, quæ semper iisdem cogitationibus non immoratur; non autem quod in ipsa scientia ullum dubium debeat esse; Ideoque nihil contra me inde probatis, quia non de certitudine ulla per totam hominis vitam durabili; sed de illa tantum, quæ habetur eo momento, quo acquiritur aliqua scientia, loquutus sum. Quin etiam quia hanc distinctionem non assertis, & fusè probare conamini nullam rem ab homine ita sciri posse ut de ea non dubitet, pro modulo vestro, & quantum in vobis est, Scepticismum docetis. Cum verò p. 253, additis *me in propatulo Scepticismum docere, quando sensuum judicium in dubium vocare doceo; datis occasionem lectori judicandi, vos quidem sensibus vestris credere, non autem rebus fidei, nec ulli naturali rationi, tantaque vestra est prudentia, & æquitas, ut quamvis affirmetis de ipsis rebus fidei, ac scientiarum omnium principiis posse dubitari, velitis tamen esse orthodoxi & sancti; me verò, quia dixi de sensuum judiciis esse dubitandum, in propatulo Scepticismum docere affirmetis.* quid quæso non diceretis si crassum librum de Catechesi Belgico sermone vulgassim, in quo ad 8 millia quæstionum continerentur absque ulla ipsarum solutione, quemadmodum tu fecisti? tunc certè optimo jure tanquam docens Scepticismum arguerer; nihil enim aptius esse potest ad efficiendum ut homines dubitare assuescant, quàm si hoc pacto multæ quæstiones absque ullis earum solutionibus proponantur; & nulla in re periculosius dubia docentur quam in Catechesi.

In secundo capite p. 255, *meam Methodum recta ad Enthusiasmum ducere* dicitis, hoc nullo alio probantes argumento, quàm quod scripserim

mentem abducendam esse à sensibus ut Deum contemplerur. quod ut culpetis, primo pag. 256 statuitis, tanquam principium, quod intellectus sensibus externis, ut ducibus, indigeat; & ipsa axiomata solis radiis clarsiora ut indubitata non amplectatur, nisi sensuum ministerio eorum instituerit examen: quod falsissimum est, & nullo modo admittendum; si enim verum esset, nulla unquam de rebus divinis cognitio haberetur, quia non possunt à sensibus externis examinari. Deinde pag. 258. sic loquimini, Deum sibi inexistentem Chartesians quis deprehendit per ideam; cur non ergo instar Enthusiasta sic etiam concludat: Deus in me est & ego in Deo, ergo per Deum inexistentem omnia ago, & consequenter neque pecco neque peccare possum. quas consequentias fateor à solis Enthusiastis, deliris, & vestri similibus elici posse. Denique dicitis pag. 260, experientiam docere, eos, qui volunt mente qua mente sive secundum rationis humane regulam contemplari supremi entis perfectionem, maximam imperfectionem ei assignere. Ex quibus lector judicabit vos nolle de Deo cogitare ne fiatis Enthusiastæ, vel aliquas imperfectiones ei tribuatis, atque ita de Deo nunquam cogitantes in summæ impietatis abyssu versari.

In tertio capite pag. 261, affirmatis me *Atheismum docere & propagare*. additis quidem, *si pra ignorantia id faciam, me esse commiseratione dignum; si verò pra malitia, puniendum*: Sed non vultis dubitari quin faciam; imo omni arte, omni industria, id persuadere conamini; ac postquam multa ea de re verba fecistis, serio concluditis pag. 265, me *in imperitorum animis Atheismi thronum erigere laborare*. Notandumque est hoc esse antiquum & inveteratum maledictum, quod jam à te per multos annos, pertinaci calumniâ, in me conjectum fuisse audivi, ac etiam ex libellis tuis de Atheismo anno 1637 editis facile perspexi. Atque ad hoc unum confirmandum, & hominibus persuadendum, totum vestrum librum composuisse videmini: Nam in præfationis pag. 13. promittitis vos in reliquo Tractatu offensuros: *me subdole ac admodum occultè Atheismi venenum à liis affricare*: deinde mihi discipulos affingitis, & totam primam sectionem in absurdissimis ineptissimisque legibus fabricandis impenditis, quas per incredibilem impudentiam, absque ulla vel minima specie veritatis discipulis istis à me præscribi vultis, & passim me cum pessimis & odiosissimis quibusque Atheis, impostoribus, Ecclesiarum ac Rerum publicarum turbatoribus, qui quammaximè horrendis suppliciis propter scelera sua fuerunt affecti, componitis, ut tandem in fine concludatis, me illorum exemplo *Atheismum docere & propagare*. Quod si facerem, sanè committerem crimen atrocissimum, & in nulla Republica quantumvis libera tolerandum; quapropter hic accuratè referam omnes rationes, quas aliquot annorum studio

dio meditationi estis ad illud mihi assignandum, ut (cùm veras esse non posse mihi conscius sim) si quam habeant speciem veritatis, de imprudentia, vel ignorantia, per quam illis locum dederò, veniam petam; si verò ex sola improbitate ac malitia vestra profectas esse manifestè appareat, de atrocitate tantæ calumniæ coram Deo & hominibus queri possint. Unicum invenio totius probationis vestræ fundamentum, quod, ut loquimur p. 261, *si verba virtutem arguerent, isque tuto fides adhiberi deberet, ab Atheismi levissima etiam suspitione essem alienissimus*. Ex hoc enim quod nonnulli aliquando loquantur ut viri boni, qui tamen sunt improbissimi hypocritæ (ut tu optimè novisti) cùm ex scriptis meis appareat, me ab Atheismi levissima etiam suspitione esse alienissimum, vultis indè inferri me esse Atheum, supponendo scilicet me esse hypocritam; sed hoc postremum nullibi ulla ratione vel probatis, vel probare conamini. Nisi fortè sit probatio quod longam de me institutis comparisonem cum Vanino, qui, ut refertis, *publicè Tholosa est combustus, non tantum quod Athenis esset, sed Atheismi Apostolus*. Hæcque est tota vestra comparatio, Vaninus scribebat contra Atheos, ipse Atheorum maximus; similiter Cartesius: Vaninus jactabat iis argumentorum machinis se obfirmatos Atheorum animos pulsare, contra quas nullum pertinacia scutum, aut clypeus consistere posset; similiter Cartesius: Vaninus antiqua & vulgata argumenta tribu submovere, & in eorum locum sua reponere satagebat; idem omni studio & conatu Cartesius agit: Postremo Vanini argumenta, quæ Athei ut Achilles & Hector quis opponebantur, penitus inspecta & examinata, elumbia & ficulnea deprehenduntur; ejusdem per omnia furinè Renato des Cartes rationes sunt. Atque indè concluditis pag. 265, *Nulla ergo injuria Renato fit, quando cum subtilissimo Atheismi patrono, Cesare Vanino comparatur, isdem enim artibus, quibus ille, in imperitorum animis Atheismi thronum erigere laborat. Ubi nemo non mirabitur absurditatem impudentiæ vestræ, quamvis enim ista quatuor vera essent, quòd nempe scripserim contra Atheos, & meas rationes pro optimis venditarem; quæ duo verissima esse præ me fero: quodque antiqua & vulgata argumenta rejiciam, & mea elumbia & ficulnea deprehendantur; quæ duo sunt falsissima: non tamen indè sequeretur me Atheismi, non dicam reum, sed suspectum esse debere. Quamvis enim quis, putans refutare Atheismum, rationes afferat quæ ad hoc non sufficiant; imperitiæ tantum, non ideo statim Atheismi est accusandus. Quin etiam profectò, cum Atheorum refutatio sit difficillima, ut ipse testaris in ultimo tuo libro de Atheismo, non omnes qui contra Atheos infelicitè certant habendi sunt imperiti. Vide Gregorium de Valentia Theologum solidissimum & celeberrimum; ille refutat omnia argu-*

argumenta quibus usus est D. Thomas ad existentiam Dei probandam; & invalida esse ostendit, idemque etiam alii graves & pii theologi fecerunt, adeò ut ab iis qui vestro more loquuntur, dici possit de D. Thoma (qui, si quis unquam alius, ab omni Atheismi suspicione quammaximè fuit remotus) ejus argumenta contra Atheos penitus inspecta & examinata, elumbia & ficulnea deprehendi; eademque comparatio de illo cum Vanino possit institui, & ausim addere (absit tamen invidia dicto) aptius quàm de me, quia mea argumenta nunquam fuerunt ita refutata. Sed duas egregias habetis rationes ad probandum ipsa elumbia esse: Prima est, quod *obiter libri vestri sectione tertia id ostenderitis*, ubi rectè additis *obiter*, quia revera nihil minùs validum, ac magis ineptum scribi potuisset, quàm quod scripsistis, ut jam paulò antè ostendi; Altera est, quòd fingatis me ipsum id innuere in epistola quæ Meditationibus meis præfixa est; & eò usque sitis inconsiderati, ut ipsa epistolæ meæ verba referatis, quibus expressè aio *rationes meas certitudine & evidentia Geometricas æquare vel etiam superare*: quod sanè non est innuere illas esse elumbes & ficulneas; Sed nempe addo me vereri ne à multis satis percipi non possint, quemadmodum ipsæ Archimedææ demonstrationes à paucissimis percipiuntur; unde, pro more vestro ineptissimè ratiocinandi, inseritis illas refutandis Atheis esse inutiles: cum tamen, licèt ab omnibus capi non possint, saltem sint utiles pro iis à quibus intelliguntur; ac præterea quoniam ii qui demonstrationum percipiendarum non sunt capaces, de ipsarum veritate solent credere auctoritati aliorum omnium qui eas intelligunt, non dubito quin post aliquod tempus mea argumenta, licèt vobis invitis, & ringentibus, eam vim sint habitura, ut eos etiam revocent ab Atheismo, qui propter ingenii sui tarditatem ipsa intelligere non poterunt, quia nempe hi scient illa pro certissimis demonstrationibus haberi ab omnibus iis, à quibus rectè intelliguntur, hoc est, ab omnium maximè ingeniosis & doctis; & quamvis à vobis, aliisque quamplurimis, transversis oculis inspecta sint, à nemine tamen potuisse convelli. Quemadmodum jam nemo est mortalium qui dubitet de veritate eorum omnium quæ demonstrata sunt ab Archimede, quamvis ex multis hominum millibus vix ullus sit qui eas demonstrationes intelligat. Quæ omnia probè antea scivistis, clarè enim à me scripta fuerunt in epistola quam citatis: sed pro vestra insigni erga Deum pietate, rationes illas, quibus validissimè Atheismus evertitur, maledicentiæ & calumniis vestris infructuosas reddere conamini. Quod autem antiqua & vulgata argumenta tribu submovere, & in eorum locum mea reponere voluerim, non alio argumento probatis, quàm quòd in eadem

dem epistola meas rationes omnium optimas vocarim; ex quo tamen non sequitur me alias rejicere; sed contra ibidem addidi, me existimare rationes ferè omnes quæ pro hac re à magnis viris allata sunt, cum satis intelliguntur, vim demonstrationis habere: unde patet vos etiam in hoc, quod tamen non est magni momenti, calumniari. Sed postquam ita simulastis rationes aliquas à vobis afferri; quæ probent me docere Atheismum; ut tanto magis id credatur (ab iis scilicet, qui tantum perfunctoriè libri vestri titulos percurrunt, rationumque momenta non expendent, quales speratis fore illos omnes in quorum manus incider, quia jam satis experti scripta vestra non manere: aliam fortunam) quatuor exceptiones subjungitis, easque simul refellit, hoc pacto. 1. *Nec quicquam ad rem facit quòd multis benignius de Cartesio quàm de Cesare Vanino sentiant, ipseque religionem Catholico-Romanam in propatulo profiteatur: Idem versipellis Sisyphus Vaninus faciebat.* 2. *Prodesse non potest homini quòd dicat se contra Atheos scribere, iis enim bellum quoque Vaninus indixerat.* 3. *Non excusari quoque potest Renatus, quòd Theologis religioni suæ adversantibus, & nominatim Voerio, quænam scil. Theologi Academia Lovaniensis pro hæretico habent, se opponat; idem enim à Vanino in Gallia fiebat.* Hic insulsa tua vanitas sine risu præteriri non potest; fama tua, scilicet, Lovanium usque pervenit; & quia ego duas aut tres paginas antehac de te scripsi, quamvis cum nullo alio Theologiam proficiente mihi unquam fuerit controversia, nec tecum de Theologia sed de iniquitatibus tuis tantum egerim, me tamen oppono Theologis: Crede mihi, si te cognoscunt Lovanienses, aliæ hinc remoti, non propter ingenium, aut Theologiæ peritiàm, vel aliquam virtutem; sed tanquam Hærostratum propter vitia tua, nempe insignem maledicentiam, cognoscunt; Et ego, priusquam de te scribere cœpissem, non amplius pro Theologo habebam, sed pro Theologiæ ac pietatis inimico. Quippe ut eos magis honoramus, quos ex vestium forma & coloribus Principis domesticos putamus, quam alios ipsorum æquales qui tales vestes non gerunt; ita ego omnes Theologos tanquam Dei domesticos observo, etiam illos, qui sunt diversæ à me religionis, quia colimus omnes eundem Deum: Sed si quis fortè insidiator unius ex Principis satellitibus vestes induisset, ut earum beneficio tutus inter nos versaretur, non impedirent profecto illæ vestes, quò minus ii, qui scirent eum ex hostium numero esse, id ipsum palam facere tenerentur; Atque ita si quis profiteatur se esse Theologum; cumque insigniter mendacem & calumniatorem esse sciam, & cujus vitia talia sunt, ut magna ex iis pericula putem Reipublicæ esse timenda, non impediet nomen Theologi, quò minus ipsa patefaciam. Nosti autem calumniatorem Græcè vocari Diabolum,

quo nomine Christiani cacodaemonem Dei hostem appellant. Quartam & postremam exceptionem hanc assertis: *Non expedit quoque se Cartesium, si dicat se à multis pro strenuo Atheorum antagonista haberi: Accidit enim & hoc Vanino; quem à multis stropharum diaboli ignaria probatum, pauci ita detexerunt, ut à supremis potestatibus debito supplicio opportune sublatus fuern.* Atque ita ex solo nomine Vanini arma vestra omnia eduxistis: hicque insignem stropham diaboli sive diaboles notare licet, quod quemadmodum initio fundamentum calumniæ vestræ in eo situm esse advertimus, quod scripserim contra Atheos, &c, si verba mea virtutem arguerent, ab Atheismi levissima etiam suspicione essim alienissimus; ita ex eo quod à multis pro Atheorum adversario habear, sed à paucis, nempe à vobis solis detegar, hoc est, per calumniam Atheus dicar, sum supplicio afficiendus. In quo profecto impudentia & insolentia extremæ atque incredibilis malignitatis vestræ cognoscitur: Cum enim ex hoc solo quod contra Atheos scripserim & à multis credar illos solidè refutasse, occasionem & argumentum ad me Atheismi accusandum sumpseritis, quis unquam in mundo tam innocens, tamque inculpatus esse potest, ut ab effrænata maledicentia vestra sit tutus? Certè nullus unquam scribet contra Atheos, nullus ab aliis hominibus eos solidè impugnasse credetur, de quo non eadem omnia, quæ de me scripistis, eodem planè, vel etiam potiori jure scribere possitis: Adeò ut si qui nolint à vobis, tanquam si essent pessimi Athei summo supplicio afficiendi, proscribi, & prolixo libro multis vigiliis ad id parato infamari, diligenter debeant cavere ne Atheos refutent, sicque vos ipsi Atheismum, quantum in vobis est, protegitis, ac fovetis. Jam sanè non ampliùs miror quod cum tu, D. Voeti, 4 libellos de Atheismo scripseris, nullum tamen vel minimum argumentum in iis attuleris ad existentiam Dei probandam, sive ad Atheismum impugandum, sed contra hoc difficillimum esse testatus sis; verebaris scilicet ne quis te cum Vanino compararet, quia audiveras ipsum scripisse contra Atheos, & tamen ob Atheismum fuisse combustum. Sed notare debuisti illum non fuisse combustum propter publica scripta, (quæ quamvis debilia tantùm argumenta, & fortè ad prævaricationem parata continerent, nullum tamen periculum ipsi crearunt,) sed propter facta & dicta privata, quæ testibus probabantur. Atqui tam parum curatis quid dicatis, modò tantùm possitis calumniari, ut merè credere possimus ne libros quidem Vanini à vobis unquam lectos esse, ubique enim pro Vanino Vaninum scribitis; & quia idem error in libellis tuis de Atheismo ubique reperitur, ut videre est in pag. 7, 9, & reliquis, hinc fortè multi judicabunt hanc Philosophiam Cartesianam à

te scriptam esse. Quod tamen lectori persuadere non cupio, quia sufficit eam pro te scriptam esse, ac te conscio & consentiente vulgatam, ut ejus causâ mihi non minùs in te competat injuriarum actio, quam in illum qui se Auctorem profitetur.

In ultimo capite pag. 268. Methodum meam, *non tam Philosophos, quàm deliros phreneticosque gignere* affirmatis, hocque unicâ probatis ratione, quia nempe scripti, *mentem abducendam esse a sensibus ad res divinas intelligendas*. Ita, ut video, vos boni viri non vultis unquam meditari, nec de Deo cogitare, ne phrenetici fiatis. Jamque non opus est ut quarum, unde oriantur falsi rumores, quos audio de Regii discipulis spargi solere, postquam Ultrajecto discesserunt, quod nempe in delirium inciderint, id enim satis indicatis pag. 269. dicendo, vos *nolle exempla colligere eorum qui nuper ex Sophia sacerdotibus, per istam Philosophiam transformati fuerunt aut in Moria epoptas, aut deliriorum mystas*. nempe non vultis illos nominare, ne calumniæ vestræ falsitas nimis appareat; sed interim aliquos desipuissè vultis credi, quia licet omnis prætextus vobis desit ad maledicendum, rabies tamen superest ad calumniandum: Atque hanc vim Philosophiæ meæ esse experior, ut non illos qui eam excolunt & probant; sed invidos & malignos, qui ringuntur, ad infaniam possit adigere.

Atqui non queror quòd homines à mea Philosophia amplectenda revocetis, metum illis delirii & entusiasmi incutiendo; parum curo quod ipsam ridiculam, ineptam, falsissimamque dicatis: Si sum imperitus, si deceptus, si per imprudentiam aliquid mali scriptis mandavi, qualecunque tandem sit, cum nemini unquam illud obtruserim, nec ullo cum artificio commendarim, sed nudè tantùm exposuerim ut eo quisque suo periculo uteretur, non potest esse tam perniciosum, tam infandum, ut idcirco mores mei sint culpandi. Mentem corpori meo non indidi, nec ingenium mihi fabricavi, de solis operibus voluntatis cujus mihi regimen Deus permisit, spondere possum. Sed cum me *mendacem, versipellem, fraudulentum, decipiores sexcenties in vestro libro appelletis*, ac deinde in fine affirmetis *me isdem artibus, quibus Vaninus, in imperitorum animis Atheismi thronum erigeret laborare*, ut scilicet lectori persuadeatis me multis malis artibus & fallaciis id præstare conari, quoniam hoc pertinet ad mores, qui ex voluntatis arbitrio dependent, non possum honore salvo, nec etiam silva erga Deum pietate, de tam atroci & execranda calumnia non queri. Nam sanè si talis essem qualem me in libro isto describitis, in nulla republica bene instituta essem ferendus; quin etiam, si vel suspicio tanti criminis meâ culpâ de me haberetur, quamvis falsa & injusta esset, satis daret causâ iis

apud quos versarer, ad me suis finibus non immeritò expellendum, atque ita totus mihi terrarum orbis claudi posset, cui tamen, si ulli mortalium optimo jure patere nonnulli arbitrantur, quia sciunt me illis studiis incumbere, quæ universæ humanæ genti utilia esse possunt, ac nulli privato damnosa. Cogor etiam ex pietate maledicentiæ vestræ resistere: quia si vobis fortè crederetur, hoc ipso periret fructus rationum, quibus existentiam Dei demonstrando Atheismum evertere conatus sum; neque enim bonæ esse putarentur, si ego earum Auctor essem Atheismi suspectus. Verum quidem est, illa quæ contra me scripsistis esse tam absurda, & ab omni veritatis specie tam remota, ut si in libro anonymo, & nullius auctoritate fulto prodiiissent, non immerito à me spernerentur. Verum etiam est nomina vestra non multùm illis dare auctoritatis apud eos, qui me & vos norunt. Sed mihi præcipuè ratio habenda est exterorum; nec non etiam posteritatis. Cùm enim liber vester præferat nomen Professoris Philosophiæ in Academia Groningana; cùm vulgo credatur à te scriptus, ejusque rei rumor ad externos etiam pervenerit, ut mihi per literas jam ante aliquot menses nunciatum est; cùm tu in illo ipso libro, qui a te scriptus creditur, pag. 161, dicaris *Ecclesiarum Reformatarum lumen & ornamentum*, passimque *pientissimus & innocentissimus* voceris, quòd extranei quibus es ignotus non credent te passurum fuisse ibi scribi, nisi citra controversiam verum esset; Cùm denique me in his regionibus existente liber ille sit palam editus in urbe Ultrajectina, in qua Nobilissimus & Ampliss. Magistratus se præstitit antehac tam accuratum in famosis libellis prohibendis, ut ipsam Regii ad tuas theses responsionem, quam omnes sciunt fuisse valde honestam & moderatam, in sua urbe vendi vetuerit: Si causam meam defendere negligerem, quamvis ii, qui librum vestrum videbunt, nullas in ipso inventuri sint rationes, ex quibus ea quæ de me scribitis vera esse suspicentur, non tamen sibi persuaderent vos tantum calumniandi, & omne genus conviciorum in me congerendi licentiam assumpturos fuisse, idque impune tulisse, ac me siluisse, nisi quid esset in vita aut moribus meis culpandum, cujus ego mihi conscius, nec publicè me defendere, nec de vestris injuriis apud Magistratus queri auderem. Quas ob causas officii mei esse putavi non modò ad librum de Phil. Cart. respondere; sed etiam, cùm viderem illum auctoritate tuâ potissimum niti, de factis, doctrina, & meritis tuis nonnulla exponere, ex quibus appareat quantum tibi sit credendum; Et quia eodem tempore librum de Confraternitate Mariana, non inutilem ad meum institutum, edidisti, cum etiam examinare non neglexi. Restat adhuc ut de vestris calumniis apud Magistratus querar; hoc enim

enim non videor debere omittere, præsertim cùm vos mihi aliquoties alias chartas, hoc est injuriarum dicas, Fimbriæ more minati sitis, quia nempe antehac Academico tuo judicio graviter læsus obloqui ausus sum, & totum telum corpore non recepi. Sed quia pacis & quietis amantissimus neminem unquam hætenus in jus vocavi, rerumque forensium eò usque sum ignarus, ut ne nunc quidem adhuc sciam ad quos judices talis causa pertineat; Et quia delicta quæ publicè nota sunt, etsi nemo in particulari de iis queratur, publica tamen auctoritate puniri solent, contentus ero hac vice calumnias vestras tam notas & celebres reddere, ut non faciliè ignorentur ab illis, quibus de iis inquirendi cura incumbit.

Et primo quidem, ut breviter hoc in loco Professoris tui Groningo-Omlandici causam agam, velim ut illi, quorum interest de ea judicare, considerent nihil mihi antehac negotii cum ipso unquam fuisse; ac quamvis tu mihi valde iratus sis, & ille præceptorem suum te appellet, nullam tamen ei actionem hoc nomine in me competere, ac multo minus licere atrocissimis injuriis me afficere: nec proinde opus esse ut examinent an jure an injuriâ mihi sis insensus. Considerent etiam me non queri, quòd meas circa Philosophiam opiniones impugnet: habeantur omnes falsæ, ridiculæ, ineptæ, per me licet. non illæ ad mores spectant, sed ad ingenium dumtaxat, quo tamen me non esse omnino destitutum ultro concessistis. Quin & alia omnia ejus maledicta possunt prætermittere. Unicum est de quo velim ut inquireant: nempe in pag. 13. suæ præfationis, ac in toto penultimo capite sui libri dicit expresse, me *subdole ac admodum occultè Atheismum docere*, atque id rationibus malitiose ad hoc excogitatis persuadere conatur; tota quæstio in his duobus locis continetur: non opus est, ut legant cætera, nisi velint, nec ut testes aliunde conquirant: Si rationes quas ibi attulit sint satis validæ ad probandum me vel Atheum esse, vel Atheismum docere, vel tantum me aliquam dedisse unquam occasionem, ob quam id merito quis suspicetur; aut etiam, si quas alias afferre possit, nondum ibi expositas, quibus id verum esse ostendat, non dubium est quin severissimè debeam puniri, nec gratiam ullam aut veniam peto; Sed si nullas habeat rationes meliores iis quas jam exposuit, ut certus sum nullas eum habere; atque si ex his nihil aliud possit concludi, quàm illum impudentissimè atque atrocissimè calumniari, ut confido omnes æquos judices esse facillimè cognituros, rogo ipsos quantum possum ut semel decernant, an nullæ unquam in his regionibus calumniæ puniendæ sint. hæc enim est tam atrox, tam inexcusabilis, & tam publica, ut impunita esse non possit, quin hoc ipso aliæ omnes permitti videantur. Novi

quidem harum Provinciarum incolas magna gaudere libertate: sed libertatem istam in bonorum & innocentium securitate, non in malorum inopinitate consistere mihi persuadeo: Cumque boni nunquam tuti esse possint, ubi malis datur libertas iis nocendi, hoc præcipuè nomine hanc Rempublicam liberam puto, quòd omnes in ea æquo jure utantur, atque incorrupta fiant judicia, quibus injuriæ à quolibet cuilibet illatæ, si non acerbè ac crudeliter, certè accuratè ac quotiescunque opus est, puniuntur. Possunt fortasse leviores obscurioresque calumniæ aliquando dissimulari: sed hac nulla gravior evidentiorque esse potest. Patrem occidere, patriam incendere, vel prodere, leviora sunt quàm subdole Atheïsmum docere: Notandumque est vos non affirmare me esse Atheum, ne fortè in hoc ignarus credar potius quàm sceleratus; sed me subdole atque occultè Atheïsmi venenum aliis affricare, qua in re me omnium nequissimæ ac perfidiosissimæ proditionis accusatis: Magis enim execrandum scelus est Deum prodere, quàm patriam vel parentes. Atque ut hanc de me opinionem lectoribus inculcetis, sexcentis in vestro libro me vocatis mendacissimum, versipellem, fraudulentum, deceptorem; quæ nomina si mihi conveniunt, vel si me unquam in mendacio sive in fraude quantumvis parva deprehendistis, aut ab alio deprehensum fuisse probare potestis, non recuso quin tuus Professor Omilandicus abeat liber, & ego pro ipso pœnas luam; Sed si hominem à talium vitiorum suspitione quammaximè alienum per insolentissimam malignitatem tot maledictis onerastis, ut insuper eum docere occultè Atheïsmum persuaderetis, in qua gente quæso id impunitum relinqui potest? Præsertim cùm hæc vestra calumnia non ab uno tantum aut altero sciatur, sed per universum terrarum orbem sit à vobis divulgata. Jam expertus sum ante tres annos, cùm libellus quidam contra me fuisset Hæge editus sine Auctoris nomine, ac tam futillis, ut quamvis vestester in nequitia sit longè superior, in futilitate tamen & ineptiis ei tantum par dici possit, statim non paucos in Gallia, Anglia & aliis locis ejus videndi cupidos fuisse, qui postea ipso perlecto indignabundi mirabantur quòd in gente cultissima, qualis hæc est, tantæ inurbanitatis & rusticitatis absurditas ferri posset. Quid autem nunc iidem dicturi sunt, cùm præter futilitatem rationum, & indignitatem conviciorum, atrocitatem etiam calumniarum vestrarum intelligent? Quid, cùm scient ista in libro contineri, cujus Philosophiæ Professor in una Academia se jactat auctorem, & tu Theologiæ Professor in alia Academia, ut qui Ecclesiarum Belgicarum lumen & ornamentum vis videri, præcipuus Auctor haberis? Non credent profecto vos accipere stipendia ex publico, ut tales libros

componatis, neque ut artes tam impudenter mentiendo, tam indigne conviciandi, tam flagitiose ac tam licenter calumniandi juventutem doceatis, Academiisque vestras hoc nomine infames apud exteros reddatis. Quæ si considerentur ab illis, cujus jurisdictioni subest tuus Professor Groninganus, non puto eum quicquam posse invenire, quo se apud ipsos excuset.

Quantum autem ad te, satis prævideo quid dicturus sis. Audacter omnia pernegabis: Librum de Philosophia Cartesiana non agnosces: Ac fortè alium promittes *De busto Cartesiana ferocia, & nimia atque inaudita in aliena Academia, Republica, & Ecclesia curiositatis*: Addeſque, Vos non putare arridere usquequaque prudentioribus, ut peregrinus quis tenebriose professione externa Pontificius, & sensu Scepticisimi si non Atheisimi candidatus, perpetuò proteſtetur se Theologica atque Ecclesiastica non attingere, interim in unos Theologos, prætextu Philosophico totam belli molem convertat, Medicis & Philosophis præteritis, res & sacra Theologia & Politia vestra Ecclesiastica perreptet, atque Ecclesiarum & Academiarum perturbationem moliat: unde aliquando nihil aliud quàm Reipublicæ concessionem, & Optimatum ac Procerum quorundam collisionem expectandam norunt illi, quibus est genius incolarum Belgii notus. Quibus verbis vestra Paralipomena ad præfationem conclusistis. Sed hæc omnia tam inepta sunt, atque à ratione aliena, ut ne quidem apud bonos rusticos illius pagi, cujus olim Concionator fuisti, fidem essent inventura; non proinde vereor ne tibi profint in tua urbe, quæ, si ulla in Belgio, viris eruditis & perspicacibus abundat. Nam primo quamvis non esses auctor libri de Phil. Cart. (ut revera critici doctiores existimant solam ejus materiam à te fuisse suppeditatam; etsi ego de stylo ex conceptibus, magis quàm ex verbis judicans, illum apertè tuum esse suprà scripsissem) satis est quod prote ac te confcio sit editus, ut non minori sis in culpa quàm si solus eum scripsisses. Deinde cùm me nimis in aliena Academia, Republica & Ecclesia curiositatis accusatis ob id unum quòd judicium sub nomine vestræ Academiæ contra me editum ausus sim examinare; teque ut ejus Auctorem, si non unicum, certè præcipuum (quod verum esse manifestum est, quia tunc Academiæ Rector, & in judicio illo præses fuisti) considerarim, ac pauca quædam vitia tua descripserim, ne fides calumniis haberetur; quis non videt te Fimbriæ iniquitatem imitari? vis enim tibi licuisse me, in quem nihil unquam juris habuisti, publicis scriptis infamare; ac ferociæ me accusas quòd istam insolentiam tuam sine obmurmuratione non tulerim; Et sanè injuriam facis Academiæ, Reipublicæ, atque Ecclesiæ vestræ, quòd privata tua vitia earum partem, & quidem secretiorem sive sanctiorem, de qua nefas sit extraneo inquirere, esse velis.

velis. Hocque idem crimen curiositatis Marefio aliquoties eodem jure exprobrasti, quod nempe benedictas tuas theses examinare ausus fuisset: Tu verò non eras in aliena Republica nimis curiosus, cum in iisdem illis thesibus Optimates Sylvæduccenses idololatriæ accusabas. Mirum esset profectò, si dominis tuis posses persuadere, tantam esse debere in nova vestra Academia Professoris Theologiæ potestatem, ut alios quoscunque, ad arbitrium, & sine ratione, publicis judiciis condemnet; iisque quos ita condemnavit mutire non liceat, quin statim rei sint nimix curiositatis in aliena Republica, dicanturque *res & sacra Theologiæ & Politix vestre ecclesiasticæ perreptare, atque Ecclesiarum & Academiarum perturbationem moliri*. Næ magno honore afficis Ecclesiam tuam, si velisejus res & sacra in calumniis tuis consistere, adeò ut nemo de illis queri audeat, quin hoc ipso Ecclesiarumstrarum perturbationem moliat. Non etiam tibi proderit quòd me peregrinum & Pontificium voces: Nec opus est ut dicam talia esse fœdera Regis mei cum Dominis harum regionum, ut quamvis hodie primum huc appulsiem, æquo tamen jure cum indignis frui deberem; Atque me à tam multis annis hic versari, & omnibus honestioribus esse tam notum, ut quamvis ab hostium partibus venissem non amplius pro peregrino essiẽm habendus: Nec opus etiam est ut provocem ad libertatem religionis in hac Republica nobis concessam: Sed tantum affirmo tam scelerata mendacia, tam scurrilia convitia, tam atroces calumnias in vestro libro contineri, ut nequidem hostis in hostem, vel Christianus in infidelem iis uti possit, quin se improbum sceleratumque esse declarat: Addo me tantam urbanitatem in hac gente semper esse expertum, tam amice ab omnibus quibuscum versatus sum receptum fuisse, ac tam benignos & officiosos alios omnes agnovisse, tamque remotos ab ista vestra rustica & importuna libertate quoslibet quamvis ignotos & innocuos lacerandi, ut non dubitem quin vos conterraneos suos longè magis quam ullos peregrinos averseant. Denique genius incolarum Belgii sic mihi est notus, ut putem eos qui cæteris præsumunt, sæpe quidem in hoc Deum Opt. Max. imitari, quòd satis tardè ac cunctanter pœnas à nocentibus exigant; sed tamen cum improborum audacia eò usque processit, ut eam judicent esse coercendam, eosdem nullà gratiâ corrumpi, ac nullis verbis inanibus falli posse: Ac qui Professionis & Religionis tuæ honori pessimè consulisti, libros charitate & rationibus vacuos, solisque calumniis refertos evulgando, cave judicent se ipsos non satis bene illi posse consuleri, nisi in te animadvertant. Vale.